

એક અસાધારણ તક.

ભાગડ્યાની વત્તાઓ સસ્તી મેળવવાની એક અસાધારણ તક.

શાહુચોર	રૂપા	૨-૮-૦	શયતાનનો સાથી	૧-૧૨-૦
મેહરતનું છુલછુલ	„	૧-૧૨-૦	ભાગડ્યા માળાં ન. ૧	૧- ૮-૦
વાન મોળા	„	૦-૧૨-૦	„ „ ૨ „	૦-૧૨-૦
મોતી ગોરી	„	૨-૦-૦	„ „ ૩ „	૦-૧૨-૦
હુપીનની હાદરી	„	૧-૮-૦	મોતી ગોરી	૨- ૦-૦

આ પોશ્ચાપદર રૂપ્યાનો કસ વાર્તાનો લોટ રેવે પારસલથી ફક્ત રૂપ્યા દસમાં આપવામાં આવશે. પેકીંગ, રેલ્વે ચાર્જ જુદું.

આ સેટનાં ઘણાજ થોડા નંગ બાકી છે. સ્ટોકમાં હશે તેટલા આપવામાં આવશે.

મેનેજર—ગુલશન પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, નવસારી.

સરતી માસિક ગ્રંથમાળા.

નીચલા લાભો મળશે.

૧ માસિકો તો ઘણું નીકળે છે ને લાંબો ફૂંકી વાર્તાઓ આવે છે પણ અધુરી વાર્તાઓના ખ્યાલ વાંચકોને હોય છે.

૨ લંબાણુ થતાં પ્લોટ લુલાઈ જાય છે ને કદી અધિપતિ વાં અધુરે છોડે છે.

૩ અકો અનિયમિત મળે છે ને કોઈ વાર જાહેવાયતા અંકે વાર્તાનું સંકરૂં ખુંચવી લે છે.

આ કારણે ઉપરોક્ત સહાસ કર્યો છે.

તમારે ફક્ત એક કાડ' લખી તમારું નામ નાંધાવવું પુરતક તમવાર થતાં પોસ્ટ ખરચ લીધા વિના મુળે કી'મતે તમોને વી. પી. થી રવાના થશે.

આ વાર્તાઓ અંગાળી, મરેઠી, હિન્દી ઉર્દુ વગેરેના ઉત્તમ પ્રવક્તાઓથી આવશે.

તમો નામ નાંધાવી તમારા મિત્રને જણાવશો.

સૌથી સહેલો ને સસ્તો ઇલાજ

લખો—

શેઠ નથુભાઈ ગુલાલચંદ.

પોસ્ટ બેંક શખોદ્વાર—જલ્દી, આખામંડળ માહીઆવાંડ.

ગુલશન.

Gulshan.

(પુસ્તક ૬ હું) દેવુઆરી-માર્ચ ૧૯૨૫ (જી) અંક ૨-૩

સાકશ્યું.

વિષય	લેખક—	પાન
૧ જે જોલ	અધિપતિ.	૧૦
૨ મરદુમ મીં ગોખલે		૧૨
૩ જમશેદી નવરોજ	હરમીસ.	૧૫
૪ હિંદુસ્તાનમાં હોળી	કવિ ભવાનીશંકર નરસિંહરામ.	૧૬
૫ એકરે કાતીલ	ડેઝીમેલ.	૧૭
૬ કરકસર	મિસ શીરીન.	૨૫
૭ બહેનો માટે જે જોલ	કેશવલાલ ઝાઝા.	૩૮
૮ કદર સનાઈ	અ. બ. હરામશેજ.	૪૦
૯ જય અને આનંદ	હરમીસ	૪૨
૧૦ સ્વાંગત	હરમીસ.	૪૩
૧૧ શામનો પ્રજા પ્રત્યે ધર્મ	કવિ ભવાનીશંકર નરસિંહરામ.	૪૪
૧૨ ઉસ્તાદી	મિસ J. C.	૪૭
૧૩ પંડીતા રમાગાધ	ડેઝીમેલ	૫૨
૧૪ નિર્દોષનો વાળી	મિસ શીરીન.	૫૭
૧૫ ક્યાટમનિા બરમ.	સરસેકા તીર્ત પાઈ.	૬૭
૧૬ Literary Notes	Keshavlal Oda.	૭૧
૧૭ ઉત્તમ નાગરિક	હ. હ. દેસાઈ.	૭૨
૧૮ શામનો યુધ્ધકાર	હરમીસ.	૭૭
૧૯ કોથ સરસ	રૂપાબાઈ રખાડી.	૭૯
૨૦ Right versus might	R. J. Desai	૮૭
૨૧ દોલતે કુન્યા	બાગલા.	૮૯
૨૨ Kaiser an antichrist		૧૦૧
૨૩ તનદરેસ્તી	એ. પી. માદન.	૧૦૫
૨૪ કષિક જાણવાળેમ	મીનોવ્હેર માદન.	૧૧૦
૨૫ વસંત દીક્ષા	લક્ષીત.	૧૧૩
૨૬ શુભામ	પંડીત ઉદયચંદ.	૧૧૫
૨૭ રસિકા ઘેરંયા	કવિ ભવાનીશંકર.	૧૨૨

બે બાલ.

જન્યુઆરી અંક ખાસ કરીને હિંદુ સ્ત્રી સેખકોના સેખથી સુશીલિત કરી આ અદના માસિકે જે પહેલ કરી છે તેને દરેક દેશવે યી હર્ષ સહિત વધાવી લેવામાં આવી છે તે જાણી ખરેજ સંતોષ ઉપજે છે આ અદના માસિકે જે સહાસ ઉઠાવ્યો છે તેની યોગ્ય કદર યુગ્મતા તે પોતાના આ કાર્યમાં આગળ વધતું જ રહેશે એમ ખાતરી આપવાની મને કશી જરૂરત જણાતી નથી પહેલી, દ્વિતીયી પુશ ચમકવે પછીના આ ખાસ અંકોને વધુ દ્વિતીયી કરવા બનતુ કરવામાં આવશે અને તે માટે આ વત્તા પતેતી અંકનું ઇજન બહેન થેલમાને અત્યારથીજ હોમો કરીશું.

અનિવાર્ય રોકાણ લીધે તથા ચોક્કસ સંસારિક જાનબોને લીધે તેમજ પોસ્ટલ રજીસ્ટ્રેશન નખરતે થયથી દીલને લીધે જન્યુઆરી અંક મોડો બહાર પડ્યો હતો અને જો કે પહેલા જન્યુઆરી અને ફેબ્રુઆરી અંક બેગો પ્રગટ કરવાનો વિચાર થયો હતો પણ તે દુર કરી આ જમશેરી નવરોજ અંકને મોટો કરામા આવ્યો છે. આ અંકને ચિત્રોથી શોભિત કરવાનો વિચાર હતો પણ ફક્ત ત્રણ ખાસ અંકોનેજ વધુ ચિત્રો થી સુદર કરવાનું આગમજથી નક્કી થયલું હોવાથી આ અંકના કવરના ફોટોગ્રાફી સંતોષ લીધો છે, ચાલુ અંકથી શરૂ થયથી બેદરેક તીલ તરફ મારા વાંચકોનું ખાસ લક્ષ્ય ખેંચીશ એક પારસી સંસારી ચાલુ વાર્તા શરૂ

કરવા મને ઘણી તરફથી મોગણ થઈ હતી અને જો કે મારી પોતાની એ ચાલુ વાર્તા છે છતાં બહેન ધન દારખાત વાળા (ડેઝીબેલ) ની વાર્તા ખાસ પસંદગ પછી શરૂ કરવામાં આવી છે, આ વાર્તા મારા વાંચકોની પસંદગી જરૂર પામશે એવી મને યુક્તિ ઉભી છે.

જન્યુઆરી અંકમાં આ અદના માસિક તેમજ બીજા બાઇ બોનોને કળી ગયલા કારગા એ—“ વિજગીક વિંદી ” વાળાઓ— કેવા ફેર પુગ્યા હતા તે હું જાણી ગયો છું. પાપ બોયતુ નથી પણ બળે છે. એ પૈસાની વિંદીના રૂપા ૬૪) સુધી લેવાની સરકારી કરનરુ હરામખોરો. અતે હંસાદની યુગાળમાં સપડાઇ પોતાના પાપમાં ડુબ્યા છે. આ કકરખસ બહેર ખજરીએ આ માસિકને તેમજ બીજા બાઇ બોનો ને ખરેજ અભાસ કરવા ભેગ પાઠ શીખવ્યો છે જ્યાં હવે બહેર ખખરો પ્રગટ બહુ સંજાળ બરો વિચાર કરવાની દરકને દરજ પડ્યા વિના રહેશે નહિ.

આ અંક સાથે જોડેલા કાડ તરફ મારા વાંચકોનું ખાસ ધ્યાન ખેંચવાની જરૂર જોઈ છે બોટનાં પુસ્તક માટે જે યોગના કરવામાં આવી છે તે જો કે ભારે ખર્ચા છે છતાં મહાકો ને તો ખેંચાણકારક થઇ પડ્યા વિના રહેશે નહિ. ચલસનની તવારિખમાં આ માસિક મારે હરતે આવ્યા બાદ બોટનું આવું ખર્ચા પુસ્તક આપવાનો પ્રસંગ બીજો છે શાહુચારતું ગોટું પુગનક આખ્યા પછી તેવું મોટું કિમતી પુસ્તક આપવાનો પ્રસંગ બીજો આવ્યો છે.

તે વખતે હજી એકાદ પુરતક આપવામાં આ
વ્યં દળું પણ આ વખતે તો તબીબ શરૂમાંથી
પસંદગી આપવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે. આ
અસાધારણ તકનો શુભોચી હકીકતે વખત
માટે આપવામાં આવશે. તા. ૩૦ એપ્રિલ
પછી તબીબ શરૂ પુરતકમાંની પસંદગી પછી
એથી ભેરામાં આવશે અને જે નાશી થશે
તેમ પુરતક પ્રદાનને આપવામાં આવશે
તેમ આ નાશી થયેલા પુરતકોનો
તેમ બધું જસદીયી થશે રહે છે. તા. ૩૦-૪
૧૫ સુધી મારી પુરતકોનું શુરૂ વેચાણ બંધ
રાખવામાં આવશે અને તે પછી તે મારે વેચા
તે સમ રહેશે.

~~તે સમ રહેશે.~~

મારું આ વિવેચન બીજા રાજા પહે
લાં એક પવિત્ર મારા બાળકોની છે રાજા.
રામ પેજ પર હાથથી મરદુમ મી. મલોજી
રામજી લાકડાં પાળાની છબી આ છબી હવે
માં કોઈક અજ્ઞાન અવાજો ઉત્પન્ન રહે છે. મર
દુમનો અંગ ૪. સ. ૧. ૪૪ થયો હતો અને તે
વખતની મેટ્રીક સુધીનો અજ્ઞાન શરી મરદુમે

ચિત્રક તરીકે પોતાની કાલિદિ' થઈ કરી હતી
દેડ મારતર થઈ પછી તબીબતની તંદરસ્તીને લીધે
તેમને આ પધ્ધિ: છોડવો પડ્યો અને ત્યારબાદ
આગરની સાધનમાં અનેક ટેકાણે એકાદ તરીકે
રહી મરદુમે પોતાની સલાહથી પોતાનું નામ
ગાથાર ક્યું હતું. છુપી સંખ્યાન એ એમનો
મુદા ભેખ હતો અને પોતાના શરીરને તે તરફ ફેર
વવામાં એમનો મોટો હાથ હતો. આપ બજથી
વધી એએએ શાંતીમાં પોતાની છંદશી પસાર
કરી હતી.

કુટુંબ તરફની રસ બળવવા સાથે એમ
ને અનેક અર્થ કાર્યોમાં માન લીધો છે. મરદુમ
ના મરણથી આ નામીએ જાણે પોતાનો એક
અંગ બેઢયો છે. મારા કામોમાં એએએ જોઈ
તો ઉન્નત લાજ તન મન અને પનથી મદદ કર
તા હતા તથા એમની નેક સલાહો બર રહે તર
તા દુનની મારી વિસ્તીને અદાથી તેરની કદી
છે. પરમાત્મા એમનાં પવિત્ર રહેને શાંતિ
મણે — શાંતિ ! શાંતિ ! !

અધિપતિ.

શુભ થયેલો હિંદનો ઝળકતો

સેતારો

તા. ૧૯-૨-૧૫ ની અમાઝ ગતે દેશ કલાકે હિંદ માતાએ પોતાના સૌથી વઢાલા સપુતનો ભોગ આપ્યો છે અને માતૃ ભુમિની દાઝ અન્ન જેવી રીતે લઈને ધરનાર બહાદુર નર-ગોપાળ કૃષ્ણ ગોખલે ૪૮-વરસની જ્વાન વયે આ દુન્યામાંથી કરમાઈ ગયો છે અને આખા હિંદ પર શો મૃતું વાદળ ઝવાઈ રહ્યું છે. ગોખલે જેવા સપુતની ખોટ હિંદને નહિ પુરાય એવી છે અને આ અકાળ મરણથી ફરેક કેળવણી પામેલા હિંદીવાને પોતાના અંગને એક લાજ શુભાચે છે એમ જણાવવામાં કરી સદરાધાત નથી. હિંદને એક ખુલ્લેથી બીજે ખુલ્લે સુધી પોતાની પ્રિયતાની અમર વાસના મરહુમ ગોખલે પચ-રાવી ગયા છે અફસોસ યમરાજને ત્યાં આવી અલૌકિક યક્ષિત વાળાં પુરુષની ખેટ લાગી હશે તે ગરીબનાં હિંદના મોહિમાંથી તેનો આ સપુત ઉઠાવી લેવામાં આવ્યો છે, અને અભાગ્ય હિંદ પોતાના આ શુરવીર બેટાનાં મરણ પર વિલાપ કરી રહ્યું છે.

મરહુમ શ્રી ૦ ગોખલેનો જન્મ ગરીબ કુટુંબમાં થયો હતો પણ ગરીબાઈમાંથી વધી ખાસ કરીને જે ઉત્તમ પદ એમણે પ્રાપ્ત કર્યું હતું તે ખરેખર ક્ષયાર્થ રૂપ છે આ દુન્યામાં માણસ ભોંયે પડેલો બોંયે પડી રહેતો નથી પણ તે જો પ્રમાણીક પણ નીતિરીતીને વળગી રહી બીન સ્વાર્થ માતૃ ભુમિની સેવા બજાવવાનો નિશ્ચય કરે તો તેના ઉત્તમ સુવાસ એમેર પંથરાળા વિના રહેજ નહિ. મરહુમ શ્રી ૦ ગોખલેએ પોતાના

મહાન શુરૂ મી. રાનાડેને પગલે ચાલી દેશ સેવા ની ફરજને પોતાનો મુદાસેખ તરીકે ગણી તેને છેકની ત્રીજી સુધી વીવરાઈથી વળગી રહી પોતાની જેમ પાગ પાડવા પ્રયામ કર્યો હતો છ'દમી-એ મરહુમ મી. ગોખલેને યાત્રી આપી નહી, નહીકર જે જે ઉત્તમ કામે તેમણે આરંભ્યાં હતાં તેના મીઠા ફળ આપવાનો કડો આયમ તેમને આવ્યો હોત પણ માણસ ધારે છે ને ખુદ કરે છે છું. જરૂર છ'દ-ગીમાંથી ગોખલેની જોત ખુજવાઈ ગઈ અને જે કુમરે માલિમાતના દેશમાં ગજદારીએ પોતાની છ'દમીના કાકિદ્દી શરૂ કરે છે ત્યારે આ મહાન યુગ્યે પોતાને રાજદારી છ'દમીના ટેવિ લઈ જઈ પોતાનો સુખ અસ્ત કર્યો અને માતૃ ભુમિની પાદમાં પોતાનો પ્યારો પ્રાણ છાડ્યો.

મહાત્મા ગોખલેએ પોતાનું જીવન સ્વદૂ-ધમાં પાલું ઉંચ ને સ્વચ્છ રાખ્યું હતું પૈસાનો યોગ તેમણે કદી રાખ્યો ન હતો, તેઓ ચાહતો તો આ દુન્યવી માયાનો પૈસો કોઠો કરત પણ દેશ સેવા બાબતનાં તેમણે આ જુદી ચલકતી ચાલ ચાલ દુષ્ટ ગણી હતી અને તે કારણે તેઓ ગરીબાઈમાં જ રહી ગરીબાઈમાં જ સુજર પામ્યા હતા.

અદાર ૨૨સની ક્રમજ વયે ગ્રેજ્યુએટ થઈ તેઓ ફરવ્યુચન કોલેજના જાણીતા સેવકોની ટેબીમાં ભેડાયા અને ખાસીક રૂપ્યા ૭૫ ના પગારથી કોલેજમાં પ્રેફેસર તરીકે કામ કરવા માંડ્યું. અદાર ૨૨સ પછી પોતાની નોકરી છોડી દેશ સેવાના રણક્ષેત્રમાં ઝીપલાવ્યું. તેમને ઉંડા અભ્યાસ, વાક ચાતુરી અને ઉચી મન શક્તિ વાળા સમજ શક્તિએ તેમને એકદમ હરોલમાં આપ્યા. તેમના બાપણો ખરેખર યાદગાર હતા અને તે કોઈ પણ હીવસ સોખીત ન હતા. મરહુમ મી. ગોખલેએ મુંબઈ કારન સીલ તથા હિંદી સેંચસસેટીવ કલનસીલમાં પોતાના દેશી અથાગ ગેવા બજારી છે. કોએ-

સમા રહી તેઓએ જે ઉત્તમ કામ કર્યું છે તેના ઉત્તમ ફળો થોડે દરમિયાને પણ તેમણે અનુભવ્યા છે અને વધુ અનુભવવાનો પ્રસંગ આવતો પણ તે મનન બાપને તેમ થવા જેવું ગમ્યું નહીં એટલે બહુ જલદીથી તેમને પ્રાણ છડી ગયો.

મોટા અવધાન કરી પોતાની યોજનાઓને તેમણે જે વ્યવહાર પરીણામમાં મુખી હતી, તે જાણતાં ખરેખર આશીર્વાદ ઉદ્ધાર કાઢીયા વીના રહી શકાય તેમ નથી.

મરહુમ શ્રી ૦. ગોખલેની બીજી મોટી યાદ સરવંતસ એફ ઇન્ડિયા સોસાયટી છે. દેશ સેવકોની આ સંસ્થાં ઉભી કરી મરહુમે જુદા મોટી સેવા બજાવી છે. આ સેવકો પોતાનો સ્વાર્થ ત્યાગી દેશ સેવામાં પોતાનું જીવન ગાળી અને હીંદી પ્રજાને આચાર વીચારમાં સુધારવાનું લક્ષ્ય બિંદુ છે. આ સંસ્થા ને બહુ

આગળ વધારવાનો મરહુમરણ વખતે તેઓ તે ગયા છે.

રાજદારી વાતાવીચારો ધરાવતા હતા તેઓ સદા દુર રહેતા હોવાથી તપસવત અફગાનીમાં આવી પડયા હતા અને જો કે તેઓએ મરહુમને જાંડવામાં કરી ક્યાસ રાખી ન હતી પણ દાલમાં તેઓ પણ તેમનાં ગુનગાણ ગાવા લાગ્યા છે અને તેમની સેવાઓની કદર ખુબજાં લાગ્યા છે. નામ દાન શાકુનશાહથી ગરીબમાં ગરીબે મરહુમનાં મુજબાન ગાવા છે. અને હીંદમાં એવો કેઇ પણ શબ્દ હાલ ન હશે કે જેને આ મહાન નરનાં અકાળ મરણથી ભારે ખેદ ગઇ ન હશે. પરમાત્મા નેના અપાર આત્માને ઉત્તમમાં ઉત્તમ શાંતિનું સ્થાન આપો. શાંતિ—શાંતિ !!

Mellin's Food

મેલીન્સ ફૂડ.

હાથ લગાડ્યા વિનાનો,
ખચ્યાં તથા બુઢાઓ
માટે જરૂરી.

મેલીન્સ ફૂડની બીસકોટ ખચ્યાંઓ માટે એતી શુભકારી છે ને
બુઢાંઓ માટે ખોરાક છે.

India's Great Loss.

Hon Mr. Gopal Krishna Gokhle's premature death

The premature death of Hon. Mr. Gopal Krishna Gokhle at Poona, last week has been the greatest tragedy that ever befall the political fortunes of India. Mr. Gokhle was a born statesman. His whole hearted devotion to his country and his statesman like grasp of the essentials in politics clearly attained him a high level of eminence. At the early age of 48 years Mr Gokhle has really done wonders. He has left behind him an amazing full record of statesman like efforts and one equally striking achievement. He worked strenuously for the welfare of his country, always on the moderate line and hence he was a thorn in the Extermists' path. He, instead of vile and abuse, always stood up for justice and righteousness and advocated the public cause with all the force and fervor at his command. It is a matter of regret that he was

unable to bring the Government of India to his pet idea of free and compulsory education, but the ball has already begun to roll and the distant horizon shines with future bright hopes. His last services on the Public Service Commission will ever be remembered. He died in harness, never caring for his health, in the service of his motherland. This is the noblest example a man may take to serve his mother land. He was a great educationist. Though he had attained such a high position he was devoid of selfishness. In his private life he was attractive, amiable and winning. He leaves a great gap which will hardly be filled. His last request to his friends of the servants of India, who aim to build up the future Indian nation will we hope be strictly followed. His loss is irreparable and there is no wonder India sheds heart rending tears for her greatest son.

Penbe bo unto thee Gokhle!

જમશેદ નવરોઝ મુખારક.

સપ્તનાર—“ હરમીસ ”

અખ્બર, ગુલાલ સમ ખીલેલાં, “ જમશેદ નવરોઝ ”! મુખારક !
 જેહાનને દીપાવનાર, ઓ “ નવરોઝના ખુરશીદ ”! તારક !
 સેતારાની ચાલને, સમતોલ ધરનાર “ જમશેદ નવરોઝ ”!
 ચાહુડું છે એવું કે “ શુભ દીનનો પડે પાસો સવજોજ. ”
 કબીસાના કીરસાની યાદ છે તાજ ઓ જમશેદ નવરોઝ !
 ફરે આ જેહાને ખુરાજીની શેઆદો બી હરરોઝ.
 જમાનાથી મળતી સભાઓ તે દીન આવ્યે જમશેદી નવરોઝ
 જમશેદથી થઈ તે ગણુનો, જે “ જમશેદી નવરોઝ ”
 ગયો છે તે રાહ, જે પર વરસ્યા છે સાલો પર સાલ
 ગયા તેના માલો, પણ રહી છે તે વીરની મલાલ.
 ચાલો ફરી આજ મળ્યા, તે યાદ ખુરાજ,
 કુવાબી ગુબરો કે “ અહુરા ”ની યાદ રહીયે હરહાલ !

હિંદુસ્તાનમાં હોરી.

રાગ—(હોરી)

હોરી ખેલે છે લોક દગ્ગર, હિન્દુસ્તાનમાં (ટેક)
વણિક ખેલે છે વેપાર વણજમાં,

કલમ ખોલી નીજ કાન,
હારે કાળુ કલમ ખોલી નિજ કાન,
ચાળવી, મોચી, સૂતારની સાથે,
સોની રમે હોરી સાનમાં. હોરી-

(૨)

કુટિલ રમે કરીને કૃત્ય કાળાં,
પાતર ચાવીને પાન;
હારે ખેલે પાતર ચાવીને પાન,
ફાગ ફગણા બકે મુખ ફાટ્યાં,
જઘને જુએ તમે જાનમાં. હોરી-

(૩)

રગ કસુબાના કાલીને રીઝે,
ગોરી તથા મુણે ગાન,
હારે હોશ ગોરી તથા મુણે ગાન,
લેકા રૂપી સળગાવીને દોળા,
ટંટા રમે હોરી તાનમાં. હોરી-

(૪)

ભોગી રમે હોરી ભોગવવા ભોગ,
જુલી જઈ બગવાન;
હારે ભોગી જુલી જઈ બગવાન,
ભોગી જતી રમે ભાપ જપીને,
ધ્યાની રમે હોરી ધ્યાનમાં. હોરી-

(૫)

સોળી રમે જનને લલચાવા
મની દષ્ટિ દાન;
હારે ખેલે દાની દષ્ટ દાન;
કોળા રમે હોરી રોજ કળમાં,
રાંક સુટીને રાનમાં. હોરી-

(૬)

ફાગણના ફગવા દ્વાપ ફાટે
વિધવિધ ગાંધ વખાણુ,
હારે વેજ વિધવિધ ગાંધ વખાણુ,
બાને રમે છે હોરી ભવાની,
ગોવિંદના મુખ ગાનમાં—હોરી

કવિ ભવાનીશંકર નરસિંહરામ.

એહરે કાતીલ

યાને

ત્રણ નવાઈની નાજાંઓ.

શબ્દચન માટે લખનાર—Daisy Bell.

પ્રકરણ ૧ છું.

લયલી મગતુન તમે માટે લખેલા લેખ શીટનાર નથી.

ન કાંરાની ઝાડીસે દર આરાનાઈ.

કે ફોરાન ચશમ ફૂટી જોશે સિદ્ધાઈ.

“ એ જીરામ કેટલી દેરી કીધી ? રાહ જોતાં મારી આંખો ફુખી આવી, વળી રાત્રીની વેળાએ આ જગા ઉપર એકલું યોગવામાંથી જરાંક નેખમ છે. આટલો વખત શું ક્યાં કીધું ? ” અને એક દીલચસ્પ આકારના બન્ને હાથો એક મરદનાં ગળાંમાં જલ્પ પડ્યા.

“ દીલારામ અસુરું કરવા માટે મારી આહુધું પથ તારા માયાણુ પીદરે આજે મને ખુબ રોડી રાખ્યો. જાણે આપણી મુલાકાતની વાત જાણી, મને અટકાવા માગતા હોય તેમ તેવજે આજે એક પછી એક ચોપડાઓ ખોલ્યાજ દાખા અને દુકાન બંધ થઈ ત્યાં સુધી મને રોકાઈ રહેવું પડ્યું. ”

“ હા જીરામ ખ્યાર, જો કેહાણી ચીજ મને સહેજ અટકાવ નાખતી હોય, તો મારો પીદર પેલો ધરડોધુવડ તારો રોડ છે, ”

“ વળી તે તારા મુરખી પીતા માટે અપ-ચાન્દો વાપર્યાં ? દીલારામ મને એ નહિ ગમતું ! શું માનંધી બોલતાં પૈસા બેસે છે ? મને એ મુરખીતોલના રોકને ઇલાત શરમ લાગે છે. તે જ્યારે જાણુરો કે તેની દીકરી ખાસ પોતાનો મુરો છોડી પરકોમના સખરા સાથે, જે સખચના

ચેટમાં તેનું નિમક હજી છે, તેજ બેચુન્યાદ સાથે નાદસી ગઈ છે. ત્યારે તે મારા માટે જે મત બાંધેરો, તેથી હું હમણાંથી છુટુછું. ” બેહરા મનો ગદગદતો અવાજ આપ્યો.

“ બસ તારી બહાદુરી પુરી થઈ ? આટલી રડ્યાતમાજ જે નર ધુંજી જાય, તે આગળ શું કરવાનો હતો ? અરે હીચકારાતે મારી પ્રીતને શા માટે ઉ-તેજન આપ્યું ? શું એક નાગણની નજરે મરધીના પીલાં પડ્યાં તે તેનું લોહી સુર્યા વગર શું જતાં મેલશે ? શું એક વખત ચરીરે કવચ વળગી તેથી જશેમ છીડ લાગતી અટકાવી ચકારો ? શીકરની રોધમાં રહેલી સુસવાટ, પાણી પીવા આ-વેલાં બારાને બેચી જતી શું અટકશે ? વારતે જીરામ, બ્દાલા જીરામ, મારા મનની રાતદિવસની મુરાદ, એક મોરલાયીમાંથી તારા સાથે પરણી એક પારસણુ બનવાની છે, તેમાં મને યાપ આપતાં બાઝ આવ. આપણાં હેનપ્રીતમાં એક છુટ્ટા બેવકુફની આડ ના લાવ આપણી વચ્ચે થમને બાધ ના લાવ, આપણી વચ્ચે વાણિનર રોકને ઇગચાતું છુટું છુટકું બંદનું ના લાવ અને મને લગાડી દેવે તેમાંથી હટકી જવાનો પ્રયત્ન ના લાવ ને, જલદીથી મને તારી

પરજોતર કર, કે આપણે કેવે નાશી જઈએ. જો તે' મને મારી બાજુ ખેલતાં બટકાનીજ, તો પહેલાં તારો નાશ કરી પાછળથી આ સામેના કુલામાં મારી કચર કરીશ.—જસ હા—હવે વધુ વખત તારી જુદાજ અમલવાની મારામાં તા-કાત નથી. આપણા નાશી જવાને લગતી સધળી ગોઠવણ મેં મારા હાથમાં રાખી છે. આવતી કાલે અમાસ છે, તે અધારી રાત્રી આપણા કામમાં આપણને મદદ કરશે મારા પીતા સર્વ-ને મનસે લાલા હોય કે શીરસ્તા હોય પણ મારે મનસે મુવેલા જીવતા સર્વ સરખાજ છે, તે જ-ણજે. એ જુદો શખશ કદી મને મહાત કરી શકશેજ નહિ. ખારા બહેરામ, મારા જાન, હવે અહીં થા અને તારો પુત્ર બરેલો જવાન મને જલદી કહે.”

બેદરામે પોતાનો કુજનો હાથ દીલારામની કમર આસપાસ લપેટ્યો જે સધળું એક મરદથી બોલાવું જોઈએ, જે સધળું એક મરદથી થવું જોઈએ, તે કામ કરવા એક જોરત તૈયાર થઈ રહી, તે અને તેનું મોગલાઈ જીત જોઈ, ધડીબર બેદરામ થસ થઈ ગયો. તેનું હમેશનું શાંત મન આ વેળા તદન હાગાડોળ બની રહ્યું, દીલારામ જેવી મોગલાણીને ખાર એકવાર ખેંચી, તેને પાછળથી તરછોડી દઈ તેના કોપમાં આવવાનું તેને પસંદ નહિ હતું. અતે યુગસુરતી અર્થમને અર્થ નાખતારી યુગસુરતીથી પેદા થના જુરમાઓએ લાલા શાંત બહેરામના પ્રમાણીકપણા ઉપર સરસાઈ મેળવી—ચોડીક મિનિટની ચુપકીદી—જે દરમ્યાન બને આશ્ચર્ય માણકના ઘામ આસો આમ ને કસારાના મીમા અવાજ સિવાય જ્યાં કંઈ સમ-જનું નહિ હતું ત્યાં બેદરામનો સાદ સમજાયો.

“મારાં મોતી, તારી સામે નાશી જઈ, ચાલી કરવાની વાત મારે કશું છે. આવતી કાલે એજ જગા ઉપર આપણે પાછા મળીશું અને આ ધરતી જ્યાં આપણને મારે રહે ત્યાં જઈ

પહેલી જોગવાઈએ લગનનાં માંડથી એક થઈશું. હા—મારા ભલાં શેઠ—મારા મુરખીને હું મુગી ને સેલ્લી સલામ કરી, મારાં સખલાં સર્વે સાથ તારી પાસે આવી મળીશ. સલામ અથેકમ ખારી, સીમાર તારા ખંજલામાં, કદાચ તારા આપને શક જશે જે કે આવતી કાલેનો દિવસ તો તે બિંચારા માટે શોકનો તો લખાયોજ છે.” એ-ટલું બોલી પોતાની પ્રિયાને. એક ઉતાવળું ચુંબન આપી પાછળની ઝાડીમાંથી તે સપાટા બંધ નીકળી ગયો, તે જગ્યાએ છેલ્લું બોલ્યો ત્યારે તેને થોડો ધડોળ થોડો ખમલ હતો કે, દીલારામના પિતા નાશીર કરતાં વધુ શોકના દીવસો, એક જુદાની લગનની મોહકાણમાં તેને માટે લખાયલા હતા.

જ્યારે દીલારામ પોતાના ખંજલામાં મુક ત્યારે જુદો નાશીર હુકકો ગગડાવેના, અરધી મીચાણી આંખો સાથે ત્યાં બેઠો હતો, અને બીજા હાથમાંની કેરખાની દારડીના દાખાઓ, આંગળાઓમાંથી ચપક ચપક પસાર થઈ જતા હતા. તેની વાંધણી બેનીના પગલાઓથી તે અરધી મીચાણી આંખો ઉપડી અને તેણીની ગમ જોડું.

“બેદરા દીલારામ કેટલું મોડું? હું કયાં ફરે છે. તેની મને ખબર પડતી નથી. અહીં હિંદાબાદના લોકને, રખેને મેં તને આપેલા છુટાપણા માટે કાંઈ દિવસ દરિયા કરવાનું કાર-ણ મળે. એવા કેટલાક દિવસ થયા મને ખટકો થયા ફરે છે. બેદી આપણા ઇસલામી ધર્મ પ્રમાણે પરદાનો રીવાજ છેક સળિે મને ઠીક લાગે છે. જેમાં સ્ત્રીઓની આજર સચવાયલી રહે છે, પછુ હું આસા રાખું છું કે મેં લકાવેલા લાઠી તું બેદરી જઈ કે મેં આપેલા છુટાપ-ણથી તું બીજરી જઈ, કાંઈદાહો તું મને નીચું નહિ જોવાવશે. જ્યારે હું બોલવાબેદરા ત્યારે કહેવા દે કે તારા પીર તરફ જેદર દમેશ નાતાબેદરી, અને તોછાઈ ખતાવતી રહી છે તેથી કાંઈ

પ્રકરણ - ૨ 'ભુ'.

જુહીન લગ્નની મોહકાન,

ઉપલા બનાવને લગભગ વરસ દહાડો થયા આજે છે, બેઠરામ અને દીકારામે નક્કી કરેલી અમાસની કાળી રાત્રીએ હૈદરાબાદ શહેર તેઓએ કાંઈક ધારનીની લાગણી સાથે ઊડયુ હતું. તથા કેટલીક દહાડાં પછી એક પારસણના પોપાકમાં તેણી નાગપુર જઈ થરપડી.

એક પારસણના પોપાકમાં દીકારામ કાંઈ ઝોરજ સુંદર લાગતી. તેણીની ધણી લાંબી ને અણીધર, તથા કાળી બમર જેવી આંખો કાંઈકળી રીતે એક પારસણ કરતાં એક મોગજાણીને વધુ મળતી આવતી હતી તેમાં એક પારસણનો પોપાક ખુબસુરતીમાં ઘણો વધારો કરતા,

વરસ (લવસના અરસામાં દીકારામે, બેઠરામને બે ગીજ આપી. એક તો પોતાનાજ જેવી તેજવાળી, ને હોશાન ધરાવનાર બેડી અને બીજું “હાંતમાં ખાસકું”. દીકારામને અતિ આકળે જીવે જેવો સ્વભાવ. તરવાર જેવી ચાલતી જવાન, અને કેટલીક નજીસ મુસલમાનીન આદતોથી બેઠરામજી બાં બમ ધરાઈ ગયા તેવળે વરસ દિવસ દરમ્યાનમાં પોતાની ગરી ધણીઆણી અયુબાકને સેકડો વખત યાદ કર્યા અને એવી નાપાક ઝોરતથી ખુબ પોતાને કપારે ઊડાવે, તેની પરવરથી હેનજાર વખત દેખા ચાહી.

હાલને કાજ બેઠરામજીની હાલત “કામના કાથબાને દિવાસળાના ટોપલા” જેવી હતી. મહિને દહાડે અહિંથી તહિંથી તે કાંઈ કુરી લાગતો. તેમણે ધણુંક કમળત દીકારામ દાર પીવામાં વાપરતી, અને પાન સોપારીના કુચા ચાવી ચારી, ઝોરડાની દીવાલ લાલ પીચાકરીઓથી રંગતી.

બુનેની રાહરસમે, તથા રીતમાત અને જીવગી જોગવવાની રીતોએ એક ખીજથી ભુ-દી હોવાથી, મતમેક આધુ પડતો. અને જ્યાં મતમેક હોય, ત્યાં મારામારી થતાં વાર કેટલી ? જેમાં દીકારામને તીખો મર્યા જેવો સ્વભાવ

કામ વધારે બગાડતો. બે બેઠરામ સાંત સ્વભાવ-નો નહિ હતો તો દીકારામે વરસ દહાડાના અરસા દરમ્યાન તેને ઉંચકીને કુવામાંથી નાખી દીધો હતો પણ બેઠરામનો સાંખી જવાનો સ્વ-ભાવ તેને આ સહેલા અંસારમાં બહુ ઉપયોગી થઈ પડ્યો.

બેઠરામજી બાને લાગતું, અને મનસે બળક તો કે, “અરે પારસીના ઊકારઓ, જ્યારે કોઈ તમારી જાતવાહીને મુકીને કોઈ બીજીને લાવે તો મારી હજાર વખત સલાહ લેજો, અને કોઈ મકમરી કે જેપાનીસ, ગીની કે હીંદવાની રજપુતાણી કે મુસલમાની સ્ત્રીનું પાંખડું બગલમાં ધરી એકદમ ઉંચકી લાવો, ત્યારે તમારા સખ જીવર નારાની શીઝ સદા માટેની મારગે, જાણજો કે મમે તેવી લુસી લંગડી, કાંઈક દોચ-રી કે ઘેવી ગાંડી પારસણ એ સર્વ કરતાં સારી”

હા, બેઠરામજી મુનશી તમારો બળાયો પછો મોરો છે. ! કદાચ તમે ઉતાવળે પરણી પુરસદે પસતતા કરો, પણ એવી ખાતના “લોહના ચણા આવવા માટે, અને “સખનાં સાધીઆ” જેવા માટે તમેએજ તમારો ઉપકાર માનવો જોઈએ. જમાનાથી જે કાપદાઓ બંધાયા છે તેને હાથમાં લઈ, ઉલટમાં આવી જઈ, મરડી મચડી તેને નવું રૂપ આપવું કુળ જે કડવું આવે છે તે તમારે આખવું જ જોઈએ ! એ તો જુહીન લગ્નની મોહકાળી કાંઈ ઝોરજ છે હાં,

દીકારામે એક બેડીને જન્મ આપવા પછી દારની મોહકાણે તેણીની તચીવત બહુજ લાગવી મેકી હતી. તેણી હાથમાં મોહતના જિજાનામાં પડી હતી, અને પાસાંમાં તેજ લોહી, અને માસનો નાનો આકાર, જે ખુબસુરતી અને દેખાવમાં પોતાની માને આબેહુબ નમુ-નોજ હતો, તે જાણ આંખોથી આ જંગળખત બરેલી કુન્યામાં બે માસનો નવો જુનો થઈ ગયો છે.

હા, તેણીની નાની આંખો દીકારામનાજ જેવી આખાદ જોઈ બેઠરામને એક જખરદસ્ત. કાળ પડી.

“યા ખુદા, દેઆવમાં તો આખા માતાની નકલ છે પણ” અને વધારે બોલવું તે નાના શીરતા માટે તેને નહિ ગમ્યું.

એરામાં સધળું શાંત હતું. અને એક મુસલમાન આપા દીવારામના માથા ઉપર કોઈ નવેદર પાણી મેલી ત્યાં સધળું ઠીક ઠીક કરી એરામાંથી બહાર ગયું. કે બિહાનમાં સાંધી હતી યાં પડેલી દીવારામને નજાણે અવાજ આવ્યો.

“ખીરામ ખારા હું ભાઈ છું. હું મરું છું. આ કુખમાં હું થોડા કલાકની છું, એમ હું બરાબર જાણું છું. હા, મારા ખારા ખીરા જેવજીને મેં હર હમેશ સતાવ્યા હતા, તે મિયારા મારા સાગી ગયા તો ઠીક થયું કે જેથી પોતાની કામગીરી આજે જે હાલતમાં છે, તે જાણી, તેવજીને વધું કંઈ થવાનું કારણ રહ્યું નહિ. પણ મારા વદાલા આ નાખજી તમને હર હમેશ કહેવા છે, હર હ મેરા હેરાન થઈ છે, તેને જતાં હવે માર નહિ કરો. કુદરત એક ઇનસાનને બધું તેના મોઝ-તનાજ બિહાન ઉપર કાંઈ દેખાડે છે. કાંઈ ત્યારેજ તેની નજર આગળથી અંધકારનો પડોડો દૂર યાવ છે. હા, તમારી મરનાર ધણીઆણીની તમારે મોઢે તારીક સાંભળા હું ખુબ જાણતી, અને તેને બહેરતમા પણ માગો દહ, કુલવતી. પણ એ સધળું તમે અને નહિ માર કરો. હું જોઉં કે મારી માતા તદન મારાજ જેવી અવાજની આકાશ હતી, તેજી મારા ખીરાને કાંઈ સુખ આપ્યું નહિ. હું તેની બેઠી તેનાજ જેવી નીવડી મારા પતીને મેં કાંઈ સુખ આપ્યું નહિ.

ખારે સે હર, મારી આ ભુવડી, તેની વં ધણી જતન લઈ ઉપારને ને તેને એવી રીતવણી આપજો જેથી પોતાના ધણીની તાબેદાર મહેરદાર અને ખીરાની હેનવંતી બેઠી અને, મને શીકર યાવ છે કે, રખેને તોખમની તાસીર અહ પણ જાણમાં ખરી પડી, મારા આ કુખ

આલકને મારાજ જેવું સંગદીલ, એકદર, અને નાગણ જેવું લવંકર કરે, કે જેવું એની મમલ, અને માતાના જાણમાં બન્યું હતું. હાથ, મરતી વખતે મને મારો આપ આહમદ યાદ આવે છે મેજ પાપણીએ પીતના કાન બનેરી મારા ખીરાના એક પુરા મીંગળને શહેર ઘેરથી દુર થઈ અદલાહ! અદલાહ! માર આ કવખને આવતું મોહિત કદાચ મારા તે હક યુમારી બે-ટલા એકપુરા લાખના આવતુજ કારણ કાંઈ નહિ હોય!” આટલું બધું લાણું તેણીએ જુમાઇજતાં હવે કહ્યું, અને, તેની આંખો બંધ થવા લાગી. બેદરને હવે તેના ગળામાં થોડોક બ્રેડા રેથો કે પાણી જરા વારે સારથ યજ.

“મારા કસમ, મારી એક અરજ છે કે, મારા આ શીરિસ્તાનું નામ રોશન રાખવું. તારી આખ માહેશાં આંધુ છટકાવી નાખ. મેં તને હવના હવત કાંઈજ સુખ આપ્યું જ નથી, માટે આંધુની કાંઈજ જરૂર નથી તોપણ—વળી રોશન એક મુસલમાની માતાનું ફરજ કે છે. એવું બહાર પ તાં તારા હોયો સીવેયા રાખજો, અને ઉપરમાં આવતાં તેને તારી દિનમાં લાઇ, એવી કે જાણી આપજો કે જેથી એનો બાક પાર ઉતરે અદલાહ તાપાદ તારો ને મારા કુખ જાળ-કો નેજાખાહન થરો હા-હવે હું મરણુ મારાથી વધુ બો—”

યા ખુદા! તે ખુબસુરતી રુઆબ ગમ્મ હમેશની વીંછણ દીવારામ શાંત યજ, તે સુતી તે ફરી ઉઠીજ નહી.

બહેરામ માટે શોક કરવાનું ખાસ કારણ નહીં હતું. ખરું પ્રાણવેનો તેજી એક છુટકાનો દમ બેચોડા જે બેચવામા તે કાંઈ ખાસ ખાનગી નહિ હતો.

જાણ વંચનાર આ નવા બુલકાં ગમી જો અને મેં તો તેને હાથમાં લઇ રમાડ, પણ ખુદા થી રોખા ચહ કે, તેનામાં “તોખમની તાસીર” ખરી નહિ પડે! તે તેની મા મમલ જેવી નહિ નીવડે!

પ્રકરણ ૩ બું.

—:—:—

પુરુષનું નશીબ પાંડવ હેઠળ.

બહેરામ જેને લગનની સેરતીમાં નંબર લાગ્યું હતું નહિ, તે બહેરામ પરણી, ધણીઆણીનું સુખ મેળવી, ખુબ મગામ ગયા હતા. તેથી પોતાની નાની બુલકાને સંભાળવા, બીજા ધણીઆણીની જરૂર જણાવા છતાં તેણે પાક પરવરના કસમ લીધા કે, હવે તે આખી જીંદગી-ભર મગમણ સ્ત્રીને પોતાની ધણીઆણી બનાવશે. હક આપશે નહિ. આપણને જોવાનું રહ્યું છે કે, બહેરામ પોતાનું વચન પાળે છે કે ખરિદ, કેમકે ધણીઆણીના મરણ વખતે ધણું રહી, ધણું તોફાન કરી ધણું જલદીથી લગનના બાજારમાં ઝીપવાની દેવાનું મન કદાચજ મરદો ગારી ચકે છે.

હાલને કાજ તે નાગપુરની મીઠમાં એક કલાક તરીકે રહ્યા હતા તે તેને જે કંઈ મળતું તેમાનું કેટલુંક પોતાના કુલમળ બાગક ઉપર ખર્ચતા. એક મુસલમાન આપા તે બચ્ચાંની ખીડમતમાં હતી. અને બહેરામને સતોષ સાથે જોયું કે તે છુલકાની મા માસીની જગા તેણી રાખતી અને ખારથી તેને ઉઠેરતી.

“બહેરામ બચ્ચાં નહિ ના, ના કહે. બસ એક નામ સેરતીમાં ગમે તો તારી નાની રામનના બર, દશ રૂપા એક વખત કવરા કર દેરતા. તારી ટીકો લાખો તો લાખ બે ત્રણનો માલિક બની ગય.” બહેરામ મુનશીની મીઠના કાર્ડિંગ મારતર માણેક પંચકા એ બહેરામને સેરતીમાં એક નામ બરવાની બેઠાંમ કરતાં કહ્યું.

બહેરામ પોતાની છુતીની જ્યાં વાન આની, ત્યાં કંઈપણ બની ચકતુ કરવાને ચુકનો નહિ. ટુરત તેણે નમીઠ આને તો પોરકમાંવા દશ રૂપા કાઢ્યા “માણેકકા તમેથી જમરા બોંદસીજા. અતે દશ રૂપા બગાડાયા ત્યારે રંગા. હાલમાં માણસ એમાંથી નિશારી આપાને પગાર નીકળે. લેવ, હવે બચ્ચાંનું નામ દીધું તેથી ના

કહેના નહિ ગમતું” અને એક ટીકીટ તેવણે ખરીદી.

સેરતીને દિવસે જેમ સામાંથી નેવું માણસો દરતાં હતા, તેમ મુજબનું સાણુ તેવણે કીધું. આજે પેલી આપાએ જરા બગવતીથી જોયું. કે રોક બંદગી કરતાં આતશ અને સુખડનો આજો ઉપયોગ કરતા. અને ધણા ધણા ઉંચા ડોળા ચઢાવી, પરવરને યાદ કરવાને રાગમ ગયા હતા. પણ તેની પોતાના રોક સાથે દામ કરતાં જરા પણ વધુ વાત કરતી હતી નહિ, એટલે સધળું શુષ્કપણ જોવાજ કીધું. રોકે મીઠમાં જતી વેળાએ પોતાના પાળકને છાતીએ દાખી પાણું પાળણમાં બેઠ્યું જ્યારે તેના હોથો ફકડયા “કમનશીમ, ખુદ તારું નશીબ જળકતું દેરે ક મારી ના પી લાડકી?”

અતે રાતના નવ, દસ, તે અગીઆરનાં તકેરા પડ્યા. બેદરામજી દેરામજી મુનશીને નામની બારી આગળથી ખુબ પડી.

આલોજ, ડુંકમાં બજો, ને ખુદી થાવો કે આપણા બેદરામને સેરતી લાગી હતી. મુજતા હાથોથી તેણે પરખીકું ખોલી તેણે જોયું કે અડી લાખ રૂપાથી પોતાની ટીકીટ વેચવાની તેને એકર થઇ હતી.

બેદરામને ટુરત તે કપુલ કપુ, અને હાતરે ખુલાવીની તાસવીસ અફરાતફરીને અકર-વકરથી પોતાનો પોરો બધો ખુદી માર્યો તે સવે નિંદેનાથી આજે જલ્લવસી, અને આનંદથી છાતી બેસી જતી હોય, તેવું તેને લાગ્યું.

કહેવત છે જે “પુરુષનું નશીબ પાંડવ હેઠળ. તેમ બેદરામનું નશીબ ડુંક ઉમરમાંજ તે નસે હજાર નખરાં કરતાં હવું. હાથેણા તે પોતાને કુન્યાનો સૌથી સુખી માણસ જોઇ ચકનો હતો.

બેદરામ એક અધારણ મીઠના કલાક ઉપરથી અડી લાખનો મારેક સપાટાવધ થઇ ગયો, પણ તેથી તેના બજા ખરાસમાં ખાસ કંઈ ફેર પડ્યો નહિ. તેણે જલદીથી પોતાની નોકરી ઉપરથી

રાજનામું આપી દીધું કેમકે નાગપુર અને એક કલાકની લાઇન તેને પસંદ પડતી નહિ.

તે નાગપુરથી પોતાના બચ્ચાં અને આપા સાથે ધણેજ સહેજ સામાન લઇ લાહોર ઉપડી ગયો ત્યાં કોઇ કંટ્રાક્ટમાં પડી, રાજના બારણા પોરપરાક ખુલ્લાં મેલી દેવાં એવી તેની ધારણા હતી, તે માનવો હતો કે “પૈસા પૈસાને વધારે” તેથી નાગપુરમાં દોસ્ત આસનાવોને મળી, લાહોર તરફ ઉપડી ગયો.

પાંચ વરસના ગાળા પછી, તે પોતાની મનની મુશ્કેલીમાં વધુ કાળે કેમકે તેણે દારૂના કબજાઓ ધણી મોટી કિમતે ખરીદી લીધાં અને તે ઉપરાંત કોલસાની દલાલી, અને બીજાં કંટ્રાક્ટમાં ખુબ ઝીંપલાવેલુંજ રાખ્યો, અને ધણી ખર્ચ મોટા નફાં સાથે તેની પેઢી ધમધામર આગળ બધા લાગી.

પારસીનો સખી દીગચરડો સહેરમાં હોય કે ગામમાં હોય, જંગલમાં હોય, કે પરદેશમાં હોય, ત્યાં પણ હોય, ત્યાં પોતાનો સખાવતી મુરસો દેખાડવા વગર રહેતો નથી.

લાહોરમાં પાંચ વરસના ટુંક અરસામાં બેદરામજી મુનશીએ ખુબ મોહપ્રિયતા મેળવી અને મીલનસાર સ્વભાવથી પોતાની આજીવન બાજી મોડું મિત્ર મંડળ હલું કીધું. નાના પાપા ઉપર “મુનશી હૉલપીટલ” હતી યધ અને નિવાળના મેળાવામાં મુનશીની જય પોકરાવા લાગી. જાત કે પરખત સર્વ માટે બાંધેલી એક નાની સરાહ “મુનશી ધરમશાળા” ના નામે સારી રીતે વપરાય લાગી. અને લાહોરમાં એકેસા મુનશીની મોહભાવા આવી હતી.

એક નાની દલાલીરી, એક નજલો ચમટો એક ધીમી ખટકણ, બેદરામ મુનશીને પોતાની નાની દીકરી, રાજન માટે થતી હતી, તેને અવાર નવાર મો કુમવાતીને જોયું કે રાજન લાંબા દવાપાણીથી એક સરસમાં સરસ તનદરત બાળકી બની હતી, અને ગાલ બેપરના શુભાગ કંઠીની મોસમમાં અજળ નુર પડડતા, રાજનની કાળી, અણી-

દાર આંખો જોઇ, પાંખીને પાંખી, પોતાની મરનાર ભુદીન ધણીઆણીની તેને એક અણગમતી યાદ થતી, પણ ધુધી રાજનનો મુરસો તો કાળ, અને ઝાઝેલપણું તેને અત્યારથીજ ફસકાંથી મેળતાં. રાજન અત્યારથીજ પોતાનો “કકે ખરો કરાવતી” અને પોતાના કરતાં નાના બાગેકો ઉપર મુરસો થતી. ત્યારે તેઓના મંદેરા જરા પણ બીક વગર પોતાના નખરીઆંધી ખાતમ કરતી. કદી પોતાના રમકડાં કે ખાવાનામાંથી બીજાં બચ્ચાંએને આપવાનું દીલ તેણીનું ચલતું નહિ. ને દરેક વખતની તેના પીનાની પતાવત, ખારને માયા તેના આઠલા નાના જીવડા ઉપર કોઇ અસર કરી શક્યા નહિ.

“એ તો હોય, બચ્ચું છે, જરા સમજણી થશે કે પારમીઓમાં એક ખુશમુત સદગુણી તાર તરીકે પમરી રહેશે” બહેગમ પોતાના મનને જેમ તેમ મારતો હતો, પણ તેનું અંતરણ અચાનકવાર તેને નકારી આગાહીઓ કરી દુઃખી કરતું ને “રખે એની મા મમાઇની અસર એનામાં આવે” એ વિચારથી ધુમ્પવાતું થતું.

તેને પોતાની ગરીબ કુખતી દીકરી બીખાઇ હતને રાજનની સંભાળ અર્થે મુંબઈથી બોલાવીને રાખી હતી. પણ નાની ધણી નાની, ફક્ત પાંચજ વરસની રાજન બીખાઇ હતને “ધુળના કાકા બરાવે” તેમની હતી.

પ્રકરણ ૪ થું.

—:—:—

નખરું આજ નરીજ.

દેશાવાદની એક નવી ભેંક જે, કુલોને મુસકે ત્રણ વરસના અતિ ટુંક અરસા દરમ્યાન આગળ વધી ગઇ હતી. અને ખુશાળ દશ દેકાતું વ્યાજ આપી, ધુમ લોકોને પોતા તરફ ખેંચી રહી હતી, તે પરપોટા ભેંકના મેનેજર, આજે સતના દશ કલાક થવા છતાં કપાળ ઉપર મુઝન-જી ને શુચયજીની જખરી કરચલીઓ લાવી, પોતાના ચીક્ર ઝોડીતર કાસમ દલાલ સાથ

આંકડાઓની લાંબી લાંબી ગણતરીઓમાં ખુબ મશગુલ થઇ ગયા છે, તેવજુની નમ્દીકમાં તમસ્દરમાં રેડાયેલો સોડા અને વીસડી પોતાના શેઠની પોતા તરફની આવી બેઠરકારી બેઠ, અંતે નિરાશ થઇ દબે સપળી સ્પીરીટ બોઇ, શીકાકુચ બની ગયો પાઠાને પાઠા સરવાળા અને બાન્ધાડીઓ ધમા અને પેલાજ ઓડીતર, તળી-આતું ઠાકું કરનાર ઓડીતર, થડે કહેજે જમણા હાથની વ્યથામાંની આંગળી મોમાં લઇ તેને ધુક થી લપેડી પાતાઓ ઉથલાવવામાં જમરો લીન થઇ ગયો હતો. તેના કપાળ ઉપર ચાકના સમજથી પરસેવાના દેલાઓ ચોપડા ઉપર પડી સાંધીને અદર ભીંગળી ધીમી છેકછાક કરતા, પણ તે સપળાતું બાન તેને નહતું. તેઓની આજુબાજુ ખીજા દિંકુ ને મુસલમાન કસાઈ પોતાના શેઠને એક રીતે મદદ કરવામા મશગુલ હતા તેઓ વોડાક દિવસથી ભણીતા હતા તેઓના હાજ આજ કેટલાક દિવસથી ગમડી ગયલાં હતાં અને જે વખત મળયે, તેમાં બેંક ઉપર જે દરૌરો પડશે, તેથી આ કોંછા પારસીનું બેજું તદ્દન ચક્રભ્રમ બની ગયું હતું.

પેરતનજી કાંગાને પોતાના મુસલમાન ઓડી-તર માટે ભાગ્યેજ ખ્યાલ હતો કે તે કેવાં શાહુચોર હતો. બેંકમાંથી તદ્દન ત્રાહીન ધણીને નામનું ખાતું રાખી નાણાં કેમ ઉચકી જમ બેલ-સ કેમ બરાબર કરી મેલવું તે હુનરમાં પુરો હતો. કેમ ને ક્યાં જુલ છે, તે તેની નજરે પસકમાં જણાતી, જે ધણી પોતાની દુસ્વારીથી નામના કદતે, તે માણસ ખરાબીની આડીમાં તુટી પડવાની અર્થી ઉપર હતો. કહેછે કે કોઇ કોઇ હવાર તેને શુંબાઇ સુધી બોધાવામાં આવતો ન્યાયી મોઝાક સો રૂપ્યા લઇ કેસપગ્ને હાથે ચમલી જુલ અબજ સીંદતથી દાખી દેતો ને એવું

કનીચર કરી મેલતો કે નથી ગમે એવા પારખને પણ મુદો હાથ આવે નહી. એવો પોતાની દુશી-આરીને થોડે પછસે વેમનાર બેધમાન શખસ કાસમ ખુલબને એકાઠે બેડેરકારીની મજબુત મદદ હતી એટલે તેઓનું કામ શુપસુપ કાઢતી પણ સાહેબાથી ઘણું શુપ શુપને સપાટાખંધ કંઈપણ અટકાવ કે તકલીફ વગર પસાર થતું.

ગરીબ પેરતનજી કાંગા તેવજુની આજુ આજુ જે “દોહરાં દોહવાતાં” તે બેઠ તપાસી કાઢવાતું તેવજુને ભાગ્યેજ ખાન હતું. તે બધા શખસને જે કોઇ પીછાણતું તે અબજ થઇ બમડતું કે “એક બેંકના મેનેજર તરીકે તેવજુ શું ધોળીને ધધ વાળનાર હતા અને કોણ ઉગ-બખે તેવજુને બેંકના મેનેજરની ખુરસી ઉપર લઇ જઇ બેસાડ્યા હતા.”

ગમે તેજુ હોય પણ તકદીરે તેવજુને બીટું ઉચું પદ એક વેળા ભોગવવા હવે દીધા એજ તકદીરે તેવજુ સાથે નખરાં કરતુ હતું.

પેરતનજી ખરા ભલા, સાસેસ ને કાંજી માણસ હતા. પણ હુકમાં ઇંગ્લેન્ડે જેઓ હમેશાં દેશીઓને મોઢા એઠધા આપવા, આપવાની તેઓના હુલાતુતરા કારકારને લીધે નિર-ધધમાં હોય છે, તેઓના “મોશા બોટું” આપવાનું કારણ પેરતનજીએ આપું એમ કહીયું તો તેમાં કશી સહરાધાત નથી.

અંતે તેવજુ સાડા દરને સુમારે લેજર બુક આજીની બેંક કરી. એક મોટી બુમ કાસમ ખુલબ તરફ બેઠ મારી.

“યા ખરવર, તું ઓડીતર હતો કે પહેલાં નજરનોત ગયેડો ?” એ હવવાન બોલ જલદી, જલદીથી બોલ આ સપળી મોઢકાન કેમ, અને ક્યારે થઇ ? શું તે કમબખતે કાંઈજ તપાસ્યું નથી. અરે બદમાશ મોસા નરમ ખવાસનો આવો બદલો ? પણ બચ્યા, તું કાસમ ખુલબ નહિ, પણ કોઇ કાંઈર ખુલબ છે. તેં, સર્વતું સત્યાનાશ વાળ્યું, પણ શું તું બચી જવાનો છે ?

ઓ ખુદા! જોઈને સામે દુઃખ મેં બતાવીશ! દા-
માની બધી ધબીઆણી ને નિર્દોષ નાની બેરી ।
ઓ તેઓ મને કદી ચોર ધારેલી નહિ. તે પશુ
મારી સલામતીની કપાળ આશા છે! અરે નકાક
તેઓનું પશુ બધીય જગ્યાએ! તેઓના નાશ તારા
કર્તુષથી થયો! તેઓની, દાવ, તું ચેજે! હું
એ સધળું અટકળું ચકુણું કે શું બન્યું હતું-
મારી આંખે કેમ પાસા બધાવા દના—ઓ! જેને
જો બાબતું ધણું ઓછું જાન હોય તેને આવાં
મેઠાંપદ ઉપર નહિ આવવું એમ હું હેલ્લી
ધડીએ જોડે છું—હું જે જોડે છું તે સધળું ધણું
બચવીત જોડે છું—અથવા ધણું સિદા જોડે છું,
મારા ખુદા મને મદદ કરે! ”

પાંચસાત કલાક ને ઓડીતગના દમ લેવાના
કુદરતી સિવાય ત્યાં તદનજ શાંત હતું મીથુબતી-
ઓની રોડનીથી ત્યાં જે સધળું હતું ત્યાં
ધણી ગંભીરતા જણાતી. તે ચુપકીદીમાં પેસ-
તનજ કાંગાના બે મેઠાં ડયાંઓ ખુદે ખુદાં
સમજના ને ગરીબ કલાકો જેઓએ પેસતન-
જથી સારા વખતમાં ધણાં મુખ સગવડો
બોગ્યાં હતાં, તેઓના કંઠે દીવ, પશુ આ
સધળું જોઈ, જોઈ પીગથી ગયાં. લગભગ દરેકની
આંખો આંધુઓથી તર થઈ પોતાના મારેના
દુઃખમાં તેઓ પોતાને દુઃખી માનવાં લાગ્યા.

તે બે મિનીટની બચવીત ચુપકીદી તોડી,
દાસમધુલજનો ઘોઘારી અવાજ ઝાંઝામાં ફેલાયો
તેનો મેઠો અવાજ તે આવી ઓરડામાં સખી
દીવાલે જઈ, પાછો અંધડીને ફેંકતો તેથી ત્યાં
અવાજનો પડો ત્યાની ગંભીરતામાં ઓરખી
વધારે કરતો ખરીઆણા જેવાં મોંથી પેસતનજ
સામું જોઈ, તેણે બેલવા માધું.

“ પેસતનજ શેક, એક મરદ બચ્યા માટે
આંસું કદી હોય નહી. મારા સાહેબ તમેજી
એમ હેંજ નરવસ થઈ, રાંડીરાં માફક રડોજ
શુંનાં! એતો વેપાર છે. જેને કમાવું હોય તે યાતો
ચોરી કરેકે યાતો આપધાત કરે! પેલા કહે તેમ

કરવું તો, કહેવું નહી ને કહેવું તો
કરવું નહિ, હજી ખી શું બચવું છે! આપજો
એજ સપળી બીગડેલી બાજી ઓલરાઈટ કરી
મેવશું, એટલે સર્વ સાગવાના થશેજ થશે. તમાગ
સેવક બધાં કાસીમબાઈનો દાવ ફરી વળ્યો કે
ખડી સમાધાન કરતાં લક્ષા વાર શી? પશુ હા,
આટલું ચોક્કસ થવું જોઈએ કે, આ વાતનો એક
શબ્દ પશુ બહાર જવા પામે નહિ! તેમ થયું તો
કમખખતીજ જાણવી. હા, બા હું તો સાફ
કહું છું. મારી આખર ગળ, તે મને નહિ ગમે
જો. ” કાસીમે તદન જુડો સધીઆરે અ પનાં પોતાની
પતરાજ મચારી આજુમાજુના લોલકા કલાકો-
ને લાગવું કે ” તે નાપાક એક માણસ હશે કે
સવતાન હતો. ” તેઓનું શ્વાસે તો ઉંચકી તેને એક
કુવામાં નાખી દેવા સૌ મનથી તૈયાર થઈ રહ્યા.

“ મુજો મુજો મરી રહેતી! વળી સૌ ગાડાં
આખર દતી. તે એક ગાડું ઓછું થઈ જ્યા-
ની ” પેસતનજએ દુઃખથી એક બરાડ પાડી.

દરેક જથ્થ સધળું ઠીકઠીક કરી ઘેરે જવા
તૈયાર થઈ રહ્યા છાતી ઉપર નાખી દિપેલાં ડાકાં
સાથ તેઓ પોતાના કલાકોની નજરે ગડીમાં
બેસતા પડ્યા. અને ગાડી ધમધમ કરતી અદર-
ધાટના પોતાના, બંગલાના કમ્પાર્ટ્સમાં દાખલ
થઈ, ત્યારે આટલા મોડી રાત છતાં, તેવજુના
ધણીઆણી ડોસીમાઈ જગતાં બેસી રહ્યાં હતાં.
દાવમાં અવરતાની ચોપડી હતી, તે બજુવાનું
ધણું ખ્યાનથી કરતા, પશુ મધ રાતે તેવજો
જેવલા લલાતક રવપનાની અસરથી હજારો
અકરવકર થતી. અવારનવાર ખુરદેદ અવરતા
સરીને જોળા ઉપર પડતી, ને એટલે જોડા
આવના અ તે તેવજો ભજાને પક્ષાં પશુ ત્યાં
જોળે ડોળા ઘોઈ કાઢવા હોય તેમ ઉંધ ખીલ-
કુલ બ્યારી નહિ. પેસતનજની ઘોડીના ધણાં
ખુલ્લાં પગલાં સંભાળાવાં કે તેવજુ એક કુદકો
મારી સીડી આગળ દોળ્યાં.

“ ઓ પેસતનજ આજે કેટલું મોડું! જમર
કાંઈ ધણાજ રોકાયલા હશે, પશુ મરે એમ

છેક કોઈ દુશ્મન દગલાપુત્ર બનેલા શાવરે ચપ ગયા ? " ડેઝીબધએ ખરાં હાવની શીરથી પુછ્યું. ને તેવણને કરમાઈ ગયેલા ચહેરો લા-ભુકદાર લાઇટની મદદથી તેવણુ જોઈ શક્યાં.

" અરે કુંઘ નરિ, જરા મને જીવતાની જરૂર વધારે છે. કામ થયું હોવાથી ચાકી ગયો છું, આલ ડીઅર મન જવા દે ને તુ પણુ જલ-દીથી સુષળ. પરાંત પોલી ગઈ દશે અને પાછલી રાતનાં ઉઠાવે. " અને એટલું બોલી ડેઝીબધને એક કીસ લઈ તેવણુ રવામ પોતાના ઓરડામાં ભરાયા.

ડેઝીબધ સુરતના રહેવાસી હતાં અને એક તાબેદાર મહોરદાર સમિત થયાં હતા તેવણુ " ડીઅર ને ડારલીંગ " " લવ ને રવ ટોચલ " ના સુધરેલા બોલોથી આગળુ દતાં " મરઘરૂ " ને " છ હા આપુ " " મરઘરૂ દુશ્મન " " ઓવાર ને જુસી મુકુ " વાળી બાપઃ બોલતાં તેવણુને આજની છાંરીઓ માફક સમઃ લાગતી નહિ તેવણુ પોતાના નામ જેવજ બોલી આપતા હતા.

ગરીબ ડેઝીબધ ! એકપણુ બોલ બોલવા વગર તેવણુ પોતાના ઓરડામાં ધોરવા ઉપર જઈ પડ્યાં. પછુ તે પહેલાં તેવણે વાંદા વળી સાંચના કાચુ ઉપર જોયું કે જ્યાં એક પૂલતા દગલા જેવું અતિ મહેરે તમુન આળકે તેઓની એક-પુરી લાડકી બેટી પાંચીઝ બર નિન્માં પડી હતી, તે બાળકીની સાંજ ઉપર આવેલા બુલકાંઓ હયા કરી, તેવણુ દુતાં ને આખા ઈવસના દોઢી દોનાથી બર ઉંધમા પડ્યાં.

બેના દોકરો દયો કે ડેઝીબધ વાદા એ રડામાં એકે મહેર આકાર આવી ઉભો. તેણે વઢા વળી પેલાં બાળાને એક કીસ લીધી. અને ધમે પગલે રે સીમા, અગલ જઈ તેજ મુજબ ક્યું " હા ? આ મહેરજાનું સીતલત્વ છેલ્લુ છે મારાં વહાલાંઓ " તે આકાર ધણુજ ધીમા અવાજે બરઘડ્યો ને જ્યાં રીતે આજો હતો તેજ રીતે પાછો ગયો.

તેણે પેસતનજી વાળા ઓરડાનું આરણુ ખેલ્યું ને આસતેથી એક ખાતુ ઉધાડી, તેમાંથી એક રીબોડવર કાઢી. જાણે ઓરડામાંની દરેક ચીજની તેને માહીતી રાખ તેમ તે આકાર રવા લાગ્યો. હુજતા હતોથી રીબોડવરમાં તેણે બેળા જરીને ધીમે અવાજ આપ્યો— " ઓ દાર, જો આપઘાત એક જથુન પાપજ હોય તો મારી આખી છ દગીના સવાબોને વઢો, તે પાપનો ખાર બોલો દરવા માટે વાપરજો, આપઘત ? હા ફક્ત આપઘાત, મારી ધણુઆણુને બેટીને નાશમાંથી બચાવી શકશે. ઓ સાહીબ તારી મારી આ બંદો—

અને એકને બે, મેલા અવગયા ઓરડો ધમધમી રહેશે. આખા બંગલાનું દરેકજણુ તે ઓરડામાં ફરી વળ્યું. ને જે જથુ હતું તે નીકળી જતા ડેળાઓથી ભેડું.

કુંઘમાં તે વખતે જે સઘળો કેળાવ થાય છે તેવો ધયો વાંચનાર, ડેઝી બધની કલા-ખીતથી તારે જીવ રંડંદા દરવાતી કાંઈ જરૂર નથી. મલા પેસતનજીને મેહલની ટેપ મારવા-નું જે કુદત તથા કેલ જેવા સરકારના હાથમાં આપેથી રીતને તેણે પોતાના હાથમાં લઈ પોતાનો આરો જાન બાંખાવ કર્યો.

" અરે નશીબ તારા તખ્તમાંની કયા દંડ છે ? જે એક દિવસ અગમજ નમ્મ બોદાં ઉંર પેદાતો હતો તે અજો અકડી વકડી જમ, મુસકારાર ધપ, પથની લાદી ઉપર પડેલો છે. જે એક દિવસ આગમજ એક હેતવંતી ધણુઆણુને લાગી બેટીના પથમાં લપેગ-યલો હતો. તે આજે લોહીમાં રંગાણાયો છે. અરે નશીબ તારા રગદગ નો તુજ સમજે !

તે વખતે આજો કે જ્યાં કેસીમ ધુલખના હાથ ઉપર દંડખંડી જાંજળ ખણુખણુ કરવા લાગ્યાં તારે પોલીમ એકા ઉપર જતાં તેણે પોતાના જીવ સાથ વાત કરી " જો એથી ઠીકજ

છે, ચોપડાઓ ગયા હતા કરતાં કાંઈ ભોળાં
ચાંદુ દહી નહિ થને ને ને કરનાં નેમાંથીથી છુટાને
લાગે ના. “કન દય મોર અનહદ દય”
કાને કાચ કેમથી જાણ દરીની વ્દય”

પ્રકરણ ૫ મું

—:—

જમશેજી વણકદાર

વહાજી વાંચનાર, પેસનનજી પોતાની
નજીવી બેઠકારી માટે, નશીમથી ચુકર
ચયથી મળ બોગરી ચુક્યા છે અને તેવજી
માટે આ જહાનની જંગલી કાંઈ બાકી રહી
નથી. તેવજીનું જે રૂપ હતું તે પેચાઈ સતાઈ
મથું છે, અને ગરીબ ડોસીમાઈ પોતાની મનમો-
હન મેરી સાથ હૈરાજાહના એક નાના ધરમા
જાની રહ્યાં હતાં તેવજીના એક માંડીના દીકરા
તરફથી લાહોરથી તેવજી ઉપર દર માસે ટુક
રકમ આવતી, તે ઉપર સંદેશ પકડવા સિવાય,
તથા આંગળાઓ ટુંપાઈ જાય ત્યાં સુધી સીરી
સીવીને સુખને કરવા સિવાય તેવજીનો કાંઈ છુટ-
કોહતોજ નહિ.

ઉચ્ચતને નમ્રતા વાળાઓ, જર હોય તે સમ-
યમાં તેઓના જોડાંની ધુળ પખોડવા તૈયાર થયા
વાળાઓ, મધ ઉપર માખ માફક બજી બજી
ચનરાઓ, સારા વખતમા બજા લઈ જલછર્ચા
લેવા વાળાઓ, લીલા વનના સુગંધી
માફક, તે લીલું વન કરમઈ સુકે થતાં જેમ
પીકે મરડી નાંખે છે તેમ ખુશામદીઆઓઆથી
કાંઈએ પણ ડોસીમાઈ ગમ જતા નજર
નાખવાની દરકાર કરી નહિ. “સાંઈ ગયાને
સાંઈની શરમ લેતા ગયા હતા” એટલે પેરતનજી
વાળી એક જેને તાગાં મરાયાં હતાં, ત્યાંથી
પાણીનું મેળવેલા નોકરોમાંથી કાંઈએ ડોસીમાઈ
તરફનો નહિ, પણ તેના પુલ્લ જમ્યાં તરફ
જોવાની દંડાર કરી હતી નહિ. પણ ખુદ
બુખ્યાં લાગે છે, પણ બુખ્યા સુચાતો નથી.

એટલે ડોસીમાઈના મારીનો દીકરા, જે લાહો-
રથી મોકલનો હતા, તે તેઓ માટે લાધીના પગ
જેવું હતું. કુખ ઉપર હવામ, બેઠમાં જે જે લોકો
નાં નાણાં વ્યાં હતાં, તેઓ ટક મળે લારે, ડોસી-
માઈના મોં ઉપર પણ ડોસીમાઈને ગાળ દેવા
ચુકતાં નહિ, અને કેમ “કાંધા કરતુકે જોઈ
મુવો” તેવી વાતો ડોસીમાઈના કાન ઉપર
લાવી “પડવા, બપર પાડુ” જેવું કરતાં, જે
સમજું એક પણ વરાળ કાઢવા વગર; ખમવા
સિવાય છુટકો દોગજ નહિ.

એ વખતે આપણા કાસીમ મીયાં “સુદતવું
ખાઈ મસતરે સુના હતા.” એટલે તેવજી માટે
હવું થું જે ગણુ છે તેવી વાત હતી.

તેવજી તપાસ કરખાને સરકારને જણાવ્યું
કે “હોય, એતો માથુસ છે લુલ્લ યાવળી-
હોયળી. પણ દુહુરની તો દુરજ છે, જે
પોતાની રૂંચત માફેસે એક જ્યારે બે હાથ
જોડી માફ મારે, ને દરીથી એવું નહિ કરવાનું
વચન આપે, તો તેને તુરત માફ કરી દેવું.
એમ અપાટાખ શિક્ષા કરવાથી તો ઉલટું લોક
નફટ રકમ જાય હવે તો છંસાઈને અનેરિ-
કામા પણ એજ રીઠે કામ ચાલે છે, તે ઉપર
દુહુરની સરકારનું ધ્યાન એવવાની આ ના-
ગીઝ સેવક બેઅદની કરે છે. મેં મારે જયાવ
કર્યો છે, હવે આપની છનસાઈને નેક નજરમા
જે આવે તે કરવું બદો નમે છે.”

છેલ્લે પાટલે બેઠેલા કાસમમીયાનું આપું
નફરાઈયો ભરેલું, પોતાના જયાવ માટેનું સર્ત-
ભળીને કોર્ટમા આવેલાઓ દરવા વગર રહ્યા
નહિ. છનસાઈ કરનાંગની “છનસાઈ ને નેક
નજરમાં” તે એવુંજ લાગ્યું કે એવજીને લુ-
ચ્યાઈ લઈ મારી ને નફટ મોટે, સાત વરસ
જોસ જનરાએ મોકલાવવા. જ્યા બે કના હિસા-
બને તપ સવ ના માહબારત કામ કરતા સુદતના
ખાવાના સાચ સહેલું કામ મળશે.

“નફટને કુલે ઝાડ ઉચું તો કહે બહેરે મને

છાંપડો થયો." તેમ તેવણને સાન વરસની મરા મલી ટેંપ સાંભળી કાસમ ધુલળે ધણું રટાઇલથી ડોકું નમાવી. "જેમ તમે નામદાર, ને પાક નખીની મરણી." કરી ઠહી ડોળા ઉઠે ચલાવ્યા.

હૈલાખાદની પરપોટા ખેંકના બાગવાથી ધણા જણાઓ કંગાળ બની ગયા દર્તા એટલે ખેંકને લગતાઓને ગાળ દેનારની, ને તેઓ ઉપર હાથ મારનારની સખ્યા પણ દીક હતી તેઓમાં શુભઅરગામાં વસનાર એક નાનું કુટુંબ જમ-શેદળ વજ્રકદારનું પણ હતું.

જમશેદળ પોતાને એક સુસ્ત થીઓસોસીટ ગણાવતા, અને બાફેલું દોષી તથા વધારેલાં કટોલાં ખાધ પોતેજ બેસતે તો ધુળવાળા, પણ તેવણના ધણીઆણી પીરોજખાધ જેવણ પોતાના ખાવા સાથ દામસરીએટની સાકરીના સખળે કવેતા મસતુંગ, ને સીળી જેવા બહુચીસ્તાનના પહાડી સુલકેમાં ફરી હરી, રાત દીવસ મેંઢલુ, અને દુ બાઓનું માંસ ખાધ, વરસો કાઢેલાં, તથા પહાડો પહાડના પાણી પી તોફાની કુંબા જેવાં ચપલાં તેવાં ધણીઆણી પર આજ ૬ માસ થયાં તેવણ આજબ જશ્ના પાડવા નીકળેલા અને બાફેલાં દોષીને લુગેલા પટેલ માહેલાં "સ્ટા-ર્મ" તથા "મીનરલ સપ્લેમેન્ટ" મારે તહે-રવાર મેં ડાયા ફરી ધણું ધણું સમગ્ગવતા. પે-તાની એક પુરી દીકરી આદનને પણ બે નવ વરસની નાની ઉમરથીજ ગોરા માછલીને મરઘી ઇંડા જેવો નટશ ખોરાક લેતાં અટકાવે તો, તેણી એક તનદરસત બાળક નીવડે. એ દિવસોની ભેજું ચગી આવે તેવી બાબદો પરની પટપટનો પાર હતો નહીં. તેવણ હાથ ઉપર હાથ ચોકના જે હાથે હાથમાં તેવણને લાગેલાં વહેળના સખજસર કંઈક દહે કંતાઇ ગયા દતા. એમ બિચારા પીરોજખાધે કંઈક જળાપા વચ્ચે લેયું. તે હાથે થોડી થોડીને તેવણ સમગ્ગવતા, અને વગર ફોકદના સમયમાવી મેલતા.

"જો પીરોજ વાં માનતી નથી, પણ આ ગોરા જે આપણે ખાધ જમએ છીએ, તેમાં દમરો માછકોપસ હોય શું? સમજ કની? માછકોપસ એટલે જણાં જીવડાં. ને વધુ અમાણમાં થતાં તેના મોઢા મોઢા કીડા યાવ શું? ને તે આપણે સુધરેલાં માનવીઓ ખાધએ શું? સમજ કની? ખુદા ખબર તમુ લોકને એમાં તે એવો શું ટેસ્ટ લાગેલ. હું તો જરા સુંબાધ બે મદિના ગયો તે બધું નવું શીળી આવ્યો. હવે એ ગોરા માછલી નહિ ખાવા-થી છે તે કે આપણે જ્યારે 'એસનલ પ્લેટ' ઉપર હોઇએ કની, ત્યારે કની, તે આપણું ગોડી એવું મજ્જતુ ઉંઉં દલકું' યમ જય કે જાણે કે એક પીછું ઉંઉં? ને તે વખતે આપણે તે કોઢેલી ચીજોની અસર વગર મજ્જદના ખુણ ખ્યાલોમાં પડ્યા રહીએ. શું? સમજ કની?

હા! હા! કેવું ઉતમ! એતો બોલી દીડરા એ મુખ તો જેના નરીખમાં હાથ તેજ મેળાવે બે." જમશેદળએ પીરોજખાધ જેવણની બલા-રાતખી થીઓસોસી વિષે એક ભોલખી સમજલી હતી નહિ, તેવણ સામે લાપણ કરવા માણું.

"મારી જાણે બલા, ધુળને દેફર, મુવા કંઈ ગામમાં જીલ 'થીઓસોસી' છે કે કાંઈ નવાઇ ના તમેજ "થીઓસોસી" છે. મુવું કાંઈ સારી વાત કરવા બેસ્યે તો તેનાંખી "થીઓસોસી"નું પુછડું પુસડો! જસ "થીઓમી"ને પીજન પાત-જો ફરી જોણું ખાવતો ખાવ પણ મારી હીરમે-તીની દીકરી આદનનાખી હાલ પારી મુક્યા. મુવું કેજે સુંબાધમાં તો હોતલે હોતલ "થીઓસોસી" દમકેને મુવું ખાયને પાયેને એવાંને કંઈ ફાંકાં નથી મારતા. ને બે મદિના એકલાં મુક્યાં તો આજ નવાં ધણુક લઇ આવ્યા. જમશેદળ હું તમુને સાફ કહું છ કામે દુંજ મારા હાથે જમને બગ્ગર લઇ આવીય ને મગ્ગનું બધારે તીથું તીથું ધાન સાકને મોઢા મોઢા ઠવાજ, તથા રાતે ખરીયાનું તપીકું કરજી, બે મારા કામની

હરે કાલીલ.

મે વચ્ચે આયા છતાં તમારું કીધું તમે જાણો, મુવું ખમતાં ખમતાં છેક નાકે પરાંત આપો, પણ આપ પારસીને જરા અરે નથી. મુવું જન મો જનમ આપેયું તે છ છ, મહિના થયા બધું છોરાની મુકયું. ને કંઈ અકલ બરીછ કે નહિ? આવાય! રોજ પડેને જાણનો એજ જેવો છગડો, ને કારેલાંના કટલેસ, બાફેલા વટેણા ને કાળીની પતરેલ ને મુવું એવું અવરદશા જેવું આતા મોને ઉચકખી આવી ને દશુર તો “શુક” ને “શુક” ને “સમજી કની” “સમજી કની” કરી ભાપણુ આપવા ઉભા. પીરોજગામએ છ, છ, મહિના થયા નવા ધણા રાના ભોજ યથ પડેલા પોતાના ધણીને હાથ ધાણીને લઈ લીધા.

જમશેદજીને પણ મન સાથ કણસ કરવા ત્રસર આવ્યું નહિ. કે બન્ને માં દીકરીના અવતાર દેવ હા વગરના ખોરાકના સબખસર પડતા જતા હતા.

“અરે પણ ના કોણ કહે છે. તુને જોઈએ તો જનારની હાથ લેજોની, અહિ તો કેવા તેને માટે બીહીને ચાલ્યોછ, પણ જોવાની નખોદ મધ હૈદ્રાબાદ વાલા પેલી પરપોટા બેંકમા મારા કેટલા રૂપ્યા જતા રહ્યા પણ તુને તે મુખા જન વરની હાથ ભાગી જરા કર નથી. આ મારે માટે કાંઈ રાખનીનાં. હું તો ખારી મીસડીટનો એક દા-બડો લાવી મુકય, ને જ્યાર જ્યાર ચાપી આપણે તો પાણી પીયું. તમને મા દીકરાંને ગમે તે જોઈએની, કીશ મકારા ઉદર મિલાડી જે જોઈએ તે આવોની, અહિ કંઈ બનાવે! પ્રગટી કરણનો ફાપડે જ્યારે જરાયર રીને સમજવા શીખજો કે જમરો મેજે સી મુકી દેશો” જમશેદજીએ ચાંઈ જેવે ચહેરે અરધું સમજવન ને અરધું ચુસ્તથી કહ્યું.

પીરોજગામ મનમાં આફીન કીધી કે “દાજ નહિ આવું” ને દાજમાંનું બોલું આવું” તેમ મિચાંસને ખારી મીસડીટ આવવા સામે કશો વાધો નથી પણ બહારતને બી ખજાર

નહી હશે કે તેમાં કેટલા પ્રમાણમાં જનવરની ચરખી આવે છે.”

સઘળું સમાધાનીથી પાર ઉતરી ગયું અને તેઓની એક પુરી દીકરી ચાંદન જે ખરેખર એક કાલી, ખુશ્મરત દિકરી હતી, તે માનાપ જે સારા નીવેડા ઉપર આવ્યા તે જોઈ હરોને હવે ગઈ વળી ચાંદનના મોંમા પણ માણના નકકી કરેલાં મીનુથી અત્યારથીજ પણી છુટતાં હતાં.

વાંચનાર પીરોજગામ ખરીઆ પકાનગામ અઠંગ છે જો, તારી મરજી હેય તો યુવનગા ના તેવણના કોટેજમાં તને બી રાતે જમવાનું ઇમન છે એમાં શું મસ મફતમા જમવાનું!

મકરણ ૬ ફું.

— ૦ —

આતશી રોશન

આપણા જમશેદજી વજ્રદારના ચાઓસો-શીરટ ચકડોળપણાની, અને પેસ્ટનજી કાંમાના અકાળ મરણની ગામડામડામાં આપણા તોફાની મીસ રોશન બહેરામજી મુનશી લાહોરમાં શુ “કવરી વન” કરી મેલે છે તે જોવાનું રહી ગયું છે ચાલોજી ધક્કા પગારા ખાતા લાહોર ચાલો.

હેલી તેમનીને જોઈ ત્યારે તે પાંચ વગસની છુળના ફાકા લગાવે તેવી જુલકી હતી. વખત જોયા હવાની પાખ ઉપર સ્વાર યથ હડી જાયલે. અને દશ વરસનો માગો કોઈના કહેવા બોલવા કે ચોલાડવાની વાર જોયા વગર સપટામંધ નીકળી ગયો છે.

જે દશ વરસના અરસા દરમ્યાન અનેક ફેરફારો યથ ગયા છે. પણ આપણી માઝનદરાન મુનસીમા ચપલા ફેરફારો ટેળીતા છે તે જોઈ ફક્ત પદર વરસની છોકરી છે, પણ પદર વરસની છોકરીએને આપણું સાધારણ રીતે મુખમાં કોઈ ને ટાપી બર ‘મંદે ચરે’ જેવાં

રંગ રૂપમા જોઈએ છીએ, પણ રોશન પંદર વરસની છતાં અગવડો જોનાર તેના ઉંમર વીસથી બાવીસની આંકે છે અને “મંત્રમાં આંગળા પકડે છે”

એમ કંઈ? રોશન એટલી જોરાવર ને કદાવર કંઈ? તે સવાલ પુછવાને શું જરૂર છે? આપણે જાણે છીએ કે તેણીના શરીરમાં એક મોગલાણીનું લોહી પણ જોવાપડું છે જો. અલગતાં પારસીઓના મુદાલ બાંવા સાથે સરખાવતાં ઘણાં ચઢીયાનાં છે, અને તેથી જ રોશન એટલી જાણી ને જોરાવર છે.

હવે નેણી જોખનના પુર બહારમાં આવી છે. તેથી તેણીની સંભાળ ખસ રાખવાની જરૂર છે એમ બહેરામ તેના પાંખાને જણાય છે. તેણીને માટે એક મતરાઈ તો દીક પડેજ નહિ. પણ બહેરામ જે આ લાહોર શહેરમાં ચાલે વરસમાં કુદકે ને બુસકે આવળ વધી ગયો હતો, અને પોતાની ધણીઆણીના મરણને પંદર વરસ થવા છતાં ખીશ કોષ માટેનો ખ્યાલ તેણેને કદી છાધો નહિ, અને પોતે લીધેલા સોગંદ તેને આ રીતે પાળ્યા હતા એ બહેરામ અને રોશન માટે સાફજ હતું, કેમકે રોશન જેની “ઝેરે કાનીલ” છોકરી માનસને કેમ દાંતમાં ખાસકું આપને તે વિચાર બહેરામને જમરાઈ મારવા પુરતો હતો. રોશનને સાત વરસની થતાંજ લાહોરની કોત વેન્ટમાં મુકવામાં આવી જ્યાં એક બોરડા તરફકે તેણીની કારકાદી જોઈ મુગેપયન રીસનરો, અને છોકરીઓ અજબ થતી, જ્યારે તેણીના પંખાની શરમ કરી, તથા ખોખા ભરી લઈને જે રૂપા બહેરામ તરફથી આગતા તે જ્યાનમાં લઈ દશ વરસની થતાં સુધી રોશનને ત્યાં રહેવા રૂઠામાં આવી પણ આ આનંદી રોશને પોતાના ગુસ્સાનો આનંદ દસમે વરસે પોતાની આંખોને શરીરમાં યંત્ર સમકરારો સાથે ગહાર ફેંકવા માંડ્યો, તે દશ વરસની ઉંમરના નાના છતાં જોરાવર હાથો, એક નાની યુરેઝયન છોકરીના ગાલ ઉપર

જુઝમામા જઈ પડ્યા કે તે નાનુક બચ્ચાના કાનનો પડેલો તુત ફાટી ગયો. આટલી નાની ઉંમરે પોતાના કદ વર થીજને ખગળ સ્વભાવથી બીજી છોકરીને હમેશ માટે નેણીએ બેઠી કરી મેઝી તુરત કાઢતર દોડ પડેલી વળી. અને તે યુરેઝીયન છોકરીના બાપે બેદરામજીના મજબા ઉપર જોટલો કાપ મેલાય તેટલો મેલ્યો. અને પોતાના બચ્ચાંએ ખોપલા એક કાનનો દંડ પુરેપુરો લીધો તુરતજ પડી સીસતરે રોશનને પોંખકું પકડી ગહાર કાઢી અને આવી રીતે તેવણે દિસામ માંથી પેડો મેળવ્યો કે, બહેરામજીની રીકરો ધણી વધી ગઈ.

બહેરામના કુખના દીકરી બીખાઈજી જેવણુ કારભર અર્થે ધરમાંજ રહેતાં છતાં તેવણના પેટમાં મોટો મુમકો પડ્યો તેવણુ એક દિવસ બહેરામ આગળ ખાખાજતાં સંભળાયાં “બહેરામજી બાઈ, તારી આ કુતી, રોશન તો મહિના દિવસમાંજ તોખાની તાલી પુકારે છે. પેલાં જેકસનવાલાની છોકરી સાથે એને તદ્દન ખનનું નહિ ને કાલે તેની બિલાડી પર છુંટો મોટો પથરો માર્યો તે બિલાડી તો મરી ગઈ, ને અવરતુ મુળ ગયું, પણ મરે લીધી કેટલી રડી બહા જણે! મિચારી લીધીને લીધે મારો જીવ ધણો જાણ્યો! મઈતરી દીકરો તો એક છે, પણ એટલીસની ગરજ સારે છે તેમાની છે. ખોટા કોષ દુશમનનેથી એરી “આગીઆ બહેતાલ” જેવી છોકરી નહિ આપો, તો સારું નકરી એક વીછણુ, લાગ તું કંઈ ગુસ્સો ના કરતો, પણ છોકરોની મત છે ને અત્યારથીજ આવી છે, “ઝેરે કાનીલ” જેરી છે, તે મરે ધણી દીકરની થશે નેમી તો શું શું કરશે? જો ખડાયજીરે! આપરે બી કંઈ એટલાં છતાં કે ઉનાંજ નહિ. પણ માથરે માથરે એરી સુસવાત જેવી છોકરી આપરેતો કોષ દાહરો નથી જોઈ” અને તેવણે પોતાની વાલ મખમેલની સપાટ કાઢી નાખ સાથે ધરી.

જહરામ સધળું જોતો હતો, સમજતો હતો.
છતાં પોતાના અંચાને કોઈ કાંઈ બોલે તે પસંદ
પડતું નહિ તેજો જરા હમખાંજ કહ્યું.

“પણ બીજાકાંઈ અહીં તમને રાખ્યાં જી
કરવા? તમેથી આખો વખત તમારી આંતરીને
અને દરતી લાંબો એસે. જો એના પર કોઈ
ધ્યાન નથી આપતાં, તમારી સમજવતેતો એના
ઉપર ઘણી અસ્તર કરવી જોઈએ.”

“મહત્તું ચીરણ ના જ, તારી દીકરી.
ખી વળી ગાય ગુલાબ જેવી પરીની? મુઠ મને
કાં “ધોરીને પી જામ” તેવી છે. લે જો, હ-
મણાંજ પેલાં ખજુરીના ઝાડ ઉપર ચઢી જી હવે
એને એ કાંઈ શોજો! આજ કાલ સાડી પહેરેસી!
ખધી મરે કેવો રોશની ફરક ફારીને લાવશે.”

જરાયારે લાલ લાલ એહેરે રોશન ત્યાં
આવી લાગી, અને બીજાકાંઈ રોજી દુઝાવીને
પુછ્યું “એ હમણાં તમે પપાને શું કહેનાં
હતાં? તમારાં કુણાં પણા અહિં નહિ” ચલશે
તે યાદ રાખજો” અને પોતાના આપના કે બીજા-
કાંઈના મોં ઉપર એક નજર પણ નાખ્યા વગર
તે ઉઠ્યા વાની માફક ધસડાઈ ગઈ તે જાનો વડા-
ઓએ જોયાજ કહ્યું.

જહરામ દિવસે દિવસે લોકોને વધુ મન તો
બંનતો હતો. અને લોકોથી વધુને વધુ પ્રસન્ન થઈ
પ્રુખ નવાજતો. તે બહાર કામમાં ધણે રોકાઈ
રહેતો તેટલાં તંત્રાં જીવને ધણું સુખ હતું પણ
વધુ સુખ જોળવા જ્યારે તે ધરમઃ આવતો
ત્યારે નાની દશ વરસની રોશન-આરાસી રોશન
વંછણ જેવી રોશનની વાતો સાંભળી મુગ્ધ થતું
ધણું થતું.

એક દશ વરસનું બાળક જ્યારે આટલું
તોફાન કરે, જેના ખજાસમાં ખરાબ ગુરસાએ-
ના સમાવેશ હોય, ત્યારે પંદર વરસમાં તો સ-
ધળાં એઓ તેના પુર બહારમાં આવે છે તે
આપણે જાણ્યે છીએ.

આજે રોશન પંદર વરસની થઈ હતી.

જેસક તેણી અતિ ચંચળ હતી. નિશાળમાંથી
પેટા મળેલો હોળાઈ ધરમાં એક માત્ર શિક્ષક
મીસ લીલી શંખાંડવા આવતી. જ્યારે રોશનનાં
બેજામાં આવતું ત્યારે છુટી ચોપડી મીસ લીલીના
આંગ ઉપર ઉઠાડી ચાલી જતી. તેને કોઈથી
રીને ‘તસમાં તલ’ ઓછો પડેલો નહિ જોઈતો
હતો. જ્યારે રોશન દેટલીક વાર “રેનરલેસ”
ચતી ધડાધડ હાથના આંગળાના કટકાઓ ફેંકતી.
મોંમાં પાનસો પારીના દુઆઓ દાખતી, ને બચર-
બચર આવતી. તથા પ્રુખ તરેહસે પગ હીલવી
ચુકતી, ત્યારે ખીલતાં પુજતાં તેણીની શિક્ષક
“ઓ મીસ મુનસી, આઈ લાઈક યુ હુ ખી આ
લેડી” ફરી કહેતી. પરીણામમાં બોળીઓ
જેવી મીસ લીલી શું સાંભળતી. “યુ મીસ
લીલી, આટલે જોલ યુ આર. અવર
સીલી ગલ.”

ધણું અજબ જેવું તો એ હતું કે રોશન-
ના સમાજમાં આજ લગણુ એક પણ માણસ
તેનીને મથેનું આપ્યું હતું નહિ. તેથી
જોઈએ તે કરતાં તેણી વધુ ફાવી ગઈ હતી.
અને વીખરીને એ બહામની બની ગઈ હતી.

જ્યારે તેની રોશનને તેના પપાએ ફેંચ
શીખવવાની બહેંસ કરી ત્યારે તેણે સાહે સાફ
ના પાડી. “મુવ કોંઈ એજગામણુ” શુ ગણ્યાં
માણસો બોલે તેવું. ખજરદાર હું એવું શી.
ખવાની નથી. મને ફારસી શીખવા ગમેછ ને
હું કંદુ છ કે કોઈ મુસલમાન માસ્તરની શો-
ધમાં તમે રહેજો જે મને ફારસી શીખવી
સકે. વળી આ દેશરસન જેવો મેથિા કાટ
ખનો તમે કોણના કુકમથી ‘હાથ ફુશ’ કરતાં
મુજબથી લાદોર મુધી ધસડી લાવ્યા. એ બેજા-
કાંઈ મને પસંદ નથી મારે મનથી કાંઈકાંઈ મ્યુ-
ઝીક વોખીડીગતા અવાજ જેવું છે. મેં એક દીલ્લી-
વાન ઉસતાદને કે દહાડોનાં સાંભળ્યો છે. જે દહાડા
જાય છે તેમ અને તે દીલરોખા ને રીતાર શીખાડ
વા આવશે. હવે આ પ્યાના ઉપર જોઈએ તો

તમારા કુછના દીકરી પેલા બીખાઈએ બેસારો, ને સાથે તેવણી પછવાડે ઉભા રહી તમો ગાવો” રાશને પૂછવાનું ચુકવી આપ્યું.

એટલા વખતમાં રાશને ઇચ્છેજીનું સારું જ્ઞાન સંપાદન કયું હતું, અને જ્યારે એક મુસવમાન માત્ર ફારસી શીખાડવા આવ્યો, ત્યારેજ તેણી જગીને બેઠી તેણી ફારસીમાં કાંઈ અજબ ઉચ્ચ લેતીને જલદીથી વાંચવા તથા લખવા શીખી કાંઈ તેમાં તેને ઇન્ટરેસ્ટ પડતો, તે પોને તો નહિ સમજતી, પણ રાશ ની પેતાની “મધરટંગ” ઉપરના પ્યારનું કારણ બહેનને ઝટ જોયું હતું. બહેરામને જ્યારે ફારસી તેના માસ્તરો માટે હતો કેમકે “જનન ઉપર ભાત” બધને અને “તોખમની તાસીર” ઉતરીને રાશન રજોને “શી” ગમાંથી સડો” ઉતપન્ન કરે. તેની પહેલાં ઇચ્છી શીકર બહેરામને થઈ પણ તેણે જોયું કે રાશનના બન્ને ઉસતાદો ઇચ્છીજી સાલસને કુધ્ધા તપ જેવા હતા એ બહેરામને લાગ્યું કે રાશન માટે ઇચ્છી ઠીકજી હતું. ઇચ્છી તેણે ઇચ્છી અજબખીથી જોયું કે આખી જીંદગી ભરમાં રાશને કોઈની ને માનપાન આપ્યું હોયતો તેણીના ફારસી અને ગાયનના ઉસ્તાદનેજ હતું. તેઓ બન્ને પોતાના દુનિયામાં ગમે એટલા આગલ વધેલા હતા, છતાં તેઓની કદર કરનાર લાહેરમાં કોઈ હતું નહિ. તેથી ગરીબાઈમાં, રાશન જેવી ચેલી તેઓના હાથમાં આવવા માટે તેઓ ખુશ હતા. વગર શકે તેણી બાહોશ હતી, એટલે બેને ઉસ્તાદોની માનીતી થઈ પડી.

રાશને કોઈક દિવસ પછી પોતાના નેકરોને હુકમ કર્યો;

“ઉસ્તાદજી, અને મારા માટે ખુરસી ઉપર બેસી વગાડવાનું ઠીક નથી પડતું, આજના

જુએ જમીન ઉપર એક નરમ ને સફાઈદાર બીસતરો બનાવજે, હિંદુસ્તાની ગાયનની ખુબી તો જમીન ઉપર બેસીને ગાવાથીજ ગાલમ પડે છે, ત્યારેજ તેમાં મીઠાસને લેહજત યોગજ લાગે છે, શું સમજ્યો કે ? મુવા વાંદરાંતી કાતી કાચુ ઉંધાડું રાખીને શું જોયા કરે છે ?” અને એટલું બોલી તેણીએ સીતારને ટ્યુન કર્યો, અને ઇચ્છીજી મોટા, ને ખુલ્લા દીલને હરી લે તેવા હલકે, ઉસ્તાદનું શીખવાડેલું ગાયન ગાયુ તે વખતે સીતાર ઉપર જાણે કેટલાંક વરસનો કાચુ હોય તેમ રાશનના ગ્રહાખી નખ સાથના લાંબા હાથી દાંત જેના આંગળાંઓ વાજીજ ઉપર ઉડવા લાગ્યાં, અને કાચા હાથમાં પહેરેલી બીલીઆનની વીરીઓના હીરા આંગળાંઓનાં એક સાથ ચમકવા લાગ્યા, દિલપઝીર ગાયન નીચે મુજબ હતું. —

“ મને મળતો નથી, મુજનો દીલદાર, વાર કેમ, કરે, ગમથી મરે !

મજને બતલાવે કોણ ક્યાં જવું ? કેમ પાવું ? ! થઈને કોયલડી બિડી જવું ? ક્યાં ? હરમ ગમ —

બેદમ કરે — મને મળતો નથી.

વગેરે, વગેરે —

તે ગાયન પુરું થતા સાથ રાશને સીતાર સહેજ અક્ષણી કારપેટ ઉપર મથ્યો અને તેણીના મોંમાંથી એક ધીમી હાથ નીકળી પડી. !

ઓ રાશનખાનુ, આસ્તે ! ધીમે ! જરા ધીરાં પડો. એક દીલદાર મેળવવા હજી તમે ઇચ્છાં નાનાં છો તમારા બાપના પૈસા અને તમારી ખુબશરતીના બેરથી કોઈ દીલદાર દોડતોજ કે તમારા પગ ઉપર મોથું મેલતો આવશેજ પણ તે પહેલાં ડોસાં જરા તમે ગાહ્યાં નહિ થાવો ?

પ્રકરણ ૭ મું.

—:—

“ રોશન તું મારી તપાસમાં સદતર
ફેલીઅર જણાઈ ”

આવો આવો રંગેલા અલખેલારે.

હમી આગંતે જોડે તારી વાર
મારા રાજરે — આવો

હમી યજ્ઞ મુજ બદનમાં ગોપી ગોપીઓરે
મારા સાવરીઆ, અને, તારી પ્રીત
મારા રાજરે — આવો

“ એ” તે ચેરવો ઝમરગો, માફ તે રંગીમ
ના ” રોશનના શીર ની રેન્નાએ છુ ગગવના
છાણા જેવાં કાયા સાથે, રોશનની નોકરી અને
તેના સ્વભાવ માટે બમરચી ખાનામાં બમડવા
માંડ્યું.”

“ કયું કયા દય, ફરંસીમ ” બીજા મુસ-
લમીન નોકરનો અવાજ આવ્યો “ એસા કયા
બોમબાએ બરાબરા સામ લોકકા પાસ નોકરી
કાયા અમ બેમમાગ કાધરમી કમી દેખા નહી
“ વરદી લેતેકુ જાનેકા દેર લગતા ” રસુલ જે
રોશનના કોપથી કોણ જાણે કેમ બી બાકાત
હતો, તેણે મોટે મોટે હસવા માંડ્યું રોશનખાતુ-
ને શીરગીને હાથના પકાવેલાં ખાના કરતા
મુસલમીનને હાથનું વધુ પસંદ પડતાથી ખુશ
હોવાથી દરલેડીયીપ માટે મુસલમીન ખાનસામા
રસુલને મોટે પગારે બેલાવ્યો હતો. પણ રોશન
તેથી કાંઈ શીર ગી રેન્નાને સખે કદારે ગગવના
દેતી નહિ અને જણ અવાર નવાર રાધતા અને
જ્યારે શીરગી બમરચી વરદી લેવા જતો કે રો-
શનના હાથે ઝટકાએક આવતો પણ મોટા
પગાર, રોકની લાયકા, ને બીબાહજની બલમલુ-
સાઇને લીધે રોશનનો બીજાસ સાંખી જઈ રોજ
જાઉ જાઉ ને જ્યાંતે ત્યાંજ હતો.

આપણે આગલી રોશનને જોઈ ગયાં, ત્યાર
પછી વચમાં અમરતના બતાવ બન્યા વગર,

સડસડાટ પાંચ વરસ પસાર થઈ ગયાં, એટલે
રોશન વીસ વરસની ખીલી ચુકેલી હતી. જોબ-
નના પુર બદારમાં આવી રહી હતી, અને
મીઝાનના બવરમાં પથુ ધણીક ડીઝીઓને
વધારે થતોજ ગયો. કહેવત છે કે “ સોલે
શાન, ને વિષે જ્ઞાન ” પણ રોશનીમાં સોલ
વરસ પુરા થઈ જવા છતાં શાન કે સ્થાનપથુ
જેવું કાંઈ આવ્યું હતુંજ નહી. દંભણાં તે
તેણીમાં સારું હતું, પણ તેનો ઉપયોગ કરવા-
ના સાસા દત્તા એટલે હઠાપથુ વગરની હુસ્તા-
રી, તે ઝમક વગરના ગાયન, અને ખાંડ
વગરની ખીર જેવી હતી.

ઘરમાં તેણી એક રાણીની નાફક રાજ્ય
ચલાવતી. અને ખુદ બીબાહજ રોસાંગી ધરના
કારભારમાં માંધુ મારવા કરતાં પોતાની ચાતરીને
ઉન લઈ, તેની સાથે ફાર્દા મારવાનું પસંદ
કરતા, વળી સત્તા જે બોચીઆ જેવાઓ પણ,
છોળ દેવાનું પસંદ નહિ કરે, તે ‘ઝેદરી કાલીલ,’
જેવી રોશનીને કેમ ગમે? એટલે દરેક સત્તા
તેણીએ પોતાનાજ હાથમાં રાખી હતી.

બીદતો ધુજતો ફ્રંસીસ બાઇ આગળ વર-
દી લેવા આવ્યો. બાઇ તુરતનાજ બાગમાં ઉતરી
દરાખના માડવા આગળના બુમી પડેલા દરાખના
ખુમબાએ સરખા કરી તેની નમદોકની બેઠક
મા બેઠવાયતો હતાં ત્યાં મંગલ મુર્તિ ફરંસીસ
દોડી આવ્યો.

જ્યારે તેણી પોતાના પ્રિયતમને માટે ખુદ
ખ્યાન કરી મોં ઉપર સહેજ હાસ્ય રાખતી તેજ
વખતે તેના સામે અણગમના માણસનું આવડું
ચાપ તે રોશન કેમ સાખે ?

“ કેમરે ! શું છે ? ” તેણીએ ચુપી આંખો
કરી કહ્યું “ આવડું મુજ સહવારના પદોરમાં
સામે આવ્યો, ચાલ નીકળ આદિ થી. રસુલ બધું
કરી લેશે. સુવો તું રાધતો રીધતો ”

અજબ છોકરી હતી ! તેથી તેણીના રેસ્ટ

પણ અજબ હતા. રોશન બાલુએ પોતાના નો કરને મુલાવતે બીરીઆની જરોદા ને બુજેલી સીક તથા ફૂલ્ફાની વરદી આપી.

તેણીની માની બધીજ અસર તેણીમાં હતી. પણ ખાના માટેના મુસલમીન ટેસ્ટથી બહેરામ હેરત હેરત થતો. તે ધુણ ધકકી વીચારતો કે એ છાત્રીને એની માના ખાનદાન ને જાત વિશે જો સંસારીબી જણાય તો ફેસતા ફજેતા કરી મક્કા હજ કરવાબી જવા તૈયાર થાય.

એકજ શુલ. — એકજ બેવકુશાઈ અને તેનું પરીણામ તેને જન્મ સુધીનું યાદ રહી જવાનું હતું. જુદાઈન લગનની બહેરામજી લીલી મોજ કરના હતા, જે તેની ધણીબાણી તેને જુદાઈન લગનથી ગળતું સુખ આપવા માત નહી હતી, તો તેની જગોએ તેના જેવી તેની દીકરી તો હાજરજ હતી.

રોશન પેલા દરાખેના જુમખા નજદીકની બેઠક આગળ બેસી વમાસણમાં પડી હતી.

“અરે શીત કેવો ઠંડો છે. હું એને માટે મારો જાન પટકી નાખું છું” ને આજે ચાર ચાર દિવસ થયા એવું મોં દેખાડતો નથી, પણ એની જાણે બક્ષા, રખેને આજેબી નહિ આવે.” એટલું બોલી એક નાની સખી તેણે પોતાની કમરે લપેટેલા બેસ્ટમાંથી ખેંચી કાઢી તે ઉપર એક કીસ છાંધી કે જે સખી ચંદુના હોઠામાંથી પડેલાં તેને જમીન ઉપરથી ચુપચુપ ઉઠાવી લીધી હતી.

જગ વારે ઘોડાની નાલ સાથના પરગરાં પગલાઓ સમજવા લાગ્યાં. રોશન ઝળકાને વતાર યથ બેઠી, વાસકુત જરા સરખું કીધું અને દાયો માથા ઉપર બેસી કાન આગળથી બાલ વધુ ધીવા કીધા અને ધણી નાજો અદાયી પેલી બેઠક ઉપર અરડાઈને પડી, કે જરા વારે એક ઘોડેસવાર જવાન ઘોડા ઉપરથી ઉતરી, અંદર આવ્યો અને આબાદ બધા રોશની બેઠી હતી ત્યાં જઈ ઉભો.

“ઓ મીસ મુનશી, કંઈ તદનજ એકલાં છો?”

“તો લેવા ક્યા કાકાને જાઉં? પપાના તો કંટાકટની મોહકાનમાં મહિનાના કેટલા દિવસ બહાર રહે, ને પેલી બીખાઈ ડોસી રીતબાતનો ભંડાર, ને હુશ્વારતું પુછું તેની સાથે ને શું વાત કરું? એક રીતબાતનાં, ભંડારે ધણે સાથેસ જવાબ દીધો.

“ઓ આહમી, ઘરમાં ત્યારે પપા નથી, હવે તો મને ઘણું ગમતે. એવણી વેવારની કુનેહ ને દુન્યાઈ અનુભવની વાત સાંભળવાનું હું ઘણું પસંદ કરું છું. આન માઈ વાઈ, મને એવણી કંપની ધણીજ ગમે છે” મીનુએ વગર વિચારે કાચું કાચું.

રોશનના શોલકાની લ આઈમાં ચાર ઇચર્તી વધારો થયો, પોતાની તારીફ કરવાને બદલે પોતાની કંપનીમાં ઇન્ટરેસ્ટ લેવાને બદલે છૂટા બાવામાં તે શું બજેલું હશે, તેના વિચારથી અદેખી રોશન ગુસ્સા બાજ બની પોતે નાજુક અદાયી બેસવાની લીધેલી તકલીફ અને બધું સધળું પાણીમાં ગળું જોઇ, તેણી રંજીદા થઇ.

“હાં કે, એમ છે કે? તો શું ધુળ મુકવા અહિં આવ્યા, ચાલો સીધારો”

“ઓ મીસ મુનશી, મારા બેલવાથી આટલા બધાં ગુસ્સે થયાં એમ મેં કદી ધારેલું નહિ. ઓ આઈ બેગ થોર પાડું ના હું અહિં તમારી પાસે બેસું?”

‘સરટનલી’

ચાલો રોશનબાઈ ઠંડા થઈ ગયાં ને કેટલે દાહડે જરા દરવાં. પેલો જવાન શખ્શ જે તેઓ નો દાલમાં દોસ્ત બન્યો હતો, તેણે કાંઈ કામ બોલી આરતે આસતે રોશનબાઈને વધુ હસાવ્યાં. ખરું પુછવો તો તે નજીબી બોલતો, તો રોશનીની બદામ દરાખ વેરાઈ જતી.

(સાંધન છે.)

કપકપ

શ્રી જાતીનો એક ઉમદા સણુમાર !

ગુલશન માટે ખાસ.

લખનાર—મિસ શીરીન.

એક કરકસરવાળી શ્રી તેળીના ભરમાર માટે મોડામાં મોડા આમીરવાદ છે. તેની છુપડીનો મજાદાર છે. જ્યારે ઉઘાડે અને શીસપારીખોર પાઠરી તેળીના ભરમાર માટે એક ત્રાપ બરેક છેવડું દેખાતું છે.

આ દુન્યામાં શ્રી જાતીએ જે કેળવણીએ લેવાની છે તેમાં મુખ્ય કેળવણી પર સંસારને મળતી છે જે સર્વથી પહેલાં લેવાની હરેક સ્ત્રીની હજી છે.

ધેર સંસારી કેળવણી એટલે ધેર સમાર કેમ ચલાવવો, કરકસર કેમ કરવી, સજાતી મુખ કાપ કેમ વાપરવી, પર મંભારી ઉધોળી આંતેની ખરીદી કેમ કરવી, જેનો ઉપયોગ કેમ કરવો, પર ખરચનો દિમાગ કેમ રાખવો, વિગેરે. એ કેળવણી પ્રમાણે રતી જાતી માટેજ ખામ સરજેલી છે. પર ચલાવવું એ સીનુજ મુખ્ય કામ છે શ્રીએ ધેરનો પ્રવાલ છે. તેળીના હાથમ. પર મજ રાખું મુખ્ય સુકાન છે, અને તે સુકાન મગાવનાર સુકાની એ સમજદાર અને કેળવણી હે.મ તે.જ સારી રીતે ચલાવો છો છે.

હવે શ્રી જાતીને જ્યારે એવો સદાનો હરતે તે જવાન મેળો રાહેને બંધો છે, તેર તેને ગાવડું જગા માટે હરેક સ્ત્રીની હજી છે કે પર સંસારી કેળવણી સર્વથી પહેલાં લેવી પર

ચલાવવું એ કાંઈ ન્હાની સુની વાન નથી. તેમાં સીફન અને ફતેહની મુખ્ય જરૂર છે. એ કેળવણી લેવામાં કરકસરને લખવું જાન પણ શીખવું જોઈએ. હકક સેજસાજ ધેરને લખવી કેળવણી લેવી, તે કાંઈ સંપૂર્ણ કેળવણી કહેવાય નહી. એમતો લખમુટ ઉઘાડે ખરચ કરી ધેર મગાવતાં સોને આવડે. પણ કરકસર કેમ કરવી તે આવડવું જોઈએ.

કસમર એ ભવિષ્યમાં સુખી થવાનો એક માગ છે જ્યારે ઉઘાડેપણું એ કુકેસા ખાવાની નીચાની છે. કરકસર એ સ્ત્રીની મોટી સેભા અને સણુમાર છે, અને ઉઘાડેપણું તેળીની એ આખર અને એ સંજ્ઞાતી છે. મરીજ સસારતું મેહું મદદ રૂપ હથવાર તે કરકસર છે તેના પળા શયદા છે. આજકાલ ગરબીએખા મરીજ છ વધી પડી છે તેવું શું કરજી કરકમરની જરૂરદાજરી, પેસાનો ધટાડો અને ફેરાનની શીસપારી. દેખા દેખીથી વધી જતી ફેરાન-પેલાંએ આમ છાપું તો આપણે બીએખા કરવું એવી મરવી, પગાર જો. હજે તો નહાનો ને મોટે ધેરનો ખરચ, શીસપારી ખોર કેળવણી પછવાડે પેસાની છુપવી, કરજમાં જુલવાની હાથમારી, ઘોઠમાં મેખજર નાંચેશી, અને આખરે આપવાનાં મજમ મુનાડને જામરી-એ સપડું શું

દેખાડી આપેછ ? કરકસરની ગિરહાબરી.

વહાણી બહેનો, કરકસર એ સુખી થવાનું સાધન છે, તો તેને લાગતું જ્ઞાન તમે પહેલાં મેળવજો, જો સુખી થવા માંગતાં હોવ, પાછલા વખત માટે કાંઈ સંધરવા માંગતા હોવ તો કરકસર કરવાનું શીખજો. ધર સંસારી કેળવણી તમારાં માવતર પાસેથી જરૂર શીખજો. હા, ખીજ અંગ્રેજ કેળવણી પણ સાથે લેજો. પણ જો તમારા મત પીતાની શૃંગસ તમને વધારે ચઢતી કેળવણી આપવા જેવી નહીં હોય તો સાધારણ અંગ્રેજ કેળવણી લઈ ધર સંસારી કેળવણી લેજો તમારા મોતા મા સાસું કેવી રીતે કસર કરેછ તે ધ્યાનથી શીખજો કે સંસારી જીવંતીમાં તમને કામ લાગે, એક સ્ત્રીની સર્વથી પહેલથી ફરજ પોતાના હુદા તરફની છે, અને પછીની ખીજ ફરજે માતપીતા, ભરથાર, શીક્ષક, મામખધો તરફની છે. ખુદાથી ઉતરતી ફરજ ભરથાર તરફની છે. 'ખુદા અને ખારિંદ' એ બ. રાગર છે. તમારા સુખ દુખનો તો સાથી છે. તેનાં સુખી ધરનાં તમે રાણી છો. તેનાં ધરનો કારભાર તમારા હાથમાં રહેલો તો તમારી ફરજ છે કે તેનાં મનને સદા આજ્ઞા હાથમાં રાખવું. ધારો કે તમારા કાપી રડીજ હોય, કુંકે પગાર પળતો હોય, અને ઘેર ચલાવવાનો જોજો તમારે માથે આવી પડ્યો હોય તો તમે શું કરો ? કુંકે ખરચમાં ખરનો સંસાર કેમ ચલાવો ? કરકસરથી જોમજ કેની ? અને તેથી જો થીખેલાં દરો તો તેમ કરશે કેની ? ત્યારે હવેજ વિચાર કરો કે કરકસરનું જ્ઞાન લેવું કેવું ઉપયોગી છે ભલે તમારો ખાવંદ તવંગરથી હોય તોપણ કરકસરથી જરૂર ચલાવજો. કાલ કેની છે તેની કોણને ખબર નથી. 'આજે અમીર તો કાલે કીર' એવા વ્યા દુન્યાનાં રંગ છે, કદાચ તમે કરકસરવાલાં થાઓ

અને તમારો ભરથાર ઉઝાડે હોય, તો તમારી ફરજ મુજબ તેને તેમ કરતાં વારજો. જેટલા પૈસા તે આડે રસ્તે ઉઝાવે તેટલા પૈસા હરખદાને તેની પાસેથી લઈ તમે હંચા કરજો.

બહેનો, કરકસર કરવી જોતો સ્ત્રીની એક સોજા છે. તેણીના અને તેણીના ભરથારની આખર તેમાં સચવાયલી છે. એક સમજી કરકસરવાલી બધરી તેણીના ભરથારને ગરીબાઈનાં વખતમાં મોટી દીલારો છે, એક આશીરવાદ છે. જ્યારે ઉઝાડે અને જો અકલી સ્ત્રી પોતાના ભરથારને એક મોટી આફત છે. એક શ્રાપ સમાન છે. માટે દરેક રીતે કરકસર વાલાં ચજો. ઘેરને લગતું કામકાજ, જેવું કે રાંધવું, સીંધવું, સાંધવું, ક્યારે પુજો, વિગેરે તમે જાતે કરી શકો તેવી હાલતમાં હોવો, પારકાંને આધારે રહી પૈમાની ખરબાદો નહીં કરતાં તમારે હાથેજ કરજો. તેમ કરવામાં કાંઈ જોજ નથી એવથી તેમ કોપાથી તમને કસરત મળશે, તંનફરોસ્તી સારી રહેશે અને રાવંથી મોટો ફાયદો તો એ થશે કે પારકે હાથે કામ કરાવવાનાં જે પૈસા નાપવા પડે છે તે પૈસા તમે સંધરી સકો. હા, કદાચ તમારી શૃંગસ હોય, ચાતો તમે જાતે કરી શકો તેજ નહીં હોય, અને નોકર આકર રાખી કરાવવું પડે તો તેમાં દરકત નહીં. પણ તેજોપર નધણું નહીં છોડતાં તમે જાતે સધજો હીસાજ કરવાની રૂપરેખ રાખજો તોજ તેજો તમારો તાજામાં રહેશે.

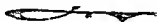
તમારા ભરથારની સારી હાલત જોઈ વધારે છકી જઈ દહની બહાર જતાંના. દરેક સ્ત્રીમાં કરકસર અંદાજને જાગવજો. 'પંદરનો પગાર અને પચીસનો પોશાક' એ કહેવત મુજબ ચાલી તેને કરજદાર બનાવનાં ના. ખુદાનો આપેલો પાસે પૈસો ધણો હોયતો ખોટું માર્ગે તેની ખરબાદો નહીં કરતાં ગરીબને સપાવત કરી તેઓની દુખી આંતરદીની દુખા લેજો વગર ફોફટની શીસ્વારી જણાવવા ખીન ઉપયોગની સીજ પર પૈસા ગુમાવતાંના. દાગ રોટલીએ સદા અંતોથી

રહેજો, અને ઘેરની આખર જોજ-
વળો, સોઝા નિંદાની જરૂર કરતાં નહીં. તમારા
ભરથારની કાલક તરફ જોજો. તમારે ખાનર તે
કેવી સખત મહેનતથી ઘસઝ બોરો કરેજ તે
નિખાર કરજો. બહારી સુદગુણી તો તે
કલિયાય જે પોતાના ઘરની લાજ ઢાંકે.
જે પોતાના આયંદની શરમ આખર
રાખે, સાદાઈ અને સંતોષ એ બે સદગુણો
ચીવડાઈથી વળગી રહેજો. લોભ અને લાલચથી
સાફ દુર રહેજો, આમના વખતમાં ત્યાં જુઓ
ત્યાં મોલવારી નજર પડે છે, અને તેરા વખ-
તમાં ધર ચલાવવાં થજા ભારી પડેછે. પણ દાયે
જો કરકસર કરવાની આવડ દોષ તો ભારી બોલે
દસજો જખાય છે. અસલની કહેલી છે કે
ઘરની કરકર તે વદાજની સફર. એરો
મૈદમાં સ્ત્રી કરકસર કરી એ પૈસો સધરે તે
પૈસાની મદદથી તેણીનો ભરથાર વહાજની તરફ
કરી શકે. કરકસર કરી એ સંજીવન કામ છે.
મરદ આપડો મદનત કરી કમીઠાજી વાળે. એવા
થજા જનાનો આવણી નજર પડે છે કે ત્યાં
બહારીને ખાનર ધીમારા રાંધે ભરથાર કરનાં
ખાણમાં જનરે છે અને આપડે પરીજામ આપ-
યાનમાં આવે છે. માટે તેજુ કરી કરકર નાં.
એમનો એક મરદ કુવારો દોન જતાંથી ઉડડ
અને કરબહાર જાનેજે. પણ તે જુડીજ વાનજે.
તેને સમાજ આપનાર, મેને સારો રહે રોરનર

તેનો મદદગાર તેન. સખ દુખની વાચણ તેની
બાજુએ ટોલી નથી તેથી પણ જની બહારીએ
ભરથાર કરજકાર અને તેમાં વાંઝ બધો તેની
સીનેજ છે. કારણ તેનાં ઘેરનો પ્રધાન તેણીજ
અને સધરો કારમાર તેણીનાજ હાથમાં છે. તમે
જમખજીએ જો કરકસર કરવાનું શીખસો. તો
મરિખમાં તમારી બેઠીએને પણ તેવીજ કેળવણી
આપી શકસો. અને તેમાં તમનેજ કામો
જખાશે. માટે કે કામ મંદ જમખજીને સખ
ઘેરનો બોલો લંગડવાને મરદન સધ પડે તો
તમારી બેઠીએને તમે જો સારી ધર મંદારી
કેળવણી આપી દશી તો તમનેજ તેરા વખતમાં
કામ લાગશે. કાંઈ સંચારી બહેલી સીએએજ
એ ઘાન મેજુ એમ નથી. કુવડી બોરંદા
માટેની પણ એ રીત છે કે જોયો પીનાનું મર
સાચવવામાં મદદ કરી શકે. માટે બહેનો
કરકસર કરન. શીખજો અને ધીમાને પણ શીખ-
વજો. તેમાંજ તમારી કીમત અને કમલ છે.
કરકસરથી સારેસો પછસો પછસા વખતમાં
તમનેજ કામ લાગશે. અને પગી પિનાના અને
જાચકના તમારે મરેનાં વહાવમાં પણ વધરો
કરી શકસો. નીમક રીડીએ સંતોગી રહેવામાં
પુરા પણ જુડી કાવજે નદી કે વાડ કોઈની
મમરી અને કેટલાક માનવામાં દને વધુ
ગંજાજુ નદી કાનાં બનેજ પીડીય.

જીહ્નોને માટે જે જોલ.

(લખનાર—કેશવલાલ જોલ, ઝોઝા)

હિંદમાં સ્ત્રીઓની સ્થિતિ સામાન્ય રીતે શોક જનક છે. ઘરમાં તથા બહાર તેઓને યોગ્ય જ્ઞાન મળતું નથી જેને પરિણામે હિંદુસ્થાનનો સ્ત્રી વર્ગ જન સમાજમાં તદ્દન બિન ઉપયોગી નિવડે છે. સારાં બાળકે આ દુર્દશા નાશ કરવા કેટલાક પરગણુ સાક્ષર બાલકો તન, મન અને ધનથી ત્રણે છે. અમદાવાદમાં “ સુદરી-સુબોધ,” નવસારીમાં “ સુદયન અને મુખ્યમાં “ સ્ત્રી-જોષ નામનાં માસિકો આઓ માટે ખાસ જોષ મેળવી તેઓમાં સારિખતો શોખ ઉત્પન્ન કરે છે અને આ ઉમદા પ્રયાસ માટે ઉપરના માસિકોના અધિપતિઓને ધન્યવાદ ધટે છે. અમદાવાદ રાજા સાક્ષરવર્ષ રા. રામમોહનરાય જસવંતરાય “ સુદરી સુબોધ ” કાઢવા ઉપરાંત સ્ત્રીઓને આશિર્વાદ દાયક પુસ્તકો પણ લખે છે. તે સાહેબનું “ યોગિની ” નામક પુસ્તક ત્વ દિંદુ ગ્રંથ સં. સાગનું આખેલુ બિન આપે છે. હિંદુ સમાજમાં નવોઢા તરફની દાક્ષત શોખ આપનારી નથી તે આ ગ્રંથમાં પુરવાર કરવામાં આવેલ છે અને તે દુઃખદ પરિણામ સાક્ષ નર્જુદની નિર્દય વર્તણૂક ને આભારી છે તે સર્વામાન્ય ખાતર છે. પ્રખ્યાત લેખક સ્ત્રી-સુધારણા માટે નિમેની વ્યવસ્થા સુચવે છે.

૧. સ્ત્રીઓને યોગ્ય જીવણી આપવામાં મદદ કરે એવાં પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરવો તથા પુસ્તકો લખાવવાં અને પ્રગટ કરાવવાં. પુસ્તકાલયની સેવકીઓ સહી સ્ત્રીઓને મદદ ધેર

જોઈ વાંચવા મળે એવી યોજનાઓ ઠામઠામ કરવી; સ્ત્રીઓને ખાસ ઉપયોગી પુસ્તકો તથા વસ્તુઓ એકઠી કરવી. તેઓ વિદ્યા કળા, વૈદક, બરતાં ગુપતાં, પાક-શાસ્ત્ર, બાળક ઉછેરતાં તથા માંદાની માવજત કરતાં શીખી શકે અને સ્ત્રી રોગો બાજતનું જ્ઞાન મેળવી શકે એવું વાંચન પુરું પાડવા તરફ આ પુસ્તકાલય તરફથી ખાસ પ્રયત્ન થાય એવી ગોઠવણ કરવી.

૨. પત્નીશાળાઓની નિરંતર દૃષ્ટિ કરવી અનાય બાલિકાઓને સંપૂર્ણ ઉત્તેજન આપવા ઉપરાંત વિધવા સ્ત્રીઓને પોતાનું વૈદ્ય જીવન દેશ સેવામાં બાળતાં શીખવવા માટે એક મઠ અથવા મંદિરની સ્થાપના કરવી જેમાં તેમને પોતાની રિયતિને યોગ્ય કેળવણી આપવી અને આપણા દેશમાં પંડિતાઓ તથા સ્ત્રી ઉપદેશકો, અને ઇસ્પતોઓમાં ખાસ રીતે જરૂર ની સલાહીઓ તથા માવજત કરનારી સ્ત્રીઓ ની જોટ પડે છે. તે ઓછી કરવી. કુલીન પરંતુ ગરીબ પત્નીઓ અને વિધવાઓને અન્ન, દ્રવ્ય વિગેરેની સદાય કરવી અને જે જે યોજનાઓ આપણાં ગ્રંથસંસારને સુધારી શકે તે તે સર્વ યોજાવી.

ઉચ્ચ બાવનાઓથી અલંકૃત ઉપરના ગ્રંથ નું અનુસંધાનમાં રા. રામમોહનરાયે “ બાલા ” નામનું બીજું પુસ્તક લખ્યું છે, જેમાં હિંદમાં સ્ત્રીઓમાં તથા સગીર વયનાં બાલકોમાં દિનપ્રતિ દિન વધતા જતા મૃત્યુ પ્રમાણનાં કારણોનું સંશોધન કરી વ્યવહાર ઠલાજ દરશાવ્યા છે.

દિ'દો પ્રગળે નિર્વીય' નિર્મળ કરતાં યુધ્ધ કાર
જો નિમે પ્રમાણે વધુ'બ્યાં છે.

“યુવાન, સ્ત્રીઓ અને કન્યાઓમાં નળજા-
ઇ, રોગીપણું અને આકાળ મરણી બ્રહ્મચર્ય અને
કુમારીવ્રતનું ખંડન કરતાં જાણ લાગે, સ્ત્રી
‘રૂપના સંબંધમાં મિતાયારની ન્યૂનતા, આપ-
ણા ગૃહજીવનમાં અગાનતા, વહેમ અને અંધ
પ્રેમ, ખોટી જરૂરિયાતો અને અતિ ખર્ચાળ
પંથાને પરિણમે સર્વત્ર વધે જાય છે. અને તે
ખટકાવધમાં તથા સાધનોની અસુસ આવરચકતા
રહે છે જેવાં કે (૧) ફરતું પુસ્તકાલય, (૨) સ્ત્રી
સાહિત્ય અને જાલ વાંચન માધા, (૨) બળલા
સદાપદ ફેર.”

છેવટમાં, અમે ઉપરના બે પુસ્તકોનું
મનને ઝેરવા દરેક સુધારક બધું તેમજ બહેનીને
બસામણ કરી પ્રયત્નની હૃદયોત્તેજક ભાષામાં
લેખ ખતમ કરવા રજા લાખએ છીએ:

આપણા અને આપણી ભારતી મૈયાને
ઉધાર આપણા પોતાના જ હાથમાં છે એમ
સર્વે નિઃશંક માનજો, અને તે દ્વારા પ્રજાનાં
દર્શન કરવાનો સમય સમિષ લાવવાનું બજ
પણ આપણી પાસે છે તો યદા નિર્ભય શા માટે?
બગવાનની મુર્તિને આપણે પુણું બકિતથી
પુણએ છીએ, પણ પ્રજાના અવતારને જન્મ
આપનાર-ધારણ કરનાર આપણી દેશ મૈયા
તરફ આપણે એક ત્રીની નજર પહોં નાંખીએ
છીએ? કૃષ્ણની મુર્તિનાં દર્શન કર્યા વિના, તેને
તે પ્રસાદ ધરાવ્યા વિના આપણે અન પાણી લેતાં
નથી, પરંતુ પ્રજાનાં સંતાન અને આપણાં ભા-
કુઓ-દીન, દર્શી અને દુઃખી મનુષ્યોને પ્રીતિ-
થી મળવાની, તેમને સંતોષ આપવાની વૃત્તિ
આપણને કદિએ યાચ છે? અને આપણે તેમ
ન કરીએ, છતાં આપણા ઉપર પ્રજા પ્રેસન્ન રહે
અને આપણને તે દયાળુ સુખ, સંપતિ-સંતતિ
તથા ઇષ્ટિત વસ્તુઓ આપે એ માનવું કેવું
જીવ બરેણું છે? પ્રજાની દરેક આરાધના આપણે

ઉલ્લેખન કરીએ, તેને પ્રસન્ન કરવાના ખરા
માર્ગ ન લાખએ, આપણા તુલ્ય સ્વાર્થ અને
અધમ વૃત્તિઓમાં તેની સદાય માગીએ,
અને પછી ફરિયાદ કરી એ કે, પ્રજા અન્યાય
છે. અમે આટલું બધું કરીએ છીએ
તથાપિ અમને તે મંદક કરતો નથી!

પ્રજાનાં દર્શન થતાં પહેલાં, તેની કૃપા પ્રાપ્ત
થતાં પહેલાં આપણે સ્વાર્થ, પાપ અને દુષ્ટતાના
ભારનો ત્યાગ કરી નિર્મળ થવું પડશે
અને દેશોપધાર કરવાને માટે પાણી કોઇ
રાજમાર્ગ નથીજ. એટલું સ્મરણમાં
રાખજો કે દરેક જ્ઞાનકેડો સ્વાર્થ લાગ
અને આત્મ સંયમ આપણને પ્રજામાને
માર્ગે મદદાવનું અકેનું પગથિયું બને છે,
એટલું આપણે પ્રજા પ્રીતિયે ત્યજએ છીએ
તેટલું આપણને અંતરનો સંતોષ આપ્યા ઉપરાંત
આપણાં આત્મા તથાજીવન સુધારી અને ઉધારી
કરવાણું પંથે પ્રેરે છે. સ્વર્ગથી પણ અધિક
આપણી જનનિરૂપ જન્મશુભિની સેવા, તથા
તેના જાલકોની કેળવણી, ઉધાર અને કલ્યાણ
એ પ્રજાને સર્વથી પ્રિય વસ્તુ છે, બ્યારે આપણે
ચોક્ક વધારે—આપણી શક્તિ પ્રમાણે-તોક
દિત કરીએ છીએ ત્યારે નિઃસંસય પ્રજા પણ
પ્રસન્ન થઇને આપણને સદાય કરે છે એ
જગતના અનુભવની કથા છે. માટે તે પરમ
યુવને માર્ગે, તે જનનિત ને કલ્યાણને પંથે
આપણાં બાંકુઓ ગર્ભિમાન થઇએ, આપણા
દેશની અંધારી મહત્તી મુશ્કેલીઓ અને ખાલિમાં
પણ જાન સદ્ભાવ તથા પ્રેમનો જળહળતો
પ્રકાર આપણે સુઠાવીએ; તથા મહા મૈયા જન-
નિશુભિનાં દેવાસયમાં પ્રગતિ અને અન ઉત્કર્ષ
નાં પ્રીતિ બકિત ભર્યા સંગાનના ગગનગોદી,
‘નિર્મળ’, અને આનંદન સરોવરે દેવાનીએ. એ.
કરતાં અધિક, શું પાવ્યુ?—પ્રેમ—દવારૂપ
પરમેશ્વર આપણને તેમ કરવાની સદ્ગુણિધ
આપવા કૃપા કરે.

રંગુનવાલા શેઠ મેરવાનજી કાવસજી તેમની એક અદના કદરસનાસી.

—:૦:—

સદરફ જેઠ્યા પોતાનાં ધર્મ ધ્યાન, દયાદા-
ન, તથા કામ સેવા માટે સુપ્રસિધ્ધ થઈ ચુકેલા
છે. પેલી કમનસીબ “રંગુન નવજોત”
પછી તેમની એ વિખ્યાતી ચક્રવર્તિ રીતે વધી
ગઈ છે, અને ધર્મ ચુસ્ત પાગસી કામ તેઓ
પ્રત્યે શીદા થઈ છે. હેઠલ પ્રગટ કીધેશે તેમનો
ગરબો મીઠા ખરશેદજી બમનજી ફરામરોજે
જોડ્યો છે, જેમાં જણાવેલા વિચાર તથા જુરસા
કાઠિજ નહીં પણ પારસી જરબોરતી કામના

વિચારોનો પડકાર છે. ગરબા સાદી રામરાનીના
મેલાવડાઓમાં, સુવાસન સુદર્શીઓના કામલ
કંઠે ગવાના હોવાથી, જેઓને માટે તે જોડાવવા
હોય છે તેમની યાદગારી ઉત્તમ રીતે રાખે
છે; અને અમારી ખાતરી છે કે આ ગરબો
પણ આપણી ખાતુઓ સર જમશેદજી વગેરે
મહા પ્રજ્ઞોનાં ગરબાઓના જેવાજ ભક્તિભાવ
થી ગાતી રહેશે:—

રંગુનવાલા શેઠ મેરવાનજી કાવસજીની કીર્તિનો

—:૦:—

ગરબો.

રાહ:—“ મારા મોટા ભાઈની વાડી જો, ન ગરબો રમવા ચાલી જો.”
સખી ગરબે એકાં થાઈએ જો, ગુણ મેરવાનજીના ગાઈએ જો—દેક.
પુત કાવસજીના મોટા જો, મહા મતાવી પછોતા જો.
રંગુનના પારસી પોતા જો, દીપી નીકળ્યા અણચીતા જો.
થયા ઓગણીસ ચૈદમાં વધારે જો, ફરી જગો જુદદીન જઘડે જો.
ખીજ રંગુનમાં રોપાયું જો, નેક નામ તે બદનામ થાયું જો.
આ બાજુ ફેલાયાં ભડકાં જો, બાજુ સલગી રાવણુ લકા જો.
સાથે બાજો લાઈબલ ખાહુ જો, થઈ લાજો કારમો રાહુ જો.
તેણે સાંજ બને ને ધેર્યા જો, ખેડ કોમી પત્રો વીર્લા જો.
કોમમીય એ ખેડ જોડ્યાં જો, મુજ જુદદીન પછાંના ખોદ્યાં જો.
કોમ નીલાવી સ્વઓગ દધને જો, સીર જોખમ જખમ લધને જો.
મેરવાનજીને બુધ્ધી મુજ જો, એ જોડ્યાંની કદર મુજ જો.

બેઠ દીધી યાદગારીની ને, સભા ભરીને સમતીની ને.
 માનપત્રો શીલ્ડ ; સંગાથે ને, ફંડ મદદનું કીધું સાથે ને.
 એમ વિષ વિષ રીતે ખણુયા ને, મુદદીન બેડાણનાં મુદ્દ્યાં ને.
 મેરવાનજી દાના ડાહ્યા ને, દીનદારી પદ્મમાં રહ્યા ને.
 બંચાવ્યો કોમનો કિલ્લો ને, તોડી નાંખ્યો મુદ્દનો ગીલ્લો ને.
 ખડા રહ્યા કોમની પીઠે ને, દીન ઇમાનના પુર હીતે ને.
 નયાગાનુની રાહિ ચાલ્યા ને, જુના ધર્મી રેવાને પાળ્યા ને.
 નોક બળવા અંજુમનની ને, દીધી સેવા તન મન ધનની ને.
 આંખ મુખધની ઉઘાડી ને, જણે દાખવો લીધ ઉપાડી ને.
 મુંબઈની લડતને ટેકો ને, ઇશ બળવો પારસી સીકકો ને.
 નર નામી એ નહી હોતે ને, નોક પારસો રંગુન ખોહતે ને.
 ધન મેરવાનજી નર ગુરા ને, રંગુનના શેડ્યા શુરા ને.
 ધન તારા માતને તાત ને, બચાવી દીપાવી જાતને ને.
 નર હોય તો એવાજ હોજે ને, કોમ માથે દીપતા રેહજે ને.
 દીએ કોમ જીગરથી દુવા ને, સુખી લાખી થાઓ તમ ઉમર ને.
 કીદા તુ પર અહુર ને ધન ને, સદા અશો ફરોહરની મદદ ને.
 તું પર અશોજરશેરતના આશીશ ને, અને જન અમારા નરાજીશ ને.
 ચાંદ ખુરશીદ ને સેતારા ને, તેબી ગુણો ગાય છે તારા ને.

તું મહારી!

તું મહારી ! પણ દૈવ દુર્બળ બળે મહારી નથી તું હવે !
 દ્રષ્ટિ તું ભણી નાંખવા તણી સુધાં ચોરી થઇ છે મહને :
 મેમાલાપ કહે સખી ! તુજ સહે યાવો હવે ક્યાં થકી ?
 તારા સ્પર્શની આશ હાય કદિની બહાલી ! ગઇ છે બળી ! ૧.
 અંધારે નિત બેસીને કરંછું હું નેત્રાંખુ ગંવર્ષણ,
 આ દુષ્ટ બ્યવહાર અશ્રય મહને તેતો ન દે દાગવા :
 થીયું શુક શરીર, દગ્ધ હૃદયે શોકાનળે છું થયો,
 ઉત્કંઠા પણ તાહરે વિષયનિ ને છે હૃદે તે વધે ! ૨

“ નવા વર્ષથી જય, અને આનંદ. ”

લખનાર (હરમીસ)

કથાણુ—સાવણી.

આવો ગાંધી, બહેનો બાંધણી—નવા વર્ષ ની નવીન યાદ
 પુષ્પ, ક'કથી, કમાડ છાંધ—ચાહીએ, સઘળે થાય આબાદ.
 ગુલ ગુલાબના ગુંઠણુ ગાંઠમાં મઢીએ મોગરાનો મહેકાર આવો
 ગુલછડીની વલણુ વિટાળી—કરીએ ખુશીના ઝાહોકાર આવો
 હાય ગુલાવી સાલ સલતાએ—ગુજન ધરીએ “મહેશ્વર” પાસ આવો
 નથી સાંસની ચોખી આસને—આનંદ લહેરા આવે ખાસ આવો
 સાથે રાજ્યની રચના—માટે—ઉત્તમ કૃષે હેત ધરી આવો
 રાજપાતના સુખ રૂપ સાથે—કાયમ રહે તે ખુબી ભરી આવો
 પિતા જ્યોર્જના રૂડા અમલમાં—આનંદ મહોત્સવ થાયે ઘણા આવો
 સ્થળ તેની આનંદ કીર્તીના—ચાણે સુભ રૂળ ઘણા જણા આવો
 ગમતાં, રમતાં, ખેલતાં, ભમતાં—જય જય તેના નેહ રીઝો આવો
 નગરી નગરમાં સુખ છલા છળ—ભરતી રાખી જામ પીન્ને આવો
 હિંદ તણા શુર વિરા બહાધર—રાણે તેમણી દાઝ ઘણી આવો
 ભલા સપુતો ચહાતા નથી—ખસ જ્યોર્જ સિવા કો બીન્ને ધણી આવો
 જન માલને રૂધીર ધરીને—આજે ખીટન સાથે સાથ આવો
 પ્રેમ ભાવને માન ધનતથી—ખડા રહ્યા છે બાધે બાધ આવો
 ગુણવંત ખેસતુ સાલ નિજા—ગુણવંતુ તે કાયમ નિત આવો
 નમી નમીને આશિષ દધને—“મલુ-ખીટનને આપો છત”—

હુમારા મિત્ર કવિ ભવાનીશંકરને સ્વાંગત

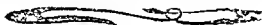
—:૦૦:—

લખનાર — “ હરમીસ ”

દેવાં સાહિત્યને સિંગાર, કવો આનંદ કરે સૌને
 તારા રૂડા કવેતરો ભાઈ, વાંચી મન તર કરે બહુએ.
 ઘડીમાં ગજો, તું ગજ સમ ઘડીમાં દોરે છે બહુ ગમ
 ખર્ચ કહુ છું ખર્ચે ભાઈ ભરેછ ઉંચ ભાવમાં તું દમ.
 મલુની લહેર લહેકીના ચાખ્યા તુએ બહુ આંચકાં
 વળિ સ્વાથે રસીકતાના ભર્યા તુએ બહુ બાચકાં
 પ્રતિ તારો મુમાર્ગ ઉપર ચઢેલીને ચઢેલી છે.
 ન્યાં નેશો લીધીમાં તો મતિ, ભાવે વધેલી છે.
 ખોલેલી આ કળી વાહરે તુંજ ભાને લટકતી છે
 નમાવી સર જાણે કહેતો કે “ સમરણુનો ચટકબી છે ”
 નથી રાખી કરાની આસ પરાયા માટે ધારી છે
 કળી કળીનો રસ સુરથી વાંચક વૃદ્ધ આભારી છે.
 નથી જોયું તમારું મુખ નથી આશા ટળે એ ભૂખ.
 રૂડો આવકાર કવેતરમાં જોઈ મળે છે મજને પુરતું મુખ.
 અભિનદન તને હઉં છું સુખીરે એ “ ભવાની ” લાઇ.
 હીએ છે તુ જગત દારે તારીરે “ રાકર ” ની સતથી ગાઇ.

રાજાનો પ્રજા પ્રત્યે ધર્મ.

ગુલશન માટે ખાસ.

રચનાર—કવિ લવાનીશ કર નરસિંહરામ.

(દાહરો)

રાજ્ય રૂપી સાગર વિકટ, તરશે મહિપતિ તાજ;
રાજ રાજ્ય સાગર તરે, ગ્રીહે રાજ્ય નીતિ ઝાઝ

[આમર છંદ]

શુપતિ પ્રજા પ્રીતે પિતા સમાન પાળતો
કાયદો કરેલ જે પ્રજા પ્રત્યે ધણવતો,
લોક ઢાઝ આણતો સદાય રાય અંતરે
તેજ શુપતિ બણેલ રાજ્ય સિન્ધુને તરે.

(૨)

ન્યાય આપવા સદાય બેસતો અદાલતે
દેક ખોટી ચાલ ચાલતો નહિ જરા લસે;
રોજ તે તપાસતો તીજેરી મત્રી પાસ રે,
તેજ શુપતિ બણેલ રાજ્ય સિન્ધુને તરે.

(૩)

આમદાની આંકડો—પ્રજાની પામ મેલતો,
માગતો ખજાનચી ડી પાસ રોજ મેળતો;
ચાડી સ્વાર્થિઆ જનોની કાન ના કદી ધરે,
તેજ શુપતિ બણેલ રાજ્ય સિન્ધુને તરે.

(૪)

રાજ્યમાં બણેલ હોય તેજ પાસ રાખતો,
યોગ્ય આપી આશરો ખુશી થકી નભાવતો,
લોક કાયદા તણા અપાર કામ આદરે,
તેજ શુપતિ બણેલ રાજ્ય સિન્ધુને તરે

(૪)

કારભાર સોંપતો બજેલ કારભારીને,
યોગ્ય દેશિને ખિતાબ આપતો વધારીને;
દેશ ના રીખાવતો તારી બડી પ્રજા કરે,
તેજ શુપતિ બજેલ રાજ્ય સિંધુને તરે.

(૫)

અન્ય ધર્મને ધીકકાથી કદી ન નિંદતો,
રાખતો નહિ નિશા વિષે વિશેષ નિંદ તો;
રાય રાતમાં પ્રજા પિડા તપાસવા કરે;
તેજ શુપતિ બજેલ રાજ્ય સિંધુને તરે.

(૬)

લોભ, મોહ, ક્રોધ, રોધ રાખતો નહિ છર,
યોગ્ય અંચકારને સહાયથી દોષે જર;
સાવધાન રાજ્ય કાજમાં રહે નિરંતરે,
તેજ શુપતિ બજેલ રાજ્ય સિંધુને તરે.

(૮)

યુસ્તકો કવિ કને નવાં નવા રચાવતો,
ઐષ્ટ કામમાં કરે સદા ધણી સખાવતો,
રોકડી પ્રજાની વાર રાવ રાવથી કરે,
તેજ શુપતિ બજેલ રાજ્ય સિંધુને તરે.

(૯)

મંત્રીઓની હાજી હા થી મારતો ન રાફતો
રાજ્યમાં વિદ્યાતણા વીશેષ ખીજ રાપતો,
દેશમાં નરેશ બેશ કામ વિત્ત માવરે
તેજ શુપતિ બજેલ રાજ્ય સિંધુને તરે.

(૧૦)

બાળકી પ્રજાની પીડ વેઠી પીડ વેડતો,
રોક પાસ લેપડાવતો ન મ્હોટી વેડતો,
આય શામ, દામ, બેદ, હંડથી સદા કરે,
તેજ શુપતિ બજેલ રાજ્ય સિંધુને તરે.

(૧૧)

સંપ, હુન્નરો કળા વિવેકથી વધારતો,
હંશની ખડે ગુણી અને ગુલામ તારતો,

શુરવિર સામંતો સદાપ સૈન્યમાં બરે,
તેજ શુપતિ બલેલ રાજ્ય સિંધુને તરે-

(૧૨)

ઝાક જે રૂણો રહીત પંખીઓ તજે ખરું,
છોડીને જશે પ્રભુ કદી ન લાભ જો કરે,
એમ જાણીને પ્રભુની રૂચીએ ખતુંસરે,
તેજ શુપતિ બલેલ રાજ્ય સિંધુને તરે-

(૧૩)

લાચીઆ, ખળો, ખવાસથી ન કામ રાપ લે,
કાન, સાથ, બાન રાખીને પ્રભુની જાળ લે,
સંપતિ પ્રભુની લાણી ભૂપ દોલમાં ઠરે,
તેજ શુપતિ બલેલ રાજ્ય સિંધુને તરે-

(૧૪)

દેશનું વિશેષ માત રાપ રાજ રાખતો,
કામ દેખી દેશીના અપાર દે છિ-તેજનો,
ભાવથી લાવાની શુપ સાર ગુણ સંધરે,
તેજ શુપતિ બલેલ રાજ્ય સિંધુને તરે.

એમની યૂષી.

— ૦:—

(મદને આવે છે ફેર. શુભે મદાર મન હો સખી ! ના લયમાં.)

સર્પ કરે નિજ વાસ,

કાંટા હોયે કેતકીને !

બુંગ સરે બદિવાસ,

છોડે તોયે નહિ પદમને !

લુપ્થ રહે ગાયન મહીં મૃગ કદી જીવ જાય—

પતંગ દીપને

પ્રેમે આસિંગે

• બળી ભરમ થાય—

દાખે સદા શુદ્ધ પ્રેમને ! !

ઉસ્તાદી !

(એક હુંડી રમુછ વાન્તી)

લખનાર—મિસ K. C.

એક કાગળ જરખાનુ ઝવેરી તરફથી તેણી
ની સખી મેહરાં વીકાજ પર.

ખંડાળા, દીનુવીલા,

તા ૧ શી સપ્ટેમ્બર.

મહારી પ્રિય બહેન,

ધણે દહાડે કાગળ લખુછ તે માફ કરજો
પણ એક એવી દસ્વા જેવી બાબત બની છે કે
જો તે ટુને નહિ જણાઉં તો મને ચેનજ નથી
પહોવાનું વારતે ધીરેથી વાંચજો. ટુને પેતા
છતાં ધનબાહ ધનશુરા યાદ છે? તેવજ આશરે
ત્રીસેક વર્સની વાત ઉપર એવજ ધણીશરીના
સાથે અદરામલા હતા પણ એક નજી બાબત
પરથી મરાઈને તે એવજ શુસ્સામાં મુખાઈ
છોડી ગયા, ને પછી ખમર મલી કે તેવજ તો
આક્રિંકા ગયા છે. ત્યાર પછી મીસ ધનશુરાએ
બધી સારે ધીરની માંગણીઓ ના પાડી અને
આજવેર પોતાના તે જીવાનીતા બહાનને
ખાતરજ પરજયા નહોતાં એવી મહારી ખાતી
થઈ છે મી. એવજની ઉમ્મર આશરે સાઠઠ
વર્સની હશે. જ્યારે ધનબાહની ઉમર બે ચાર
વર્ષ ઓછાં હોય. હવડાં અમે સાંભળ્યું છે કે
મી. એવજ ધણી કમાઈ કરીને લખો રૂખ્યા
ના ધણી થઈ બાબ્યા છે. આટલા બધાં વર્સને
ખાતે તે સોક પાછા જોગય તો એ જુદા જુદી-
નો દાસ જેવાની કેવી મગજ પડશે? મહારા

પપાના તો એવજ ધણીજ દોખત થાય. અને
મમાના સહી ધનબાહજ ગણાય. મમા તરફથી
તેવજ અને પપા તરફથી મી. એવજને
અમારે ત્યાં થોડા દહાડા રહેતા આવનાનું ઇન્જ-
ન થયુ છે એ બેઉને હું મહારી બનતી મદદ
આપીશ ને હવે પછી શું બનેછ તે હું તહારી
પર ફરસુદ મળવે જરૂર લખીશ તેટલા ધણી
માર સાથે સાહેબજ જરખાનુ

કાગળ બીજુ મેરનાનજ ઝવેરી પર મી.
એવજ ધણીશરીના તરફથી

રહેવે હોટેલ તા. ૪ થી સપ્ટેમ્બર.

મહારા મેહરખાન દોસ્ત, તમારાં માયા બધાં
ઇજન માટે ધણીજ મેહરખાની થઈ અને તમે
લખોછ તેમ ખારમી તારીખે હું જરૂર
થોડ દહાડા તમારે ત્યાં ખાલે આવીશ. આટલા
આટલા બધાં વર્સો પછી જીનાદોસ્તોને જોવાને
તે સોક સાથે બોલાવા હું ધણી ખુશી થવસ.
તમારી ટોળામાં મિસ ધનશુરા બી છે તે જા-
ણી હું ખુશી થયો છું તેવજ અમાઉતો ધણી
મોજલાં, હસમુખા અને ખુશ મીમજ હતાં,
હમજાબી હશે. પણ મને બહીક છે કે હું ધણી
મદવાઈ ગયો છું અને તેવજ તેથી મહારાથી
દુર રહે તો અજમ થઈશ નહિ. પણ દોખત તેવ-
જને મળવાના ખ્યાલે મહારામાં અજમ ફેરફાર
થયો છે. મહારી ઉમ્મર બી કંઈ ધણી નથી

મને ફર) મું વપ' અહીં આબ્યા નેપછી ઉમ્મુંછ
ખરમાં બધાને દુવા સાથે, દુવાગીર

એદલત બ. ધણીદાદીના.

દાતના સરખ્યન ડોકટર માદન તરફથી
મીં ધણી દાદીના પર આવેલું એક ખીલ.

ડોકટર માદન સરખ્યન ડે-ટીસ્ટ,

મીં એદલત બ. ધણી દાદીના

૨૦ કોહિલા દાત પાડવાના ૨. ૪૦

નવા દાત મુકયા તેના ૭૫

કુલ ૧૧૫

સહી ડોકટર એફ. એસ માદન

મુકમ્યું તા. ૬-૯-૧૪

દવા ફાર બનાવનાર કે. એસ. બ્રધર્સ
તરફથી ખીલ મી. ધણી દાદીના પર.

૩. આ. પે.

મેકમુનાઇન હેર યાઉ ૨ ૮

મેકમુનાઇન હેર પાઉડર ૧ ૮

૪ કુલ.

(સહી) કે. એસ બ્રધર્સ.

મુકમ્યું તા.-૬-૯-૭.

દાત જુસન મુસાની કુપની તરફથી એક
કાગળ મી. ધણી દાદીના પર.

મેટરબાન સાહેબ, અમેએ મોકલેલા તૈયાર
બે સુટ તમને પસંદ પડ્યા નથી તેથી અમે
ધણા દિવગીર ઢિયે. એવા સુટ હમારા તરફના
ધણાકોને પસંદ પડે છે જેનું કારણ એ કે જુલા
આરમીએને ધીલા અને સહેલાઈથી પહેડી શકાય
તેવાંજ કપડા ગમે છે. પણ આપ સાહેબની મર-
ત હરી તો એજ સુટ જરા હાંધીને આવતી કા-
લે પાછા મોકલીશું તેથી ડેરટ ફેરનનો તફ-
નજ રમાટ' સુટ એ યોરે ને આપને ગમશે.

અમેા ઢિએ

આપના તાએદાર

દાત જુસન મુસા-દરત

(એક કાગળ ધનખાઇત ધનજુરા તરફથી,
મિત્રીસ દીનખાઇત ઝવેરી ઉપર)

ધનવિલા

ન્યુ મરીન બાઇન્સ

મ્હારા વ્હાલાં બહેનજી દીનખાઇ

તમારું માથાળુ નોતરું મેં કસુલ રાખ્યું
છે. અને મને તમારે ત્યાં થોડા દહાડા રહેવાને
ગમશે. તમે લખોછ કે એદલત ધણીદાદીના
મુંખાઇ આવેલા છે, તેવણ ખીજ પદરેણા
ઓની સાથે તમારે ત્યાં આવવાના છે તે
જાણીને ખુશી થઇ છું. ધણે વર્સે તેવણને
મળવા મને ગમેછ. તેવણ મ્હારામાં ધણો
ફેરફાર થયેા જોશે. કેમકે અસલના જેવી
હું નથી. તેવણ પોતે તો ફેટલા ઉલોગી
અને સપળ દતા બ્યારે હું તો હમણું
તદનજ ખરડી થઇ ગયલી બાથું છું ને તે
ફેરફાર તેવણને તુર્ત જણાશે. ફરી એકમાર
તમારો આમાર માનતી હું છું

તમારી દુવાગીર બહેન ધનખાઇ.
તા. ૬. તમારી દીકરીએ હમણાનું 'હેમુ'
વાસ્કુટ ક્યાં સીવડેલું 'હવે' મ્હારો દરજ
તો જરાખર સીવતો નથી તેથી મને કોઇ
સારા દરજને આપવા ગમે છે. વારતે જરા
લખશે તો મહેરબાની આપણી ફર્' છે કે
બને તેમ જીવાન દેખાવું. એ ખર્' છે કેની ?
લી, ધ, ધ.

જુમસુરતી સાયવનાર મેટમ રબોન્ડી તરફ
થી કાગળ મિત્ર ધનજુરા પર.

એસપ્રેતેડ રોડ કોટ,

મુંખાઇ તા. ૧૪.

ખાઇત સાહેબ, તમે જે હરવા માગેછ તે
ખુનું આટલા થોડા દહાડામાં જની શકે એનું
નથી. મ્હોડા પરની કરમથી બધી તો નદિ પણ
થોડી ખી દું કાઢવાને શક્તિવાન તો થઇશજ.
એ આ મળવા પછી તમારા ખંડામે જવાની બે

દહાડા આગમજ એ વાગળ પછી તેમે મ્હારા ઉપનંડેડાણેના કનસવરીંગ રમખં આરો તો બને, પછુ દાયામાં દહાડા ધણીજ યોડા છે તેથી ટેમપરરી ફેરફાર હું મ્હોડા પર કરી રહીશ. વળી તે સાથે ખાત્ર રંગવા ને આજની ફેશન મુજબ તે ખનાવવાની હું સંભાળી એવજ

હું છું ખાઈજી, તમારી તાબેદાર,

દી પી પટેલ.

(મેડમ રમાન્કીને બહેને)

ધનખાઇજી ધનશુભ તરફથી

ધન તિલાના કારભારી

જીવજીજી પટેલને

તા. ૨૨ મી સપ્ટેમ્બર

આજે સાંજની ટ્રેનમાં હું મુંબઈ આવીશ માટે ફેરફાર પર આવજો ને ખંચેસો સાફ સુધે કરાવજો

જગજી અવેગી તરફથી એક કાગળ તેણીની સખી મદેની વીંચી પર—

ખંના દીનુ વીલા

તા. ૨૬-૯-૧૪

મ્હારી બહાવી મેદરાં

હુ શું લખુ ? અંને અમે નિગરા યયાં. પરંતુ તો એમ લગુ કે એકે હજી એક મેક પર ધરાં પગં હરેજી તે બની રહશે વળી મિસ ધનશુભ એવા સરસ કપડા પહે-
ને આવ્યાં કે દમે તો. જોઈનજ અજમ યયાં દેખાવમાં પજુ અજમ ફેરફાર હતો. મ્હોડાં પરની કચ્ચર્યા તેવણી ઉમર ને પપ્પ વસં તુલીની જણાઈ આવતી હતી તે જતી રહી હતી અને, તેથી ચાલીસેક વસં નાં હોય તેવાં લાગ્યા ને જુદા એલજી પજુ જાલ ને ફરફારી નવો મુટ લટકાવી ચામડીને સ-
ફેદ બનાવી, કીમતું પડ કરી આપ્યા હતા ને જીદાજ માલસ લાગના હતા. ને પપા તો તેવજી જોઈ અજમ યયા એવા જીવાન દીસ્યાં એ ચાર દહાડા તો તે લોકે એક મેકની સાથે ધણું ધુસ

ધુમ કીધું. પછી મગખે રસાયા હોય તેમ જીદાજ ફરવા લાગ્યા. એક દિવસ વહેલા મીઠા ધણી દાદીના ગયા, ને ખીજે દિવસે ધનખાઇજી ગયા તે પરથી એમ અમે ધાર્યે છીએ કે દમે એવાતબની મુકેલ છે. એલજી તો તદન ગમડયા છે. તેવણી ચાલ ચલણ હજી સુધરી નથી. અમે એક મહિનો અર્ધ રેલવાનાં છિયે તેટલાં તો તુંમે કંઈ પજુ ખજર કોઈ તર-
ફથી બી મળશે તે મને જરૂર જણાવજો, ધણા પ્યાર સાથે.

દહારી હમેશની દુવાનીર

જર.

ધન વીલા મરીન લાઈન્સ

તા. ૨૯- સપ્ટેમ્બર

મ્હારી બહાવી બ્હેન જર.

તમારી અને તમારા મમાની માયાજી પદરે જીવાત ચાખી આપ્યા પાકીથી મ્હારાથી દાગલ લખાયું નાંદ તે માફ કરજો અને આખું અલવાયુ અમે જે મળદ બોગવી તે માટે તમે સપ્તાને ઉપકાર માનવા દો. તમે જે એક વખત ખાનગીમાં મને હજી તેમ બની શકે તેવું નથી એમ તમને હું વિશ્વાસ રાખિ કહુ છું તે ખાનગીજ રાખજો, જે કે તમારા ખ્યાલને મળતોજ તિયાર મેં બી હજી મ્હારા માટે રાખ્યો હતો પણ તેમાં હું દગાઈ છું ને એવેવકુદ ધખારા માટે દિલગીર થાઉ છું. એલજી ધણી દાદીના એ પોતાના જવાની કેવી સરસ જળવી રાખિ છે. તેથી મ્હારી આશા બાગી પડી ધારોજ છે કે આપણા બેરાંઓ વધારે જલની જુદા યજીજી છિયે, અને તેમ કણલ કરવા શું કામ સરમાવું જોઈએ ? ધણા પ્યાર સાથે ખીજી પાટીને દહાડે પહેડેવું બહાજી
મેં ફરજને સુધારી લાવવા આપયું છે તે જીવાન છોકરીને છાને તેવું છે એવી મ્હારી ખાત્રી થઈ છે તો રહેજી લખું છું.

ધ. ધ.

એક કાગલ મી. ધણીદાદીના તરફથી

ડોક્ટર મા. રૂ. કાપડયા પર.
તા. ૨૯ સપ્ટેમ્બર.

બહાલા ડોક્ટર કાપડયા

તમે થોડા દહાડા મને તમારે ત્યાં તેડોજ તેમ હું જરૂર આવતે પણ હું મારી તે મિલા કાત થોડા દહાડા મુલતવી રાખવા મથિંછ. અરુ કારણુ હું તો હું ખંડાએ અવેગીવાલાએને ત્યાં થી આવ્યો છું ત્યાંનો નાપાક નજલો મને હેરાન કરે છે ને હું બીજાણુમાંજ છું. આટલી ઉમર સાથે એવી દોષધામ મને સદી નહિ. ને એજ થયું થયું વર્ષે પારસી રીતનુ ખાવાનુ મલ્લુ તે ખાધરાતી કાતી ખાધું તેથી જથું નથી. હું ખંડાએ ગયો તેની આગાઉ તમે મને જે ચેતવણી આપી કે જુતી લાગણી પર ઠણુ રાખજે તે મને યાદ છે અને તેથી લખું છું કે હું તેથીને ત્યાં મળ્યો. દેખારમાં, રીતમાતમા, પેઢર વા ઝોડનામાં અગાઉનાજ જેવાં તેવણુ છે એટલે કે સીધા અને ટટણુ ખાર છે. તેજુની આગળ તો મને પોતાને મેં ધણેજ જુરો અને નખરો ભર્યો. જુવાન દેખાવાતા મહારાં કાંઈ એ વૃત્ત સમજી ગઈ હશે તેથીની નજરમાં હું સારો છાપ બેસાડી ચક્ર્યો નથી કે હું કંઈની આશા રાખું! કવે સાહેબજ

લી દુવાગીર, એદલજી

Dr. MADEN

L. R. C. P.

M. R. C. S.

F. R. C. S.

Mr. Edalji Dhunidadina

Mag. Sulfer. oz. 1/1

Mag. Corb. oz. 1/1

Pot. Brom. oz. 1

One table spoonful in a glass
water after meals, twice daily

M. P. M.

એક કાગળ માથેરાન હોટેલના મેનેજર
તરફથી મી. ધણી દદીના પર.

તા. ૨૯ મી અક્ટોબર

શ્રીશ સાહેબ,

તમારા કાગલમાં લખવા મુજબ ખાસ સગવડવાળા મે રૂ. ૩૫ તા. ૧ લીયા તમારા નામે રોક્યા છે અને આપ સાહેબની દરેક સગવડ પર યુક્તિ ધ્યાન આપવાને હું બધાયેલો છું. આપનો તાબેદાર સેરક

ધનશ્યામ રૂ. ૩૫ મનજી

હોટેલના મેનેજર

એક કાગળ મિસ ધનશુરા તરફથી મિસ
અવેરીને—

તા. ૨૨ મી અક્ટોબર

મહારી બહાલી બહેન જર, તમે મારી ખબર પુછાવી ને મારે ધણી કવકારી બધા આદરમાં બધા દિવસ હું રીક હોવાથી હું લખી શકી નહિ એમ મનને જરા કેદરોજ મહારી બેનકુરીથી હું હેરાન થઈ એપન કાપના કીર્ણા જલ્યાન મેં તમારે ત્યાં રહી ત્યારે એકાકીમાં ખપવા ખાતર પેહેર્યા કાંધા જેથી મને લખત સરદી લાગી ગઈ પર દહાડા ચાલું તાવ આવી. હજી તે જતી નથી. આઠ દહાડાને ખાંચે પાકી આવી તેથી મહારા ડોક્ટર મને માથેરાન જવા કરે છે. હું પાંચ હ દહાડામાં જવાની છું હોટેલમાં પર દિવસ રહી જોવશ ને પછી સરૂ લાગશે તો જંગલો લખને ત્યાં રહીશ. હોટેલના બેરમસ હું મેલવી રાજા એવી આશા રાખું છું ત્યાં રીક માણસે ની ખાસ જતન ધાવું એમ સાંભળવાથી મેં હિમ્મત કાંધી છે. ને મહારી સાથે આપને લઈ જવશ મમા ને પપાને ઘણે ખાદને રહી તમે પોતે મહારી વાચજો

લી દુવાગીર

ધનશ્યામ ધનશુરા,

એક કામલ મિસ વીકાશ તરફથી તેણીની સખી મિસ ઝવેરી પર.

માથેરાન હોટેલ

તા ૬ નવેમ્બર,

મહાત્મા સદાની બહાની બહેન

તમામ માયા ભર્યા કામલો અને બે મહાત્મા પશુ દિલ્લીની છુ કે તેના જવાબો કરી રાગે નહિ. મહારી તનિયન રૂરી ન હતી. મને ચાલુ તાર આવતી હોવાથી હું હાલ માથેરાન હોટેલમાં રહી છું. રૂ વાત લખું? તું તો ખૂબી ઠક થઈ જશે? અહોમત્તની અધિકારીસમીએ હોટેલમાં ગડગડ થઈ કોઈ મુંબઈના પૈમાદાર શેઠના આવે છે દરી હોટેલના મેનેજરે બે રૂમ તૈયાર કીધા ને પહેલી તારીખના તેવણ આવ્યા છે ધણી બુઢા તો નથી ૧૫૭ એક વર્ષ દરો. તેજ દહાડે એક બાઈ જણાવા વગર આવ્યા ને બે રૂમ પોતાને માટે મારા પણુ તે ફાજલ ન હોવાથી મેનેજરે નહિ આપ્યા ત્યારે એક છુટો માર્ગો તે બી જીયારી છુટી હતી ને સીકકી દેખાઈ. એમ ગડગડ થતા તે નવો શેઠો બહાર નીકળી આવ્યો ને ગેલા બાઈને ઓળખીને મિસ ધનજીગને નામે બોલાવ્યા. ત્યારે-મને સમજ પડી કે પલા પારસી એદલત ધણીદાદીના હતા અને પેલા તે લખેલા ધનનાઈ ભુરા હતા મીઠ દાદીનાએ પોતે એક એરડો આપવાની માગણી ઉદાર હોલે કીધી, તેમ યવત્તી મિસ ધનજીગ તેવણના ઉમની પાસેજ ઉતર્યા છે. હવે એક આગળો છે એવા ડોળથી બે ત્રણ દિવસ બહાર આવ્યા નહિ. ને ખાવાનું બી આગરી માણસોની માફજ મગારી ખાયાકાણુ હું મિસ ધનજીગને ઓળખુ છું તેથી બે દિવસ

રહીને મળવા ગઈ ત્યારે તો મને તેવણ તદન તંદુરસ્ત દેખાયા સાંધું વર્ષ એવણને બી દશે કેતી? મન્નીન પોતાને માટે મંગારી બેઠ ખસ જુદા ફરે છે. આવી ઘડતાં નથી કરી બેઠ ઢોળ કરે છે. એદલતના પગને તો ગાઉટ છે તે તેવણથી નહિ ચનાતુ હોય પણ ધનનાઈ તો ઢોંગજ કરે છે. રસ્તાપર બે મામા સામા થઈ જાય છે તો એક મેકને બાઈ કરેછ ને આગળ આવી શેકહેનડ કરીને મલે છે તે જોવાનું ધણુ રમુજ લાગે છે પણ મને નહિ લાગતું કે તેઓ એક મેક સાથે પરણે જરા વાત થતાં ધનનાઈએ સાફ ના પાડ્યું ને એ ન જને એમ બધાને ઉઠારીને એ બુટી જઈજ પરણી જશે. લખો ૩. ની શેઠાણી કોણને યવા નહિ ગમે વાર? એવો નાટક જોવાનું ખૂબી નથી તેથી મને દિલ્લીની લાગે છે હવે એનું ઉવટ તો લગણની ટીપમાં બે ને કે બધુ સમજ પડી જશે. ધણુ લખાન થવાથી સોહેજી.

તારી સદાની મેહરા વીકાશ વતમાન પત્રોમાં છપાવવા લગોની ટીપ માથી ઉતારો.

દેરાવર ખાતે થયલા પારસી લખ

માથેરાન, તા. ૧૪ મી નવેમ્બર.

એદલત બમનજી ધણી દાદીના ઉમર વર્ષ ૬૫ તે ધનનાઈ મનજેરજી ધનજીરા સાથે ઉમર વર્ષ ૪૨. તે છપાવતાં લખ વાંચી ઝવેરીનું આણુ કુટુંબ અજળ થયું તે ડોસા ડોસીએ તે લોકને છેતર્યાં હતાં. મતલબ પહેલેથી પરણવાની હતી છતાં ડોલ ધાવી સતાં થયાં. મિસ ધનજીગએ પોતાની ઉંમર ઓછી કહી મતલબ કદાડી લીધી હતી.

પંડિતા રમાબાઈ.

અલશન માટે લખનાર—Daisy Bell.

—:૦:—

આજણ કોમનાં જાણીતાં બાતુ પડિતા રમાબાઈનું નામ દિંદુઓ વચ્ચે સારું પંકાવ્યું છે. તેવણ દિંદુસ્તાનના એક જાણીતાં બાતુ, પુર્વ-જ્ઞાં કોમોનોષ્ટ શ્રી હજીબ ખાનદનથી ઉતરી આવેલા હતાં જેઓનાં કુટુંબે ધણાં ધણાં વરસ સુધી માલીસુરમાં વસવાટ કર્યો હતો.

અનંત શાસ્ત્રી, તે પંડિતા રમાબાઈને પીતા મેળોરનો રહીશ હતો. એની જાનપણની મુખ્ય ઉમેદ પોતાને સંસકૃતનો એક શાસ્ત્રી બનેલો જોવાની હતી. તેણે પોતાના દેશના કાવદા મુજબ એક નાના છુટાજની હાલતમાં જ પરણી જઈ ગયા પાર પાડી નાખવામાં આવ્યો હતો એટલે એ બાપકાના મનની મુરાદમાં ધણીક રીતે ખલલ પડે, તો પણ તેને જરા મોટા ચતા પુનાના પંકાવલા પંડિત રમનચંદ્ર શાસ્ત્રી વિશે જ્યારે સાંભળ્યું ત્યારે તેને જઈ મળી તેના પાતે-સંસકૃત શીખવાનો પોતાનો લોભ ને યોગાવી શક્યો નહિ. તેણે ઘરનજ પેશ્વાઓના પાવતખત તરફ આંખ મેલ્યું, અને રમનચંદ્ર પડીતનો એક માનીતો મેલો અનવા ઉપરાંત, સંસકૃતપર મક્કમ કાચુ મેલવી, મેલીસ વરસની ઉમરે પોતાના વન નર્મ બાતી વચ્ચે.

આ વાર એણે મનથી મક્કમ ટેકાવ કર્યો હતો કે, પોતાના જ્ઞાનનો લાભ, પોતાની જરૂર પડના બાબતોને આપવો, અને તેણે પછ પેટના બાલકની ખનાવતી, પણ તેના ગટામાં

તેના દિંદુ વિચારના જુના ખેશીઓએ એક મુરકેલી નાખી તેનાં ઘરના બાવડાઓ માંમે થયા અને સ્ત્રીઓ શીખી શું કરનાર છે તે વિશે અનેક તકરારો કરાવી. વળી અધુરાંમા પૂરું નેની સ્ત્રી પત્નીથી જ્ઞાન પ્રપ્ત કરવાને જરા પણ રાજ હતી નહિ એટલે અનંત શાસ્ત્રી ના મનના વિચારો તો મનમાજ રહી ગયા. યોગ જ અમલમાં તેની ધણીઆણી મરણ પામી, એટલે શાસ્ત્રી એકલ ડોકલ દાખલમાં આવ્યા.

દિંદુ બાવડાઓને અનુમરી એને ફરી પાંચ વર્ષમાં આવ્યો ત્યારે એની નવી ધણીઆણી નવ વરસનું બાળક હતી તે આપણા પડિતા રમાબાઈની માતા લક્ષ્મીબાઈ હતી. પોતાના ધારેલા વિચારોને અમલમાં મેની, તેણે પોતાની નાની જીને શીશયુ આપવાનું કામ કાચ ધણું પણ ધરમા તેથી બાગમ માફક તે જ્ઞાન જગપુ. હવે તેને તે મધ્યમાની એક ટચાકડીવાર પણ પરવા કરી નહિ. અને એક સંધ્યાકાળે અનંત શાસ્ત્રી, લક્ષ્મીબાઈ સાથે ગુમ થઈ ગયો.

પડિતા રમાબાઈ એ વિશે શું કહે છે તે જોઈએ—તેવણ કહે છે કે “મારી માતાએ માન મનમુખ પોતાના બળપણની અનુભવતી લાન, હું જ્યારે નાની હતી, ત્યારે કરી હતી, તે મારી માદરતમાથી દરજ ખસી નથી. મારા પીતાજીએ અને મારી માતાએ

પહેલી રાત્રી જંગલમાં ધણીક કક વચ્ચે. એક ઝાડ તથા પમાર કરી ન્યારે જંગલમાંનું વિકાળ પ્રાણી વાઘ ધણી મોટી ગર્જનાઓ કરી, તેમને ધુમની મેલતું. પીછેડીની અંદર, મારી દુરતની પરચેની માનાને તદ્દત લપેટવામાં આવી. ન્યાં તેણી લાડકાં માણક પડી. જમીન ઉપર ઝાડના એથામાં તેણીને મેલી, મારા પીતા, તે ડિમતી જડ-લની ચોકા કરવા આખી રાત ખડા બેઠા. આખી રાત ડરથી પસાર કરવા પછી ખુદા તેઓ માટે એક આનદી સહવાર લખ્યો, કે ન્યારે દુરતને દુરત એક દામ દરાલ જેવી ઝુંપડી ઝાડનાં ડાળીં ડાળજા-એથી તેઓએ ઉભી કીધી. આવી રીતે, મારા માતપીતા સહેરની મોહીની ઝોંથી પશું ધણીં અથે મગમગ જંગલ જેવા માં વસતાં હતો અને કદી કદાચજ મારે પીતા પડોસના શેઠરની મુપાકાત લેતો હતો.

લક્ષ્મીબાઇ તે રામાબાઈની માતા, એટલા અરસામા શરીર, અને બુદ્ધિ, બનેમા પ્યાન બેચનારો વધારો કરી ચકી હતી તેઓનું નાનું મકાન, એક નદીને મુખે તીર્થની જગ્યા આગલ હતું જે જગ્યામાં હજારો જગાણુઓ તીર્થ અર્થે આવતા, જેથી ચાત્રી અનતની પ્રીજીતા વિશે સાંભળી, તેમાંનાં ધણીકો નેના મેસા બન્યા હતા.

એટલા અરસામાં ઠાત્રી ત્રણ બાળકોના પીતા બન્યો — એ ઊંડરી, અને એક ઊંડરો જેમાંની નાની ઊંડરી તે આપણી પડીતા રમા બાઈ જેણી દિંદુરત નની ગણીની નારીઓ-માંની એક કહી શકાય તે હતી.

રમાબાઈનો જન્મ ૧૮૫૮ માં એપ્રિલ માસમાં થયો હતો. ન્યારે તેના માનપીતાએ ધણીક અગતરો વેડી પોતાના બાળકને ધર્મનું શીક્ષણ આપવાને મજબુત ડેરતા કીધો હતો.

તેમાં રમાબાઈની અભ્યાસ પ્રત્યેની ધણી અથાગ કાળજી જેણે તેઓ વખતે ધણીક ભાગ, એ બાળકને સસૂન શીખાડવા પાઠણ લેતા. એમ નદિ જાણતું કે શાસ્ત્રને અને તેની સ્ત્રીને જાણકો જણ્યા સિવાય બીજી કાંઈ કામકાજ હતું નહિ ના-તે વર વહુની જંગલો અનેક હતી તથા જગ્યાએ આનાર પુરમે પાંચી ધણીકો તેના મેના બન્યા હતા તેમની ઉલ્લેક કરવાનું કામ લક્ષ્મીબાઈ ગુપ્તગુપ્ત ઉપાડી લેતી. પરંપરાનો સૌથી દીલપઝીર વખત બેડીના અભ્યાસ માટે ભાગ રાખ્યા હતા. એક લખનાર કહે છે કે “એક બાળકનું શિક્ષણ તેના પાપણા માધી ચરે થાય છે”. સમગ્ર રમ આઈના નાખમાં ખરે પડ્યું.”

સહવારના પહેારમાં રમ બાઈને મિકાનામાં થી જમીન ઉપર મેસરામાં અવતાં જ્યાં પ્યાર અને મહોબતના મધુર વચનો તેની માતા બાળકના શનમાં રેડતી, તેથી બળપણથી પ્યાર અને દીલસોણનો જે છાપ મગજ ઉપર પડ્યો તે કદી છુસાપોગ નહિ. પગેદપાયાંજ જંગનમાના પદાઓના ગાપન સાથે સહવરના પાંદો લક્ષ્મીબાઈના મોમાથી મમત છુ અને લાડકવાયા ચખ્દોના રૂપો ગદાર પડતા તે તેણી સાંભળતી કે જ્યારથીજ તેણીનું શીક્ષણ ચરે થતું હતું. તેઓનું કુટુંબ ગરીબ હતું છતાં સધથી રીતનું અનુષ્ઠન સુખ ભોગમનું દત્ત પણ તે વધુ વખત નાવડવા પામ્યું નહિ.

દિંદુરોના અસહી કાવગઓને અનુસરી ને ચાત્રીએ પોતાની વડી દીકરીનો વિવાદ કાંઈ બ્રાહ્મણ ૧ સાથે થયો જેણે સ્ત્રીની જીંદગીનો નાશ કર્યો પોતાની નંદરી ચાપથી, તેને ધણી પગવતો, અને ખુદા ખાતર એ જંગલનું સેવર ક્યારે પણ અવને, પણ તેટલામાં ને ઊંડરીને અજલનો શીરેરતો કહાવી મયો જેથી દુઃખનું સેવર કુકમાં આપ્યું, પણ ઠાત્રી, તેમજ લક્ષ્મીબાઈ માટે ને જેસવર કુટકો હતો.

તેઓએ દુઃખના આનેશમાં આવી જઈને કે, હું કાલઃએને માન આપીને કે પેનાના આગળને પણ હાસન થાય એવી પ્રત્યક્ષ બચા કે અને તે રીતે પણ પેના પાસે જે થોડું થઈ હતું. તે આદરણેને જમન આપવા પછા બરો દઈ, પેનાના કુટુંબ સાથે એક મોડી જાતએ તેઓ કંગાજ દાસનમાં નીડળી ગયાં તેઓ એક પછા એક પંચન મથકેના દર્શન કરતા આગળ વર્ધા. જ્યાં અનેક જાતની દાઃમારી, અને હેરા ચગરની મુશીબતો સામે લક્ષ્મીનાથથી ટકી રાખી નહી. તે આ જહાન છેડી આસતી થઈ કે તેના પાછલ શસ્ત્રીએ ઉકાગરી કરી, તેથી રામાખાંડ અને તેના બાળને કાઢ દેકા દેનાર રહ્યું નહી. એટલે આ દુઃખામ, ના વારસ બાળકો રવડી રહ્યાં.

ભાઈ તખીપનને નખળો રહેતો તેથી મુજરાન કરાવતું થઈું ખરું બહેનને માથે આવી પડ્યું. રમાખાંડ બ.પણે આપી, કે હિંદી બધમાં સરકૂનના ઉતારાઓ કરી પૈસા પેદા કરતી,

આટલી નાની વય છતાં પણ રમાખાંડને સંકૂન ઉપરનો કાણુ, બહુ લાજા આદરણેને બાળુએ એસાડે નેરો હતો. આ બધ બહેનની જોડી ફરતી ફરતી અંતે કલકત્તા આવી લાગી. જ્યાં રમાખાંડના ભાણેજી, તથા આગળ વધેલા ઉમદા આચાર નિચારોએ ત્યાંના લોક ઉપર ધણે સારો છાપ એસાડ્યો. છાપાઓએ થાવ એટલી તેણીની તારીફ કરી, અને પાવતપત્ત શહેરના પંડિતોએ રમાખાંડને “ સરસ્વતી દેવી ” એટલે વિદ્યાની દેવી એવો ખેતાખ આપી મોટાં માનથી નવાંડ.

આ વખતે રમાખાંડને ભાઈ, જે પોતા પર પડેના હાંદિસાઓ દાઃમારીઓ અને તખિપત સામે ટકી નહિ શકવાથી

દાઃખીજર જેવો બની, રહ્યો હતો, તે રવ થામ પહોંચ્યો, જ્યારે પેતાને કુટુંબમાંથી બાકી રહેવી રમાખાંડ આ જગ્યાએ બરી જહાનમાં જવાને અને પોતાના પગ ઉપર ખડું રહેવાની એક જવનોડ, કાશિય કરી રહી હતી.

પોતાના બાળના મરણ બદલ માસે નેણી કાઢ બગાડી મહાથ બાણુ, બીપીન માવવી એમ. એ. બી. એલ જે એક રસોડા હતો, તેના સાથ પરણી પણ વરસો સુધી સૌભાગ્ય વંતી રહેતાનું તેના નશીબમાં હતુંજ ક્યાં ? આમથીસ માસની મોહવાસન દાઃખ ભોગવવા મરી વીધવાના અસલ દુઃખમાં મગડી પડી. એટલા વખતમાં એક છોકરીની માતા થવાનો લાગ્યલાગી સમય તેઓ માટે આવી ગયો હતો અને સ્ત્રીપુરુષે તેનું નાણું પણ લાડથી “ મનોરમાં ” એટલે મનને આનંદ એવું આપ્યું જે વહાલી મનોરમાને ઉઠેરવતું કામ એટલે હાથે રમાખાંડએ બાળુએ જે રજના બદલામાં મનોરમાં આજે એક ફળવાયલી બાળુ તરીકે પોતાની માનો જમણે હાથ ધર પડી છે.

પોતાના ધણીના મરણ બાદ ફરી બાણુ આવાના તેણે આણુ રાખ્યાં. ગોપા તેણીએ પોતાનુંજ એક મીઠન ઉણું કીધું. જેમાં અભાગથી, અને અફાટી ઝીંકાતી દુઃખી વિધવાઓની હાલત દેખાડવામાં આવી હતી. જેમાં અવતાર બળી ગયા પછીની તે બાપડીઓને ની દુઃખી હાલત મુદારવાની ધણીક રીતીઓ સુચવવામાં આવી હતી. જેમાં વિધવાઓમાં હૃદય લેલક દુઃખો વિસ્તારીને તેનો અટકાવ દેખાડવામાં આવ્યો હતો જે તેણી સંરકૂનને આપ રેજાણતી હતી, અને પોતાના ધર્મ અભ્યાસના પુરતોમાં એવી સ્ત્રીઓની દાદ કેમ લેવી તે વિશે જે જણાયું છે તે દેખાડતી. એથી ફરીને તેણીની આણુઆણુ તેણીને વખાણના, શઓડું એક મોટું મિત્ર મંડળ ઉણુ થયું જેમાં,

મી૦ હનટર પણ જે હિંદુસ્તાનના લોકોને કળ-
વણી આપવાની સલામણુ કરના ઝોઝા માહેતો
એક હતો તેનો રમાજ હને સરોટકો મળ્યો.
૪૦ સ. ૧૮૮૨ માં ફરી તેણીએ મુજાબ કલા-
કાની મુલાકાત લીધી જ્યાં સોડો તેના અણુ-
ચાનથી તેના ઉપર શીદા થઈ રહ્યું હતું.

એજ વરસનાં સરોટર માસમાં નવરે
“ હિંદુઓએ કેળવણી જરૂર ” એ વિષે એક
ઠમીશન બેઠું ત્યારે રમાજાબની સહી થઈ
જરૂરની મંજૂરામાં આવી, અને પ્રમુખે મગરીમા
થી તેનો ત શુભોદ્ધ શ્રેષ્ઠમાં કરાવી નવે વડ મ્યો.

આ વખતથી રમાજાબનું મન ઇંગ્લાંડ
જવને વળ્યું જ્યાં જઈ ઇંગ્લીશને અજાણ
કરવાની તેણીની નેમ હતી. તેણીનું ધાર્મિક,
સમુદાયમાં પાઠ પડના વીમળ સાચો કારણ તે
વખતે એક દિવસે એક મન-સે જાતી વધ
ર ઇંગ્લાંડ જતા જે મુશી તો વેરણ પડે તે
તેના મનને મુશ્કેલી વધી પમ કરી શક્યા
નહિ રમાજાબ પોતાનું અણુ આદના ગિાની
પાક નિષ્ઠા સમજતી હતી, અને મનથી આમ-
ર માતી હતી પણ તેની કો નેજોના મોસને
માન આપી, સાં જતી અટકા નહિ જમા ખુ.
તથા તેના કેટલાક દોરની કિમતી મદદ હતી.

૪ સ. ૧૮૮૩ ના ઉનાળાની એક ગિરમે
પડતાં રમાજાબએ પોતાના વહાણને મુગ ના
ખારામાંથી ઉઠાડું આપી આપો તે દરમિયાન
જમવથી બેસુ તે સહી સલામન ‘વેન્ટેજ મા
જ્યા ‘સીસતરમ ઓર સેટ મેરી હોમ’ છે,
સાં આવી લગી, કે જ્યાં તેણીને મજો મરમ
આચાર મ્યો તેણીએ અજાણસમા વાહોમ
ઝીપવામ્યું અને બીજી કે હ જે પરીણામ વરસ
દિવસે લાવતો, તે એક મ.સ.મા લાવવાને
ચકિતવાન થઈ

રમાજાબ પોતાના ધર્મ અજાણમાં
પણી અજાણ વધેમી હતી જ્યાં કાંઈ અજાણ

જેની રીતે મુજાબ તેની કેટલુંક અજાણગતી
ખિસ્તી ધર્મ ત દોરી હતી એવામાં દરદીને
બાવતુ વેદે દરમિયાન તેણીની મુલાકાત, વડુને
વધુ “સીસતરમ ઓર સેટ મેરી હોમ”
માને દયાની મહેનો આપ થતીજ રહી તેથી
તેનું પરીણામ યુ આગ્યુ ? —

રામજાબએ ૧૮૮૩ ના સપ્ટેમ્બરની ૨૪
મી તારીએ બેપીમમ લખ પોતાને અને પેતા-
નો બળક બેગીને ફિસઅન જનારી તેણી
ફીસઅન જતી કેરી થઈ તે જોવાનું આપણું
કામ નથી પણ ફીસઅન જન્યા પછી શુ શુ
ક્યું તે જોઈએ.

રમાજાબએ Cheltenham ની સેરીએ
કેલેજમાં અજાણ આગલ વધાર્યો અને
સરકારા પ્રેક્ટિસની પદવી મેલવી કોલેજમાં
ફેલો વખત મગી નવા ફરતી શાસ્ત્રને
અન ઇંગ્લીશ લાકીતની રટક કરી રીનતેનહેમ
અને વેન્ટેજનો કંશઅન ખાનુ દેન્ટોના
સમ મમાં વધુ વધુ આચાર લગી જેના
પરિણામમાં તેણી હતી ને મરના થયી સાલક
બની નહી. અજાણ કુદકે ન જુસકે
આગલ થયો હતો જેથી કેળવણી ખતામાં
તેણીને નેમણુક સરના તરફ દિદુસ્તાન
પછા કરવા કરવામાં આવી વળી અમેરીકા
જવનુ જે હજન તેણીને કરવામાં આગ્યુ તે
તેણે ખુદના હાથે ઉપાર મનના મ્યુત્યુ.

૧૮૮૩ ના ફેબ્રુઆરીમાં અમેરીકાના
કુનકેટરોટમ જેની બીસકુન અજાણી
જમમાં પેતાની પાંચ વરસની નાની બેગી
સાથ કુચ કરવાને તથવાર થઈ, અને સહી-
સલામત આવી પુખી જ્યાં ચેટકાસ મુદત
પસાર કરી પછું ઇંગ્લાંડ ફરવાને ધારી
એણુ હતું અમેરીકાનોતી હમલ રીનમાત
અને માવણુ ખાસ્તતરી રમાજાબ ઉપર બ રે
અમર થઈ. ત્યાં તેણીએ ઇન્ડરગાર્ટનના
શિશુજનો અજાણ કયો, જે ત્યાંની શુખી

ઉપર ધણે સાધાગ્ય હતો. અને તેણી દરેક વાને એક બાહોશ બાનુ ધુવ્વર ચઢ, મેને જે પ્રવીણતા મેળવી હતી તેથી મેને લાગ પેતાના રેશની ઝોરને આપવાના તેણે મનથી પારી મેલ્યું. અજ્ઞાનતાં અમેરીકા જેવી સુધી અને છુટા વિચારની ધરની ઉપર એ સમજું બનવું સહેલ હતું, પણ હિંદુસ્તાનમાં તે કાર્યોને અમલમાં મેલતાં જે મુશીબનો વેહની પડતી તેથી તેણી સારી રીતે વાકેફગાર હતી પેતાના અમેરીકાના લાંબા વસાહત દરમ્યાન તેણીએ ધણા લાગ વમ વાળા કોર્ટોને પેતાના મિત્ર કર્યા હતા. તેઓ આગળ નાણાં સમંધી, અને બીજી અનેક મુશ્કેલીઓ જાણવી, અને હિંદુસ્તાન માની વિધવાઓના આશીરવાદ મેળવવાની અરજ કરી તેણી બાર મુજા કહેતી હતી કે "આતો મારું અલકતુ ભવંબ છે કે, જેના બળથી અમેરીકન જેવી પ્રજાનાં સમાગમમાં તે પરવરે મને મેળી છે. હિંદુસ્તાની વંધવાઓ, જેણી ત્યાંનાં લીલાતા વર્ગ માહેલો એક વર્ગ છે, પછી તેણીએ કાં નહિ જ હાથ જેવી ઉઘી કોમમાં જન્મ લીધો હોય. હિંદુસ્તાનની વિધવાઓ તે એક કુતરાનાં છવતરે છવે છે. હિંદુસ્તાનની બાળ વીધવાઓ, હારમારીનાં નમુનાઓ છે. તેવી વીધવાઓ જેણીઓ અજાનતાના અંધકારમાં આંધ્યા આપછે તેવી બાળ વીધવાઓને અમેરીકન કોર્ટોના નાણાની મદદથી કેળવ

વણીના પ્રકારથી પ્રકાશીત કરવી, અને અજાનતાના અંધકારમાં આપણાં ખાતી બમારતાને યો કચર તું મને શક્તિ આપ "

ખુલાતાવાને તથા અમેરીકન પ્રજાને જે અરજ કરવામાં આવી હતી, તેના તુરતજ સ્વિકાર કરવામાં આવ્યો. અમેરીકાના બોસટન શહેરમાં નાની અને મોટી મંડળીઓની રચાવના કરવામાં આવી, અને તેને નાણાંથી ધણાકોએ જળરો મદદ આપી. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું કે "હિંદુસ્તાનની બાળ વિધવાઓ જેણીઓ વગર અર્થનાં દુઃખથી પીડાય છે, અને મનની ખીલવણી વગર અદ્વાય છે તેણીઓ માટે એક મકાન ઉઠા કરી તેને નીલાવવું અને જ્યાં મુધી વીધવાઓ સારે રસને થર પડે. ત્યાં સુધી તેણીઓને ટેકવી રાખવી. "

અમેરીકનો ખરેખર ખાતી ભર હતાં, કે તેઓએ જે નાણાં અર્થમાં છે તેનો વહીવટ એક એવા તો કારસાજ ભરેલા હાથમાં મેલવામાં આવે જેથી સેડ યોડું આવવની ચિંતા નથી. આ વિશ્વાસને તેણી રજેજ લાવક નીવડી, અને અને ૧૮૮૮માં સેડ કોનસીસકોથી હિંદુસ્તાન આવવા ઉપડી.

"વીડો હોમ" મુજબ ૧૮૮૬માં ખુલ્લું મેલવામાં આવ્યું હતું પણ ત્યારપછી બધી સગવડો સચવાય તેવી રીતતું એક મકાન પુના અને એકઝોનમાં ઉઠા કરવામાં આવ્યું જ્યાં ૧૨૬:૫૫૫૫૫ બાનુ પેતાની બેટી સાથે હિંદી વિધવાઓને છે તે કરતા વધુ ઉઘી હાલત પર લાવવાને રોકાયેલી રહે છે.

નિર્દોષનો વાળી.

ગુલશન માટે ખાસ.

લખનાર-મિસ શીરીન.

“મિસ ઝવેરી આપાજી, સહેબ ” હોળી મેલતા પોતાના રમમાં લખવાના કામમાં અતી ધણે રોકાયેલા હોયો તેવામા ખારણું ઉઘાડી એક મોકરે અંદર ડોક્યું કરી કહ્યું.

“અંદર મોકલ.” લખતા લખતાજે જીયે નોવા વગર તેણે હોકમ કીધો.

તે મોકર બહાર ગયો, અને બીજાજ પહે એક જુવાન ખુમસુરત અંગળા ઓરકામા દાખલ થય. તેણી દેખાતી કાંઈ ગમરાવની અને શીકષી દીસતી હતી, અને કાંઈ ધણા ઉતાવળના અને અગતના કામસર આવી હોય તેમ લાગતું હતું.

“હલો, મિસ ઝવેરી, કેમ કાંઈ રાતની વખત અંદી આવતું પડ્યું ? ” કાથમાંની કલમ બાજુએ મુકી કમ તેણીને રોકે-ડ કરતાં, અને તેણીને બેસવા માટે ખુરસી આપતાં તેણે પુછ્યું.

“મનુ કમ્લો, મિ. મેલતા, તમારાં કામમાં દીસ્ટેબ કરવા અનેક વખતે તમને મહેનત આપવા માટે હું ધણીજ દલગીર હોઉં, ” ખુરશીપર બેઠક લેતા તેણી બોલી “પણ એક ધણાજ અગતનાં કામ માટે મને અંદી આવતું પડ્યું છે, અને હ આજ રાખુછકે મારાં કામમાં તમે મદદ કરશો ”

“ઓ વસ, મિસ, શું કામ છે તે બેલાસક ફરમાંવો. ” તેણીની સામેના ખુરશીપર બેસતાં તેણે કહ્યું. “મારેથી બનતી મદદ હું તમને આપશ.”

“ઠેકસ ” તેણી સેહેબ શીકડું હસતાં બોલી, અને પછી આગળ વધાર્યું. “મિ. મેલતા તમે જાણતા તો હશે કે હીનસાદ મોહીને ફાર જરીના વાક માટે હાલ કેદ કરવામાં આવેલો ? ”

આ સવાલથી તે એકથો, પણ પછી તરતજ સમય મુચકતા રાખી પુછ્યું,

“હા-તેનું શું ? ”

“તે પોતાને નિર્દોષ જણાવેલ, પણ કાંઈમી યોગ્ય પુરાવા વગર તે પોતાનું નિર્દોષ પાણું કોર્ટને સાબેત કરી ચકતો નથી હવે મેં એમ સાંભળ્યું છે કે તમારી પાસે એને લગતાં કાંઈ કામલો છે, કે જ ને કોર્ટમા રાખુ કરવામાં આવે તો એનું નિર્દોષ પાણું પુરવાર થા. એમ છે. હવે મેદરખાની કરી મને જાણારીશ કે તે કામલો હમણાં તમારી પાસે છે કે નહી ? ”

● એક પળ તે મુંઝોજ બેઠો, અને પછી કાંઈ વિચાર આવતાંજ ધાંમે રહાઈ બેઠ્યો.

“હા, તે કામલો મારી પાસે છે, એ વાત ખરી, મિસ, પણ તેનું તમે શું કહેવા માંગો છો ? ”

“હું એટલુંજ કહેવા માંગુ છું કે તે કાગળે મેહેરખાની કરી અને આપો.” કાલાવાત્રા કરતાં તેણી બોલી.

“તમને ? કાંય ?” તેણે અનપચીથી પુછ્યું.

“કાંયકે હું તે કાટમાં દેખાડી દીનશાહને નિર્દોષ ઠરાવવા માંગુ છું.”

“પણ એટલી બધી તરદી ઉઠાવવાનું તમને કાંઈ કારણ ?”

“કારણ-કારણ કે હું એને ચાહું છું અને એને નિર્દોષ છુટી મળે એ માટે આગ્રહ છું.”

“હાં તે કાંઈક વિચિત્ર દબે હરથો, અને પછી કાંઈ ઉઠા વિચારમાં બેસો. થોડેક વારે તે એકાએક બોલે, “વાર”, મિસ ઝવેરી, હું તમને એ કાગળે આપુ, પણ તેને માટે તમને મોટી કીમત આપવી પડશે.”

“ઓ, હું તે ખુશીથી આપશ.” હર-ખમાં આવી જઈ તેણી બોલી હતી “પૈસાની ગમે તેવીની મોટી રકમ આપવી પડશે તો તે હું તમને મોટી ખુશીથી આપશ, અને મેહેરખાની કરી અને આપો.”

“પૈસા ! કુત ! પૈસા કાંઈ મને જોઈતા નથી અને તો એના બદલામાં કાંઈ બીજુંજ જોઈએ.”

“તે શું ?”

તેણે પોતાની ખુશી છેક તેણીની નજીક એવી, અને પછી વાંકા વળા ધીમેથી બોલ્યો, “હું એ કાગળેનાં બદલામાં જે મોટી કીમતની માંગણી કરું છું તે પૈસાની નહીં પણ તારા હાથની માંગણી કરું છું. હું એ કાગળે તુંને આપવા એક જોશ તૈયાર છે, પણ એકજ શરતે - તે એજ કે તું મારી હકદાર મોહરદાર

મારે એકજ શરત કબુલ કરવી કે નહીં તારા હાથમાં છે તેની આખર બચાવવા માંગ

તી હોય, તેને નિર્દોષ પુરવાર થયે એ છુટી મળે એ માટે મહાની હોય, તો મારી આ શરત કબુલ કર ;”

અમ્ર ઝવેરી એકદમ ચોંટી હતી. “અરે, મિ. મેહતા, તમે શું બોલો છો ? એ કીમત ધણી જ મોટી છે.”

“શું તારું કામ અમતનું અને ઉતાવળનું નથી ?” તેણે પુછ્યું. “વિચાર કર તારા કામ આગળ એ કીમત ધણી મોટી નથી.”

“નહી, એમ કાંઈ બનશેજ નહીં. તમેજ વિચાર કરો તો કે હું જ્યારે દીનશાહનેજ ખરા હાથથી ચાહું છું, તો પછી તમારી માંગણી કેમ કબુલ કરે ? હું ચાહું છું તે તો તમારી વાંછ કેમ થાશે ? એને જલ્દે તમે કાંઈ બીજું માંગો અને હું તે તમને ખુશીથી આપશ. મને એ કાગળ જોની ધણી જરૂર છે. અને તમારી ઉપર મને વિશ્વાસ અને ભરોસો હોવાથી મેં આવી મોટી રકમે અહીં આવવાના કીમત કરી છે. તમે દયા નહીં કરો ! અને ખુદા ખાતર એ કાગળે મને આપો. તમે તો હંમેશાનાજ દિવે દવાલુ અને મને ગાપાલુ છે એ તો એટલી મારી ઉપર જ દયા નહીં કરો ! બોલો બાપ હોમી, હું તમારો ઉપકાર કરી બુલસા નહીં. એક મોહરદારના પ્યારથી તો નહીં એક મહેનના સાચા પ્યારથી હું તમને એક બાપ તરીકે ચલાવશ, માન આપશ અને તમારે માટે રોજ સદા સારીજ દુવાઓ ચલાવશ.”

“તારું બોલવું મારે કબુલ નથી. હું એક બોલને માણસ છે, અમ્ર, અને મારા આ ઠેકાવ ચી ખાએ ફરનાર નથી. મારી આ શરત કબુલ કર, મારી વાંછ થવાનું પ્રોમીસ આપ અને કાગળે તરત આજ ધડીએ તુને મળશે પછી દીનશાહ મોટી મહાનો અતંત થશે. વિચાર કર કે જે શરતના બદલામાં હું તુને મારું હંથ ખાનગન, દોલત અને મારો સાચો પ્યાર આપશ. બોલ તું કબુલ છે ?”

“નહી. નહી. એમ તો બનશેજ નહી. ત્યારે શું તમારો આ ઉલ્લેખ ઠેકાણ છે?”

“હા. મારો એ ઉલ્લેખ ઠેકાણ છે. યદ્યપિ રાખ, કે તેના બચાવની દોરી તારા હાથમાં છે. હજુરખી મારી આ શરત કબુલ કરશે તો હીકે.”

“અસ, બસ. અંધ કરો, હું વધારે સાંભળવા માંગતી નથી. તમે મને ખુદ્દુ અપમાન કરોજ. હું અહીં આવવાનાં ખરેખરજ મુખ્ય હતી. તમારામાં દયારી લાગણીજ નથી. તમે એક ધાતડીમાં ધાતડી માણસ છેવ કે એક સ્ત્રીના કાલા વાલા કે આસુ પશુ તમારામાં દયા લાવતાં નથી. તમે બહારથી એક મદસ્થમાં ખપોજ પશુ અદરખાનેથી ધણી ભુરામાં ભુરા છે? મેં તમને આજે સારી રીતે ઓગળ્યાજ, અને હું તમને ધીકારીજ. યાદ રાખજો, કે એક દહાડો એવો ખી આવશે કે જ્યારે દુન્યાં પોતેથી તમને તમારાં સાચાં રૂપમાં ઓગળશે. હું એ ચાહું તો તમને ઉધાડા પાડી. તમારી ચાલ દુન્યાને જાહેર કરે. અહીં આવવામાં મેં ખરેખરજ કોટી મુખ્યા છ કીધીજ.”

“બહેન તું ગમે તે ધાર. તું મને ધીકાર યા તો મારી ઉપર શીટકાર નાખ પશુ તું તો તુને ચાહુજ અને વળી આજે રાતે તારા અંધી આવ વાથી હું તુંને આગળનાં કરતાં પશુ વધુ ચાહુજ, અને સદા ચહાવશ.”

“એમ બોલી તમે મને ખુદ્દુ અપમાન કરોજ યાદ રાખજો કે તમારી એવી ચાલને માટે તમને કોઈ વંખત પરતાવું પડશે.” એટલું બોલી તેણી જવા માટે એકદમ ઉઠી ઉભી થઈ.

“હજુર ખી વિચાર કર. હજુરખી શરત કબુલ કર અને હું તેને બચાવશ.” તેણીને જતી એકવાર અટકાવી તે વચમાં ઉભો.

“નહી. તેમ તો કહીખી થશે નહી. બાજુ બાજો” તેણી ચુરસાચી પુકારી.

તે માંનથી બાજુએ થઈ ગયો, અને પછી પોતે જાતે ખારણું બોલી તેણીને જવા માટે રસતો કરી આવ્યો. તેણીના બહાર નીકળવા પછી તેણીને પાછી તેડી તે કાગળે કાંઈ પશુ શરત વગર આપી દેવાતું તેનું મન થયું. પશુ એકજ વળમાં તેને તે વિચાર હાંકી કઢાડ્યો.

જાણ બહાર નીકળવા પછી અઠપથી ચાલવા લાગી. રાત અંધારી અને રસતો. એકંત હતો. ભગભગ સાડા નવ એક વંખત થવા આવ્યો હતો. “અરે, હવે શું કરે? એ કાગળે એની પાસેથી કેમ મેળવું? એની કડગી શરત કબુલ કરવા સીવાય એ આપે એમ નથી. આપમતલખી લુચ્ચો.” તેણી રસતે ચાલતાં બચકવા લાગી. “અરે બોહા, મારે મોત આપે તો સારું, અરે દીનસાંહ, હું ચાહુંજ, અને જાહંગી તુલીક ખીજ કોઈ ને મ્હાવશ નહીં. બોહા તારો મદદગાર થાઓ, મારા ખ્યાર, અને સદા તે તારો નેમગંધાન થાજો.”

તેણી ઉશ્કેરાયલી હાલતમાં વધારે અઠપથી ચાલવા લાગી અને તે કાગળે મેળવવાને જીજ કંઈ યુક્તિ કરવી તેનો વિચાર કરવા લાગી. એકાએક કાંઈ વિચાર આવતાંજ તેણીના મ્હોંપર ખુરાલી વ્યાપી રહી, અને ‘ધીમુ’ મધુર હરતું પ્રગટી રહ્યું. કાંય નહીં તેણી તેને કળી તે કાગળે પોતાનાં કબજામાં લેય? કાંય નહીં તેણી જુહું બોલી તેને ચાહવાનાં ઢાંચ કરે? કાંઈકવાર ધનસાહને ખાતર જુહું પશુ બોલવું પડે છે. તે કાંય નહીં જુહું બોલે? કાંય નહીં તેણી તેનું માંજેહું પ્રોમીસ આપી તે નાગળે મેળવે, અને ગરજ પુરી થવે પાછગથી તેણે હડધુટ કરી હસી કહાડે? તે પોને ખી અદેખો અને આપમતલખો હતો, અને ખીજું તો એ કે તેણીની અંતુપમ ખુખસરતીની જાહુજ અસરો હેઠળ તે એટલો

તો અંગત જાન જાણી જાણી ગયો હતો, કે કાઠીમાં તે તેણીનો શીકાર થઈ પડે તેમ હતું.

“હા. હા. એજ ઠીક છે. હું હમણાં જ પાછી જાઉં, અને તેની માંગણી કબુલ કરવાના ખોટા દોષ કરી તે કાગળને મેળવું. અને મારા દીનશાહને મેચનાહ ફેરવું.” અને એમ મનમાં હસખાતી, તેણી જે રસ્તે આવી હતી તેજ રસ્તે પાછી ફરી.

આહ ! એરત ! એરત ! એરત ગતના ફરબી ચરીનને કાણુ પારખી શકવાને નસીબવાન નીવડ્યું છે? ફરેક સ્ત્રીનાં જીવનમાં ઉંડાણમાં અહેખામની એક નસ વહે છે, જે એવી તો કપટી અને ફાગોર છે, કે જેનો જે ઉપયોગ કરવામા આવે તો જવ-ફેલ જોઈ મરદ તેવું ફગારાપણું અને દગા પારખી શકે છે. જવસ્ત્રેજ-કોઈ હજાર બદકે બાળગાંધી એકાદ મરદ-અને તે પશુ સ્ત્રી ચરીનનો પુરેપુરો અનુભવી હોય-તેજ પારખી શકે છે.

x + +

“સીટ, સીટ, સીપાઇ ! જલ્દી !” રસ્તેથી પસાર થતા એક પોલીસ અમલદાર આગળ એક માણસે દોડી આવતાં કહ્યું.

“શું છે ?” સવાલ થયો.

“હું એકદમ જરાબી ડોલ્પા વગર દોડી આવ્યોજ.” તેને હાંકતાં કહ્યું. “એક માણસ ત્યાં રહેવે પુલ નીચે પડ્યોજ, અને હું ધારૂં કે તે મરી ગયોજ.”

“તમે કોઈ બીજાને બી જોયુંજ કે ?”

“નહી”

“આવો અને મને બતાવો.”

તેઓ ઉતાવળથી જતા હતા તેવામાં બીજા રસ્તેથી એક બીજા પોલીસ અમલદાર તેઓ સાથે જોડાયો. પુલ પહોંચી આબા પ -

છી તે બન્ને અમલદારો ધીમે ધીમે પગલે તે પુલની નીચે દાખલ થયા, બન્ને તે માણસ બહારજ અટકા હોયો. તેણે નહાસવાની વેતરણ કાઢી નહી, પણ નીચે તે દેખાવ ફરી પાછો જોવા કબજો નહીં હોય તેમ જણાવ્યું. પુલને એક છેડેથી બીજાને ઉત્તર તે જવાએ બરાબર આવતો હોવાથી તે. અમલદારોએ પોતાની બીજા સળગાવવાની જરૂર જોઈ નહી તેઓએ બોંબપર એક માણસને લાંબો છટ પડેલો જોયો, તેનો એક હાથ તેની બાજુમાં લાંબો કાઢેલો હતો, અને બીજાને તેની છાતીપર વાળેલો હતો તેણે એક લાંબો કાળો ચોવરકોટ પહેરેલો હતો, અને તેની ટોપી તેનાં માથાપરથી ઉઠી પાડેક દુર જઈ પડી હતી. પ્રુલ્સ મામમ પડી આરતું હતું કે તે શખ્સ મરી ગયો હતો. પશુ એક દેખાવ ઉપરાંત તેઓએ કાંઈ વધુ જોયું. કોઈથી ખરડાયવી જમીનની ફરકાર નહીં કરના અને આસપાસનું કાંઈમી બાન શખ્સ વગર એક જુવાન અને અતી ધણી પુનઃસુરત અગળા તે મરણ પામેલા શખ્સ નજીક સુંઠેલ મડપે બેસી એક આંગળાએ તેના ખીરસા તપાસતી હતી

“એ શું છે ?” તે અમલદારોમાંનાં એકે પૂછ્યું.

તે અગળા આ સવાલથી ચોંટા, અને તેઓ તરફ ફરી હવે જોયું પશુ એક બોલમી બોલી નહી એક વાર ફરી પાછું તેણીએ તે મરણ પામેલા શખ્સના ચહેરા તરફ જોયું - એક પણ એવું દીરવું કે બણે તેણી પોતાની શાફ જરીજ રાખે-પછી તેણી ધીમેથી ઉઠી ઉભી થઈ.

“કાંઈ એકાંસ કામને માટે કાંઈએ એને લુટી પુન કીડુંજ” તેણી ધીમેથી પટપટી. હોખ મેહતાના પુન માટે જાંઘ ઝવેરીનાં પકક વાથી આખાં હેરાનાદ રોકરમાં હોહોકાર થઈ

જણાવી, પણ પેલાં કાગળે શાની બાબતનાં હતાં અને તે સાથે તેણીને શું લાગતું વળગતું હતું તે તેણીએ જણાવ્યું નહીં. ડીટેક્ટીવ અખ- દુલે ને વિશે તેણીને ઘણા સવાલો કીધા પણ તેણીએ ચુપડીદીજ અખતાર કરી.

“ મિસ, તમારી એ ચુપડીદીથી તમને પાછળથી ધણું હેરાન થવું પડશે. માટે જે બી કાંઈ કહેવું હોય તેમને ખુદ્દુ જણાવો ” તે ડીટેક્ટીવે તેણીને સમજાવ્યામાં કાંઈની બાકી રાખ્યું નહીં. પણ તેણી એકની બે ઘડ નહીં.

“ તમે સાહેબને જણાવવા માટે મારી કને એથી કાંઈ પણ વમારે ખજર નથી ” તેણીએ હેલ્થોર્જ જવાબ દીધો અને આખરે ડીટેક્ટીવ તેણીની રજા લઈ ગયો.

મહત્તી હકીકત સઘળી સાંભળવા પછી અખદુલ ડીટેક્ટીવનાં મનમાં એક બીના રમ્યા કીધી. દીનશાહ મોદીને લગતાં કારજરીના કેસની બીના યોગજ દીવસની વાતપર તેનાં સાંભળવામાં આવી હતી. તે એમ પણ જાણતો હતો કે તે શખ્સ પોતાને નિર્દોષ જણાવતો હતો પણ કાંઈની એકકસ પુરાવાની ગેર હાજરીમાં તે પોતાનું બેચુનાહપણું પુરવર કરી શકતો ન હતો, અને તેથીજ આપડો બે ચુનાહ છતાં જલમાં સળગતો હતો. હવે જોઈએ, જે કાગળે માટે તેણે જણાવ્યું હતું તે કાંઈ નહીં દીનશાહનાં કેસને લગતાં હોય ? કાંઈ નહીં દીનશાહને લગતા હોય ? કાંઈ નહીં દીનશાહ અને જાહ વચ્ચે કાંઈ મંજૂર હોય ? કાંઈ નહીં તે કાગળે તેનું નિર્દોષપણું પુરવાર કરનારાં છે એમ તેણીનાં જાણવામાં આવ્યું હોય અને તેથીજ તે મેળવવા માટે તેણીએ એટલી બધી જહેમત લેવાની હોય ? જોકે પોતાની હકીકત દરમ્યાન તેણીએ દીનશાહનું નામ મુદ્દલ લીધું ન હતું અને તેણીને તે માટે પુછવામાં આવ્યું નહીં હતું તેપણુ તે કાગળે દીનશાહનેજ લગતાં છે એવાં પણ અનુમા

નપર તે ડીટેક્ટીવ આવ્યો. અને કાંઈ વધુ ખજર કદાચ મળી શકે તો એમ ધારી તે બીજાજ રીતે દીનશાહની સુધાકાવે ગયો.

“ મિ. મોદી ” તેણે જતાં ને વાર કહ્યું. “ મિ. મોદી તમારા કેસની વાત મેં બધી સાંભળી છે અને તમારાં કુઃખમાં હું દીલ ચોળીથી ભાગ લેતું છું પણ આજે હું અત્રે આવ્યો છું તે કાંઈ બીજાજ વાદને માટે આવ્યો છું. તમે મિ. હોરમસજ મેદતાને ઓળખો છો ? ”

“ હા ” તેણે કુંકમાંજ કહ્યું.

“ તે તમારો ફ્રેન્ડ થાય છે ? ”

“ હા. તે કેસ વેળાએ કોર્ટમાં એક સાક્ષી હતો. તે મારા બચાવને માટે માટે કાંઈ પણ તો કહી શક્યો નહીં, પણ તેને પોતાનીથી બનવું કીધું હતું. ”

“ અને જોરથી તમને આડકતરી રીતે તે હેરાન કરવામાં કતેહ પામ્યો એમજ કેની ? ”

“ જો તેમ હોય, તો મારી ખાતરિ છે કે તે અણમણતાંજ હતું. ”

“ વાહ, તમે મિસ જાહજ ઝવેરીને પણ ઓળખો છો ? ”

એક પણ દીનશાહે જવાબ દીધો નહીં. તે શું જવાબ આપવો તેની દુસ્ખારીમાંજ હતો. આ એકાએક પુછાયલા સવાલના જવાબમાં તેને કુંકમાં એટલુંજ કહ્યું કે “ કદાચ મને તેવણુ સાથે ઓળખાણુ હોય બી, પણ મારાં કામ સાથે તેવણુને કાંઈ લાગેતું વલગતું નથી. ”

“ પણ તેવણુને મિ. મેદતાના કામ સાથે કાંઈ લાગતું વલગતું તો હશે ની ? ”

“ આ મેંકમમાં પુછાયલા સવાલથી દીનશાહનાં મોઢાં પર કાંઈ એવો તો ફેરફાર થયો કે જે તેણે ડીટેક્ટીવ અખદુલને કહ્યું હતું આવ્યું. ”

“ વાહ, મિ. મોદી, હું તમારો સાંભળેલો કેસ એક પણ તમારી આગળ પાછો કરી જાવું છું, ”

“ તે કાંઈ મારો ફરીફ નહીં હતો. હમે એકબીજાનાં લાંબા વખતનાં દોસ્તો હતા અને ”

“ અને તે છતાં પણ તેનાં મરણ બાદ મિસ જવેરી તેનાં ખિસા તપાસતી માલમ પડી ? તેણી જે કહે તે બે સાચું જ હોય તો તેણીની અગાઉ ત્યારે કોઈ આવી ગયું હોયું જોઈએ અને તે કાળજી લઈ ગયું હોયું જોઈએ. ”

“ એ એક મોટો બેદ છે, મને સમજ પડતી નથી. મહેરબાની કરી અને બધું કહેશો ? ”
તે ડીટેક્ટીવને સઘળા ખીના તેને પહેલાંથી કહી.

“ અને ત્યારે એ કાગળેમાં શું હતું તે તેણી તમને કહેતી નથી ? ”

“ નહીં. ”

“ તમે કાંઈ ધારતા હશોની ? ”

“ કાંઈ સૈન્યમાન. થોડા વખતમાં હું નક્કી વારી સમીચ. ”

“ તમે તેણીને બેથનાહ ધારોજ કે યુનેટગાર ? ”

“ તેજ દું શોધી શકવા માંડ્યું. થોડા વખતમાં હું તમને પાછો મળય. તેટલા સાદેજજ તમે તમારી વાત જે અને કહીજ તે માટે બેશીકર રહેજો. ”

“ દું મારે પોતાને માટે કાંઈખી દરકાર કરતો નથી. પણ જાહ- ”

“ તેણીનો કેસ લાચક હાથોમાં છે-મારાજ હાથોમાં છે. તમે ચિંતા ના કરો, મારા દોસ્ત ”
અને લાં ડીટેક્ટીવે હાગીને તેને ચોકદે-ક કીધી અને પછી રજા લઈ ગયો.

મિસ જવેરીનો કેસ મે ડાક દીવસ વધુ મુલનની રાખવાની ડીટેક્ટીવ અગદુસે કોર્ટને અપીલ કીધી, ને એક બેસે કણુવ કરવામાં આવી. તે અરમામાં તેજે પેલા પોલીસ અમ-

લદાર અને પેલા સખ્થ (કે જોઓએ તેને બુલેલો પડેલા તે રાતે જોયો હતો) તેની જુ- જાની લીધી. ત્યાર બાદ તે મેસર્સ રાફસતનની ઓફીસમાં ગયો અને મરનારને જોયા ઓ- જળના હતા તેઓની સાથે સેમસાજ પુછપરછ કીધી. ત્યાંથી તે કારખાનામાં ગયો અને દી- નસાહ મોદી અને તેને લગતા કેસને માટેની થોડીક ખજારો મેળવી, અને છેલ્લે મિ. મેહતા- ના દોસ્તોની મુલાકાત લઈ તેને ઘેર કાંઈ પુરાવાઓ મેળવવાના ઇરાદાએ ગયો. ત્યાંથી જે થોડીક ઘણી શોધ કરવા જોગી હતી તે કરી તેને એક વાર પાછી દીનસાહ મોદી અને જામજી જવેરીની મુલાકાત લીધી. અને પછી કોર્ટમાં પોતાનો ઉવટનો રીપોર્ટ આપવા તૈયાર થયો.

આખરે કેસને દીવસ આવી પુગ્યો. લોકની ગીરદીથી કોર્ટ તમામ ચીકાર ભરાઈ ગય. કોર્ટ બેસનાંજ ખીજા સક્ષીઓની જુગાની લેવાય તે અગાઉ અનદુલ ડીટેક્ટીવ પોતાનો રીપોર્ટ રજુ કરવા હાજર થયો. તેજે પહેલાં કોર્ટને “ માયો કેસ કહી સંલગાવ્યો. અને પછી તે કેસને લગતી પેતે કાવિસી શોધને લગતાં પરિણામમાં જુરસાદાર બાવણ કરતાં તેજે જણાવ્યું કે, “ મરનારનો પુત્રી મિસ જવેરી નહીં પણ એક દેશી સખ્થ હતો. એ દેશી કાંઈ દેહરામાદનો રહેવાની નહિ હતો પણ પર મુલકથી થોડુંકેનાજ પોતાના સાથીઓ સાથે આવી રવી સ્ત્રીનાં એક મકાનમાં ઉતર્યો હતો. એ સખ્થ સાથે મરનારને આગ- જનીજ કાંઈ ઘાડી મીત્રાચારી હોવાથી તે વારંવાર તેને ઘેર મુલાકાતે જતો હતો. હવે ઘાડી જાગ્યાજુને સત્રમે તે દેશીના પુમલાવાથી મરનારે અત્રેની મરકારને લગતી છુપી જાતખી જોને લગતાં કાંઈ ચોક્કસ કાગળે તેને મોદી રામે લેવ્યા. હવે એ કાગળે કાંઈ ખોટા અને અમથુર્ણ માલમ પડ્યાં. એ ઉપરથી તે સખ્થને પદેમ આવ્યો કે મરનારે

નેના કનેથી મોટી રકમ લઈ તેને હથોડી દતો. તે ઉશ્કેરાઈ ગયો અને કોનસ્ટેબલના છુપા વેપમાં મરનારને ઘેર જવા તીક્યો, પણ એકાએક ઝેરવે પુન નીચે તેઓનો મેથાપ થઈ ગયો, અને મરનારને કાંઈ પણ ખુલાસો પુછના વગર એકદમ તેને દુમસો કરી તેનું પુન છોડ્યું. ત્યાર પછી તેનાં મજબામીથી કાગળો વિગેરે જોઈકાંઈ હતું તે કાઢી લઈ નજરહાકની એક ગલીમાં સડવી ગીયો, અને પછી કાંઈ જાણુનોજ નહીં હોય તેમ પાછો બહાર નીકળી પેલા પહેનાં કોનસ્ટેબલ સાથે બેઠાંયો કે જે પેલાં માણુશ મારે ખુનવાળી જગ્યાએ જતો હતો. ત્યાર પછી પેલીસ રટે-સન હપર જાતે નહીં જતો, ટેલીફોન કરી તે ઘેર ગયો. અને કપડાં બદલી નાંખી સાચી-ઓ સંધે રાતનીજ ટ્રેનમાં ન્હાસી ગીયો. એ ખુનીતુ એરેમ અને તેની સાથે મરનારે યથાવેલા વહેનારની ખીના, મરનારને ઘેરની અંતી લેતાં મળેલાં આચર્યાંઓ ઉપરથી મળી આવી છે. જે ઉપરથી હું તે જણાવેલા મકાને ગયો પણ ખુની રાતનો ઘેર છોડી બહાર જતો રહ્યો છે, એની ખબર મને ત્યાંના પડોશી-ઓએ કહી. તે કામની તપાસ લેતા કોનસ્ટેબલને લગતો આ પોષક મર્યાદા છે તે સીધા ખીનું કાંઈ નહીં. હવે તેણે તે પોષાક અને મરનારને ત્યાંથી મળેલાં આચર્યાંઓ કોઈમાં રજુ કાંધાં.

ચોડાસારની ચુપ છાતી પણ તેણે દીનશાહ મોહિને લગના ફેરજરીના કેસની સહાયથી વળાણ લીધી. તેણે જણાવ્યું કે, “એ ખુનનાં કેસની શોધ કરતાં એક ખીન ટેમનું બેપાનું બહાર આવ્યું છે એ ખીને કેસ ચોડા દીસની વાન પર મોકલમ દીધા કરતાં પછી સામેતી એ સાપ માલમ પાડ્યું છે કે દીનશાહ મોટી નાખના જે પારસીને એ વાંક માટે કેદ કરવામાં આવ્યો છે તે તદન મેચનાહ છે. એ ફેર-

જરી કરનાર તો મરનાર ચેતે હનો. તેણે એ અંતીર ચુનાહ દીનશાહ મોટીની સહી હેઠળ છોડી, અને પેલા ચેતે મેળવી, તેનો ઉપોક્ષ પણ તેને એકલાએજ રીધો. દીનશાહનું ખોટું નામ લખવાનું તેને એક સેફલ કામ થઈ પડ્યું હતું. માં જે ફેરજરી થઈ તે વખતે ‘કાગનું’ બેસવું અને તાડતું પડવું તે મુજબ દીન-શાહ પેસાની અતિ ઘણી તંગીમાં હતો, અને ખીનું નો એ કે મરનાર દીનશાહનો છુપે હરીફ હતો એટલે તેને વેર લેવાનું થઈ પડ્યું. મિસ ઝવેરીના કાચની ઉમેદવારીમાં દીનશાહે છત મેળવેથી હોવાથી મરનાર તેની કુપું વેર રાખતો હતો. બહેરમાં ને દીનશાહનો જાની દોસ્ત હોવાનો દોગ કરતો હતો. તે એવું તો ખોટું દોળ લાલતો કે કોઈમાં દીનશાહ પર આવેલા કેસ વેળાએ તે જથ્થા દાખલ સાધી આવ્યો હતો. પણ ચોરખી તેનો જથ્થા કરવાને બદલે તેને આક્રમક રીતે આરોપીને હેરાન કરવામાં કોલ પામ્યો. એટલુંજ નહિ કરતાં તેને મિસ ઝવેરીને જણાવ્યું કે તેની પાસે કાંઈ ચોક્કસ કાગળો હતા જે જે કોઈમાં રજુ થાય તો આરોપી નિર્દોષ હશે. આ ઉપરથી તેણી તે કાગળોની માંગણી કરવા જે દીને ખુન થયું તે દીને ખુન યસાની યોડા વખત આગમન તેને ઘેર ગઈ. મરનાર તે કાગળો એકજ શરતે આપવા કબુલ કીધું. અને તે શરત એજ કે જે તેણી નેની સાથે લગતનાં ગાંઠથી જોડાય તો તે કાગળો તેણીને હવાલે થાય. મિસ ઝવેરીએ આ શરત ના મંજુર કીધી, અને તરત તેણી તેમ છોડી ગઈ. તેણીના જવા પછી તે તપવાર થઈ ખુનીને ઘેર ચોડાં બીજા જાતનીઓના ખા નજી કાગળો આપવા નીકળ્યો. પુન નીચેજ તેને તે ખુની સાથે એકાએક મેળાપ થયો અને તે કાંઈ પણ ખુનસો પેલાં અધુરાં રહેલાં કાગળે માટે કરે તે અગાઉ તો તે ખુનીને બેલ થઈ પડ્યો. ખુની ન્હાસી જવા પછી એકાએક ચોડેજ વખતે મિસ ઝવેરીનું ઘેર જવા માટે

ત્યાંથી પસાર થયું. 'મતાં તેણીએ મરનારને મુલેલો ખેડેલો જોયો. કાંઈ પણ વિચાર કર્યા વગર તેણી એકદમ તે લામ આંગળ ચુકાવ મંડે બેસી બેઠી ને કાગળોની માંગણી તેણીએ કીધી હતી તે કદાચ તેના ગળવામાં હશે એમ ધારી તેના ગળવા તપાસવા લાગી. તેટલાં એકા એક પોલીસ આવી લાગી. તેણીએજ ખુન કીધું છે એમ ધારી તેણીને કેદ કીધી. આ-મારી શોધનું પરીણામ છે ને મેં કોર્ટને જાહેર કીધું છે. એકસપટ્ટો પોતે પણ ખાતરી પુરવાર કરેછ કે ફારજીનાં બીલ ઉપર દીનશાહ મોદીની ને સહી છે તે દીનશાહ મોદીને પોતાને હાથની કીધેલી નથી. આ સત્તા વાર શોધથી ને ચોખ્ખું પરીણામ જાહેર થયુંછ તે ઉપરથી હવે હું નામદાર કોર્ટને એટ-લુંજ જણાવવાનો રત્ન લેવુંછ કે એ બંને આરોપીઓ તદ્દન નિર્દોષ છે. મને આશા છે કે નામદાર કોર્ટ એ બંને આરોપીઓને બીન-તકસીર કરાવી છોડી મુકવાનો હુકમ આપશે. દલગીરી માત્ર એટલીજ છે કે ખુની પર મુલકનો

હોવાથી ફરદાર નહારી જવા પામ્યો છે, જ્યારે મરનાર પોતે કીધેલો એક કરતાં બે ગંભીર યુના હોનો ચોનેજ જોન થઈ પડ્યો છે" હયાં તે ઠીટ-કરીવે ત્રણ કલાક સુધી જુરસાદાર લાગણી કરી રહ્યા પછી પોતાની બેઠક લીધી. તેનાં બાણણી આખી કોર્ટમાં એવી તો ગંભીર અસર થવા પામી કે દરેક ન્દાના કે મોટાં તે બંને આરોપીઓને નિર્દોષ માનવા લાગ્યાં. જુરીએ પોતે પણ એકમતે તેઓને નિર્દોષ ઠરાવવાથી મેજમેટ લેડીનાં બારે લખ અને ખુશાળી વચ્ચે તે બંને ને બીન તકસીરવાર કરાવી છોડી મેળવાનો હુકમ કીધો, કે તરત હોકોના પુકારો અને તાલીઓની મરજના વચ્ચે તેઓને છોડી મેળવા-માં આવ્યાં. આ તેઓનું છુટપણું ઠીટક દીવની મહેનત અને શોધને ઇન્દેશ આભારી હોવાથી તેને તેઓ તરફથી એક સારી નેવી સમ આપી નવાગવામાં આવ્યો. આપદે 'ધર્મો-જય' તે પુરવાર થયું હવે વધુની જરૂર છે ?

સમાપ્ત.

આવ લાઈ હુરખા

કલાક:-"સાહેબ મને આજે જલદી રત્ન આપશો? મારે ત્યાં આજે કામ થયું છે અને હું મારી વાપરને મદદ કરવા મોંઝુંછ."

મેનેજર:-"નહી. હું રત્ન આપી શકતો નથી કારણ તમારાં વાપરે તો મને એમ કહ્યું છે કે તમે તેવણને કાંઈજ કામ લાગતા નથી."

કલાક (પાછો જગ્યા પર જઈ બેસતાં મનમાં) "ગામમાં બે જુકાઓ વસતા દેખું! તેમાંનો એક હું છેલ્લું, કારણ હું કુમારો છોજ."

મારી પડ્યું

જમવા આવનાર. (વેટરને) "એમ, વેટર આપ મુખમાં તો બધાં પીછ પડેલાં છે."

વેટર (જોઈને) "એમ છે કે સાહેબ! મેં તો ધાયું કે મેં તો ધાયું કે હું તમને એવી નો સુખ આપતો હતો પણ એતો ચીકનનો રસ છે. એટલે જ આના વધારે પડશે સાહેબ?"

એના શું વાંક?

મેનેજર. (કલાકને)-"એક ચીજ તમારા બાજમાં મને સમજ પડતી નથી. ત્રીજા નંબરને તમે બીજા દાખલ કેમ હમેશાં ગણો છો?"

કલાક "સાહેબ, હું અગાઉ જુટની એક દુકાનનાં લેડીઝ ડીપાર્ટમેન્ટમાં સેલ્સમેન હતો. એટલે એમ જુલ થોપ તેમાં મારો શું વાંક?"

શીરીન.

કપ્પાટમાંનો ભરમ !

યાને

ભીખાણનાં બોચરાં માંહેલો બેદી ભમરડો ! ! !

(એક બેજી ભમાવે તેવી અને ભાણના પાણી જેવી જોરાવર ડીટેક્ટીવ વાતો ! ! !)

(લખનાર—સસ્તેકા ત્રીન પાઉ)

[નીચવી વાર્તા લખવા માટે મારે ગી૦ બાગ્દવાની સમા અદારી ધટે છે એ બાઈએ પેતા શાહુચેર આરસેન છુપેને શુજરાતી વાચક વર્ગમાં મચ્છર કીધો ત્યારે ખુદ આપણાં દેશ માંહેનાં એક ડીટેક્ટીવ 'નગ' ને પ્રકાશ નદી આપવામાં આવે તે મારા જેવા લચાઈના પીરથી તામોશ યથ શકે રહી તેવું ગજાજ તેટવાજ માટે આજે દીલ્હીના બાહોશ ડીટેક્ટીવ તારસેન બીપીનની બાહોશીનો એક નમુનો નીચે વર્ણવું છું]

ધરરરર ધુમ !

ધરરરરર ધુમ !!

ધરરરરર ધુમ !!!

અને પછો વગી જરા વારે ધરરરરરરરરર ધુમ ! ! ! !

એની રીતે આશરે પાંચ દહાસે ધરરરરરર ધુમ (! ! ! !) થવા પડી એ પા રીટ મધે રાંતી તુ રાજ પથરાણુ ભીખાણ બા અત્યારે લાખા ટાટ ઘડો ખાટલામા પડ્યા પડ્યા પાપડીનાં શાકના એક ડાર ખાશમાં રોકાયલા દતા ત્યારે તેવજનો રાખો દાય બલથી બરાવણુ પાટ્યા

જેવું પેટ પસવારમાં રોકાય ગયનો હતો અત્યા રે એણાઓને મોરિમા કાઈક ખડખડાત થવાનો અવાજ સંભળાયો જે પરથી તેવણે ભીખાણને હાક મારી જણાવ્યું,

“ભીખાં અરે ભીખની ? તારો બપાવો અરે પાછલી રાતે, સમજી મરેહ કે ?”

“જે જે, ભીખાણ, મોતુ સભાથીને બોલજો હોં મારા બેરની મોટામાણને એમ માર દરો તો પછી હું તમારા છોકરાનેજ દેવસ જો હા, બોલો, શું કહેવોહ ?”

પ્રકરણ બીજું.

આપણે આગલા પ્રકરણમાં જોઈ આવ્યાં તેમ ભીખાણ અને ભીખાણ બંને જણ તેઓની મોરિમા થવા ખડખડાતથી અરે ખાતજ ધણાં ગજરાઈ ગયલાં જણાતા હતા એવી રીતે તેઓ ઉમેલા દરો તેના રાખો એક દાયમા એક મુવેતો હંદર અને બીજા દાયમા પપેટા બરવાની કપ્પાટની ચાવી સંપત્તિ આવ્યો.

“ મરે રે મરે! મુવો ગેટ! નાંખી દે—એ બલા પીરાને અહી કાંઠાં લાયો? મરે, મને કુશમનતે ધ્યેગ બલેગ યશે તો કાંઠ જવાસ? મરે બીખાણ, ઉઠોની? એમ એણા નીની કાણી બેસી શુ રહેવાજ જો? લે રાગાં, શેઠને ઉંદર આપને તું હાય ધોષ નાંખ. ઉઠો બીખાણ—અમસી આઈ ખાધનાં સીનાં ના સે રવો. લેવો રામો આપે તે ખારીએથી ફેંકી દેવો.”

“ અરે પણ છેટ, એ ઉંદરો મુવેલો મય થો ને એસીં આલુની કખાટ તો તદ્દન ખાલી થયેલી હો! ”

અને ખરેખર તેમજ હવું. પપેટાની કખાટ જે ગઈ કાલેજ બરાબરી તે આજે તદ્દન ખાલો થઈ ગયેલી અને તેમાંથીજ તે મુવેલો ઉંદર નોકળ્યો હતો. બીખાણ લાગલા દોડયા નજ-કનાં ખુખા ખાનાં આગળ અને ત્યાંથી ટેલીફોન કરીને ટિલ્ફીના બાહોય ડીટેક્ટીવ તારસેન બીપીનને બોલાતી મંગાવ્યો.

તે દીને બીખાણએ મોણું ધાન દાળ અને સૂકકા ખુમલાનો પાટયો રાંધ્યો હતો તે પાણીનાં અચારની કુમલી ગોટલી વડે ચાપવા બેઠેલા હતા. તેવામાં બીખાણના પગનાં અંગેહા અને પહેલી આંગલી વચેના કાનામાં એકદમ ભેરગા ઠીડ લાગી આવી.

બરાબર સવાત્રણને ત્રણ થઈ એટલે ટકોરાખંધ બીપીન ત્યાં આવી લાગ્યો.

પ્રકરણ ત્રેવીસમું.

—:O:—

તે મુવેલાં ઉંદરને પરેલ લેન્ગેરેટરીમાંથી પકડના જતુઓ વગરનો જાહેર કરવામાં અભ્યો પડી બરાબર બાવીસમે ફેંકામે ડીટેક્ટીવ

બીપીન સાહેબ આપણા નેકનામ બીખાણને ‘જંગલે હાયમાં એક ઉંદરતુ’ પીગર પકડીને આવી પુગ્યો.

“ પતો મથોહ ” ડીટેક્ટીવ બીપીને સાડી સત્તાવણુ હજારનો દરાવેલી રિ મળવાનો વખ ત નજદીક આવેલો વીચારીને ફતેહથી તે પાંજર એક ટીપાઈ પર મુકતાં જગડ મારી.

“ હુરરરે ! ” બીખાણ નાચવા મંડી ગયા.

“ મરે તે તમારે પરથી ” બીખાણએ એ વારણું લેતાં કહ્યું.

“ હજીવે મારો હવરીનો હુકીઆર તો મરો ”! રામાએ પેતાનો ચંદ્રી ગયેલો પગાર મળવાની ઉમેદમાં તે ડીટેક્ટીવને વગર માંગવેની સરડી રીકટ આપી દીધી.

તુરત વેળા તો સધળાંઓ ત્યાંથી ને ત્યાંથી જ વગે સગે થઈ ગયાં

પ્રકરણ સાડી બેતાલીસમું

બીજે દીવસનો સુપ જ્યારે મહેમદાવાદનો રેલવે સ્ટેશન પર ઉગ્યો ત્યારે બધે ઉગરડાં થઈ ચુક્યાં હતા. ગાલી લોક દપ દપ દુધ કહાડવાની ક્રિયામાં રોમાંધ ગયેલા જણાતા અને તેઓ આગળ ઉમેલી બેસો બેળનો પુછીદારક બોરાક ચાંપતી જાય અને જરડા પર બેઠેલી માંખ પુછડા વડે ઉરાડતી જાય !

છેક નાંકે ઉગેલાં આંખાનાં ઝાડને અટ્ટેલી કોણ ઉમેણુ હવું? બોરો જોઉં?

વની બીજુ કોણ ?

ડીટેક્ટીવ બીપીન !

તે હયાં કયાંથી ?

તેજ ખુની છે તો !

તે શું કરતો હતો ?

તેજ ખબર નથી તો !

પ્રકરણ તમારે ગમે તેતરચુ.

—:૦:૦:—

એવી રીતે તે ચોરાયયા પટેરા અને મુવેલા ઉંદર વાની કબાટનો ભરમ ધીમે ધીમે પથુ સાથુન કદમે અહેર થતો ગયો. ડીટેકટીવ બીપીને પોતાની જાતી હુશીઆરીથીજ આપણા બીખાજીયાનાં બોયરાં માંહેયો બેદી ભરરડો પકડી કહાડયો હતો. બીખાજીયાનાં બોંબમ તે દીને દેવલાલી જવાનાં તેટલાં બુચીને પાણીનો ચુક બુટયો તે ઘેરમા દોડધામ ચમ્મ ગમ્મ અને દેવલાલી દેવલાલીને ઢેકાજો રહી ગયું.

હવે રેલવેલની ડીકટ કીધેલી તેનું શું કરે? પૂછા તો પાણીમાં ગયા. ભોગ તમારા.

તેજ વખત સઘળાંની અભ્યયની વચે ડીટેકટીવ બીપીન વેચાયતથી આવી પુગ્યો !

“પાતો પકડયો !” તેજો મોટીથી બુમ ખરાડો પાડીને કહયું, જે સમેત ખારણું નેરથી અફાળીને ત્યાં આપણા બીખાજીયા દાંડતા દાંડતા આવી પુગ્યા.

“બીપીન—બીપીન, મેં તમેને ધણી તરદી ર આપીજ તે માટે દલગીર છું. પણ રાગો કેહજ કે પપેટા કંઈ ચોરાયયાજ નહીં ને પેટો ઉંદરતો અમારા બુચાનો રમકડાનો હતો.”

સઘળાંઓ ધણાંજ અજબ થયાં અને મદા ન ડીટેકટીવ બીપીન ચાટ ફળેત-ફુનરા જેવો થયને ત્યાંથી વાંકો ડોકે સત્તી ગયો.

(આવતે સાલના અઠર્માં બીપીનનાં સાદાસિ કરમનો હેવાલ નજ બીજે આપથું.)

પ્ર+ ગયા સસ્તેકા ત્રીન પાઉં ધણેજ લામે વખતે ગુલશનમાં થયલી તમારીજ આમદ માટે તે પોતાને બાગ્યચાળી સમજે છે. બપવા જે ગુલશનનું રાત્ર્ય ચાલતુ દેલ તો ચપ દેતાકે તમને..... પણ હાલ તે વિચાર-

વાતું નથી. આરસેન બુપીનને ટકકર મારે ને અજબથીમાં આંગળામાં દાંત ઉમા કરે તેવા આ મહાન ડીટેકટીવની હારમાળા માલુ ન રા-બો ? હમારા વાંચકોનો હમો પર દરેરો પડશે ને બીપીનની મહોકાણુ નહશે તો હમારે શું કરવું બધા ?

અધિપતિ.

મુખ્ય કારણ !

“પેની તારી સહી ચાર અઠવાડ્યાં થયાં ગોલ્ફ રમવાતું શીખેજ.”

“શીખવાનાર કોઈ સ્ટુપીડ હશે, કે એટલે બધો વખત થયો તો બી-”

“નહીરે તું બી શું જો, સ્ટુપીડ નથી પણ થણો બુખમુરત છે.”

બરોબર !

પરિક્ષક—“એમ સમજો કે એક ઘેરયાં આગ લાગી હોય અને તે ઘેરમા ત્રોજે માણે એક સ્ત્રી રહી ગમ્મ હોય, તો તેણીને ખચાવવા તું શુ પગલાં ભરે ?”

ઉમેદવાર—(વીચાર કરીને) “નહીં બા, હું કોઈ પગલાં નહીં ભર, હું તો સીદડી લેવા રોકું !”

ફેર નહિ !

તેણી—“એમ કહેવામાં આવે છે કે એક મરદ ની જીંમર ધણી હોય છે.”

તે—“હા અને અફસોસની વાત એ છે કે સ્ત્રીની જીંમર એકજ હોય છે, તેણી તેને વલ-ગી રહે છે.

× + +

શીરીન.

Literary Notes,

(Specially written for Gulshan,)

BY—KESHAVLAL L. OZA. M. A. LL. B.

Many persons interpret the will of Heaven from the movements of the sun and the planets. The diverse planets are associated with varied experiences of human life and the astrologer foretells the destiny of the individual by calculating which star was in the ascendant at the time of his birth. All these things are lucidly explained in a recent publication by Mr. Krishnashankar Kalidas Shukla of Raipur, Ahmedabad. The book is called "Jyotish—Sutva" in as much as it gives the quintessence of astrology in a nutshell. We have read the book with considerable interest, and we heartily felicitate Mr. Shukla on his achievement. The book is divided into thirteen chapters which are absolutely free from technicalities. The learned author has pointed out the method of

casting natiivities and suggested in a clear cut way how the astrological planets, taken singly or conjointly, determine the life and fortunes of an inquirer. In one word, it is a royal road to judicial astrology, and we have great pleasure in recommending this book to all Gujarati-knowing lovers of the science.

All Europe is struck with Indian loyalty so signally exhibited on the battlefield. We have no doubt that when peace is proclaimed, India would see the practical application of Mill's remark to the effect that the best equivalent the statesman can offer to the country that sinks its individuality in a large empire, is to open to the inhabitants of this country the service of the Government in all its departments, and in every part of the

empra. This is, indeed, an admirable *quid pro quo* for the blood shed on behalf of the empire. Mr. A. C. Benson observes in a recent letter to the present writer.

"It is, indeed, a time of tragical import. The loyalty and generosity of India has been a great support to England in this crisis, and has evoked a very friendly and grateful feeling. We hear, too, of the splendid courage and dash shown by the Indian troops in battle in France. If the war has a successful issue as we hope, we shall not be slow to show and express our gratitude for such public-spirited services."

How to turn men's minds from the bleak realities of existence to the heroic deeds of the mighty dead is a service which can hardly be repaid. In these days of stress and storm, one naturally relishes with a peculiar gusto the tales of Indian chivalry.

To all such persons we recommend an enthralling series of tales collected in one volume entitled "Short Stories Part I" under the guidance of Swami Shree Akhandanandji of Ahmedabad. Another notable volume which Swamiji has given to the Gujarati reading public is a careful rendering of the late Mahopadhyaya Shankar Daji Shastri Pade's "Aryabhishak" a well known book on Ayurvedic drugs. In our hurry to adopt every thing Western, we have neglected to our cost, the use of various plants and vegetables. Of course, allopathic drugs produce an instantaneous effect but their utility in irradiating deep-seated maladies may well be questioned. The volume under review gives a comprehensive account of the various plants, their uses as drugs and tonics. How to combine them is also clearly stated. Altogether, the volume is eminently adapted to serve as a household doctor and must find a place in every family.

મીં શેરેસ્થના સીદીઝન રીડર પરથી.

ઉત્તમ નાગારિક.

ગુલશન માટે ખાસ

લખનાર-હકુમતરાય હરરાય દેસાઈ (જાગીરદાર)

એક સામાન્ય નીયમ.

આપણા કુટુંબમાં તથા મીત્ર મંડળમાં ખાનગી ગૃહસ્થો તરીકે અદા કરવાની ફરજે આપણી શહેરી તરીકેની ફરજે કરતાં જુદી છે તે પણ બન્ને સ્થિતિમાં આપણને દોરખનારા નીયમો એકજ છે અને તેથીજ કરીને આપણી યુવા વસ્ત્રામાં અને શાળામાં અબ્બાસ કરતા હોષ્ટએ ત્યારે આ પ્રશ્નો જાણત રિચાર કરવાનો આરંભ કરવો એ વખતનો અને મહેનતનો સદ ઉપયોગ કરવા અરોજર છે.

તમારા મા બાપોના ઉપદેશોથી નજારા શાળાના ગુરુઓ અને ધર્માધીકારીઓના શિક્ષણોથી જે માયાળુ પણાનાં, પરાપકાર ભુખ્ધીના, સસના, આખરના અને આઘા ઉક્તવવાના ગુણોના પાઠો શીખોછો તે તમારે ચાલ રાખવાના છે અને પુખ્ત ઉમરના યાઓ ત્યારે તે પ્રમાણે તમારે વર્તન રાખવાનું છે. અને જ્યારે તમે મત આપનારાઓ, કર ભરનારાઓ અને જુરી-મેનો [પંચો] યશો ત્યારે ગુણોનો ખપ પડવાનો છે. ખરેખર તમારા દેશનો ભલો માટે અને દેશ બંધુઓ કલ્યાણને માટે તમારે જે જે કરવું

પડશે તેને માટે આ સદગુણોની આવશ્યકતા છે.

તમારી માતા, બહેનો અને મીત્રોને માટે ધરમાં, તમારા હીતમાં તથા ગમતનો ચોડો ભોગ આપવાની માથે ફરજ આવી પડશે, અથવા તે કષ્ટ વખત તેઓના સુખને માટે તમારા દુઃખ અને અગવડ ખમવા પડશે, તેજ પ્રમાણે સર્ગા વદાલાઓ અને મીત્રોના ભલાને માટેજ નહી પણ દેશ અને દેશબંધુઓના લાભને માટે તમારે ધણા લાભો ખોદવા પડશે અને નુક-શાન અને દુઃખ ખમવું પડશે. એટલાજ માટે કે આપણે દેશ ન્યાય અને સસને માર્ગ આલી ખીજ દેશોને મદદ કરે અને ગ્રેદેશોમાં વસ્તી પ્રજને નુકસાન યાપ નહી.

લેન્કેશાયરે કેવી રીતે ફરજ બજાવી.

આપણે મંજાડની માફક ખીજી રાજ્યો સાથે થોડા લાભો સાચવવાના છે. પણ ન્યાયનું તત્ત્વ શું છે તે સમજવાનો તથા તેને અમલમાં મુકવાનો દંઠ આ પૃથ્વી પર બનતા દરેક

સ્ત્રી પુરુષને ગણેતો છે. અને તે જન્મ વચ્ચેથી જે હક્ક પ્રાપ્ત થાય છે તે જ છે.

ધણી વરસો ઉપર અમેરીકામાં હનસી લોકોને યુનામગીરીમાં વેચવાનો અપરાધીન સ્વાધીન ધાનકી અને મનુષ્ય કે જે એક પરમાત્મા ની છામી રૂ. જે તેને કલંક તમારે એવો દુષ્ટ રીવાજ જડમૂલથી નાશુક દરવાને નોર્ધન અને સર્ધન રેટસ વચ્ચે લગાડી જાગી.

સર્ધન રેટસના રૂ. ઉગાડનારાઓ આ યુનામેને વેચતા રાખી રૂની ખેતી કરતા અને તેનો મોટો ભાગ છનાડના લેન્ડેશપર કાઉન્ટી ના મીનવાના વેચતો રાખતા.

નોર્ધન રેટસ વાળાઓએ કાપડો કરી યુનામગીરી તદ્દન નાશુક કરી હતી અને તેઓ 'એ ધ્રુવો કુટી તમ કરવા પોતાના પાડોશી સર્ધન રેટસવાળાઓને સમજાવ્યા પછી તેઓએ માન્યુ નર્કિ તેથી લગાડી જાગી.

સર્ધન રેટસને છતવાને એક સદેશો રસનો એ હવો કે જે જે બદરોમાંથી રૂનો નીકાશ થયો તે બદરો ઘેરા ધની રૂ. રસિયા મારે બહાર જતાં અટકાવે તેથી કરીને નોર્ધન રેટસ એવા બદરો ઉપર પોતાના નૈકા સેન્ય ન બગથી પ્રેય રૂ. બરને જતા વડાજોને અટકાવવા માડતા. સેન્કેશાનર ની મીનોમા આઠ લાખ કામદારો રોજ મેલવતા હતા રૂ. આપતો બધા થવથી મીનો બધા કરી પડી અને એકી વખતે આઠ લાખ કામદારો ધંધા વીડના થઈ જુદા બેસના સંક્રમાં આવી ૪૩૫૫ છનાડની મહાન પ્રજાએ તથા સરકારે આ દુઃખ નિવારણ કરવા કાર્ક પછી જાગી રાખ્યું તરી, પછી આઠ લાખ મજૂરોનું એકા પોષણ કરવું એ મહાન પ્રજાને અને સરકારને પડ્યું થઈ છે.

આજ સમયમાં કેટલાક રસાયણોએ સર્ધન રેટસને મદદ આપવા ધાંધલ મચાવી રહ્યા. અને પાર્લામેન્ટમાં તેઓ 'જાગ લેવાને ખુમારો કરી રહ્યા.

આટલું બધું દુઃખ ખમવા છતાં લેન્ડેશપરના મજૂર વર્ગે યુનામગીરી આપી રાખવાના દારાને ટેકો આપવાને જરા પછી કલ્પવન આપી નહિ. તેઓને ખમર હતી કે દુરમનોના દાર જોળા સામે ન્યાય અને સ્વતંત્રતાના હક્કને માટે નોર્ધનનો લડતા હતા.

આ મજૂર વર્ગે એવો નીશ્ચય કર્યો હતો કે સત્વના મીનો જે લગાડી લડતા હતા તેને તેઓએ વધારે કઠણ કરી આપવી નહી, અને જ્યાં લગી તેઓનું લાગતુ વલગતુ હતું તેટલા પ્રમાણમાં દુઃખ વેવું પડે તો વેડી લેવું પછી દેશને તેની ફરજ અદા કરવા દેવો.

તેઓ સારા શહેરી હતા તેથી પોતાના કુટુંબમાં તેમજ ધંધામાં સચ્ચાઇનો જે નીયમ થી ખ્યા હતા તે નિયમ પ્રચારમાં મુક્યો અને સ્વતંત્રતા દાવા માટે લાખોનો છેડો આપ્યો ત્યાં લગી મજબુત રહ્યા આથી કરીને છનાડની યુનામરેટરેટસ સાથની મીનાચારી વધી અને જલવાન રહી અને તે લગાડના બધાંકર પરિણામ માંથી મુક્ત રહ્યું.

(૭)

આપણી રીતમાત પાડોશી દેશો તરફ સમ્મ અને વીવેકી હોય તો આપણા દેશની પ્રીતી વધે છે અને બહાર તેની પ્રતીષ્ઠતાની ધણી વધારો થાય છે.

દરેક વખતે માનુસ મેં અપ પંચાયત, મહાન પંચાયત, પ્રેત પંચાયત, સુધરાઈ, મારા સભામાં સમાસદો ચુડી કાઢવામાં પોતાનું મત પ્રમાણિક અને નીજસંક બનવાને પોતાની સાચી શહેરો તરીકેની ઉત્તમ સેવા બજાવે છે.

દરેક છાકરાને કેળવણી આપવી એનું કાયદું ફરમાન છે. આવા સ્વત્વ હેતુના કાયદાની આજા માનવી એ દરેક સારા શહેરીનો ધર્મ છે. માટે દરેક માના પોતાના છાકરાઓને ધર્મમાં કેળવણી આપે તેમજ કાયદાને માન આપી યા-

બામાં ધીસણું લેવા મોકલે તે ખાતલાની માતા અને સુરત શહેરી ગણાય છે.

દરેક બાળક આનંદ મને શાળામાં બહુવા બહુ છે અને પોતાનો અભ્યાસ ઉધોગથી કરે છે તે ઉત્તમ નાગરીક ગણાય છે; કારણ કે નિશાળમાં જઈ અભ્યાસ પર ચી-ત ન લગાડવું અને આ-લમ્બપણામાં વખત કઠાડવો અને કાપદાનો બંગ કરવો તે બાળકો ખરાબ શહેરીઓમાં ગણાય છે અને તેઓ પોતાના માત પીતાને તથા દેશને દુર્ધણુરૂપ યદ્ય પડે છે. આપણે નાની તથા મોટી બાળકોમાં દેશની સેવા જન્મી કેવી રીતે સારા શહેરીઓ થઈએ તે ઉપરથી સમજાયે.

અને હેરે આપણે આપણા દેશને મદદ આપવાનો, આપણા પાડોશીને અને આપણે પોતાને સહાય છત ચવાનો છે. તે એકે બાપણી જાંગીમાં પ્રમાણીકપણે અને નીતીથી ચાલવું. કારણ કે કાપદાઓ અને પૈસા એ દેશને તેજ સ્વીકારતા નથી. જે પ્રજા જે દેશમાં રહે છે તે છે સત્ય અને ન્યાય વૃત્તીથી પોતાના ચરસ પરસના અને ખીજ કાર્ય વહેવારોમાં પ્રમાણીક પણે અને ન્યાયથી ચાલવાનો પ્રયત્ન કરવો અને ને વખતે એક નીયમ એવો યાદ રાખવો જોઈએ કે જે પોતાની જાત ઉપર રાજ્ય કરી શકે નહિ તે ખીજાઓની ઉપર રાજ્ય કરવા પહેલેજ પગ-થીએ ના લાયક છે.

આપણી ફરજ આદરવાના છે. રસ્તા છે.

આપણે ફક્ત ઉમરના થઈએ ત્યારે શહેરી તરીકે ધણી બાળકોમાં આપણને પ્રસન્ન હોય કે નહિ તો પણ તેવી ફરજ ઉઠાવવાની જરૂર પડે છે માટે છુટકો નથી એવા વિચારથી નહિ પણ આપણું, આપણા દેશનું, આપણા દેશ મનુષ્યોનું મનુષ્ય ગાય એવી સાતી સમજથી શહેરી તરીકે દરેક કામ ઉપાડી લેવું જોઈએ. એવા કારણો વખતે આપણને સમજવું નથી. પણ એક એક વખતે સારા કામની અગત્યતા

ખાતમાં આવી કે તે કામ સારું થયા વગર રહેજ નહિ એટલા માટે કાપદા મત અને ખીજા જરૂરી બાજતો ઉપર કહેનાં પહેલાં સ્વદેશાભિમાન એટલે શું તે સમજવીય.

સ્વદેશાભિમાન.

જે જુમીમાં પોતાના માત પિતાનો જન્મ થયો છે, અને જેમાં પોતાના ધીલ વંશો પણ જન્મી મરણ પામેલા તેવી જુમીને માટે પ્રીતી તેડું નામ સ્વદેશાભિમાન. આ વિષય લાગણી દરેકના માં થાડી ધણી સ્વભાવિક અને થોડે થણે અરો ઉચી માનસિક, શારીરિક અને નૈષ-તિક કેળવણીથી મજબુત થાય છે, અને દરેક સ્વદેશનાં વતનીઓમાં પુરુષ અગર સ્ત્રી, એમાં સદૃશ્યોના આ લુપ્તલોમાં ઉત્પન્ન આ લુપ્તલુ તરીકે આ મુખ્ય હોય છે.

આપણી પત્રીત પ્રીતિ પહેલાં આપણા બાળ બચ્ચાં તથા મીત્રો માટે હોય છે, જેથી કરીને આપણું ધર પવિત્ર ગણાય છે, અને અગ્રેજમાં તેને સેરેડ હોમ કહે છે. અને આપણા દેશમાં આવા અસખ્ય પત્રીત ધરો છે તેના તરફ આપણી પ્રીતિ ધર્મ તરીકે લખાવવી એ આપણા દેશ તરફ પ્રીતી લખાવવા બરાબર છે, અને હેટલી આ દેશના પલણુ પોષણુ કન્તાં અને આપણું માગેદાય કરનાં સારા સારા કાપ-દાઓ આપનારા ઉચી માનસિક, શારીરિક અને નૈષ-તિક કેળવણીના ઘાતા તે આપણા રાજ્ય કન્તાં દુઃખ અંજન આમન સ કાર તથા શ્રીમંત માઠા રાજ્ય ચાલવાના અને રાજ્ય કુદંબ તરફ વધાઈ રીથી અનં એક નિષ્ઠાથી સેવા બ તવવાળી અને હોડી પ્રીતી દર પગે ગખના આપણી ઉત્તરતી પ્રખને અંતંકરણ ઉપર છાપ પાડવાની છે.

આ ફરજનેનાં એ એકતા ને સ્વદેશા ભિમાનના જે પ્રકાર છે. પરં સ્વદેશા ભિમાન અને ખાટું સ્વદેશાભિમાન એવા સુખ

હાએ ધણા છે, પણ ચોક્કસ જો આપણે નાની વયના હોઈએ ત્યારથીજ ને તેનો પાક પાકો કરીએ તો આપણી પાકટ વયના દેશ મેંચા કરવાનો વખત આપણા સદ્ભાગે આવે તો તે વખતે ધણો મદદગાર થઈ પડે.

રોમ શહેરની જે સ્વદેશભિમાન સ્ત્રીઓ વૈં ધુમ્પના અને વરજીઆ.

હજારો વરસો ઉપર રોમ શહેરમાં કેવલ મારસીયસ નામનો ઉમરાવ ખાનદાનનો પુરુષ રહેતો હતો તેનો એક વગીસ એલુસ મારસીયસ રોમનો રાજ્ય થઈ ગયો હતો એક વડીત જે વખત સેનેટર થયો હતો કે જે પદવી પ્રાપ્ત સત્તાક રાજ્યમાં ધણી પુત્રન અને પરિત્ર ગણતી હતી જે વડીલોએ રોમ શહેરને નીમળ પીવાતું પ શ્રી પુર પાડવાને એક વાપકટર (Vaduct) એટલે મારી નહેર બાધી હતી.

આ બધું જોતાં મારસીયસનું કુટુંબ રોમ માં ધણુ અગત્યતા ધરાવતું હતું પરંતુ તેની સાથે તે ધણુ અભિમાની હતું આ વશમાતા બવા વશજીને કરતા કેવલ મારસીયસ ધણો અભિમાની હતો એનો પિતા એને બાળપણમાં મુશી સ્વર્ગ વસી થયો તેથી કરીને એને કેળવવાનું તેની વિધવા મતૃથી લેડી વેા યુમનીયાને માથે આવી પડ્યું રોમમાં એ વખતે પુરુષાતનના ગુણો મોગી આવજીને પત્ર ગણાના હતા તેથી કરીને ખરી રોમન માના તરીકે તેણે નેવી કળગી આપી અને સોજ વરસની ઉંમરે તો કેવલને રજુસ મા ખર્માં પોતાનું પુરુષાતન બનાવવા મોકલ્યો. કારણ કે તેણી કહેતી કે મને જો એક દમન અટકે ખાર છોકરા હોતે અને તે દરેક મને કેવલ ના જેના વહાના હોતે તો તેઓ દેશને માટે ઉમરાવજી ૭૫ આપને, તે ધરમાં અજસુ પણામાં અને મોજ મજદમાં વખત ગાળતે તેના કરતા વધારે પમદ પડતે રોમના રાજ્ય શરમ્વીને પદક્રુટ કરેલો તેણે પાછો ગાદીએ આવવા લાગ્યા જગારા હતી.

તેમાં શરતીર પણ એક રોમન યોધો જામીનપર દુગી પડ્યો હતો તેને તેની સામે હુમલો કરનાર દુશ્મન ને પોતાને હાથે કાપી નાખી બચાવી લીધો હતો.

કેમ્પ પણ રોમન યોધાની ૭૫ દગી બચાવે તેને માટે બચાવનારને એકનાં પાતરનો કાર પહેરાવવામાં આવતો હતો હવે તે રોમન ભરકર માં અગ્ર લડનાર ગણાવવા લાગ્યો અને તબવાર બાજ તરીકે લશકરમાં આવક ગણાઈ અમલ દારો અને સેનાધિપતીનો શોડા વખતમાં માનીતો થઈ પડ્યો પણ જેમ જેમ તેની પ્રતિષ્ઠા વધતી ગઈ તેમ તેમ તેણે એકનાએજ પ્રતિષ્ઠા ભોંગ વધી એવો સ્વાર્થ એક રોગ તરીકે તેના શરીર માં જરમુજ લાલી મેલો.

એક તો ગર્વ તેનામાં અંદકાર રૂપે વધવા માડ્યો બીજું તેના કુટુંબ મટે અંધારું મગે રીવધી અને જેમ જેમ વખત ગયો તેમ તેમ પોતાને માટે ખમી શકાય નહિ તેવો ગર્વ તેને અડ્યો અને જે કે આ સ્વમાનને લીધે તે નીચ કલ્પને ધીકારનો અને નાના જાતી ભોજોનો દરમર ન કરતો પણ એક ખાથીયત તેનામાં એની પેલા થઈ કે જેને પોતાથી કેતરતી પદવીનો અંતે દરેક રીને હલકો ગણતો તેના તરફ તેની વર્ણુક જગતી અને હુમ્મુકાર બરેલા શબ્દોથી ભરપુર અને અપમાન કારક હતી.

આ વખતે રોમની પ્રજામાં એ વર્ગો પડ્યા હતા, એક પેટ્રીશીઅન અને બીજો પ્લેબીઅન પેટ્રીશીઅન-સોમાં રોમના પ્રાચીન રાજ્યો કુર્તા કંક મો હતા રોમ શહેરની પહેલી સ્થાપન કરનાર અને વસાવનારના તેઓ વશ વારસો હતા. મુખ્ય સભા તેઓના હાથમાં તેઓએ જાનતી રાખી હતી, લગાઈ કળ માં પસોટાવર્ણો હતા અને પોતાના માંન મરતવાને લાંબક જાડ અને કુશ્ત એકજ થયો ગણતા.

પ્લેબીઅનમ એક જુલમથી પીડાયેલું, ખીન કેળવાયું વેપાર વણજ કરતાં ટાણું હતું.

જેમાં કારોગરો, મજૂરો અને બીજા રોગગ્રસ્તો પશુ સમાયલા હતા અને જેમ જેમ શહેર વધુ-વધુ ગયું તેમ આ ટોળાની સંખ્યા પણ ઘણી વધી ગઈ અને જે કે હમરાએ તેને ધિક્કારતો નો એ પણ લાંબો વખત તેઓ તરફ આંખ આડાં કાન કરી શક્યા નહિ.

આ લોકોના ઘણા દુઃખ હતાં તેમાં એક મુખ્ય એ હતું કે ગરીબો પાસે પૈસાદાર શેઠીયાઓ ઘણું ભારે વ્યાજ આશ્રયતા અને વ્યાજ ન અપાય સારે તેઓની તમામ માલ મીલકત લઈ લેતા એટલું જ નહિ પણ તેઓને ગુલામ તરીકે વેચતા, જે કે આ લોકો રામ શહેરના સંકટના સમયમાં બહાદુરોથી લડી, પોતાની છાતી ઉપર તલવારના ધા ખમ્બા હતા અને ભોલીશોદાણુ ચતાર હતા, અને રામના દુસ્મ-નોને ખારી હાલવતા.

સાધારણ વર્ગના લોકો જીખમરાની અણી પર આવી રહ્યા હતા અને રામ શહેરના મુખ્ય દાણાને સંઘદળને તેથી તેઓના યુક્તનો પાર આવી રહ્યો નહિ અને તેઓને વહેમ પડ્યો કે હમરાવાએ પોતાને માટે આ સંઘદળ રાખી મુક્યો છે.

આવી દુઃખ દાયક સ્થિતિમાં ઘણા સેનેટરો એ મનમાં ખેત્રીઓનો કાયદો ઘણો નરમ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો પણ કેટલાકોનો ચુસ્ત પહે સામે થયાં તેમાં કેવલ મારસીયસ તો દુરાચલી પહે સામે થયો.

ખેત્રીઓનો અધન કુતરા હતા અને આખી દુનીઆના ઉતાર હતા અને તેઓના બોલાં ઉપર આ પ્રમાણે અપમાન કરવા તેનું અંતઃકરણ જરાપણ ખંચાતું નહિ. પણ વખતે તે અને ખેત્રીઓનો એકજ લો-હી અને માંસના ખનેલાં છે તે તેના આનવામાં નહિ આવતું અને જ્યારે તેઓના

મોં ઉપર અપ શબ્દોના વરસાદ વરસાવતો ત્યારે આપણે કદાના કર્યું કે જોએ તેને બાહદુર શોધવા તરીકે ઘણી પ્રીતીથી ચાલતા સારે તેઓ તેની આવી અપમાનકારક વર્તણુક-ને લીધે કેટલા બધા ધિક્કારતા હોવા જોઈએ.

કેવલ મારસીયસે ઘણા શુરવીરપણાની પરાક્રમો કર્યા અને કોનસલના સૌથી શ્રેષ્ઠ ઓધવાને માટે ચુટણીનો પ્રસંગ આવ્યો.

પ્રજા તેના બધાં અપમાનો જીવી ગઈ અને તેને કોનસલ તરીકે ચુંટી કાઢ્યો પણ લોકો એ ત્રીખ્યુનોની હંફરણીથી તે ચુટણી રદ કરી અને રાજકોટી તરીકે તેને દેશપાર કરવાનો ઠરાવ કર્યો.

આ વખતે પેટરીશીયનને અને ખેત્રી-ઓને મારામારી થઈ તેમાં ખેત્રીઓને હારીને નારી જીવુ પાયું પણ આમ લાંબો વખત રહી શકે એમ નહતું, તેથી એક વૃદ્ધ રીનેટર અંત્રોમાં વચમાં પડી કેવલ માર-સીયસની ચુલની તપાસ કરવી એમ ત્રીખ્યુનો પાસે કમ્યુ કરાવ્યું અને તે કમ્યુલ કર્યા વગર ચાલે એમ નહતું.

ગારકેટ પ્લેસમાં લોકોના ટોળા અને ત્રીખ્યુનોના જીલ્લસ અને રીસાર્નયસ તપાસને માટે એકઠા થયા હતા અને પાંતે જે કરે તેની હાથ હા કરવા ચડાઈ મુક્યા હતા.

કેવલ મારસીયસ જેને કોરાયલેનસની ગ્રો-ટી પદવી 'વોલસીયનસ' ના મારાબની શહેર જીતવાને લીધે આપી હતી તે પો. મીત્રોસાયે હાજર થયો, જે તેને ગુએ નાં, થવા દેવાને તેની આજીવન નજીક ઉભે રહ્યા હતા.

કોરાયલેનમને મીસીયસ ત્રીખ્યુને તરતજ સરખ કરવા માંડ્યા.

જાનનો ગુણકાર.

ગુણશન માટે ખાસ

—:0:—

લખનાર—હરમીસ.

—:0:—

‘સામ્યું’ બોલતા કદાપિ આપણને ધણું દુઃખ થતું હોય, કદાપિ તેમ બોલવાથી આપણને ગેરફાયદો હાંસેય થતો હોય, તે બેલવાની હીમમતને કાજ, આણો ધરો મોટો વગ વસીયો, બોવો પડતો હોય, તે સઘળું છતાં, ખરું બોલવું, કારણ કે તેમ કરવાથી, તેવો ભોગ આપાથી, વખતના વહેવા સાથે, તેજ સત્યના આપણને હિપથા આપેલા ભોગો છતાં, ઘણાજ ઉચાં સુખી સ્થાન ઉપર લઇ જશે, તે પાછળથી હાંસય થયેના સુખો, આગા ભોગ આપેના સુખો કરતાં, ધણે દરજ્જે ચઢવાતાં થશે.

છંદગીને જેમ વધારે સમજતા થઇશું, તેમ આપણને માલમ થશે કે, દુરજ અદા કરવાથીજ ખરું સુખ ઉત્પન થાય છે. આપણી દુરજો બળવવાથી એમ ખુશું થશે કે, આપણુ કુદરતના નિશ્ચય કાષેયા કાતુન સરજ વર્તન કરીએ છીએ.

એવી ન્યમાનુમાર કામ તથા દુરજ પુરી કરવાની તમાચેતથી બીજને પણ કાષણ થાય છે, બીજને પણ સુખ થાય છે. ત્યારે કે સુ-

ખથી કામ કરવાથી બીજને પણ તેવાં કામ કરવાની ગોયા આકર્શિક વસના ઉત્પન થાય છે.

શુરસો, શુરસાને ઉરકરાત દે છે, તેમજ વદાલ, અને પ્રિતિ, બીજના ચિત્તમાં તેવુંજ તત્વ ઉભરાવે છે. મોટામાં મોટી ખુશી, બીજના ખુશી પેદા કરવામાં છે આપણું કાન્ત એવું છે કે, મહેનત કરવાથી, આપણામાં ખુશાલી ઉત્પન થાય છે. શ્રમ લેવામાં, સુખનો પ્રવાહ ખીલી રહે છે. હુંકમાં દુરજથીજ છંદગીનું જન્મવણુ છે, શ્રમમાજ આશાએરાતું ભોગવણુ છે.

જગતમાં કીપવાનો। છંદગીમાં કાવું કરી બીજના લવામાં ભાગ આપો। દુખ અને સુખમાં ભેળાવો। બીજનો તમારે માટે કાંઈ પણ કરે. તે ખોટી રહેવા કરતાં, તેઓ માટે સુખ મેળવવા તમે સાધન શોધો. એવી રીતે છંદગી જોગવવામાં, તમે શ્રેષ્ઠાણને સ્થાને પુગશો।

બીજ સ્વાર્થા ધરાથી આપણું મન વેદનાથી મોકળું બને છે.

વેર લેવામાં ગુસ્સો વધે છે, સામાને ક-
શકેરાત પેલા કરે છે, અને દુશ્મનની બરો-
બરી કરવા બેસું છે, ત્યારે તેને અદ્યે ગુસ્સો
ન લાવવાથી, સામ કરતા ચઢીચાલી સ્થિતિમાં
મળાઇએ છીએ.

આપણા સમજાતી છાંદગી એકમેકથી
જોડાયેલી છે. જે આપણે કાંઈથી ખોટું કરીએ
તેની અસર ખીજામાં થવા વગર રહેતી નથી.
જે આપણે એક ધડીબર કાંઈનું બહું કરવા
વિચાર્યું, તો તે પણ મોટા જોશમાં સમજાતું
બહું, કરવામાં મદદ કરે છે માટે આપણા
સારા વા નરસા વિચારો, એક નાની વા
મોટી આદત મિસાલ છે જેની અસર થવા
વગર રહેતી નથી. કારણ કે છાંદગીની સાંકળ
એક છે અને અસર થવાનીજ.

જગતમાં મોટામાં મોટા વારસો તેને મળેલો
છે, કે જે “ખીજા ખાતર પોતે વધુ ખમે છે,
ખીજાને વધારે માહે છે, અને હમેશ પોતાને
કુખ દેતાર માફી આપે છે.”

જેઓ પોતાની મઠ ગુજરી ઉપર મનન કર-
તાં રહે છે-તેઓ ભવિષ્યને માટે કશું રહું કરી
શકવાના નથી.

આપ સ્વાર્થ, તે જલ્લાંકનું મુખ્ય પાપ છે.
જે આપ સ્વાર્થની નજર ઉપર મસ મોટા ધુમ
મ પડ્યો હોય, એમ લાગે છે. જેથી આપ સ્વા-
ર્થની આસપાસ વિંટાળવા ધણક અભાગ્યાઓ,
તેઓની આંખે દેખાતા નથી.

દોરતો તરફ હંમેશ મહેરમાન રહેા, તેઓ
સચવારો. તમારા, દુરમજો તરફ મહેરમાન
રહેા, તેઓ તમારા દોરત થશે.

ખીજાની શાંતિમાં, ખુશામ થવું તે તમા-
રા માટે બહું છે. ખીજાની વેદના કટકળીત
તે તમારી દહાગીરો ટાળવા બરોબર છે.

ગણા કામનાં ખીજાં રોપો. મહેધી બધી
માન-દાસ્તાના કુલો પુરશે.

દિવસમાં ઉપજેલો કડવાસ, સુખના આદમણ
થવા ગ્રામ ધુતી જલો, મનમાંથી કારી નાંખો,
અને આનંદમાં પોઢી જલો. સહવારે ઉઠ્યા પછી
એમ માનો કે આજે ફરી પાછો, અને વળિ પહે-
લો દિવસ છે, નેમજ એમ પણ સમજો કે, તે,
છાંદગીને છેલ્લેજ છે.

કડવાસ જીલવાની ટેવ પાડો અને તમે
સુખી થાશો.

કંબુજને જેમ પૈસા બોગા કરવાનોજ શોખ
છે તેમ યાત્રી પુરવઠે યાત્રા સંપાદન કરી બેસી
રહેવાનો હકક નથી કારણ કે જગતનો કામદો
છે, જે ફરેક ચીજનો ફેલાવો કરવો—

મોટો વિચાર !

ફરામ કાંઈ ઉઠા વિચારમાં રસતા પરથી
જતો હવો તેટલાં તેજો એક ફેન્ડ મળ્યો.

દોસ્ત “કેમ ફરામ, શાનાં વિચારમાં છે કે
ભવિષ્યનો વિચાર કરેછ કે ?”

ફરામ-“અરે નહીરે વાર, ભવિષ્યનો વિચાર
કરવાનો હતે ત્યારેતો સાફજ તો કાલેખારી” ત્રી-
સીસની સાલમેક છે. તેથી શું બેટ ખસવી તેના
વિચારમાં છેલ્લો.”

બહુજ સરખું.

તે-“કાલિંગ, મારા કોટને તેં ખટન
ટાક્યું કે ? આજે બે ત્રણ દીવસનું કુટી ગીધું-
છની.”

તેણી-“નહી લવ, મને ખટન મધ્યું” નહી
તેથી મેં ખટન હોલ સીવી લીધું” છે. એ બધું
સરખુંજ.”

જબરી ફાળા.

તેણી-“વહાલા, તમે કાંઈજ શીકર ના
કરતા હો ? પપા કહે છે કે આપણા લગન પછી
શુક્ર વર માંડવાનો અરથો અરથ એવર્થ
આપણે,

તે-(ગંબીર એકરે) “પણ ત્યારે વહાલી, ખીજો
અરથો અરથ શાણુ આપણે કે તેની મનેદમણીથી
શાણ પડે ખતી!

શીખી.

કોણ મરણ ?

ગુણશન માટે ખાસ.

(એક ઢૂંઢી વાર્તા)

સખતાર-રૂપાંઆઈ દારાખજી રખાડી.

“શ્રીરાજયા શેઠને મહુ વાર નદિ સામશેઠ. શેઠ આવે તેટલાં શેઠનાં સખતાના ઓરડામાં બેસો સામ “રામા સિખાઇએ પાવનજી પેડી-મરાને જવાખ આપ્યો. મળે તેનાં સખેથી શેઠને મગવનું માન એ આવતારને સાવક નદિ એવી ભાંતી રાખતો દિમતો દનો ફાંગમ કમમાં બેસાડવા ગદસ સખતાર ઓરડામાં મોકલી જારણ બંધ કાઢ્યું. દશે આગળે એ લાઘાપતિ કહેવાતા શ્રીરાજયા મુખમાં શ્રીરાજના ચપ્પને તેરજીને મગવા આવતાર પાઠાણ પેડી ગરા નામનાં મેઢાણની દુન્યી રિયદની પિત્તલ દરીએ.

રામેસા કમખી રમએરગી પડતા, ઓરડામાં સખરનો ઓરડો દોવા ડતા—ટગિયા મોઢી કિમતનાં અને દોનરની તજર ખુચી સારે એરા આરમા, અને તમરીયો. બારી મખમલનાં તાપ સાયની આમચેરો અને ખુરરીઓ કલ્યાદી મામાન ઉપર પાઠાણીની તજર પડતાં રીમમાં બે બિન્ન બિન્ન રિયતિનો મામ થતા નાગ્યો. તે મહુ કામેજ સુરનતા કમતમ પુરેપો આવ્યો દનો, મુખ્યા શ્રીરાજ માપે મગરો ઠેરવેળ વખતના કરતા બે કપાડ સહરોજ આડી ઉમેા દનોઃ કોક તે જોરનો માર્ગએ પાછો કમતમપુરે પેતાને

પાલનજીની આંખ જરીકખી ડગમગી નહિ. “ભીમજી બોલ્યા કે તે ચોરી તમે ઉપર સામેત નહિ કરી શક્યા હતા.” મુલ્લાં કિરોએ ઉગેયું અને તેવણુની ખારીક તગર પાલનજીનાં ચેહેરા ઉપર હીસી રહી હતી.

“હાજી; હું અપરાધી હતો.” પાલનજી બોલ્યો. “હું નહારી સોહોજતમાં પડ્યો અને મારા કબ્જે જે કંઈ જરા રતી હતું તે જુગાર, શરત ઇં લખમાં ગુમાવી દીધું. તે પછી મેં હલકી જતનો દારૂ પીવાનાં લખમાં પડ્યો, અને તેમ કરતાં એક હલકાં વણુની સ્ત્રી ઉપર જે મારી માતા યવા લાયકનાં ઉમ્મરની, જેને મારા કરતાં દસ વર્ષે મોટી વયનો દીકરો દયાત હતો તેનાં ઉપર હું મુખ્ય—બોદા મારા જેવા ગુમેને બચાવે—મોહિત પડ્યો. તે મેં તે ચોરી કરી હતી. પણ પાછળથી મેં તે મારા શુન્દાનો એકરાર મારા શેઠ કલે કર્યો અને મારા ઉપર ક્યારેકી માંડી અને સજાએ પોહચાડવા મેં અમજ કીધી હતી, પણ તેમ નેઆએ નહિ ક્યું, પણ એ સર્વ કંઈ હું પરણ્યો અદરાયો તે આગમજની દુકીકત છે.”

“તે દિન પછી તમે પાંધરા આપ્યા છો?”

“હા, સાહેબ.”

“અને તમેને મદદ કરવા ઘણું ગમે છે.” શીરોજીસાહે બોલ્યા. “દુલગે તમે ઘણું કડગા વખતમાં આવી ચઢ્યા છો. મારાં ખાતામાં કોઈ ખાલી જગ્યા હાલમાં નથી. ખર્ચ જેતાં એક માણસનાં કામ ઉપર બને જણુને રોક્યા છે. એ ઉપરાંત, પાલનજી બાપ, મારી ચાકરી-માં તો હું લગ્નસેદાર માણુશોને રોકુ છું.”

એ સંબળતાં પાંડલીના ઉગળો ચેહેરા વધુ ફિક્કો મારી ગયો. “તમેને મારા ઉપર ઇતખાર નથી આવતો શે?”

“તમે ઇતખારને લાયકનાં છો. પાલનજી બાપ?” શીરોજીસા હલુધી બોલ્યા. “સંભાળથી જવાબ આપો. દરેક બેલનો તોલ કરજો. તમારા

ઉપર ઇતખાર રાખવાની સલાહ દેશો?”

“તમેને કહિ પણ પસનાવો. મારા માટે ચનાર નથી, શેઠ. હું તેમ કરવાનું કારણ આપીશ નહીં કહી ખાત્રી રાખજો.”

“જે આસામીએ એકવાર ચોરી કીધી તે ખીજી ખી વાર ચોરી કરે?”

“જે માણુસ ઉપર મારા જેવું દુઃખ પડ્યું હોય તેને ઘણી-કઠવી શીખાળણ લેવી પડે છે. જી. “પાલનજીએ શું ગળાતાં દબાએલા રહાદે ઉત્તર વાળ્યો.”

“પેહેલુંજ પગલું દરેક કામમાં અધરું હોય છે. તમેને કસ્ટું તુકસાન જવાનો સંભાવ નથી. એવી કંઈ અપર નથી કે ગુમાઇ જવાનો ડર હોયે. મારું ખુલ્લું બોલવું માફ કરશો કેની, પાલનજી?”

“બોલાસેધી બોલો શેઠ” “જે તમે આ કરી આવવાનાંજ હોવો તો?”

“તમે ગોરસાવાળા છો, શેઠ.”

“તેમજ અને પણ છે.” શીરોજીસા

હસ્યા, “અને મારી દોલત પણ છે. પાલનજી, ખર્ચ કહું તો, અને તમારો ચેહેરા ગમે છે

તમારી હાવન હું જાણું છું. તમારા જેવી હાલતના માણુસનું ઘણું અખાડા કરી ચલાવી લેઈ. પેહેલા અનેલા વાંક પછી તમે પાંધરા આપ્યા? કિચાર કર બચ્યા, અને સંભાળથી જવાબ દે. “હા, શેઠ.”

“તમે સોગંદ લઈ કહેશો?”

“હા, સાહેબ.” શીરોજીસા બેઠેલા ઉઠ્યા.

“ત્યારે તો તમારે માટે હું કંઈ કરી શકતો નથી.” શીરોજીસા બોલ્યા. “હું દિલ-ગીર છું, શેઠ.” પાલનજી બોલ્યો.

“સિચાવ કે “શીરોજીસા બોલતા અટક્યા અને ટેમજ ઉપર ટીગાઈ બોલ્યા—સીચાવે કે તમે પેલી નોટના કડકા ટેમજ પર મુક્યા તો ઠીક. નહિ તો કોન્સ્ટેબલને તોડવી તમારું પાખડું વેને દવાલો કરીશ.”

એ સાંભળતા પહોની પેગમરાનો એકરો
જરિકખી ગેતારો નહિ તેની આખોમા અમ
કારા યસા લાગ્યા અને હાથ પી મુદિ વળી

“ચોર લોકનાં કહેતા મોનસા હાર અને
કેવળ લાસો નથી ચોરી તેની રંગોમા અને તેના
હાડકામા હોય છે—તેના ભેગ મા પેરમ થયે-
લી હોય છે ચોરોના છુપારમા ફરેદો નથી
તમે ચોર છો તમે પોને જાને કણુન કાણુજ
ભીમજ બધ એમ સમજના કે તમે સુધરી
ગયા છો એના જોયો ભગનો દરેક દોષીઓ મા
એમજ માને છે એ તેમનેા ધારો છે પણ હુ
તો ધંધાદારી મણુસ છુ. હુ આપણે લાસો
કોષની મણુસ ઉપર કે કોષની વસ્ત્ર ઉપર
મુકતો નથી હુ સર્વેને કસોગીએ કરી જોઉં
છુ તે કસોગીમાંથી તે લોક નદાર નહિ
નિકળ્યા તો તેમને છાડી મેલુ છુ પેલી નોટા
મેજ ટેબલ ઉપર જાણી જોઈને મેરેની હતી
તમે આરવા આગમય તે કટકા ત્યાં બરો
બર છે કરી તપાસ ચાંધી હતી તમે એ ચોર
કામા દાખલ થાઓ ત્યાં ત્યાં કોષ બીજુ
મહિ હિ આલે તની મે સભાળ લીધી હતી
બ જોરે અને મ પેનો ગોડી રાખેલી વાત
ચીત તમારાજ લાખ માટે કાંધી હતી હમે
તે કે આગળથી જોલ આસ કરી રાખી હતી,
અમારી વાતચીત સધળી તમોને ખરીજ લાગી
કેવી ? મારી ઓગાખાણુચાગા કોષ ખાનસાજ
લેલાતમા નથી અને હુ એવી રીતે મારી મેટો
ટપાવમાં કોષ દિને મોકનતો નથી હુ હમેશા
“એક” નો વપાસ રાખુ છુ અને વળી
તેવા મુખ” સેકેટરીઓ મારાં ખાતામા રાખતો
નથી, નહી વળી હુ આહે પગ મુકતાજ મે
ટેબલ ઉપર નજર કરી જોઇ તે પણ જોયુ
નહિ.”

મે તે જોયુ ” પાહાલીએ ઉતર વાળ્યો.

“પેની નોટો કાઢાડી પાડી ટેબલ ઉપર
મુકા—મુકી દો” શીગજશા ધીમેથી મો વા-

એમ મોલતા વીજળીનાં અમકારાને વેગે પોતાનાં
જેગમાથી ન્હાની રિવોનવર જે ચી કાઢી હરયા
“કાષ લાં તમારો ફિતુર ચલાવશે નહિ.
તુરત નો કાઢી મુકી દો.”

“મે તે નોટના કકડા જોયા ખરા, ફિશ-
જશાજ તમારી ધારણા મુજબ અને તમે
કહેો છો તેમ તમો લોક વચે ચાલેલી
વાતચીત મે સાંભળી હતી ખરી તમે
જાણો છો તેમ હુ લતવાયો પણ ખરો,”
પાહાનો પેગમરા થડે પેટે જોલ્યો.”

“એ માખણુ લગાડી ગાર થવાલું” નહિ
જોખે જુડું સામ્યુ જોડી કાઢશે ના પેની
નોટો કાઢી ટેબલ ઉપર મુકા નહિ તો હુ
બટ વગાડી માણુશને કોન્સટેબલને તેડવા
મોકલીસ.”

“હુ લોભાયો ખરો—લણો લોભાયો જો
મે આગળ ચોરી નહિ કરી હતે તો પણ એમજ
લોભાતે પવનના જોરે પેની નોટો મેજ ઉપરથી
ઉરાડી દીધી—”

“કયા ? તમારા જેગમા ઉરાડી જોસી
કે ?” ફિરાજશા બ ખાખા “મેલી દે આખરમા
જગ્યા ! નહિ તો હુ સોગલ લાઇ કફ છુ કે હુ
પુરની શિક્ષા કરાવીશ ! એક છેલ્લી તક આપુ છ
મુકી દો.”

“તે ઉડીન જોય ઉપર પડી” પાહાનીએ
તેવાજ કડે પેટે મોનવાનુ જરી રાખ્યુ “એ
ઉડીને પડી હતી મે તે ઉચકા લીધી હુ કણુપ
કકે છ કે જગરી નાવચ મને થઇ હતી ફરી
કોષ દિવસે મને એવી લાનચ પેદા થનાર નથી
મારી ધણીવાણી ધરે મરણુ કાઠે પડેલી છે તે
લાસચ આગળ મારી આમરનો પણ મને ખ્યાન
નહિ હતો—”

ફિરાજશાએ વીજળીનુ બટન દાખ્યુ
“હુ પોલિસને તેડવા મોકલું છુ તમોને
આપેની તક ગઈ—નહટ નાખનો !”

“મે તે ઉડી ગયલા એ કકડા અને ટેબલ

ઉપરના બે કક્કા—એ ચારે નોટ એકકર્મ મુકી પેલી ચોપડી નજે મેલીએજી, મેં કાંઈ સંતાડી નથી; જાહેર મુકી છે અને પાછી ઉડી નહિ જાયે એવી મતનયે તે ઉપર ચોપડીનો બાર મુકયોજી. જો તમે પાછળ ફરીને જુઓતો.”

શીરોજીએ ડોક ફરવી નજર કાઢી. અને નજર ફરતાં તેવજીને એહેરો જોવાણો પડી ગયો; કિશ્ક મારી ગયા અને જીલ્લ ટાળવાંએ ચોરી ગઈ, એવામાં રામા સિપાઈએ બારણું ઉંધાડ્યું.

“કેમ ? શું છે ?” પેલા સક્ષાપનિએ પુછ્યું.

“શેઠ, તમેએ ઘંટ વગાડી અને તેડયો ને ?” તે બોલ્યો.

“મેં તેડયો ? નહિ—પાછોજી !” તે લયકતે પગલે ટેવજી કહ્યું ગયો અરથી નોટ જાહેર જાહેર દેખાએ તેમ એવેલી હતી જો જરિક પોતાની નજર બરાબર ફરવી જોને તો તેવજીને આવતાંને વાર તે નોટ દેખાતે અને આવું કાચું નહિ કપાતે. તે નોટો કાઢી પોતાનાં આંગળીમાં ખખરાવી પાછી મેજ ઉપર મેલી વિચારમાં ઉભા, તેટલાં પવનનાં ઝપટાંએ પાછી તે નોટો ઉડી બેંગ ઉપર નિખરાઈ ગઈ તે જોતાં દિરોજીયા જખજર ચમકયા.

“એમજ તે વેળા પછુ મધું હતું, શીરોજીયાજી.” પાહાલી બોલ્યો. શીરોજીયા વાંકા વળી તે નોટો હચકતાં બોલ્યા:—

“હું ધણેજ ખુશ થયો, અને ભીમજી શેઠ પણ મજુરો સારે ધણું ખુશ થશે. અને તમે વેચ્યો છે. હું ધણેજ ખુશ થયો કે મારા વેહેમ જોડા પડ્યા. મારો વાંક પડતાં તે ક્યુક કરતાં હું કોઈ દિવસે અચકાઈ નહિ. હું કમુક કરું છે તમારાજ સરીખા માણસની મારી ઓદિસમાં ગરજ છે. મારે સાં ખાલી જગ્યા નથી કરી મેં તમેને બોલું તમેથી છુટવા કહ્યું હતું. આવતી કાલે સહવારે દસ વાગે ખાલી જગ્યા તમેને મળશે. હો આ

૪૦૦) ની નોટ છે તે તમારા પગારનાં એક વાન્સ તરીકે લઈ જાઓ. કાલે કામ દાખને લગતી વાત કરીશું. હું હમણું તો રામાજીમાં છું. જોડા કરશે તો તમારાં ધણીમાણી વહેલ્યાં સાજ થશે, પાલનજી. સાહેબજી !”

“શેઠજી-ડ” કરવા માટે દિરોજીયા શેઠ હાથ લંબાવ્યા પાહાલી પેડીગરાએ ફેડીક પણ તે હાથને દીકાદીકા પછી હળવેથી પોતાની આંખો શીરોજીયાનાં કુએલા એહેરા ઉપર દીસી અને બોલ્યો.

“કદાચ મારે એ લેવી પડે, છે—કદાચ મારા હાથમાં લેવી જોઈએ—તમારા હાથને આકડું જોઈએ. હાં, હાં કે મારી ધણીમાણી મોહોતને કહિ આવી લાગી છે. “હજી હજી પાહાલીનો રહાઝ મોટો થયો ગયો અને પાહાલી જોશમાં આવતો ગયો.”—તે મણુંતોજ યર્ધ મણ છે એ ચાકરી અને એ પેસો તેને મરતી બચાવે ખરો. કાકડેરો એમ કહે છે. પણ હું તમારા હાથ મારા હાથમાં લઉં અને તમારી ચાકરી કરી પગાર મળે તેના કરતાં હું ચોરી કરું તે બેહતર; તમારા સરીખા આસામીનાં ઉપકારમાં સમજું તે કરતાં હું મારી બધીને મરતાં જોઉં અને હું પણ તેની પુઠે જાઉં—કાંકે અમે બન્ને નદીને કિનારે આવી લગેલાં છીએ—તે હમ્મર વાર બેહતર. કેમ પણ માણસ એવો હશે જ, જેને ચિકકારે તેની નોકરી કરે ? જે માણસનો શેઠ દગ્ગરજી કે અપ્રાણિક હોય તે માણસ પોને પ્રમાણિક હોઈ શકે ? તમારી વેપારી જીંદગીમાં કેવા દશે તે હું જાણતો નથી, પણ આજે તમે કવી રીતે વર્ત્યા ? તે હું જાણું છું. તમે ધણું દલકાઈ અને દગલગાજી બધું આલ્યા. તમેએ ચિકકારે લાયકડું છટકું માંડ્યું. એવું છટકું કે તે માંડનારને ચરમમા કુખાવે, સધલા પ્રમાણિક આખરવાળા ચંદરચેની નજરમાં તે છટકું માંડનાર ચર-

મદિ પડે। એક ગરીબ કંઠાલને ફરેબથી ખાણમાં હોમાવનાર આસામી થાઉં તેનાં કરતાં હું એક ચોર થાઉં તે બહાં। તમારા જીવાનાં હાથમાં પડવાનાં કરતાં હું ખુની થાઉં—ઘેરીનું ગળું દાખી તેને ગા રીનાંખું તે મધુનું, તે મરી જવાની, કયે! કાંકે તમે એ—તમેએ પોતે તમારી દમલખાણ ભરી રીતલાતોથી મને ચાકરીએ લાગતો અને પૈસા કમાતાં અટકાઓ, એ કમાઈથી તેણી મરણથી જ્યવા પામતો। તમે ખુની છો, એ યુવાન છોડીનું ખુન કરનાર આસામી તમે છો, તમારી આપેલી ચાકરી મંજૂર કરવી ખારથી ન બની શકે એવું છે, એ વાત તમે વિસ્મરસો નાં, હું જાણું કે તમે વિસરનાર નથી। જે વેળા તમારી રેલછેલનો પૈસો વાપરી મઝાદ ભોગવશો તે વખતે તેણીનો સોરાએલો, મુકાએલો, જિભાર એહેરા તમારી અખિા સામે ઉભો થશે, અને રાત દિવસ તમારી પુઠે લાગશે, તમેને એમ પશુ માદ આવશે, એક વાર ચોરી કરનાર આસામી, પૈસામાં કે દરજ્જામાં કંપાની ચાલતી રીત પ્રમાણે, તમારા કરતાં ધણીજ દમકી પડવીનાં એક આસામીએ તમેને ધણીજ તુચ્છ ગણાયા અને રસનામાં રખાના એક આસામીને પિકકારે તેનાં કરતાં હમર દિરસા તે આસામીએ તમેને પિકકારશે હનો, ખોદાની લાકડીને અવાજ નથી, તમારું “શાખાશા!” અને તમારું “વાહ વાહ!” એ તમેને ધણી મુગ પડાવશે.

તમારી અજમાખાપેશ માટે માણસને નદિ પશુ કે છ કીડા મંકેડાને શોધી કાઢી તે ઉપર અજખવા, કીડા મંકેડાને કોહેલું મસિ ધણું પસદ પડે।”

એમ કહેતાં પહાલી ચોરડામાંથી ખાહાર પડ્યો, અને તે પાછળ ખાલણું ઘોંધાટ સાથે બંધ થયું. જંગલો કૂકડા ઉપરી ગયેલા સેકરેટરી એ અને ઉસકેશએ લા દરખાન રાખાએ હલકુથી

ખારણું ઉઘાડ્યું અને ખીલતાં ખીલતાં મહિ નજર ફેંકી. તે લક્ષાપત્રી પોતાની લખવાની મેજ ઉપર બને હાથ ટેકવી માથું હાથોમાં ઝુકવી દીધું હતું.

ખીજાએ મહિ દાખલ થતાંજ માથું ઉઠક વા વનાં તે લક્ષાપત્રિ બ ખાપે—“ગાહેર જાઓ! નિકલો!” + + + + +

ખરજેરે ખાતાં ખાતાં દખાયેલે રહાદે સવાલ કીધો, “શેઠ, પેલા આસામીએ નોટો ચોરેલી કે? શીરોજશા શેઠ ખાલા વના પોતાની રોકેખી ખસેડી બોલ્યા, “નહી” નોટોને ખલે ખીજું કંઈ બોલું?”

“તમારી લુખ બોધ દીધી કે?” ખરજેરે દર્યો. “નહિ!” પેલા લક્ષપત્રિ બોલ્યા “મારો ટેક—મારી શાખ બોધ!”

પેલી મેર પાલનજ પેડીગા કંઈ હમરો વાર સવાલ પુછી રહ્યા કે—“મેં વાજખી પગલું બધું કે?” અને પોતેજ જાતે કુજતા અને પ્રખ્યાતાપ કરતો ઉતર વાળે—“હું તેનાં પગ તળે કચાપ જતે તો પશુ શું મુલકો હતો। હું શું મીઝલું? મને ટેક કે આખર શું કામની? મારી વાહામી ધણીયારી મરતી પડેલી તે વેળા તેણીનાં જીવનાં બચાવ આગળ મારી આખર શું જિસાદ? મને એવું અપમાન થયું તો શું થયું?”

તેવણી ધણીયાણી એ વેળા મથું ધુણાવી બોલી.

“નહિ—નહિ” પાલનજ, તમે વજખી કીધું? મેં કે હું તો હવે ચાલી મારો જ્યવાનો માર્ગ કેવળ બંધ થમ ગયોજ તો શું થયું. તેને જે તમે કર્યુ ને જલત પાડ્યો તે તેને લાપક હતું, તમે વાજખીજ કયું?” પહાલી પોતાનું સર પોતાની મીઝને પડેલી ધણીયાણીનાં બોળામાં નાંખી કુસકાં ખાતો હતો—તેટલાં.

“હું અંદર આવુ છું?” શીરોજશા મુસ્કાં શીરોજનો કગળનો અવાજ ખીજે ચોરડેથી સં. બગાયો, પાહલી ઉડ્યો અને ખારણું બોલી ખા-

" Itihas " teaches through *the Dead*.
Like Duryodhan, Godless Monarch,
In his boundless " Might " he prides,
Makes light of the Hague Conventions,
Belgium, Neutral, roughshod rides
" Daivi Sampad Vimokshaya."
Indian God, Shri Krishna cries ;
Kaiser wants " Asuric Sampad,"
And the Holy Christ decries,
Therefore, use thy Mighty Sabre,
Ho ! " Defender of the Faith ! "
In this war, so just and Righteous,
" Wrong " must die The Scripture sayeth.
All throughout the British Annals,
Rulers do respect the " Right "
And, defend their poorest peasant,
Godlike, from the Brutal Might.
Europe wants thy aid, O England !
Never more than at this time,
Crush the Kaiser, be Victorious !
• Yea ! let " Vijaya Ghantas " chime !

TRIMBAKRAI JADAVRAI DESAI,

Barrister-at-Law.

દોલતે દુન્યા.

(શાહુચાર હુપીનની કહાણી.)

દીસેંબર અઠવી ચાલુ.

પ્રકરણ સાત.

ઐતિહાસિક ભેદ.

સપ્તમ—દિનશ કુ. ભાગવત્યા

“શીખીપી જેવો દુરયાર ધયો કે તેજો વિગ-
વિક વેગે વિચાર કરા માંડયો. બીજી પળે
તેજો દ્રઢ મન કરી એકથે હાથેજ આ કામ આ-
ટાપવાનો હરાય કાઢ્યો. પોલીસને જણાવવામાં
જોખમ સમાવશે હતો. તે જાણતો હતો કે તે
ફક્ત અનુમાનો કરતો હતો અને તે પોલીસને
કહાય ગળે ઉતરે નહિ કરી તેને શક આવતો
હતો. એક બાગીં જોમ માન્યે કે પોલીસ તેના
ચિંતો માન્ય કરે તો પણ તેને પોલીસની કડે
કસેજેની રીતભાત તથા કરવામાં આવતા
વાનક હજરડાઓની માહિતી હતી. તે જાણતો
હતો કે પોલીસને કહેવા જતાં હુપીનનાં લટી-
માંએ ને જરૂર ખજાર પાયા વિના રહેજ નહિ
અને તેમ થયુ તો કાપનો દુકાળ આજે પડી
તેને છટકવાનો પુરતો વખત મળી જાય.

બીજી સહવારે આઠ કલાકે પોતાનાં કપડાંનું
એક નાનું પોટલું જગનના મારી જે હોટેલમાં
તે રહેતો હતો ત્યાંથી બીવ ચુકવી બહાર પડ્યો
અને થેડે દૂર જઈ ઘોડી રતો છોડી તે ગમી
જાડીમાં પેકે અને ત્યાં પોતાનાં કપડાં કાઢી
નાખી તે દૂરી પાછો અંગ્રેજ ચિતારે યધ

ગયો અને સહેર કરતો તે પોતાને કામે વળગ્યો.
એ કલાક પછી તે પકોશમાનાં મોટાં મામમાં
ગયો અને ત્યાં ખજાર કાઢી એક મોટા “હા-
ઉસ એજન્ટ” ને મળ્યો.

તે ઇચ્છાકરો રહીશ છતાં તેને કાન્સનો
આ ભાગ એટલો બધો પસંદ આવ્યો હતો
કે તે ત્યાં ખાસ કરીને રહેવા માંગતો હતો. તેનું
મજબુ મજબુ દારતાન કરી તેજો પોતાને લાયક
ના મકાનની માંગણી કરી. તે એજન્ટે ધણીક
મીઠવતોના નામો જણાવ્યાં જે શીખીપીએ પો-
તાની વાઠીમાં નોંધી બીધાં અને કયુસને કીનારે
આવેલા શારોડી એમ્પ્રુથેલાજાં મકાન ગામે
સદગ્ર મસારો કર્યો.

“હાજી, એ શારોડી મારા એક આહકનો
આજ પાંચ વર્ષ થયાં છે પણ તે વેચવાનો
નથી સાહેબ.”

“ત્યારે તેઓ ત્યાં રહે છે શું ?”

“હાજી, તેમના મતાજી ત્યાં રહેતાં હતાં
પણ તેમને કીસ્કો બહુ એકાન લાગવાથી
તેઓ ગમેચરસના ત્યાંથી ચાલી ગયાં છે.

“ત્યારે હાલ ત્યાં કોણ નથી કે શું ?”

‘મારાં કુલે તે ગયે ફનાળે બેરન એફનેડે
નામના કોઇ ઇલાકાનને બાડે આપ્યો છે.

‘કોણ ? ... પેલોજ બેરન એફનેડે કે ?
હજી જવાન જોવો દેખાય છે પણ નેના ચહેરા
પહુ ગંભીર ને શાંત હોઇ તે... ..

‘નહીજ, મને તેની ખબર નથીજ...
મારાં કુલે તેઓ સાથ પાકરો વ્યવહાર કર્યો હતો
કોઇ પણ જાતનું પાકુ ખત યશુ’ ન હતું. ફક્ત
એક કોંગળથીજ વાતચીત થઇ હતી ને ...’

‘તમે તે બેરનને જાણ્યો છો ને ?’

‘ના, તેઓ કીલ્લામાંથી બહાર આવતાજ
નથી.....લોક કહેછે કે કોઇ કોઇ
વાર રાતના તેઓ મેટોરમાં જાય છે.
ખબર હાઇ તો એક છુદો આવશ્યી કરે છે જે
હઠીળી કોઇ સાથે વાત કરતો નથી. એ લોક
કાંઈ અજ્ઞાન વિચારનાં છે.

‘તમારાં કુલ આ કિસ્સો મને વેચી
શકશે ? તમે મને તે અપાવશો ?’

‘હું નહિ ધારતો સાહેબ, કે તેમ બને.
કિસ્સો ઐતિહાસિક છે અને હુધ તેરમાંના
વખતમાં તે અપાવશે હતો. મારા કુલને તે
અજ્ઞાન માનિતો છે અને હું નહિ ધારતો કે
તેઓ તે વેચે છતાં પણ આપ કહો તો...’

‘મને તેમનું નામ ને સરનામું આપશો ?’

‘હાજી. તેઓ સતેજનું નામ મશ્હૂર હુધ
વાલમર છે અને પેરીસ ખાતે ફડી મોટીવે
મહાલમાં નંબર ૬૪ વાળાં મકાનમાં રહે છે’

ત્યાંથી નીકળી શીલીપી રીધો રટેશનખર
ગયો અને ત્યાંથી પેરીસ ગયો. ત્રીજે દિવસે
ફેક્ટના ત્રણે દિલા ખવા થઈ તેને કહેવામાં
આવ્યું કે વાલમર સાહેબ મકાનમાં હતા. તે
માલિક ત્રીસેક વર્ષનો આર્નલ્ડ અને બોબા
ચહેરાનો જવાન હતો. તેને જોતાજ તેનામું
શીલીપીને અજ્ઞાન દિશાસ આપ્યો હતો. તેથી
તેણે કોઇ પણ જાતની તાલ તલાવટ ન લગાવતાં
પોતે જે પગલું ભરતો હતો તેનું કારણ ખુલ્લે

ખુલ્લું જણાવ્યું.

‘મને માનવાને પુરતાં કારણો છે’ તે
હેવટે જણાવ્યું. ‘કે મારા પિતાજી કાટો
એકમુદ્રેમાં કદ પડેલા છે અને બનવા
જોગ છે કે, ત્યાં બીજાઓ પણ હોય. બેરન
એફનેડે માટે આપ શું તરો છો તે જાણવા
હું આજ આપની સમક્ષ આવ્યો છું.’

‘કાંઈ આજ નહી ગયે વરસ બેરન મને
મેટ્રિકારશે ખાતે મળ્યો હતો ત્યાં તેમને ક્યેલી
ખબર મળી હતી કે હું કાટો કી એકમુદ્રેમાં
માલિક છું તેથી તેમણે એક વરસ કાન્સ-
માં રહેવા માટે પાંગણી કરી હતી જે મેં બહાલ
રાખી હતી.’

‘તેઓ હજી જવાન છે પણ...’

‘હા, તેમની આંખો ઘણી ગંભીર છે તે
તેમના બાણો સુંદર છે તથા... ‘દાદી છે ને ?’

‘હાજી, દાદીને લંબાવી એ પાખડામાં વહેં-
ચેલી છે અને કોઇ પાદરી હોય તેવા તેઓ
લાગે છે. પરેલાં તો હું તેમને કોઇ અંગ્રેજ
પાદરીજ સમજીતો હતો.’

‘આહ, તેજ ત્યારે’ શીલીપી બડબડ્યો.
‘એ તેજ છે. મેં જોયો હતો તેવાજ આખા
લાગે છે.’

‘શું ? તમે શું ધારો છો કે ?’

‘હું ધારતો નથી પણ મારી સંપૂર્ણ
ખાતરી છે કે તમારો બેરન કોઈજ નહિ પણ
આરસેની લુપીન છે.’

આ ખબરે વાલમરને અજ્ઞાન રહેજ આપી
તેને આરસેની લુપીન નાં બધાં સહાસોની તેમ-
જ શીલીપી સાચનાં તેની લાગણીની ખબર
હોવાથી ને આ વિગત માંભળી અજ્ઞાન ખુલ્લે
-થઇ ગયો અને ખુશાળમાં આવી પોતાના
હાથો મરજતાં બોલ્યો,

‘આહ...ત્યારે તો મારો કાટો વિખ્યાત
થવાનો ખબર...મારી ખાતરી છે...મને તેની
પરવા નથી કેમ કે હવે મારાં માતાજી ત્યાં રહેતાં

ન. હોવાથી પહેલી તકે તે વેચી દેવાને હું
ઈતિન્નર હતો. આ થતાંજ મારો શારો પ્રખ્યાત
થઈ જશે. ફક્ત...

‘ફક્ત શું?’

મારે તમોને કહેવાનું એજ કે તમારે
ધણી કુનેદર્થ જ કામ લેવું અને તમારી પાકી
ખાતરી યાચ નહિ ત્યાં સુધી પોલીસને આ બાબે
જણાવવું નહિ, જો મારો બાકુત આરસેની
હુપીન ન હોય તો કેવો ફળેતો યાચ તે તો
તમે સમજેછ કેની ?

શીલીપીએ પોતાના વિચારો જણાવ્યા તેના
કહેવા મુજબ તે એક રાત્રે એકસો જમ દીવાલો
કુગલી કિલ્લામાં હુપીથી જવાની તેની ધારણા
હતી. એક વખત ત્યાં જવા પછી... ..

પણ હુધ વાલમરે તેને એકદમ અટકાવ્યો.

‘જાણ મારા શારોની દિવાલ રાતને વખત
કાલે સહેલ વાન નથી. તેમ કરવા જતાજ
મારા માતાજીએ પાલેયા જે મોટા શીકારી
કુનરાઓના તમે જોગ થઈ પડ્યા વિના રહોજ
નહિ. ને કુતરાઓ જાલુજ જાહેલ ન જનુની છ’

‘કુહ’ ઝેરની મીઠાઈ આપી કે ...’

‘હું નહિ ધારતો કે તમોને તેમ કરવાનો
વખત મળશે. ધારો કે તમો કુતરાઓના સપા
ટામાંથી છટક્યા તો પણ શું થયું ? તમો કિલ્લા
ની અંદર જાખનજ કેમ થઈ શકો છો ? આર
ણાઓ બહુ બારે છે ને બારીઓને મજબુત સ-
જ્યા છે. તેમ છતાં પણ તમો અંદર ગયા તોખી
તમને કોણ રસ્તો જતાવશે ? કિલ્લામાં નધા
મળાને એકરો તો આરગજ છે.’

‘કિલ્લા સાથે મને કામ નથી. મારે તો
ખીજે મુજે આવેલા જે બારીઓ વાળા આરગ-
માં જવું છે કે જે.....’

‘તમો કહોજ તે આરગને હમો “અધારો
આરગ” ગણ્યે છીએ. તમોને તે કેમ માત્રમ
પડશે. માળ પર જવાને તેર તો દારો છે. તમા
શું થયણ બધાં અનેક રસ્તા છે. હું તમોને તેની

બારિક સમજતો આપી શકું પણ સદમ મુકયા
તો કિલ્લાની જુલ જુલમરીમાં તમે અટવાયાજ
કરશે અને તમોને છેવટે હકવુંજ પડશે.’

‘ત્યારે તમો મારી સાથે આવો’ શીલીપીએ
હસીને કહ્યું.

‘દીલગીર છું કે હું તેમ કરી શકતો નથી
કેમ કે મેં મારાં માતાજીને ત્યાં જવા આગમજથી
કળુવાત આપી છે.’

ઓહર ત્યાંથી ઉડી પોતાના મિત્રને ત્યાં ગયો.
કે જ્યાં તે ઉતરેલો હતો અને ત્યાં રહી તે ઉપડી
જગની તૈયારી કરતો હતો તેવામાં હુધ વાલમર
તેને આરી મળ્યો.

‘કેમ મને લઈ જવાને તારો વિચાર છે ?’

‘બહુજ રાજ પ્રીથી’.

‘દીક, ત્યારે, હું તમારી સાથે આવીશ.

મન આ ગમ્મતમાં ભાગ લેવા ગમે છે, બાવા
આવા સાહસોમાં માર્યા ખેલો મેં મારી છું-
જી મુજરી છે તો આવી મુંદર તક કેમ જવા
દેવું ?’...તેમ છતાં મારી ખાતરી છે કે
તમારાથી મારા મહા વિના કશું કરી શકાવાનું
નથી. આ કારણે તો મેં આ કુંચી ખાસ
શોધી કાઢી છે.

તેણે કટાઈ મપલી એક મોટી કુંચી પો-
તાના મજવામાંથી કાઢીને બતાવી.

‘એ કુંચીથી શું ઉધડે છે ?’ કિલીપીએ
પૂછ્યું. ‘એ મિનારા વચ્ચે આ સૈકાઓ થયાનું
એક નાતુ બારણું દીવાલમાં પાછલા ભાગ તરફ
છે મેં તેની વિગત મારા બાકુતને ખાસ કરીને
જાણવી નથી. એ બારણું વોટ જગલમાં
રહીને બહાર નીકળી શકાય છે.’

પણ તુરતજ શીલીપીએ તેને અટકાવી
કહ્યું,

‘એ બારણાંની તો તેમને ખબર છેજ.
શ્યા રહીનેજ તે ચખ્ખસ કિલ્લામાં ગયો હતો
કે જેની પૂઠે હું દેખ્યો હતો. ગમે તેમ હોય પણ
એ ધણો સરસ ચાન્સ છે ને તે જતો મુકવાની

તેણે ત્યાંથી નહાસી જવાનો વિચાર કર્યો...
તેવામાં તેને વાલમરની યાદ મધ્ય.
તેને જોવા તેણે ચોપાસ નજર દોડાવી તો તે
તેને અંધકારમાં પુતળાંઓ અને રોપાઓની
બાજુમાં યદને ફસડાતો ફસડાતો આગળ વધતો
જણાયો. તેણે હવે બહુ આતુરતાથી જોવા માંડ-
યું. વાલમર ફસડતો ફસડતો દ્વંદ્વ આગળ ગયો
અને હવે તે ચોટીદારથી બે ચાર ડગલા પાછળ
હતો.

આહ, તે શું કરવા માગતો હતો? શું
આવો બધા છતાં પસાર થઈ માળ પરના કેદીને
છોડવા માગતો હતો? પણ તે કેમ છટકે?

શીલીપીએ પોતાની આંખો નીચી કેમકે
ખીંછી પળે કોઈ લખાનક બનાવ બનવાની તેને
આગાહી થતી હતી. તે ખરેખર અજબ હીમ-
કારો બની ગયો હતો.

એકાએક તેણે એક આકારને કુદકો મારતાં
જોયો. ખીંછી પળે બની શુભ યજ્ઞ મધ્ય અને માથા
મારી થતી જણાઈ... શીલીપી ત્યાં દોડ્યો. તેણે
જો આપણે સંપ્રદાયથી આવેલું હતું કે બારીક
તપાસ વિના તે કોઈની નજરે પડતો જ ન હતો.
મહા મુશ્કેલીએ શીલીપીએ તે બારણું શોધી
કાઢ્યું હતું.

ચારે એકઠાં થતાં શીલીપી પોતાના ગળવામાં
કુંચી મુકી આગળ વધ્યો અને તેની કળમાં
કુંચી મુકી ફેરવી. તેના શ્વ મરુકે ઘસકે ઉડતો
હતો. એક પીમે આંચકો મારી તેણે પોતાની
ખાતરી કરવા ઇચ્છ્યું પણ ખીંછી પળે બારણું
ઉપડી ગયું. અંદરની બાજુએ અડગરો દેવામાં
આવ્યો ન હતો તે ખુલ્લું જણાતું હતું, બારણું
હવે વધુ ખોલવામાં આવ્યું અને શીલીપી તે
કિલ્લાને લગતા બાગમાં પુર્યો.

‘શીલીપી તું અંદર ગયોજ ને? ઠીક ત્યારે,
જરા થોભ ને. લાકડાં, તમે આ બારણું આ-
ગળજ થોખી જોએ કેમકે અહીંથી છટકવાનો

શીલીપી તંટોસતો તંટોસતો ખીંછી
આગળ ગયો. તેનો બાપ સુનેલો હતો.

તેણે તેને ધીમેથી ઉકાડ્યો,
‘એ તો કુંકું.....પપા.....તમારો
શીલીપી.....સાચે મારો દોસ્ત છે..... તમે
ડરોના.....ઉકો. ... એક રાત્રે પણ બોલજો
નહિ.....’

તે બુદ્ધિએ બારે ઉરકેરાદમાં પોતાના કપડાં
પહેવાં અને ચોરડામાંથી બહાર નીકળતાં
તેણે કહ્યું,

‘કિલ્લામાં હું કાંઈ એકલોજ કેદી નથી
જો.....’

‘આહ, કાણુ ખીંછી છે. ? હોમલોક.....
ગેનીમાડ? ?’

‘ના... ..ને કાંઈ નહિ. મેં તે મોકલે
જોયા નથી.’

‘ત્યારે કાણુ છે ?’

‘એક જવાનુ છોડી’
અજબ કુદકો મારતા ત્યાં દોડ્યા આવ્યા અને
પોતાના રોકના પગ આગળ પુછ્યાં હીંચાવતા
પડ્યા.

‘ધીમે...મુઝ બ...શાબાશ.....શાબાશ
બચ્યાઓ...ધીમે...અવાજ નહિ.....જાન
રહો.....’

ધીમેથી તેણે શીલીપી તરફ ફરીને કહ્યું,
‘આપણે ત્યારે આવો, હવેજ મને ધીરજ આવી
છે.’

‘તમોને રસ્તો માલુમ છે ને ?’

‘હા. હવે આપણે ગોળ મિનાર આગળ
આવ્યા છીએ.’

‘પછી ?’

‘મને હવે યાદ આવે છે કે કાળી બાજુએ
નદીના કિનારાની બાજુએ અગાસીની નીચેની
એક બારીનાં શરેરા ખુલ્લાં થઈ શકે તેવાં છે.
બહારથી આપણે તે ખોલી શકીશું !’

ખરેખર, તે જવાન માલેકની મજાની ખરી

દશ મિનિટ બાદ તેઓ દબે તે ઓરડા છોડી ગયા કે તે બુદ્ધિએ પોતાના બેથને કહ્યું.

‘તે’ અશ્વમેજ કહ્યું હતું’ એવન મેડમોઝાલસ સારાફ બરનાડ છે.....’

તે ચારે દબે દાદર ઉતરી ગયા અને નીચે જવા પછી વાલમરે વાંકો વળી ત્યાં બે ખાન થઇ પડેલા ચોરીદારને તપાસ્યો અને ત્યાર પછી શીલીપી સાથે તેને માથા પર ડાંગડી બંધ એક ઓરડામાં ગોળ્યો.

‘એ મરી નથી ગયો’ તેણે કહ્યું ‘એ જરૂર જીવશે’.

‘હીક ત્યારે’ શીલીપીએ છુટકારનો દમ બેંચતાં જણવ્યું.

‘નસીબ સંતોગે મારી છુટીતું પાતું વળી ગયું હતું એટલે એને થયેલો જખમ નાશ થારક નથી. આ કમળખોના પર દયા જેવી ચીજ પશુ બચાવે ન જોઇએ.’

બહાર, ફરી પાછા તે કુતરાઓ તેમને મળ્યા કે જેઓ પગવાડેના દરવાજા તુટીક આવ્યા હતા. અહીં બેઠેલા મિત્ર તેમને મળ્યા અને મોડેથી તે આખી ટોળાકી પોતાને મથકે જઇ પુગી.

આ ફેનેહથી શીલીપી કાંઈ સંતેજ પામ્યો નહિ. જેવો તે પોતાના બાપ અને મેડમોઝાલસને કથાવાત કરી શક્યો કે તેણે તેમને કિલ્લામાં રહેતા માણસો વીધે સવાલો કરી ખત્ત કરીને હુપીનની દીલચાણા જણાવ્યા ખાસ તલબ કરી તે જણી રાક્ષી કે હુપીન હંમેશાં ત્રણ ચાર દહાડાને અંતરે હરવખતે રાત્રે મોટિરમાં આ-વળે હવો અને સહવારના પાછો જવો હતો. દરેક મુલાકાતે તે પોતાના આ બંને ફેદોઓને ખાસ કરીને ઝગો હતો તે બંને એ હુપીનની સમ્યક્તા તથા તેની લાલાઈના ખાસ વખાણુ ગાંધાં પશુ તેમની ખજર મુજબ હુપીન આજ ત્યાં હતો નહીં

તે અને એક બૂટી સ્ત્રી જે બખરચી ખાનાની સરદાર હતી તથા બે નોકરો જેઓ વારા ફરતી તેમના પર પાદરો રાખતા હતા તેમના સિવાય તેઓએ આજ સુધીમાં કોઈ પશુ ખીનું સાથે વાત ચીત કરી નહતી કે ના તેની ધન નસલ જોઈ હતી.

‘ત્યારે હુપીનના બેજ ગોઠ્યા છે’ શીલીપી વિચાર કરતો બોલ્યો. ‘એને બદલે ત્રણ કેમકે તે બુટી પશુ કોઈ મળતપણુ હશે. એ લોકને સપાસવવામાં બી ફારદોજ છે. બે દીલ કરી તો મારા વાદતાઓ.....’

તે તેજ વખતે પોતાની બાક પર બેસી પાસેનાં ડોરડાં ગામમાં ગયો અને ત્યાંના વડા પોલીસ અમલદારને મળી તેની પાસે સાડા નવ માણસની તેની આઠ જણની ગંભીર ફાજ એકી કરી તે સહવારે આઠ વાગે તો હથ્થાર બધ સીપાહો લઇ પાછો આવ્યો. બે સીપાહોને બહારને દરવાજો રાખી. બેને પાઠસે દરવાજો રાખ્યા. બાકીનું દાઉસન બર્ડસન શીલીપી ને વાલમર સાથે અંદર મખલ થયું.

પશુ ખલાસ. પોંચરામાંથી પક્ષીઓ તો છડી ગયા હતાં. અંદરનો દરવાજો પોર પડાર ખુલ્યો હતો. અને એક ગામડાયાએ તેમને જણાવ્યું કે એક કલાક આગમનજ એક મોટાર ત્યાંથી ઉપડી ગઇ હતી,

તપાસમાં કશું જણાયું નહિ. તે ટોળા આવી મુલાકાતની ખાતરી રાખતી હોય તેજ જણાવું હતું કેમ કે બહું સફાઈ મેદાન કરી મુકવામાં આવ્યું હતું. થોડાક રદી કપડાં અને ધન વાસણો સિવાય બીજું કશું નજરે પડતું નહતું.

શીલીપી ને વાલમરની ભારે અભયબી વચ્ચે તપાસ કરતાં માહુમ પડ્યું કે કેંદ થયેલો તે જખમી પહોરેશીર પશુ નહાણવા ફેનેહમંદ થયો હતો ત્યાં થયેલી ખુનખાર ઝપઝપીની એક પશુ નિ-શાન ન હતી કે ના હોલના પથ્થર પર લોહી નુ દીધું હતું.

ખધું જોતાં લુપીનની ત્યાં હાજરી વિશે બહુ
 રૂઝ ઉત્પન્ન થયો અને સત્તાવાદીઓએ તે ચારે
 સાક્ષીઓની બીનાને વુઝામરી કાઢી હોત પણ
 તેવામાં મેડમેઝાઇલવાળા એરડાની બાબુમાં
 ના બાગની તપાસમાં ત્યાંથી અડધી રૂબરૂ દુરા
 ઓ મળી આવ્યા કે જે દરેકમાં લુપીનના નામ-
 નો ડાડું હતો. મુંદર ફૂલોના આ દુરાઓ દરકા-
 ર વગર ફેંકવામાં આવેલા હોવાથી કરમાઇ ગય
 લા હતા...તેઓમાંના એકમાં લુપીનના ડાડું
 ઉપરાંત એક કાગળ પણ હતો જે મેડમેઝાઇલ
 ના જોવામાં આવ્યો ન હતો. તે સાંજના મેજ
 શેડ સનમુખ તે કાગળ ફેડરામાં આવ્યો કે
 જેમાં પડના પડ કાગળોના બર્પા હતા. તેમાં
 લુપીને મેડમેઝાઇલને સમજી તેની યાદ આવ્યું
 છોએ કરનાં રૂપાન હાથ ને સોનાના દેવડાવાળાં
 વચ્ચેના આપી પોતાની નિરાશા જણાવી અનેક
 ધમધમીઓ આપી હતી. દીવાના બની ગયેલા
 આપકને તે પત્ર પ્રુલો બાસ આપતો હતો
 અને તે કાગળમાં છેવટે જણાવ્યું હતું કે,
 'જનને મન, મગસવારે રાત્રે હું આવીશ.
 મારે ત્યાર સુધીમાં તું વીચાર કરી મુકજે.
 હું યદીનયિ કહુ છું કે તારા વગર હું વધુવાર
 જીવી શકતો નથી. મેં રૂઢ દરાવ કર્યો છે
 એટલે કોઇની કીચમું હું તને મારી વહાલી
 બનાવીશ પણી તું ગમે તે ધારે.

મંગલવારે રાત્રેજ શીલીપીએ પોતાના
 બાપ અને મેડમેઝાઇલનો છુટકારો કર્યો હતો
 એટલે બનવાજોગ છે કે મેડેયા લુપીન ત્યાં
 આવતાં તે પોતાનાં રોજીને સાથે લઇ ગયો
 હોય.

ઉપલી ખબરોથી આખી દુન્યા ગણે હજી
 મળી રહી. અજાણીમાં ગરકાવ થઇ ગયા
 હરણુ હાથ થઇ ગયા. પ્રુદા બોડરોના છુટકારો
 અને મેડમેઝાઇલ સારાહનો બચાવ ગદુ અચા-
 નક અને અસાધારણ હતો. લુપીન-જાણીતા

સાહુએરની આ માનીતી અને વહાલી મેડમેઝા-
 ઈલને બહુ સદ્ગાઈથી તેના પંગમમાંથી બચાવવા
 માં આવી હતી. લુપીનના દીવાના ખ્યારની
 હકીકતો બહાર આવી અને દુન્યા ચકિત થઇ
 ગઇ! યા ખુદા શું જમાનો આવ્યો હતો! ...
 તે બન્ને કેદીઓ બચવા પામ્યા હતા અને ચોક્ક
 સેલ વાળો બેઠ હવે હમશે મારે પ્રુલો થઇ
 જાહેરાત પામ્યો હતો.

આખું ક્રાન્સ અજબ પ્રુદાળ થઇ ગયું
 હારી ગયેલા અથંગ્યોર લુપીન પર...ખ્યારમાં
 દીવાનો બનેલો લુપીન લુપીનનાં છેવટનાં
 કચકાં..... ઘંટીયોરનો ખ્યાર ગળાં
 ફાસુની ટેંકરાઇ!..... ખરેલો પગ ગાલી-
 આપર લઇ ગયેલો બદમાશ!.. જેવે નામનાં
 અનેક ગાયનો જોડાયાં અને હ એક બધે જીધ
 ગવાવા લાગ્યાં.

ગરીબ બાપડી સારાહ! ન્યુસપેપરોના
 રીપોર્ટરો અને અધિપતિઓએ તેણીનાં ખ્યારણાં
 બણી નાંખ્યાં પણ તેણીએ બહુજ શરમાળ
 પછે અંદાજમાં રહી સત્તાસોના જવાબ આપવા
 સિવાય એક બોલપણુ વધાર્યો ન હતો પણ પેલ્લ
 કાગળની વિગત તથા કુલેના દુરાની વાતો તેણી
 ના પાડી રાકી નહિ. આ પછી લુપીન લોકોની
 બારે દસીમાં આવી પડ્યો અને જે ઉચ્ચ રથાન
 તે જઇ પડ્યો હતો તે પરથી સદગમાં નીચે
 ગબડી પડ્યો.

અને હવે લુપીનની જગ્યા શીલીપી બોડરને
 મળી. કેમકે તેણેજ આ બધી વિગતોની આધાલી
 કરી હતી અને દરેક બાબદપર અજવાળું
 નાંખ્યું હતું.

મેડમેઝાઇલ મેજરનેટ સાહેબની તપસમાં
 દરેક વિગત બારીકાઈથી જણાવી જે શીલીપીએ
 જાહેર કરી હતી, તેને બોલે બોલ મળતી આવતી
 હતી, જે બનાવોની તેણે આગાહી કરી હતી તે ખરે
 ખરા રૂપમાં પ્રગટ થઈ હતો આ વખતે દુન્યા
 માં લુપીનનો સરદાર પેદા થયો હતો.

પોતાના આપને તેમને મરતને વીણવ કરવા પહેલાં શીલીપીએ તેમના થોડા મંડીના નદવા ફેર કરવા જહાર જવાની જખરાન પાડી અને પોતે પોતાના આપ અને મેડમોઝાઇલ સારાદ સાથે નાઇસ ખાતે જઈ રહેલા કે જ્યાં માર-કપીસ વીવીઅન અને તેમની બેટી સુઝની શિયાળો ગુમરવા આવી રહેલાં હતાં. એ દીવસ પછી પોતાની માતા સાથે પોતાના આ નવા મીત્રોની મુલાકાતે ત્યાં આવી પુચ્યા અને ત્યાં સાત જણાં આ કુટુંબ એકજ હોપ તેમ બેઠું રહેવા લાગ્યું.

થોડા દીવસ રહી પોતાની બીજી પરીક્ષા આપવા માટે શીલીપી પોતાની કોલેજમાં પરત ફર્યો અને તે માટેની તક્યારી કાપ લાગેલ અને ત્યારે કોઈ પણ તત્તની હરકત વીના વખત વડેવા લાગ્યા, પણ હવે બનેથી તે શું? લુપીન સાથની લડાઈ શું પુરો થઈ ન હતી?

આ બાબતે લુપીનની પોતાની દાર બા-બેની સંપૂર્ણ ખાતરી થયેલી જ રહી જ એક-એ નહીં કર તે છેકની ઘડીએ પણ જીવંતોડ લગ-છ કર્યા વીના ચુકે નેવે ન હતો. તેના બીજા એ કેટલો હોમથોડ અને ગેનીમાડ પશુ ચોંધ દીવમે મળી આવ્યા. ડીટકીવ ખાતાની વડી એશીસથી થોડે દુર આવેલી ખાડીમાં તેઓ હાથ પગ બાધેલાં, એ લાન દાવ તમાં મળી આવ્યા હતા. તેમની આમદથી વળી પાછી ચર્ચા ચાલી.

એક અઠવાડયાની મેહનત પછી આ બન્ને સુનંદ ડાટકીવો હુસાર થયા અને તેમના વિચારોનો પ્રવાહ સરળતા વડેવા લાગ્યો ત્યારે ગેનીમાડે જ વિગત જણાવી કેમકે હોમથોડે ભારે અનુભવ સુધ રહ્યો હતો તેના જીવાવવા મુજબ અને તેને યાચ "દીરેનડમ" પર છુપાછુપા ઉપાડી લઈ જવામાં આવ્યા હતા અને એ કે તેઓ ત્યાં છૂટા હતા પણ તેમનાથી

એક ડગલું પણ અલગ મરતું ન હતું ત્યારે જણાવી. કેનરા પર જતા હતા, ત્યારે તેમને બંદારમાં ઉતારવામાં આવતા હતા પોલીસ રે-શન સામે તેઓ કેવી રીતે આવ્યા હતા તેની કશી ખબર તેમને ન હતી. ધારવા મેજે તેઓને તબીબ દિવસ આગમનના ઉધમાં નાંખવામાં આવ્યા હતા.

કેટલોના આ છુટકારાથી લુપીને પોતાની સેવટની દાર કપ્પની હતી. તેણે પોતાની અસકિત આ રીતે પ્રગટ બતાવી હતી.

એક બીજા બનાવે આ ચર્ચાને વધુ જનમન કરી. મેડમોઝાઇલ સારાદ લૂમ વાલમર સાથે અદરાઈ હતી. નવી દોરતીએ તબીબ પહોંચી, વખાણ પછી પ્રેમ બંધાયો અને પ્રેમે વ્હાન ધાકું રૂપ પડ્યું. વાલમરને સારાદની દીકરા સુદરતા જુગ પતંદ પડી અને તે બાપની કોઈનાં છજ દિના દેરાન થયાથી વાલમર જેવા બસા રાહ નડના પાસામાં સહેલ બેંચાઈ ગઈ.

જનમનો દિવસ નહીં થયો પણ તે દાંધક ચિંતા વાગ થઈ પડ્યો હતો કેમકે લુપીન કદાચ પોતાનું વેર શ્રે એવી દરેક ધારતી હતી. જે સીને તેણે ખસ પ્યારથી ગાવી હતી તેને ને કેવી રીતે એમને એમ જતી મુકે. અધુરામાં પૂરું જ ગયાં કે ચારેક દિવસના તબીબ ચાર રાત્રે સંજો તેમના બાલની ચોપાસ ફરતા હતા તથા એક સાંજના એક છાટો લૂમ વાલમરને અચડી પડ્યો અને છુટકે તેને આંચકો મારતાં તેણે ગિલાશર કરી ને ફાડી પણ તે તેની ટાપીમાં દાંણું ઘાડીને નીકળી ગઈ. આ એક ખરેખર જીવ સંદોગદનો માગસો હતો પણ ત્યાર પછી કરોડીની બનાવ બન્યો નહિ અને લગન તેને નક્કી કરેલા દીવસે થઈ મેડમોઝાઇલ સારાદ એમ દુર્ઘ વાલમર થયાં.

જાણે બાગદેરી પોતાના વિચિત્ર ફરતને અનુસરી એકદમ શીલીપી પર. ખુસ થઈ હોય અને લુપીન પર ખદા થઈ હોય તેમ લાગતું.

હતું. શાહનામાંએ અલંકારીક લેખક પ્રેમાણે આ વાંકી પોદને ફરતો આરમાન મકકારે ખુદયાની પેઠે પોતાના આજ્ઞા બતાવતો હતો. તે ઘડોમાં કોઈને હસાવતો ને રમાડતો તો બીજી પળે તેને અંબેઝારે રડાવી સાતમા આસમાન પરથી નીચેની ખીણમાં ફેંકી દેતો હતો. માટે એ ખાફા આદમ જાદા હું ચેત—ફુન્યા કોઈની યજ્ઞ નથી ને થવાની નથી તો એ પાય દીનની છંદગી માટે માર્—તાર્—કરી શા માટે પાપની ગાંસડી બાંધી લઇ તેના બેજન તબે કચાઇ જાય છે.

ફીલીપીની આસાધારણ ફતેહ તેના ચાહનારા અને વખાણનારાએ એટલા ખુબ તો ખુશ થઇ ગયા કે તેઓએ તેના માનમાં પ્રભુ તરફ એક જાહેર ખાતું આપવાનો દરખાશ જાહેર કર્યો. તે જાણુ ચતા લોકોએ તે વિચાર બારે ઉત્સાહથી વધારી લીધો અને તે માટેની મેદાં દાખની ટીકીટો ચપોચપ ઉચકાઇ ગઇ. એક મોટી કમીટી નેમાઇ અને આખાં ક્રાન્સની દરેક કોલેજના ત્રીજા વર્ષના બધે અબ્બાસીઓને ખાસ નોતરવામાં આવ્યા તે જાહેર ખાતું એક રેકાં સમાન યજ્ઞ પડ્યું કેમ કે પેપરાએ તે બાબે ગીતડાં ગાવામાં કરી કયાસ રાખી ન હતી.

આ ફુન્યામાં એવો કોઇ શખ્સ નથી કે જેને પોતાનાં વખાણુ ગમતાં ન હોય. અલગત દર ઉપરાંતની વખાણુ ઝાઝી પસંદગી પામતીજ નથી પણ જેઓ અંદર ખાંતેથી પોતાજ પાણી ચલાવી બહારથી મોટી કારડી રાખવાની સંભાળ લેતાં જણે તેમને પોતાના વખાણુ પસંદ ન હોય તેમ બતાવે છે તેઓ ક્યાં તો જનરા ઢોંગી હોય છે યા તો ફક્ત ત્રાડીનેને બતાવવા કે તેઓ અજબ ચરમીજ છે તેથી તેમ કરે છે. ફુન્યાની માથાને દડસેવી ઇશ્વરી માથામાંજ લીન રહેનારાઓ આ ખાફા ફુન્યામાં બહુ જવજેજ મળે છે. એનાઓ

માનુસિકંપણને ઉચ દરજ્જે જમ શીરેસ્તાઇ ગણુનોમાં સદજ આવી શકે છે પણ અધ્યા, સખર...આ શું દારનાન કે ? વાર્તા લખવા બેઠો છું કે વાચન કરવા માંડું છું.

લખાન ન કરતાં એટલુજ કહીશું કે તે ખાનાપર શીનીપીએ પોતાની નમુનતાઇ, સાલેસાઇ અને મલાઇથી બધાનો અજબ ચાહ છતી વીધો. ફુન્યાના તમાકિત પ્રશ્નોની જોડમાં તેની ગણના થઇ તેથી તેને થર્ણ લાગી આવ્યું અને જોકે તે કાંઇક ચુચવાયા હતો છતાં તેના મનમાં આથી થણી ઉડી અસર થવા પામી હતી.

તેણે ટુંકમાં પોતાના મિત્રોને વખાણનારા જે ને ખુશ ખુશ કરી મુક્યા, તે બચાંની પેઠે રાજ રાજ થઇ ગયો અને પોતાની છંદગીમાં આ બનાવને સોનેરી દરજ્જે લખાણેલો, બહાર ફોર્ડ અને ત્યાર બાદ પોતાના પીતાને નમન કરી તેણે વાસમર તથા તેના મદદગાર મિત્રોને ખાસ ખાત. ઉઝો તેણે શર્મીનીનુ ખાસ ઉચક્યું અને દજ તે પોતાનું પુર્ કરી રહે તે પહેલાં કોઇ તે હોયમાં તે વખતનું તાજુ પેપર લઇને બરાડા પાડતું દાખન થયું તુરત તેને ચુપ કરવામાં આવ્યો પણ લોકોની તે પેપરમાં શું હતું તે જાણવા જરાસા ઉકેરાઇ. થોડાઓને બારે ઉકેરાઇમાં તે વાંચનાં જોઇ દુરથી કોઇએ બરાડ પાડી તે સભા સમક્ષ મોટેથી વાંચવા ફરમાસ કીધી.

તુરત એક જાણુ ઉઝ્યો ને મોટેથી વાચવા લાખ્યાં શ્રોતાઓ બારે આતુરતાથી તેનો શબ્દે શબ્દ માનખતા હતા, તે પત્રમાં મોટાં મથાળાં લેઠજ ક્રાન્સની જુના લેખો ઉઝાવાવારી કોલેજના વડા પ્રીન્સીપાલ મશ્વર મેસીજાનો તે કામળ હતો. તેમાં તેણે શીનીપી બોક્ષે “પોડળ મોય” વાળો જ વારમ ખુલ્લો કર્યો હતો તેના બંને ધય રહ્યો આખો આરસેની લુપીન માથ ૧ લાડમાં તે કેવો ખૂબ જ નવો હતો ને ખુદ્યુ બનાવી આપવામાં આવ્યું હતું તે કામળ નાચે સુખ્ય હતું—

“ સાહેબ,

છ. સ. ૧૬૭૬ ના માસની તા. ૧૭ મીએ
નીચલાં નામની એક નાની એપી પ્રગટ થઈ
હતી.

“ પોકળ સોય ” વાળો ભેદ.

—:—

પહેલી વખતે જાહેર થયેલો
મહાન ભેદ.

—:—

દરબારની જાણ મારે સેવક તરફથી
પ્રગટ થયેલી સૌ નકલ.

—:—:—

“ તેજ દિવસે સદવારના નવ વાગતે આ
એપીનો લેખક જે જવાન અને ઝંરડી હતો
પણ કમનસીબે તેનું નામ હજી જાહેર થયું નથી
તે, જહાર નીકળ્યો અને દરબારના ખાસ
ઉમરાવોને ત્યાં એકેક નકલ આપતો ગયો. દસ
વાગતે તે આડું ઠેકાણે પોતાની પ્રતે આપીને
નીકળ્યો અને પાંચમે ઠેકાણે જાય છે તેટલામાં
સહેનશાહી સેતાના વડાએ તેને રસ્તામાં રોકી
ખાદશાહી વારંટની રૂએ તેને પકડ્યો. તે લેખ-
ક ને ખાદશાહની સમક્ષ લઈ ગયાં આગ્યો
અને જ્યાં જ્યાં તે નકલ આપી આગ્યો હતો
ત્યાં ત્યાંથી તે એકદમ પાછી મેળવવામાં આવી.

‘ સૌ નકલ બરાબર એકઠી થવા મળી
ખાદશાહે પોતે મણીને ખાતરી કરી અને મોટે
આતશ સજગાવી ફક્ત એક સિવાય બધી પ્રતો
બળતામાં ફેંકી દીધી. એક પ્રત ખાદશાહે પો-
તાના ઉપયોગ માટે રાખી હતી.

“ તે જવાન લેખકને સેંટમારના કિશ્માં
ખાદશાહી ફકમથી પુરવામાં આગ્યો અને તેને

એક પાછી એક કિશ્માં બદલવામાં આગ્યો
હતો. લેખકની સુરખાવાલો શખ્સ જે ફેર
તવારિખમાં મચ્છર થઈ ગયો છે તથા જેને તેજ
અવતારે કેદમાં રાખવામાં આગ્યો હતો તે આજ
માણસ હતો એમ કહેવામાં આવે છે.

“ આ ખાદશાહની સમ્યાદ એક સદજ પછી
અસે પુરવાર થાત નહિ પણ આ જનાવ વખતે
ખાદશાહી સેતાનો વરો હાજર હતો તે જવાન
લેખકની તપાસ વખતે ખાદશાહની સાથે તેજ
એકસો હતો તથા આતશમાં નવાનું નકલો ખાજ
વામાં આવી ત્યારે તેણે ખાદશાહની પીઠ ફરતાં
એક નકલ આગથી તારાજ થઈ જાય તે પહેલાં
એથી કાઢી પોતાના મગવામાં સંતાડવાની લાલ
ચ યોજાવી શક્યો ન હતો.

“ ૭ મહિના પછી તે વડાનું ખુન એક
એકાંત રસ્તાપર કરવામાં આગ્યું હતું. તેના
ખુનીઓએ તેને સદતર નમ્ર કરી મુક્યો અને
તેનાં વસ્ત્રોનાં બીધડે બીધડાં કરી મુકવામાં
આગ્યાં હતાં. પણ તેના જમણા પગના બુટમાં
અંદરથી એક ધણો કિમતી હીરા છુપાવવામાં
આગ્યો હતો. ને ખુનીઓ મેળવી શક્યા ન
હતા પણ પાછળથી મેળવવામાં આગ્યો હતો.
તે હીરા ધણુંજ આજદાર નંગ હતું.

“ તપાસ કરતાં તે મરનારના કાંગળો
પરથી આ ખાખતમાં કાંઈક અજવાળું પાડ્યું.
મરનારે પોતે ચોરેલી નકલ વિષે કશું જણાવ્યું
ન હતું પણ તેના ખાનગી કાંગળોમાં મરનારના
દાંડતે તે નકલના પહેલાં પ્રકરણોનો ફકસાર
ખાસ કરીને લખવામાં આગ્યો હતો. આ વિગત
ખાજ કરીને એક મહાન ભેદને લગતી હતી જે
એથી આગળના છાંલડના રાજાએ ફક્ત જા-
ણતા હતા પણ હજી સહેનશાહી હાથમાંથી ત્યારે
રાજ્ય કબુલ એક પોકળ સોયના હાથમાં આગ્યું ત્યારે
હેનરી પોતે પોતાની સાથે તે ભેદ લઈ ગયો
અને છાંલડના સહેનશાહો તે વિગતથી અખ-

કારમાં રહ્યા. આ મદાન બેઠ પાછળથી ક્રાન્સની નાનીથી સ્ત્રી " જોન 'મોશ્ કાર્કિ' " ક્રાન્સના રાજ આદર્શ સાતમાને જણાવ્યો હતો જે બાદશાહી બેઠ થઈ પડી એક ખાસ કાગળથી ગાદીવારસ શહેનશાહને જણાવવામાં આવતો હતો. દર વખતે તે પર નવેસરથી રીલ મરાતું અને ક્રાન્સનો રાજ બ્યારે મરવા સુનો ત્યારે આ કાગળ " ક્રાન્સના રાજ માટે " એવા લેખથી ખીજ અગત્યના કાગળો સાથે ખીજાના પર રાખવામાં આવ્યું હતું.

" આ બેઠમાં ખજનાના એક મસ મોટા ખંડારની વિગત સમાવણી હતી કે જે ખજના બાદશાહી હોષ દરેક બાદશાહ તેમાં પોતાની કુદગી દરમ્યાન ચાલુ ઉમેરા કરતો હતો.

" આ બનાવ પછી અરાબર એકસો ચૈદ વર્ગે છુપ્ત સોજામે, ક્રાન્સનો રાજ, કેદમાં પડ્યો હતો ત્યારે તેણે બાદશાહી કુદગી પર પ્રજાસનાક સત્તાવાળાઓ તરફથી દેખરેખ રાખતા વડા અમલદારને બોલાવી કહ્યું હતું

' અરથુર, મારા મહાન પ્રતાપી પિતા શ્રીના વખતમાં શું તમારા કોઈ વડીલ વડા અમલદાર હતા ને ? '

' હા, પિતાશ્રી. '

" હાંક, ત્યારે હું તમારા પર ભરસો મુકું...
... યા ખુદા ! ... શું તમે મારા..... "

બાદશાહ અચક્યો પણ તે અમલદારે અધુરો વાક્ય પુરો કરતાં કહ્યું

' મારા પર વિશ્વાસ રાખો, પિતાશ્રી હું તેને કદી ખંડ કરીશ નહિ. તે મહાન આપને હાજર નાજર ગણીને હાહડતા સોમંદ ખાકે છું કે હું કદી ત્રીમાર પર મુકાવલા વિશ્વાસનો ખંડ કરીશ નહિ. '

' ત્યારે સાંભળો '

બાદશાહ સલામતે પોતાની નાન પોકેટ બુકમાંથી ઉઘટતું એક પત્ર કાઢ્યું. પણ તુરંત કાંઈક ધ્યાનમાં આવતાં કહ્યું,

' ના, હું તેની નકલજ કરું તો બેહતર છે કે જેથી..... 'તેમણે કાગળનો એક મોટો ટુકડો લીધો અને તેણે કાટખુણામાં કાઢ્યો અને તે પર મીંડા, અક્ષરો અને આંકડાઓની પાંચ લીટી એ લખી આ બધું તેમણે પોતાની પોકેટ બુકનાં છેલ્લા પાનાં પરની છાપેલી વિગતો પરથી કયું હતું ત્યાર બાદ તે અસલ નકલ બાળી નાખી તેમણે તે અમલદારને આપતાં કહ્યું. '

' અરથુર, મારા મરણ પછી તમે આ તમારા રાજીયને આપજો અને કહેજો કે મેડમ બાદશાહ સલામત તરફથી..... તમે નામવર અને તમારા બેટા માટે ' જો તેઓ આટલું નહીં સમજી શકે..... '

' જો તેઓ આ ન સમજી શકે તો, પિતાશ્રી ! '

' તો તમે કહેજો કે એમાં પોકળ સોય વાળો મહાન બેઠ છે. રાજીય તેમ થતાં સહેલાઈથી સમજી શકશે. '

આ કહ્યા પછી બાદશાહે પોતાની પોકેટ બુક તેની અંદરનાં કાગળો સાથે આતશમાં ફેંકી દીધી અને તે : કડપથી બળાને બરમ થઈ ગઈ.

" બાદશાહને તા. ૨૧ જાન્યુઆરીને દીને ફ્રાંસીએ લટકાવવામાં આવ્યાથી તે અમલદારને પોતાનો મંદેશો રખા કરનાં ધણા મહીના લાગ્યા બાબરે ધણાજ પ્રયત્નો રચી તે એક દિવસ રાણી મેરીઝિનદેહનેટની સમક્ષ હાજર થઈ શક્યો અને ફક્ત તેણી એકલીજ સાંભળે તેવી રીતે ધીમેથી બોલ્યો,

' મેડમ મરહુમ બાદશાહ તે આપના નેક ખાવિંદ તરફથી તમે નામવર અને તમારા બેટા માટે. '

(સાંભળ છે.)

Kaiser an Antichrist.

Monsieur Adrian Peladan, who died in 1890, had made a collection of several predictions, visions etc. This particular prophecy was found among his old papers by his son. It was taken from an old Latin Book of prophecies written by Brother Jahannes, about A. D. 1600. The late Monsieur Peladan received the book from a Canon of St. Michel de Frigolet, near Tarascon, who in his turn had got it from Abbe Donat, a priest died at Beaucaire. The description of Antichrist very closely corresponds with that of the German Emperor and of the Allies with the "defenders of the Lamb." Alderman Ward of Harrogate, writes to the Editor of "Light," that on his recent visit to London he met at the hotel at which he was staying a Belgian Judge, who showed him a copy of this very prophecy in French. The Judge had been in possession of this copy for a number of years.

Antichrist, it is said will invoke God and declare himself as

his apostle. The Kaiser has exactly adopted these blasphemous methods in one of his latest proclamations to his Eastern Army:—

Remember who you are. The Holy Spirit has descended on me, because I am the Emperor of the Germans I am the instrument of the Most High. I am his sword, His representative. Woe and death to those who resist my will! Woe and death to those who do not believe in my mission! Woe and death to cowards! Let all enemies of the Germans perish! God demands their destruction. God who through me commands you to fulfil His will.

The Real Antichrist.

The real Antichrist will be one of the Monarchs of his time, a Lutheran Protestant. He will invoke God and give himself out as His Messenger (or apostle.) This prince of lies will swear by the Bible. He will represent himself as the arm of the Most High, sent to chastise corrupt peoples. He will only have one

arm, but his innumerable armies, who will take for their device the words "God with us" will resemble the infernal legions. For a long time he will act by craft and strategy. His spies will overrun the earth, and he will be master of the secrets of the mighty. He will have learned men in his pay who will maintain and undertake to prove his celestial mission. A war will furnish him with the opportunity of throwing off the mask. It will not be in the first instance a war which he will wage against a French Monarch. But it will be one of such a nature that after two weeks all will realize its universal character. Not only all christian and all Mussalman, but even other more distant peoples will be involved. Armies will be enrolled from the four quarters of the globe. For by the third week, angels will have opened the minds of men, who will perceive that the man is Antichrist, and they will all become his slaves if they do not overthrow this conqueror.

Antichrist will be recognised by various tokens in especial he will massacre the priests, the monks, the women, the children, and the aged. He will show no

mercy, but will pass torch in hand, like the barbarians, but invoking Christ! His words of imposture will resemble those of Christians, but his actions will be those of Nero and of the Roman persecutors. He will have an eagle in his arms, and there will be an eagle also in the arms of his confederate, another bad monarch. But the latter will be a Christian and will die from the malediction of Pope Benedict, who will be elected at the commencement of the reign of Antichrist. No longer will priests and monks be seen confessing and absolving the combatants, because in the first place the priests and monks will be fighting with the other citizens, and further because Pope Benedict having cursed Antichrist, will proclaim that those who fight against him will be in a state of Grace, and should they die, will straight to heaven like the martyrs. The Bull which will proclaim these things will make a great stir. It will revive the courage of the foes of Antichrist and cause the death of the monarch who is his ally.

In order to conquer Antichrist it will be necessary to kill

more men than Rome has ever contained. It will need the energies of all the kingdoms, because the cock, leopard and the white eagle will not be able to make an end of the black eagle without the aid of the prayers and vows of all the human race. Never will humanity faced with such peril, because the triumph of Antichrist would be that of the demon, who will have taken possession of his personality. For it has been said that, twenty centuries after the Incarnation of the world, the beast will be incarnate in his turn, and will menace the earth with as many evils as the Divine Incarnation has brought it grace. Towards the year 2000 Antichrist will be made manifest. His army will surpass in number anything that can be imagined. There will be Christians among his cohorts and there will be Mohommedan and heathen soldiers among the defenders of the lamb. For the first time the Lamb will be all red; and red also will be heaven and earth and water and even the air for blood will flow in the domain of the four elements at once. The black eagle will

hurl itself upon the cock, which will lose many feathers, but will strike heroically with his spur. It would soon be exhausted but for the aid of the leopard and its claws. The black eagle who will come from the land of Luther, will make a surprise attack on the cock from another side and will invade the land of the cock upto one-half. The white eagle who will come from the North, will fall upon the black and the other eagle, and completely invade the land of Antichrist. The black eagle will find itself forced to let go the cock in order to fight the white eagle, whereupon the cock will have to pursue the black eagle into the land of Antichrist to aid the white eagle. The battles fought up to that time will be as nothing as compared with those which will take place in the Lutheran country; for the seven eagles will simultaneously pour out the fire of their beaks upon the impious land. In other words the Lamb ordains the extermination of the race of Antichrist. When the Beast finds himself lost he will become furious. It will be necessary that for some months

the beak of the eagle the claws of the leopard, and the spur of the cock shall hurry themselves in the flesh of the Beast. Men will be able to cross the rivers over the bodies of the dead, which in places will change the courses of the streams. Only the bodies of the most noble, the highest captains, and the princes will be buried for to the carnage of the battle-fields will be added the destruction of myriads who will die from hunger and pestilence. Antichrist will sue for peace many times, but the seven angels who will march before the three animals, defenders of the lamb will have proclaimed that victory will not be given except on that Antichrist shall be crushed like straw upon the threshing floor. Executors of the justice of the Lamb, the three animals will not be permitted to cease fighting so long as Antichrist has soldiers. That which makes the degree of the Lamb so implacable is that Antichrist has dared to claim to be a Christian and to act in the name of Christ, and if he did not perish, the fruit of the Redemption would be lost and the gates of Hell would prevail against the saviour. It will be made manifest that the combat which will be fought out in that

part of the country in which Antichrist forget his arms, is human conflict. The three animals, the defenders of the Lamb, will exterminate the last army of Antichrist. But it will be necessary to make of the field of battle a funeral pyre as great as the greatest, of cities, for the corpses will have altered the features of the land by forming ranges of little hills.

Antichrist will lose his crown and die in solitude and madness. His Empire will be divided into twenty-two states, but none will have any longer either fortification or army, or ships of war. The white eagle by order of Michael, will drive the Crescent out of Europe, where there will no longer be any but Christians. He will instal himself at Constantinople. Then will commence an era of peace and prosperity for the universe and there will be no longer any war. Each nation will be governed according to its own heart and live in accordance with justice. There will be no longer Lutherans or schismatics. The Lamb will reign and the happiness of humanity will begin. Happy will be those who escaping the perils of this marvellous time will be able to taste of its fruit. This will be the reign of the spirit and the sanctification of humanity which could not come to pass until after the defeat of Antichrist.

"THEOSOPHY IN INDIA"

તનદરોસ્તી

તે વીધે મવાજ—જવાબતાં આકારમાં મળતો બોધ—૩ પદેશ.

(મોટાં-નાના-દરેક માટે એકસરખા કિંમતી ઉપચોગી)

Health-Catechism

BY

Dr. Chas D. Tyrrell M. E.

(Late President of Tyrrells Hygienic Institute N. Y.)

અપનાર—ખેં૦ પી૦ માદન.

સવાલ—તનદરોસ્તી એટલે શું ?

જવાબ—એટલે, હિંચાતી અથવા છાંદગીની તે હાલત કે જે યેળા શરીર તથા મનનું દરેક કાર્ય એવી તો સંપૂર્ણ સનાધાનોથી ચાલતું હોય છે કે માનુષ્ય પોતે કેમ છતાં તેની અંબર હોતી નથી, તેને કશું બાત હોતું નથી. હુકમો તે યેળા માણસ કાંઈ અણુતોજ નથી કે તેનું શરીર કેમ સડસડાત ચાલ્યું જાય છે.

સવાલ—તનદરોસ્તી એક માણસને કટલી કીમતી છે.

જવાબ—અધીન—કે.ઇ.બી ચીજ તે કરતાં વધુ કીમતી નથી. તે વિના કોઈબી મોટું કાર્ય કરી શકાય નહીં. તે હોય તોજ ધર્મ શકે—તે છાંદગીને જોયા અર્કજ છે—અને તે વિના છાંદગી નકામીજ છે.

સવાલ—શું તનદરોસ્તી કુદરતીજ છે ?

જવાબ—એક જેમ સુચનું પ્રકારાણું અથવા પવનનું ધુકણું કુદરતીજ છે તેમ દરેક મનુષ્ય માટે તનદરોસ્તીજી સ્વભાવીક અથવા કુદરતીજ છે. અને દરેક માણસ માટે તનદરોસ્તી બોગવવી એ કુદરતે નીરમાણ્ય કહેલું છે.

સવાલ—તનદરોસ્તી ખાસ માણસો બોગવે છે ?

જવાબ—અફસોસ નહિ—ધણાજ યોડાં માણસો પૂર્ણ તનદરોસ્તી બોગવતાં હોય છે હજારો માણસો, જેમને કાંઈક ખાસ દરદા હોતા નથી છતાં તનદરોસ્તીની તે ખરી રહેજત અને જોશ તેમજ તે તિલ્લુ આનંદ નથી માત્ર છવવા-માંજ જે જોજ મુજે છે અને જની અંબર તો સંપૂર્ણ તનદરોસ્તી ધરાવનારાજ અછી શકે છે, તે એન, તે જોશ તેમનામાં હોતો નથી.

સવાલ—તનદરોસ્તીના છુપો બેદ શો છે ?

જવાબ—સ્વચ્છ લોહી.

સવાલ—તે કેમ, તે સમજાવશો ?

જવાબ—આ રીતે—છાત્રીની દરેક પાંખો.

શરીરનાં નાનાં સેલોમાં જે નેનાથી કરીને આ શરીર બંધાય છે તેઓ (દરેક પાંખો) લાખિાની સંખ્યામાં તારા પામે છે. અને તેમની જખ્યાએ લોહીમાંથી બીજા સેલો પેદા થાય છે અથવા બંધાય છે. તમે હાલકી ઈંટોથી એક સારું મજબુત ઘર બાંધી શકો નહીં, તેમ અસ્વચ્છ લોહીમાંથી સારા સેલો બંધાઈ શકતા નથી. તનદરોસ્તી સંપૂર્ણ કાર્ય ઉપર આધાર રાખે છે અને તે જ્યાં મુખી તનદરોસ્તી “તીરુ” હોય નહીં ત્યાં મુખી બની શકતું નથી અને સારા તીરુ સારા સેલોમાંથી બંધાય છે તે જ સ્વચ્છ લોહીમાંથી બંધાય શકાય છે.

સવાલ—દરદ એટલે શું ?

જવાબ—ડીસીઝ જેમ અત્રે શબ્દ, દરદ માટે વપરાય છે તે શબ્દનું અર્થ મુશ્કેલ છે Disease-યાની સ્વસ્થ પાણીથી અથવા નિર્ગતીથી વેગળા એવો થાય છે. બીજા બોલોમાં કહેવાં દરદ એટલે તનદરોસ્તી અથવા મુખ અથવા નિર્ગત એવો વેગળો થયેલી હાલત.

* Cells—સેલ એટલે નાના નાનાં શરીરો જે ને આપણા શરીરમાં કોઈકે હોય છે અને જેનાથી કરી આખું શરીર બંધાયું હોય છે.

સવાલ—શા કારણથી દરદ થાય છે ?

જવાબ—કુદરતનાં કાર્યોમાં બગાડ કરવાથી—

સવાલ—ત્યારે શું દરદ અકુદરતી નથી ?

જવાબ—કદીથી નહીં. તે એક કારણથી કુદરતી કુદરતી પરીણામ અથવા અસર છે—જે કુદરતી કાર્યોમાં બગાડ થાય તો તેની શિક્ષા તરીકે એક કુદરતી પરિણામ તરીકે દરદ આવે છે. તનદરોસ્તી અને દરદ એ બે વસ્તુની સગાઈ, જેમ રોસાણી અને અંધારું જે તેવીજ રીતેની સંપૂર્ણ કુદરતી સગાઈ સમજવી.

સવાલ—ત્યારે કેવી રીતે અને કયા કાર્યોમાં બગાડ થાય છે કે જેને પરિણામે દરદ આવે, છે; તેનાં કાંઈક કારણો આપશો ?

જવાબ—અણધરતા ખોરાકો ખાવા અથવા અઘટીત રીતે દમ લેવો, કુદરતની હાજરોને જવાબ આપવાનું મોકલે શખવું. કસરતનાં ધરહાજરો, શારીરિક ગદીલાપણું અથવા કોઈબી જાતનું એકદમ પાણું.

સવાલ—એઓ કેવી રીતે દરદને ઉપજાવે છે ? કાંઈક સમજાવશો ?

જવાબ—મુખ્યતરે કરીને આ અણધરતા રીતો દરેક અવયવમાનાં લોહીને ગમતી નાખે છે. એટલે કેનજેશન ઉપજાવોને કે નેથી કરી શરીરમાં બેગો થયેલા કચરો (ઝેરી પદાર્થ) બાહર નીકળી શકતો નથી—આ પદાર્થો, શરીર માટે પરદેશી બીજો છે,

અને તેઓ બાહર નીકળવાને બહલે,
જુદા જુદા અવયવોમાં ભેગો થઈ રહે
છે, કે જ્યાં તે અવયવોના કાર્ય કર-
વામાં અટકાવ થાય છે, અને તેમ
કરો શરૂઆતમાં ધોડીક-ધરીતે શાન
થાને ખસવસ થાય છે અને તે પછી
સોળે, ધન્વમેશાન થાય છે. તે ઉપ-
રાંત, લોહી અશ્વપ્રતાથી ભરપૂર
થવાથી, નવા તન્દુરસ્ત 'તીરુ' બાંધ
વાને અશક્ત થઈ પડે છે, અથવા
તો ને "સેશો" પુરહાર થયેલા અને
નારા પામ્યા હોય (કે ને આપણે
શરૂઆતમાં જોઈ ગયા) તેમને બાહ-
ર કાઢવાને લાઈલાજ થાય છે.

રાવાલ-આ બધી "વેસ્ટ મેટર" કચરા-
ઓ તે શું છે ? અને તેઓ કેમ
પેદા થાય છે ?

જવાબ-તેઓ માટે ભાગે બહુજનમાંથી
જન્મ પામે છે અથવા કદો કે ખાધે-
લા ઝેરાકની રાખમાંથી થાય છે
વળી તીરુઓ ભાંગવાથી પણ થોડાક
કચરો ભેગો થાય છે. દરેક અવયવ
પોતાનું નીચમીત કાર્ય બજાવતાં,
કેમશાં ઘસાઈ જાય છે અને તેમાંથી
રહી તત્વો બહાર પડે છે-ખરૂં જોતાં,
શરીરનો દરેક હીલચાલ આ તીરુમાં
જવાને મદદ કરે છે-હવે
આ રહી તત્વો થાને ઝેરી થયેલા
કચરાનું શરીરમાં પડી રહેલું જીવ
લગમગ સંઘળાં દરદુ મુજ છે, કાર-
ણ કે તેઓજ લોહીને અપવિત્ર કરે
છે થાને ઝેરી બનાવે છે.

સવાલ-ત્યારે તમારે મનનું જે છે કે આ

રહી તત્વોના લોહીમાં હાજરી તે
દરદુ એક કારણ છે ?

જવાબ-નહી, એક કારણ નહી, પણ
એકલું એકજ કારણ છે-કપ) ટકા
દરદુનું કારણ તે આ ઝેરી પદાર્થ
છે-તમારા ઘડીયાલમાં કચરો કે ધુળ
ભરાય છે ત્યારે તેને શું થાય છે ?
જો કે ઘડીયાલ એ એક ઘણુંજ
નાનુક સંચાક્રમ છે છતાં, આ
માણસીક શરીર સાથે સરખાવતાં તે
સંચાક્રમ વધુ ઘટજ ગણાય-ઘડીયાલ
ને ચાલુ કરવાની અશક્તિ પસંદ રીતે
આજ કે તેને સાફ કરાવવું.

સવાલ-પણ ત્યારે શું લોહી ખરેખર પવિત્ર
થઈ શકે કે ?

જવાબ-ઘેરાક-તે ઘડીયાલ કરતાં વધુ સેહ-
લથી અને વધુ જલસોથી પર્વાન થઈ
શકે-આ આવી સરળ રીતથી આજ
હજારો માણસો તન્દુરસ્તી મેળવી શકે છે.

સવાલ-તે કેવી રીતે ?

જવાબ-જે રસ્તાઓ કુદરતે, કચરો કાઢવા
માટે બનાવ્યા છે તેમને સંપૂર્ણ રીતે
સાફ કર્યાંથી અને પવિત્ર રાખ્યાથી,
કે જે માંહેલા મુખ્ય ગંદકે તે
ઘનતેસ્તોઈન છે, થાને મોટું આંતરડું.

સવાલ-એ સાફ કરવાને માટે કાંઈક ખાસ
રીત છે કે ?

હા છે અને તે એક
ઘણા સરખા ગરમ પાણી ભરી.

જવાબ-એનીમાંથી યા કુશતથી કોઠાને
ધોઈ કાઢવો-પાણીએ કુદરતનું નીમ
લું-કોઈપણ ચીજ ધોઈને સાફ કર
વાનું કુદરતી સાધન છે. જેમ તમ

રાધરની મોશીંયા રસ્તાની ગટરો મા કચરો ભરાય છે ત્યારે તેને પાણી થી ધોવાથી તે માહેલો કચરો ધોવાઈ ને તે જગા તેમજ હવા સાફ થાય છે તેવીજ રીતે આ આતરડાને ધોવા થી થાય છે.

સવાલ-પણુ એનીમાંથી પાણી લેવાની ખુદુ કડાકુટ છે. તેમાં કોઈકની મદદ લેવી પડે છે. વખતનો બોગ થાય છે. એટલે ઘણા માણસો લેવાને ક'ટાણે છે માટે કોઈ વધુ સેહલી રીતે તે થઈ શકે એવું છે,

જવાબ-હા, છે, જેમ (દરેક ચીજ કરવા માટે હમણા સઉથી સરસ રીતો પણ હોયછે તેમ શરીરને સાફ કરવાની સઉથીસરસ રીત તે જ બી. કેસ કાસ્કેટ (J. B. I. Cascade) પુરી ડ છે.

સવાલ-તે શું ચીજ છે ?

જવાબ-એક સઉથી સરસ અદભુત, તાત-કાંસીક, કામ કરે એવું એપરેટસ, યાને આભર છે, કે જે કામ માટે ખાસ, લાંબા અનુભવથી શોધી કાઢી બનાવ્યું છે.

સવાલ-તે લેવાની રીત ક'ટાણા ભરી અને લાંબી છે.

જવાબ-જેટલી સાદી અને સરળ છે તેટલીજ અસર કરવામાં અને તાતકાલીક છે. તેથી અંતરનો બાય. અને શરીરને અદરખાને ધોવાનું, પણીજ સેહલથઈ એક ખરચું પણ કરી શકે છે ?

સવાલ-તે વીધે કાંઈક વધુ સમજાવશો ?

જવાબ- તે ને, બી, એસ કાસ્કેટ છે.

સવાલ-શું તેમાં ખીટ સાધારણ ચીજોમાં કે ફરા કરતાં કાંઈ ખુબી વધારે છે ? તેમાં શું કડાકુટ કે વખતનો બોગ નથી આપવો પડતો હુકમાં તે કેવી રીતે, સંરસાઈ બોગવે છે તે સમજાવશો ?

જવાબ-કાસ્કેટ એક રખરની કોઠળી છે કે જેમાં એકી વેળા છ થી સાત ખાટલી જેટલું પાણી ભરાઈ શકાય છે. તેની-સરસાઈ નીચે પ્રમાણે છે.

૧ હુ તે ફક્ત હુલ થા ખુરશી કે કમોડ હિપરન માત્ર બેસીનેજ લેવાની છે.

૨ જુ તે પાણીથી તદન ભરાયલી લેવાથી તેમાં કોઈપણ હવા રહેવાની જગ્યા યા જોખમ હોતો નથી.

૩ તે હિપર માત્ર બેસવાની બે ધી ત્રણ મીનીટમાં આખા કોઠા ધોવાઈ સાફ થાય છે.

૪ બેસીને લેવાથી આતરડાઓની હાલત કદરતી હાલતમાં રહે છે, જેથી આખા આતરડામાં પાણી જઈ તેઓ સપુર્ણ રીતે સાફ થઈ શકે છે જેથી ખારીકમાં ખારીક ઝેરીક તત્વ પણ બાહર નીકળી જાય છે.

૫ વલી તે બેસીને લેવાય છે તેથી લેતી વેળા પેટને હાંથથી મસાજ કરાઈ શકાય છે, કે જેથી વધુ કચરો ઝડપથી નીકળી શકે છે. તેમજ પાણી ભરાતી વેળા આતરડાનો જે ફુલાવો થાય છે, (કે જે બેશક થવો જોઈ જોઈએ) તેને મસાજ કરવાથી ઘણીજ શક્તિ મળે છે. ફક્ત પેહલીજવાર લેતાં

તેથી જરા નવીન પછુ લાગે છે ત્યાર
કેડે ફરીને વાર લેવાયાથી રાસીરને તદ્દન
અનુકૂળ થઈ પડે છે અને પાણી લેતાં
કાંઈ લાગતું નથી.

- ૬ આ રીતે પાણી લેતાં નેટલો કચરો
બાહર નીકળી શકે છે, તેવો બીજો
કોઈ એનીમાં કે કુશળી નીકળતો નથી.
ખલકે સાધારણ એનીમાં, કે જે માત્ર
સુધને લેવાથી થાય છે તેથી આખો
કોઠો કદી પણ ધોવાતો નથી એટલે
ઘણોકે જેરી પદારથ અંદર જ રહેવા
પામે છે.

- ૭ સાધારણ એનીમાં દરરોજ લેવાથી
સફરો અથવા 'રેકતમ' (મલાશય)
ના તીસ્યું નખળા પડે છે. કારણ કે ત્યાં
પાણી ઉંચી સપાટી પરથી લેવું પડે છે,
વળી તેમાં નલનાં માયા ઉપર છેદ
હોય છે. જ્યારે જે બી. એલ કાસકેટમાં
તેમ નથી હોતું. ત્યાંતો પાણી નીચેથી
ઉપર ચઢે છે અને તેની નળીની માત્ર
ખોજીઓમાં છીદ્રો હોય છે ત્યાંથીજ
પાણી નીકળે છે. એને લેવાની
રીત એવા તો નવીન એવીતો સરસ,
અભરલ નેવી છે કે તેથી જોઈતું

પરીણામ મળે છે એટલું જ નહીં
પણ ચાકુ દરરોજ મહીનાઓ સુધી
નહીં પણ વરસો સુધી લેવો તો બી
જરાએ ગુસ્સાન રેક તમને થા. રા-
સીરને કોઈ પ્રકારનું થતું નથી એવા
મહાન ડાકતરોએ ઉંચા મત આપ્યા
છે-એક વાર તપાસ કરીયાથી તે
ગુરતજ જણાઈ આવશે.

- ૮ વળી એ કાસકેટની સાથે અમેરીકાનાં
જાણીતા તીરેલ હાઇલની-ઇન્સટીટ્યુ-
ટનાં વડા ચારલસ તીરેલ એમ. ડી.
એ કહેલા-“ધી રોયલ રોડ ટુ હેલ્થ”
(The royal road to health)
નામનું દલદાર પુસ્તક બેટ મળે છે.
કે જેની અત્યાર સુધીમાં નેવુ ૯૦)
આવૃત્તી છપાઈ છે, એટલે કાસકેટ
ની તેટલી સખ્યા ખપી ગઈ છે. તેજ
એની ખુખીનો ખ્યાલ આવી શકશે.
અમેરીકા તથા લન્ડનનાં ઘણી મોટી
હોસ્પીટાલોમાં હવે એજ વપરાય છે.
જે માટે હજારો નહીં પણ લાખો સર-
ટીફીકેટો મળી છે.

એક પડછાયો.

ધણા બણા પુરાણા જમાનાની આ કથા છે કે આ આફતથી છેરાયલી પૃથ્વી ઉપર તે વેળા એક સત-અર્થો-નર saint રહેતો હતો. તે એટલો બડો હતો કે આરમાની દેવતાઓ આતુર પગલાંઓથી આ જમીન ઉપર ઉતરી આવી તે સંતની મોલાકાત લેતા તે સંત પોતે તો બહુ સાદો હતો દિવસમાં તે પોતાનું નેમેનું કામ કરતો, બાળ બચ્ચાંઓની પરવેશ કરતો, પડોશીઓની ખમર લેતો પણ જે ખાસ તેને એમણુ કારક બનાવતી હતી તે Forgive and Forget (માફ અને ભુલી જવું) હતું તે સધળાને માફ કરતો, બધકે તેઓનું કાપ વટીક લુલી જતો પરંતુ અજમ જેવું તો એ હતું કે એ ચખ્છોને તેણે કદી મોઢોથી ઉચ્ચાર્યો ન હતા. બધકે ને તે ચખ્છોને જાણુનો હતો કે તહી તે પણ શામદ હતું. એટલું તો ખરું તેના ચેહરા ઉપર અગાધ દયા, અખુટ પ્રેમ, એશુભાર મોહબત પ્રગટ જણુ તાં હતા.

આપણે ઉપર કહ્યું તેમ દેવતાઓના ટોળે ટોળાં આકાશ ઉપરથી સ્વર્ગીક સુખ છોડી આ પૃથ્વીના દુઃખના કીચડમાં પોતાના પગે અપવિત્ર વટીક ફરી પેલા સતના દર્શન કરવાને ચક્રતા નહીં અને હર બાદને તેની પરિક્ષા લેતા. પરંતુ જે મતાનું સુનું છે તેને આતશમાં નાખો કે બડીમાં ગાળો છતાં તે સુનું જ છે. તેમ તે સંતની ગમે તેવી સ્થિતિમાં તે માફ અને સધળું લુલી જતો.

આવી તેની કદતા જોઇ દેવતાઓ અચરસ થયા અને સધળાઓ પરમપ્રિય પરમેશ્વરના મહા

ન ભુવન ઉપર સિધારી શીપ નમાવી આ મુજબ અરજી નોંધાવી કે પૃથ્વી જે બધી ભુરાઇ, કમામ્મત, દુખ અને સિતમનું સ્થાન છે, તે ઉપર જોકે માણસ જેવું શરીર નાશ પામે એવું રહે છે જેની બલાઇ જોઇ હશે અચંબામાં આવી ગયા છિએ અને હશે તું પરમ કૃપાળુને અરજ કર્યો છિએ કે તારી અખુટ દયાના ઉમરાથી તે સંતને અદ્ભુત કાર્ય કરી બતાવાની શક્તિ (Miracles મોજબ) આપા !

ઇશ્વરે તેઓની અરજ માન્ય રાખી અને તે સંતને કઇ શક્તિ જોઇએ છે તેની મરજી પુછવા ફરી તે દેવતાઓ પેલા સંત પાસે ગયા. સંતજી સાદામાદ બેઠાં હતાં અને ફરી કાં તે “કારામાદ તાહેલાઓ” આબ્યાં હશે તેથી અજબ થયા. દેવતાઓએ તેની તારીફના બાણો છોડ્યા અને હેવટે કહ્યું કે મહાબળા ઇશ્વરે તેને અદ્ભુત કાર્યો કરવાની શક્તિ આપવા માન્ય કર્યું છે તો કઇ શક્તિઓ તને જોઇએ છે તેનું બ્યાન કરે સાદામાદ સંતજી ગમરાઈ ગયા અને ડાકું ધુણાવતાં તેવી કંઈ પણ શક્તિ લેવા નાપાડી દેવતાઓએ તે શક્તિઓના મધુર કિર્તન ગાયાં અને જ્યારે સતે કોઇ પણ શક્તિ ન બતાવી કે તેઓએ તેને પુછ્યું. “શુ તને સેવા શક્તિ જોઇએ છે કે નથી તું બીમાર માણસને માત્ર દાય લગાડી સાજાં કરે ?”

“નારે બાપા ! તેની અટપક કોણ કરે” સંતજીએ કહ્યું.

“સારે તું સેવા શક્તિ આહે છે નમો તું જુલા પડેલા માનવીઓને બસો ખાગે દેખાવાની

કો, તેઓનો શક્યર અને ? ”

“ ના તે ઘોંઘા મારું કામ નથી; તે તો તમે દેવતાઓનું કામ છે. ”

“ ત્યારે તું એવો બનવા આરુ છે કે તારી ધિરજને કોઈ લોડો તારી તારુ ખેંચાઈ આવે ને તું ધિરજની ઇજાતને વધારે. ”

“ હું હું કશી નહીં ” સંતજીએ સાંજુ રોડું ધુનાવ્યું. “ જો લોડો મારી તારુ ખેંચારો તો ક્યારને, છુટી જશે. ને તેની ઇજાત વધારવાની મારી મનજ નથી. ”

“ ત્યારે મસા, તમોને શું જોઈએ છે તે તો કહો ? ” દેવતાઓ ધિરજ ખોલી ઇશ મોઢ્યા “ મને શું જોઈએ છે ? ધિરજની કૃપા-તેથી વધારે શું મહીન શું માંગી શકું ? ” સંતજીએ તત્કાલિયે.

અને રહી માતાઓને દિવાસો મળતો. પણ તે સપ્તર્ષીની ખબર સંતને સદગુણી હતી નહીં. તે તો પોતાનું હમેશનું કામ બજાવતો. લોડો તેથી તે અદ્યુત શક્તિ માટે અજબ ધર્તા અને સંત તે માટે સેદગ પણ બેસતા નથો, ગરરી વરીક નથી કરતાં-તેઓ પણ આમોશ રહેતાં. અને વખત જતાં તેઓ તે સંતનું નામ પણ જુલો ગયા અને તેને ‘ પવીત્ર પગડાયો ’ કહી ઓળખતા.

બૂઝોગ ને ઇતીહાસ.

બૂઝોગ અને ઇતિહાસ વચ્ચે ગોપ મા-પાપ નેવો સંબંધ છે. પણ એ સચ્ચાઈ ધણા જ યોગ શિક્ષકો જાણના હશે. અને એ બિના પરિક્ષાના રીપોરટો ઉપરથી ખુદની યાચ છે. ખાસ કરી મુજરાતીમાં તો ઇતિહાસ રાજદારી બૂઝોગની મદદ વચ્ચે કાચખ રીખવાય છે. નિશ્ચયો મોટે બાંગે એમજ સમજતા હોય છે કે જનાવોની તારીખ

in School" નામની ચોપડીનો લખનાર કહે છે કે "બૂજોળ અને ઇતિહાસ નહીં જુદા પાડી શકાય તેમ જોડાયેલા છે. જેમ એક બનાવ માટે માણસાઈ-કારણ હોય છે તેમ તેમાં રૂઢિ દેશ, હવા, પાણીની અસર પણ થાય છે. માત્ર બનાવોની વીગત જાણવી તે કરતાં તે બનાવો ક્યાંના વખતમાં, દેશમાં જ્યાં ઉપર કો બન્યા અને તે માટે બૂજોળ શું ખુલાસો આપે છે તે જાણવાથી ઇતિહાસની ખરી નેમ સચવાય છે. અને તેમ કરતાં ઇતિહાસનો અભ્યાસ ગોળા છવતો હોય એમ માલમ પડે છે. એમાંથી પણ ફાયદો છે કે ચોક્કસ બનાવોની વિગતો ઊઠરાંઓને માત્ર મોઢે કરવી પડતી નથી પણ તે સમજવાથી તેઓ તેને સાંખા વખત વેર યાદ રાખી શકે છે."

તેથી શિક્ષકો માટે અવધનું છે કે ઇતિહાસના શિક્ષણ વેળા નકસાઓને છુટથી વપરોગ કરવો. ખસેડે બોર્ડ ઉપર રંગ નડે નકસાઓ તેમજ ચીતરવા દરેક વિધ્યાથીએ પણ પોતાનો નાનો ઇતિહાસ લખાશે રાખવો. અને ત્યાં સુધી અને ત્યાં સુધી રાજકવારી અને પદ્ધતિ પર્વત નહીં જોતા જતાવતા બેઠે નકસાઓ જતાવતા. જેમાં નીચલી બાજુ ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવું:

(૧) એક દેશમાં પદ્ધતિ-પર્વત-નદી નાળાં-કેમ અને ક્યાં આવ્યા છે.

(૨) (અંદરો), ખુલો અને કિલ્લાઓના ઠેકાણા [૩] મેદાનો-ખેતરો અને રેતાલ રણોની માહેતી (૪) તે દેશમાં દાખલ થવાના માર્ગો અને સાધણો.

(૫) પુરાણો અને હાલના રોકરો ક્યાં આવ્યા છે તેનું જ્ઞાન

(૬) રૂઢિ હવા પાણી, ગરમી ઈંદી વરસાદ જતાવનારા ચિન્હો વાપરવાં. કારણ એક

બનાવ માટે એ ચીજો ધણી અગત્યની છે. તેમજ તેઓ માણસની ખાર્યત-રાજકારી બંધારણ અને વેપાર ઉપર ફેટલી અને કેવી અસર કરે છે તે ઉપરથી જણાય છે. શિક્ષકોએ બાળકો પાસે સફાઈદાર નકસા હાથે દોરાવાની કાળજી કરવી જોઈએ છે અને તેમાં જેટલી સફાઈ વાપરશે તેટલી ખેલતર. નકામાં અને નજીવી ચીજોથી તેને બચવો જોઈએ નહીં. હાલમાં આપણી નિશાળોમાં જે જ્ઞાન અપાય છે તે જાણું અફસોસ કારક નુકસાન કર્તા અને પોપટ-મરડુ છે-તેમાંથી બાળકોની યુધ્ધિ અને સમજ ખીલવવાની કાળજી લેવામાં આવતી નથી. બાબરે છબાકીમ લોહીને ૧૫૩૪માં પાનીપત ખાતે હરાવ્યો— એમ બાળકો જાણે છે. પણ શિક્ષકોએ કદી કાળજી લઈ વિધ્યાથીએને જતાવ્યું છે કે પાનીપતનું મેદાન ક્યાં આવ્યું છે બલકે વિધ્યાથીએને જાણે છે કે તે મેદાનનું નામ છે કે દરિયાનું? કદી શિક્ષકોએ પોતાના વિધ્યાથીએને પુછ્યું છે કે કાં, તે લક્ષ્મ પાનીપત ખાતે યદ્ય? છબાકીમ લોહી પોતાના મોઢાં લયકર છતાં કાં, હારી ગયો? કાં, બાબરે જીત મેળવી? બાબરની જીતથી હિન્દુસ્થાનને શું શું ફાયદા થયા અને તે ઉપર કેવી અસર યદ્ય? જે બાબર ન આવત તો હિન્દુસ્થાનની હાલત કેવી રહત તે ઉપર કેણું રાજ કરત અને કાં? એવા સવાલોથી બાળકોની યુધ્ધિ અને વિચાર કરવાની શક્તિ ખીલે છે તેમજ દરેક વિધ્યાથીએ હલતથી તેમાં ભાગ લે છે અને પોતાના વીચાર જણાવે છે. જે ધણી વેળા શિક્ષકો પણ જાણતા ન હશે? (શિક્ષકોથી ક્ષમા આવી જાય) એટલું જ નહીં પણ તે બનાવ બાળકો સહેલાઈથી યાદ રાખી શકે છે. અને અને તેઓને માટે તે તે જાણે ઇતિહાસનો ફાલસ નહીં પણ વાર્તાની બાબદ યદ્ય શકશે.

મીનાબહેર માનેકજી માદન

રસ ખેલન.

(હોરીના ધુન)...

ખેલાઈ ખેલ, હો! ઉછરંજો,
 રેલો રસરેલ રસિલાં! ઉમંગે!
 રમણાંગણુ આવોછ, રસિકજન!
 રસનાં તાન જગાવો.
 રસ મસ્તાન ખની ખેલનથી,
 જગતને પણ બુકાવો.
 નયને નયન મિલાવો;
 નહુના મેહ વરસાવો!
 રસ સરિતાના પૂર્ણ પ્રવાહે,
 દિલ સાગર છલકાવો.
 ધીર અને ગમ્બીર રસ દેલે,
 લવન વહાણુ ધખાવો.
 ખાહુ ખાહુ મિલાવો;
 સાચા ખન્ધુ મુહાવો!
 આસભરી જયલય લલકારો;
 રસ સલવન ઉડાવો.
 બહુ રંગે એકરંગ જમાવો.
 પૂરો રસ રાસ મચાવો.
 નટવર! નારાયણુ હો!
 વીર! જે લલિત લવન હો!

વસંત દીક્ષા.

(કન્દા અનુષ્ટુપ, સુર સારંગ)

વસન્તે કોણુ એ વહાલાં, ! બનવે જેખી ખંજરી
 હસીને હરતી, વહાલાં! ન શું એ આજ મંજરી
 વસન્તે કોણુ એ, વહાલાં! રેલો કેમુખો આંમુડો
 લખ્યાઈ બુલવાં, વહાલાં! બ શું એ ફુલ કેમુડો
 વસન્તે કોણુ એ વહાલાં! પુકારે માણુ એતન
 હસી બેલાવતી, વહાલાં! ન શું એ ઘેલી કોકિલ

૨

હસીને હરિયે, બહાલીં ! હેરી હેરી હસાવિયે;
 હસીને બોલિયે, બહાલાં ! 'બોલી ઘેલાં ખનાવિયે.
 દહુને તીથે, બો બહાલાં ! દેવશાં સર્વ અર્ચિયે;
 ધ્યાને ને કીર્તને, બહાલાં ! સેવામાં ભાકત પાળિયે.
 વસતે આમ હો, બહાલાં ! કળીને બહાલની કળા,
 રનેહના ચારતે, બહાલાં ! ધન્ય સંસાર બહાલિયે.
 લલિત.

બાળ વસંત.

(બેરબી-મૈયતો તોરે દામનવા લગા મદારાજ. એ પદની ધુન)

આવ્યો સાખ આવ્યો આતો બાલ વસંત !

બાલ વસંત એ વહાલ વસંત

દુધ ભરીયે મુખ મોરડયે,

સ્મિતનાં ફાળ્યાં ફૂલડિયે

ફારવવા આ નીર મુગન્ધ

આવ્યો સાખ ! બાલ વસંત

અથ ઉપડયાં નમણાં નયણે,

ઉજવલ રંગી અન્નનિયે,

ઉજળવા છવન અનંત !

આવ્યો સાખ ! બાલ વસંત !

કિસરિયા કર કુપળિયે,

કમ કામયાં પદ પાવનિયે

રેલવવા અન્નખ આનન્દ !

આવ્યો સાખ ! બાલવસંત !

રમરમ રમતાં તરવરતાં,

રડતાંયે રસબસ કરતાં

કિલકિલવા પ્રચુરવ આત્મકુન્ન

આવ્યો સાખ ! બાલ વસંત

બહાલપનુ પરાટ તૃપ્તામન

બાલક એ દેવ સનાતન;

ઉધારવા ભણે બોળો બ્રહ્મ !

લલિત.

ગુલિમ.

(એક દુઝી વાર્તા)

સેખા-પદિત ઉદયચંદ લાલચંદ

પુણે ખીસેતાં નથી અને વેલીએની મુકામસ હવિડાએ કરમાઈ રહી છે. સમયે મેઘ ધારાએથી રીમેય નથી અને કોઈ ચતુર માળીની દ્રષ્ટિ પણ તે તારૂં ગઈ નથી. વચર ખીમેલું કુસુમ ગુચ્છ મગન થવાનું મામે છે. બકરમાત કુખતા દિશાકરના પીળા કિરોએ દીપતો-અમરતો. એક વાલળનો કુકો રરજી વો વો કૂરી ગયો. પરાપકારી પવને તે છાંગએ ને ખોળી તેને એક કુસુમ-કળી પર સાડી દીધા. નિચારી કુસુમની કામગીરી એમણે બાર રી રીને સઢી સો ભાગી તે સવે વધાં નિદુએ ખરી ખરી ધરણીપર પડી અમા અને કળી પણ હાથે સીલી થઈ ગઈ.

જમુના નદીની વચલી ધાનમા એક ના. કડી પર ધણીજ સુદર નોડા મદમદ પડ- નની સહાયતાથી ચાલી રહી છે. સામેના મહેલ માગી અનેક ચક્ર મુએ નીકળી ગયાછ તેને રાતા છે ચાર સાંધાંતી મુંઢંગીએ વચલીએ- થી હમેસા મારી રહી છે અને એક મેડી સચના નાનકડી સુદર વીજા વગાડી રહી છે તેની સામેજ એક બચ્ચ પુરખ મેડોનો છે અને નિર્નિમે. દંડેએ વીજાન રિતી તરફ જોઈ રહ્યો છે. પાંચકે ! આ પુરખ પ્રતિષ્ઠ દિશીતો તાલ- કાઢ રાહડ આસંમ છે અને તે પેલાની જન ત મદાન નામની ભેગમ સામે જલકીડા કડે છે સોખ-સુખની હાલિમ જનત મદાસના અરજ મુખ મડલની રીજા વધારે છે નવીન મચુથી નાજક કે તે અતદ મડિત મુખારવિન્દ

તરફ મતજી નવનોએ જોઈ રહ્યો છે વારંવાર તેની ઉપર ગર અને સજાનો ભેવડો રમ મહે અને ઉતરે છે એજ કારણથી વીજાનો રવર પણ રીપ્રતાથી મહે છે અને ઉતરે છે સંગીત તાર ઉપર આરક પછ દોડતો દોડતો વધાકુળ થ હ જમણ કરી રહ્યો છે કે જેને લાજમર પણ વિશ્રામ નથી.

જનત મદાસ ભેગમના મુખમંડળ ઉપર પ્રવેદના મેલા નિદુએ પાણીધાર મેલીની મારક અમકા સાચા તે જોઈ તાલકાઢ વ્યાકુળ થઈ બે કળી.

"બસ કરો, પ્યારી જનત ! બસ કરો વાહ ધલુજ કંઠા વચ મુ છે સાધી ! એક ખાલો રીશાજ કરજતનો બરી લાવ !"

તરતજ 'જુલુર આખો !' એમ બો- લતો એક વાળક મામે આરી જો. તેના વાધમા પાન-પાવ દળુ તે જળાની મુખકાંનિ દર્શનીર દતી બરેસો ખાલો હસડી જવા માગનો દનો. આ તાર તેના પુષ્કરિયજા પ જો જળરીથી તેના મુખ ઉપર પાડો નાંખવા માગતા દતા. તે જાણક એક હાથમાં ખાલો લઈ ન્યારે તે ફેક-કુચ્છને દુર કરવા લામે. લારે જનત ભેગમ અને કાદઆલમ જન્ને અકિત થઈ તે તરફ જોવા લાગ્યા ફેક-કુચ્છ પુર રહ્ય મયો ભેગમે એક દોડા નિશ્ચસ નાંખ્યો. કાદઆલમના મુખમાથી પણ એક ઉચ્ચ શ્વસ નિકળવા જતો હતો પરંતુ તેને રાખી નીકળી

પક્યું કે—“બેગમને આપ ?” બાળકે બન્ને હાથેથી પાન—પાત્ર બેગમ તરફ ધક્યું. બેગમે તે લઈ તેમાંના પદાર્થનું પાન કરી લીધું.

અને નથી કહી શકતા કે, તે સરખતે બેગમને કાંઈ તરી (ચિકણાઈ અથવા હુંશીયારી) આપી ચા ગમી; હવે સ્પષ્ટન કાંઈ વધ્યું. એટલું તો અવશ્ય થયું. શાહઆલમને ઝુકીને કહ્યું—“એક બીજો ! બાળક વિચિત્ર ગતિ-પાછો વળ્યો અને થોડીજ વારમાં બીજો ખાલો લઈ હાજર થયો. તે ખાલો ખાતી કરી શાહઆલમને ‘હાથ કાંઈક આગળ વધારી તે બાળક’ને હેદશી બોલ્યો. “કાદર ! જરા અગિયોબોના ટચકા તો ફેડ ?” કુકમ થતાંજ તે બાળક અદબથી સામે બેસી ગયો અને અગિયોબોના ટચકા ફેડવા લાગ્યો.

દિક્ષીપતિ શાહ આલમ બાદશાહની આંગળાઓ, તે કોમળ બાળ સ્વિકર સમાન કરસ્પ-શીથી ખીસતી કળીઓની જેમ કટકટ કરવા લાગી. બાળકની દૃષ્ટિ નીલવણીમય આકાશમાં અમકત તારા તરફ હતી એકાએક બાદશાહે કહ્યું—“મીના ખવાન્સરાને અમારો કુકમ સંભળાવજે કે, આ કાદરને તે ખાસ પોતાની હબુરમાં રાખા તાંક્ષીમ આપે અને અને ખવાન્સરાને સોંપી દેજો !”

હલેસાં મારનારી એક સ્ત્રી નીચે નખી અને બોલી—“બહુત અઝા હુજુર” !

* * * * *

ઉપર કહેલા બનેલા બનાવને ધણેજ સમય થઈ ગયો છે. તે દરમિયાન ગુલામ કાદર હવે ધણે સારો ગમ્મર જવાન બન્યાવા લાગ્યો. તેના હાથ રકષો માંસથી ભરેલા લાંબા અને વિદાળ હાથો. પંદોળી છાતીએ ધણેજ સોદામણાં થઈ ગયાં છે. પરંતુ આસોસાં કે તે “એક જીવાન છે.” એમ કોણ કહી શકે ? ક્ષત્રીય નિયમની વિરૂધ્ધ તેનું પુરૂષપણ દૃઢી સેવાયું છે. વાંચકો ! એટલા માંજ સમજી જાઓ. !

કાદર એ શાહ આલમ બાદશાહનો ખારો ગુલામ છે. જનાનાં ખાનાની સપળી સત્તા તેની પાસે છે. તેની તત્તુડી વાગી રહી છે તે પણ ક્યાં ? સહેનશાહી નોખત ખાનાની અંદર !

દીવાને આમમાં ધણીજ સારી શોભા છે. આજે કોઈ મોટો દરબાર લરાવાનો છે. સર્વે પદાધિકારી, મુત્સદીઓ પોતાની યોગ્યતા મુજબ વસ્ત્રા બુવણ ધારણ કરી પોત પોતાની જગ્યાને શોભાવા લાગ્યા. બાદશાહ શાહ આલમ પણ પોતાના તખ્ત ઉપર આવી વિરાજમાન થઈ ગયો.

આજે બાદશાહનો જન્મ દીવસ હોવાથી તેની તુલા ચરાનો દરબાર છે. થોડાજ સમયમાં તે કિયા પુરી થઈ સાર બાદ બાદશાહે કેટલોકોનાં મનસખ વધાર્યા, કેટલોકોને ધનામ આપ્યા કોઈને સારાં ચરત્રો આપ્યા જેમની પદ્વીઓ વધારી આપવામાં આવી, કોઈને પગાર વધારવામાં આવ્યો. એટલું ક્યાં છતાં બાદશાહને તૃપ્તિ થઈ નહીં એમ જણાતું હતું. તેની નજર કોઈપણ મનેજ શોધે છે. તે ક્યારે કરી રહી છે કે તેજ ક્યારેક કામ પુરું થઈ ગય. જામને બોલવાની તરદી ન લેવી પડે. પણ કરે શું ? તે પ્રમાણે એટલે કંઈક ક્યારેક કામ પુરું થયું નહીં. બાદશાહે એક તરફ જોઈ કહ્યું—“ગુલામ કાદર !”

કાદર પોતાના ઝોગડામાં કપડા પહેરી તૈયાર છે. કંઈક કમર બંદમાં એક કટાર બાધવી ખાતી છે. જે બાદશાહે ખુશ થઈ તેને આપી છે. કટાર બાંધી એકવાર મોટા આરિસામાં મુખ જોવાની મુસદે તે તોરફ ગયો. દર્પણની સામે ઉભા રહી તેણે એક અજબ જેવું સ્વરૂપ જોયું ! પણ તે અંદર સ્વરૂપ કેવું ? પોતાનું જા અરેબર કાદરની દૃષ્ટિ દર્પણમાં પડેલા પોતાના પ્રતિબિંબની દૃષ્ટિ પોતાની આંખો ઉપરથી ખસતી નથી. મુખની મોહિનીની માયામાં તે મુગ્ધ બની પોતાનું રૂપ અને ખુબસૂરતી જોઈ રહ્યો છે.

એક શુરવીર અને રૂપવાન પુરુષને 'જાનવું' તેનું મુખમાં ડળ જીવાનીના સુધના તાપે તપી રહ્યું છે. બન્ને ખરેલા માંસલગાસો ખુશીથી વારંવાર લાસ અને સુલાખી યથા આવે છે. બન્ને આખો હસી રહી છે. સર્વ સહિ સુંદર રવરૂપ ધારણ કરી તેની સામે ખીલી રહી છે. એટલેમાં એક ચોપદારે આવી કહ્યું—“જહાં પના દરબારમાં તમને યાદ કરે છે.”

કાદર ચમકી, તેનો આનંદ રંગ ઉતરી ગયો. ચોપદારની વાત સંભળી તેના ધ્યાનમાં આવ્યું કે, પોતાનું રૂપ અને ગર્વ જેવી જીવાની એ બન્ને કંઈ કામના નથી. પોતાની સઘળી દૈશત જળારંતરીએ છુટી લેવાઈ છે. તેને પોતાની જાંઘની અકારી યથા પડી. નિર્મળ આકાશમાં કાળાં વાદળોએ ચઢી આવ્યા. કાદરનો હૃદય તડકેલા લાગ્યો, તે વ્યાકુળ યથા ગયો. તેને એકદમ કાચ ફેડી નાખવાનું મન થયું. પરંતુ તે સુપ રહ્યો. એક પલકમાં બધી ખુશી—ખુશીની ધુળધાણી યથા ગઈ. જાંઘની આકારી યથા પડી. આપસ આપસમાં ફાંત ધસાવા લાગ્યા. કાદરે કમરખંદમાંથી નિકળવા લાગી. થોડી વારે કાદર કાંઈ ચાંત થયો. કાંઈ વિચાર કરી ધીમે ધીમે તે દરબાર તરફ ચાલ્યો. જાદુ શાહની સામે કાદર યથા અદબથી કુર્નિશ બળતી, તેને જોઈ જાદુશાહ શાહઆલમ બોલ્યો.

“કાદર! એટલો વખત ક્યાં હતો?”

“જહાંપનાહ! સુલાંમનો કસુર માફ કરો.”

“કસુર કેવો કાદર!” શાહે હસીને કહ્યું.

“હજુર! વાર યથા.”

“હીક તો તેની સજા કરવામાં આવેલ છે.”

“પરંતુ હજુર મારી એક અરજ છે.” કાદરે અદબથી કહ્યું.

“તે શું?”

“કેરલાક દિવસો સુધી મને દિલ્લીમાંથી કાઢી મુકો! એજ સજા મને કરો.”

“તે તો ધણીજ કડક સજા કહેવાય હું તને

એક કનામની સજા આપવા ચાહું છું કે જે હમે શને માટે યાદગાર તરીકે તારી પાસે રહે અને તું ફરી એવી કસુર કરે નહીં” શાહે રહેમ તથા ખ્યારથી કહ્યું.

“હજુર! કનામમાં ફક્ત મને રાંજગ મળે કે જેથી હું મારા વૃધ્ધ અને જીજીગ માતા પિતાની ખીદમત કરી શકું.” કાદરે હાથ જોડી કહ્યું.

“તેની ખીદમતને માટે તો મારી આપેલ જગીર જસ છે અને તે સહારનપુર જલ્લામાં સુખેથી પોતાની જાંઘની ગુમરે છે” શાહે ચમકી કહ્યું.

કાદર બોલ્યો—

“પણ એક ફરજંદ તરીકે મારી પણ ફરજ છે ને?” “હીક ત્યારે તને તારી મરજ મુજબ રમ આપવામાં આવે છે અને એક યાગાર તરીકે તને એક હજારીનો મનસખ બક્ષવામાં આવે છે કે જેથી તું સ્પર્ધી પાડો ફરવામાં વાર ન લગાડે.” કાંઈ વિચાર કરી શાહે કહ્યું.

દરબારમાંના લોકોએ “કરામાન. હજુ. રા! એક ખાલ ઝોર ખુલંદ હો!” એવી ગર્જના કરી કાદરની મરજ ન છતાં તે ઉપરની ગર્જનામાં શામેલ યથા પોતાની મરજ ન છતાં પણ પોતાના દિલની ખુશી જાહેર કરવાની કોશિશ કરતો હતો.

x + x

હિંદુસ્થાનના ઝતકતા હીરા તરીકે પ્રસિદ્ધ ચપેલ જન્મે પર્તમહારાજ શિવાજીએ જે કોશિશ કરી તેનો લાભ મરાઠાઓને મળ્યો સારો મળ્યો. જ્યાં સુધી મરાઠાએ શિવાજીના પગને ચાલ્યા ત્યાંસુધી વિજય પામતા ગયા.

આ સમયમાં આખા હિંદુસ્થાનમાં કરોડો કે, શાહઆલમ પાદશાહના દરબારમાં સિંધીયાની સન્તા પુર જોરામાં હતી. સિંધીયાની સમશેરના બળથી બધી સન્તા તેના હાથમાં હતી અને શાહ આલમ પાદશાહ ફક્ત નામ માત્રનો સિદ્ધાસને વિરાજ માન થયેલો હતો. દરબારમાં સિંધી.

યાની સન્તા એટલી તો જળરહસ્ય હતી કે બાદશાહ સલામન તેની મંજુરી વિના જરા પણ આમ તેમ ખાસી શકતો નહીં. સિંધીયા દિલ્લીનો અને બાદશાહ-બાદશાહીનો સુખ્ય રક્ષક હતો કારણકે શાહઆલમનું મોગલાઈ ખુન સાવ ઠંડુ થઈ ચુક્યું હતું.

સિંધીયા આપસ આપસની તકરારનો અંત લાવવા દક્ષિણમાં ચાલ્યો ગયો છે. તેની પાછળ મનસુર નામનો રાજદ્વારી પુરુષ બાદશાહનો મુખ્ય સહાય અને સલાહકારક છે. તે શાહ આલમનો ખરેખરો પુરો ખેર ખ્વાહ છતાં પણ દ્વિ-દુ સિંધીયાની પ્રધાનતા અને જલ્દાજ લાલચી અંતરમાં-મનગાનિ મનમાં બળવા કરે છે.

એ સમયમાં અંતરથી મજેજો કાઢી વિદેહી તરીકેનો ઝુઝો હાથમાં ઉઠાવી રાહિલા આની સાથે દિલ્લી ઉપર ચઢી આવ્યો તે દિલ્લીની પેલી તરફ ઘાવણી નાંખી પડ્યો છે. કારણે દિલ્લીજનથી મદદ કરવા મનસુર તૈયાર છે. એક વખત વજીર હાથમાં આવતાં ચાલી ગઈ હતી પણ હવે મનસુરે ઇન્જા એવી છે કે જરૂર અને નકકી વજીરી મારે લેવી.

* x x x *

દિલ્લીનો સહેનશાહ શાહ આલમ પોતાના સંગે મરના યજ્ઞકતા પતથરાથી બાધિત શાહી દિવાનખાનામાં ગાલી ઉપર અદેલાઈ પડ્યો હતો. સામેજ અદ્યથી એ હાથ ભેડી મનસુર ઉભો હતો. શાહ આલમે કડક અવાજથી મનસુરને પુછ્યું.

કેમ મનસુર ! શું સુલામ કાદર ખરેખર દિલ્લીપર દુમસો કરી તખ્ત અને તાજ કીનવી લેવા માગે છે. શું તેને મેં એ માટેજ આટલો મોટો દરજ્જો પહોંચાડ્યો ? શું ને બધી મહંદર નજરનો આગેજ ખરા નતીએ છે ? બેલ, મનસુર ! બોલ અને મને સાફ સાફ કંઈ અચાનક.

“જહાંપનાહ ! તે તો ગુલામ છે. તે તો ફક્ત હજુરની કદમ બોસી માટેજ આવ્યો છે. અરજ એજ છે કે, અમારા મુરખી સહેનશાહ દિંદુ-એક કાઢનાં હાથમાં એક પુતલાની જેમ ન રહે. જો હજુર કુકમ આપે તો શું આ દિલ્લી તે કામ ન કરી શકે કે ?”

“મનસુર ! એનો અર્થ શું ?”

બન્દે પરવર ! તે દિલ્લીની વજીરી માટે સુન્દરીશ કરે છે અને સુલામીમાં હાજર થવા માગે છે. તેને સિંધીયાથી દુઃખ થાય છે અને હજુર તો સિંધીયાના મહેરબાન-મુરખી છે.”

“હા, મનસુર તેને અમે બચપણથી પાળ્યો છે અને એ એકધાને લાવકો બનાવ્યો છે.”

“અને તે તમે પોતેજ ગરજથી જ કાબેલ નકરત (એટલે નકરત કરવાને યોગ્ય) ફરિયાના કાંઈ પણ કામનો ન રાખ્યો. જેથી તેના દિવમાં આમના સોલાઓ પેરા થયેલ છે. ” આ શબ્દો મનસુર પોતાના મનમાને મનમાંજ બોલ્યો તેને સુખ થયેલો જોઈ શાહે કહ્યું.

બોલ, મનસુર ! શું તે કરેલા ઉપકાર, અહેસાનને જુલો જનાર છે ? તે કહે છે તેમ છે તો સુલામને ખીંચતમાં પાછો બોલાવવામાં આવે.”

“તેને વજીરી આપવામાં મને કાંઈ દરકત નથી પણ તે બરાબર સંભાળી કે ચલાવી શકશે ? જો તે નહીં સંભાળી શકે તો તેનું કરેલું તેજ મોગવશે ? અને સિંધીયા તેની સાથે પોતેજ સમજ લેશે.”

“હા, સિંધીયાને કહી દેવામાં આવશે કે-લાચારીથી તેને વજીરાત આપવામાં આવી છે. તમે હાજર હતા નહીં અને જળર દુસ્તીએ તેણે આ કામ હાથમાં લીધું છે.”

“સહેનશાહે વાલા ! એથી મુસલમાન કામ પણ ખુશ થશે. તેને આવવાનો ફકમ મોકલી આપવામાં આવે ?”

“થઈ સાફ તેમ કરો.”

મોગસ યદેનચાદનના પાપતપત દિલ્લી
 શહેરપર અને તેના જગરદર નિહલા પર
 આજે ગુલામ કાદરની
 સંતાગાજ રહી છે. બાદચાદના જુના અને વફા-
 દાર સોફાના અધિકારો ખુશ્ચી સેવામાં આવ્યા
 છે. રોદિલા સોફા કિશ્તપર અને તેની આજુ-
 બાજુ સખત અને કરડી ચોટી કરી રચા છે.
 બેવફા-નિમકદલાલ ગુલામ કાદર યદેનચાદી
 વૈભવશાલી યીને છુટી રહ્યો છે. બિચારી
 બેગમો અપમાનના લપથી પોતાના આજુબજુ
 ચરીરપરથી ઉતારી, પેટીઓમાંથી કાઢીને જુલમી
 જલમ કાદરના રોદિલા સોફાને આપી રહી છે.
 અત્યાચાર-જુલમન માત્રા હજુ પુરી થઈ નથી
 અને પાપનો કષ્ટ પુરેપુરો લગાયો નથી. દિવાને-
 ખાજૂમાં બાદચાદ શાદઆલમ સિંઢાસન ઉપર
 બેઠો છે અને ગુલામ કાદર રોદિલા સોફાની
 સાથે તેને ધેરી ઉભો છે. એક પરિસ્થિતિમાં
 શાદ બોલ્યો—

“ગુલામ કાદર ! હવે ખસ કર. મારી
 દયાપર રહેમ કર ! મારી બેગમો પાસે જે
 કંઈ બર-જગાદીર કહ્યું તે તો તેં મદ લીધું
 છે છતાં મને હવે હેરાન પરચાન થા માટે
 કરે છે !”

તમે તમારો છુપો ખજનો બતાવી
 એમાંજ સાર છે. ” નીચ ગુલામ કહ્યું.
 “હા હા બતાવી દો. અમારે માટે પશુ કંઈ
 બેગમો કે નહીં.” ઉભેલા રોદિલાઓમાંના એકે
 કહ્યું. “કાદર ! મારી પાસે હવે કંઈ નથી. મને
 હું થામાટે સલાવે છે.” બાદચાદે કરગરને
 કહ્યું. “મને બીક લાગે છે કે—વાંકી આંગળા
 વિના શી નિકળશે નહીં” કાદરે કહ્યું.
 “મેં તને એટલી લાયકાતે ચડાવ્યો તે
 આવી રીતે મારી બેગમગતી કરવા કે ?”

“તમારા કૌર્સા કંઈ માટે એટલી લગ
 ખસ નથી અને શાદ ! તમે નથી જોઈ શકતા
 કે મારા દિલમાં બસાની આગ બળી રહી છે.

તમે મને ક્યાં દુનિયાના કામને લાયકનો રાખ્યો
 છે ? હાથ રે માર કરવું સર્વ નકામું છે. મારી
 છુટીનું નુર તમે છુટી લીધું છે. મારી મરદ
 તરીકેની છંદગી તમામ તમે છુટી લીધી છે.
 બસો કંટે છે કે હું તમારો ચરીરના કંટે કંટ
 કા કરી ચાતી નાંખું કે મીઠા કામકા સમજીએ
 ૧૫મેરે પડીએને તમારા ગોરતની મિત્રતાની
 આડું” કાલમાંને કાલમાં પાછાની વાત મંભારી
 કાદરે કહ્યું.

“શાદ, હું મારી જુલ હજુજ કરું છું. તે
 હું માફ કર થા તો તારે હાથેજ મારી કતલ
 કરી કામ તમામ કરી નાંખ પશુ આવી
 બેગમગતી ન કરે !” શાદે કંટાળીને કહ્યું.

તેમજ કરવામાં આવે પશુ તમે તમારો
 છુપો ખજનો ક્યા છે ? તે બતાવો.

“મારી પાસે કંઈ નથી”

“જે એમજ છે તો ચાલો જટ તખ્ત
 ઉપરથી નીચે ઉતરી આવો ! વાર ન લગાડો !”

“કાદર ! હું લાંબ બેઠો છું કે ન્યા
 બેસીને હું તને કુકમ કરતો હતો અને કાનામે
 આપતો હતો. આવ, હું પોતેજ બધી આવી
 માર કામ ખતમ કરી દે !”

“તેમજ કરીશ” એ શબ્દો બોલી તે
 તખ્ત તરફ વળ્યો. બુઝોગ બાદચાદને પોતાના
 માલિકને નિમકદરામ ગુલામ તખ્ત ઉપરથી
 નીચે બેસી લાવ્યો એકદમ બાદચાદને જમીન
 ઉપર પછાડી પોતે તેની છાતી ઉપર ચડી બેઠો
 અને ખંજરની અણી તેના કસેને ખગાડી બોલ્યો.

“હવે પશુ છુપો ખજનો બતાવી દે કે નેથી
 જન છંદગી સલામત રીતે બચી શકે ?”

નીચતાની હદ બોળીથી કાદરે કહ્યું મને
 એની બેગમગતીની છંદગીની જરૂર નથી હવે
 હું તારી નીચતા જગતને બતાવ અને આ
 કાલિશ ખંજર છાતીની આરપાર કરી દે.

“પશુ એથી શું થશે જો હું મરી

સસ્તામાં સસ્તું, સચિત્ર રોજંદુ પત્ર.

નવો સાહસ !

નવો સાહસ !

આખા હિન્દુસ્થાનમાં ખતતા બનાવો તાર મારસેતે મગાવી, ગુબ્બ શહેરમાં હાઈ કોર્ટ, પોલીસ કોર્ટમાં ચાલતા ગુબ્બાના થામ તેવી બુબદો આપવામાં આવે છે. દરરોજ લગઈના તથા બીજા રીતો આપવામાં આવે છે કે નેવી રીતે અત્યાર મુઝી ઇંગ્લેન્ડ પત્રો આપતા હતા. આ કોટોઝિંગ આપવા માટે ખાસ મોડા ખર્ચે ખર્ચે જોડવામાં આવ્યું છે.

આવાડીયામાં જે વખત દર ખુબ અને યનીવારે ચાલુ વારતા આપવામાં આવે છે કે ને-ખાસ વિદાનો પાસે લખાવવામાં આવે છે. દેશાવરની ખબરો તથા વેપાર સમાચાર ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવે છે, તે છતાં

દેશાવરનાં ગ્રાહકોને રૂ. ૧૩ પૌસ્ટેન્-મહીત. લવાજમ આગ ઉપર લેવામાં આવે છે

વારસીક લવાજમ રૂ. ૮.

નમુનાની ટોપી એક આનો મોઢવી મંગાવો.
દેશાવર-ખાતે છુટક નકલ વેચવા માટે એજન્ટો નોંધાયેલી છે. પત્રવહેવાર નીચે સરનામે કરવો.

મેનેજર હિન્દુસ્થાન, કોટ, મુબઈ.

Pam-ala

પામ આલા

મેલેરયા, તાઢયોતાવ તથા તાવનો

ચુન'દો ઉપાય,

સન્તાવાર જાણાયું છે કે મેલેરયા નો દેશાયો મરછરો કરે છે અને સઘળા રોગો થી મરતાં લોકોની સામટી સંખ્યા કરતાં આ રોગથી મરતાં માણસની સંખ્યા વધુ છે.

તેનું ઝેર પેવસ થઈ જાય તે પહેલા અટકાવો.

પામ—આલા

તેમ કરશે.

રાયપુરથી મીં જ્યોરજ. કે. ગીટડર લખે છે.
ખાસ્કરનાં જંગલમાંથી મુસાફરી કરતાં મારી વાઈડ મેલેરયાથી
ખરકાઈ પણ **પામ—આલા** ના પણ ડાઝમાં તેણી
હુંયાર થઈ અને ખોખાર આવી નહિ. કપીનીન
કરતાં એ સરચ છે.

સઘળા ગાંધીઓ ને ત્યાંથી નાની મોટી ખાટલીમાં મળશે.

હરજ મુલજ એન્ડકો.
તથા

મીં છમનલાલ રવનાથદાસ,
જુમા મસજિદ પોષ્ટ ઝોરી આગળ.

મુંબઈના એજન્ટો

નીશાં અને તે સ્વી બાળકો—

એ દુનયાતું ખરું મુખ અને

ધરની ખર શોભા છે.

એણે તો નિર્વિવાદ છે કે-સારાં-સુદર-તંદુરસ્ત અને
તેજસ્વી-બાળકોની દરેકને ધન્ય હોય છે. એ તમારું
બાળક કોઈપણ કારણથી નબળું રહેતું હોય તો—

અમારી

બાળામત્ર

ગોળીઆ.

આ દવા ખરેખર રીતે બાળકોને માટે અમૃત સુમાન છે. સુકાં
લાકડી જેવાં અને તેજહીન હાડપિંજર જેવાં થયેલાં બાળકોને ૪૮ પુષ્ટ
અને કાલિવાન બતાવવામાં આ દવા અત્યુત્તમ છે— વાપરો!
કિં. ૧ ડોઝે ૩. ૧)

સદીશીકર—

તમારી દવાથી હું ઘણાજ ખુશી થયો છું. મારો છોરા કે જે
મા હાડપિંજર હતો તેનો કેબલ વખવાડીયું થયું તેનું મેં હું જે બાળ-
કો વાસ મારવું હતું—તે હવે કમળ જેવું સ્વચ્છ થયું છે! મારા
ખરા અંતઃકરણથી તમારી દવા 'બાળામત્ર' ને એક કથર તરફની
બક્ષીસ તરીકે વખાણું છું! હું માનું છું કે—આ દુનિયામાં મારા દીકરાને
હવે તે નાશકામક રોગ કડી જાનુ ૧૩મે ૧૯૦૧ જણા સાહેબ! તમારી
ચમત્કારિક દવાઓની મેં માત્ર મિત્રોને લેવામણ કરી છે.

સકન્ડે ડીવીઝન લાઇન નં. ૭

હું છું સાથેજ આપનો નિમત્તલાસ,

સીર ગુલે ડોર નં. ૧૧—એગલે:ર.

જે. એ બનાડ,

વૈદ્ય શાસ્ત્રી મંણિશંકર ગેવિન્દજી,

એજન્ટ—ઉત્તમરામ ઉમેદરામ

જામનગર—કાઠિયાવાડ.

રેશમવાળા—ઝાંપા ખતર.

દુઃખીઓનો દોસ્ત.

ભલા આ કાંઈ લેલાગુ ઉપાયો સમજશો નહિ મોટા અનુભવ અને ઉત્તમ

વૈદક જ્ઞાનના આ રામભાણુ ઉપાયોછે, એકવાર જરૂર જમાવશો.

સદેક કોઠાને રગતપીત

આ દીનપસ્તી ભરેલી ખીમારામાં જે કમન
મરદ થા એવરત સપડાયાં હોય અને જેઓએ
ખીમારી લાઇવાન સમજ પોતાની છ દગી પુગમ
લી સમજ હોય તેઓને દબે નથી ખુશી અને
છ દગીની આથા પેદા કરી આપનાની એકા
જન અમતકારીક દવા ખારી વસોની ચકવી
ખનારી મહેનત અને માણુ કારીસ અને મોદ
ખરચથી જેનેદમ નુસકાઓ દાસીક થાય છે.
એવાં તેાં અમતકારીક છે કે આવી વીકટ
ઓરીઓ કે જેને લાઇવાન સમજ ગઇ છે
ને માત્ર ત્રણ દીવસમાંજ અસર કરી શકે છે અને
દરથી ૨૦ દીવસમાં તેાં જાણે કોહોડ યથોજ ન
હોય તેવી રીતે ડાઘે નાણુદ યથ જાય છે.

એજ મુજબ રકતપીતની ખીમારી પણ
પેટલીજ. કુક મુદતમા સમુગ્રી જતી રહે છે
છી તે ગમે તેવી પુરાણી અને ગમે તેટલી ઢાંઢે
નહી પુંગી ગઇ હોય—

વળી એ દવાની ખુખી એવી છે કે તે લગ
માં યા ખાવામાં કરીપણુ રોતની અડચણ
કડાકુટ જેવું નથી. માત્ર એકઘો ૨ દીપ
માવાની અને એટલાંજ દીપાં રોજ ડાઘે ઉપ
માવાની છે. તેમજ વળી કાંઈ કરીપ રહેજ
વેવું પણ નથી.

એ દવાઓ એટલી બધી તો અસરકારક અને
પુરવક છે કે દવાઓની કાંમતને એક બાજ
કે લઇ ખાકીને ભાગ ખીમાર સારો થયાં
લેવાને માટે તૈયાર હોએ મહેરબાની કરી બીકર છે. કે જેથી દરકક અને નાચક એવો ઉપ
ખીમારોએ નીચલે સરનામે પોતાના ખી

મારીનો પુરતી વિગત ઉપર કેટલા વખતની ખી
મારી છે, કોણુ કોણુનાં ઇલાજ કીધા છે. તે સરવ
ગત લખી જણાવવી. કોહોડનાં ખીમારે ડાઘ
જાનના છે અને કેટલા કેટલા મોહટા છે તે જરૂર
રખવા તૈયાર ઉપરાંત નોચકી અકસીર દવાઓ
લાલમાં કપક યથ છે—માત્ર એકજ વખત મગાવીને
માત્રા કરશે તો માત્રમ પડશે એ દવાઓ ખાલી
અને તોદારી નથી પણ ખરેખરી કાયદા કારક
એકેએક અકસીર દવાઓ છે. અને એની કામતની
એકેએક પાછ પાછ વસુલ કરી આપનારી છે.

રોજને ઉત્તિખાખ—આ એક અકસીર
તેલ છે એ તેતની માલીસથી પેરા લેસીસ જેવી વીકટ
ખીમારી થોપાજ દીવસમાં નાણુદ યથ જાય છે.

એજ તેલથી ગમે તેવું કોનીક રમેટીકમાં પણ
જડમુળથી જડ રહે છે—કાંમત શીશીનાં ૧) ના ૧.૧૫.

સુરમો—નંબર ૧.)—આ સુરમો ગમ તંતુ
જડ અને સખત આંખતું જડુ—કુકુ થોડાજ
દીવસમાં કાપીને ઇનસાનને નવી રોશની અને
નવી છદ્દી ખાલે છે—કાંમત ૧) તોલાની શીશીન
રખા ૧

સુરમો નંબર ૨) આ સુરમાંથી રાત અંધ
નાણુદ માત્ર ૮) દીવસમાં દુર યથ જાય છે, અને
દી પણ થતું નથી—કાંમત શીશીનાં ૨. ૫

સુરમો નંબર ૩) આ સુરમો હરેક મા
જસને હમેથનો ઉપયોગી છે. એનાથી આંખની
ખીનાઇ છે—કાંમત શીશીનાં ૩. ૨

સુરમો નંબર ૪) આ સુરમાં પણ નમ
જર ૩) ના જેવોજ છે. પણ એની કાંમત
ખીમાર કરી કાયદા ઉપાસક—કાંમત શીશીનાં ૩. ૧

રોગને બાસ-આ તેલમાયાની ઉદરીને સદંતર દુર
ની નાખે છે. અને ઉદરીના કાષપડવા દેવું નથી.
એકપરાંત પુલા કુનસી વીગેરે ઉપર બહુજ અકસી
છે. ક્રીમત ૫) તોલાની શીશીનાં રૂ. ૧૧)

રોગને બરાબ આપો-આ તેલમાયાને
હુજ કાઠ-આપનાર તથા ભેળને કુવત બહુનાર
રૂ. એનાથી જે માણસને બરાબર ઉપ નહ આ
ડી હોય તેને બિધ આવ છે, અને માયાનો ખોરા
૫ દુર કરે છે-ક્રીમત શીશીના રૂ. ૨)

રોગને બાયા સીર-આ તેલ દરસ
મસા રાટે બહુજ અકસીર છે; એ તેલથી એ
બીમારને તરતજ રહત અને આરામ થયા છે
ક્રીમત શીશી ૧ ૦૦ રૂ. ૨)

સફુદ નવરત્ન-આ પાવારથી બુખાર દુર
થાય છે. ખાંસીને કાપડો કરે છે. કપીટઆત દુર કરે
છે. સોહી સુધારે છે. બુખ વધારે છે. પેટમાં ચેતો
ડરમ બહાર કાઢે છે. બચ્ચાં જીવાન અને ઉગર
પુગેલા સર્વે મરદ બોરાતને માટે કાષકાંમદ છે. ક્રીમત
દર તોલની કાપડીનો. ૧]

સફુદ અકસીર ઉલ-દાધ-આ એક પા
ઉડર છે. અને તે માત્ર-પાણીમાં મેળવતે મમે
તાલદરાજ પછી તે જીન યા નથી હોય કાળી ય
તેવી હોય તને માત્ર ચાર દીનસમાં ઉમેડી કાઢી
દરદીને તરતજ રહત અને આરામ બધ છે ક્રી.
શીશી ૧ ની રૂ. ૦૧

હુખા અકસીર ઉલહાઝમાં-આ ગો
બીઓ ખોરાક હજમ કરવા માટે-પાચન કાકન વ
ધારવા માટે-જીખ વધારવા માટે મહુજ અકસી
ક્રીમત ૪૦ ગોળાઓની શીશીનો-રૂ. ૦૧)

પારાની ગોળીઓ-પારાનીગોળીઓ બ
નથી એક માંજેલ સમાન છે અને તદન એકલા પા
ગની ગોળીઓ આજ સુધી બનવા પામી નથી. ૧
પારની કુદરત ન્યારી કાકપાનમાં કીરતારે મોટી
માપરત રાખી છે તે જુદીઓનાં પ્રતાપથીજ અ
રતતરી ને એકલા પારાની ગોળીઓ બનાવવામાં
કરોડ મેલવવી છે. એ ગોળીઓ કાકા ઉપયોગી જન
કટલી ક્રીમતી છે. તે તો જગમદેર છે એટલે ને
વૃક્ષાતવીલ બ્યાન કરવાની કોઈ જરૂરત નથી. માત્ર
નાકજ ગોલી મંગાવો જે તમને અને તમારા કન
અને હમેશા ક્રમ આવશે અને પુર પાની કરી ને
ક્રીમત ચોલાના રૂ. ૧૦)

એનીમદસ ક્રેન્ડ-એક અમરન
કપી દવા છે, જે બાપડે મુજે મહોડેનાં ગાયા વગર
નાં કુલ જાનવરો માટે આશીર્વાદ સમાન છે.

ગાય, બળદ, ગેસે કુતરાં બીલાડાં યા કોઇ પણ જા
નવરને ખુબી ચઢે હોય જખમ પડ્યો હોય બીમ
ડી ચલી હોય યા ચામડીનો એવાજ બીજો કોઇ રોગ
થયા હોય તો ૫. તેલથી માત્ર ૪) દીવસમાંજ શાય
દો માય છે ખુબલી વીગેરે નાખુદ ચઢ હુડી ૩.યલ
માલો પાઠા આવે છે ક્રીમત બાટલી ૧) નો રૂ. ૧

હોરસ કન્ડીશન પાર્વકર-આ દેશી બ
નાવટનો ઘોડાઓ માટે મસાલો છે. એ મસાલાથી
ઘોડાને જુખામાં વધારો થાય છે-પાણી બરાબ પી
એ છે-પેટ આપતાં હોય તો તે બધે માય છે-
અગર કખટઆત હોય તો તે દુર થાય છે અને ઘો
મનુ બદન ઘુસી તેવાર થાય છે-

ક્રીમત ૧ રતલી કાપડાનો રૂ. ૦૧૧
એ ઉપરાંત દરેક જાતનાં દર ક્રીમતનાં દેશી
ખતરો-સુગંધી તેલો પણ દર વખતે દેશકમાં તે
વાર રહે છે. એક વખત મંગાવવાથી માલ અને
ક્રીમતનાં ખાત્રી થશે.

દરેક જાતના મુરખાઓ અણીઓ જાત જા
તનાં તથાપર છે-બહુજ કીશાયત લાય અને ઉચ
ખાલતી ખાત્રી આપવામાં આવે છે-

દરેક કાસમના બીમારો પેતાનો દાલ હમ
રા પવ લખશે તો તેઓ માટે ઘટતીજ દવાઓ
જાવીજ કરાવી હમે પોતે પુરતી વિચત અને
ધમજ સાંધે મોકલી આપીશુ-

ગરીબ માણસો પાસે હમારી દવાઓની
નનમાં ખાસ છુટમાં કામ લઇશુ-

વેપારીઓ અને જરૂરખાધ માલ મંગાવ
ને સાફે દીસકંજિટ આપશુ.

મેહઝે રોહરમાં હમારી દવાઓ માટે વાકી
એજન્ટો ની જરૂરત છે-

કામજપત નીચલે સરનામે કવો. -

એમ. ડી. બલસાના.

મેનેજર પ્રોપ્રાયટર

એમ. ડી. લસારા એન્ડ કુ.

૧૫૨ ૨૨૨ બાકર મીરકાવાના-દીક્ષા
દલીધારાક એન્ડ પુસ્તની દીક્ષા.

અમૃતાંજન.

અમૃતાંજન એ દશી દવામાંથી હિંદુસ્તાનમાં તૈયાર કરવામાં આવેલું છે. તેનો ઉપયોગ માત્ર રોગીમાં જ્યાં દુખાવો હોય ત્યાં લગાડવામાં જ કરવાનો છે. એમ કહેવાથી દરેક જલદીજ મઠી જશે.

માથાનો દુખા, માથાનું શુંજ, ગળાનો સરવ જાતનો દુખાવો, લચક, છાતીના કંડીનો ભંગાર, સંધીવા, કમરનો દુખાવો, દેશ, ઘા, વગેરેનો દુખાવો એ સરવ રોગો પર આ ઔષધનો લેપ ચોપડવાથી તરત આરામ થશે, કીંમત માત્ર આઠ આના.

દુથ પાણિડર.

કિંમત માત્ર બે આના.

દાદરની દવા.

મુકી ખરબ, વગેરે ચામડીનાં દરદે આ મલમથી ભારા થાય છે.

કિંમત માત્ર છ આના.

અમૃતાંજન ડીપો,

૧૦૫, રીઅર રોડ, મોટા-મુંબઈ.

આપણી પેહલી ફરજ.

છંદગી પર્યંત તન્દુરસ્ત રહેવું એ આપણી પેહલામાં પેહલી ફરજ છે. તન્દુરસ્તી શા કારણથી ખગડે છે અને ખગડી ગયેલી તન્દુરસ્તી કેવી રીતે પાછી મુધારી શકાય છે તે સંબંધમાં સંપૂર્ણ જ્ઞાન આપનાર અમારું

વૈદ્ય વિદ્યા.

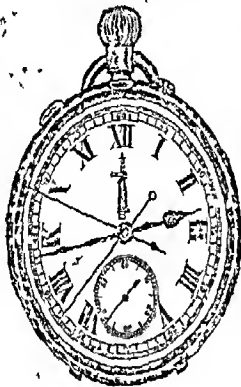
નાનનુ આ પુરેલાય પુરતક વચ્ચે જે જનહીતાર્થે મંગાવનારને તદ્દન મફત મેકલામાં રાખેલું છે. તે પુસ્તકની ૪ લાખ કોપી ક્યારની ખપી ગઈ છે તેજ તેનું અતી ડોપચે ના પાછું જાત ત્રી આપે છે.

રાજવૈદ્ય નારાયણજી કૈશવજી.

જામનગર—કાઠીયાવાડ.

(સેમેફર) સીગનલવોય કંપની.

દાલીશેઠ અગીઆરી હોનબી રોડ-મુબઇ.

આ કંપનીના પહેલી ક્વોલોટીના ઘડયાળો
વીસ વરસે પણ નવાં જેવા દેખાય છે. ઘણી
લાંબે વખતેનું ચોડીક સેકન્ડના ફર માર્લમ
પડે છે. કારણે ખરો કમ્પેનસેનીગ એલન્સ

હોવાથી હવાના ફેરફાર સામે રક્ષણ કરે છે.
હિંદુસ્થાનની બધી રેલવેના કોમા-
રોમાં આ ઘડયાળો ઘણાં જાણીતા છે.
રેલવે સીમ ખાતરી લાયક તથા

તપાસાં રૂ. ૧૭-૮. દરન નથી ઓછાં વો. પી. કરવામાં નહીં.

હમારી કંપની થોડે વાજળી નરે સંતોષ પામતી
હોવાથી જ હમારા ઘડીયાળો સસતા છે હમારા વપારો ભાવો
દરેકને અનુસરતા છે. સઘળા વેપારી ઓપાસેથી મળી રાકશે.

દુઃખીઓનો દોસ્ત

ભલા આ કાંઈ લેભાણુ ઉપાયો મળશે નહિ. મોટા અનુભવ અને ઉત્તમ વૈદક જ્ઞાનના આ સમજાણુ ઉપાયો છે, એકવાર જરૂર જમાવશે.

સફેદ કોઠ ને રંગતપીત,

આ દીનપત્ની ભરેલી ખીમારામાં જે કમન શીખ મરદ પા એરત સપડાયાં હોયે અને જેઓએ એ ખીમારી લાકડાના સમજ પોતાની છાંટી પુળમાં મલેલી સમજ હોયે તેઓને દવે નવી ખુશી અને વી છાંટીની આજ્ઞા પેશ કરી આપનારી એક મહત્ત્વ સ્વમતકારીક દવા મારો વરસોની ચકવી નાખનારો મહેનત અને ચાકુ કોશીસ અને મોઢ ટા ખરમથી રૂતેદમદ નુસકાઓ દારીસ ચાલ છે. જેઓ તો સ્વમતકારીક છે કે આવી વીકટ ખીમારીઓ કે જેને લાકડાના સમજ ગણ છે તેને માત્ર ત્રણ દીવસમાં અસર કરી શકે છે અને પંદરથી ૨૦ દીવસમાં તો જાણે કોહોડ થયેજ ન હી હોય તેવી રીતે ગ્રાધ નાચુદ થઇ જાય છે.

એજ મુજબ રકતપીતેની ખીમારી પણ એટલીજ દુક સુદતમાં સમુલગી જતી રહે છે પણ તે ગમે તેવી પુરાણી અને ગમે તેટલી દાદિ ૧૫ નહીં પુગી ગણ હોયે—

વળો એ દવાની ખુબી એવી છે કે તે લગાડ માં ચાખવામાં કરીપણ રીતની અચળુ કડાકુટ જેવું નથી. માત્ર એકથી ૨ દીપ દવાની અને એટલાજ દીપા રાજ ગ્રાધ ઉપર ગાતાની છે. તેમજ વળો કાંઈ કરી પરહેઝ ના પુરું પણુ નથી.

એ દવાઓ એટલી બધી તો અસરકારક અને ત્રાપુરવક છે કે દવાઓની કમિતનો એક ભાગ રીડો ભણ ખાઈને બાગ ખીમાર સારો થવા ની સેવાને મારે તૈયાર છીએ મહેરબાની કરી ખીમારીએ નીચે સંરનામે પોતાની ખીન

મારોના પુરતી વીગત ઉપર દેટલા વખતની ખી મારી છે, કોણ કોણનાં છતાજ ક્રોધ છે. તે સરવ રીગત લખી જણાવવી. કોહોડનાં ખીમારે ગ્રાધ ક્યારના છે અને કેટલા કેટલાં મોહડા છે તે જરૂર લખવા તૈયાર ઉપરાંત નીચરી અંકસીર દવાઓ દાસમાં કંઈક થઇ છે—માત્ર એકજ સખત મંગાવીને ખાતો કરશે તો ખાલમ પૂછશે એ દવાઓ ખાલી અને તીકારી નથી પણ ખરેખરી કાપદા કારક એકેએક અકસીર દવાઓ છે. અને એની કમિતની એકેએક પાઠ પાઠ વસુલ કરી આપનારી છે:—

સોગને ઇતેખાખ—આ એક અકસીર તેલ છે એ તેલની ખાલીસથી પેરા લેસીસ જેવી વીકટ

ખીમારી ચોખાજ દીવસમાં નાચુદ થઇ જાય છે.

એજ તેલથી ગમે તેવું કોનીક રમેરીમાં પણ અડધુગથી જગ્ગ રહે છે. કમિત ચીશીનાં ૩.૧૫:

સુરમો—નંબર ૧.)—આ સુરમો ગમે તેવું છુડું અને સખત આખનું જાહું—પુડુ ચોખાજ દીવસમાં કાપીને ઇનસાનને નવી રોસની અને નવી છાંટી બહે છે—કમિત ૧) તોલાની ચીશીન રખા ૧

સુરમો નંબર ૨) આ સુરમોથી રાત અંધ જાપણું માત્ર ૮) દીવસમાં દુર થઇ જાય છે, અને કદી પણ ચતું નથી—કમિત ચીશીનાં ૧. ૫

સુરમો નંબર ૩) આ સુરમો દરેક મ. છુસને દેમેસોનો ઉપયોગી છે. એનાથી આખની ખીનાઇ છે—કમિત ચીશીનાં ૨. ૨

સુરમો નંબર ૪) આ સુરમો પણ નંમ ખર ૮) ના જેવોજ છે. પણ એની કમિતમાં ફેર છે. કે જેથી દરકલ અને નાચાર એનો ઉપ યોગ કરી રાખકા ઉપાવી છે—કમિત ચીશીનાં ૩. ૧

૨૧) મને જાણ આ તેલ માયાની ઉંદરીને સદંતર દુર કરી નાખે છે. અને ઉંદરીના ઘણપણા દેહુનથી એકપરત પુણ્ય પુનસી વીગેરે ઉપર બહુજ અકસીર છે. કીમત ૫) તોલાની શીશીનાં રૂ. ૧)

૨૨) મને જાણ આલે—આ તેલ માયાને બહુજ કાંક આપનાર તથા બેળને કુવત બહુનાર છે; એનાથી જે માણસને બરાબર લેધ નહીં અતી હોય તેને લેધ આવે છે, અને માયાનો ખોરે દુર કરે છે—કીમત શીશીનાં રૂ. ૨)

૨૩) મને જાણ સીર—આ તેલ હરસ મસા રાટે બહુજ અકસીર છે; એ તેલથી એ પીમારને તરતજ સહત અને આરામ થયા છે. કીમત શીશી ૧ બા રૂ. ૨)

૨૪) મને જાણ પાવડરથી બુખાર દુર થાય છે. ખોરીને કાપડો કરે છે. કબજાઆત દુર કરે છે. લોહી કુપારે છે. બુખ વધારે છે. પેટમાં થતે કરમ બહાર કાઢે છે. અન્યા બુખાન અને ઉગેરે પુગેલા સર્વે મરદ જોરાતને માટે કાપડાં મદ છે. કીમત દર તોલાની કાપડીનાં રૂ. ૧.]

૨૫) મને જાણ કિલ-કાથ—આ એક પા હિર છે. અને તે માત્ર-પાણીમાં મેળવાથી ગમે લાલકરાજ પછી તે જુની યા નરી હોય કાળી યા તેવી હોય તેને માત્ર ચાર દીવસમાં ઉબેડી કાઢી દરદીને તુરતજ સહત અને આરામ બધા છે કી. શીશી ૧ નાં રૂ. બા

૨૬) મને જાણ કિલકાઝમાં—આ ગોળાઓ ખોરાક હળમ કરવા માટે-પાચન શક્તિ વધારવા માટે-બુખ વધારવા માટે બહુજ અકસીર કીમત ૪૦ ગોળાઓની શીશીના-રૂ. બા)

૨૭) મને જાણ પારાની ગોળાઓ—પારાની ગોળાઓ બની એક મોજા સમાન છે અને તદન એકલા પાકાની ગોળાઓ આજ કુધી બનવા પામી નથી. ૪ થરની કુદરત ન્યારી આપનામાં કીસ્તારે એવી આપરત રાખી છે તે કુદીઓનાં પ્રતાપથીજ આ કમતરીને એકલા પારાની ગોળાઓ બનાવવામાં હોતે મેલવવી છે. એ ગોળાઓ કેવી ઉપયોગી અને કેટલી કીમતી છે. તે તો જગમદુર છે એટલે તેનું વાલાતપીલ બ્યાન કરવાની કાંમ જરૂર નથી. માત્ર એકજ ગોળી મંગાવે જે તમને અને તમારા કમી માને હમેશ કામ આવશે અને ખુદ ખાતી કરી લ્યો કીમત ગોળીનાં રૂ. (૧૦

એનીમલ્સ કેન્ડ—એક જમરત

દવા છે, જે બાપડે મુગે મહોડેનાં વાચા વખર પી કુધ જનવરો માટે આશીવાદ સમાન છે, ગાય, બુજદ, બેસં કુતરાં બીલાડાં યા કોઈ પણ જાનવરને ખુશી થઈ હોય જખમ પડયો હોય એમ કીમતી હોય યા અમરીનો એવાજ પીને કોઈ રોગ થયા હોય તો આ તેલથી માત્ર ૪) દીવસમાં કાપ દો થાય છે—ખુશી વીગેરે નાણુક મધ છડી મધ બાલો પાણ આવે છે. કીમત વાટલી ૧) નો રૂ. ૧

હોરસ કન્ડીરાન પાવડર—આ કેશી જ નાવડનો ઘોડાઓ માટે મસાલો છે—એ મસાલાથી ઘોડાને બુખમાં વધારો થાય છે—પાણી બરાબર પી એ છે—કોઈ આવતાં હોય તો તે બધે માખ છે—અગર કબજાઆત હોય તો તે દુર થાય છે અને યો મનુ જાન પ્રુધી તૈયાર થાય છે—

કીમત ૧ રાતલી કાપડાનો રૂ. બા
એ ઉપરાંત દરેક જાતનાં દર કીમતનાં કેશી અતરો—એમાંથી તેલો પણ દર વખત રોકમાં તે પાર રહે છે. એક વખત મંગાવવાથી માલ અને કીમતનાં ખાતી થશે.

દરેક જાતના મુરખાઓ મરદખીઓ જાત જાતનાં તંબાર છે—અહુજ કીશાયત જાવ અને લવ માલની ખાતો આપવામાં આવે છે—

દરેક કીસમના પીમારો પોતાનો કાલ કામ રા પર લખશે તો તેઓ માટે ધટીજ દવાઓ તજવીજ કરાવી હમો પોતે પ્રતી વગત અને સમજ સાથ મોકલી આપીશું—

ગરીબ માણસો પાસે હમારી દવાઓની કીમતમાં ખાસ કુટથી કામ લખશું—

વેપારીઓ અને જથ્થાબંધ માલ મંગાવનારોને સાઈ કીસકોઝિટ આપશું.

મોહડાં રોહરમાં હમારી દવાઓ માટે વરકીંગ એજન્ટોની જરૂર છે—

કામજન નીચે સરનામે કરવો.—

જમ. ડી. બલસારા.

મેનેજમ પ્રોપ્રાયટર

જીમ ડી. બલસારા એન્ડ કું

કવો હાલ—દીકી તારડ સરનામે—અનાની રીકી

ધરડાએને જુવાન થવાનો જમાનો
તે વળી શું?

ખીઝાએ કસતુન તૂનીયા

“અસલ હસ્તાઓલમાં ખનેલો.”

યાને ધરનખોલી કલક કે જેથી શીખીન પ્રદરથે સરેક બાલને
કાળા કરી ચકે છે. આ કલકથી બાલનો રંગ કાળો બમર ખને છે
એટલું નહિ પણ ખરી ગણના બાલની જગ્યાએ નવા બાલ ઉગે
છે. એ એક તુસળો છે, અને જગમહેર ચપલો છે એની ખરી
ખુબીઓમાં એક તો એ છે કે મોંમાંની ચામડી ઉપર કાષ પડતા
નથી તેમજ બાલ વાસ મારતા નથી વાપરીને ખાત્રી કરે.

કીમત રૂપીયા એ પાંચટોજ શુદ્ધ.

ટેલીગ્રાફી એન્ડ સુપ્રમાની ટેલીફોન નં. ૨૨૮૭

મળવાનું ઠેકાણું:—

ધી ઓમ્બે ટાઈલ માર્ટ.

૨૧, બેંક સ્ટ્રીટ ફ્રોન્ટ મુંબઈ.

શુભામચલી શુભામહુસેનની કું. કાષ્ટક મારબલ તથા સ્ટીલની શીલીંગના વેપારી

રૂ. ૧૦૦ છનામ.

તાવની રામબાણુ દવા.

આ દવાથી કોઈપણ જાતનો તાવ ના ઉતરે તો લીધેલા પુષ્કણ પાછા આપીશું આ દવાથી
ઓધીઓ તાવ નથી ઉતરતો એમ સાબીત કરનારને રૂ. ૧૦૦ નું છનામ આપીશું. જોળી પડની
કમીની કી. રૂ. ૧-૦-૦

શંકતીનો દવા.

શંકતી સજીવનમાં જાત લાવવાનો સુખ નથી એમ સાબીત કરનારને રૂ. ૧૦૦ છનામ
મળશે. દરેક જાતની નખગાંધ દુર કરી પુરુષ વધારે છે. વૃદ્ધારસ્થાથી અગર ખીજ કારજોથી
મી થયેલી શંકત વધારે છે. નામદારકાંતા દરેક અરે નસોની નખગાંધ દુર કરે છે. જોળી ૧૦૦
ની કમીની કી. રૂ. ૨-૮-૦

વાનુ વેકાર—નામનું પુસ્તક એક કાઈ લખનારને મળે મોકલવામાં આવશે

શા. ગીરધરલાલ કંઠાનથ.

હડ ઓરીસા—ધોળકા, ચમરાત.

અથિ ઓરીસા—મુંબઈ, મારકીટ

ગીરીધર ઓરધાલવ.

છાપી ચાલ, બી. વજારસીલાસની કું.

કાગળ પત્રો બ્યગદાર હેઠ ઓરીસે કરવો.

Pam-ala

પામ આલા

મેલેરયા, તાઢયોતાવ તથા તાવનો

ચુન દો ઊાય

સ-તાવાર જાણાયું છે કે મેલેરયા નો ફેલાવો મચ્છરો કરે છે અને સઘળા રોગો થી મરતાં લોકોની સામટી સંખ્યા કરતાં આ રોગથી મરતાં માણસની સંખ્યા વધુ છે.

તેનું ઝેર પેવસ થઈ જાય તે પહેલાં અટકાવો

પામ—આલા

તેમ કરશે.

રાયપુરથી મીં જ્યોરજ. કે. ગીલ્ડર લખે છે.

ખાસ્તરનાં જંગલમાંથી મુસાફરી કરતા મોરી વાઈડ મેલેરયાથી પટકાઈ પણ પા—આલા ના નજીક ડાઝમાં તેણી હુંફાયાર થઈ અને બોખાર આવી નહિ. ક્વીનીન કરતાં એ સરથ છે.

સઘળાં ગાંધીઓને ત્યાંથી નાની મોટી ખાંટલીમાં મળશે.

હરજી મુલજી એન્ડ કો.
તથા

મીં હમનલાલ રવનાથદાસ,
બુમા મસજીદ પાસે આશીમ આગળ.

મુંબઈના એજન્ટો

ગુલશન.

Gulshan.

જુલાઇ ૧૯૨૫

અંક ૭.

સાંકેત્યુ.

નંબર.	વિષય	લેખક—	પાન
૧	પારસી સહાસ... ..	અધિપતી	૧૦
૨	ગુલ ગુલે ગુલામી પુલે ગુલશનગૈબી	૧૧
૩	દોલતે દુન્યા... ..	ભાગલા.	૧૨
૪	ઝેદરે કાલીલ.ડેઝીબેલ	૧૭
૫	An Indian village	M. H. Desai.	૨૭
૬	ભાગાઇની ફતેહ૩ પાંખાઇ રખાડી	૩૨
૭	ખરી સખાવત B	૪૪
૮	ખરો ખાર... ..	શીરીન	૫૦
૯	અમે હોટેલ ઉધાડીયું.પરીખ	૫૬
૧૦	મે સમજ માલિકને...અદીયા	૫૭
૧૧	The Glorious Goal... ..	Hermes	૫૮
૧૨	દિનમાંથી કાળ દહાવે... ..	ભવપ્રીયકર	૫૯
૧૩	આશા.	"	૬૧
૧૪	પાલનજીનો પતેલી ન જર	બગવાડયા	૬૨
૧૫	નકે અથવા દોઝખ...માદન	૬૫
૬૬	જાપાન અને જાપાનીઝ	૬૭

હીં પદમજ પેપર માટેસ.

આ અદના કરોશમાં ખનતાં સુધી ધંધાદારીઓની તપાસ બહુ ઓછીજ લેવામાં આવે છે. હાલમવાલીને પકડી તાણી તોડી બહાર પાડવા હમોને ગમતું નથી પણ લાયકની સાથેક કદર જુજવા હમો કંઠી પણ કયાસ રાખતા નથી અને આ કારણે આજના અંકમાં ઉપજા ધીકતા સહાસની ઓળખ હમો હમારા વાંચકોને કરાવવાની જરૂર જોઈએ છીએ.

મરહુમ દોરાજી પદમજી નામ પારસી જોમાં મરાહુર છે. પારસી કિર્તિને વધારનારા જાણીતા પારસીઓમાંના એક મરહુમ હતા. પદમજી નામ પુના અને મુજાબ ખાતે એક ધરગટુ બોલ સમાન છે. મરહુમની પછી તેમના લાયક બેટાઓએ પોતાના સહાસ અને કામથી પોતાના ખાનદાની નામને વધુ ઉજાવવા કુશળ છે. પદમજી બાપજોમાંના સૌથી વડા બાપ જો. સરદાર નવરોજ પદમજી પુનાના સૌથી આજેવાન નર તરીકે જાણીતા છે. તેઓ કુનેદગાજ વેપારી છે. અને તેમના દસ્તક ચાલતી અનેક મીથો ઉપરાંત મુદરાવાળી રે પેપર મીક્સ છે. જો. સરદાર નવરોજ પદમજીના બીજા બાપજોએ ઓછી વતી નામના મેળવેલી છે. બ્રિટિશ સલતનતમાં આ કુટુંબે ઘણા ઉચ્ચ દરજ્જાએ જોગાવ્યા છે. સૌથી નાના બાપ મી. ફ્રેડન મુજાબ ખાતે જેકમ સરકલ પર લેગિસ્ટ્રેટ રોડ પર આવેલી ડી પદમજી પેપર મીક્સ ચલાવે છે. મી. ફ્રેડન અજબ વેપારી કુનેદ ધરાવે છે. એક બહા વેપારી બચ્ચાને જાગની કુનેદ, સફાઇ ને બસમનસાઇ આ ખાનદાની બીરાદરમાં છે. એમના જેવી સકિતના પારસીઓ ત્યારે ઝંપાસી છાંડી ગુળરી દસબોને રેસો-

સને પોતાના માનિતાં સાધતો ખનાવે છે ત્યારે આ બીરાદર બાર બાર ચૌદ ચૌદ કલાકની ખડ. તલ મહેનત કરવામાં અજબ જોગ લે છે. એકલે હાથે એક મોટી મીલ ચલાવવી, વેપારીઓને સંતોષ આપવો, રટોકમાંના માલનો સફાઈથી ઉઠાવ કરવો એ કાંઈ કુદરીમની જોળ નથી કે દપદેટો કે અવાઇ અપ. કમનસીબે હજી આપણા દેશમાં કામજનો માવો ખનાવવાનો ઉધોગ થવા પામ્યો નથી એટલે આ મીશેને બહારથી આવો મેળવવો પડે છે અને તેથીજ સ્વદેશી કામજો આપણને લગાર મોઢા પડી જાય છે. દર્જ આપણે ત્યાં આ મીશે યુરોપી માલને ટકકર મારે તેવા માલ કાઢવા સકિતવાન યજ્ઞ નથી છતાં જે કાંઈ થાય છે તે આપણી રિયતી ને સંજોગો જોતાં ધરીમત છે. યુરોપી માલ સાથે ટકકર મારી ન શકવા છતાં સ્વદેશી માલના કદરદાનો તો આજ સહાસ ને ઉત્તેજન આપતા રહેલા છે. હાલ લગાઇને લીધે આ મીશેને અજબ હકકા પડવા લાગ્યા છે. પદમજી મીક્સ રાત ને દીવસ ચાલે છે ને હજારોનો માલ બહાર કાઢે છે છતાં એકરો પુરા પાડી શકતી નથી. હાલની લામજી આ સહાસને બહુજ ઉત્તેજન આપ્યું છે ને સ્વદેશી તથા પરદેશી કામજમાં કેટલો ફેર છે તે જોવાની અને જાણવાની દરેકને જાણે ફરજ પાડી છે. આ માસિકના છેલ્લા માર અંક તથા હમારે અદના અદવાડીક સ્વતંત્ર આજ તથા માસ થયાં પદમજી મીક્સનાં કામજપરજ છવાય છે અને તેથી હમો પુરતા સંતોષ સાથે આ લગત જાણવાવાની હિમત કયે છીએ કે પદમજી મીક્સનો કામજ દરેક રીતે ઉત્તેજનને પાત્ર છે. ચટાણું કથરતું જે તો લગાઇ અંક પડે છતાં હમો આ સ્વદેશી કામજના વાપરવાનો વિચાર રાખીએ છે.

પદમજી મીસસનો સહાસ જાણુજ વખાણુ ને
ઉત્તેજનને પાત્ર છે. મી. ફરેફુન જો પોતાની
માલિકીની આ મીસસને લીમીટેડ સંસ્થામાં ફેરવી
તેને મોટા પાયાપર લઇ જાય તો હમો માન્યે
છીએ કે આ ખાતું એક નમુનેદાર થઇ
પડયા વિના રહેજ નહિ. પ્રથમ અંગ્રેજી પેપર-
રવાળાઓ આ મીસસના કાગળોનો ઉપયોગ કરે છે
ને જોષ્ટતા એકરડે આપે છે તો પછી આ
સાહસની અચુક ફતેહની વિગત લખાવવાની
જરૂર થી છે ? હમો મી. ફરેફુન અને તેમના
સાહસને દરેક મુખારકબાદી આપવા સાથે

છુટીશું કે આ ખાતાને નમુનેદાર કરવાની
કચાસ રાખવામાં આવે નહિ. મી. ફરેફુન
નવા નવા અખતરાઓ કરતા રહ્યા છે તો
સ્વદેશી “પદ્મ” બનાવવા કાંઈ તજવીજ
ન કરે ? એક વાર દિંદમાં આ સાહસ
ખગમર થયો તો પછી દિંદમાં જનતો કાગળ
જોષ્ટતો સરતો પડશે. હાલ જીવામ છે અને
સમો વતે સાવધાન થતાં દરેક બાબત અતુકુળ
થઇ પડયા વિના રહેશેજ નહિ.

આધપતિ.

ગુલે ગુલ ગુલાબી ફુલે “ગુલશન!”

[કરમ કર મેરે હાલ પર એ કરીમ—એ રાહ.]

ગુલે ગુલ ગુલાબી, ફુલે “ગુલશન !”

ગુલે પાંદ મુવાસી, ગુલે “ગુલશન !”

ફુલે ફગ દયાથી, ગુમે “ગુલશન !”

ગુલે ગુલ ગુલાબી, ફુલે “ગુલશન ?”—૧

મધુરી દેહકી, બેહકી વાહ !

મુંદર મુગધી, “ગુલશન” માં !

લઇ સવ ફવાઈદ, મન યા મગન !

ગુલે ગુલ ગુલાબી, ફુલે “ગુલશન !”—૨

બાગી બહાર આ, રહ્યા શું ખીલી !

મગન આ મગન કાં, થયું તર વળી !

દે દે કા બલાઓ, કાં દે દે ફુશમન !

ગુલે ગુલ ગુલાબી, ફુલે “ગુલશન !”—૩

સરસ લેખણીથી, રચો બાગ આ !

બન્ધો શું કન્ધો, હું બન્ધો બાગ બાગ !

તે “ગોળી” ગળખી, ગુલે “ગુલશન !”

ગુલે ગુલ ગુલાબી, ફુલે “ગુલશન !”—૪

અકબરઅલી ડો. હુરાની

દોલતે દુન્યા.

(શાહુચોર લુપીનની કહાણી.)

ગયા અંકથી ચાલુ.

લખનાર—દી-શા હુ. ભાગદ્યા.

પ્રકરણ ૮ (ચાલુ)

દુન્યાના તે મહાન ડીટેક્ટીવ હોમસેક
શીઅર્સને પોતાના મતને મુજબ જોઈ શીલીપી
બહુ ખુશ ખુશ થઈ ગયો. જો હોમસેક તેને
પકડવામાં ફતેહમાં થશે તો એ ફતેહમાં
શીલીપીને ભાગ મળશે જ પણ કોણ જાણી
એક પટેલા શીલીપી ફાલે છે કે હોમસેક ?

‘ કાંઈ સાબેલી છે ? કાંઈ નિશાની ? ’

‘ મરણાલ શાનો ? ’ તે ડીટેક્ટીવ તેની
પતેન્ગરી જોતાં ખડખડ હસીને બોલ્યો. ‘ હું કાંઈ
તને જાણવા માંગતો જ નથી. તું તારે તે
ચોખાન્યાને લેખ સાથે જોઈએ તેજી માથું
ફેડ્યા કર. મને એવી વીજોતું કંઈ કામ નથી. ’

‘ ત્યારે તમને શાનું કામ છે ’

‘ હું તો જુદાજ માગમાં કામ કરું છું ’

‘ જો એઅંથી ન થતી હોય તો જણાવવા-
ની તકલીફ ન હોય ? ’

‘ તેમ કરતાં મને કશી અડચણ નથી લાગે
તને ખબર છે કે એક વેળા લુપીન ડચક બની
કિમતી તાજ ચોરી ગયો હતો ? ’

‘ હા. ’

‘ તેની અંદર લુપીનની પેલી માસી વીક્ટર
રીની ખબર છે કે જોને જેનીમાડે ઉલ્લુ બની
પોતાના સપાટામાંથી છટકવા દીધી હતી. ? ’

‘ હા. ’

‘ આ વીક્ટરીની મને ધન નસલ મળી છે.
આ નેશનલ રોડથી થોડે દુર નબર પચીસવાળાં
એક બેતરંગાં તેણી રહે છે. તેણીનું મકાન દાવરે
અને લીલની વચ્ચે આવેલું છે. વીક્ટરીની
મારફતે હું સહેલાઈથી લુપીનને સપાટીશ. ’

‘ તે તો બહુ વખત લાગશે. ’

‘ તેની મને ટુંલા નથી, તે કારણે તો મેં મારા
બધા કેસો પડતા મુક્યા છે અને આ કેસપરજ
ખાણીને મંડોળું. લુપીન અને મારી વચ્ચે
એ જીવ સરોસ્ટ ની લડાઈ છે... એમાં તે
ફાલે છે કે હું ફાલું છું તેજ ફક્ત જોવાનું
રહ્યું છે. ’

તે બારે ઝનુનમાં બોલતો હતો. આજ મુધી
તેને લાગેલી મારે બેજાલત તે હવે ખમી શકતો
ન હોય તેમ જણાવું હતું. તે સદતર તરયાપાવ
પર આવી જઈ મરણુ યા મારણુ એવા પ્રદ નિશ્ચય
કરી બેઠેલો હતો.

‘ તું હવડાં તો જા ’ તેણે હવે ધીમેથી
જણાવ્યું. ‘ શોકો આપણને ટીકે છે... તેમાં
જોખમ છે... પણ મારા બોલ તારા જીગરમાં
કેતરી રાખજો કે જે દહાડે હું ને લુપીન
એકબેકને મળશું તે દહાડે.. બારે ખુના
મરણી આવશે. ’

જનુએ મારી શાહુચોરનો બીજો ભાગ.

શીશીપી ખુશ થતો બહાર પડ્યો. તે ડીટક-
ડીવ તેને હંફાવી જાય, તેમ તો લાગતું જ ન હતું.
વળી નવી નીશાની તેને આં વાતચીતપરથી મળી
હતી કે દાવરે અને સીલ વચ્ચેથી પસાર થતો
રસ્તો ડીપીને માર્ગે જતો હતો, આ તે કિનારા
વાળો ભાગ જ્યાં તોફાનનું મૂળ હતો... અહીં
એક ખેતરમાં વીકટરી..... એટલે કે લુપીન
રહેવો હતો કેમકે ન્યાં વીકટરી હોય ત્યાં લુપીન
હાંચર રહેતો અને લુપીન વિના વીકટરી એક
પળ પણ જીવતી ન હતી.

“યા ખુશ! અને શું થાયજી?...આહ! મારા જીગરમાં એ ભજુકા શાના ઉછે છે?” તે બડબડતો માથે, “સંતેજો ગમે તે વિગત મારી આગળ લાવી મુકશે પણ મારીતો ખાતરી છે કે જે ગજુત્રી મેં કરેલી છે તેમાં તમબાર પણ ખુશ નથી. એક બાજુ સેન નદીનો કિનારો છે ને બીજી બાજુ ધોરી રસ્તો છે. આવજાવના આ બંને રસ્તાઓ પકડી લુપીન ખચ્ચીત હદ કરી રહેયો હતો.....આહ! હવે મારે લાંબે શોધવા બંધ પડવાનાનું નથીજી!”

તે ફરી પાછો બારે દ્રઢતાથી પેતાના કામે વળગ્યો.

“જે લુપીને શોધ્યું હોય તે હું ન મેળવું” એવો ખની શકેજ નહિ” તે બડબડતોજ રહેયો.

અલખત આ વિભાગથી લુપીન અચ્છી રીતે માહિતગાર હોવાથી તેને તેની શોધ બોળમાં જઈ સવળત મળી હતી પણ તેથી થકું શું? તે તે બંધાથી અભણ હતો પણ મન ચંગા તો કપરોટમાં ગંગા! ન્યાં ઇચ્છા હતી તો પછી માહિતી મેળવતાં વાર શી?

તેમ કરતાં કરતાં તેને બેના પાંચ વર્ષ બાંગેતો તેનો શો મુખકો હતો. તે શોધબોળપર તેણે મન લગાડ્યું હતું તો પછી કોઈથી બોલે તે બળવાની જરૂર ન હતી, તેને લાગતું હતું કે લુપીન નજીકમાંજ હતો, જાણે તેનો રપસ

તેને થતો હોય તેમ લાંગરું હતું. બનવાબેગ છે કે સામેથી યા જંગલમાં તે તેને આવી મળે. આ આશામાં ને આશામાં તે આમ તેમ બટકતો હતો પણ દર વખતે તે બાપડો નિરાશ થતો હતો.

વારંવાર તે રસ્તાની બાજુપર લાંબો છર થઈને પડતો હતો અને તે મહાન લેખ કે જેની નકલ તેણે ઉતારી રાખી હતી તે માટે અવાજ પડ્યો પડ્યો મોઢે કરતો હતો. આહ તેમ કરતાં તેને કંઈ અજબ ગમત આવતી હતી. તે જાણે લુપીનને ખાસ પસંદવવા માંગતો હોય તેમ વાંચતો ને ચાળા કરતો હતો. તે ઇચ્છતો કે તેની સામે લુપીન ઉભો હોય ને તે પાકું બજુતો હોય.

o. a. n. . e. e. . e. a. . a. . a. . .
e. e. . e. oi. e. . e.

ou. . e o. . : c. . e. o. . e D DF

□ 14 F + 44 ▽ 349 ▽ ap.
ui. . e. . cu c

તેને હવે ધાસમાં લાંબો થઈ સુધ્ધ જઈ આ ઉખાણુપર મંજીર ધોર કરવાની જાણે તમે હ થઈ પડી હતી. આહ, હવે તેને માટે પુરતો વખત હતો એટલે ઉતાવળ કરવાની કરી જરૂર હતીજ નહિ. અવિખ્યનો તે વણી હતો તો પછી દોડમ-દોડ સા માટે રે બાવા!

ધણીજ સાંતતાથી તે આમથી તેમ ફરવા લાગ્યો સહજ પણ વહેમ પડતાં તે પાછો ફરતો અને માથેના ગાંધી સુધી નકામી ટાંચાની દની કરતો હતો. જ્યારે તેની ખાતરી થતી કે કોઈપણ જાતનો શક કે મુબેદ રાખવાનું કશું કારણ ન હતું ત્યારેજ તે ધાકેલા શરીરે પણ ખુશાળી જીમરે આગળ વધતો હતો.

તેણે અડધી ડગળ ગામડાંઓની બારીકમાં બારીક તપાસ લેવામાં જરાપણ ક્યાસ રાખી નહિ. તેને જાણે ધાક કે શુષ્ક લાગતીજ નથી. વારંવાર તે રાતને વખતે કોઈ ખેડૂતનાં ઝુપડાનું બારણું ફોટી તેને ત્યાં આશરો લેતો હતો અને

તેમ કરવામાં પણ તેની મતલબ હતી. તે હમેશાં ખાના પછી ખેડુતોને પોતાના ગામોને લગતી જુની તવારિખ કહેવા લલચાવતો હતો એવી આશા એ કે તેમ ચતાં કેવેથી તેને વાતમી મળી જાય અને આ માટે જ્યારે વાત લગાર રસપર આવતી ત્યારે તે હમેશાં પોતાનું 'આહુ' પેચતાં જણાવતો:

‘આહ પેલી સોયવાળી વિગત શું છે ? પેલી પોકળ સોયવાળી દંત કથા !.....તમને ખબર નથી કે ?

‘નહિ, બાઈ, મને તેની ખબર નથી... મારા બાપ જન્મમાં પણ મેં તે નામ સાંભળ્યું નથી. મારી દાદીની દાદી પણ.....’

‘વરજાહ, ત્યારે તો એ ગપગોળો હશે કે ? એવી કાંઈ જન પર્યાંતી વાતો કરે છે.....કોઈ ભેદી સોય અજબ પ્રાક્રમ કરી ખતાવે છે..... મને પોતાને ખબર નથી કે... ..હું તો અમરચો પુછતો હતો..... હં, પછી શું ?.....આપણે આપણી વાત ચલાવો બહા !’

જ્યાંથી સફાઈદાર નન્નો મળતો ત્યાંથી ખીજે દીવસે જહુ સફાઈ તે પોર લેતો હતો; અને નાચતો કુદતો આગળ વધતો હતો.

એક દિવસ ને દરયા કાંઠે આવેલાં સેન્ટ-જુહન ગામડાંમાં અગ્નિ અને ત્યાંથી નીકળી આગળ ચાલ્યો કે તે બાળુનર કુદરતી મનહર દેખાવતી લીલામાં તે જાણે પોતાને ભૂલી ગયો. તે શા કારણે આગ્યો હતો તે તેને માદ રહ્યું નથી. ખસ તે તો ત્યાંની સુંદરતા જોઈ છકક ઘસ ગયો હતો. થોડે ‘ચાલતાં ત્યાંની સુંદરતા બહુજ મનહર થતી ગઈ અને તેવામાં બહુ બાળુએ આવેલો એક સુંદર નાનો સુંદર કિસ્સો તેની નજરે પડ્યો. તે કિસ્સામાં દાખલ થવાના કરવાનુંપર મોડા ખીલા હતા. શીશીપી દેપર સ-ક્ષાળથી ચઢી ગયો અને મધાળે આવેલું લગભગ

બુસાઈ મચકું તે કિસ્સાનું નામ વાંચવામાં ફતેહમંદ થયો.

FORT DE FREFOSSE

ફ્રેડેસેનો કિસ્સો.

તેણે અંદર દાખલ થવાની કરી દરકાર કરી નહિ પણ કિસ્સાને ફરતી સંજ્યાની વાડ બરેલી હતી તે તરફ ચાલવા લાગ્યો. થોડે દુર જતાં તે એક નાના ગુફા આગળ આવ્યો કે, જે એક નાના ખડકમાંથી કોતરી કાઢવામાં આવેલો જણાતો હતો. તે ખડક દરવાખાં ઘુસી ગયો, સાફ સાફ જણાતો હતો.

તે ગુફાના મધ્ય ભાગમાં ઉભા રહી શકાય તેટલી ખાસ જગ્યા હતી અને તેની આજુબા-જુબી દિવાલોપર અસખ્ય લેખો કોતરેલા હતા. બાજુમાં દિવાલમાંની એક ચોખ્ખા કાપ તે જોડા પત્થરમાં મુકવામાં આવ્યો હતો કે જે ભાગ જ-મીનવાળા ભાગ તરફ ખારીની પેંડે લલકરતો હતો, કે જ્યાંથી ત્રીસ કે ચાલીસ વારને છેડે તે કિસ્સો જણાતો હતો.

આખો દિવસ ચાલતાં ચાલતાં થાડી મથથો હોવાથી શીશીપીએ પોતાને દાખલો ઉનાચેઈ અને થોડાવાર આરામ લેવાનો વિચાર કરી લાંબો છર ધસ પડી તે સ્થંભ ગયો. કલાકેક સુતો હશે પણ તેવામાં સમુદ્ર તરફથી ગુફામાં આવતા હંમકા પવને તેને જગાડ્યો. બે દયાન પણ પોતાની આંખો મોળતો તે ઉઠ્યો અને નસોસ જોવો દસેક મિનિટ સુધી પડી રહ્યો. તે ત્યાર પછી પોતાના હમેશના ખ્યાલો મુજબ વિચાર કરવા લાગ્યો. તે હવે બરાબર જાણત ગયો, અને ત્યાંથી ઉઠી તે ત્યાંની જગમો વિચાર કરતો હતો. તેવામાં તેને કાંઈક લાગ્યું અને તેની આંખો તે તરફ ગોચા ચીટ-કીટ રહી.....

તે ચમકવણીમાં આખા શરીરે ધુમ્મસ લાગ્યો. પોતાના જમિત ભેગને સાંત કરવા

તેણે પોતાના બન્ને કાંથો વચ્ચે પોતાનું માથું પકડ્યું, તે પરસેવે ગરકાવ થઈ ગયો.

“ના, ના” તે યુવવાતો બોલ્યો. “એ તો ખ્યાલી સ્વપ્ન છે.....ખબરો છે..... મતે બરેબર જોવાડે.....એ બનેજ નહિ!”

તે હવે ઉઠ્યો અને ખારીકીથી જોવા લાગ્યો.

અંકક ઘૂંટ લાંબા બે બાકસો તે ગુફાની બંદરની જમીનમાં કાતરેલા તેને જણાયા. તે કાતરનાર કોઈ દુસ્માર કારીગર તેના દતો અને વર્ષોના મારાથી તે ઘસાઈ પીસાઈ મળ્યા દતો છતાં તે D અને F દના એમ તેની સંપૂર્ણ ખાતરી થઈ.

D અને F! યા ખુદા, તે તો પેલા મહાંમ બેદને લગતા દતો! આ બે બાકસો તો તે લેખમાં મોજુદ દતો! આહ, શીશીખી ને હવે તે કામગીરી કાઢીને જોવાની જરૂર ન હતી. તે ચોથી સીડીમાંના સખ્દો દતો કે જેમાં મોંઘ અને વિગત દતો. તે બધું તેના ખાટોઈ જોગમાં સફાઈથી સમાવડું હતું.

તે હવે ધીમેથી ઉઠ્યો અને ફરી પાછો જ રસ્તેથી આવ્યો હતો તેજ માર્ગે પાછો ચાલ્યો. ફરી પાછો તે ખીજાવાળા દરવાજા આગળ આવ્યો અને ત્યાંથી થોડે દુર એક લરવાડ પોતાનાં ઘેરાં ચરાવતો દતો તેના તરફ તે ગયો.

‘ચેલો’ શુંકો.....ચેલો બાજુ.....ચેલો ‘શુંકો...?’ તેણે બોલવા કોશીસ કરી પણ તેનાથી બોલી શકાયુંજ નહિ. તે અજબ ઉરકેમ્બ ગયો હતો. તે લરવાડે તેના તરફ અભળખીમાં જોવા કીધું કે શીશીખીએ લગાર શાંત પડી કહ્યું.

‘હા, પેલો’ શુંકો.....ત્યાં.....ચેલો બાજુએ.....કિશ્તાની જમણી બાજુએ... તેણે કાંઈ નામ છે કે?’

‘હા, મને તે ખબર છે.....કમારા ગામના લોકો તેને ડેમોક્રેસિસ કહીને ઓળખે છે.’

‘શું.....શું’ બહા?.....તમે શું કહ્યું?’

‘કમ, બાઈ, કાંઈ બેહરા તો નથી ને? કમારા આ એટરીટ ગામમાં એ શુંકો એમજર ડે ડેમોક્રેસિસ એ નામે ઓળખાય છે.’

તે માણસ પાસેથી ખરી દહીકત જણી લેવા તેના પર કુદી તેને ગરકાવેજ કરી તેની ખાસે દરેક વિગત જણાવતી શીશીખીને લાલચ મઠ.....

ડેમોક્રેસિસ! આહ, તે લેખમાંના ફક્ત ત્રણ અંગ્રજી ‘ડેમોક્રેસિસ’ શબ્દોમાંનો તે એક શબ્દ હતો. તે જવાન ચરખર કંપવા લાગ્યો અને જોવા તેને એમેરથી ગમરાવામાં આવતો હોય તેમ તેને નક્કી લાગ્યું.

તે હવે સમજ્યો, તે આજો લેખ તેના ખરા વાવાઈમાં હવે તેને સમજ પડ્યો. એમજર ડે ડેમોક્રેસિસ.....એટરીટ.....

‘આહ!’ તેણે મસ્તક નહિન રોયનીથી જમન યતાં ખુશાળ વિચાર કરવા લાગ્યો. ‘એમજર હોયું જોઈએ... મુથો, કું ખુબખ, મારે પહેલાંથીજ તે સુખખ વિચાર કરવો હતો?’

‘બસ થેંકસ’ તેણે તે બરવાડને તેના તરફ ટગર ટગર દીકતો જોઈ કહ્યું. ‘શું તારે જ.....હવે મને જરૂર નથી.....થેંકસ.’

તે લરવાડ આ વિચિત્રતાથી વળી વિરમખ પાથી તેને કોઈ કાતર્પાં ગેપ સમજી પોતાના કુતરોને ળીસલ મારી બોલાવી પોતાનાં થેંકો-ઓની સંજાળ લેવા દોડ્યો.

એકલો પડતો તે પાછો કિશ્તા આગળ આવ્યો. તે તે લગમગ પસાર કરી ગયો તેટલામાં તેને કાંઈક યાદ આવતાં તે હેઠળ મજડી પડ્યો અને દિવાલની બાજુમાં જોવામાં

બરાબ ગયો. પોતાના હાથો મસગતો તે પોતાના ખાત્ર પીળવા લાગ્યો.

‘હું’ મુઠો મેડ !.....સરફ દિવાનો બની ગયો છું !.....અરે, મારી એકલ ક્યાં ગઈ ? તે કમબખ્ત મને જોય તો ! તે નહિ તો તેવું કોઈ પુછડું મને જોશે તો મારું આવીજ બનશે !.....કલાક થયો હું ઘેઝાની પેઠે ફરું છું પણ મને જાન નથી.....’

તે યુષ્કયુષ્ક ત્યાં પડી રહ્યો અને જરા પણ સવરો કે અવરો નહિ.

સર્વ અસ્ત પામ્યો. ધીમે ધીમે રાત્રીનો અંધારો પ્રકાશ દિવસના તેજ સાથે મિશ્ર થતો ગયો અને અંધકારમાં ફરેક ચીજ દેખાતી બંધ થઈ ગઈ. તે પછીજ ઝાઝી હીલચલ ક્યાં વિના તે શસડતો ફસડતો ધીમે ધીમે પેટે ચાલવા લાગ્યો અને તેમ કરી ટેકડીની બાજુમાં આગ્યો. ત્યાં મુઠી જરા પણ ઉભો થયો નહિ. ત્યાં જવા પછીજ તે ધીમેથી ઉભો થયો

અને ટેકડીની બાજુમાં છુપાઈ જોવા લાગ્યો. તેની નજાર સામે ઘાંમાં એક મોટો ખડક આશરે અડીસેક શીટ હાથે ઉભો હતો. દરીયામાં એક મોટો રાક્ષસ જલે ઉભો હોય તેમ ખુદ્દું જણાતું હતું. વર્ષોના વર્ષો પછી કુદરતે તે ખડકને ખાસ કરીને તૈયાર કર્યો હોય તેમ તેને ખાનથી તપાસતાં ખુદ્દું

જણાતું હતું. તે ખડકનો દેખાવ ધણેજ ભય દતો. સપાટી પર તે ધણે પહોળો હતો છતાં તે અજબ જેવી કાસમે એક પડ પર બીજું પડ વધારતો ઉપર ગયો હતો. બહુજ સંભાળથી તે ખડક ધારી ધારીને તપાસવા લાગ્યો.

આશમાની આકાશ ધીમે ધીમે કાળું થતું ગયું અને શુક્રનો તારો હંમેશાની પેઠે આકાશમાં અમકારા મારવા લાગ્યો. ત્યાર પછી બીજા તારાઓ ધીમે ધીમે શરમાતા શરમાતા પોતાની જગ્યાઓએ નીકળી પોતાનો અંદ પ્રકાશ આ દુન્યવી સપાટી પર ફેંકી રહેરી આદર પામવા લાગ્યા. દિવસની ધમાધમી પુરી થઈ ગઈ અને શાંતતાએ તેની જગ્યા લીધી પણ પશ્ચિમે આખા દિવસની રંજ ખેંચી પોતા પોતાને મથકે તે મહાન બાપને ચાક કરી જાડ નિંદ્રા વશ થઈ ગયા.

એકાએક શીશીપીએ પોતાનું અસ્તક જોરમાં દબી પોતાની આંખો બંધ કરી. તેને અજબ ખુશાળી લાગી ને તે ખુશાળીમાં તેની આંખોમાંથી આંસુઓ તડતડ નીકળી પડ્યાં. તે શું કરે ? તેની બારે ખુશાળી વચ્ચે તે ખડક જે એટીટની સોય હતો તેના મથાળાની જમણી બાજુએથી ચીખતી જેવાં એક અદ્વચ બાકારાંમાંથી રહેરી રોશનીમાં છુપાડો નીકળતો તેને જણાયો.

પારસી બાનુ હુપીન.

સંસારી વમળમાં જકામવા અને લગર અખત ક્યકામવા બધા અસ્સેકા તીન પાઉં આ અંક મારે વેળાસર પોતાનો દરેક મેકલી થકયા નથી. છ માસની વાત પર બહાલા પિતાજીનું શિર છન ખોલી, પોતાની જવાનીમાંજ મલીમ દઈથી પટકાઈ, એક મહિના પર મુરખી તોલના બાઈ (મરુમ સીલ્મન ધમાઈ) ને આશય ખોલી એ બાઈનું નાનકડું કુટુંબ આ સંસારી સામરના કુખમાં જલે મરક અયું છે. એમનાં માતૃશ્રી દાલમાં બહુ મિમાર છે. પરમાત્મા યુલધનના આ લાકડકા બાઈનું મોઢ હરતું રાખે. આવી સંસારી આરત છતાં એ માઈ પોતાના માંનનાં યુલધનને સુકયા નથી. યુલધન તેના બધા અવરખાઈ મારે ખરાં જીવરની બારે દીલસોજ ધરાવે છે એમ જણાવવાની જરૂર નથી.

ઝેહરે કાતીલ

યાને

લણ નવાઇની નાજાંઓ.

ગુલશન માટે લખનાર Daisy Bell.

ગપો અકપી માત્રુ

પ્રકરણ ૧૬ મુ. (ચાતુ)

ચાંદન આફતમાં

નહેરામજી મુનશીને ત્યાંનો પર્સી પછી,
ચાંદન પોતાના માસી રતનમાયની અંતિ બહેન
સથી, અસાદબાદ જવા માટે થોડાક દિવસ
ઉપડી જનાર હતી થોડાજ દિવસ—જીવો
ખાતો થોડોજ ભાગ, પણ એટલા માટેની
ચાંદનને હોમી ધના પોતેને છુટું પડતા જમતું
નહિ પણ પોતાના માસી રતનમાયનો દિકરા
અસાદબાદમાં પરણે અને તેની એકપુરી કઝીન
ત્યાં નહિ હોય તે કોઈ સાખી ચક્ર પડી.
રતનમાય તથા તેવણના વર હોમાબાઈની
બહેરા હોસના કાગળો ત્રણે ઉપર આવતા
પણ જમશેદજીની તો લાંબારમાં ખાણુ દોટલી
એટલે તેવણે ધસીને જવા ના પાડ્યું અને
તેથી પોરોજબાઈથી પણ જવાબ સકાય નહી
ચાંદનને ‘જીવ પર નેરાવરી’ કરવાની ફરજ
પડી અને અસાદબાદથી રતનમાયનો દિકરા
મેરવળ અ રીને ચાંદનને ધસડી ગયો ત્યારે ત્રણે

ચાંદનના હાથ મારેતી હોમીની માથણી પ
છીયી હમવરનો ચોક્કી પહેરા, જમશેદજીએ
ચાંદન ઉપર રાખી, તેણીને હોમી સાથે મળતી
અટકવાની, રકતીના આસુ તુડાવા જેવી કોરોય
કરી હતી તો પણ પ્યારમાં હોનાઓ માટે
તેઓના રસ્તામાં અટકાવ નાખવાની તાકાત
ધણા ચેડાઓજ ધરાવી ચક્ર છે તેથી ચાંદન
અને હોમી ચંદનીમાં મળતા, ચાંદની સહેજ
નાસીપાસીનું કારણ મળ્યું હતું પણ ઉપાય
પોતાનાજ હ થર્માં છે એમ તેગી પોતા ઉપર
વિશ્વાસ રાખી સારી હતી હમણા ચંદની રાતે,
તેન્હાણુ જોકે હાથમાં હાથ લક, મેડેલુ પેનાંજ
આમીતીના ઝાક નીચે જણાતુ

‘હોમી શુ તારામાં ધીરજ નથી ?’ હું
‘મારા ખાવાતે પોતાના કસાવ ઉપરથી, પાછા
ફેરવીશ પણ હાલમાં આપણને જે રીતે
થોડો વખતની મળતાતુ પાપજે તે જ થયો,

આજકાલ મારાં રતનમાય માસીનો દીકરો મેરવાન પોતાના લગનનું હજન કરવા આવવાનો છે. ને તેના સાથે મારે અલાહબાદ જવાનું નક્કી થઈ ચુક્યું છે. કેમ એવું એરંકમાં પીધેલું જેવું કાચું કેમ કહ્યું ! હા, મનેખી તથી ગમતું પણ છુટું પડ્યા વગર આમે એમ નથી.

“મત્રી, એકએક પસાર થઈ જતા દિવસ માટે મારો જીવ બળી જાય છે, ત્યારે તું નચિંતાઈથી એક કરે છે ! મારાં જુલજુલ તારી નાચકુદ વગર આ જગો મને અકારી લાગશે ” હોમીએ ધણા નખાચલા અવાજે ચન્નીને પોતાની પાસે લેતાં કહ્યું.

“હોમી, ડેન્ટાળી રીમપોઈટ્સ, હું આંદાસ દિવસમાં પાછી તું વહાલાને આવી મળશ, મારાં રતનમાયને પણ ધણું થયું મળી નથી તે એ મને જરા મળારો. ”

તેઓ એલારપેલારની વાત કીધા પછી છુટાં પડ્યાં. ચાંદન ભણે બિછાને પડી, અને સહવારના સકાળી ઉઠી. અલાહબાદ જવાની તૈયારી કરવા લાગી. દરતાં રમતાં અલાહબાદમાં બેઠે માસી માસીના આદી લાગ્યાં. રતનમાય માસીનો મહેરવાન, પોતાના લગનનો જખરી ધધુખરમાં હતો અને એકસે હાથે બધે ફરી, પટકાઈ જતો. મેરવાનના બાવા, પેસતનજી માસા અલાહબાદની હાઈ કોર્ટના

એક જાણીના વકીલ હતા. ને પોતાની ઓફીસની એટલી જંગલ હતી કે, નચિતે જમવાની પણ દુરસદ મળતી નહિ. રતન માસી ધણીજ બધાં બોળાં એકઠાં લેડી હતા. અને ચાંદનને પોતાની વડુ કરવાની ગણતરી બેઠે બહેનોએ, ધણી નાનાં હતી, ત્યારથીજ કરી મેલી હતી. પણ મોટાં યતાં બને અચ્ચાંઓ એકબીજાથી દમેસા વીખુટાં પડેલાં હતાં, તેથી એક બીજા તરફ માફ મહેત કરતાં વધુ ધ્યાર તેઓ ફજલ પાડી સક્યાં હતાં નહિ. અને બહેનોએ દાનાઈ

વાપરી જીવાન જીવે ઉપર દખાણ કરવાનું માંડી વાળ્યું; એટલે મેરવાન અલાહબાદની, એક ગરીબની પણ મનમમતી છોકરી સાથે ગોઠવાઈ ગયો, રતન માયે “સાલો માય, રાખોને ગમતી રાણીને છાણાં વીધુતી આણી ” કરી સંધારે લીધા.

વળી જમશેદજીના બેળમાં કયાં એટલી રાઈ હતી, તેવણે તે પોતાના નામચીન બન્નીલ સિવાય, બીજા કોઈને પોતાની દીકરી લાવકનો જોયો હતોજ નહિ. એટલે બને બહેનોની વહેવાણુ યનાની ગણતરી ઉંધી વળી.

અલાહબાદમાં ચાંદનને, નવી જીની યથાતેખી માર દિવસ થયા હતા, પોતાની માસીની દીકરી મહેરાં, મહેરવાન, અને તેની ઘેરી જરની કંપનીમાં, થોડા વખત માટે, હોમી, મુનજી, ને બાવાજી, જરાતરી જુલાઈ જવાયાં. લગનને દિવસે ધમાલ જેવું હતું નહિ, અને સંધજીં ગુપ્તપ પસાર થઈ ગયું. અતે યાંદને જોયું કે, ત્રિદિના દિવસ વગર રતનમાય કહી જવા દે નહિ. તથા ચીણુ થઈ જલદી લાહોર પણ નીકળી પડાય નહિ.

હોમીને પરદેશ મચલી પ્રીયા રોજ પાદ આવતી, ને કોઈનોખી પ્રીયા પરદેશ નહિ જાય, એમ હમ્મજતો, દમગીર થતો; અને નસોસ પડતો ત્યારે આ પ્રકરણને મથાળે ગયા અંકમાં ટોકેલું માયન ગાઈ જીવને મનાવતો.

અરે હોરમજી ધના પટેલ, એટલી અકરવકર કાંચ કરોજરે ? કેટલા બધા જલદી પ્રીયા વગર વિદલ્યા પડી ગયા છે, પણ ઉપાય હાથમાં છે, તેણીને જાહેને મળી આવે, “હાય પકડી સીને લગાડો ” ને જે કરવું હોય તે કરો, તેને માટે એટલો જીવ કાંચ બાળો છે ?

પણ એ ? એ કોણ ?—એક યુરોપીયન ડેસમાં દાખલ થયલા એક જવાન ગમ જોઈ, ચાંદનથી એક દરબની ચીચારી મારી બોળાં રતનમાય સિવાય ખણુબોદ કરનાર ત્યા બીજી કોઈ

હતું નહિ.

“આવો હોરમણ, ક્યાંથી આવ્યા ?”
ચાંદને ચાવકું મો કરી કહ્યું. “માસીજી, એવજી
અમારા લાહોરના પડોરી, હોરમણ ધનાપટેલ.”

“આવો મરું હોરમણ ધનાપટેલ અલાહબાદ
હથી ક્યારે આવ્યા મરું ? ચાંદો હવે મારાં પહેનના
પરોસીને કું કાંઈ અહિંથી જવા નહિ દઉં.
અહિંજ રહેતું પડશે બા.”

“નહિ માયજી, હું અલાહબાદના” ગંગા
જંકણન હોટલમાં” કાલનો ઉતરેલો છેવું. તમારી
મહેરબાની માટે ઉપકાર માતું છું અને પંદરેક
દિવસ પછી પાછું જવાનું થશે માયજી તેટલો
બધો વખત હું તમને કેમ બોલે થઈ પડે,
પણ હું અવારનવાર આવતો રહેવશ.”

“ઓ વાપ, અમારું તે કાંઈ થેર છે, કે
આંખો, પણ ચાંદોમા જેમ તમારી મરજી.”

હોમી, મેરવાન તેની બેરી જર, ને મહેરા
ચાંદનની ટોળકી એક બીજીની દોસ્તીમાં, ધણી
મોજ મેજવતી, ને પોતાના માસી માસા,
ચાંદન ઉપર, ખુશ ખુશ થઈ, એકબી મીજથી
તેણીને મહોતાજ રાખતા નહિ,

ચાંદને આટલા દિવસમાં એકપણ વખત
લાહોર જવાની વાત કરીજ નહિ. આખું અલા-
હબાદ, તેઓએ થોડા દિવસમાં ખુંદારી મારીયું.
જ્યાં દરેકનાં વિચારો એક હોય, જ્યાં જીવને
કરી જાળજી નહિ હોય. જ્યાં પૈસાની રેલ છેલ
હોય, ત્યાં જીવને દુઃખજ કેવું હોય ? દરેક જણ
ને એક એક ગાંડી જતાં દિવસ માટે ફાળ
પડતાં.

પાંચેની ટોળકીઓની દરરોજની પીકનીકા
તથા સર્જ સહવારની રખડપટ્ટીનો છેડો હતો
નહિ. તેઓની ટોળકીએ જલદીથી એક ટીપ
ગોઠવી દેવાનો વિચાર કર્યો, ને અમલમાં મેલ્યો.
ખનારસથી કલકતા જઈ સધળી જગો ફરી
હરતાં રમતાં પાછાં ધરે આવ્યાં.

મહેરવાન અને તેની પરજીવી નવી પરજીવે-

રને દુન્યાની રીત મુજબનું હતીમુન પસંદ
પડ્યું નહિ. તેઓએ જહોસથી, પોતાના હતીમુન
દરમ્યાન બીજાં ત્રણને પણ કવાબમાં, દાકું ગેવવા
વગર, સાથે ધસક્યાં ને ખાઈપી, મોજ કરી બધા
અલાહબાદ આવ્યાં.

જીવાન જીવેને એક બીજીના આત્માની
વાત જણતાં ઘણીવાર લાગતી નથી. જ્યારે
અલાહબાદથી, લાહોર ઉઠાંગરી કરી જવાનો
વખત હોમી માટે આવ્યો, ત્યારે જર, મહેર-
વાનને મહેરાંએ કાંઈ કાંઈ બકાણું કાઢી
હોમીને મુકવા જવાનું અખાડા કયું. આટલા
દિવસમાં હોમી, અને ચાંદન વચ્ચેની દોસ્તી
તેઓને જણી લેતાં વાર લાગી નહિ.

“મહેરા, જરા એ લવલી મજનુનને મળવા-
ની તક, આપણને આપવી જોઈએ. ચાંદનબાઈ
જલદી લગન ખવરાવે તેવો રંગ છે. નહી
જર ડીઅર ? તુંબી એમજ દેગ નહી કરતી
હતી ? માટે આપણે રટેશન ઉપર મુકવા જવા-
નું અખાડા કરીશું. મિચારાઓને છુટથી જરા
મજનુનું થશે. અહીં તો પગમાં પગ વીંટલાય-
લોજ હતો. “બન્નેએ હસીને મેરવાનની દર-
ખાસ્તને ટેકા આપ્યો.

“એવો, ચાંદન બાઈમી મોંઢી મચકલી થઈ,
ઉંડા પાણીમા ફરતી હશે એમ આપણને ખતર
નહિ, હાં ? મેહેલો” જરે સહેજ પણ ખરેલી
ચવા વગર તાપસી પુરી.

હોમીની રટીલની ભારી ટ્રાંક, ને એકસડન
જેઝ, તથા ડીફીન બાસકેટ પોતાની સજાજ
હેજળ ચાંદને પેક કરાવ્યાં; ને રતનમાયે
પોતાના પરોજીને, તરેહવીર પકવાનો ખાતી-
આમાં બાંધાવી આપવાની ખાસ સંભાળ લીધી.

“કાંપ, કાંપ મહેલવી, જરબાઈ, ને મહેર-
વાઈ તમે લોક સાથે નહી આવતાં ? ચાંદન
તુંબી મને મુકવા નહિ આવશે કે ?”

“અરે નહિરે ચાંદન એવી ઓડાળી નથી,

પરોણાની મેનેજ કરતાં એને બરાબર આવડેછ, આજ જલદી કર, ચાલન ક્યારે તૈયાર થશે ?" જરે સહેજ ઢેકડી કરતી હમથી કહ્યું. જ્યારે ચાલન લાલ ચહેરે સડી જઇ, પક્કમાં તૈયાર થઇ સામે આવી.

બને જણ ગાડીમાં ગોઠવાયાં, અને ગાડી સપાટાખેડ રોડેશન તરફ હંકરાઇ ગઇ.

"સુઝાયા, કીઅર, તારા હિપર હુ" રેઝુમર કાગજ લખયા. તારાં માવજી ને પણ સમજી કહીશ. મને યાદ કરતી રહેશે કની ?" તેણીને વેડીજ રમમાં ફીસ લેતાં તેનો અવાજ આવ્યો.

"હોમી મોજી જાણે મુ"શી મોટું થવાનું છે, તે જસ મને ફાજ પડ્યાજ કરેછ. ખુશ તમે ને કરતા રમતા ત્યાં પુગારે, મને ઉપાવજે કાગજ લખી નાંખજો. મારા ડોળા પોસ્ટમેન તરફ ડીગ્યાજ રહેશે. " ચાંદને મથા ન વાપસા અવાજથી કહ્યું.

"ઓ વોટ મોશ ? ફાજને અબદ યાની ? એ તો જરવાર મોટે છુડું" પડવાની લાગણી છે. તમે બેરાંઓ એમ ધરજી ધડકી નવો નહિ, તો પછી બેરાંઓજ કેમ કહેવાવો ?" ને હોમીએ ચાલનના માલ ઉપર ખ્યારથી, એક ધીમે તમાચો માર્યો.

"ખુદા સી સાર હરે, ઓ ટ્રેન આવી ?"

"ટાટા સુઝાયા. " "કાગજ લખજો" અને એ ફીસમના અવાજો, એક બીજા તરફ શીદા થયલા આશુકમાશુક, સંજગાવા લાગ્યા. બને ત્યાં સુધી એક બીજાને જણાયાં ત્યાં સુધી તેઓના રમાલો, હવામાં ઉડ્યા ફીધા.

દલગિર હતે, તેણી રોડેશનની સીડી ઉતરી, રસ્તા તરફ ગઇ, પગે ચાલીને જવાને તેણે દરાવ કર્યો; અને એક તવરી ગલીમાંથી; માસીના ઘર તરફનો રસ્તો લેતી હતી. ત્યારે કુદરતમાં એકાએક જગજો ફેરફાર થયો. એક, તેણી કપાલને ઢલીજ રહી ગઇ. વાજળ ચડીને ફાળું ફીક રહ્યું, ને મોટા મોટા કડાકાઓ સાથ,

વીજળીના ચમકારાઓ ઉપરાસાપરી પડ્યા લાગ્યા, જે પુરં થતાં, વરસાદના મોટા છાંટાઓ જખરસ્ત ઝપટામાં ફેરવઇ ગયા ચાલન વરસાદની સામે થવાના કથાપણ સાધન વગર, એક આંખના ઝાડ નીચે કપાલને ઢલી, તેણીના ચરીર ઉપરથી, પાણીના રેલા ચાલતા, અને સોંકી, તથા કપડાં, નીચવી કડાપ, તેડલાં ભીંભઇ ગયાં હતાં. તેણી ધૂંજતી, ને ગમરાપલી, જ્યાં હતી ત્યાં વધુ સંકેત્યામને હોમી ફક્ત છ વાગ્યાનો અમલ હતો. છતાં તદન અધાર કોલ હતું. પક્ષીઓ વરસાદથી અચરા માળામાં સુંતાઇ ગયાં હતાં. ને ખુબ તોફાન કરતો હવા ધૂંજતવતો, વરસદ આંખ વીચીરે પડવાજ લાગ્યો વરસાદના આટલા મોટા અવાજ છતાં પોતે ઉભેલાં ઝાડ ની પાછળથી દાંધ ખખડાત થયો, ને કાંઈ મુદ્દ મજે એવી આવાઈ તેણીએ ફરીને પાછળ જોયું એ કાળા આકારોને, આટલાં અધારા છતાં ઝડરેથી પોતા તરફ આરતાં ચાલે જોયાં, ને ચાલન દાંધ પછી બોલે, મદદ માટે ? દાંધ કહે, તે પહેલાં તેમાના એકે ખજામાંથી તો કકડાવી પકડી ને બીજાએ મોમાં એક દુચો સપાટામાં દબાવી દીધો.

ચાલને એક મીચીઆરી મારવાને પછી વખત મળ્યો નહિ. સમજું એક ઝપટામાં બની ગયું છે બને જગ્યાએ તે નાજુક બોલ્લને ઉઠાવી ઝડરી પગલાંઓથી, વાંકી ચુકી ગલીઓ પસાર કરીને તથા કાળી રણક બનેલી કુદરતનો લામ લઇને, કપાંતા કયાં લઈ નીકળી ગયા.

મઠરણ ૧૭ મુ.

ચોધબોળ.

રતનમાંપેના, અસાદખાનના ખંગલાના પડીઆગમાં આદના ટોચારા પડપેને તેવજી, ચાલનની ગેરહાજરીથી તરખાટમાં ને "આજરો ઘોડામાં" પડ્યાં.

"જોવાય, રજુન ચાલ આવી નહિ. "

“હા પણ માયજી એકાએક રૂઠાં ફેરફાર થઈ ગયો છે તે વરસાદ ધરેલા ધરાતો નથી. મને લાગે છે, કે એ ગાડી વગર નીકળી હશે, અને જ્યાંય માટે કોઈના બગલામાં થોભી દશે.”

“અરે પણ નહિ તારે બધાં સાથેનાં સાથે ધસડાવને આજે તે બિચારીની સાથે કોઈ ગયું બી નહીં. મેરવાન તારી ઉપર, મને ધેણે શુરસે આવેલ.” મેરવાન બિચારે શું બોલે ? તેઓએ હેત ખાધ રચેલા તાગડનું પરિણામ રખેને ખોડું આવે, તે વિષે ત્રણેને ખંડેકા થયો.

“માયજી તમે ફિકર ના કરો, હું ચાલને સામે લેવા જઈશું” ને એટલું બોલતાં, દીક ઉપર, એક વોટરપરક કોટ નાખી, બર વર-માં, જોતાની માસીની દીકરીની શોખમાં સ્ટેશન તરફ તે નીકળી પડ્યો. ત્યાં તેણે શોષ કાઢી, તો જાણ્યું કે, ચાલ તો પગે ચાલતી કેવારની ગઈ હતી.

“હા સાબ, ખાઈજી સુદેહ સાડીમે હોતા-થા, જોર, સાયવાળા સાબજા, સામનખી, ગાડીમે બમજન અંદર રખા, જોર ખાઈસાબ પાંડસે ગયા, તો મય અપની નજરસી હતોડું દેખા.”

આટલું તો ચોક્કસ હતું કે, કાંઈ પણ નાશની ક્યાં વગર, તેણી હોખી સાથે ચાલી નહીં ગઈ હતી, મેરવાનને પણ ચાલની સમ-જદારી માટે સારો વિશ્વાસ હતો.

“અરે એ કંઈ દુહાડ હોઈરી છેજ નહિ, ને કંઈ પણ ખોડું કરે, હું નજદીકના બગલા-વાળાઓને પ્રથું, કદાચ ત્યાં હોયખી” મેરવાન મનસે પટપટ્યો.

દરેક ઓળખીતાં, ને વગર ઓળખીતાં તે તરફના રહેવાસીઓને પ્રજ્ઞતા ચાલનો પતો જરાખી મળ્યો નહિ. એક મુસલમાન સ્ત્રીએ સુદેહ સાડીવાળી બાંધને, બપોરેથળું અંધારું હતું ત્યારે પસાર થતી જોઈ હતી. અને આ તેણીએ

ચાંદનને ચેતવણી વડીક આપી હતી, કે “ખાઈજી જામ કે જાના, જલદીસે મેથલા આવેજો” એટલી બાતખી તે સ્ત્રીએ મેરવાનને આપી, અને વધુમાં જે ગઝીમાં તેને ચાલને વળતાં જોઈ હતી, તે ગલી દેખાડી.

“હા ચાંદન હું કે રરતે આવવા, એ ગલી-માંથી નીકળી દશે, કે વરસાદથી ખસ્યું. પણ એ બિચારીને અદિનાં એકતનો કયો ખ્યાલ નહિ પણ એ ગઈ ક્યાં ? હું અદિ આવ્યો, તેટલાં ધરતો નહિ પુગી ગઈ હોય ? પણ જે હોય તે હું પુલીસ સ્ટેશન ઉપર ખબર આપતો જઈ ખાઈ માખુમ આવા અંધારામાં રખેને કેથે રખડનું હોય.”

તેણે ચાંદનના શ્રમ થવા વિષે પુલીસને જાણવું. ત્યાનાં વડા મુસલમાન ફાજદારે મેરવાનને જવા વહું, અને, કદાચ પોતે ધર જરી ત્યારે ચાંદનને ધરમાંજ એટલી જોરી એવો સધીઆરો, અને તલાસ કરવાની કણુમાત આપી.

અહાતો ઝંકિણો પુલીસમેન સાથ મેરવાન ધર ગયો. જ્યાં સધળાં વીહલે મોહડે ચાંદન અને મેરવાનના સાથે ફરવાની રાહ જોતાં હતાં, ચાંદન વગર મેરવાનને એકલો જોઈ રતનમાથે જોધીઆર કરી મેથું.

“ઓ માય, ખારી દીકરી ક્યાં ? એની માયને શું જવાબ દેવરા ? એા ફકતાંઓ બોલોરે ?

“માયજી જરા ધીરાં પડો, મેરવાન શું વાત લાયાજ, તેતો સમજો. ચાંદન જતોતીખી ક્યાં ? અદિજ કેથે દશે “ નવી વહુએ સામનો બરડો પસવારેતાં કહું.”

“અરે પણ બા બેસની ચાંદન ક્યાં છે ? માસી મરે એને કથે બેસારી આવેજો કે ?”

“માયજી જરા મુગાં રહો, એમ જોધીઆર કરવાથી કંઈ રળપાતું નથી. અને પોતે શું કરી આવ્યો હતો, તે સધળો ખુલાસો તેણે કર્યો.

બન્ને નથુંદ બોળાજો આદનના ગુમ થવાથી રડવા લાગ્યાં અને રતનમાય જ્યાં બેઠાં હતાં ત્યાંજ હપતાઇ અપતાઇને ફસડાઇ પડ્યાં.

“મારા ક્યાં ભોગ લાગ્યા કે મેં એને નેડાવી, એ માપરે એનો આપ તો મારો માથા ઉપર એક બાજબી નહિ રહેવા દે, તેવો છે. અને એની માથેની છું શું જવાબ આપશ.” તેઓને ત્યાંજ મેલી મેરવાન તાર ઓઢોસમાં દોડ્યો. વરસાદ થોડોજ વારનો નરમ પડ્યો હતો, અને તેની અસર ફક્ત ઝીણી ઢાંઢીઓમાંજ હતી. તેણે જઈ જમશેદજી માટે એક અરજન્ટ તેલીમાફ મોકલ્યો.

તારખાતામાં તે વખતે ઘોડાજો ચવાથી આઠમાં નજદીકનાં છેડાં છતાં તાર, પાછલી રાત્રે લાહોરમાં મળ્યો. જમશેદજીને નામનો તાર સાંભળી પીરોજખાંદ હપતાઇ ગયાં. અને જ્યારે અંદરની બીનાથી વાકેફ થયાં ત્યારે તેવણના દુઃખનો પાર હતોજ નહિ.

જમશેદજીએ પીરોજખાંદને સંધીઆરો આપવાને બદલે, હુમબરાડા કરી મેલા.

“પીલાં, તેં એ ફુકતીને છગાવી, હવે લોકને નાક કેમ દેખાડશે? અંદર સાફેસાફ લખેછ, કે એ દોમીને મુકરા મળને પાછી ગુમ થઈ રાંત ગુમ થઈ તે સલાની ગુમ થઈ જાવતો સાહે! મારી લાખ રૂપાની આખર એ રાણ માંજરી બિલાડીએ ધુર વારી. એ ચડાળ ધના પરલના ફુકતાનાજ કારસતાન છે. હવે દીકરીને નામે આશુ કુડીને બેસ.”

બીઆરાં પીરોજખાંદનો આ ઘડકાથી થોડે-ક્યારે સકમ જકમ થઈ ગયાં પણ દોમી વિષે તેવણને ઘણુંજ હચ્ચું મત હતું. તેમજ પોતાની દીકરીના મન ઉપરના કાશુથી તેવણ કાંઈ અન્યાય નહીં હતા તેથી પીરોજખાંદએ ઉઘટાં, જમશેદજીએ ઉપર ઝાડ તોડી પાડ્યાં. જ્યારે દો-ક્યારે પીરોજખાંદ તેવણે એમ અખડપતાં

ત્યારેજ મુગા બેસતા.

“જમશેદજીએ તમારી હાજ એકદમ બંધ કરે, મારાં દુઃખ ઉપર દાહમના દેવો. મારી શ્યા-ણી દીકરી કોઈ દહાડો એવું કામ કરે નહી. ને અખરદાર દોમીને વરેબી કંઈ બોલવાજ તો અતર ધડી જઈ તેને તેડી લાવો, નહીતો કોઈ અ-થુસ પાસે તેડાવો, એતો હીરા જેવો છોકરો છે; પણ તમારાંજ બેજમાં કોણ જણે શું બરાયુંછ. એ એવું પગમું કદી ભરે નહી. તમે જો એની શોધબોળ કરવામાં જરાબી કદાચ રાખીજ તો મારો જાન કું પટકી નાખીશ.” તેવણે ધણી ઓધીઆરાં કરતાં જમશેદજીને દમ દીધે.

જમશેદજીનાં ધણીયાણી ધણી ઉપર કદાચજ છડાતાં તેથી અસર ધણી જોરાવર થતી. તેવણે ધુરત નોકર મોકલી, દોમીને કીડાવી મંગાવ્યો, પણ તેવણની બડબડ પટપટ ચોલુજ હતી.

“હા, તો! તો! દોમી તારો હીરા જેવો છોકરો બાકી જે હમણું આવશે. લસતામાં બેઠે જણ જમને પડીઆં હશે તે કાંથી આવી મરવાના છે હજુ તો રાણની ખાતરી કાંમાયછ?” પીરોજખાંદ દોમી આવે તેટલાં સાહીતો કુચો પેટમાં દાખી નજદીકની ખુરસી ઉપર પછડાઈ પડ્યાં તેવણને જમશેદજી શું બોલતા હતા તે સાંભળવાનું જરા પણ બાન ન હતું.

દોમીને આખી રાતનો ઉગમરો હતો તેથી જેવો તે બી બામદાદે લાહોર આવી પુગે, કે જલદીથી જંગલે જઈ જરાક વારનોજ પર્ગ ઉપર પડ્યો હતો. ઘરમાં તેની બહેન બીબુને કોઈ સાથ વાત કરવાનો અવાજ તેને કાને પડ્યો. આશુ નહિ પણ “આદનખાંદ” “પી-રોજખાંદ” “રોડ” એવું એવું તેને કાને સમજાયું. કે પછી તેને એ વાર કહેવું પડે એમ હતું નહિ. ધુરત સદરાબર બહાર આવ્યો ત્યાં બીબુ બાંગોનુટો ખુલાસો મળ્યો. નોકર

ખાત શેઠ વચ્ચેની વાત, થોડી ધણી સમજેથી તે કહી, ને ઉમેયું કે, "શેઠને તાકીદથી શેઠ બોલાવે છે" હોમી આંગ ઉપર શર્ટ ઝોલવી, લાંબી લાંબી છત્રગો મારી, પોતાનાં કપાંઉકની બહાર આબે, બાગની પાછળનો પેશાજ નાનો ફરવાએ ખોલી, જમશેદજીની વા-મીમાં ફાંબલ થયો. પોતાની પ્રીયા સાથ, નેને બેઠક આપણું ઝાંઝ બેઠ, તેની છાતીમાં નહિ સમજ પડે, તેવી ક્ષણ પડી. જમશેદજીએ થોડા જ દિવસની વાત ઉપર કરેલાં અપમાનનો સહે-જ પથ ફરકાર કર્યા વગર જમશેદજી સામે આ-વી બેઠો. જમશેદજી પછદ્ધારે હોમી આવે તે પહે-લાં આંખ તાઈત બાંધ કરી મનસે પટપટવા માં ડ્યું "મને બસારત થાય છે કે, ગોપા અને મદા-તમાઓ કહે છે કે રે મારા સામરે તારી દીકરી કોઇ બેઠમાથ સાથ નાથી મળે છે. તે બસારત કહીખી ખોટી હોય નહિ. હોમી ક્યાંથી આવી મરવાનો હતો? હોતે તો અસારનો આવતે હતો? તેવજે ફક્ત નોકરને ચાર પાંચ મિનિટ હોમીને તેડવા જવાને થઈ નહિ. હશે, તેટલાં તો મહાતમાઓ તરફથી આપણા ચુસ્ત ધીઓસો-પ્રેરત બસારતખી પામી ચુકા! હોય બા હોય. એ તો નશીબના હીલાઓ આટોજ બસારત પા-મવાતું ચળકતું લાગ્યું જાણતું? વાહ! મહાત-માઓની મહેરબાની કેવા કેવા સાથ સુકાઈયાઓ-પર ઉતરેલી હોય છે તે જોઈ જોને મુજ હોય કે નહિ હોય, પણ તેવાં સમ-જ્યો મુજમાં દસ્યા વગર રહે નહિ

હોમી હજો કાતો તેવજ સામે આવી હોમો. ત્યારે તેની સલામનો જવાબ નહિ કરતાં. જમશેદજી મેહું મરડી બાપલાની કાની બેઠા.

પીરોજ બાપજી રડતે ચહેરે પેટ્રા તેલીમમ મેલ્યો. હોમીએ ધુરજતે દાયે લઈ, ધડકતી છાતીએ તે વાંચ્યો, ને નહીં જણ્યા વગર સરી, તે તેજલ ઉપર પડ્યો,

"હોમી દીકરા એ શું? આરી માન ક્યાં છે?"

"માયજી, પીરોજબાપ માય હું શું જાણું? હા, ચાહન મને અપાદબાદના સ્ટેશન ઉપર મુક વા આવી હતી. અને મારી ટૂનમાંથી ગને જી-જ્યાં સુધી જણાઈ ત્યાં સુધી હમે જાનેએ એક ખીજને જોયાં હતાં, અને એ"

"તારી મગદૂર શું કે, તુને એક જામન ના કહેવા છતાં તું તેને જોવા કરે, નકરે નાકે ખુવસે કરતાં સરમ નથી આવતી? મારી મોહકાનમાં મારી દીક-રી કાં ગઈ તે જણાવું નહિ. જો મારી દીકરીના એક બાવનેનો ઇન્જ પહોંચશે, તો તારો જીવ લઈશ જીવ, તે પાદ રાખજો" જમશેદજી વજીદદારે વગર વાંકે હોમીને ખાસમાં મારતાં કહ્યું.

"મરેરે, મરેરે, મારાં નસીબ જરેરે, જમશેદજી જા! મુગા ગગરાની અને તમારે પજે લાગીને કહુ, કે બેઠ જીવ માયે મળીને મારાં કામ કરો, અને જમ્યાને પત્તો ખુલા તાલા મેળવી આપશે. પછી હોમી દીકરાનું ખુન કરવું હોય તો કરજો કે કોઈ દુકમન એનો જીવ લેજો પણ હમણા તો જસલી અલાહબાદ ચાલો. જમશેદજી તમે બાપલા જેવા નહિ આવશે તો હું એકલી હોમી સાથ જમ્યા."

"પણ માયજી વધું સાંમજોની, મને તમારા ઉપર ચાંદને એક કાગજ આપ્યું છે તેમાં કાંપ નહિ કાંઈ ખી ખુલાશે હોય" અને પોતા સાથ લાવેલું એક બાંધ પરમીડુ પીરોજબાપના હાથમાં મેલ્યું

"તું જ વાંચ હોમી, તું જ વાંચ. મારા તો હાથ પગ ધુજેય ને આંખે ચકકર આવેય," પીરોજ બાપજી ધણી પેરથી સાડીને ફુચો પેટમાં ઢાખતાં કહ્યું.

તે ફક્ત એક હેતવંતી દીકરી તરફનો, પ્યાર ભર્યો રોકો માનાને હતો તેમાં હોમીના અસા-હ્યાદ આવવાથી સર્વને ધણી ગમત મળી હતી. તેને કેટલીક વરગટુ ખજારો સિવાય ખીજી વધું કાંઈ નહિ હતું. કામજ કોઈમી રીતે તેઓની મુશ્કેલી ઓછી કરવામાં મદદ કરી શક્યું નહિ.

જમશેદજી પણ હવે શમરાવા લાગ્યા અને પીરોજખાનુ કહડ માની અનાદખાદ જવાની તૈયારીઓ કરવા માંડી

“હોમી તુ અમારા લોક સાથ આવશે કની” ઘણા નરમ પડી જઈ જમશેદજીએ હોમીને પુછ્યું. હું ખરી સિંદ પછી નરમ થઈ જાય છે. તો જમશેદજી જેવા ધનચક્રકરને કેટલી વાર ર

“જમશેદજી શેક, તમે આવતે કે નહિ આવતે, પણ હું કંઈ આદનને શોધ્યા વગર એક ધડીથી જ પીને બેસતો નહિ અને જ્યાં સુધી હું એને શોધશ નહિ, ત્યાં સુધી મારો હિલ્લે રાહત થનાર નથી. મીખજીએ જરો દિમત રાખી રહેનાડ છે. વાંચે એ દેને હિલ્લેનાર છે. તેમાં આવજો ઉપડી જશો. પણ તેટલા તમને મદદ માટે મારી જાહેન ખીલેને મોકલું છું. તે તમને હાથને મળે આદનની જોરદારીમાં. ઘણી ઉપયોગી થઈ પડશે” અને ઉતાવળે અંગબો હોઈ, તે પોતાના અગાધામાં ગયો.

હોમીના પીતાજી તથા જાહેન જીએ આ મારી બેપરને સમજાવ્યાં પછી જુએ પીરોજખાનુ ને પટાવી સટાવી, માફ પાછાં તાજાં મીંચાં

નવ વાગે ઉપડતી દેનમાં પાંચે જાણે ને હોમી તથા હોમીને વગર વાંચે પીકાર નાર, જમશેદજી વગર અનાદખાદ જવા, દેનમાં એક જો કંઈ વાસમાં ચડી બેઠાં, ત્યાં રાખમુકાર આગળ વધતાં એનજીનનો એક કિલ્લો કુંદારો, ત્રણેની ઉર્જામાં એક એક હુખાનું નવું ડાકું, લાગુને, હીલ્લો, તરેલ પેર, આદેનની વ્યથાઓ. કરને, જુએ, રકમનો નખોદના રજીરીમાં કુંકતો, હોતો તેવો એનજીનનો કુંદારો. કંપારો નરમ પડી, અસીદખાદ આવે તેની પ્રસે કુંકતો, કરેલો કરેલો એવાં લાગ્યાં.

પ્રકરેણુ ૧૮ મુ.

“મીસ તમાક આફનામાં યોગ દીરસનો

પરોણી છે.”

નરગીશ તમાક હાજવાથી, બહેરામજીનો “અંદર મીનાર” માં આજે કેસ દિવસ થયાં બી-છાનેજ પડેલી હતી. તેણીની આવજતમાં બે નસો રાત દિવસ પડી હતી. ને ઘણા લાસ બહેરામજી, પોતાના ઘરને જરાકમાં પ્રાંદનામી મળી જશે, તે વિચારથી કુણ ધ્રુવ, પાપીની માફક વેચે અ-ચાંતા પણ નરગીશમાં કાઢખી મુકારો થયો હોય એમ ડાકડેને લાગ્યું નહીં. તેણીનાં જખમો દીવસે દીવસે પાપની હતાં અને કહેવનું એક નરગીશથી મળેલ મુકામી જતાં જુએ વલણ લઈ લેશે તેડાં કરશે કહી શકતો હતાં નહીં. મીલુ મોદાદરામાં પડેલ પાપરીઓ નરગીશનાં રીક રૂમમાં જણાયા કર-તો તેના ઉતરેલો અરેર, આખાં માના ખાંડા, બેઠ, કાંઈ પણ જોનારે, તેની ગમખવારી વિષે કંઈપણ શકેલું કાઢેલો હોઈ હતા કે તેણીની બેઠાં કમાં કાંઈપણ પાંચ રહેલું નહીં પણ તેની જરાળી દરકાર થયાં વગર નસોની આગે થઈ ઘણા કસ-કા સુધી બિહાનાની નિજદીક તેરહેલો

નરગીશનો ગોરો ઘટમારો હાથ, તથા મુલાખી ચલકતા લોહીખાર ગસ જે તેજે એક બે વખત પ્યારથી સુ આદતાતેજ ગોરો ઘટમારો હાથ તથા જે ગુલામી ગળી સાધાનો મોંઘાં ઘુડી જવાથી કંમરોટ લાગે તેવો થયો દેને તેડે એક મીલુનો દિલમાંથી એક કંપા-રોગી લાગેલી બેસાર થઈ ગઈ. “તોમાલ કુંકતો પીકાર મેલું” એ આ તેજે ગોરી ઘટમારો હાથ છે, જે મેં પ્યારથી કસા-મેલું હોય, હોતો રહે છે તેમ જાણ છે, જે મેં મુદાલયાં હાથવાર મુખે દેતો” એ અન્યેર-તેની મેદિના અંગે તે જાણી પૂરા થઈ જાય છે નરગીશનો ખુરશીનો અંગેથી જાણી કરમાઈ બે-ઝ, એમ મેં કહી મારું નહિ અને હવે ખુખ-કરતો વગરની નરગીશ—અતઃ મનથી નામી—અને હું તેણી મારે હવે રહેલું” એ કાંઈ એ નહિ, નહિ, સમજ્યાં એની કાંઈ આજો

નીચે નમાવતાં તે પ્રત્યક્ષે. "અરે નહિ, નહિ, એક ધીમરણી મને એવું વિચારતાં થયેલું. નેમણે, મારા આમણાં જોશવર પ્યારને મુકારી મેલતાં લગવાવું. નેમણે—નહિ. તે કેડી મુકારે નહિ—તે કેડી નાચ પાંખે નહિ. નરગીસનાં ગાથ, અને હાથ નો શું, પશુ તેનો આખો ચહેરો ખીલામણો બન્યો હતો, તોપણ હું તેણીને મારી કરતાં અટકતે નહિ એ. બુદ્ધ મારા મનની મુરોડ બરે લાવ, આ મારા નાના પીરેસાને દુસ્વારીમાં લાવ, મારી ભવિષ્યની ભાવ્યજીને હોઠમાં લાંચી; બોલતી ચાલતી કરે, તારે આ નજીવું પ્રાણી જે મુશ્કેલીમાં થઈ, પશુ છે, તેને એવું કર, જેથી તેથી આંખ ઉઘાડી અને નેમણે. મારી પ્યારી બસ થોડું—પણ એવું મારા સાથે બોલે એવું કરવાની તારી સહિત તાપર; ને એ મહા નામી સાહેબ તારો રહેમી દસ્ત લેખાવું" મીનુએ ખરાં જીમરથી બંધ આંખોથી ને સાહેબને યાદ કયો. દુઃખને વખત કે જ્યારે અંદાજી ધનસાને અને અજી ધીરજ આપનારે એસદ છે. તેથી મીનુને કંઈક રહત થઈ. તે નસની ગેર દાજરી નો લામ લાગી પડે છે. પડે છે. નરગીસના બિહાના નજીક ગયો. જ્યાં તેણીની આંખો જે વિવેચી તદન બંધ હતી તે લાંબા પાંખે વાલી આંખ ઉપર વાંકુ વળી, તેણે જોયું અને દુઃખથી પરેસાન થતો ચહેરો જોયું. મીનુની આંખમાંથી યોડાક આંસુ નરગીસના ગાલ ઉપર તપક્યાં. તેણે ધણી સંજાગથી તેં નુકસાં અને જીમરમાંથી વિવેચે નરગીસે પહેલી વાર આંખ ઉઘાડી. પોતાના ચરીર ઉપર વાંકા વળેલા આકારને જોયું જરા વારે તે પાંખી બંધ કરી દીધી.

"મારી નરગી, વહાલી નય, અરે કંઈ તો બોલ! તારે જ્યાં મોં જરાં તો ખાલ! તારા મીનુને જરા જો!" મીનુએ ધણી મજામજાં બતાવે કહ્યું.

હાથ જે દુઃખીએને દાદનો મેનાર દયાળુ સાહેબ! જે દસ્ત લેખાંથી દસ્તગીરીનો કરનાર જે રહેમી ખાપ, દરદોનો ટાંગનાર, જે પોતાનાં ખર્ચા ખર્ચાઓની ખરાં દીલની મદદી સાંભળવા હમેશ દોઝર છે, તેણે મીનુની ખરાં અતકરણની અંદાજી ધણી મદદીથી સાંભળી અને તેની નેક મુરોડ બરે લાવવા ધારી દરી કે કેમ તે આ મદદતા અંદાજી અવાજથી, મીનુના તવજાનથી નરગીસે જોયું હતું. પહેલી જવાર હોરામાં આવી.

"એ કું. ક્યાં છું? મીનુ તમો મારી નજી દોઝમાં છો—અસ મને ખીનું કંઈ નહિ જોયું" અંદાજી તો જીવ જીમર ગયો. મીનુએ નસને તુરત બોલાવી બોધીઆર કરવાનું કંઈ કારણ જોયું નહિ. યોડાક કાલેગ વોતરથી નરગીસ દુસ્વાર થઈ.

"મીનુ મને શું છે?—હા જસ હું નજીક પેડી પાદર્થ—મળવું—અવાનુ—તમે મારી સાથેના સાથેન હતા."—નરગીસે બોલ્યા તુલા વાકયો છતાં તદન દુસ્વારીથી જવાબ દીધો. અને અંતિ પછી શીકું—દસવાનું મોં ઉપર જવાબ રહ્યું. જે સવજી જોયું મીનુના જીવને દાક વળી.

"મારી નય, દમજા તુને કેમ લાગે, તારી આગ બળતી નરમ મડી કે?" મીનુએ ધણી માયાળી પસારવાનાં કહ્યું.

"આગ, આગ મને બળતી ન ક્યારે, અને તે નહું. મંડુ બી હોય તો તમારી દાજરીથી સવજી. હું મંડુ મંડુ એમ જાણું, અંદાજી ક્યાં છેવું મીનુ?"

"વહાલી તું શીકર નાં ફર. તું જીરોમજી નાં ચંદર. મીનાર માં છે. જ્યાં લાંબી કમર. ટેન્ડા રીતે તેવજી તુને રાખી છે."

અંદાજી રીથી સવજી રાહને વિષે તેણીને યાદ આવી ગયું. રાહને તેના જીવ ઉપર એમને તો હતીજ તેમાં આ નવું કામ વધારીને વધુ.

બેળા રૂપ થઇ પડવાથી દુઃખી લાગણી તેણીને થઇ આવતાં, ફરી ગેશુધ થઇ તેણી પડી. મીનુએ ફરીથી તેણીને દુસ્વાર કરવા માંડી પાંચેક મિનિટે તેણી દુસ્વાર થઇ.

“નરગી, તુંને હમણા કેમ લાગેછ, હું નસને બેલાતુ.”

“નહિ હું નરગી નથી. મીનેલેલર મોટા ફરામ હું તો એક કંગાળ પરવીજ કંગા છું. અરે તમારા જેવાએ મારાં જેવી આગળ નહિ આવવું જોઇએ, ખુદા ખાતર અહિ થી તમે જતા રસો હું તમારે લાગકની નથી.” અને ત્રીજાવાર બેશુધીએ તેના પર હુમલો કર્યો.

નરગીશના આ બેશુધવાને મીનુએ લવાસની ઉભાં આપી, હવે તેણે બીહીને નસને બેલાવી. તેણી કહેરને લટકે બેપોરનું ટીપીન લેતી હતી. પારસી ફેમીલીઓમાં દાહમાં લાડથી લઇ ચલવામાં આવતું માણી, તે આપણી ગેરી ગેરી પુરોપન નમી છે જેઓ ઉપર અધર કરવામાં ધરની પાસી છોકરીઓ જરા પણ પાછી પાછી કરતી નથી. એવી લાડપી પુરોપન નરો બી કેથી નશીબ પુછનેજ પારસીઓને ઘેર આવતી દેખું. તેણીઓમાંની કેટલીક હર્દીના મિહાના પર ખ્યાન આપવા કરતાં ધરમાંના મજનાનુ દેખાવના છોકરાઓ ઉપર “એટનચન” આપવાનું અગત્યનું કામ જરા પણ હુલ વગર કરતી અનાર નવાર જણાય છે. વળી તેવા પેર્યા-ઓની તે “મીસ” ને મારી કુડીને “કાફક-ટ્રિકસ” ના નમવરો વારા ફરતી આવી પીવરાવાની ગર્હોશા ગર્હોમ તે બુડોળા વાળીને ઇલેક્ટ્રીક ફેનના ગેરદાજરીમાં પંખો નાખી, દમાલ મસાલરી પડવી ઉપર ઉતરી જવાની દલદી ઉલટ જોઇ; ધરના વડાં વડેરાંઓ ઉપર “દુઃખ ઉપર દાદમ” જેવો મામલો થઇ પડે છે. તેવી એક, પોતાના હને તપાસનારી, હોજરાંની પુંગ કરનારી, “મને હવ ને, મારા જીવને જ,” માગનારી એક નસ, લા-

દેરમાં શોધતાં બેળતાં દિવસ માટેની નસ જડી આવી હતી. તેણીને બ્યારે તાકીદથી મીનુ તેડવા ગયો, ત્યારે પોતાના પેઢટને એકલું મેલી સેંઠવીચીક, ને હેમના દબુસા મારતી બેઠેલી જોઇ. ધીરે આસતે આવીને મીસ બેનસને નરગીશને દુસ્વાર કરી, “મી, મોટાફરામ જરા હું મારે અધરેં તીફીન પુરેં કરી આવું તેટલાં મીસ તખાફને તમારી સંજાળમાં મેલી જાવું છું.” અને મીનુ કાંઇપણ બોલે તે પહેલાં ચોરડે હોડી, તેણી ચાલી ગઇ.

પણી થોડી મિનિટની ઉંચ પછી નરગીશે આંખ ખોલી, ફરીથી તેણીને ગડગડતો અવાજ આવ્યો “હું જાણુંછ, તમે મીનુ મોટાફરામ મારી નજરીકમાંજ છે, ખુદ માત્રમ કેટલા કેટલા કલાક, એ મુજબ તમે પસાર ફેર્યા હો? ખુદા ખાતર એક રખડેલ બીખારી છોકરીના વિચાર કરવાથી દુર થાવ, અરે મીનેલેલર હું પહેલાં નંબરની ઠગારી છી. છું. રોશનના કહેવાથી મેં તમને ઈચાહ, હું નરગીશ તખાક નહિ, પણ પરવીજ કંગા છું. મને તમે છોડી જવો, રોશન કહેછ કે તમે ખરાબ માણસ છે, હું તે માનતી નથી, પણ મીનેલેલર, હું એક ખરાબ માણસ છું. તમે તે માનોછ કની? એ મારા માર્ગમાં કાંઇ થાયછ? અરે જરા કાંઈ મારે માંયું હંમું કરો.”

મીનુએ ટુટ તે ખુજસુરત, ને કાળાં બુલ-કાંઓ વાળું માંયું દાખમાં લીધું અને તપાખાને બરબર અધેજાવી, આસનેથી ગોઠવ્યું.

“સાદેજી મારા કલા દેરત, આ ઠગારી ને મારે દરજે” એટલું બોલતાં નરગીશ તખાકે પાછી આંખ બંધ કરી નાંખી; સઘળી ખરી ખીનાની અવ્યાધથી અનજમા મીનુએ નરગીશ ની વાતને બજાકારામાં મણી કાઢી, અને અતી ધણા રંજલા દોલે પંલગ નજરીકની ખુરસી ઉપર પડકાઇ બેઠો.

(સાધન છે.)

An Indian Village.

By

Desai Manmohanrai Hakumatrai B. A.

Imagine yourself in an Indian village—particularly this side Surat. The freshness, the charm of it will transport you to a haven of bliss. Here, you will be able to realise "the fair paradise of Nature's light." Enclosed and surrounded by the stately-majestic palm-trees, the sweet date-palms and enclustered with fine mango-groves, interlaced with the tall cocoanut trees, fanning slowly the plump jack-fruits, an Indian village at once seems typical, breathing a spirit of Beauty and calm grandeur. This is an Indian village—an Elysium on earth, where life throbs warmly in vein and artery. The lofty majesty and unpretending splendour appeals at once to the heart and the poetry within. It is the one heart-easing refuge from the noisy, tumultuous din and uproar of city-life. It is the one heavenly escape from the pestilential and smoky atmosphere of man-made cities. It is the one lovely harbour for the ecstatic lover of Nature's beauty. What feeling heart but

will not feel ennobled by communion with the tender emotions, the enchanting fairy-land of a village arouses in it!

An Indian village is generally a cluster of several huts, clay-wall'd, mud-plastered and scattered like so many beautiful specks on a bright and fair surface. The huts are often thatched with straw and hay and are generally low-roof'd. Tiles are the luxury of rich peasants only. The jolly, jovial peasant—often happier than your rich grandees—manages to house his live stock in the same dwelling of his, with his family and himself. In the category of his children, rank his sons and daughters, his cows and oxen. The front of the house has its own rude, primitive verandah, where of a morning, with a big smoke, "finger-thick in his mouth, he sits with his children and looks like the proud monarch of his dignified castle! In spite of all his roughness and ruggedness of character, in spite

of all his illiteracy and boorishness, as we contemptuously term it, the peasant is at all any one, is really an embodiment of native independence, rugged boldness and frank and honest simplicity. At home, he is the proud patriarch of his innocent flock. Besides the peasant, an Indian village must needs have a Marwari or two to thumb screw the otherwise peaceful humanity. Among the note-worthy sights of interest, nothing is more interesting than a village school. Imagine a village school, with a hoard of young, dirty brats, buzzing and humming like a swarm of flies, while the teachers are dozing on their chairs, spectre-like. Or imagine the Babel of voices, with hardly a distinct syllable to be eliminated, in our village school, where the ferula is the potent ruler.

Let us now scour some of its boundless regions of immense beauty. Have you ever strolled of a morning round about the village. If you do so, you will taste the cup of highest bliss and most exquisite pleasures. The golden dawn, streaking the bars of cloud with rose, the freshness of the morning, the sweet delicious perfume of flowers upborne

into the atmosphere—how pleasing are they all! What a thrill of joy passes through the heart on beholding the jolly reapers in the fields, mowing and cutting, so blithely, so gaily and so happily. As you stray you occasionally meet herds of cows and oxen and buffaloes, bellowing loudly and tramping in military order or a flock of goats and sheep with their little ones, bleating and scampering off at the slightest rustle. And how tender, and emotional and almost poetic you feel at the sight of the tall, robust shepherd, gently tendering and fondling a fresh-born young one in his hands, with the affectionateness and love of a mother. Straying while you are, you may occasionally come up with a fine grove of trees or at times your eyes may rest on long rows of green fields. Freedom to breathe, to climb, grow with the grasses, fly with the clouds, to muse, to sing, to be an unclaimed self, dispersed upon earth, air, sky, to find a keener transfigured self in that radiation—one craves no more under the influence of it, you are everything, a bird, a flower, a flowing river, a quivering sensibility unweighted unshrouded,

Amid such a scene, the senses loll on unconsciously into a soft couch of luxury, soothed to tranquil and serene rest by the sweet and melodious music of fascinating birds. Nature looks lofty and sublime. Under its influence, all meaner thoughts, baser passions fade away, while yet, its beauty is holding the open heart, under its sway, in a trance. Man falls in with the spirit and tune of the landscape. Lovely and sublime thoughts become his dower. He feels as if called upon by a higher duty to give up his base cowardly intrigues and crying machinations. He becomes conscious of a higher vocation. An inner voice continues prompting him. The birds and landscape seem to say "what for these base passions of the world? What for this despondence and gloom and world-weariness! God has not created thee for misery, for unhappiness. View life from a lofty standpoint and rejoice in the exquisite pleasures and manifold beauties God has provided for thee with a lavish hand."

A moon light walk by the village side is perhaps the most exquisite part of rural life. The shadows of evening begin to fall one by one. The scorching heat

of the day lessens. Cool breezes wave tenderly against your cheek, fanning your senses into a tender, lively emotion. Love becomes the pervading spirit of your whole being. At such times, walk to the river-side. Lie easily, with your legs full-stretched on the green banks and examine your emotions above all, the tenderness that enfolds you in its mantle. Love seems to grow upon you; not the earthly love that one feels at the sight of a beautiful object, but the love which is the joy of the consciousness of the God-head, your heart yearns for the Universal in Nature. The sweet music of the evening, the soft humming of the bees, the chirruping of the crickets, the solitary far-off voices of men driving their teams home from the fields or merrily singing off their day's burden enthrall you with their unconscious beauty and immediately on angelic expression of repose and sweet will beam forth on your countenance. Behold the gorgeous sun set in the West. The sun looks one red-hot orb of fire, while it hangs there on the horizon as if sorry to leave this exquisite workmanship of God. The sky is flecked

with slender bars of deep blue and azure, interlined with golden yellow and tinged charmingly with rainbow colours. It appears as if this soul-soothing, care-obliviating scene is especially bestowed in all its effulgent glory by the kind Providence to cheer up men and to make them forget their day's toil and day's sufferings. The dominion of world's strife and turmoil, with its hollow mockeries and foolish wranglings, is over. Nature sheds her balmy influence and drowns sad care in a draught of the most potent vintage. Turn to the other side, the Coy maiden Cynthia, modest and unpretentious gradually swims into the horizon and behold the dusky twilight bowing before her money lustre. One white sheet of silver spreads over the world. A calm, tranquil spirit rules the earth. Cool breezes blow, gentle emotions stir and we feel as if the spirit of Love and Beauty is abroad. We become self-oblivious. Material interests and cares are forgotten. Happy sensations dominate. Tears gush forth from the eyes in thankfulness and we pour forth many a denunciation and self-depreciation for even a single mood,

however slight, of discontentment with life which we may have contracted. Our whole being is in a glow; our whole state becomes one of white simplicity in fervour.

The advantage and probably the greatest one of rural life to those whose minds are open to influences is the mighty feeling of awe and reverence it inspires. The rough elements of our character are softened and we feel "a free, a leafy luxury" in manly virtues as well as in tender emotions. We seem to be then in our real elements where spirit walks out to commune with the spirit resident in object around. But enough of these sensations! Let us descend to more tangible things. For unfeeling hearts, bent on material pleasures, the chief attraction of village-life is the sweet potent opiating draught of soothing Toddy. Toddy, the juice of a date-palms, is the most favourite beverage of the Parsees. It is said, if taken moderately it is the best health-giving tonic. Hundreds of weary souls-weary of life's vicissitudes-run down to the villages during holidays to experience the pleasures of their "delicious Toddy" as

they call it. What an interesting sight it is to see the toddy-vendor's huts, swarming with persons of various communities decked in dresses of brilliant gaudy colours and quaffing their toddy amid scenes, rowdysm and termagency. Nothing is more flattering than the beauti-

ful silken saris of Parsee ladies in the fields around on picnic parties, presenting a chequered scene of gaiety and mirth. This is an Indian village—an an Elysium on earth But then, what wonder,

"If man made the city, God made the village."

The Temple.

The Temple stood amidst a waste ;
 No leafy shadows played about ,
 Its silent aisles were veiled with dusk ;
 Its incense breathed the scents of musk ;
 And fore its shrine few votaries faced.

I entered it by chance one day ,
 And humbly made my offerings there ;
 Few saw me come and few would care ;
 Few know of this lone chapel fair ,
 Yet I who found it came to pray.

It was not hung with silver lights ;
 Its music was one long drawn cry ;
 Its Idols were but lost Ideals ;
 Its prayers were just the things one feels ;
 Its priests were Sorrow, Love and Night !

Kai Kusrav Ardaschir.

ભલાઈની રત્નેહ!

શુભશન માટે.

લખનાર—મીસીસ રૂપાબાઈ દેરાબજી રૂપાડી.

એક પુત્ર રેતીની ઉંચી ટેકડી ઉપર અધ' નજ દાલતે લોહી લોહાણ ચથેસો અને જખમે અને લાગેલી જુખથી બેડેળ દાલતમાં લાંબો છટ ચઢ પાયો હતો. તેની લાલચોળ થયેલી લોહીવાળી આંખો પશ્ચિમ બજી દીકતી હતી. તેની આંખમાં પડેલી ધુમ્રોડી નીકળતી ' રીવેલ્વર ' દેખાડી આપતી હતી, કે તે બદાદર ગુરવીરે પોતાના બચાવ અર્થે દરેક જાણીએ એક એક મુદ્દાને ઠાર કીધો હતો જેમની સાસો તેની અતરાધ ચોમેર પડેલી હતી. તે અતી ધણા સંકટમાં, જુએ એને તરસે અધ'ગુએ થયેલો મીથ્મા લડેલી લડતોથી નાતવાન થયેલો પડ્યો હતો. તેના ઉપર દલેલ કરનારાની સંખ્યા એવી મેઢડી હતી અને હેવાન સરીખા ભોકેલી હતી કે તેમની સાથે લડતમાં એકલે હાથે ઉતરવું, કે પોતાનાં જીવ પર આવી જઈ પોતાનો બચાવ કરેલો એ એક હસવા સરખો નાટક કે કારસ જેવો હતો. તેના રસ્તો જતાવનારા બોમીયા એક એક જીવ લેતા કે હુમરો ઉપરથી નહાસી ગયા.

સામાં પહેલો અંગ્રેજ બચ્ચો દુરથી અને ઉપલી ફુફંચા દાલતમાં પડેલો દીમેટનાં પરીજ સહેર બજી દીકતો હતો. જોકે એવી હામ બીડવા ખાતર નફમાં પોતાનો જીવ જોવા આવ્યો હોય તેવું લાગતું હતું, પરંતુ, ન્યાં કોઇની હીમ્મત નહીં ચાલેલી ત્યાં એ આવી લાગ્યો. એ વીચારે એક પ્રકારનો હથ' તેની રજોમાં વ્ખાપી રહ્યો હતો. અગરચે એ હથ' નાકમેદી અને કાંધ

સાથે મીથ્ થયેલી હતી-પણ આખર કરતાં પણ સંતોષ તે સંતોષજ. વીચાર કરતાં કરતાં તે કોધે બરસતો કે આ અધ' નંગના જંગલી કોણ એવા કોણ કે પોતાની અને પોતાની જાંગલીની મીઠી ઉમેદોની વચ્ચે નડનલ સમાન આવી લાગે કે તે લોકની પોતા સાથ સરખામણી કરેલો અને તે લોકની જંગલી સકતી પોતા સરીખા ગુરવીરને કમજોર કરતાં જોઇ ગોડો બની જતો હતો. તે પોતાના વર્તનમાં એક નામાકિત પ્રખ્યાત પુત્ર લેખાતો હતો; ધનવાન, ઉમદા અને જીવાન, તે લોકની સમજમાં એટલી બીના ઉતારી શકે તો બસ છે. તે તરફની બાલાધી પોતે અજાણ્ય દોવાથી એ બની શકે નહીં તેવું લાગતાં એનાં મોઢથી બદલુઆ નીકળતી. ગમે એવી પ્રચારતોથી તે તેમને સમજ પાડવાનો યત્ન કરતો પણ મિથ્મા તે સજ્જા પ્રચારતો ઉપર તેઓ પોતાનો વિરસાર જાહેર કરતા. તેણે પોતા પાસનાં કાગળ્યાં તેમને દેખાડ્યાં અને સેહેર બજી આંગળી દેખાડી તેમને સમજ પાડવાની કોશિશ કરતો પણ ફાટતો. તે પોતાની પાછળનાં પર્વતો બજી આંગળી કરી તેમને સમજ પાડતો કે તે જલ્લે ફરના દેશવરથી આવેલો છે, જે સુસાકરી ખતમ કરતાં દાહડનાં કાહડા-અડનાડયાનાં અડવાડ્યાં તેમ કરતાં મહીનાના મહીનાં લાગ્યા છે. કંઈ તેવું જણું નહીં. તેમને લાંચ આપવા લાયકની કરસી વસ્તુ તેનાં પાસે નહિ હતી. જે કાંઈ થોડું થણું મુન્નાનાથું તેની પાસ હતું તે આવતાના વારમાં તેનાં પાસેથી પુઁચવી લેવામાં આવ્યું હતું.

તે લોક તેનો જીવ લેવા તકની રહ્યા હતા. તે પડ્યો પડ્યો જોતો હતો કે તેના ઉપર હુમલો કરવામાં લીધે લીધી તે એટલાજ ખાતર કે એની બાહાદુરી અને હા માટે કંઈ બધંકર જુલમ-ગુલરવાને. તે લોક 'યુક્તિ રચવામાં' રોકાયેલા છે. અકસ્માતિક આવી લાગેલા મુસાફરો ઉપર એ લોકે ગુલરવામાં ધાતરીપણીની ધણી વાતો એણે સાંભલી હતી. એની આગમન થયું મુસાફરો એ ગંભીર અને ભેદ ભર્યા શહેર તરફ દોવા તરફ પતંગીયુ એવાય આવે તેમ આવેલા અને નાચ પામેલા એનાં સાંભળવામાં આવ્યું હતું, જેવા તે લોકના હાલ થયા તેના એનાં પણ હાલ થતાનાજ. થોડાવારમાં તેને જણાયું કે તેનાં વેહેમ ખરા હતા. તેમનાંમાંનાં દસ બાર જણાએ એક મોટું કરખત જડ્યો ઉમેરી ધસી લાગ્યા, તેના ડોળી-ડાંખળાં સધળાં પીળી કાઢ્યાં અને તે પડ્યો હતો લાંબી જમીનમાં ખાડો ખોદવા માંડ્યા અને ફરતા હતા તે લોકની જગલી બાપમાં મળેલા કેવા માંડ્યા અને આવતાં જતાં પધરા તેનાં માથાં ઉપર ફેંકતા કામ કરતા. જણાઈ કે તેની આખરી આવી લાગી છે. અને આખરી વેદનાં ધણી બારે પડવાની છે. એને તો મુરકોવાટ જાંબી જમીનપર લાકડાજ પડકેલો હતો. એનાં જેવા એક સુરવીર ગોડડી ફેલી ક્ષિપ્ર લોકોને ઉભરાવ તેનાં પ્રગથાનો લોકોને નેટ અને મારટર-ઝાંઝ-હાકે-કસ, તું આ કેવું શેવડ. તેને પેલા ગોટા દરખત સાથે મજબુત બાંધી ફેલી તડકાના તાપમાં જુનનો ઊડો તેઓ ચાલી ગયા.

એ પછી તે કંઈક અંધ એશુદ્ધિમાં પડ્યો અને જાણે સ્વપ્નવશ થયો હોયે તેમ તે પોતાને પાછો લીનડનમાંના આરાસ્તા કરેલા, મુસાફાર સુગંધી ધુનનાં પમરાટવાળા ગોટા કુશાદે દેવાનખાનાંમાં પોતાને ઉમેશ દોડા. પોતાને તે સ્ત્રી જેનો મગરો. ભવાં ટેકે અને પોતાનો

દડીલાઈએ આ તરફ તેને લોકો કાઢ્યો હતો તે સ્ત્રીની સનમુખ પોતાને દોડા, જે સ્ત્રી પોતાની ધરનાર કરી લાગ્યો અને જાંબીનો દુધ જેગર વા આગમન, પોતાની જે મુશાદ હતી જ્યાં પ્રદેશો શોધી કાઢવાની અને નામના મેગવવાની તે ઉમેદ અને તે જેરસો પાછો જાગૃત થયો અને તે જેમમાં ને જેમમાં તે સ્વદેશ અને ધર તજ બાદાર નીકળી પડ્યો હતો. તે સોદામણી ગુરુ-મેહેર જેની આંખો અને એમ જવા ના કેહતી હતી પણ મગરો ભરી ટેકે મોટું બધ રાંધ્યું હતું તે સધળું પાણું તજુ થયું. તે દિન પછી કેટલીવાર તે વાક આવતી હતી અને પોતાની ખોટાઈ ક્યુલ રાખી તેણીને વિનવી લેવાની તેને જીવાસ પેદા થઈ હતી, ઉદ્ધીયાર તેજીનાં આંખોમાં આંસુ બરાતાં એણે દોડાં હતાં. જુલ સધળી તેની હતી, પોતાની હાલિયાની મોદામણમાં તેને તુરત સમજ નહીં પડી હતી. સધળો કસર તેના પોતાનોજ હતો. પોતાની વાદલી મોદોરદારની છબી તેની આંખની સામે આવતાં તે ભાર શાન થયો પણ ચોડીજ પળ, પછી ઉકલે વધુ બદારે જન્મે. તેણી એની વાદ રાજ જોતી હશે અને તે કદી વનને પાછો ફરનાર નથી. તેને નાજુક હાથ પોતાનાં હાથમાં લેવાની તેની કામળ નિરોર ચશ્મે જેવાની, કે પોતાના આંખો ગોસ્તાને વશ થઈ પોતે જુલ કાંધીજ તે ક્યુલ કરવાની તેને તક નથી મગવાની એ સધળું જનાં પણ તે લોકની વચેની સાંજમાં જીવ જેવું કંઈ નહીં હતું. ધણીજ નજીવી બાખતમાં મત ફેર પડ્યો હતો. તે બહાદુર, જાતી વાળો પુરુષ હતો અને આજ-મય ધણીવાર મોદોત જોયુ હતું, પણ તે જતાં આ વખત તે કુસકે કુસકે રેવા લાગ્યો. મોદતનાં વીચારે નહી, પણ પોતાની પ્રીયા હેલેનનાં ચિચારે કે તેણીને કેદનાર કાંઈ નથી, તેણીને પાછી આ કુવામાં તે મળનાર જોનાર નથી. એ ખપાલે તે જાતી કાઢ રેવા લાગ્યો.

પામ્યાને આજ ત્રણ વર્ષ થયાં—”

તેણીએ તેને બોલતો અટકાવ્યો—

“શુભ થયાને ત્રણ વર્ષ થયાં—”

તેણીએ છુમ બાંટી—“એમ સમજીને છેડી દેવાની કૃપા કરશો?”

“તે મરણ પામ્યોજ. સામેતીઓ ખુલ્લે ખુલ્લી મળી આવીજ. તેનાં લુગડાં તેમજ તેને લાગતી ચીજો સઘળી હાથ લાગી—તેની સાથતાં બોમ્બાઓએ આપેલી જખાની, વળી પાછું જો જોએ તેને આપડાની સોડે મરતી વેળા હાજર હતા તેમની સાહેદીઓ જડી છે. બોદા બજોજ કે “શાહ જોડામાં પગ ધાવનારા” માણસ હું નહીં. જો મારાથી બનતું હોતે તો હું તેને પાછો જીવતો કરતે પણ બને તેવું નથી. હેલેન, એ સઘળી વાતની સમ્યાજ તમારે મનમાં ઉતારવી ધરે છે.”

હેલન મકકમપણે રિધર નજરે માટાં નતો મુખડો જોતી ધીમેથી બોલી.—“તે સાખીતીઓ તમોને ખાત્રી પુષ્કંદે હોય. એ વિષે હું કાઠાંને પણ કપકો નથી આપતી કે તમેને ખેતાજ દેવા માટે તમોને પણ દેવ નથી દેતી; એ સઘળું છતાં, હું એક સ્ત્રી જાત છું અને જીવવા ખાતર મને કંઈ જોધે હું ઉમેદ રાખી છું—એથી વધુ હું શું કરું?”

“તમે ખીજાને સુખી કરી રાકો” તેણે ઘોડાકું અને નેનો સાદ તે નામના વિકારથી ધારો અને મુજતો હતો. “ને રરતે તમારું મુખ પડેયું છે. મહા શુભરી વાત ઉપર ગગ કરવો ફાકટ છે. જ્યાંથી બિચારો આ દુન્યા છોડી ગયોજ, તે માનો હેલન કે તે ઉપર હું દુઃખ કરું છું; પણ બિચાર સામે પડેયું છે.”

“હું તો જીવતી રહીશ ત્યાં લગી આજા-માજ રહીશ.” હેલને ઉત્તર વાળ્યો.

“હેલેન, તમે એમ બોલતાં મારી જીંદગીની એક પુરી ઉમેદ તમે છુટાજ. મારા એક કહેવાનો સાચાઈ તમે જાણો છો. તમે જાણોજ

કે હું અખુટ મારથી તમોને ચાહુંજ. નહિ, એમ બોદા ખાતર પાછળ નાહરો, હું કાંઈ જેરી વરત નથી. તમોને ચાહવામાં હું કાંઈ અપરાધ નથી કરતો. જો તેમાં અપરાધ હોયે તો મારી આખી જીંદગી અપરાધી કરે, કાંક મારી આખી જીંદગીમાં તમારા વનાં કાંઈ ખીજ જીને ચાહી નથી. હું હાલ તમો સોડે કાંઈ માંગતો નથી. નાં—કાંઈજ નહિ—અમરથી ઉમેદ પણ નથી માંગતો. ધણું જલદી છે દજી તમારા મનમાં હતયું નથી કે જ્યોદ્ધા ગયો. હું ધણીજ શાન્તીથી ચોખીશ. હું કંઈજ માંગતો નથી. પણ તમોને મારા દિલની ધ્રુવ જણાવો જમ્મું છું. એટલુંજ.” હેલેન કંઠાથી બોલી—

“મેટર્ન, તમે બોદાયા એ એક લેખે મારું થયુંજ. હવે હું મારા મનની વાત ખુલ્લે ખુલ્લી કરી રાકીશ, જો તમે મારા મીમ થઈ રહેવા જમ્મતા હોવ તો એ સંબંધી એક શબ્દ પણ હવે પછી બિચારી નહીં તમારા મનસે જ્યોદ્ધા મરણ થયેલો જણાવો દરો; મારા મનસે તે જીવતો છે. હું એક સ્ત્રી જાતીહું. અને મને ખાત્રી કરવી મુશ્કેલ છે. મારા અંતરજામીની કહેણ આગળ તમારી સઘળી સામેતીઓ મીમ્યા છે. મને લાગેજકે, જ્યેદ્ધી હયાત છે. મરણ પામ્યોજ એમ માનવાને હું ખીલકુલ નાં પાડું છું. તે કહાંથી કહી મને આવી મળશે નહીં, પણ તેની વાટ જોતી ચોખીશ—અને ઉમેદ રાખતી રહીશ.”

“શી કૂતે તમે ઉમેદ રાખી રાકવાનાં હતાં તમોએ કરનજ રેતીતું કાગળ વાંચ્યું કે ની?” મેટર્ન કંઠાસથી બોલ્યો.

“તે રરતે ખીજ અંગેને વજ મુસાફરીએ નીકળેલા હતા.”

“પણ તેનાં લુગડાં? તે લુગડાં તો તેનાંજ હતાં. તે રીવનાર દરજીએ કણજ કીડું.”

“કદાચ તેમણે કાઠને પહેરવા આપ્યાં હોય. અથવા તેમણે કનેથી ચોરાઇ ગયાં હોય.”

“ત્યારે તેનું કાગળ-પત્ર કેમ નથી. મુઝો કેમ ?”

“કપરસતાન જેવા સુપડીદાર શેઠરમાં તે ગયેલો છે.”

“એ હસવા સરખી વાત છે.” તે બેસમાં પોઝરી હાથે. “તમે વાજખી વાત માન્ય કરનાં નથી. ખરેખર ઘેલાં પાણી છે. તમારી જીંદગીનો શ્રેષ્ઠ વખત તમે ભોગ આપો છો ? શાને ભોગ આપો છો ? ખોદાજ નાણે. તમે એમ કેહેવા માંગો છો કે તમે કદિ મારી માંગણી સમજવાના નથી, કે તમે મારી અને તમારી બધેની આખી જીંદગી એ મિથ્યા બેરકુશીને વળગી રહેશો. તમારા ખોરા વહેમ-વિચિત્ર ખ્યાલ ખાનર આપણી બંનેની જીંદગી ખોરબે નાંખી બરબાદ કરાય.”

“હું જ્યોક્ષી ની પરજીતર છું” તેણી બોલી. “અને તેમજ હું મને ગણતી રહીશ જ્યાં લગી કે—”

“ક્યાં લગી ?”

“તે મરણ પામ્યો છો કરી જાણુશ ત્યાં લગી.”

“તે મરણ પામ્યો છો કરી તમે—જાણે ત્યાં-ત્યાં લગી,” મોટાં ધીમેથી રાખે રાખે બોલી ગયો “તે વાત તો પુરવાર કે દહાડાની યજ્ઞ સુઝી. વારં એટલું મને કહો, હેલેન—કેવા પ્રકારની સામેતી તમોને સતેવડારક નિવડશે ?”

“તેની શાસ બેઠું, અથવા તેને ખરેખર મરણ પામતા નજરો નજરે જોવું. તેને હું બેઠોડે મહેકું મળું અને વાનગીત કરું તો માનું. ખીજાં કહાંથી નહીં” તેણી ધીમેથી બોલી.

મોટાંને પોતાનાં શાં પીરમા અને ઉજા પુણી યજ્ઞ ગયો.

“સાંભળો, હેલેન,” તે બોલ્યો. “હું

આજસુ બેઠોડો માણસ છું. હું તમારું ખીડું ઝડપું છું. તમે કહો છો કે જેવો કોઈ એ જ્યોક્ષીનાં મરણ. વેળા દાઝર રહી તેનાં હેલમાં મજા. સાંભળ્યા હોયે તેને મળી તેની હકીકત સાંભળો નહીં ત્યાં લગી માનવાનાં નથી. બહુ સારું. જ્યાં તે ગયો તેજ રસ્તે હું જાઉં છું. હું તેને પપલે-પપલે જાણ્યા જ્યાં લગી કે છેવટ ઉપર આવી લાવું. તે મરણ પામ્યો છું. એ હું ખુબ જાણુ છું. ચિંતા નહીં, હું તમો અને સામેતી લઈ આવી શ. અને પછી !”

“તમે ખરું કહો છો ?” તેણીએ પોછાવું.

“તમે જવાના ?”

“હા, હું જાણ્યા પછી પછી ?” હેલેનને ગમ ઝોનીથી પોતાની ડેક કહ્યારી. “હું તમો સજત કંઈ શરત કરી શકતી નથી. પછાજ બમાનક છે. પછી મારી વાત તમે જાણો છો. તમે ને જ્યોક્ષી જીવતો મજાશે. તમે તેને ધેર મારી આમજ લઈ આપશો. અરે જો તમે તેમ કરો તો—તેમ કરો તો !”

તેણીનાં મેઢેરા ઉપરનો ચળકાટ તેની મન-હર ખુબસુરતી બાહાર પાડી આપી. પછી જે પુર પ તે નેહાવતો બેઠો દતો તેતો હોઈ લંગી ઉજાજો વાખ જેવો યજ્ઞ ગયો હતો. તેનાં મનસે તો તે દેખાવ અતિ પિઝાકારક હતો. અરે ! જો તેણી એને એવાં હેનથી બાહતી થાયે તો બસ !

“હું મારા ‘ચાન્સ’ ઉપર બરસો રાખ્યા” તે ધીમેથી બોલ્યો. “પછી વાદ રાખજો, હું તમોને ચેનવી ધુકું કે, હું એકલોજ આવીશ. એ વાતની તો મારી ખાતરી છે. પહેલેથીજ એ વિચારે તમારું દિલ તંત્ર કરજો નહિનર ખાતરી તીરાશીમાં પડશે.”

જાણે એ વાત તેનાં જવા સાથે કંઈ સવાધ મરણની નહીં હોય તેમ પુછવા પડી. “તમે ક્યારે ઉપડશો ?” “આવતી રહે.”

એક વખત એવો હતો કે તે કમનસીબ અ-
 હરથ છત્ર ખેંચી રાખતો હતો અને છત્રતો
 રહેવાનો ચત્ર કાઢતો હતો, પણ આજે ધણુ ચલુ.
 તે વખત બદલાઈ ગયો. હવે તેને મોહોત ઇચ્છ-
 તો હતો. તે દુઆ માંગતો કે ખેતારી આવે કે તે
 સધળું નીસરી ભય. દેટલા દલાડા ચલા કે કેટલી મુદત
 "અ એ દાસતને તેની ગણતરી તેને રહી નથી. તે
 ની દાસતમાં કશો ફેરફાર થવા માંથો ન હતો.
 તેજ બેકદર સુધનું તાડકું નિત્ય તેના માસ અને
 દાડકા તપાવતું અને બાળી આખ કરતું હવું
 બપોરથી સાંજ લગી, દરોજ સુધનો આનથી
 ગોળો ચક્રમ થતાં તે છુટકારાનો દમ ખેંચતો.
 પરંતુ અંધારી રાત કંઈ છુટકારો તેને માટે
 લાવતી નહીં હતી. અંધારૂં યવું કે કંડો
 ચપરાવતો પવન છુટતો અને અંધકાર સાથે
 એમરે બિલ્લિક બરી ખાઓથી પથરાઈ રહેતી.
 એવો એકલવાયો પડતો કે તેના ઉપર પહેરો
 રાખનાર કાળા મોંઢના જંગલીઓ પોતાની
 છાપરીની જાહાર આતથ સળગાવી તેની અત
 રાફ બેગા મળતા તે લોકને પણ ડીંગાઈ જોવા
 કરવા પણ ખુશી થતો. પેહેલી બારીમાં જે
 જુલમ અને હાડમારી તેના ઉપર તે બાયકર
 સામળી આમડીવાળા પેહેરેગીરો પાડતા હતા,
 જે તાણાં રહીનાં - જે ગાળ બેળ અને દુઝા
 મરકેરીથી તેને પજવતા હતા તેની કશી દરકાર
 નહિ કરતો હતો, અને તેના બદલામાં મુજે મ્હોડે
 પોતાનો તિરસ્કાર જાહેર કરતો હતો. પણ તે
 દલાડા ગયા હવે પોતાનાં સધળા દુઃખ બર્ષા
 વિચારો છોડી દીધા. ધણીવાર તેની શાંતી
 ખુદી પાતી અને આખમાંથી આંસુ વરસતા
 ધણીવાર તે પોતાના અવાજથી બીહતો હતો
 અને એવું લાગતું હતું કે તે પોતાનાં મનનું
 સમતોલણ ખોલી દેવાની અણી ઉપર આવી
 લાગ્યો હતો. એવું થેલપણું આવે તેનાં કર
 તાં પોતે મુઠેલો બેઢતર છે કરી વિચારી પોતા
 ની જીવની ખતમ કરવા માટેનાં કોઈ હથોંતાર

ની શોધ પોતાની અનરાધ ધણી ચલાવી જોઈ
 પણ ફાટ. થેલા કુંડા બેકદર જંગલીઓ જોઓ
 એની ઉપર ચોટી રાખતા હતા તેઓએ સંભાળ
 લીધી હતી કે પોતાનાં પરીવ શેઠેરમાં માંથુ ખારી
 આવનાર અગ્રેજ બુઝો એ લોકના હાથમાંથી
 છટકી જવા પામે નહિ હલુ હલુ. પોલી
 ધણી તે લોકની લાખા પણ એ સમજતો થયો.
 એક દિને રતિ તે લોકની વાંતચીત ઉપરથી
 સેહેલે અનુમાન કાઢ્યું કે તે લોક એતો છવ
 લેવાની ગોડવણ કરતા હતા. તે લોક પોતાનાં
 એકાંતવાસ અને પદાડો ઉપર રહી તેની ઉપર
 ચોટી રાખતાં રાખતાં ચાકી ગયા હતા. બેઠે-
 તર કે તેને ધુરા કરવો અને પુછપરછ થતાં
 સોમંદ ખારા કે તે નકાસી જવાતું કરતો
 હતો તેથી એ લોક તેને ખારી નાખ્યો, એ
 ઉભયે મ્હોડનાં દેવો જલદી મરતા નથી અને
 એ એકાંતવાસમાં હવે વધુવાર રહેવાનું પસંદ
 નથી તેથી તેનો નિકાલ લાવવો. પણ તેમનાં
 માંથા મોટા બાજે એ વિચારને મળના નહિ
 યવા; તે લોક પોતાનું માંથું હલાવતા અને
 દેહેના કે એતુ આખર લાવતું તે અમારું
 મધગાતું મોહોત આપ્યું સમજતું. તેને છવતો
 રાખવો એ આજા તેમને મળી હતી. અને
 જે તે આજા તોડી તે લોકનાં માંથાં તે શેઠેરની
 બિતો ઉપર લટકશે ? એ ઉપરથી જોઓ કંટા-
 જેવા હતા તે લોકે જાહાર નિકળી એને લાત
 મુકી ખારી પોતાનો છવ શાંત ધીધા.

એમ કરતાં કરતાં એક દિને રાતે જેમ
 તેમ તાણી કાઢેલી ઉંઘમાંથી છણી ચીસ પાડી
 હકોચો અને લોહી તેનાં જીવરમાં ધસી આવ્યું.
 તે જુમ મોઢનાં ગરમ હાથોએ મોહ દાખી ખંધ
 પાડી અને છણે સાદે ચુપ રહેવા ચેતવ્યો. એક
 માણસ ખડકાની પછાડીથી અળકસે
 સસરતો આવો તેની પાસે ઉત્તો. એ માણસનો
 મહેરો ઝાળખીતો લાગ્યો અને તેનાં ચેહેરા ઉપર
 દેલોત જારી કદર છવાઈ રહી હતી. એ જોતાં તે

મનસે બોલ્યો કે એતો સ્વપ્ન છે- આગળ
એવા સ્વપ્નનાં ધણા આવેલાં ને આંખ બોલી
ટીકવા લાગ્યો. તે માણસનો એટલે જીવો નહી
કે સુખ થયો નહી. આગળ એવા સ્વપ્નનાં જોતો
ત્યારે આંખો બોલતાં જ તે સુખ ધણ જતો; આ
તેમ નહી થયું. તેથી ઉઘડું તે હલુ હલુ પાસે
આવતો જતો હતો; અને તેનાં ધુજતા હોડમાંથી
હલુથી નીચલા શબ્દો પડતા સંજગતો:—

“જ્યોડી! જ્યોડી! એ બોલ આ કેવા
અપકર હાલ! એ બોલ! એ તો કંઈ કેવી
રિયતી એ પોહ્યાડયો!”

એ સંજગતો પેલા દુઃખીનું ઉધાએડું
દીલ હોશમાં આપું. તેણે ધણી યુક્ત યજ આચા
સમુજનો છોડી દીધી હતી. તે ને આ તો નવી
છાંચીની બલિષ્ઠ સમાન હતું.

“જોડી! પેલા અગત્સે બોલ્યો” ફરીથી કંઈ
વાત કરતો! જોડ તમોને હાથ લગાડો જોડ! તમે
માસને લોહીનાં માણસજ છો ફરી મારે
આત્રી કદવીજ. ધણીવાર રાત રાતનાં એવા ચહે
રા ને દેખાવો જોતો રહેયો છું. તેથી મને જરૂરે
નથી આવતો. હું આત્રી કર કે તેવો કોઈ બોલો
કમનસીબ સ્વપ્નનો નથી જોતો.”

તે માણસ પાસે આવ્યો અને પેલા દીની
આંખોમાં નવો આતશ સંજગતો “તું” મને
જોળજોળ કેની જ્યોડી! હું તારી શોધમાં હવે
આવ્યો. લોકો એમ બોલ્યાં કે પેલા દીને એ તું
ને પુરા ફરી કીધો! શુક જોગનાં કે તું મને મળ્યો
કાંઈ નહી, દીમ્બત રાખજે!”

“બોલનાં શુકનાં ખરેખરાં! “પેલા દુઃખી
માણસ કુસકે કુસકે શોવાં પડ્યો. “એક મીનીટ
સુપ ઉભો રહે, જોડ ન મને વીચાર કરવા દે.”

ચોડાક વખત સુપ કીદી ફેલાઈ પણ પેલા
માણસનું જીવન ધણકવા લાગ્યું અને તેનું બેજી-
કરવા લાગ્યું પરંતુ એ એકાએકની પેદા થયેલી
નવી ઉમેદ સાથેજ આગમી ઈડ. પાછી એનામાં
પેદા થઈ. તે વીચાર કરવાને અને પુરેલા વીચાર

કરવાને ચકતીવાન થયો. દુરથી રાત પુરી થતી
જળ્યાની હતી પોહાર ફાટતો જળ્યાનો અને પોડા
વારમાં પેલા બાહાર નીકળશે અને મુઠી સુકવેલા
એણા અને પાણી લઇને આવશે તે લોકની
છાપરી જેમાં સુપકીદી ચાલતી હતી. તે તરફ
શીકરથી એવા લાગ્યા.

“તમે એકલા નહીં આવ્યા હોશ, માર્ટન!”
તેણે અગત્સે પુછ્યું.

“તમારા સાથે કેટલાં જણાં છે?”

“હું પોતે, અને એક અધ્યાત્મ ભેજો.
ખીન સધગા મને છોડી નહાસી ગયા. હું વીસ
જળ્યાને તથા આવેલાં પણ બધા નહાસી ગયા.
બેવાર હમોને લડવું પડ્યું રસ્તામાં.”

“દયાં બાર જળ્યા મારા ઉપર ચોટી
રાખે છે.” તે કદી ઝુંફી તરફ હાથ ફરી
બોલ્યો. હવે તેઓ જલદીથી ઉઠશે અને મારે
માટે આવતું લાવશે જે હમણાં તમે મને
જુએ કરો તો આપણે ધણાં બાંધે જઈ નહી
ચકીશું. હમણાં તો દયાંથી ચાલી જાઓ અને
રાત પડે ત્યાં લગી કંઈ ભરાઈ બેસો. અંધારું
યશે ત્યારે હું જાણે ફરકથી હેરાન હોઈ જ
ત્યારે જુમ પાડું તેમ હું જુમ પાડીશ. તે લોક
કંઈ દરકાર નથી કરવાના. મેં આખી
આખી રાત ફરકથી ચીસ પાડી પણ તે લોકો
પોતાની ડોક પણ આ તરફ કીધી નથી.
હલુથી તે વખત તમે મારી કને આવજો
અને આ નહેરત દોરડાં કાપી કાઢતા જુરી
તંવાર લેતા આવજો. તમે દયાં ચી રીતે
આવ્યા—ચાલતા આવ્યા?”

“મારી પાસે યોગ છે: એ અગત્સ સગત
માટેનાં એ પકાડી પોનીઓ છે. તે પોનીઓ
પદમ ઉપર ખીસાડાં પેડે ચડી જાય છે. એકવાર
આપણે હથોથી નીકળી ગયા, આ લોક આવણ
ને પકડી પાડનાર નથી. દીમ્બત સખ; દેસત!
રાત પડે તેટલાં ધીરજ રાખ.”

આખો દીવસ તે કેદી જે સહારી વેંનામાં પડેલા હતા તે વધુ ને વધુ નમળો થતો જણાવેા. જે નોકરો તેનાં ઉપર ચોડી-પહેરો રાખનાં હતાં તેઓ પોતાનું માથુ ધુંણવા લાગ્યા. બાહાર આવી તેને ટીકવા લાગ્યા અને પોત પોતામાં બળગ્યા લાગ્યા કે તેનો અંત આવી લાગ્યો હતો; એ ચોકકસ હતું. એણે સહન કીધી તેવી વેંના કાંઈ નહીં પણ જખરો માણસજ સહન કરી એટલો વખત ઢાઢી સકે. હવે અંત આવતો દીસે છે. તેમનાંમાનાં એકને એ સમાચાર સાથે શહેરમાં મોકલવાનો કારણ કીધો. તે લોકોને એવી તાકીદ આપવામાં આવી હતી કે બને તેટલો લાંબો વખત એને જીવતો રાખવો. હવે જીવતો કે મુએલો, બપ ઠર કહેણ લેખે લાં પડી રહેવાનો, પેલા ધિક્કારાવણા પરદેશીઓ એતવણી લેખે, કે ફરી કાંઈ દીને તે લોકનાં એ પવિત્ર શહેરમાં માથું મારતા નહીં આવે. પણ તે લોકની પીઠ ફરતાં તે કેદીમાં અજબ ફેરફાર થતો. તેની અધિમાં અજબ પ્રકાશ બળકેતો અને તેની રંગમાં ફરી એકવાર આચારી લોકો ગરમ થઈ ફરતું થયું હતું. પરંતુ તે દીવસ તે કેદીનાં મનસે અત્યંત લાગ્યો કાંઈ દીવસે સૂઈ એટલો મોડે અસ્ત ખમેલો જણાયો ન હતો. છેરટે હતુપી દીવસ ખતમ થયો ખરો. એ પછી અધીરાધથી મુજતો થયરતો પેલો કેદી અંધારું ચવાની અને ચોકીયાનો ઉઘમાં પડવાની પડવાની વાટ જોતો રહ્યો. તે વખત આગ્યો-ધીર અંધારું થયું અને ચોકીયાનોનાં વાન કરવાનો અવાજ ઉઘરેટો આવવા માંડ્યો. એ દિવસ પેલા ખડક પાછળ રાત પડવાની રાહ જોતા બેઠેલા પુરુષનાં મનસે પર્યું અતિ લાંબો જણાયો. મહીનાઓની વાત ઉપર જ્યારે એને ઉઠતી ઉઠતી અધવા સંભળાઈ કે કાંઈ અંગ્રેજ એ તરફ સખત કદમાં પડેલો છે, તેને એ ક્યાહિણ જંગલી લોક અત્યંત સખતી અને જીલમ ગુજરે છે, અંત વેંનામાં તે પડેલો છે,

તે વેળા એને એકજ વિચાર આગ્યો હતો- કે ગમે એના જેખમે અને કાચે પણ પ્યાગળ વધ્યા જાયું. તે માન અરહુંજ ખરું માનતો હતો-તે કહેનારાઓની સધળી કેશિયત એ ખરી માનતો હતો નહિ; ને ખરું માનતો તો પણ એને સ્વપને પણ ખ્યાલ નહિ કે જે પુરુષનો પતો મેળવવા અર્થે મનમેનકડી કારવાથી પોતાનું ઘર અને વતન છોડી આગ રખડેલ થયેલ તેજ માણસને હયાં એ હાલતમાં બેવા પામશે. એ વકિક તો સ્વપને પણ નહિ હતી પણ તે આખો લાંબો દિવસ-બપુંકર દિવસ, જપાકીનો પતો મળવો એ તેનાં હકમાં કેવો ફેરફાર કરનારી ખીના છે તે વિચાર આગરક થઈ બેઠો હતો એ ખીનાં તેની મીઠી ઉમેદો ઉપર મોહોતતો જથ્થુન ફટકો સાથેત થનાર છે. સધળી તેની બાધેલી ઉમેદોનો નાશ થનાર છે. આ પુરુષનાં જીવવા સાથેજ બચવા સાથેજ-એની એક પુરી ઉમેદનું ગરણ છે. એ વિચારોથી જાણે ધીમું દેવાન(પણ) એનાં બેભમાં દાખલ થતું લાગ્યું. તેણે એમજ ધાયું હતું કે ધણીક બપ અને ધણું દુખ-જુખ મરો-રખાપડટ્ટી ધંબ સહન કરવા પછી એ પાછો પોતાને વતને જશે અને પોતાની પ્રિયાતો હાથ ધરી તેને સમજ પાડશે કે માનવિ જન નેટજી કરી શકે તે સધળું એ કરી ચુક્યો આને મોહોતનાં હુતે આગમજથી દાર કાંપેલી હોવાથી તે નાચારીએ દારી ખાઇ પાછો આવ્યો છે, એ પછી કાંઈ દીવસે તેણે માથે ઉઠાવેલી રાજમે બદલો માંગશે. તે હતાવળ નહિ ફરે ખરો; સહેલાઈથી જતાએ કે કાચ આવે તેવી સ્ત્રી તેણી ન હતી, પણ જરૂર તેની જાનરેસાની અને અંત જીત મેળવવા વનાં રહેશે નહીં. તે એવા એવા વીચારો બચીબનાં કરતો હતો. પણ આવા બનાવનો તો તદન એને ખ્યાલ ન આવ્યો હતો કે તે શરમિંશ એદરે પાછો જશે, તેને કશુંલ કરવું પડશે કે આખર કરે તે તેણીએજ

ખરું અનુમાન કયું હતું. અને એનાં અનુમાન બુદ્ધિ અર્થાં દર્શાવે તેમ કહેતાં તેણીના મનુષીને લઈ જશે અને તેમને સુખાકારી ભોગવના છોડી જવું પડશે. પછી તેની જીંદગીમાં શું બાકી રહ્યું? હેલેન વના તેને જીંદગી જોગવવી મુશ્કેલી હેલનનું દીલ જીતી તેને પોતાની કરવી એજ તેનાં આખાં ભવની હમેશ હતી. પેટી મેરના આપ-પાન વર્નાનાં જંગલી પ્રદેશને દીકરા સાંગે જ્યાં પહોંચે અને અંધ બીલ ખીજો એજાંગીને, મુખે તરસે હસાઈ ભોગવીને જીવ સરોસટ મુસાફરી કરતો આવ્યો હતો તે તરફ દીકરો મોડો. જેમજેમ દહોડો પુરો થતો ગયો કે એને કાને ટપ્પાં સાદા પડવા લાગ્યા—ગોપા કોષ અળકેરી કાને વળગી કહેવું હોય કે હેલેન કેવી મનહર-દીલજીત-સદગુણી નાર છે; તે જમદારી તેને ચાહતી થશે, તેણીને તેનાં પર ભાવ છુટશે; હમણાં પેટી ખીજમાં જ્યાં એને ચાકેલો ભોગ્યો ઉંધ કાઢતો પડ્યો, અને ટકુએને બાંધેલા છે ત્યાં જમ પોડો છોડી ચાલવા મંડે તો એક હસાઈમાં તો ધણે ગાયે જઈ સારશે. પાછું જવાને માગું અતિ સહેલો હતો. તેની જમ-જાણ જાણીતું કરનાર કોષ નથી; તેથી ઉલટું તે બપાનક પ્રદેશમાં મુસાફરી કરવળો જોખમ માથે ઉઠાવા માટે તેની વખાણ કરવામાં આવશે—તેને ઉલટી શાખાથી જાળજ મળશે. બપાઈને તેનાં સાથે શું સંબંધ છે? તે હોઠમાં જાડી મિત્રાચારી પણ હતી નહિ. તે લોક દુરના સમા દતા—ઝોડુજ અને હેલેન? તેણે પોતાની જાંખો બંધ કાપી અને જાણે પાછો જરૂઆ હવર હમેશો તેની ખુશમુરત આંખો તેનો મીઠો સાહાઈ સંભળવા લાગ્યો. એ સમયથી યાદીએ એવી નોંધ મધ તાજ યજ કે સુખ અરજ પામ્યો તે વખતે તો એ દસ માઈલ આંધો ચાલી ગયો હતો, ઉજળો દુઃખી મેહેરો, દીકરા ડોડેલા હાથ, દાંતો અને એક વેસા માથુસનાં જેની ચળકતી બહારરી આંખો સાથે

ધોડો દોડાવતો હતો. કાંકે જાણે તેની પુઠે મુતો લાગેલા હોય, જાણે તે લોક આગળ પાછળ બધે ફરી વળી તેનાં કાનમાં કહેતા હોય તેવું તેને લાગતું કે—આ એજ કે પેસો મોરટન ફેલ ધીજ, સિપાઈ બચ્ચો, શુરવિર—અને ખાનદાની મદરજ, સારાં ચોખાં મનવાળો અને આખર-ધનજતવાળો આવી રીતે ઉજળા ફિક્કા મેહેરો સાથે ચાલતો વખત ચવારી કરતો અને દરેક પડખાયાથી ગિલેનો, ધુળતો અને પવનનાં આવાજે દેમતતો જાય છે। પોતાની છેલ્લી લડત યાદ આવી—પેટી બંધ કર પીડાત, જે વેળા તે મેદાનમાંથી પોતે લોડીશોદાણ મથેલો પોતાનાં ખભાં ઉપર જમ-મી થયેલા એક ગાંધ્યાને વચકીને ડાવણીમાં આવ્યો તે અને તે માટે પોતાની ઉરકેસમેલી 'વિનમિટ' ની શાખાથીની જાજનાં એ સર્વ કંઈ યાદ આવ્યું. વળી મહારાણીએ જાતે તેને આપેલો કૌંસ યાદ આવ્યો; જે કૌંસ માટે તે એમ ધારતો હતો કે જેની છાતી હવર એ લટકેલો હોય તે પુરુષનાં જીવરમાં કંઈ પણ અપમાન કયું કે હસકું કામ કરવાનો વિચાર વટીક આવી શકે નહિ. એ પછી જે મનહર નાજનીનને તે અખંડ પ્યારથી ચાહતો હતો તેની યાદ ધાધ આવતી તેણીએ એનાં ઉપર વીચાસ મેલી બિકટ કામ સોંપ્યું. એ તેને એ જીવો તોપણ આખી જીંદગી તેણી સાથની એને ખોટાઈમાં જીવકાઈમાં ચાલરરી પડવાની તે બપાનક ભેદ જે એને મનમાં છુપાવેલો પડશે તે ભેદ જેમ જેમ વખત જશે તેમ તેમ મેહેરની પેઠે તેની રંગોમાં ફરી વળશે જ્યાં લગી એક સમય આચરશે, જે વેળા પોતાનું પાપ તેઓ આગળ કમુલ કરવું જ પડશે, જે સંભળવા પછી પોતાને માનની નજરે અને પ્રિતિએ જોવા થીએલી આંખમાં તિરકાર અને ધીકકાર પ્રગટી નીકળેલો જોવા પડશે, અને તે પોતાને જાણેલી રૂપી તેનાંથી

આધી નહાસરી. એ સખળા વીચારે આવતાં એ બહારનાં બની ગયે અને પોતાને અને પોતાનાં કન્ટેનરને પોતે છગરથી ધીકારવા લાગ્યો, તો બે કે તે છતાં પોતાની સ્વારી તો કરતોજ માથો.

બીજી બોલુઓ ઉચ્ચા કુંગરોની પેલીમેર એક નાચાર પડેલા આસામી અધ્યુઓ બેચ-બર આતુરતાથી અને અધીરાઇ સાથે વાટ નેતો હતો. સુધ અસ્ત પાડ્યો, અધકાર રાજ કરતું હતું. ધણી મુશ્કેલી અને અતી વેદનાએ પોતાનું માથું ફરવી ચોમેર જેવા લાગ્યો. માટે ન ક્યાં ગયો તેને બચાવનાર-તેનો છુટકારો કરનાર ક્યાં છે તે કેમ નથી આવ્યો કે દરેક પળ, સોનેરી પળ બોવાતી હતી. રાત અધારી હતી અને તેના પેહેરગારો ઉધમાં પડેલા હતા. ધણી વાર તેણે ધુમ પાડી, પહેલાં બીહીરથી સંક્રામણને પણ પછીથી દવાખણી ચોસો પાડી. કોપવાર તેનાં ચોટીઆને ઉધમાં છાંઉરાવાથી માળખેળ દબ પાછા ઉધમાં પડતાં કોપનાર એની શોકાંતુર ધુમમાં જવાજમાં જગલમાં રખાતાં જગલો જનરરો પાછી બરાડ મારી ચોપા એને જવાબ દેના, પણ માટે ન નહિ દેખાયો, અને એ પુરને ભોગવેલી સધળી દુઃખદાયક-ગમખવાર રાતોમાં એ જેજ પીડાકારી-ગોષા દોળખાં રાત યુગ્મરી સવાર પડતાં તે મોહોતની નજદીક આવી લાગ્યો હતો; મધ્યે બપોરનો જળતો તડકો એનાં માથા ઉપર પડતાં તે સવાર બકારા ઉપર ગયો, અને સાંજ પડતાં તે યુગ્મર મુડરાલ જેવા પડ્યો હતો, અને મોહોત તેની અતરાધ લમતું હતું.

હજી તે બેચુધિગાંજ પડેલા હતો તેટલાં કોષએ છુરી વતી તેનાં જંધ શાખા અને તેને છુટા કરી એક જોરાવર માથુએ તેને પોતાનાં હાથોમાં ઉપાડી લીધો. દટુના દોઢાનાં આંચ-

કાઓએ તે છુરી સજવન થયો. એક ધડી; પછી-થી બંદુકની ગાળીનાં અંવાજે તેણે આંખ ખોલી શુધિમાં આવતાં તેણે પોતાને અંજાણી જાણ્યો ઉપર દોરો, અને નજર ફેરવતાં યોડાં એજો જોયો. હશે તેવો દેખાવ તેની નજરે પડ્યો. મોટાંને લોહી લોહાન થયેલા જોયો; મોહકાં ઉપરથી લોહી ધમધીકાર વહેતું અને જાણે અંગમાં કુત-ભાગ્યા હોય તેવી તેની આંખો ચળકતી હતી. એ બારવાળી તરવાર જે તેણે હાથમાં ઝાલેલી હતી તે રૂપાં પેટે ચળકતી હતી. તેણે તણ જણુને ધણેશ કરી બોધ ઉપર પછાડ્યા હતા; અને તેના ડાબા હાથની 'રિવોલવર' માધી મોહોતનો ધુમાડો નીકળતો હતો, આ અર્ધ સુધીમાં આવેલા આસામીને જીવ બચાવવાની ઉમેદ પાછી તાણ થઇ. પોતાનાં તે દટુ ઉપરથી હેઠળ બોંધ ઉપર લપસી પડ્યો અને બોંધ ઉપર એજન થઇ પડેલા મુદ્ધનાં હાથ માધી તરવાર ખેંચી લઇ તે ચાલતી લડતમાં સામેલ થયો. બપોર લડત ચાલી એ વીરધ્ધ પંદરની લડત હતી. પણ ખતમ થતાં જયોદ્ધાને કંઇ જખમ નહીં થયો અને તેના છોડવનારે પુરપનો એક હાથ કુટો થયેલો અને નકામો થપલોં બાજુએ ધુલતો હતો, અને આતરી આંખે એ ચોમેર જોતો હતો કે કોષ રહી ગયું કે-પણ કોષ નહીં હતું.

x x x x

વર્ષો પછી એ રાતોની ખરી દશીકતથી જોયો વાકેશ થયો. એક નાતાકની સવારે એક મહાન અને માનયુક્ત પુરુષ એ લોકનાં 'એલટન-હાઉસ' માં મેહમાન તરીકે આવ્યો. એ ચેત્તિ યુદ્ધનાં રણમાંથી જીત મળવીને આવ્યો હતો; એ જીત મેળવતાં એવું નામ ધરધર વખણાતું થયું અને દેશની પ્રજા સખળી એ પૂજ્ય પુરુષને પોતાના દેવ તરીકે ભેખવા અને પૂજવા લાગી-એવી મહાન જીત મેળવી

એ તુરતનોજ પોતાને વતન પાછો ફર્યો હતો અને જ્યોત્સના ગેહલમાં મેહેમાન તરીકે નાતાલ ને દીને સહવારે આવનાર હતો, અને આજ્યો, એ મહેલ—અને ‘ પાક ’ થી લઈને દેવળ લગી લોકોની દહ, એ પૂજ્ય શુરવીરને બાહર આવતો જોવા, અને નેક આશીર્વાદથી તેને વધાવી લેવા આવુર બની રસતો અને બાળુથી ઘેરી ઉભી હતી. પણ એ પુરપને તેની થોડીજ પરવા હતી. એણે કિશ્કામાં આવતાં વાર જ્યોત્સના અને હેલેનને બંનેને મોટાં પુરતક ખાનામાં તેડી લઈ ગયો, અને ત્યાં નીચી મુંડીએ કડવા સખુનો સાથે તે, દિનની અને તે રાત્રની સેવે દહીકત વૃથો તરીલ કરી. તે છોડી ન્દાસી ગયો તે, તે પછી પોતાનાં પ્રશ્નાતાપ ની વૃંના, સવાર પડનાં તે કેવો પાછો તેટલે દુરથી આવ્યો રાત પડનાંમાં પાછો આવી પુગ્યો છં છં સખગી દહીકત કરી. પણ તે લોકે તેને પુરં કરવા દીધું નહિ. જ્યોત્સનાએ તેના હાથ ધરી લીધો અને ડચકાં ખાતાં ખાતાં તેને સુપ રહેવાના કલાવાયા કર્યા પણ પેલી સ્ત્રી હેલને તો હેતથી તેને ગળે લળગી પડી અને આંખમાંથી ઉપકારનાં નરધાર આંસુ વરસાવ્યાં. જ્યારે દેવળે જવા એ લોકે બાહાર નીકળ્યા અને

શોકોની દહ, તે પૂજ્ય પુરપનાં માન ખાતર દોષી ઉતારી તેમો એહરો જોવા વાટ જોતા થોજથા હતા તે શોકે એનો એહરો એવો દસતો દોટો કે કોઈએ પણ વર્ષો થયાં એવો છાપ તેનાં એહર ઉપરા નહીં દોડો હતો. ધણું મનથી અચરત થવા લાગ્યાં પણ કોઈ અંદરનો શેદ પાળી શક્યું નહીં.

એ પછી કદમોમાં જતાં જ્યારે દેસત આ- યનાં તેનાં બદલાએલા એહરા, અને મુખાકારી ઉપર મુખારક બાદી આપતા ત્યારે તે હમેશાં તેમનાં બેલવા ઉપર દસતો અને ચાી જતો. તે એકજ જાણુનો હતો કે તેની કિતી અને મેળવેલી કે તેહ તેનાં મનથી કુચ નહીં હતી. પણ પેલો પોતાની ઉપર બિકકાર નાખતો જે સ- વ કર બોજે તેનાં જીમર ઉપર હતો તે જ્યોત્સનાં હેત બર્ષાં હાથ મેળવવાથી અને તે મનહર નાજ- નીનનાં ગળે લળગવાનાએ બરમ યદ્ય ગયો. અને પોતાના મિત્રાનું હેત અને માનથી અને પરમ- મુખ, પરમ આનંદ પ્રાપ્ત થયું હતું. ને રાત્રનો કરણારસ બનાવ તો તેનાં જીમરમાં કોનાઇ રહે- લોજ હતો પણ તે ઉપર, એ બંને ધણી ધણુયા- ણીએ પડો નાખી દીધો હતો અને તે યાદનો અર્જિ શાંત કીધો હતો.

ખરી સખાવત કેવી હોય છે?

કાણુ સરસ—સખપતી કે છુટારો ?

સખનાર—B.

આજના જમાનામાં મોટી ગંભીર સખાવતો થતી આપણે સાંભળ્યે છીએ. પેલાંએ એ કોઈ આસ્પીટલ રચાવવા આપ્યા અને પેલાંએ ૫૦) લાખ ગરીબોને મદદ કરવા માટે આપ્યા, પણ ખુદ તે સખાવત કરનારે કેવી રીતે અને કુક્ષીથી નાણાં મેળવવા શેષ કરી છે, તે બધું થકી પણ ખુશામદના આવેશમાં વીસારી દેવામાં આવે છે, પણ તે રીતો ઉપરજ ખરેખર કાલુ આપણું ધટે છે.

સાથી સુધરેલા દેશોમાં જે એક મોટી એક નજરે પડે છે તે એક હાથ ઉપર વધી ગયેલી અત્યંત ગરીબાઈ અને ખીજ હાથ ઉપર ચોડા-કોના હાથમાં જમાવ થયેલી એકદં દોષત છે. એના બીન્તરમાં ઘતરી તપાસ કરીશું તો માણુમ પડશે કે જે શેષવાઓ, જેમ દોષત જમાવ થયા પછી સખાવત કરવા બહાર પડે છે તેમ થવાને બદલે, તેઓ દોષત એકઠી કરતી, મેળવતી વખતેજ જે સખાવતી અને હાતમ દીઠ યુરદાનાં યાચ તેો જે નાચારી અને ગરીબાઈની ટોચે સામાન્ય વજ પુમે છે તે ટોચ પર માંમશે કદી ખી જાય નહીં, અને દોષત જમાવ થયા પછીની સખાવતની ખામ જરૂર ઉઠી યાચજ નહીં. આજનો દુન્યા વ્યવહાર એવી કોસમનો ઘટ પડ્યો છે કે જેમ જેમ એક માણુસને વધુ પૈસા થતો જાય છે તેમ

તેમ તે વધુ લોભી જની પોતાનાં હાથ તળેના અને આરપારનાઓ તરફ બેઠકાર અને લાગણી રહીત જનતો જાય છે, અને અહીં ત્યારે ખરી બચ ઉભો યાય છે. જે એક શેષો ચાહે તો પોતાના હાથ હોળ નોકરી જગતવા કામદારોને દરેક રીતે મુખ આપી શકે અને સાથે સાથે પૈસા એકઠો કરી તેમાંથી પણ ચાહે તેવી સખાવત કરે. પણ પૈસા મેળવ્યા પછીની સખાવત કરતાં પૈસા મેળવતાં દરમ્યાન થયેલી સખાવત હનર દરજ્જે ઉન્નત છે, કારણ કે પાછલી જનની સખાવતથી થોડો ગરીમ ચર્તાજ અટકે છે, અને પોતાને મુખી રાખવાની વધતી જોડી તક તે સખાવતી શેષવાના તાખા તળેના દરેક આસા-મીને મળતીજ રહે છે.

પોતાના નોકરોને પુરતો પગાર આપવે, તે એને માટે રહેવાનાં મકાનો, બચ્ચાંએને શીખવાની નીચાળો, તથા રૂબત મગતના સાધનો પુરાં પાડવાં એ જેટલું એક શેષવાને શોચા બરેલું છે તેટલુંજ પોતાનાં નોકરોને કંઠાળ પગાર આપવા, તેઓના લાભ માટે સદંતર બેઠકાર રહેવું તથા તેઓ બસે મરે યા છવે તેની ચોરીજ જનવાર કરતી એ બેઠક નામોશી બધું છે. પટેલે તેઓને કચડી નાખી દેલન જમાવ કરી પછી તેમાંથી સખાવતનાં બાંકાં પુઠવા પુઠાવવા એ માણુસાધપણું કહેવાયજ નહીં, પણી જાહેને કાન

બહાર મારી જાય તેવાં નગારાં તેને ખાતર એમને વગાડવામાં આવતા હોય.

આપણે જાણ્યે છીએ કે અમેરીકામાં કાનેગી રોક ફેલર, એસ્ટર વીગેરે અખજ પતી ધણીઓ થઈ બેઠા છે. કાલ તેઓમાંના રોક ફેલર નામનો અખજ પતી એકેક ગંજાવર સંખાવતો કરી રહ્યો છે તે તરફ તમામ આલમનું ધ્યાન ખેંચાઈ રહ્યું છે. પણ આ તેની સંખાવતને બધેજ એક સરખો આવકાર મળ્યો નથી તથા આ સંખાવતના પકડાની પેઢી મેર ખરેખર શું અને છે તેનો રસીક સ્ત્રીતાર અમેરીકામાં પ્રગટ થતાં વેબ્ટેરીયન મેગેઝીનના એક અંકમાં આવ્યો છે તેનો સાર વાંચનારાઓ સનમુખ હવે ધરીશ, જેથી તેઓ જોઈ શકે કે સંખપતી થવામાં પણ કેટલો જોખમ તથા જવાબદારી સંખાવતી છે, અને કુન્યા જેને મદાન પુરૂષ તરીકે પુત્ર છે તેઓ બધાજ કાંઈ દરેસતા હોતા નથી.

રોક ફેલર નામના અખજ પતીએ ગરીબાઈ જોઈ કંપા, ગરીબોનું જતન કરવા, તથા કુન્યાને સંખાવતથી તરોતાઝી આપવા (અને આવી રીતે શુદ્ધગારો તથા નાચારોની ફાજ ઉભી કરવાને) જે ચોજના ધરી છે તે જેવી રીતના સરખાવ (યાને વખાણ) ની આશા આ માટે તોભર આસામીએ રાખી હતી તેવીજ રીતનો એક સરખો સરખાવ બધીજ ગમથી મેળવવા પામી નથી.

કાંઈ બધાંજ લોકો એ માણસને ઝગકદ્દ તાજ પહેરવા હોય રાખતા નથી. વગાડેલીક ગમથી એવો સવાલ હુકમવામાં આવ્યો છે કે એને પોતાની સંખાવત બધાં ગમે ત્યાં વેરવા દેવો પણ નહીં જોઈએ. કારણ કે એનું ધારવામાં આવે છે કે જેમ તેની રેન્ડર જોઈએ (પધાની) એજનાઓથી નેરહું તુકસાન થયું છે તેટલું તુકસાન આવી સંખાવત પણ કદાચ કરે.

કુન્યાને આજે જે સીજની જરૂર છે તે કાંઈ સંખાવત નહીં પણ તકની જરૂર છે, એટલે કે

દરેકને પોતાની શક્તી પ્રમાણે પોતાના સામો જાળવવાની છુટ મળે.

સામાન્ય વર્ગોની આ તક ઉપર રોકફેલર કાનેગી વીગેરે જેવાં ગંજાવર ટોલનના ધણીઓ જે મોટે ભાગે તરણ મારી છે.

હવે, આ જાહેર ચાંચીયાઓ પોતાના ભોગ થઈ પડેલા આસામીઓના સફેદ હાડકાંઓ યાને કુઃખથી કચકાઈ ગયલાં આ હમીઓ, મરદો, સ્ત્રીઓ, અને છોકરાંઓને તક નહીં મળવાથી સંકેતિત ગયલાં ભોળાંઓ, શુખમરો સહેવતા છવે અને કુઃખી છગરો ઉપર ઉભા રહે છે અને ઉદાર દીવે સંખાવત પીરસે છે અને માન યાન મેળવે છે તેઓની શું ખરેખર વખાણ કરવી જોઈએ અને આગમ (યાને દોષત ભેગી કરતી વખતના) યુનાઈઝીની તેઓને શું માંસી બાકી જોઈએ ?

આ માણસના ખાંખાઓ જોન. ડી. રોકફેલરને પોતાની દોષતનો ઘોડો ભાગ પોતાની મરજીમાં આવે તેમ વેહેંચવાને માટે ઉલટથી તારીફ આપી રહ્યા છે, કે જે દોષત હજારો છવેને કચકાડે અને કુઃખમાં ગીરફતાર કરીને મોટે ભોગે મેળવવામાં આવી છે.

ખમારી અખવળી એ છે કે જે એક દખસ કે જેણે પોતાની આખી છાંદગી ધોળ દીવસની હુટકાટમાં કાઢી હતી તે જો વરસોની હુટકાટ પછે દયાણ ધમને બીજાઓમાં પોતાની હુટકાટ ને વહેંચી આપે તો શું લોકો તેને તખત બેસાડે શે કે અને તેની આગમ સીધા ખુશમત અને ધરાં ધરાં કરવા અને તેને છાપરે ચઢાવવા નીકળે શે કે ? તેને એક બસો આદમી અને માણસોના સમ કહેવા તેઓ બહાર પાડે શે ?

આ સાધારણ હુટારો ધણું ખરું ફક્ત જોઈએ ખોટી રીતે નાણાં ભેગાં કર્યાં હોય તેઓ ને યાને માતજરોનેજ છુટે અને કહીબી ગરીબ ને હુટતો નથી કે બીજાને યુદ્ધામ બનાવતો નથી કે કેકાના માદાના બાલને કંઈ કરતો નથી, તેણે

યારે ખરેખર તો દયાળુ માણસ છે પણ તવંગરોને
ઝોકાવવામાં તે મોજ માને છે.

સારે જોલો કોણને સાથી વધુ માન આપવું
છે છે—આવા સાધારણ હુદાસને કે જોન કી. રોક
ફેલર શેકવાને ? (ખચ્ચીત ખેમાંથી પહેલાંનેજ)

આ અબજોના ધણીએ ગરીબો કનેથી તે-
ઓ કે જેઓને તવંગર માણસની ખાણની ટેજ
પરથી પડતા હુકમો શેવાની ફરજ પડે છે અથવા
તો તેની નહીં છુટતી મુઠ્ઠીમાંથી પૈસા લેવા પડે છે
તેવા ગરીબો પાસેથી ચહેતત કરાવી દરેક પેની
એકઠી કીધી છે, ત્યાર પછી, બ્યારે જોયું કે
જીંદગીનો અત હવે નજદીક આવતો જાય છે,
ત્યારે તે ચોસકો ઉપર સખાવતની નવાજેશ
કરે છે, અને જેવડી મજલ લોગવે—છેલ્લત
મેજવવા અને આપવા માટે તેનાં નામ ઉપર
આદ્રીન પર આદ્રીન પોકરાય છે. અરે ! આ
વખાણુ સાંજગતા તેના અત્યાર સુધી દોડ્યાં
મેજવતાં જક યથ ગયેલા અને મુત મારી ગયલા
આખાને ઢેવીક ખુશાલી મળતી હશે !

શું તેને આટલાં બધાં વર્ષો સુધી દોલત
જમાવ કરવાની મજાનુત મગલ નહીં પડી હતી,
અને હવે તેટલીજ મજલ તે દોલતને જેમ મને
તેમ વેદવામાં અને પેતાને માટે દેલ્લા
દોલ તાસા વગે છે તે ધ્યાનથી સાંજગવામાં
મેજવે છે. આના કરતાં તેને વધુ ખુશાલી
બીજી ક્યાં જડી શકે ? શું એક સખસ વધુ મ-
જાનુત વધુ સંતોષકારક ખુશાલી પારી શકે ?
બસ, દુપણું, હુંપણું, આખી જીંદગીમાં તે છેક
મરજીની નદીનાં કાળાં ઠંડાગાર પાણીઓ સુધી
દુપણું સીરાય જાણું કાંઈ નહીં. તેની દરેક
દીલચાલને દુપણું જોડાયેલું છે. તેના અર્થમાં
એટલો તો હલાહલ યથ મૈયા છે અને તે પેતાને
મનસે એટલો હંચા માને છે કે તે પેતાને
હવે હો છે અને એમજ માને છે કે તે ખરેખર
નેક આદમી છે.

હવા અને હુદાપણને ખાતર દવળતા હા-
ક પીજર ન્યથલા આંખમાં ખાકા પડી ગયલા
કમદરોને તે, જોતો નથી. જુખ્યાં માણસને,
આખરી માણસના નખળાં પીમાં રડવાને તથા
દીલ તુટી ગયલાંઓની હાય અફસોસને તે ક-
દીથી સાંજળને નથી. તે આંખો ખની જાય છે
કે જે કચાક મચેલી જીંદગીઓ, દોષક ગયલી
ઉચ આજાઓ, હેગત મયલાં માણસો અને બા-
યડીઓ, રમગતા છડીવટો તથા હવા અ.જુતળોગ
ચેલાઓ વીગેરે દુન્યામાં હગલેદર પડેલાં છે તે
બધાંઓ કચડી નાંખતારી દુઃખ દાયક ગરીબાઇ
માને પૈસાની તંગીનું પરીણામ છે, કે જે ગરીબાઇ
નું કારણ એક માણસ જેમ ગમે તેમ સખાવત
કરે તેટલા માટે કમદાર શુભામે મારફતે દોલત
ભેગી કરે તે હતું.

શું તે (માને વાંકફેલર) અને કારંનેગી
અરસાં લોકોની માફક એમ માને છે કે હવે
જોડાતો કોપ શાત પાડવાને દેવળમાં મુગધ
બાળો ધમ ધ્વાન કરાવે ? તેખી ખુશમતીઆ
હાજ હા કરનારાં લોકો ચીકડે દાલ બીખારીઓની
માફક પેતાના હાથો વખાણમાં અને ખુશાલીમાં
હંચા કરે છે કે જેથી કરીને કદાચ સખાવતનો
ચોટક લાગ તેઓનાં, લખાવેલાં હાથોમાં આવી
પડે.

શું પૈસાના ખ્યારે સધળો હંચા જતીઓને
સખળી મનસાફ અને આદલની લાજણીને દાખી
નાખી છે ?

જો દુન્યામાં દરેક આદમીને એક વા-
જળી તક આપવામાં આવે તો દુન્યામાં
હદ બાહર ગરીબાઇ તેમજ, હદ
બાહર તવજની નજરે પડે નહિ.
રુખળાંઓને વધતું જોણું સુખ મળે અને કોષ-
ખી રુખ્ય બીજનો જુખ્યો શુભામ રહે નહીં, સ-
ધળાંઓ બોદા કે જોને આદાપવાનું માને છે તે બોદા
ના રવરખમાં બનેલાં આદમીઓ અને, અને

એમરે કંગાળયતને બદલે આખી દુન્યામાં સુખ અને શાંતીના પડધા પર પડધા પડધા કરે.

દુઃખ અને નાસીપામીમાં દબરો લોકોને ગીરકતાર કરવાનું મુગ કારણ રોક ફેલર, કને-ગી, એરતર, વેન્ડર બીટ અને બીજા સંખ્યા બંધ લખેલીઓ અને અમજપતીઓ જ છે. આ બધું એટલાજ માટે કે થોડાકો સાહેમી ભોગવે અને ગરીબાઈના આપમાં સપડાયતાંઓના શીકકા એરરાઓ તરફ પોતાની કહેવાતી મોટાઈની બસાઈઓ હાકે.

ધણક જુવાન મરદો અને સ્ત્રીઓ, બુદ્ધ મરદો, ધરખાર વીનાની સ્ત્રીઓ અને જોડા લોકો તેમજ લાચાર અધેર ઉમરનાઓ, જે તેઓને પોતાની મા પોતાના બાપદાદાઓની દયાનીના ઓકસ, વખતે ઓકસો ડાહર, હા, ફકત દસ ડાહર પણ તેઓની મુશીબતમાં મદદ કરવાને મળ્યા હોય, તો તેઓ આજે જે મુશ્કેલીમાં આવી પડ્યાં છે તેમાં તેઓ શું સપડાતે કે ? કદાચ જે તેઓએ સખત જુજ ડોહરને ખાતર પોતાનું સર્વસ્વનો ભોગ આપ્યો હતો, આપ મતલબી ખાતકી ડાહરના ખડક પર પોતાનું હૈય તત્વ અડકાવ્યું હતો તો તેઓ નાણાંની દુન્યામાં વધુ ઉચી સ્તીતીએ પુગને, તેઓએ જે ડાહરના ધેર જીને મુઝર કરીને બીજું સધજી બાજુએ રાખ્યું હતો યાને પૈસાને ખાતર પોતાની ઉચી લાગણી એને એક ખુલ્લું મુકી હતો તો તેઓ પણ તે લખોપતીનાં જેવી વખતી ઓહી દોહત મેળવવા પામતે

ચીકામે શેહેરના સેન્ટ પોલના એપીસ્કોપલ દેવજનાવડા બીશપ ફેરોએ પોતાના વજમાનો આગળ બાજુ કરતાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે:—

“આ અમજપતીઓએ પોતાની દોહત જે રીતે મેળવી દોહ તે રીત વીધે ગમે તે રીકાઓ કરવામાં આવે, છતાં હોકો પાસેથી

જે દોહત મેળવવામાં આવી હતી તે પાછી તે લોકોને આપવાની આ અમજપતીઓની હાલની રત્નતી પાત કાશીશી વીધે કાઢીખી બોલી શકાશે નહીં.”

પણ આપણે બીશપ ફેરોએ પુછીશું કે આ અમજપતીઓ લોકોને તેઓનાં કચડાયતાં જીમરો અને નાશ પામેલી ઉચી મોરદો પાછી વાળી શકશે કે ? તેઓના કરડા લોખંડી અમલ હેઠળ આ ગરીબ લોકોની ખુશાલીઓ જે સધળી કચડી નાખનારી ગરીબાઈમાં બરી ગમ્મ દેતી તે ખુશાલીઓ આ અમજપતીઓ પાછી લાવી શકશે કે, અને મુએલાંઓની જગ્યા પુરી શકશે કે ? મા, બાપડી અને માબાપ વગરનાં બચ્ચાંઓના ઝરઝર આંસુઓને પાછાં શાંત પાડી શકશે કે, અને તે અમજપતી લખોની દોહત કે જે તે કહીખી ધનસા ફી રીને વાપરી મા વહેંચી શકવાનો નથી તે તે મેળવી શકે નેટલા કાળેજ કકડા બુકલાને ખાતર વેનર કરતાં કામદારોના વળી ગમ્મી પીકોને આ અમજપતી પાછી સીધી કરી શકશે કે ? (યાને, દોહત એકહી કરતી વખતે તે ઉપર જે જક્ષ પડી હતી તેની બસરો અમજપતી ફરી કાઢી શકશે નહીં)

વળી શું આ લખોની દોહત ખરેખર મરીબોને માટે ગપરાશે કે ? તે દોહત તે દેવજો ઓરખીટાલો, કોલેજો, વીઝેર જગ્યાએ, કે જ્યાં ગરીબ બીથડે હાલ સખસ વેનરાંથી ધસાઈ ગમ્મતા હોયો અને રજ દા જીમર સાથે દાખલ થઈ શકવાનો નથી તેથી જગ્યાઓએ આ સખાવત વપરાશે. શું દયા આ જુવા જોગ ગરીબો આ કોલેજો માં અને ઓસ્પીટાલોમાં જવાના છે કે ? શું બીશપ ફેરોએના વજમાનોમાં આવા ગરીબાઈમાં સપડાયતાં હોકો આવે છે કે ? પોતાના ખુબસુરત રીતે આરાતે ક્રીધેલાં દેવજમાં આવા બીથડે હાલ ગરીબોને આવવા દેશે કે ?

પણ જુઓ ! માતખર નાણાં ધીરનારાઓ આવે છે, વસ્તે મયન થાઓ, મારા લાખ ! તેઓ

નમારો હાથમાં એક રીકકો પરખાવે. જો તે રીકકો ગરમ માણસાઇ લોહીથી ઝૂઝતો હોય (યાને ગરીબોને વેનડ કરાવી મારી નાંખીને તેઓ મારફતે મેળવાયેલા પૈસા હોય) તો શો મુલકો ! શું તે બી પૈસો નથી ? શું તરગર નાણા ધીરનાર પોતાની દોષતમાંથી આપણને આપતો નથી ? સારે પછી આપણે તેને નેક અને મહાન પુરૂષ કહેવો જોઈએ !

વળી, રોકફેલરની સખાવત વીધે ટીકકો કરતાં “ચીકકો એકઝામીનર” નામના પત્રમાં જો ન રમ્પન એન્ડ લખે છે કે :—

“જો આ છુદો સખસ પોતાના ઉદ્દેશ દીવસોમાં, મરણ પામે તે આગમ્ય વખાણ અને માન મેળવવા માંગતો હોય તો તેમાં શું છે ? છાપા અને પ્રેસમાં પરથી તેને જો માણાણુ રખડો મળે છે તેનો ઉપકાર માનવા દોડે છે તેમાં શું યજ્ઞ મળે ? શું જોમા કાંઈ અનેકારી નેવું છે ?”

એજ લખાણમાં આગળ ચાલના તેજણુ બોલે છે કે :—
“બાદલાવી સખ વતને મરફેરી મળક અને અપશબ્દોથી વધાવી લેવી એ ધણું હલકું છે. જો રોકફેલર અને કારને ડી જેવા પુરૂષો દાલ જેમ વગોવાય છે તેમ જો વગોવાયા કરે તો લવીખરમાં દોષતમંદ પુરૂષો પોતાની જમ્મીમાં જે પૈસા તેઓએ લે કે પાસથી જે-જમ્યા હતા તે પૈસા સખાવત રૂપે પાઠ વાગવા લલચાશે નહીં; યાને જહાર પડશે નહીં.”

કાં આતો લવીખના લખોપતીઓ-લખોપતીઓ જેઓ ગરીબોને કચડીને પૈસાદાર બનાવે છે તેઓને કાંઈ નહીં તો કલમ ધડો તો બેનશો કે જેમ કારનેગી અને રોકફેલરે કાતકી અને દવાહીણુ રીતથી લખેલા મેળગ્યા તેમ આમે મેળગ્યે નહીં તેની સંજાણ રાખ્યે.

હવે વખત આગ્યો છે કે જ્યારે આવાં માણસોએ શીખવું જોઈએ કે તેઓ આવી રીતે પરતાવો કરી શકનાર નથી. આવા લોકોને

બદલી લેવાનો વખત આગ્યો છે કે એક માણસ ખીમતું ખુન કરીને ફાંસીના લાકડાં પર માંથી મેળવી શકે નહીં અને સીધો બેહેસ્તમાં જઈ શકવાનો નથી. એવી રીતોના જમાનો વહી ગયો છે. એજ અમાણુ, માણસો લોકોને લુટીને અને પછી પૈસાથી કંટાળી જઈને પોતાને ગમે તેમ પાછા લોકોને ખેરાત કરવાનો કંઠ ગો કાપદો પથુ નાણુદ થવો જોઈએ, અને એવી રીતે ચાલવા દેવી નહીં જોઈએ. આવી રીતમાં, પહેલેથી ઉદ્દેશુધી, દોષતના મેળવવા તેમજ દોષન આપી દેવાના બન્ને કાર્યોમાં, આપગતલની સ્વાર્થો ખુશાલી રીવાય ખીમતું કાંઈ નથી.

ખચીતજ દુન્યાને આ ભંડાર કરેલા લખોની ધણી જરૂર છે, પણ તેથી શું આ લોકોથી ખરડાયલા કરેડોની દોષત છુદારા પેલા (અખજ-પતી) ના અંતઃકરણને સાંત કરવાને વપરાશે, કે જોથી મરતે દહાડે તેની ધોર ઝોલી કંડી ઝોલી અંધારી અને ઝોલી લાચંકર અને ?

શું તેના પાપનો પરતાવો ધણો મોડેથી નથી આગ્યો ?

લોકોનો આ ધીકકાર અને તીરકાર લવિખના લખોપતીઓને એક મજબૂત ધડો શું નહીં શીખવશે ?

રોક ફેલર અને કારનેગીથી એક ઉલટાજ ખવાસનો લખોપતી,

હવે રોકફેલર અને કારનેગીએ વાપરેલી રીતોથી ઉલટીજ રીતે, એક ખીજે લખપતી નામે એન. એ. નેલસન, કે જે સેટ છુદ્ધ શેહેરનો રહીશ છે, તે જેમ હુકકરો, આગળ ફેવ. કેમ શોખી રહે તેમ ગાજ રહ્યો છે, તમે આ નેલસન વીધે સાંભળ્યું છે. પણ

તેણે પોતાની સખાવતનાં બાંકા પુકવતે, પોતાના હાથહેજળ કામ કરતા મજુરોને માટે પેહેવાર યોજનાઓ અમલમાં મુજી છે તેનાં નગારાં વગ-

પાવવાને, પૈસા ખર્ચો અગાઉથી કોઇ એજન્ટ રોકી રાખ્યો નથી.

આ માણસે પશુ કરોડોની હોલત મેળવી છે, અને પોતાના નાણાં સંબંધી કારકીદોની મોટી મોટી વાતો દરાવવા અને આપખમ અને કીર્તીનાની ચોપડીઓના ઢગ ઉપર તેને તખ્ત ઈશીન કરવાને એકુ દેવળ તેણે સ્થાપ્યું નથી.

આ સખપતી શેઠવાએ સ્વચ્છ, સાચી, નમુનેદાર છંદગી ગુમરી છે, અને અયપણમાં જે સાદો અને પુષ્ટીકારક ખોરાક ભેતો હતો તેજ ખોરાક હાથ પશુ તેની હાજરી નેરવવાને ઘક્તીવાન છે તે એક વેણેરીઅન છે.

તેણે કદીથી ઓરપીશો નાંધવા રકમો કાઢી આપી નથી, તેણે દેશમાં ખરચાણુ લાઇબ્રેરીઓ સ્થાપી નથી, અથવાત્રે દરાંમના પૈસા મેળવીને ધંધામાંથી ફારેગ થવા માંગતો નથી.

પોતાના કામદારો અને નોકરોને સારું એક નફો વહેંચી આપવાનું ખાતું (વાને પોતાના નોકરોને અમુક પગારો આપવાને નફો નેટશે સાંમરો નફો ધંધામાં ધાય તેમાંથી વહેંચણી કરી આપવાનું ખાતું) બરબા હયું છે, મોટા કારખાનાંઓ બાંધ્યાં છે. પોતાના મજુરોને ધરો પુરું પાનનારી સોસાપડીઓ ઉભી કરી છે, સાદરીક અને આપખમ અને સ્વમાનનાં હિમ્મત

ગુણોપર એક નાનું ગામડું વસાવ્યું છે, અને પોતાના વંશના જતા નફાનો ઉપયોગ, નફાની વહેંચણી કરનારાં વધુ ખાતાંઓ સ્થાપવામાં અને પોતાના કામદાર માણસોને વધુ સરતાં અને સહી સલામત ધરનારવાળાં બનાવવામાં કર્યો છે.

એન. ઓ. નેલસને આસરે સાતસો કુટુંબોનું એક લેક્સર નામનું ગામડું વસાવ્યું છે. તે એક અરસપરંસની મદદના નીચમ પર માલતું શેઠર છે, જ્યાં દરેક તરેહની વંખારો, નીશાબો તથા શેઠરી, નીતીના તેમજ વહેવાર ખાતાંઓ તેમજ રમત ગમતોનાં સાંધનો કે જેને લીધે ત્યાંના શેઠરીઓને તેમજ કામ બહાણું ધમ પાડ્યું છે તે બધાં દરતી ભોગવે છે. તે શેઠરમાં નથી જેલ, કે નથી પોલીસની ચોખી કે નથી લોકોને દમરવાને સોડી લઇઉભોલા ચોખી બાને. તેઓ પોતાના રાજ છે, અને જે કે ત્યાં ધણાક વતનાઓ પરદેશની જુમી પર જન્મ્યાં હતાં છતાં નમુનેદાર ખરા કુદા પણું ભોગવનાર અમેરીકનો છે.

પોતાની લખોની પુંછમાંથી એન. ઓ. નેલસને આ બધું કરી જાતવ્યું છે, તેણે માણસોને પગમર કર્યાં છે, તેણે તેઓને તક અને સંજોગો પુરા પાડ્યા છે. હવે તમેજ કહો કે આ બે માંથી કોણુ સરસ ? અરી સખાવત કેવી હોવી જોઇએ તે શું આથી નથી જણાવું ?

બારો પ્યાર.

શુભશાન મારે ખાસ

લખનાર—મિસ શીરીન

‘દહેવાને દલગીર છું, મિસ દુઆય, કે એ બચ્ચાંને માટે હું વધુ કાંઈપણ કરી શકતો નથી. હું મારેથી બનતું દરેક કરી ચુક્યો છું. એ બચ્ચાંને તો સારી જાતન, ખુશ્તી હવા, અને પુરતા સારા ખોરાકની ખાસ જરૂર છે. હું તમને આગળ કહી ચુક્યો છું અને આજે ફરીથી કહુ છું કે ઉનાળા આખમજ તમે એ બચ્ચાંને કેથેપણુ ચેન્જપર લઈ જાવો, અને છાં, સુપ, ફ્રુટ, એવો શક્તિનો ખોરાક આપો. હજુરતો દરદની મેજ શરૂઆત થઈ જો તમે ચેનો, મિસ, અને મારી સલાહ માનો પછી આગળ ચાલતાં એ બચ્ચુ’ જે વધારે હેરાન થાય તો તેનો જવાબદાર હું નહીં. હવા કે ફાફ એને કાંઈજ કાપદો કરનાર નથી. યાદ રાખજે કે ચેન્જથી એ બાળકને નેટલો કાપદો થશે તેટલો મારે કાચ કહી ચનાર નથી સાહેબજી, હું સાંજે એકવાર ફરી પાછો આવી જઈશ.”

એટલું બોલી ટાકટર જાલ પેતાની પાછળ નાંખી દુઆશને અન્નેયથી અને ગજરાટમાં ગરકાવ દીગમુટ દીકતી ઉભેલી છોડી માડીનાં બેસી દે’કારી ગયો.

તેને દે’કારી જતો જારીમાંથી જોતી તેણી એક પળ ઉભી, અને પછી પાસેની એક ખુરસી ઉપર ફસમ્મ પડી રસકાં ખાઈ રહ્યા લાગી.

“ફ્રુટ, છાં, સુપ, મારા ખુદા, એ સમુદ્ર’ હું ક્યાંથી લાવું ?” તેણી રડતાં પડપડાઈ લાગી. “આવી ગરીબકી હાલતમાં એ બધું મેળવવું

એ સુંવું મેળવવા જેવું કશું છે. ડો. જાલે મા-રી હાલત સારી રીતે જાણવાં છતાં એમ બોલી મારી મરફેરી કીધી છે. અરે હવે હું શું કરું ? મારેથી કાંઈ પણ બની શકે તેમ નથી. ઓ ગુલ, મારી પ્યારી બહેન, તારાં બાળકને માટે હું કાંઈજ કરી શકતી નથી. મને માફ કરજે. ગરીબાઈ અને ડંગાળમતમાં સબડી એ કુલ બૂરેચું કમોતે મરી જશે. અરે જેવી રીતે તું ગરીબાઈમાં ભુખમરો સેદવી મારો લાગી તેવીજ રીતે તારાં બાળક પણ પુરું થશે. ઓ, એ હું દેખતી આપે કેમ જોઈ શકસ. ખુદા, મને મદદ કર.”

તેણી પેતાના બન્ને હાથોમાં મ્હોડું છુપાવી ઝાંઝાર રડી, અને અને પછી ઉડી તે ઉંઘતાં નીરદોશ બાળકને સંભાળથી જરાબર ઓઢાડી પેતાના દુઃખી મનને રાહત આપવાના પ્રસાદથી જહાર રત્તાપર નીકળી. ઘેરથી થોડેક દુર ચાલી એક મોટા પથ્થર ઉપર તેણી બેઠી, અને આગલા સુખી દીવસો, અને હાલના ગરીબાઈ અને ડંગાળમતના હામારી બરેલા દીવસોનો વિચાર કરવા લાગી.

આદા તે સુખી દીવસો કે જ્યારે ‘પૈસાની રેલહેલમાં તેણી અને તેણીની ગુજર પામેલી વડી બહેન ગુલ, લાડ અને સુખમાં ઉધરયાં હતી. નોકર ચાકર, માડીપેડા વાડી બંગલા, એ દરેક ચીજની તેઓને કાંઈપણ હાજત નહીં હતી. તેઓના પડયા બોલ ઝીંઝી લેવામાં આવતા. તરેફ

વાર નાડ તેઓને લડાવામાં આવતા. તે સુખી વખતમાં તેઓના ફ્રેન્ડો પણ થયું હતું મધ્ય પર માખ બમે તેમ તેઓ ભમતા હતા. અને આજે? આજે પૈસાટકા, વાડી બંગલા, નોકર ચાકર, દોસ્ત આસનાવ, સમથું જતું રહ્યું હતું. આજે તો ગરીમાઇ કંગાળ ગરીમાઇએ તેઓ પર સખત હુમલો કીધો હતો. દુખ આવી પડે છે, ત્યારે મનની પર સર્મહુંજ આવી પડે છે, તેમ તેઓએ માતપીતાનો મીઠો છાંયો ખોદ્યો, પૈસા ચુમાવ્યો દોસ્તો છોડી ગયા, અને અધુરમાં પુર વળી તે બન્નેમાંની વડી મહેન યુક્ત કે જેની ઉપર માન-પીતાના મરણ પછી ન્હાની બહેન નામએ સમથો આધાર રાખ્યો હતો, તેણી પણ પોતાના વડાલા ખારંદના અવશ્યમાં આકાળ મરણ પછી કમોતે ગરીબાઇના દેવની ભોગ યજ્ઞ પડી મરતી ધડીએ તેણી પોતાની ન્હાની ચાર વરસની બાળકી તર ને પોતાની આ ન્હાની બહેનના હવાલામાં સોંપી મઠ. આ તેજ બાળક હતું કે જેને સીક પડેલું આપણે ઉપર જેમ મળ્યાં છીએ અરે? ગરીબાઇ! કંગાળ ગરીમાઇ!

નાંખને આ ગ્રીએ તેણીને આગલો ફ્રેન્ડ રવાવશ બરચા માં આજ્યો. તે ફ્રેન્ડ તેણીના સુખી વખતમાં પીતાના ઘેરમાં ધણે માનીતો હતો. એટલે સુધી કે એક વેળા કાંઇ આકૃતમાં આવી પડવાથી તેણીના પીતાએ તે વેળાએ તેને પૈસાની મોટી મદદ કીધી હતી. હવે આજે નેજ ફ્રેન્ડ તેણીને કાંખીને જોતો પણ નહીં હતો તે હવે પૈમાવાલો થયો હતો. ચંદ્રવાર નાાર તે સુરત આ વતો હતો, પણ તેણીને મળવાની તેને સેજ પણ દરગર કીધી હતી નહી. ગામમાં એવું બોલાયું હતું કે તે પોતાનો પૈસો ચરતોમાં જુગારમાં, અને હા પીવામાં ચુમાવતો હતો તે પડ્યો ને પાંચરથો દારૂગાહ મુંગા મોદીને ત્યાં રહેતો હતો. સોક છોએઇ બોલાયું હતું કે તેમુંગા

મોદીની એક પુરી બેટી ફ્રેનીને ચઢાતો હતો, અને તેણીની સાથ પરચુનાર હતો. જ્યાં હોય ત્યાં તેઓ બન્ને સાથેના સાથેજ જણાતાં હતાં. આ સમજી અફવાઓ નાંખએ પણ સાંભળી હતી. તેણી હાલ તેનાજ વિચાર કરતી બેઠી હતી.

તેણી વિચારમતિ વિચારમાં બેઠી હતી, તેવામાં એકાએક એક એળખીતો અવાજ સાંભળી તેણી ચોંકી. ઉઘે જોતાં બારે અખતખી વચ્ચે તેણીએ, જે દોસ્તનો હાલ તેણી વિચાર કરતી હતી, તેનેજ પોતાની સામે ઉભો જોયો.

“કાણુ? રવાવશ?” તેણી અખતખીમાં પુકારી ઉઠી.

“હા, હુંજ છેઉં, મિસ દુબારા.” તે શેકહેન્ડ મારે હાથ લંબાવતાં બોલ્યો. “કેમ છું છે? શું કાંઇ મારું બન્યું છે?”

તેણીએ ઉઠવાની કોશિષ કીધી, પણ તેણે તેણીને અટકાવી, પોતેજ જમીનપર ચૂંટણમઠ્યે તેણીની સામે બેઠો, અને એકઠી ટગરે તે શીકકે પતથો ચહેરા ટીકવા લાગ્યો.

“મને કહો, શું બન્યું છે તે મને કહો મીસ.” કાસાવાલા કરતો તે પુછવા લાગ્યો. “મને શીકર છે કે કાંઈપણ છુટું બન્યુંછ. હું તમને વારંવારજોવા કરતો હતો, અને તમે આવ્યાં નજળાં અને શીકકાં કેમ દેખાઓછો તે પુછવાનો વિચાર કરતો હતો, પણ કાંઈ ચાન્સ મળ્યો નહી. મને કહો કે તમે દુઃખી કેમ દેખાઓછ?”

તેણીએ ઉઘે તેના ચહેરા તરફ જોયું. તેઓની નજર એક યજ્ઞ. તેણીના ચહેરા ઉપર એકા એક રતાસ ધામ આગ્યો. પોતાની દુઃખી હકીકત તેને ઠહેવી કે નહી; એવો એક પળ તેણીએ વિચાર કીધો. અને આખર થોભી નહિ સકાવાથી સચળી હકીકત તેણીએ તેને કહી. મંભીર સુપકાદીથી સમજી હકીકત તેણે સાંભળી, અને પછી બીજી બાજુએ પોતાનો ચહેરો ફેરવી તે ઉઠાં વીચારમાં બેઠો. ગરીબ

ખીયારી નાંગને તેની તરફની મદદની કાંઈજ આશા નહીં હતી. એક જુગારી, અને તે પણ એક અચંગ છાટો જુગારી તેણીને શુભદ્દ કરી શકે વાદ ? ધણુ તે તે કદાચ પોતાની દોલતમાંથી પૈસાની, એકાદ ન્દાની રકમ તે બાળકના ખરચ માટે કહાડી આપે ખીજું શું ?

“મિસ દુબાસ” એકાએક તેણીની તરફ ધરતાં સ્થાવક બોલ્યો. “મિસ દુબાસ તમે મારી સાથે પરણશો. ?”

આ કેવો અનુચિત જોવો, મશ્કરી કયો સવાલ ? તેણી આ કદગો સવાલ સંભળી અતી ધણી શરસે થઇ.

“તમે—તમે એમ કેમ બોલો છો ? એવી મશ્કરી કરીજ કેમ શકો છો. મારું જગર દુખથી કપાઈ જાય, અને તમે—”

“હું મશ્કરી કરતો નથી, નાનું.” એકદમ ઉમો થઇ તેણીના બન્ને હાથો જોડથી પકડી, તે ગંભીર સ્વાદે બોલ્યો. “હું જે કેદ છું તે મંભી-રાખીજ કેદ છું. તમને દુખી કરવા હું ઇચ્છુ તો નથી. તમે મારી સાથે પરણશો તો હું ધણી ખુશી અને આઝારી થઈશ”

“તમે શું કહેવા માંગો છો તે ખુલ્લું જણાવો ?” તેણીએ સવાલ કીધો.

“સંભળો, હું તમને એક વ્યવહાર સંજ્ઞા (business offer) કરી છું.” તેણીના મોઢરા ઉપર વાંકો વળી તે ધીમેથી બોલ્યો.

પ્યાર માટેની માંગણી હું કરતો નથી. પ્યાર જેવી ચીજ મારી પાસે નથી, અને પ્યાર હું તમને આપી શકતો નથી. હું તમારી સાથે સદા મોનથી વર્તીશ. હા, તમે ફેની મુંગા મોદી અને તેણીને માટેના છેલ્લા પ્યાર વિશે સંભળુ તો હશે. ઠીક—તે વાત હવે બની ગઇ છે. તેણી ધણી દયાહીણ અને નખરાંબાજ છે. મારી સાથે તે પરણવા ના કહેછ, પણ પોતાના

નખરાંથી મને પોતાના તરફ લલચાવેલા રાખવા મગિછ, પણ હું હવે કંટાળી ગયો છું, અને એનો એકદમ છેડો લાવવા માંગુ છું. હુંકમાં એટલુંજ કે હું પરણવા માંગુ છું, અને તેટલા વાસ્તેજ તમેને મારાં વાધક થવાની અરજ કરું છું. તેના બદલામાં હું તમારી તરફ સદા માયાળુ રહેવશ. મારેથી બનતું દરેક સુખ હું તમને દેખાડશ. તમારા પીતાએ આગળ એક વેળા મને મુરકેલીના વખતમાં મદદ કીધી હતી. અને તેથી તેની ખેટી તરફ હું સદા પ્રમાણિક-પણે વર્તીશ હું એ ન્દાના બચ્ચાને બંધાવશ. તમે એને એન્ગ પર લઇ જઇ શકસો. હું મારેથી બનતું બધું કરશ અને તેના બદલામાં તમે મારાં વાધક થશો. બોલોની થશે કેની નાનું ? હું એકલો પડી ગયો છું, અને એક બધી મોઢોરદારની મને ધણી જરૂર છે. ચર્ચે તમે નાનું—”

“તમે મને ખુલ્લું અપમાન કરો છો સ્થાવક.” તેને વધુ આગળ બોલતો અટકાવી નાનું એકદમ ઉમી થઇ, અને પોતાના હાથો તેના હાથ માંથી ઝુટવી લેતા બોલી.

“અપમાન ? મારા હાથની અને મારા નામ તમને આપવાની માંગણીને તમે અપમાન સમજો છો ?” અનુની બની નજ તે પુકારી ઉઠ્યો. “ખુદ પુકારના કસમ ખાધ કેદ છું કે અપમાન કરવાની મારી મતલબ છેજ નહી. મને મદદની ખાસ જરૂર છે, અને તેમજ તમને પણ છે. કાંઈ નહીં આપણે બન્ને એકમેકને મદદ કર્યે ? આપણે અગાઉના જુનના ડોરતો છીએ, અને હું તમને ખાત્રી આપી દેદું કે હું તમને કદી પણ દુઃખી કરીશ નહી. એ એક વ્યવહાર ગોઠવણ (business arrangement) છે તે વાદ રાખજો અને તે ફક્ત એ બચ્ચાનેજ ખાતર કેમ ?”

દુઃખી સાગણીઓ સાથે તેણીને એકાએક તે બચ્ચાને પચાસ આઠગણ આ એક સારો

ચાન્સ હતો, અને એ ચાન્સ જો તેણી ગુમાવે તો તે નીરદોશ બાળક જીવનમાં એ ચરી જીવ એમ હતું.

તેણી તેના મોઢાં તરફ જોવા લાગી. તેના ચહેરા વિશાળ હોયતો હતો. તેના મોઢાં ઉપરથી ખુલ્લું જણાઈ આવતું હતું કે તે બીજાને સ્કાતો હતો-અને પરજીવા બીજાને માંગતો હતો, અને તે પેલી નખરામાંજ પિસ મુંગા મોઢી તરફના ખાર અને કાનાને લીધે.—

આ વિચારથી ગરીબ બાપડી નાજાં ધુજવા લાગી, પણ પછી તરત તે સ્કાતો મધુર બાળકની દુખી રીબતી હાલતની યાદે તેણીને પીગળાવી. એક મીનીટ-અને પછી ચાલી આવેલાં પુતળાં પેડે તેણીએ પોતાના ધુજતા હાથે તેની વાઈફ ચલાવું ગ્રેમીસ આપ્યું.

“હું તમારી તરફ સદા ભણે રહેવાના, અને તમેજે સદા સાચો રહેવાના સોગદ ખાઈશું.” કોર સહાદે તે સોગદ દેતાં બોલ્યો. “એ લગન નહીં પણ એક વેપારી સાટા જેવું છે પણ તમે તમેજે ફરીથી કહ્યું, મિસ દુખાચ, કે તમને એ માટે પાછળથી કદી પરતાવું પડશે નહીં.”

ત્યાર બાદ તેઓએ લગન માટેનો દીવસ નક્કી કર્યો અને પછી છૂટાં પડ્યાં. નાજાં જેર તરફ પાછી ફરી અને તે દુખી બાળકના બીજાના આગળ ગુઢપે પડી તાપથી જલતા તે રીકા ચહેરા ઉપર એક મુંગા લાલ ધોળેણે બોલી, “એ તારેજ ખાતર છે, વહાલાં બાળક, એ લગન નહીં પણ એક વેપારી સાટું છે, અને તે તારેજ ખાતર છે.” તેઓ પરજીવા. નાજાં દુખાચ અને સ્વાવક્ષા ભર-આ પરજીવા ધણી ધણાંજી થયાં.

લગન પછી નાજાં તે બન્નાંને લઈ મારેરા-ન ચેન્નરને માટે ઉપડી ગઈ થોડે થોડે વખતને અંતરે સ્વાવક્ષ તેઓને એક ટુંક મુલાકાત આ-

પતો અને દરેક જોઈતી ચીજો પુરી પાડવાની કાળજી રાખતો. દરેક ચીજનું નામને સુખ હતું. ફક્ત એક જ ચીજની તેણીને ખુદ હતી, અને તે આવડ તરફ ખ્યાર હતો.

લગનમ નવેક મહીના ત્યાં રહી તેણી તે બન્નાં સાથે પાછી ફરી. તે બન્નાં સારું થયું હતું. અને આગળનાજ જેવું પાછું તંનકરારન થયું હતું. તેની સારા ચલાવી ખુશાલીમાં તેઓએ તેની સાલગ્રેહને દીને એક મોટી પાટી આપવાનો ઠરાવ કર્યો. અતી ધણી ધામધુમ કરવાની હોવાથી આગમનથી તેની સંધ્યા ગોઠવણ કરવામાં આવી. બીજાં પહેરાણીઓ બેગી ફેની મુંગામોહને પણ તેણીની માતા સાથે નોતરવામાં આવી.

પાટીનો નક્કી દીધેલો દીવસ આવી પુગ્યો. પહેરાણીઓ સાંજે ત્રણ વાગેથી આવવા માંડ્યાં. સૌથી પહેલાં આવનાર મિસ મુંગામોહી અને તેવજીની બેઠી હતી. નાજાંએ તેઓને પોતાની મરજી ઉપરાંત પોતાની ફરજ જાણી આનંદ કર્યો. તેણી તેઓને ધીકારતી હતી. આ તેજ છોકરી હતી કે જેને તેના આવડ સ્કાતો હતો. અને તેથીજ પોતાની પરજીવા મોહરદારને પોતાનો પુલડ પ્યાર આપી શકતો નહીં હતો. એ તેજ છોકરી હતી કે જેની સાથે તેના વહાલો સ્વાવક્ષ પરજીવાર હતો, પણ તેણીએ ના પાડવાથી તેણીપર આક્રમી રીતે વેર લેવાના હેતુથી તે નાજાંને પરજીવા હતો, જે કે હજીરતો તે તેણીને સ્કાતો હતો.

નાજાંએ તેઓને આવકાર દેતાં શેકહેન માટે હાથ લંબાવ્યો, જે મા દીકરી બન્નેએ ઠંડા-મુથી લીધે, અને પછી અજકાની ઢબે મુજબ,

“હું તારે સ્વાવક્ષ જે છોકરી સાથે પરજીવા તે તમેજ કે ફક્ત તમને મોટી મુખારકખાદી આપ્યો, સ્વાવક્ષને એટલા જલ્દી પરજીવાની

હમે આસા નહી રાખીતી. હમે તો એ ઉતાવળાં લગનથી ધણીજ અજાણ થયાં. ”

નાંગ આ સાંભળી ધણી દુખી થઈ. તેણી સ્વાવક્ષને શા માટે પરણી હતી તે તેઓ જાણતાં હશે, અને સ્વાવક્ષે પોતેજ તેઓને એ વિષે જણાવ્યું હશે, એવા ખ્યાલથી તેણીનું હૃદય અંદર ખાનેથી ધુનવા લાગ્યું.

“ હાજી કદાચ તમનેતો અજાણ એવું લાગતું જ હશે. ” મન મઝકમ રાખી તેણીએ તોરથી જવાબ દીધો, “ પણ હું ને સ્વાવક્ષ એકમેકને ધણા લાંબા વખતથી જાણપ્યેજ. તમારા બેટી વિષે મેં સઘળું જાણ્યું છે. મારા સ્વાવક્ષેજ મને બધું જણાવ્યું છે. હમે બન્ને એકમેકથી કંઈજ છુપું રાખતાં નથી. ”

અને હયાં તે મા દીકરીને ચાટ પડેલાં છેડી તેણી બીજાં પદરોણાઓને આવકાર દેવા બાંરણા આગળ જઈ ઉભી. થોડે વારે સ્વાવક્ષ અંદર આવ્યો તે આવતાંની સાથેજ મીસ મુગામેદી આગળ ગયો. અને હસીને તે બન્ને મા બેટીને શોક હેન્ટ દીધી. નાંગએ તેના અહેરા ઉપરથી તુરત જોઈ લીધું કે તેઓને આ વેલાં જોઈ તે ધણા ખુશી થયા હતા. તે તેઓ સાથે હસી હસી વાતો કરતો હતો. શુ વાત કરતો હતો તે તેણીને સંભળાતું નહી. હવે પણ તેના બોલવામાં ગમ્મત પામી થોડે થોડે વખતે તે મા દીકરી મોટે રહાદે ખડ ખડ હસી પડતાં હતાં, તેના રહાદે તેણી સાંભળતી નાંગ આ દેખાવથી અતી ધણી નારાજ થઈ. તે કદીતે-ણીની સાથે એમ હસતો બોલતો હતો નહી. પણ અંબીરતા અને માનથી સદા પત્ની, અને હમણાં તે તેઓ સાથે કેવો ખુશ મીઠામીથી વાતો કરતો હતો! જે પ્યાર તેણીને એક મોહાદાર દાખલ થતો હતો તે પ્યાર એક બીજી હરીફ હતી જતી હતી. તેઓ ગોપા હાથે કરીને તેણીને પગવવાજ માંગતાં હોય એમ

તેણીને લાગ્યું. તેણી મહા મુશ્કેલીએ જેમ તેમ હીમત રાખી ઉભી અને બીજાઓને આવકાર આપતી બેઠ્યાનપણે એકરોડ માટે હાથ લંબાવતી રહી. તેણીનું મગજ એટલુંતો ધુનતું હતું કે સ્વાવક્ષ તેણીની બાજુમાં આવી ઉભો, તેનું પણ તેણીને ભાન હતું નહી.

આખરે સઘળાં પદરોણા આવી પુર્યાં અને તરેહવાર મોજ મનહમાં યુંથાયાં. સ્વાવક્ષ પોતે પણ બીજી બાજુ ટાટેલે બેઠો હતો. આ એકાંત તકનો લાભ લઈ નાંગ એક ખુણામાં જઈ બેઠી. તેણી બેઠી બેઠી પોતાના ખાવડની તેણીની તરફની બેઠરકારી, અને ફેતી મુંગા મોદી તરફની તેની અધાજ જાન દેસાની માટેના દુખી વિચારો કરવા લાગી, અને તેની સાથે પરણવા માટેની પોતાની મુખાંધ માટે પરતાવો કરવા લાગી, તેવામાં આગ આગ એવી યુમો તેણીએ સંભળી તેણી તુરત ઉઠી, અને જોયુંતો સર્વને ધસારા— બધે હોલમાંથી બાગમાં ઉતરી જતાં જોયાં. તેણી પણ અપાઠામાં તેઓ સાથે બાગમાં ગઈ. બહાર નીકળી બાગમાં ખુલ્લતી એક બારીમાંથી તેણીએ જોયું તો માલમ પડ્યું કે મ્યુઝીક રમમાં આગ લાગી હતી, કે જે રમ તે મોટા કુશાદે હોલની પાસેજ સજુગારવામાં આવ્યો હતો. તુરત તે ટોળામાંથી એક બીજી યુમ ચોભેર કેલાઈ રહી, અને તે જોજ હતી કે “ ફેતી મુંગા મોદી યુમ મદ્દ હતી. ” આગ પણ તેણીનેજ હાથે અકસમાતીક લાગી હતી. મ્યુઝીક રમમાં પ્યાનાપદ બેસવાની તેણીને દરખાસ્ત કરવાથી તેણી ખુરશી ઉપરથી ઉઠવા જતાં તેણીની સાડી ખુરશીના પદપામાં બેરવાઈ ગઈ જે જોઈથી જેમી કદાહવા જતાં નજદીકની ટેબલને આંચકા લાગ્યો, અને તે પર મુકેલું જતીકું સેમ્પ ઉંધું વળી ગયું અને આગ લાગી ઉઠી.

નાંનાંનાં સંસળવામાં ઉપથી યુગ આવ-
તાંજ તેણી સ્તબ્ધ બની હતી. શું આગવાળા
ઝોરમાં તેણીની તે સુંદર હરીફ સપાકાઈ ગઈ
હશે? શું હજી સુધી તેણી તે રમમાંજ હશે?
યા ખુદા—તેણી જે હજીર ત્યાંજ હશે, તો
આગમાં બળી મરણ પામશે; અને પછી—અને
પછી તેણીની હરીફ દાખલ “કવાળમાં દાકકા”
મીસાલ નડતી તેણી સદાની દુર થશે. એવો
વિચાર નાંજને આવ્યો. પણ દુરજ એક બીજો
ખ્યાલ તેના મગજમાં ધાક આવ્યો, અને તે
એજ હતો કે “ફેની જે મરણ પામશે તે મારો
સ્વાવલ્લ ધણી દુઃખી થશે. તેણીની માતાને
પણ પોતાના એક પુત્રાં બચ્ચાંને ગુમાવવાથી
મોટું દુખ ઉપજશે. ત્યારે ન્હાની બાળકી
જરી સીક પડી હતી, અને બચવાની આશા
નહી હતી, ત્યારે તેણીને પ્રમાવવા માટેની મને
જેવી શીકર અને દુખ ઉપજતું હતું, તેવુંજ
બીચારીને એને પણ થતું હશે. નહી, નહી,
તેણી મારી હરીફ છે તો શું થયું, મારે એને
બચાવવીજ જોઈએ. કાલને ખાતર નહીંતો મારા
સાવકના મુખને ખાતર એ બચાવીજ જોઈએ.”
અરે, કેવા ઉમદા વિચાર—કેવો બલો ખવાસ—

તેણી દોડી. કાલ પણ પુછે પાતેજ અટકાવે
તે આગમજ તેણી તે મોટી સીકડીએ ચઢકી
ગઈ, અને આગવાળા ઝોરમાં તરફ ધસારા જઈ
દોડી ગઈ. આગ એમરે પથરાઈ રહી હતી.
બળતાં છેક ઉપર સીકડીમાં સુધી પુર્યાં હતાં.
જેમ તેમ કરી મહામુસીમીતે તેણી અંદર દાખલ
થઈ, અરે શુંગળાતા દમે ફેની માટે એતરફ
જોવા લાગી. આસપાસ જોતાં તેણીએ ફેનીને
જમીન ઉપર બેશુધ્ધ પડેલી જોઈ, દુરત તેણી-
ની આગળ જઈ ફરતા જીવ અને શુંગળાતા દમ
છતાં તે બેમાન શરીરને પોતાના જન્મે હાથેમાં
ઉંચકયું. તે આંગ મારી હતું, પણ ફરતેજ

જીવે તેણીને આજે અતી ધણું જોર આપ્યું
હતું. તેને મહામહેનતે ઉંચાઈ ધસડાતી
ફસડાતી, ઝોરમાંથી બહાર પડી, છેક ચોક્કી
સુધી આવી લાગી. પણ પછી તેણીથી વધારે
આગળ ચાલી શકાયું નહીં. તેણી બોલ
પર ટુટી પડે એમ લાગતું હતું કે તરતજ
એકાદ બે જણા દોડી આવી તે ભારી બોલો
તે હાથોમાંથી ઉંચકી લીધો. તેણીએ પોતાની
એવી હાલતમાં ધણું જોયું કે સ્વાવલ્લ ફેનીને
જોતાંજ દોડી આવી જુઓ પાડવા લાગ્યો કે
“ખુદાનો આશાર! અરે મારી ડાર્લિંગ, મારી
ગરીબ ડાર્લિંગ!” જસ ખવાસ. એટલુંજ
સમજી, ચકકર ધણી આવવાથી તરતજ ખાધ
તેણી જમીનપર બેશુધ્ધ ટુટી પડી.

શું તેણી મરતી હતી? આવાં અસજ
દુઃખ અને વેદના વચ્ચે તેણી રીખતી બીજાના-
માં પડી હતી.

તેણીએ પોતાની આંખોએ બોલી, નજદીક
ઉભેલી નસ તરફ જોયું. અને પછી પોતાના
પતલા હાથો તેણીની તરફ લંબાવતાં કરગરી
બોલી,

‘ઓ, મને મરવાજ દેવો! મને મરવાજ
દેવો! મને જીવડો ના! ખુદા ખાતર મને મરી
જવા દેવો!’

કાલ ઉતરવાં પગલાંએ બીઠાણા તરફ આ-
બુડું, આંચકા સંગત નસને ખાબત કીધી, અને
પછી શુંજીમુંકયે પડી તે ન્હાના નાજુક પતલા
હાથો પકડયા.

‘નાંજ, નાંજ’ મારી ડાર્લિંગ, નહીં! એમ
ના બોલ. ટું વારે ધડીએ એમ બોલવા કરેજ—મેં
ટુંને એમ નહીં બોલવા માટે ધણી કાલાવાલા
અને અરજો કીધી, પણ ટું માનતીજ નહીં. નેહી,
મારી સ્વીટહાર્ટ. ટું એમ બોલી માર’ જીગર
તોડી નાંખેજ. નાંજ—મારી વાઈફ, મારી પોતાની
વાઈફ! ટું શું બાજુની નહીં કે હું ટુંનેજ ચઢા-

તો હતો ! ફેનીને વીસરી જવાને અને તુંનેજ મહાવાને હું શીખ્યો હતો. ફેની કરતાં પણ તું મને હવે વધારે વહાલી છે. મારી વહાલી, તુંને શું ખત્તર નહીં હતીકે ફેનીને લઇ તું બહાર આવતાંજ હું ડાર્લીંગ, ડાર્લીંગ, કરતો તુંનેજ પુકાર તો ધસી આવ્યો હતો ? તે ફેનીને નહીં પણ તુંને જ બોલાવતો હું આવ્યો હતો.”

નાનું વાંદી વળી અને તેની ગરદન આસપાસ પોતાનાં નાજુક હાથો વીંટળાયા. તે બંને

ધણી ધણુવાણી એકમેકને બગલગીરી કરતાં ખુશાલીના આંસુ વરસાવવા લાગ્યાં ! અને પછી ?

હીર વાંચક ! પછી એટલુંજ કે સૌ સાફ જેટું સેવટ સાર. નાનું પોતાના ગંભીર માંદગીમાંથી સારી થઇ. સ્વાવશે ફેની મુંઝામોદીને હવે તદ્દન વીસારી દીધી, એણે પોતાની તાઢક અને ન્હાની ભુલકી જર સાથે ઝૂમનચમનમાં રહેવા લાગ્યો.

અમે હોટલ ઉઘાડીશું !

(ગઝલ.)

નથી વેપાર જડતો કંઈ, કહો ત્યારે કરી શું શું ?
 નથી કંઈ મુજતું બીજું, અમે હોટલ ઉઘાડીશું ?
 નથી અક્કલ તણી એમાં, જરૂર કો જાતની પડતી,
 અભણ છીએ અમે છોને, અમે હોટલ ઉઘાડીશું ?
 ખરીદી ખુરશી ટેબલ, અને ભાડે લઈ ઝાલી
 લગાવી ખોડે રસ્તાપર, અમે હોટલ ઉઘાડીશું ?
 ગમે તેવી બનાવી રહ્યા, ઘસડોને પીવાડીશું,
 કમાવું ફક્ત છે અમને, અમે હોટલ ઉઘાડીશું !
 દુરસ્તિ અંગની બગડે, ભણે તેથી અમારે શું ?
 અમારે તો કમાવું છે, એમ હોટલ ઉઘાડીશું !
 મુઘડતા, સારી સગવડતા, વ્યવસ્થાની વળી પરવા
 અમારે હોય શું કરવા ? અમે હોટલ ઉઘાડીશું.
 અમે તિલાંજલી આપી, સદાની ધર્મ, નીતિને
 અપાવાને હજારોને, અમે હોટલ ઉઘાડીશું !
 અમે આચારને રસ્તે, મપાવી ક્યારને દીધા,
 કર્મવા કાળ મુખેથી, અમે હોટલ ઉઘાડીશું !
 “અમારો માલ સારોને, જૂઝા સૌથી વધુ ચોકો”
 કહી, પૈસા ગીરાવીશું, અમે હોટલ ઉઘાડીશું !
 અનીતિને દગાઓથી, અમે પૈસા કમાઈશું,
 મુખેથી પાર એ રીતે, અમે એણે ઉતારીશું !

ચંદ્રકાન્ત છ. પરીખ.

“ એ સમજ માલિકને. ”

(ગઝલ.)

રિખાવો ના ! રિખાવો ના ! રહમ દ્રષ્ટિ કરો કાંઈ;
 વફાઈ પર જફા શાને ? ખફા થાતા નકામા કાં ?
 કરી છે સ્નેહથી સેવા, હજી છે અંતરે આશા;
 છતાં પાસા ઉલટ પાડી, હગર-જ્યોતિ છુટાવો કાં ?
 સદા નેકી નિયમ પાળી, બદી હા ! ઉરથી બાળી;
 રહ્યા સુધમન ધારી, છતાં સંજમ ભમાવે કાં ?
 અમારું મન રૂપી મૃગલુ, નથી દાસત મહીં જોહલુ;
 અરે ! ના કીર્તિને રોપું છતાં તેને રિખાવો કાં ?
 નથી કો દી કરી આશા, પરાચાનું પચી જવા;
 અહુ મ્હેનત કરી ખાવા, નયન જોતી ન પેખા કાં ?
 વિધુ મૃત્તિ સદા ધારી, કેપટ છળથી રહ્યા છેટા;
 છતાં ફુલગિયા બેટા, અરે ! ભાવિ છુટાવે કાં ?
 હમે તો સત્યના સાથી, અવર ના પંથ પડવાના;
 કહ્યું છે સત્ય કંવાના, છતાં ઇન્સાફ આવો કાં ?
 બના ઝો એસમજ શાને ? ખુદામત સ્વાદમાં ફુલી.
 સફા થાશે હૃદય બૂઝી, કદર આવી કરો છો કાં ?

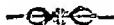
જગનાદાસ એન. અલીઆ.

"The Glorious Goal"

by

"Hermes"

The time is changed
 New lights are ranged
 Around thee and thine
 May they full lustre Shine!
 Out of the past, new joys
 Are dawned, though they are toys,
 For the furthest move,
 Yet they, each step reprove.
 On "arc" you are
 And "arc," you see,
 Yet there is no bar
 Whatever your progress be!
 The "Circling Bar" is illusion
 Which will change in flowery Vision.
 Rest assure! when furthest you roll
 You will come across "The Glorious Goal."

“ હિન્દમાંથી કાળ હઠાવો ”

(હોરી.)

હિન્દમાંથી કાળ હઠાવો, હઠાવો, હિન્દમાંથી કાળ હઠાવો. (૬૬)

હિંમતથી કાળ કરેર હઠાવી

બળ કરી દેશ બચાવો,

અન્ન ને પાણી અનાથને આપી,

નબળાને આપ નમાવો.

હયા તણો રાખીને દાવો. હિન્દ માંહિથી.

(૨)

પામર પ્રાણિને પરશુઆ પરાધિન,

મોતના ડરથી ડુકાવો,

કાળ કરેરને ઠેઠી કરીને,

હિકગતે આપ હઠાવો.

હઠાવાને મુખડાં હસાવો. હિન્દ માંહિથી.

(૩)

રાશી દુકાળના ડરથી ડરીને,

બીકે ન ખીક બતાવો,

ઉઘટ પાણી આક્રમથી ઉગારી,

મરદ થઈ રંગ મચાવો,

સડા પના દયો વીર દહાવો. હિન્દ માંહિથી.

(૪)

ઠાયર પ્રાણીને મરદ કરીને,

વન, અન્ન આપી દહાવો,

હોશી દુકાળનું કદ હરીને,

રોકિ બચાવી નમાવો,

નમાવીને કાળ નહસાવો. હિન્દ માંહિથી.

મી. પાલનજી પરવારતાનો પપેતી નંબર.

(એક રકેચ)

ગુલશન માટે

લખનાર—આર. ડી. બગવાડીયા.

પપેતીની આઠ દીવસ આગળ—

“હુદી જાઓ—ખાલુ થાઓ—

સમજો અને કુલો!—

પપેતીની મુબારક સહવારે ગાપયા એજેટનો રેકૉર્ડ પપેતી નંબર નીકળશે—રમુજી-અણુસ-મણુ અને બોધક લેખકોને ખાસ આમનજી કરવામા આવે છે—હમારા ડરામ આઠકોપર તે પાછલી રાતના ત્રણ વાગામાં મફત રવાના કરવામાં આવશે ન્યારે છુટક ખરીદનારાઓ માટે તે દુન્યાના દરેક ભાગોમાં ફક્ત ૧૫૫ પાછલી કીમતે તે મળશે—યાદ રાખજો કે બવબલા અઠરાડીક—પખવાડીક અને માસીક ચોપાન્યાને સરખાવનારો ત્રણ પાનાનો હમારા આ છ માસીકનો ફલદાર અંક નીકલશે. જેને આઠક થવું હોય તો નહીંબી થવું હોય તો તેણે નીચલે ઠેકણે વૃત્તજ નામ નોંધાવવા:—

લખો—

મી. પાલનજી પરવારતા,
અધીપતીરાજ, ગાપયા એજેટ,
કાતર્ધા ગેપ ઓશીસ.
ચોરગલીને નાંદિ

મુગમ—

હીંદુસ્થાન.

ઓશીયા

દુન્યા.

‘ઉપલી જાહેર ખબરે હીંદુસ્થાન, આફ્રીકા, યુરોપ અને અમેરીકાના નહીં જાણ્યાના પેન્પરોમા ખોદાનક્ષ દેખાવ દીધો હતો. કારણકે આવો મહાન અંક તેઓને આ જાહેર ખબરના ખદલામાં પહોંચાડવાની ખાતરીનો હવાઇ સંદેશો મી. પરવારતાએ પેપરવાળાઓ પર મોકલ્યો હતો.

પેતીની એક દીવસ આ

મી. પરવારતા હાથમાં માથુ ધ્રુવેલી ડેસીનો ચીલાપ કરતા નેવા

“હાથ! નખોદગીવાઓ પર નેવા
ને ખરચ કરતાં છતાંબી હજી કાંઈક નહીં.
યજ નથી. નતો કોઈ મુલો છવતો મોઢા
મોઢાપો કે ન તો કોઈ એ હજી લખાણ
મોઢાપુ.”

અરસોસ માહરા રજા માહરાને ફો
ફો મોટે જવાબ આપીશ-ઓ-ત્યારે શું
માહર? જાણું મપયા ગેજેટ પોતાની આ
પહેલ વહેલી પપેનીએજ ધોરમાં સધાવશે 1-
ઓ-નેરી-નરી-બસ ઓ-બુદા તું મને ત્યાવ
માહરા ગપપયા ગેજેટને હવાડ-આદ 1-તું
મને—”

અજાવશી 1- મી. પરવારતાની જાણે
બુલંદ અવાજની ફવા કેપી બુદાવજને ત્યાં
મંજુર પણ યજ સુકી કેમકે તેવજની અ-
લકરી આપ્યો સામે, પોસ્ટ મેનને પોતાની સામે
તેવજે ઉમેલો નેયો—

તજ હાંચા પરશીડા તેવજના હાથમાં
મુકવામાં આવ્યા.

“અરે મી. પ્રીન્ટર- જલદી આવતો-
બે-આવ છાપી નાંખ-જેઠેજો તાડરી ફુસ્પરી”
બુદીથી થેલા ગાંઠા યજ તેવજે ખુરસી પરથી
ફુદકો મારતા બગડ પાડી.

ખીજ રમમાં હંબના મોઢા ખાને પ્રીન્ટર
જાણી ઉમેલો અને અને માથુ ખજવાસતો
સપેરા ખાનો મી. પરવારતા આગલ દાગર થયો.

“સાહેબ પણ કચરા જેવા લખાણો”

“જસ-બસ ને હોય તે તું છાપી નાંખ-
જસ તજ પાનામાં સમાઈ જાવ તેમ દરેકો મુકી
દેને”

“વરે સાહેબ”

ખીજ દસ મીનીટ બાદ કલવર્ષ કલવર્ષને
દરતો મી. પ્રીન્ટર પાડો દાગર થયો.

“અરે સાહેબ એ તો થેલા સાધું રીંગ-
રે”

“ચ-ચ સમન્થો-સમન્થો, ધણુજ રમુજ
લખાણ કીધું દરો-મ-મ જલદી મરની
તો”

“અરે પણ સાહેબ”

“જાવજ કે નહી”- તેવજે કાચનો ખડીયો
હાથમાં લેતાજ ખીયારો પ્રીન્ટર પોતાની સલા-
મતી ખાતર થોડું પકડીને નડતી ગયો.

પણ ખીજ પાંચ મીનીટ નહી ગઈ તેટલાં
તિવગી પાડો બ્હીનેપુજતો-અમરાટ અકરાટમાં
પડેલો અધીપતી મદારાજ પાસે આવી ઉમેલો.

“અરે સાહેબ આવતો કાપડીયા”

“હા હા એ-કાપડીયોખી ધણુજ સાઈ
સજેલ સાજ જલદી છાપી નાંખજે-એને ખીજ
પાનાપર જગા આપજે”

“પણ એને સાહેબ”

“જદાનસમાં નાંખ તાડરા પણને”
હવે તેવજે પોતાના પગનું સ્ત્રીપર કાઢવાના
વેતરણ કરતાં બગડ પાડી.

“અરે જેવની સાહેબ એજેતો કંઈ પેરી-
કોટ-સાઉક-પોલકા”

“હા-એવું તો લખાણુજ નેપજે એ-
બાજાંઓ દહાડે દહાડે ધણુજ છડી જાવ-
અરે પણ જાતીતો હવે આપણી પાસે રક્ત
બરેરાજા કલ્પત જાણી છે”

“વાર સાહેબ પછી માહરો”

“હં હં હં-તાડરા સાહેબને શું કહું
જાવજે નહી.”

“હો આ આઅઅઅઅઅઅ”

પરમાંથી રાવોડી સ્ત્રીપર હવે નીકળી મુકેલું
દોવાપી તે પોતાપાસે લાંબી વંજે માખો.

પપેતી સુદવાર—

ગાપયા ગેઝેટનો ફલદાર અંક ફક્ત ૪૪માં
આકાષપરજ રવાના કરવામાં આવ્યો હતો—જ્યારે
પેલી બોલાવણ જાહેર ખબરની બસર નહીં થ-
મણી હોવાથી તેઓપર મહત્ત અંક મોકલવાનું
માંડવાલ કરવામાં આવ્યું હતું.

પાતું પહેલું—

“માદરા બહાસ કદરદાન-કરેદાન—

ઓ—આપ બેગ ચોર પારકન. મકુતે માલ-

રા હેતવતા બવિખના સસરાજી—અ-અ-અ
—આપમીન—સસરાજી બેગ જત, તમારા તેમ
ને આ વખતે હું માન નથી આપી શક્યો તેનું
કારણ એટલું જ કે ત્યાં સુધી તમે સાહેબ
તમારા બેટીને દાય અને નહિ આપો
ત્યાં સુધી મેં તમારે માટે નાદકની મહે-
નત નહીં ઉઠાવવાના સોગંદ લીધા છે. વળી
આજકાલ તમારા બેટીએ સેરકને ચોપા-
ટી બેન્ડ રેડ-ડે-હેંગિંગ ગાર્ડન-વગેરે વગેરે ટકા-
વે દબાવેલાં મુસાકાતનું માન આપ્યું છે અને
આ મહેબતની મુસાકાતના ગીડા ખ્યાલમાં
આજકાલ માદરે જેલુ રોકાયું હોવાથી હું
તમારા ગામયા ગેઝેટ માટે થોડુંકી બેન્ડુ ફા-
નલ પાટી શક્યો નથી તે દરમિયાન કરશોજી.
બવિખમાં માદરા લખાણની આદા બે તમે
રાખતા હોવો આવવી કાલના પનેની જેવા રુમ
દિવસે—ઓ માદરા-બવિખના સસરાજી—માદરી
બવિખની બેરી સાથે અદરાવી—અને તમારા
બવિખને જમાણ જનાવશેજી હાલ એજ.

લી. હું છું.

તમારો નમ્ર સેવક,

સોહુ સીકર

તે

આવતા જમાનાનો મદાન

લેખક

પાતું બીજું—

શોજી પાલનજી પરવારતા,

બેગ જત,

હમરી ફકાતેથી આઠ દીવસના વાવણએ

મીસીસ પરવારતાએ પોતાને માટે તેમજ

મજ—

નોખ

જેલ

સુ

રક

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

લ

તો માટે ખાલુજી-પોલકા વગેરે
કાપડ ખરીદ્યું. હતું જેનું ખીસ
મા. પડ.

પાકતી હોવાથી મેહરખાની કરી ઉપલી

સોજ સુધીમાં પહેંચાડી દેશોજી. થોડે

લખે ધણું બાજુને.

લા. શા. ગુપ્તાદાસ

કાપડયાનો સલામ.

પાતું ત્રીજું—

કમીશનરની ઓફીસ.

કોટ—મુખબ,

પાલનજી પરવારતા એરકવાપર

મુખબ.

સાહેબ,

જે ફરમીનચર આપ સાહેબે ચોર બંતર-
માંથી વેચાતું લઈ તમારી ઓફીસના વપરાસમાં
લીધું છે તે ખમર ગળવે મીં ધનજીયા ધાસલે.
ટની માસેટીની ચોરાવલી મતા છે અને એ ચો-
રાવસો માલ જાણીયજીને ખરીદવા માટે પહેલા
કાપડાની ૦ કલમ મુજબ તમે અનેદગાર હો છો
પણ બે આવવી કાલે દમોને એ ફરમીચર
રવાના કરવામાં આવશે તો એ તમારો ગુનાહ
માફ થશે.

લીં તામેદાર સેવક,

સેંજાસવ—

પોંદરગ,

કમીશનર હુરુરના હોઠમથી

લખી આવે તા. ૧૨ મી.....

બસ I—ગાપયા ગેઝેટનો ત્રણ પાનાનો

ફલદાર પપેતી નખર સમાપ્ત I—

પપેતીની ચદારવણે ચોરમલીના નાકપર

આવેલી ગામયા ગેઝેટની ઓફીસ મી. પાલનજી

પરવારતા અને તેવજના એક પુરા પ્રીન્ટરને

લખને ઉડી ગઈ હતી. જ્યારે સોહુ સીકર

પપેતીને દીવસે ૩૫ પહેરીને દુન્યાના પેલા

છેડા વણી હતીમુન ગુબરવા આસતો થયો

દતો. પણ અદસોસ કે પેલા ગુપ્તાદાસ

કાપડયાને ૨. ૯૯-૯-૯ માટે દાય પાછને

ગુપ્તપ બેસી રહેવું પડ્યું છે.

નર્ક અથવા દોઝખ.

તે ઉપર જુદાં મતો

(લખનાર-મીનાચંદર માણેકજી માદન.)

દેહલીક ધાર્મિક માન્યતાઓમાં એકરત (સ્વર્ગ) અને નર્ક (દોઝખ) આગેવાનનાં જ્યાં રહે છે અને આ ચાલુ સદીમાં પણ તે પુરાણો વીચાર બાગી પડ્યો હોય એમ જણાતું નથી છતાં એટલું ખરું કે તેના અર્થમાં મોટા ફેરફાર થયા છે. જરૂરેતી મદદઆત્મા આપના વીરા ફ્રેન્ચ જીવતું બીહામણું ચીત્ર દોષી તેવી દગ રોમન કેથલીક પધના લખાણોમાં મળી આવે છે. જે વાંચતાં માત્ર કમકમાટ અને તે એક ક્ષણ કથરની રચના ઉપર ધિક્કાર છુટે છે એ ઉપર વધુ સરેહ ની કરતાં આ સદીમાં તે માટે ખ્રિસ્તી વિચારો શુ છે તે જોવાની તક લઈશું.

લંડનની જાણીતી મેસર્સ કેસવની કુંપની તરફથી છ ગણાન્ડના ૧૧) જાણીતા ધર્મ ગુરુઓ ને તેઓના નર્ક (દોઝખ) માટેના વિચારો પ્રજ્ઞવામાં આજ્ઞા હતા જે "Is there a Hell" નામની ચોપડીઓમાં જગવાઈ રહ્યા છે, જે માત્ર ૧૨) આનાની કીમતે વેચાય છે. તેઓના મતોને તે ચોપડીના અધિપતિ એ વાચક મચાસાં હેઠલ ગોઠવ્યાં છે. જે મચાણાંમાં આ મુખ્ય છે, "નર્કની તવારીખ" "નર્ક શાના જેવું છે?" "નર્કની હરિતની સમ્યાપ" "નર્ક એક જરૂરત તરીકે" "બાઈબલમાં જણાવેલાં નર્કની તરફેણમાં" (વિગેરે).

તે સમયા ધર્મ ગુરુઓ નર્કની હસ્તિ કણુક રાખે છે છતાં તેમાં રાક્ષસો અને અગ્નિ બળે છે તેને વખોડી કાઢે છે.

રેવરન્ડ એ. સી. કીકસન જેઓ સુસ્ત ઓરથોડોક્સ ધર્મ ગુરુ છે તેઓ લખે છે. "જે અગ્નિ અત્માને બાળે છે તે શરીરને બાળતા અગ્નિ કરતાં વધારે ગરમ છે."

રેવ. એફ. બી. મેયર કહે છે કે અગ્નિનો વિચાર એમ છે તે હોય છતાં પશ્ચાતાપ (પસ્તાપ) નો અગ્નિ કાનેસ છે. "

રેવ રીચર્ડ રોબર્ટસન લખે છે "તે હાલત માં તમામ ઇચ્છા અને હવસો જગત રહે છે પણ તેને તૃપ્ત કરી શકતો નથી, એ અસંદેહ કૃષ્ણ છે.

એ રીતે પુરાણો લખાણોમાં નર્કના અગ્નિ ની જે હસ્તિ મળી આવે છે, તે ઉપર મુજબ સમજી શકાય છે, અને તે ઉપર તેઓ ધણા એક મત છે. "

નર્કની હાલત કયા તક રહે છે. તે હમેશા નીચે અથવા ઘેલા વખત માટે તે ઉપર તેઓ એકમત થઈ શકતા નથી.

રેવ. એ. જે વોલડોન ટપકાવે છે, "જે બાઈબલ હમેશગીના નર્ક માટે થીખવતો હોય તો તે મત તે મદાન પુસ્તકને ધણું તુકશાન કરતો છે કારણ કે આપણે તેમ માની શકતા નથી. બલે બાઈબલમાં તે માટે ખુલ્લું લખાણ આવ્યું હોય પણ તેવો મત ધરાવવો ભયભરું છે."

ફાધર હયુ બેનચન (રોમન કેથલીક) લખે છે, "મદાન કથરની હાજરીની બહેસ હમેશ માટે ફર રહેવાની સરજત માણસની મરજી."

છુટાપણું છિનવી લેનારી છે. રેવ. એ. સી. ડીક્સન
મત આપે છે, હમેશના પાપની સજામાં હમેશની
શિક્ષા (એટલે નર્ક) થાય છે. તો માણસ-આ
દુન્યાની બધી જુદી અસરમાં જો પાપથી પશ્ચાત્તાપ
ન કરે-તો પેલી દુન્યા-ન્યાની અસરજ તદ્દન
જુદી છે ત્યાં કેમ પશ્ચાત્તાપ કરી શકે ? “ [એટ
લે હમેશજ નર્ક જરૂરી છે]

રેવ. ડા. હેમસન (જયુ) હમેશની સજા
અને દુઃખ ધરના પવિત્ર શબ્દો ઉપર અલાપ
સેવા બરાબર છે. ”

તે પછી નર્ક ક્યા છે ? “ તે સવાલ પુછવા
મા આવ્યો છે જેનો જવાબ સામાન્ય રીતે
” નર્ક સધલે ઠેકાણે છે-તે કયે નથી-તે માત્ર
એક કાલત છે, “એવો આપવામાં આવ્યો છે.

રેવ. સી. સીક્લેસટરહોન, મીલતન કવી
એ દોરેલા સેતાનના ચીત્રના શબ્દો તાંકે છે
“કે બ્યાંકું જાઉં છું ત્યાં દોઝખ છે, હું પોતે
દોઝખ છું” અને ઉમેરે છે “યોગજ શબ્દોમાં
એ સવાલને જવાબ આપી શકાય છે અને તે
એ કે માફ દોઝખ ખુદ માફ છે ને કે હું ધર-
ની સુધર પેદાયશ વચ્ચે મદાલતો હોઉં છતાં
હું પોતે દોઝખમાં છું.”

ડા. આરલસ પ્રાઉન, રોકેશપાયરના શબ્દો
ટાંકે છે કે “ એક માણસ પોતેજ નર્ક છે. ”

રેવ ડીન્સડેલ યંગ એની વિશ્વમાં મત
આપે છે “ નર્ક એક જગ્યા છે કે નહીં તે માટે
ખાત્રી સાથે બોલી શકાય નહીં. મરણ પામેલા
માણસના શરીર પાછા જીવનાં ઘરો, એ માન્યતા
ને આધારે નર્ક ખાસ જગ્યા દરે છે. ” ડા. હોર-
ન્ટ એક સુ ચરણ બર્થે જવાબ આપે છે અને
તેટલા શબ્દો ને ઇંગ્લેન્ડમાં રોકવાની જરૂર
નહોતી. The life of the future
world without the body & the
material scenery of which the
body is a part. Entering into
that incorporeal world we shall
be what we are—reconciled with
God or at enmity with Him.
And the scenery & surroundings
of that world will be there as
here, determined by our plupical
state. ”

સધજાના મતો સુધરથી એક અક્ષ બાંધી
શકાય છે કે તેઓ purgatory (હમેશત
જેદાન જ્યાં આત્મા પાપથી મુક્તિ મેળવે છે)
માં માને છે.

જાપાન અને જાપાનીઝ.

(લખનાર—મીનોચહેર મનોકલ માદન.)

જગદી ગણ્યાતાં પૂર્વના રાજ્ય જાપાને શું કરી બતાવ્યું છે તેને અત્રે લખાણથી દરશાવવાની જરૂર નથી. અછત ગણ્યાનાં અને છંગ લાન્ડ જેવા બળવાન પાવર ને મધરાવના રસ્થાને સખ્ખત ઝડકડ ખવાડી તે મુરોપન રાજ્યોની સંપર્માં બેસવા બાગવાન થયું છે એ પૂર્વના લોકોને ખુદાશ યમાનું જેવું તેવું કારણ નથી. વેપાર દુનિયામાં તે જે ઝડપે આગળ વધ્યું છે તે અદ્યુત લેખાય છે. અને હાલમાં તમામ હિંદુસ્થાનનું બળર તેને દાય કર્યું છે. જે દેશ આદર્શી ઝડપથી આગળ વધે તેનામાં અને તેના લોકમાં કેયે પશુ છુપી શક્તિ (latent potentiality) હોવી જોઈએ અને જે તેઓના કામકાજમાં દેખાવ દે છે એ છુપી શક્તિ તે તેના ધર્મ શીન્તો નુ પરિણામ છે. એ ધર્મ અથવા શુદ્ધિરત પંચને “આપદાદારી પુન” નો પંથ કહેયે તો ચાલે અને તેની સાથે સાથે પોતાના દેશનો ખાર વેહેછે આ ત્યારે જાપાનની છુપી શક્તિ છે. જેના દાખવા આપણને વાર વાર મળતા રહ્યા છે.

લેક્કેરો દર્ન પોતાની Life & Letters તેના ઘણા દાખલા આપે છે એકવાર તેને પોતાના કનાસના ૭૨] બાળકોને “કુન્યામાં સૌથી સરસ ચીજ શું વાહલી છે ?” તે ઉપર લખવા આપ્યું, તેઓનામાં નવ જવાબો આ દતા “હમારા ખનિત બાદશાહ માટે હમો હમારો જ્ઞાન આપ્યે તે” જે દેવના ૧૦૭ બાળકોમાંથી ૧૦૭ બાળક આ મોતેનર નેમ રાખે તે ખનિત લગવાની ગણાવે જોડે,

એટલે ચાર કરોડની વસ્તીના ચુમાલીસ લાખ છવે તે મોતેનર નેમથી દેવના બચાવ માટે બાદાર પડે અને ૬૨૬ ચોરસ માઇલમાંથી લગભગ ૧૨) ખાણો તે નેમથી તૈયાર થયે.

એક ગરીબ બેકુન પોતાની માતા આધળા હોવાથી એક જોશી પાસે ગયો અને તેની સદ્શાદ લીધી જોશીએ “દયુ” ૨ જે તેણીને એક જવાન માણસનું કસેશું ખવાડવામાં આવે તો તેણી સાથે પાપ તે રડતો રડતો ધરે ગયો અને પોતાની ખારડીને હકીકત કહી. તે બુધદ દિગ્મત વાન, પવિત્ર નારે આ મુજબ જવાબ કયો “આપણો એક જ બેટો છે જે ખુશખુશ છે. તમેને મારા જેવી, બનકે મારાથી સરસ બાઈડી મળી શકશે. પશુ તેવો બેટો મળશે નહી. માટે તેને બદલે મને મારો અને તમારાં કુખી માતાને માર કસેશું ખવાડો ” તેઓ એક મેકને બચગીર થયાં અને પોતાની તરવાર વડે તે બેકુને પોતાની બાઈડીને મારી કસેશું પકાતો હતો કે તેઓનું બાળક જાગી ઉઠ્યું અને ત્યાં બચનક દેખાવ જોઇ ચીશો પાડી. પુલીસ અને પોલીસી એકઠા થયાં કોર્ટમાં તે બેકુને લગભગ બચ્ચાં સહી સાદાઈથી ખરી હકીકત બચાવ દીધી અને શુદ્ધિરત કેતાઓમાંથી તેની વાર્તાઓ ૨ કી, ખુદ જડએ રહ્યા અને તેને માત્ર નવ વરસની સજા કીધી.

આ કરશુલિક પશુ રમુજ દાખલો છે કે એક ૧૭) વરસના છોકરાએ રેલગાડીના પાટા ઉપર દાંધે કરી પડી જઈ ગાડી તળે કસાઇ આપવાત કયો છે, તેને પોતાના માલેક ઉપર

પત્ર લખ્યો છે કે તેના નાના બાળકના મરણથી તેને મનથી દુન્યા નાખુદ થઈ હતી, તે બાળક કોણ સાચ રમતે તેથી “હું” તેના સાચ રમવા જાઉં છું, પણ મારી નાની ૧૭ વરસની બહેન છે, તેની સંભાળ લેશો.”

મી. હર્ન પોતે પોતાનો દાખલો ટાંકે છે. તેને એક વાર પ્રુથવામાં આવ્યું કે કંઈ ચીજ કાંઈ પણ હાલતમાં બધી યા ભુરી છે, નેને ઉપર વાલ્યો, કે એક ચીજ છે જે કાંઈ પણ હાલતમાં ભુરી છે અને તે કાંઈ લાચાર પ્રાણીને વગર અર્થાત્ કુઃખ દેવાતું છે, તે પછી તે કહે છે કે એક વાર હું તે નેસીના એક મહોલ્લામાંથી પસાર થતો હતો કે એક માણસ અતિ ગુસ્સાથી જતો માલમ પડ્યો તે વેળા એક નાની બીલાડી રસ્તામાં હતી અને પેલા આંખીના પંજોની અડફટમાં આવી ગઈ અને તે પડી ગયો. ગુસ્સાની ગરમીમાં તેણે તે પ્રાણીની આખો ફોડી નાખી અને હસીને ઉઠારી નાંખી, દેખાઈતું તેનો ગુસ્સો નરમ પડી ગયો હતો હું હજી ત્યાં ઢોડી જાઉં તે અગાઉ તે તે

કામ બગાડી ચુક્યો હતો. તેથી ખોટી જલતાં મેં પીસસામાં પીસતોલ કઢાડી અને તેની ઉપર ચાર ગોળા છોડી પણ મારો હાથ ખુજતો હોવાથી અને આંખે ખામી હોવાથી એક બી તેને સાચી નહી.

આ દાખલાઓ ઉપરથી જણાય છે કે જાપાન દુન્યાના મોટાં બળવાન રાજ્યોની સંપર્માં બેસવા બહુજ નજદીકના બંધિયમાં નસીબવાન થશે અને તે માટે એસ્માટીક તરીકે ત્યાપણને મગ-રર થવાતું છે. વળી એ ઉપરથી એ પણ સાબેત થાય છે કે પૂર્વના મુલકો અને લોકોમાં છુપી શક્તિ હજી ટકી રહી છે અને જો તાતુષી, અને વહેમોને છોડી દઈ પશ્ચિમ તરફથી મળતી શક્તિની પ્રદક્ષ કરવામાં આવે અને જે પણ પૂર્વમાં લખું છે તે કાયમ રાખવામાં આવે તો પૂર્વ પણ પોતાની આગલી જાહોજલાલી, આગલી સત્તા અને આગલો સુધારો દેખાડી શકે, જાપાન તે દેખાડવા શક્તિવાન છે કારણ તે એક સ્વતંત્ર સુલક છે, તેનામાં દેશ તરફની જનકેશાની છે.

હું કયાં હસું છું?

(‘અલસન’ માટે લખનાર—R. D. B.)

૧ જ્યારે એક “પારસી સંસારી વાર્તામાં” એક પારસી જાતુને હાથમાં શિવાલિયર સહીત ચી. તારવામાં આવે ત્યારે!

૨ “હમો એ સંકે ૧૫૭૮૩ એ છે હમારો માલ ‘સેલ’માં કાઢ્યો છે” એમ કે ઇ વેપારી પોતાના અસલી બાવમાં ૧૫૮૩નો વધારો કરીનેજ સેલના બાવો સાથે તમો સામને સરખામણી રજુ કરે ત્યારે.

૩ જ્યારે એક ન્યુયુરપેરની દાર એક તેના કહેવાતા ‘બોઈ બધો’ તેની વિરુદ્ધમાજ મસાલે-દાર હેડીંગો છાપી મારે ત્યારે!

૪ ‘પેલા કાંઈ પાલનજ એ પહેલો લેજો પહેલો’ યાતો “પેલા કાંઈ બચુબાઈ બટકે લાગી સદરો પહેલો” —એવા એવા દમ વગ.

૨ના અર્થમાં પત્રો કેટલાક પરવાર્તાઓ પોતાને શીલસુદ્ધમાં ખપાવવા ન્યુસપેપરમાં આપી આપી કોમને બદનામ કરે ત્યારે!

૫ તરેહવાર બલતાજ દુડો યા નાણા ભરવાની “હરીશ્ચ” ચાલે છે ત્યારે!

૬ ખાત બહાદુર અને ગેર બહાદુરનો ખેતાં બોની ટીપો માહરી નજર સામને ડાળા છુરકે છે ત્યારે!

૭ “કર્મા!” તો કહેજો “જ્યાં ના ત્યાં” જેવી વાત હોય તે એક “વિધાયિ” પોતાના અભ્યાસને માટે એક “વેપારી” પોતાના “વ્યાપાર” ને માટે યાને આ વાલ્ય જેને લાગતું વળગતું હોય તે અથવા તેઓ એમ કહેકે “હું” “યા” “હમો” “ચેલિસ” કદે “હું” “યા” “કો” છીએ “ત્યારે!

Painkiller

(PERRY DAVIS)

પેન કીલર.

દર વય હજારો છાંદગી બચાવે છે.

આંકરાં દુખારો મરડો

તેમજ આંતડાંના દર્દો માટે રામબાણ ઉપાય.

પચાસ વરસ થયાં આખાં હૃદમાં કરોડો લોક તે વાપરે છે.

ડા.જી, લોઅર બરમાધી કેપેરાઇન ઈવાન્સે લખે છે.

પેઇન કીલર વગર માર ગાકુ સદજ થણુ મળે તેમ નથી મારી નશાળમાં તાતકાળીક ઉપયોગ માટે નું એક બાટલી હંમેશા રાખુ છું જેમાં બચ્ચાઓ લોહી લુદાણુ આગળા કે લોહીથી ખરાબથો પગ લઇ આવે છે કે દુરત પેઇન કીલર તેમને આરામ કરી દે છે એક બીજી બાટલી માસ ઓરડામાં છે ને ત્રીજી મરી મુસાફરીની બેગમાં છે એકનાં વીસ વરસ થયાં એ હજારો વખત પેઇન કીલર ફતેહમંદીથી વાપરું છે.

સધળા દવા વેચનારને ત્યાંથી મળશે.

નકલ્યાઓથી ચેતજો

દુન્યામાં ફક્ત એકજ પેઇન કીલર તે

પેરાડેવિસજ.

મધૂરિકા.

—:૦:—

સુંદર, સંગીન અને સદ્ગુણી સંગીતની રંગીન કિતાબ.

અનાર—“ હરમીસ ”

હારમલ સોરાખલ મિસ્ત્રી.

ગુલરાનનાં વાંચકો હરમીસનાં કાન્યોથી કયાં અબાણુ છે?

કિંમત આના પાર

અષો મીં હરમીસ, ડૉન ફોટેગ્રાફિક સ્ટુડીઓ, ગોવાળ ૨૦૬ રોડ—મુંબઈ

હરમીસની

મીનોઈ મજાહ.

નથી વાંચી!

તે પણ સાથે સાથે મંગાવો.

ગુલરાનનાં પ્રહારો જોડો આ બન્ને પુસ્તક લેશે તેમને પોસ્ટેજ

ચાર્જ કરવામાં આવશે નહીં.

કમણજ તૈયાર ગઈ બાહર પડ્યો છે.

(દવા વગરનો ડાક્ટર—ભાગ ૨ જો)

અપવાસ. અથવા

મનુષ્યને યતા દરદોનું જડમુળ કાઢી શરીરને રોગરહિત અને પવિત્ર
કરવાનો—એકલો ખરો

કુદરતી ઇલાજ.

અપવાસની વૈપતી તથા હિંદાસ—તે કેમ, ક્યારે અને કેટલો કરવો તેની વિધાનુસાર (સાવ-ચીરીક) સમજાવું: અમેરિકા જેવા સડગી આમળ વસેલા દેશમાં તેનો અર્થેલા બદોળો પ્રસાર-અનેસે કડો માણુ-સેના જની અનુભવો ત્યાં બાણવા સાવક અપવાસના દવામે (મીનો સાથે) ૪૫૦ પેશ કોમત રૂપીયા ૬ અમેરિકાનાં જગ પ્રસિદ્ધ

જરનાર મેકફેલનની નવી “ફીઝિકલ્સ” ની અભ્યાસ તથા અંત અનુભવથી મેળવેલાં
જ્ઞાનનો સંવાદ આકુ કુખથી પીઠાતાં મનુષ્યોના લાભ માટે

પ્રથમ કતા—મે. પી. પાંતન. દેવદોમ-સાદાકર

દેવ કચર રીપો—તથા નેચરફોર સેનીતેરીમ, અને કુદરતી ઉપાયોના પુરતકો માદનાર—

જીવન શાકતનું બંધારણ—કા. ૨૧—૮—૦

હવે થોડીજ નકલો બાંકી રહી છે.

માતા મોપાન્સ—કમળવત કમ રોગ-દુખનો ખોસાક તથા ખરમાં કરવાની માત્રી કહરદોના નકલ-કમળજ સાથે તનદોરતી જળજસના ખોસાકો મોખરો-જેના ૬ પોરતમ કહી કહીલામના ખોસાક તમામ કમળજની દરમ-ખોસાકો મકાજ કોચરો વગેરે વગેરે મગજી-પ્રાપ્ત માટે સખી મંખાને.

સપ્ટેમ્બરથી નવું (ખારમું) વર્ષ શરૂ થાય છે. ત્યારથી લગામનાં અને ખીળાં મુન્દર ચિત્રો વધાર્યાં છે. નવી શરૂ કરેલી ઈનામી હરીફાઈને અંગે પણ રોકડા રૂપિયા, વાંચવા લાયક પુસ્તકો અને ઉપયોગી વસ્તુઓ માટે બુદ્ધિ-નશીબ-મહેનત અજમાવી શકાય છે ?

સચિત્ર

સુન્દરી સુબોધ.

સસ્તામાં સરતું-મ્હોટામાં મ્હોટું લેણપ્રિય માસિક પત્ર.

સ્ત્રીઓ, બાલકો અને કુટુંબીજન માટે ખાસ ઉપયોગી. હિંદુ, જૈન, પારસી, મુસલમાન, અને ખ્રિસ્તી-સંપ્રદાયી કોમોમાં તે ફેલાયકું છે. રાજદરબારોમાં અને વિદ્વાનો તરફથી ખરા દીક્ષનો આવકાર પામ્યું છે. અને મ્હોટાં રાજ્યોનાં કેળવણી ખાતાંઓનો ઉદાર આશ્રય લેને મળ્યો છે.

એ કદમાં દર મહીને પ્રગટ થાય છે.

(૧) ૧૦૦ પાનાનું સચિત્ર પત્ર-લવાજમ ફક્ત ત્રણ રૂપિયા.

(૨) ૩૨ પાનાનું 'સચિત્રપત્ર, -લવાજમ ફક્ત વા રૂપિયા,

(હિન્દુસ્થાનની બહાર-પાંચ શીલિંગ અને એ શીલિંગ)

ખુલા કદના માસિકમાં ખીળ કદનું માસિક આપી ભવ છે.

દરેક કદના ગ્રાહકને ખાસ અંક તથા લેટરનું પુસ્તક અને ખીળ ઈનામી હરીફાઈના અનેક લાભ મળે છે.

સુન્દરી સુબોધમાં શું વિષયો આવે છે ?

નવલકથા, વાર્તાઓ, ગંમત, સતી ચરિત્રો, પૈદક, પાકસાજી, ભરત મૂંચણ, કાવ્યો, ગૃહ ધર્મ, યાત્રા, મુસાફરી, વર્ણનો ઉપયોગી સંરચાઓ, ઉત્તમ પુસ્તકોના સાર, વિવિધ બનાવો સમાજ સાહિત્ય અને વિજ્ઞાનના ખાસ લેખ-ચાકુ ગર્યા-ઉપયોગી હિતારા-બાળકો માટે ખાસ વાર્તાઓ, વગેરે, મનોહર ચિત્રો,

સુન્દરી સુબોધના અગિયારમા વર્ષના અંકોના ૧૨૦૦ ઉપરાંત પાનમાં ૩૦ છબીઓ, ૫૭ વાર્તાઓ, ૩૫ બાલકો માટે વાર્તા-વગેરે, ૨૩ પૈદક-વિવાહલા, અને લગભગ ૨૮૦ ખીળ ઉપયોગી આનંદજનક સુબોધક લખાણ આવેલા છે; કુલ ૪૨૭ વિષયોમાંથી ૧૬૫ સ્ત્રી લેખ છે, એ આ માસિકની ખાસ ખુબી છે.

નમૂનો મંગાવો:

વ્યવસ્થાપક—સુન્દરી સુબોધ.

અમદાવાદ,

સાક્ષરમાળા

સચિત્ર.

એક નવીનજ ઢબનું પુસ્તક. સુનંદા પારસી, હિંદુ લેખકો—દહી અને વીદહી ઉર્બી સહિત.

કિંમત રૂ. ૨-૦-૦

લખો:—

પુરુષોત્તમ વૃજલાલ,

આઈ.સી.

કોઠીપોળ. વડોદરા.

લાઇબ્રેરી મિસેલેની

સચિત્ર ત્રીમાસિક.

આખા હિંદુસ્તાનમાં આ જાતનું

પેહેલું અને ફક્ત એકલુજ.

લાઇબ્રેરી મિસેલેની દુનયા ખરતી સઘળી લાઇબ્રેરી સખ ધી હીલચાલની હકીકત આપે છે. એરલુજ નહીં પરંતુ ઐતિહાસિક, સાહિત્ય તથા પુરાતન શાસ્ત્ર ખાળ વગેરે સારા લેખો પુરા પાડે છે.

વાર્ષિક લવાજમ

હીંદુસ્તાન માટે રૂ. ૨ ટપાલ ખર્ચ સાથે પ્રસિદ્ધ થવાનું સ્થળ:—માંડવીરોડ, વડોદરા.

ગુજરાતની એકએક લાઇબ્રેરી

સાહિત્ય.

મંગાવે છે. આછાંમા આછાં એક લાખમાલુસો દર મહીને સાહિત્ય વાચે છે માટે તેમાંની જાહેર ખખર ફાયદા પડતી નીકળે છે એક પાનના ખાર માસના ફક્ત રૂ. ચાળીસ. જાહેર ખખરના કાગળ ઉંચાને શાલીતા હોય છે. વાર્ષિક લવાજમ ફક્ત રૂપીઆ અઠી અને લાઇબ્રેરીઆ તેનજ નીશાળો માટે ખાસ રૂ. બે લખો:—

વ્યવસ્થાપક—વડોદરા.

તદન ચોખ્ખુ માથેરાનનું

તદન ચોખ્ખુ.

કોઇ પણ જાતની બેળસેળ વગરનું ચોખ્ખું દવાને માટે સૌથી સરસ છે. એક ખાટલી જરૂર મગાવી ખાતરી કરજે. હિંદુસ્તાનના કોઇ પણ ભાગમાં ઘેર બેઠાં પહોંરતલ ૧ નો રૂ. ૧)

ગોવીંદજી વસનજી

કાકોર દ્વાર અંબાઇ.

The Confessions of a graduate.

Highly spoken of by Lord Avebury; Lord Sydenham; Sir Harcourt Butler, Sir Alfred Hopkinson; Prof. M. E. Sadler; Dr. F. H. Hayward; Mr. A. C. Benson; Mr F. J. Gould etc.)

By Keshvlal L. Oza M. A.

- "This book is interesting as a study of Indian character."—*Athenaeum*.
- "A pathetic setting-forth of the difficulties of the educated Indian in our great cities"—*Review of Reviews*.
- "There is real eloquence to be found in his pages"—*United Empire*.
- "The book strikes out a new line in Indian literature"—*Theosophy in India*.
- "It is a book full of inspiring thoughts, helpful suggestions, beautiful quotations and elevating maxims"—*Vedic Magazine*.
- "Thoughts on things in geocral and literature in particular"—*Punjab Educational Journal*.
- "Many of his remarks are both actute and suggestive."—*India Education*.
- "It consists of a series of essays on miscellaneous subjects, and they are well written"—*Student's Own Magazine*.
- "This very remarkable and brilliantly written book."—*New Reformer*.
- "The book is chockful of ideas"—*Indian Spectator*.
- "I think it is very promising"—*Prof. A. L. Covernton M. A. (Oxon)*

PRICE TWELVE ANNAS.

Please apply to the Author, Bahauddin College, Junagadh.

આપણી પલા ફરજ.

હાલની પર્યાંત તન્દુરસ્ત રહેવું એ આપણી પહેલામાં પહેલી ફરજ છે. તન્દુરસ્તી શા કારણથી બગડે છે અને બગડી ગયેલી તન્દુરસ્તી કેવી રીતે પાછી મુબારી રાખાય છે તે સંબંધમાં સંપૂર્ણ જ્ઞાન આપનાર અમારું

વૈદ્ય વિદ્યા

નામનું આ પુસ્તક વાંચી, જે જનહીતારથે મંગાવનારને તદ્દત મફત મોકલવામાં આવે છે. તે પુસ્તકની ૪ લાખ કોપી ક્યારની ખપા ગઈ છે તેજ તેનું અતી ઉપયોગીપણું અતાવી આવે છે.

રાજવૈદ્ય નારાયણજી કેશવજી.
જમનગર—કાઠીયાવાડ.

નવલ કથા.

કમળા કુમારી

કમળા કુમારીમાં આવેલાં વરણુનો છે તે કવિ ભવાની ના સંસાર ચીત્રો છે.

રાસ્ત ગોક્તાર.

ખાળલગ્ન, વિધવાપણાનાં સંકટો પુનરલગ્નની જરૂર વિધેના ૧૦૦ નિબંધ કરતા કમળાકુમારી સરખી ફક્ત એક જ એક ડીને વધુ કીમતી ગણીએ છે ! “ વીધામીત્ર ”

ભાષા સ્વચ્છ સાથે વીચારને તરફ અચ્છી મળી જઇને કાંઈ કાંઈ પાને તો વાચવાને બહુ જ રસ પડે છે, કમળાકુમારીના પીતાનો નકશો અચ્છા ન ગણીરચીતાર્યો છે. તેની ખુબીને વિવેક સાગર ગ્રંથને પ્રસન્ન કરવા જેવો તેમ અસર કરનારો કર્યો છે. તેમ રચનારે શાખાશી મેળવી છે. ગ્રંથને પાને પાને નેટલી કંપના ને કળા આવેછે. તેટલી જુના જુસ્સા, નવા વળાથી ખુબ સોભાવા કાઢી અને જય મેળવવા લાયક નમુના બનાવ્યો છે, “ કેશર હિન્દ ” કીમત રૂપીયો એક

‘ગુજરાતી જુનાં ગીતો’

‘ સુગર્ભ ઇલાકાના કેળવણીખાતાનાં વડાએ મજુર કર્યું છે. ’

આ પુસ્તક જુના સાહિત્યની સંગ્રહ રૂપે છે.

કીમત આઠ આના—સળે

ભવાનીશંકર નરસિંહરામ કવિ.

લીખડી—કાલીઆવા.

તાકાત

અને

તારીક

ખીજઓને લાભ આપનારને લાભ મળે છે. આતંક નિગ્રહ ગોળીઓ લાખો માણસોને તાકાતનો લાભ આપે છે. અને તેના બદલામાં તેને તારીફનો લાભ મળે છે.

જીવાન છતાં છુટ્ટા જવાં બની જતાં, નબળાઈના દરદાથી રિખાયા કરતાં અને દસ્તની અટકાયત વગેરે કંટાળા બરેલી તથા દયા ઉપજાવે તેવી ફરિયાદો કરતાં લાખો માણસોને એ ગોળીઓએ તંદુરસ્ત અને તાકાતવાળાં બનાવ્યાં છે. અગ્નિ લાખો માણસોએ ખુદલા દીક્ષથી તેના સાચાં વખાણ કર્યાં છે.

કિંમત ગોળી ૩૨ ની ૬૫ ૧ નો રૂ. ૧.

સામટી ખરીદીમાં મળતાં કમીશન વગેરેના નિયમે જાણના માઇસ્ટ્રીસ્ટ મંગાવો.

કામચલાઉ.

તમારી છાંદગીને લંબાવવાને અને સુખી બનાવવાને આહતા હોય તો આ પુસ્તક વાંચો ! શરીરે સારાં અને તંદુરસ્ત થવાની આવી તમારા હાથમાં આવશે. લાખો લોકો આ પુસ્તકના પ્રતાપથી મૃત્યુ તથા રોગના પંજમાંથી છુટી સુખી થયા છે.

કિંમત-કાંઈપણ નહીં. ફક્ત એક પોસ્ટકાર્ડ પર તમારું પુરું સરનામું લખી મંગાવો.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી

આતંકનિગ્રહ ઔષધાલય. જામનગર-કાકીયાવાડ.

મુસ્તના એજન્ટ.

ચિત્તમરામ ઉમેદરામ ફેશનવાળા

અંધા બજાર.

એક નવિન યોજના.

આજકાલ સસ્તાં વાંચન તરફ ખૂબ વધુ ધ્યાન આપવામાં આવે છે તે કારણે ગુલશન ને વધુ પ્રીતિવત્તા મળી રહે છે. આપવામાં આવનાર છે.

નોંધણી પાત્ર પુસ્તકો સાથે ગુલશન મુક્ત મળે એવી આ યોજના છે. ભાગદાની વાતોમાંથી વધુ સીધરસ કરવાની યોજના નથી.

ભાગદાની પુસ્તકો.

૧. શરિતાનનો સાથી	કિમત	રૂ. ૧-૧૨-૦
૨. હુસીનની લાલ્લી	કિમત	રૂ. ૧-૧૨-૦
૩. ભાગદાની માળા	કિમત	રૂ. ૧-૮-૦
નંબર ૨-૨-૩		

૪. ગુલશન. વાર્ષિક લગભગ	રૂ. ૩-૧૪-૦
	રૂ. ૬-૧૪-૦

ફક્ત રૂ. ૫ પાંચ અને આઠ આનામાં.

પાંચ પુસ્તકો અને ગુલશન.

આપવામાં આવશે.

આવી લાભ કવચિત્તજ આપે છે. આટલું જ લાભ. શોધમાં પુસ્તકો હોય ત્યાં પુલકે તેમ થશે.

એનેજ-ગુલશન.

નવસારી.

ગુલશન

GULSHAN

જરૂર વાંચજો

“મણીપુરના મહારાજા” સારૂ થયેલી નવી
ચાલુ વાર્તા.

જમને જાણુસની વાર્તા નં ૧

ઈસાંદમાનુ માંડૂ મિરાન,

I hang my head in shame

કવિઓના કાવ્યો.

અક્ટોબર ૧૯૧૫

October 1915

Editor

Dinohah & Bhagalia.

Jayantilal and Co.

Art Jewellers

195, Shaikh Memon Street, BOMBAY.

સોના ચાંદી અને ઝવેરાતનાં
દાગીના ખરીદવાની
વીશવાસુ દુકાન.

અમારે ત્યાં હાલની સૂધરેલી ફસનના તમામ જાતના
દાગીના મોટા જથ્થામાં તૈયાર રાખવામાં આવે છે.

તેમજ ગોલ્ડ આપવાથી એકજ વાથદે તૈયાર કરી આપવામાં આવે છે.

તથા બેટ આપવા લાયક ચાંદીની સેકંડો ચીજો તૈયાર મળે છે.

ખહારગામના ગોલ્ડરો તાકીદ વી. ખી. થી મોકલવામાં આવે છે.

જયંતીલાલ એન્ડ કુ. ઝવેરીઓ.

કે. સેખ મેમન સ્ટ્રીટ નં. ૧૯૫

મુંબઈ

સ્વતંત્ર

— ૪ —

ભાગદ્યાનું સચિત્ર અઠવાડીક પત્ર

છેલ્લામાં છેલ્લી ખબરો.

સેનાનાં પુસ્તક સાથે વાર્ષિક લવાજમ

રૂ. ૩-૮-૦.

નમુનાનો અંક મંગાવસો

નવસારી.

સસ્તી માસિક ગ્રંથમાળા.

નીચલા લાભો મળશે.

૧ માસીકો તો ઘણાં નીકળે છે ને લાંબી દુકી વાર્તાઓ આવે છે પણ અધુરી વાર્તાઓના ખ્યાલ વાંચકોને હોય છે.

૨ લંબાણુ થતાં ખોટાં ભુલાઈ જાય છે ને કદી અધિપતિ વાર્તા અધુરે રહે છે.

૩ અકો અનિયમિત મળે છે ને કાંઈ વાર ખાહવાપટો અંક વાર્તાનું સ્થાન ખુંચી લે છે.

આ કારણે ઉપરો સહાસ કર્યો છે.

તમારે ફક્ત એક કાંઈ લખી તમારું નામ નોંધાવવું. પુસ્તક તૃપ્તિયાર થતાં પાંચ ખરચ લોધા વીના ફ્રી 'મતે' તમારું વી. પી. સવાના થશે.

આ વાર્તાઓ ખંગાળી, મરેઠી, હન્દી ઉર્દુ વગેરેના ઉત્તમ પુસ્તકોમાંથી આવશે. તમારું નામ નોંધાવી તમારા મિત્રને જણાવશો.

સૌથી સહેલો ને સસ્તો ઇલાજ

લખો—

રોઠ નયુભાઈ ગલાલચંદ.

પોસ્ટ બોક્ષ નંબર—૭૬૮, આખામંડળ દાહીઆવાડ.

નવા વર્ષની નિવિન યોજના.

આજેના સર્વાં વાચન કરે પ્રભ વધુ જિંદગી છે તે કારણે નવતરનું વધુ ખીલવા નીચલા લાભ આપવામાં આવનાર છે.

નીચલા પાંચ પ્રવર્તે આપે સ્વતંત્ર પ્રેરક મળે કોઈ પણ પાસના છે.
ભાગલ્યાની વાર્તાઓ માટે વધુ સીધાસ કસવાની ૧૯૨૮ નથી.

ભાગલ્યાની પ્રસ્તુતી.

૧. રાધાનાનો આધી	કિમલ	રૂ૦ ૧-૧૨-૦
૨. છુપીનની લાલિયા	"	રૂ૦ ૧-૧૨ ૦
૩. લાગલ્યા માળા નંબર ૨	"	રૂ૦ ૦-૧૨-૦
૪. સોલી કોલો	"	રૂ૦ ૨-૮-૦
૫. સ્વતંત્ર વાર્તા કિ	લગભગ	રૂ૦ ૩-૮-૦

રૂ૦ ૧૦-૪-૦

ફક્ત રૂપા ૯ માં આ ચાર પ્રસ્તુતી મળશે બે રૂે ખરી દિનમલ તો વધુ છે જાને તે ઉપરાંત મફતમાં ~~સેવકનં~~ મળશે

આવી લાભ કલિમલ આપણે છે માટે લાંબી લખે મરેકમાં પ્રવર્તે છે તો ગુણિત તેમ થયે.
એનર-સ્વતંત્ર નવસાદી.

હંદગીનું ખરુ સુખ તે શું

હંદગીનું ખરું સુખ તે આંખ છે આંખ જગરનો અવતાર નકામો છે તમે જો આંખના ઠોઠ પછુ રોગથી પીડાતા હોય તો રૂકત એકેજ વખત આંખરો શુધ્ધ માલીના સુરમો વાપરો. આ સુરમો થોડા વખતમાં આંખના તમામ દરદાને જડ ગુળથી નારો કરી આંખની ગુમાવેલા રોશની પાછી લાવે છે. વળી આ સુરમો વાપરનાર ને ચરમાની જરૂર નથી. એક વખત વાપરી ખાતરી કરો તોલા ૧ ના રૂ. ૪ ચાર વોરા ઇસાલ મુસાલ સુરમાવાલી.

જામનગર—કાઠીયાવાડ

અમૃતાંજન.

અમૃતાંજન એ દેશી દવામાંથી હુદુરતાનમાં લેવાર કરવામાં આવેલું છે. તેનો માત્ર શરીરમાં જ્યાં દુખાવો હોય ત્યાં લગાડવામાં કરવાનો છે. એમ કરવાથી દરદ જલદીજ મટી જશે.

માથાનો દુખા, માથાનું ટુંબ, ગળાનો સરવ જતનો દુખાવો, લચક, છાતીના ઠંડીનો વિકાર, સંધીવા, કમરનો દુખાવો, હેસ, ઘા, વગેરેનો દુખાવો એ સરવ રોગ ઊપર આ ઔષધનો લેપ ચોપડવાથી તરત આરામ થશે, કીમત માત્ર આઠ આના.

દુથ પાણિડર.

કીમત માત્ર બે આના.

દાદરની દવા.

સુકી ખરજ, વગેરે ચામડીનાં દરદ આ મલમથી સારા થાય છે.

કીમત માત્ર છ આના.

અમૃતાંજન ટીચો,

૧૦૫, ફરીઅર રોડ, રાત્ર-મુખ

દુઃખીઓનો દોસ્ત.

ભલા આ કાંઈ લેભાણુ ઉપાયો સમજશો નહિ. મોટા અનુભવ અને ઉત્તમ વૈદક જ્ઞાનના આ સમજાણુ ઉપાયો છે, એકવાર જરૂર. જમાવડો.

સરક કોઠ ને રગતપીત,

આ દીનપત્ની ભરેલી બીમારનાં જે કમન ક્ષીન મરદ યા ઓરત સપડાયાં હોયે અને જેઓએ જે બીમારી લાઇલાજ સમજી પોતાની છ'દગી કુળમાં મહેલી સમજી હોય તેઓને હવે નવી ખુશી અને વી છ'દગીની આશા પેદા કરો આપનારી એક મદદ. અત્યંતારીક હવા મારો વરસેલી યકવી નાખનારો મહેનત અને માથુ કાસીય અને મોઢા હા ખરચથી ફોટમ'હ નુસકાઓ લાસીલ યાપ છે. જેઓવા તો હમનઝારીક છે કે આવી વીકટ બીમારીઓ કે જેને લાઇલાજ સમજી ગઇ છે તેને માત્ર ત્રણ દીવસમાંજ અસર કરી ચકે છે અને પંદરથી ૨૦ દીવસમાં તો જાણે કોહોડ થયેજ ન હી હોય તેવી રીતે ડાઘ નાણુદ થઇ જાય છે.

એજ મુજબ રકડપીતની બીમારી પણ એટલીજ દુકંડ યુદ્ધમાં સમુદગી જતી રહે છે પછી તે ગમે તેવી પુરાણી અને ગમે તે'લી દારૂ કાંપ નહીં પુગી ગઇ હોયે—

વળી એ દવાની ખુબી એવી છે કે તે લગાડવામાં યા ખાવામાં કરીપણુ રીતની અકલ્પ્ય યા કમીસ્ટ જેવું નથી. માત્ર એકથી ૨ દીવ ખાવાની અને એટલાજ દીપાં રોજ ગણી ઉપર લગાવાની છે. તેમજ વળી કાંઈ કરી પરહેઝ જેવું પણ નથી.

એ દવાએ એટલી બધી તો અસરકારક અને ખાત્રા પુરવક છે કે દવાઓની કામતનો એક ભાગ શકેડા લઇ ખાકોનો લાગ બીમાર સારો થવા પછી લેવાને માટે તૈયાર છીએ મહેરબાની કરી વર્ગ બીમારોઓ નીચે સરનામે પોતાની બીમારીનો પુરાતી વીગત ઉપર કેટલા વખતની બી

મારી છે, કાણુ કોણનાં ઇલાજ કર્યા છે. તે સરવ વીગત લખી જણાવવી. કોટાકનાં બીમારે ડાઘ કમારના છે અને કેટલા કેટલા મોઢા છે તે જરૂર લખવા તૈયાર ઉપરાંત નીચલી અક્સીર દવાઓ દાલમાં કહક થઇ છે—માત્ર એકજ વખત મ'ગાવીને ખાત્રો કરશે તો માલમ પડશે એ દવાઓ ખાલી અને લીટારી નથી પણ ખરેખરી કાપલા કારક એકએક અક્સીર દવાઓ છે. અને એની કીમતની એકએક પાઇ પાઇ વસ્તુત કરો આપનારી છે:—

રોગને ઉતિખાખ—આ એક અક્સીર તેલ છે એ તેતની માલીસથી પેરા દેસીમ જેવીવીકટ બીમારી યોગ્ય દીવસમાં નાણુદ થઇ જાય છે.

એજ તેલથી ગમે તેવું કાનીક રૂમેટીકમાં પણ જડમુળથી જન્મ રહે છે. કીમત ચીશીના ૩.૧૫.

સુરમો—નંબર ૧.)—આ સુરમો ગમે તેવું જીવું અને સખત આંખનું જન્મ—કુલુ યોગ્ય દીવસમાં કાળીને હનસાને નવી રોગની અને નવી છ'દગી બરો છે—કીમત ૧) તોલાની ચીશીન રૂપ્યા ૬

સુરમો નંબર ૨) આ સુરમાંથી રાત અંધ જાણવું માત્ર ૮) દીવસમાં દુર થઇ જાય છે, અને કહી પણ યતું નથી—કીમત ચીશીના ૩. ૫

સુરમો નંબર ૩) આ સુરમો હરક મ થુસને હમેશનો ઉપયોગી છે. એનાથી આંખની બીનાઇ છે—કીમત ચીશીના ૨. ૨

સુરમો નંબર ૪.) આ સુરમો, પણ નમ જરૂર ૨) ના જેવોજ છે. પણ એની કીમતમાં ફેર છે. કે જેથી હરકવ અને તાચાર અને ઉપ યોજ કરી શકો છો. કીમત ચીશીના ૩. ૧

કોઈને જાણ આ લેખ જમાના ઉપરાંતે કદતર ફર

કરી નાંખે છે. અને ઉંદરીના મધપડવા દેવું નથી એકપરાત કુલા કુનસી વીગેરે ઉપર બહુજ અક્રમીર

છે. કીમત ૫) તેવાની શીશીનાં રૂ. ૧૧)
રોગને ખરાબ આવે—આ તેલ માથાને બહુજ ઠંડક આપનાર તથા ભેજને કુવત બાંધનાર છે; એનાથી ને માથાસને ખરાબર ઊંધ નહીં આવી હોય તેને ઊંધ આવે છે. અને માથાનો ખોર દુર કરે છે—કીમત શીશીનાં રૂ. ૨)

રોગને બાવા સીર—આ તેલ દરસ મસા રાટે બહુજ અક્રમીર છે, એ તેલથી એ બીમારને તરતજ રાહત અને આરામ થયા છે કીમત શીશી ૧ ગા ૩ ર)

સફુર નવરતન—આ પાવડથી શુભાર દુર થાય છે. ખાંસીને કાપડો કરે છે. કમજબાત દુર કરે છે. લોહી સુધારે છે. શુભ વધારે છે પેટમાં થતે કરમ બહાર કાઢે છે. બચ્ચા બુવાન અને ઉમરે પુગેલા સર્વે મરદ એરાતને માટે ફાયદામંદ છે. કીમત દસ તોલની કામડીનો રૂ. ૧.]

સફુર અક્રમીર ઉલ-દાધ—આ એક પા ઉડર છે. અને તે માત્ર-પાણીમાં મળવાથી ગમે લાલકરાજ પછી તે જુની યા નરી હોય કળી યા નેવી હોય તેને માત્ર ચાર દીનસમા હમેડી કાઢી દરદીને તુરતજ રાહત અને આરામ બધું છે કી. શીશી ૧ ગા ૩ ગા

હુખમ અક્રમીર ઉલહાજમાં—આ એક પાળીઓ ખેરાક હજમ કરવા માટે-પાચન શક્તિ વધારવા માટે-શુભ વધારવા માટે મહુજ અક્રમીર કીમત ૪૦ ગોળીઓની શીશીના-રૂ. ૧૧)

પારાની ગોળીઓ—પારાની ગોળીઓ બનવી એક માત્રેજ ન માન છે અને તદ્દન એકલા પારાની ગોળીઓ બાળ સુધી બનવા પામી નથી પણ ચરની કુદરત આવી ઝાડપાનમાં કીરવારે મોટી ખાચરત રાખી છે તે જુદીઓના પ્રતાપથીજ આ કમતરીને એકલા પારાની ગોળીઓ બતાવવામાં ફોદ મેલવવી છે. એ ગોળીઓ કેવી ઉપયોગી અને ટેલવી કીમતી છે. તે તો જગજહર છે એટલે તેજ તુલાતનીજ બ્યાન કરવાની કામ જરૂરત નથી. માત્ર એકજ ગોલી મ ગાવો ને તમને અને તમારા કબી અને હમેશ કામ આવશે અને ખુદ ખાતી કરી લેશે કીમત ગોળીના રૂ. (૧૦

એનીમીલસકે એકત

કવા છે, ને બાપટે મુઝે મહોડેનાં વાચા વખત

પી કુલ જાનવરો માટે આશીર્વાદ સમાન છે, ગાય, બળદ, મેંસ કુતરાં બીલાડાં યા કોઇ પણ જાનવરને ખુબી યજ્ઞ હોય જખમ પડ્યો હોય બીમ લી ચતી હોય યા ચામડીનો એવાજ બીજો કોઇ રોગ થયા હોય તો આ તેલથી માત્ર ૪) દીવસમાંજ રાય હો થાય છે ખુબી વીગેરે નાશુદ' મધ ઉઠી ગયલ બાલો પાળ આવે છે. કીમત/બાટલી ૧) નો રૂ.

હુરાર કન્ડીશન પાવડર—આ દેથી બનાવટનો ઘોડાઓ માટે મસાલો છે—એ મસાલાથી ઘોડાને કુખમાં વધારો થાય છે—પાણી બરબર પી એ છે—પેટ આવતાં હોય તો તે બધું સાધ છે—અથર કમજબાત હોય તો તે દુર થાય છે અને જે શતુ બંદન ખુબી તૈયાર થાય છે—

કીમત ૧ રતલી કામડીનો રૂ. ૧૧)
એ ઉપરાત દરેક જાતનાં હર કીમતનાં દેશી અતરો—સુગંધી તેલો પણ હર વખત રોકેમાં તે પાર રહે છે. એક વખત મંગાવવાથી માત્ર અને કીમતનો ખાતી થશે.

દરેક જાતના મુરખાઓ ચટણીઓ જાત જાતનાં તકવાર છે—બહુજ કીશાયત બાવ અને જય માલની ખાતો આપવામાં આવે છે—

દરેક કીસમના બોમારો પોતાનો હાલ હાલ રા પર લખશે તો તેઓ માટે યતીજ કવાએ તજવીજ કરાવી કમો પોતે પુરતી વજત અને સમજ સાચ મોકલો વ્યાપીયુ—

ગરીબ માણસો પાસે હમારી દવાઓની કીમતમાં ખાસ છુટથી કામ લેવું—

વેપારીઓ અને જગ્યાએ મ માં મંગાવન રને સાફે કીસકોળેટ આપશું.

મોકલ્યાં શેહેરમાં હમારી દવાઓ માટે વજાગ એજ નોટી જરૂરત છે—

કામજખન તીમયે સરનામે કરવો.—

એમ. ડી. બલસારા.

મેનેજમ પ્રોપાયટર
એમ ડી. બલસારા એન્ડ કું
હાહી કોઝ—લીફ્ટ
તાલું સરનામું નાનાં પાણી

ઘરડાઓને જીવાન થવાનો જમાનો
તે વળી શું ?

ખીઝાબે કંસ્તુન તૂનીયા

“ અસલ ઇસ્તમોલમાં બનેલો, ”

માને ઇસ્તમોલી કવૈ કે જેથી શોખીન મદરમે સહેા બાનને
કાળા કરી ચકે છે આ કલકથી બાવનો રંગ કાગો બમર બનેછે
એટલુંજ નહીં પણ ખરી મળવા બાનની જગ્યાએ નવા બાલ ઉગે
છે એ એક નુમુષો છે, અને જમજહેર યાશે છે એની ખરી
ખુબીઓમાં એક તો એ છે કે માર્યાની ચામડી ઉપર કાચ પડતા
નથી તેમજ બાવ વાસ ભારતા નથી વાપરીને ખાત્રી કરેા.

કીમત રૂપીયા બે પાંચેજ જુડુ.

ટેલીગ્રાફીક એડ્રેસ પ્રમાણે ટેલીફોન નં. ૨૨૮૭

મળવાનું ઠેકાણું—

ધી બોમ્બે ટાઈલ માર્ટ.

૨૧, બેક ઓફ કોર્ટ યુ બી.ઇ.

આય ચાઈની ચોક્ દીલ્લી

ગુલામઅલી ગુલામહુસેનની કું. ટાઇલ્સ મારબલ તથા સ્ટીલની શીલીંગના વેપારી

રૂ. ૧૦૦ છનામ.

તાવની રામખાણુ દવા.

આ દવાથી કોઇપણ જાતનો તાવ ના ઉતરે તો લીધેના પદ્ધતિ પાઠા આપીશુ આ દવાથી
ચોથીઓ તાવ નથી ઉતરતો એમ સામીન કરનારને રૂ. ૧૦૦ તુ છનામ આપીશુ જોગી પદની
અખીતી કો. રૂ. ૧-૦-૦

રાક્તીનો દવા.

રાક્તી સંતુલનમાં કાકત લાવવાનો ગુણુ નથી એમ સાખીત કરનારને રૂ. ૧૦૦ છનામ
મળશે. દરેક જાતની નબળાઇ દુર કરી પુરુષત્વ વધારે છે. વૃદ્ધાવસ્થાથી અગર નીચા કારણોથી
મી ચૂંચી સંકેત વધારે છે નામરદાઇના દરદો અને નસોની નબળાઇ દુર કરે છે જોગી ૧૦૦
ની અખી ૧ ની કો. રૂ. ૨-૮-૦

ધાતુ વિકાર—નામડું પુસ્તક એક કાઈ લખનારને મહત મોકલવામાં આવશે

શા. ગીરધરલાલ કહાનજી.

હેડ ઓફીસ—ધોળામ, ગુજરાત.

આય ઓફીસ—યુ બી.ઇ. મારકીઝ

ગીરીધર ઓપધાલય.

છીપી ચાલ, બી વણારસીદાસની કું

કાર્ગળ પત્રને બચકાર હેડ ઓફીસે કરવો

જે તમે ધર્મ ઇલાજે કરાવી નાહિમેદ થયા હો તો આ જરૂર વાંચો.

મુડદાઓને જીવતાં કરવાની દવા.

જે લોકો બચપણમાં નાદાનીથી પેતાના કઠિવરના નાશ કરે એટલે, કુદેવ અથવા બીજા જાણ કરમોથી નસોને કમજોર કરી નાંખી છેવટ જીવતાંની સાલ લઈ શકતા નથી અને પછી ખરેખર વખતપર આપઘાત કરવા જેવા જાણ વિચારો ઉપજાવે છે અને એમજ સમજે છે કે, આવા છુરવા કરતાં મરવું જોડતર છે. આવા જીવતાં જીવ મુડદાઓને સજીવન કરવા માટે અમો ઘણી મહેનત અને કોશિશથી એક લેખ તૈયાર કર્યો છે, જેની કીમત મહેનત અને કાશિશના મમાલમાં શ. રૂ. ૨૫ રાખીએ તો પણ વાપરનાર તો સમતીજ સમજે પણ ગરીબ અને અમીર સરખા લાલ લઈ શકે તેટલાજ માટે ફક્ત રૂ. ૧-૦-૦ કી મત રાખી છે. ફક્ત એકજ શીટી વાપરવાથી સઘળી નસો મનજીવત થઈ જાય છે અને ગયેલી શક્તી પાછી આવી મળે છે.

હવે જેમને હુકીમો અથવા ડોક્ટરને પેતાની હાલત કહેતાં શરમાયું પડે છે તેવા નીશાર થયેલા ફરદીઓને માટે અમોએ જાણીએ તૈયાર કરી છે જેની ફક્ત એકજ શીટી જેમા ૪૦) ગોળીઓ છે તે વાપરવાથી સઘળી જાતના ગંભીર નુકસાનો દુર કરી પેતાના જીવન ચમત્કાર દેખાડે છે. આ ગોળીઓ તાકાત વધારે છે. ચાદશક્તિને તેજ કરે છે; જોરાકને હજમ કરે છે, પેટના કોરમોનો નાશ કરે છે, કરમના દુખાવાને મટાડે છે, ગેદરાના શીકા પડેલા રંગને ગુણાખો બનાવી દે છે. આ ગોળીઓમાં કોઈ પણ રસાયન નાંખી નથી. આ ગોળીઓ જન્મના કમકઠિવત શોથાય ગમે તેવા કમકઠિવત હાથ તેને ખરેખરો જીવન ચમત્કાર દેખાડે છે. એના ચમત્કારોની વાપરવાથી ખાતી થશે, એકવાર મંગાવો અને ખાતો કરો. કીમત ફક્ત રૂ. ૧-૦-૦ થાય રૂ. ૨૫) આની દવા મંગાવનારને ગોળીઓનો બે શોશીઓ મફત મોકલવામા આવશે અમોએ લખ્યું છે, જેની દવાઓ તૈયાર મળે છે.

નોટ—આફ્રિકાના આફ્રિકેએ દવાનો કીમત ઉપરાંત પારસલ ખર્ચ માટે રૂ. ૦-૧૪-૦ ચઢે આના વધુ મોકલવા. પર્સલ પોસ્ટલ ઓફરથી મોકલવા.

મળવાનું ઠેકાણું:—

એમ. ઈ. હકીમ.

[સીધુર નોથ ગુજરાત]

ગુલશન.

Gulshan.

(પુસ્તક ૬૬)

૨૨ ઓક્ટોબર ૧૯૧૫

અંક ૧૦

સાંકળ્યું.

નંબર	વિષય	લેખક—	પાન,
૧	આત્મારે કાળે	અધિપતિ	૧૦
૨	મળીપુરના મદાતાલ .. .	કવિ ભવાનીશંકર	૧૧
૩	ઝેલરે કાલીલ	ડેમી બેલ	૧૭
૪	કાળ સરસ	દીના	૨૧
૫	સિનેમાનું સંકટ	દરમીસ	૨૬
૬	નર્મન બચસ નં ૦ ૧	ભાગદા	૩૧
૭	I hang my head in shame		૪૫
૮	The Empire's Prayer	T. J. Desai	૪૯
૯	ચિત્ર વિચિત્ર	બોલો ડોળ	૫૦
૧૦	ઈન્દ્રાકાંઠા મારું મિલન.	શંખાબાઈ રાઠોડી	૫૩
૧૧	બસ હું તો છું મારા જોડને દગ્ગ.	પુરગેલ	૬૯
૧૨	હુણી તે યું ને સખ તે યું	દરમીસ	૭૦
૧૩	મેદુલાનાં મણામણી	લલિત	૭૧
૧૪	મન્ય મન્ય પડી આજની	કવિ ભવાનીશંકર	૭૨

આ તમારે કાળે.

ગયા અંકમાં હું જણાવી ગયો છું કે “આ નાચીજ કલમથી એક ઐતિહાસિક વાર્તા આપતા અંકથી શરૂ કરવામાં આવશે” પણ અંકો જવા નીકળેલા થાનકના જેવી હાલત છે, કારણ કે તે બાપડો નીકળ્યો તો મોટી સફરે પણ રસ્તામાં સગાં વઢાણાંએ એટલાં મત્સ્યાં કે બોન્ડી બજવાળો પાછું આવવું પડ્યું. હું નવી વાર્તા શરૂ કરવાના નિયતમાં હતો તેટલામાં તો કવિરાજ બવાનીશંકરના “મહોપરના મહારાજ” આવી પુગ્યા. મહારાજને જોયા ને પીછાપા ને ખુશી ને મારે જગ્યા કરી આખીને નવી વાર્તા પર હાલને કાળ મીસાડું મુવડાવ્યું.

કવિરાજ બવાનીશંકર ને યુવસનનાં વાંચકો નથી. કાઠિયાવાડના આ પુરાણ અને જાણીતા, માનિતા કવિરાજની માહિત્ય સેવા આ નાચીજ કલમ પાઠ્યુમાં લીધેલા વધીક ખાતી ન હશે તે આગમજની ચરૂ યથા ચુકેથી હતી. મરહુમ મીં બેરામજી મલખારી આ કવિરાજની વાર્તાઓ પર એટલા બધા ખુશ હતા કે તેમણે કવિરાજ ને વાર્તાઓના લખવાને આગ્રહ કર્યો હતો પણ “છોડેલાં બોર” વાળી આ જાંદગી કેવી સહેલાં લઈ સમાન છે તે તો “જસ પર ખીના ખીતી હો” વોદીજ જાણે.

કાઠિયાવાડના ઇતિહાસ પર આ વાર્તા કાંઈક નવીન ઉજવાણું નાંખશે. શરૂઆત જો વાંચકોની યથા છે તે મુદર છે અને ધીરે ધીરે વાર્તાનો ખરો રંગ જાણી ચુક્યાનની, અનેક ચાલુ વાર્તાઓ કરતાં તે અધીક ધ્યાન ખેંચનારી યથા પડશે એવી મને મંપૂજા આપ્યા છે.

આ માસિકને જડનાં તોડ બદલાયી જેમ નિરાણું રાખ્યું છે તેમ ચીખવણી પારસી બાપા થી તો તેને ખાસ દુરજ કરેલું છે. કવિરાજ બવાનીશંકરની સાદી અને સહેલી બાપા મારા વાંચકોને મદદ કરતાં કદીએ અગમ્ય આવ નાર નથી.

આ અંકથી શરૂ થયેલા જર્મન જમસ તમેને જર્મન કલ્પનાના અનેક બોપાળો બતાવી આપી જર્મનીની ઇંગ્લેંડ તરફની લાગણી અચૂંક આકારમાં જતાવી આપશે. આ વાર્તાઓમાંની વિગતો દરેક અંકમાં તમેને અંગમ્ય કરશે, દરેક અંકમાં સંપૂર્ણ, નવી વિગતો આપાશે.

બહેન રૂપાબાઈ રખાડી જાણીતાં લેખક છે. ગણ્યતીના કુનેદુબાજ પારસી બાપુ લેખકોમાં ના એઓ એક છે. એઓ બહેનની આ શરીરમાં માસિક તરફ બહુ મમતા છે. એઓની ચુંદર કલમથી દરેક અંકમાં બહુજ અંગતપના વિષયો પ્રગટ થનાર છે એમ જણાવતાં ખુશી ઉપજે છે.

આવતા અંકથી બધા બાઈ સસ્તેકા તીન પાકે ખોતાની જગજ અંકી પારસી બાપુ લુખીન ની વાર્તા પાછી ચાલુ કરનાર છે. બધા મીં ત્રીજાસપ જો દેશાઈ બેરીસ્ટર સાહેબ દરેક અંકની મુંગીય કલમ તપાસનાર છે. આ ઉપરાંત દરેક અંકમાં યુવસનના ચાલુ ચાર કવિરાજે નિયમિત હાજરી આપશે. કુખી વાર્તાઓ અને ખીજ પરચુરણ લેખો સાથે આ અંકની ઢન પર દરેક અંક પ્રગટ થશે. મતા, હવે એથી વધુ શું જોઈએ છે!

“મણીપુરના મહારાજ”

(હિન્દુ રાજ્યસ્તાનનો જુનો રંગ.)

(નવલકથા.)

લખનાર—કવિ ભવાનીશંકર નરસિંહરામ.

પ્રકરણ ૧ છું.

“સ્વતંત્રતાનો સુરોદય.”

મહિ સૌદર્શતાની શોભાથી તે જર જવાહી-રની અપ્રુટ, આજોથી ભમેલા, અનગળ ખળ-નાથી તે અઘોરિક ખનાવોથી હિન્દુ ભૂમિને વિશે આશ્ચર્યપ્રમાદનારા, તથા પ્રધરી પ્રસાદથી આદિ-બાદ પામેલા શ્રી સૌરાષ્ટ્ર દ્વિપંડિતની સ્વતંત્ર ભૂમિએ અનેક તરેહના રાજ્ય રંગો દર્શાવ્યા છે, અને તે રાજ્યરંગો કાઠિ-કવિ-પંડિતોની રસમય કલામયી કવિતામાં ક્યાયા છે. ઇતિહાસ વેત્તા જોએ ઇતિહાસ રૂપે અમર ક્યા છે, અને એ ચિત્ર વિદ્યામાં ચતુરાષ ખતાવનારા ચતુર ચિતારાઓએ ચિત્ર રૂપે પ્રકાશ કર્યા છે. સૌરાષ્ટ્રીઓના વીરત્વ પશ્ચાતી કથેલી ક્યાયો તથા ભાટ ચારણોએ શૂરવીર, ધર્મવીર પુરુષોના શરાતનનાં ઉંચા સૂરમાં લસંકારેલી કવિતા અને કવિતેના પડયા આજે પણ સુરાષ્ટ્ર ભૂમિની ખગ્ગચડી ટેકરી-ઓ, ઉંચાં શિખરોથી દિપાપમાન મયેલા કુંગર-રહોયી ઉંડી અને અધારી ખીજોમાં અનેક પશુ-પંખિઓ શુંભરવ કરી રહ્યાં છે, નિર્દોષ મુગમાં અને સસનાં વિગેરે પશુઓ નિર્મલ

ખનીને ઝરણાં અને નદિનાળાં પર .

ફરે છે, તે અરણ્યોમાં, ધાડાં જંગલોમાં પડ્યા સાથે અથડાખે અઘાપિ પર્વત પ્રત્યુત્તર આપે છે.

સૌરાષ્ટ્ર એ દિવિભૂમિ છે. મહોભારતના ઇવનરૂપ ભગવાન શ્રી કૃષ્ણની ઉત્તર અવરથાનું નિવાસ સ્થાન-ઝોધ સાધુઓનું નિર્વાણ સ્થળ, જૈનતિર્થંકરોનું મોક્ષ ધામ, બાતીક શિવ, વિશ્ણુ મકત જતેનું વિરામ ક્ષેત્ર અને રણસંભામને વિષે સદાપ્રકાળ આસકત એવા ધીરવીર ક્ષત્રિ-ઓનું વિરત્વપાણું દાખવવાનું શ્રી સૌરાષ્ટ્ર રણ-ક્ષેત્ર છે.

રાજ્ય રંગોના વિવિધ ફેરફાર આ દૈન્ય ભૂમિએ જોયા છે, જાણ્યા છે, અને અનુભવ્યા પણ છે.

સ્વતંત્ર હવાનું પાન કરીને સ્વતંત્રમાં ઉઠરીને પરિપક્વ ધર્મોદ્ધાની મ્હોટી રાજ્ય સંતા ધરા-વનારા સંસ્થાનોના સરદારો કિશ્મેદારો, રાજા, દા કારો અને તાલુકદાર, જાગીરદારો અરસપરસની રૂપરૂપી ધરાવતા અને પોત પોતાની સરસાઈના ગીતો ગાખેને એક ખીલ વચ્ચે સ્વતંત્રતા દાખ-વતા હતા. પોતપોતાની જાગીરોનું કાજુ કરવા-

ને બહાને પોતપોતાની હદમાં નહાના મહોટા કિલ્લાઓ અને ગઢો બાંધતા હતા; અને એ પ્રાચીન કાળના કિલ્લા અને ગઢોની અંદર બરાબર પોતાના પૂર્વજોના પરાક્રમેની કથા ટહાણીઓ ચારણો અને માટેનાં મુખથી અંધણ કરતા અને વિજયી પર્વ-ટાંકણા-તહેવાર પર શૂરવિર પૂર્વજોના યશ કિર્તનના ગીતો સ્વતંત્રતાની ખુમારીમાં ગાતા હતા. રણપુતાણીઓ પોતાના લાડકા તનુ બેને બાળપણથીજ રણથરા બનાવવાનું શિક્ષણ આપવામાં પોતાના કાળ નિર્ગમન કરતી, અને તેમના કુખમાં કાનમાં યશગીતોના ગાન શ્રવણ કરારીને પારણામાં પોદાવવાને પ્રયાસ કરતી હતી. ઘેર ઘેર સ્વતંત્રતાના મધુરો ગીતો ગાવાતાં, રમતો પણ એવીજ શરીર ખીલવણીની રમતી, અને વાણી પણ કાઢી દર દરબારમાં રાજ્ય ગીતો સોદાવે, સ્વતંત્રતાને ઉઠેરે, મનના જુરસા બોલે સ્પુશવે એવાં રહવાર સાંજ વાજતાં હતા.

આ નહાના નહાના કાઠિ-કાકોરોનાં સંસ્થાનેતે સ્વધીનતામાં બાંધી રાખવાને માટે-મર્પા તુ માન બળવી રાખવાને માટે ઐક્યતાની સાંકળ હતી. એ સાંકળ કરીને સખળાં સંસ્થાનેતે આકૃત કાળે બંધાઈ રહેતાં, બંધાઈને ગમે તેવા બળવાન શત્રુઓનું બળ તોડી ચક્રતાં, પણ તે છતાં સ્વતંત્રતાની ખુમારીમાં આ સ્વતંત્રપણુ રિવહારી બેઠેલાં સંસ્થાનેતે વચ્ચે વારમવાર વિના કારણે વિમદ હોતો ને તેમાં સેકડે વીર પુરુષોની ધાત થતી હતી. પારોડી રાવ-સરદારોને-કુરુષ બોગવનારા કાકોરોના વિમદથી રણપુતોનું કિમતી રક્ત વહેતું હતું ને આવી હાંધીએ હાંધીની લડાઈમાં ઝાઝો-મળો પણ ધણ બળતો હતો.

સ્વતંત્રતાને આહોનિશ આહનારા, ક્ષત્રિઓ નેહવા, સુકાસમાં, સોળાંકી, અને વાળા એએજ આ કાળે જગીનના ગરાશીઆ રણ હતા. જાણ,

પરનાર, કાઠિ, ગોહિલ, બડેજ વચ્ચેજ સીરા-ટુની રાજ્ય સન્તા ઝોછા-વધતા પ્રમાણમાં વહેંચાયેલી હતી. આ વહેંચાયેલી રાજ્ય સન્તા છતાં આક્ષત્રી સંસ્થાનેતો, ગરાશીઆ, બગીરદારો, પરદેશી હલ્લાની વેળાએ પરસ્પર ઐક્યતાની સાંકળથી બંધાઈ જતા અને એ બંધાઈ-ગયેલી વીર પ્રજા સામઠા બળ વડે કરીને બલબલ અજાત શત્રુઓના કળ કટકને બાંધી-પરાધીન કરવાને સર્વકાળ સાવધાનને ચક્રિતવાન થતી હતી.

જે ભૂમિ વિષે પોતાનો જન્મ થયેલ, જે ભૂમિ પોતાનું અને પોતાના કુટુંબી જનોનું જીવનથી મરણ પર્વત માતાની માફક પાલણુ પોષણ કરતી, જે ભૂમિ વિષે અંતકાળની મુખનીન્દ્રા લેવાને કાપેન કરવાનું હતું, એ ભૂમિને પોતાની ભાતુશ્રી સમાન માનીને તેનું રક્ષણ કરવું એ પોતાનો પરમ ધર્મ છે, એમ એ કાળના ક્ષત્રિઓ માનતા અને નિજ પ્રજાને જનને મનાવતા હતા. જે જનનીના પવિત્ર બોલામાં હમરો લાખો શૂરવિર ક્ષત્રિઓ બાળપણથી મરણ પર્વત બેલતા, પુહતા ને બોળા પર બેસીને બેઠવાનો, રમવાનો વિદેશી જનોને હક ન હોતો, એ હકો તેના બળવાન બાળકાજ બોગવવાને હક દાર હતા, અને તેથી એ હકનું બળવારીથી રક્ષણ કરવાને સૈરાજીના ક્ષત્રિવીરો સામર્થ્યવાન હતા. અને તેને લીધેજ ગમે તેવા બળવાન વિદેશી રાજ — મહારાજાઓ ક્ષત્રિઓની બિપ્રાસી વીર માતા — સોરાષ્ટ્રે બાણી દ્રષ્ટિ કરવાને અસમર્થ હતા.

આ સોરાષ્ટ્રની શુભિની સ્વતંત્રતાનો સુરોધ હોતો. ધીરે ધીરે કાળ બળે કરીને મધ્યાનકાળ પણ થયો હતો અને હવે સ્વતંત્રતાના સોનેરી ઝળાં ઝળાં યતાં સુરની પશિમ બાણીના દૈવી દરવાજામાં દાખલ થવાના સમયની પણ તૈયારી થવા માંડી હતી.

સુપરિત થતો હતો. આકાશમાંથી ખીજારંગના ફિકાં સોનેરી કિરોં મણીપુરની સરહદપરના વિશાળ સેનેમાં પડવાનાં ચિન્હો પ્રકટ દેખાતાં હતાં. એ પથુ પ્રાદ્યુષ્યનો વિચિત્ર ખેલ છે. અસીકિંક રંગ છે.

પ્રકરણ ૨ ભૂ.

“સ્વતંત્રતાનો સંઘર્ષ”

સૌરાષ્ટ્રનાં નેતૃત્વ કોણનાં કિનારો પર આવેલું, ગંગા સાથે વાતો કરતા ચિતળ ગિરિ-રાજની હળદુપ અને વિશાળ ખીજુમાં “મણીપુર” આવેલું હતું. એ “મણીપુર” આખાદીમાં અને મજબૂતાઈમાં ખીજા કાંઠે કિસ્કાઓ કરતાં વિશેષ મજબૂત અને વિખ્યાત હતો. તે પરમાર વંશના પાયતપ્ત હતું. એક પરમાર વંશનો પાયતપ્ત તરીકે જ નહીં, ધંધા શેખારને કળા કૌશલ્યતાની ચામચત્તાને ઉચ્ચ પાથલ વડે જ નહીં પરંતુ તેના પરાક્રમી પરમાર પૂર્વજોના પરાક્રમથી જ વીરોધ પ્રખ્યાતી પામ્યું હતું. એ પ્રાચિન કાળની પ્રખ્યાતી આજ કાલની પેઢે સરકારની વાદવાહ કરવાથી અથવા એકાદ મળકતો ચાંદ મેળવવાથી મળતી નહોતી, પરંતુ રણના મેદાનમાં હમરો પરાક્રમી યોધાઓને હરાવવાથી, પ્રભુ પિતાની પેઢે સાવન પાવન કરવાથી અને નતી સુખ વિલાસના ભોગ આપવાથી પ્રાપ્ત થતી હતી, અને એવી અસ્ય કળિતનાં મેદોગાન સૌરાષ્ટ્રની મહામંદ હવા બેદીને આસપાસની ભૂમિમાં શ્રવણ થતા હતા.

“મણીપુર”ની સ્વતંત્રતાનું ભગતુ નિશાન સૌરાષ્ટ્રની સ્વતંત્ર-ચિતળ હવામાં ફરકતું હતું, અને એ ભગવાં નિશાન નીચે કુળવાન કાંઠે સરહારો, જાગીરદારો, અને કુસાઈ કરનારા કાંઠારો પોતાના કુળની સાજ રાખવાને, અછત પરાક્રમ રાખવાને ફરકે પણ હાજર ગ્રહતા, રક્ષણ કરતા, શત્રુઓને સહારતા, તે રણ સામ્રામમાંથી પ્રાજ્ઞાતકાળે પણ પાછી પાની ભરતા

મ હોતા. ઐક્યતાથી એવાં વીર પરાક્રમોથી અને આવી સ્વતંત્રતાની સાગ્રણી “મણીપુર” ખીજાં કાંઠે સંસ્થાનો પર સરહારી ભોગરી શક્યું હતું. તેના તામાના જાગીરદારો, ભાષાતો અને કાંઠારો; તેની તાબેદારી સ્વાધિનતા સ્વિકારતા, સંકટમાં સ્હાય થતા, અને ખીજા મન માનતી મદદ કરવાને સર્વકાળ બંધાએલા સમજતા હતા. આ સર્વોપરી, સન્તા “મણીપુર” ના છેલ્લા સરહાર “જલમસિંહજી” ના સમય સુધી સૌરાષ્ટ્રના આ છેડાથી ખીજા છેડા સુધી એક સરખી સર્વત્ર રથળે જામી હતી. આ સતા જમાવવાને, જમાવીને એક સરખી ચાહુ રાખવાને “જલમસિંહજી” ના પાછળે બહુ બહુ બળ જતાવતું પડ્યું હતું. જંગલી લડાવક જતોને જોર કરીને તેમને જોર ભુલમ જડ મૂગમાંથી ઉઘટે દન કરવામાં “મણીપુરના સરહાર” બહુ જવામરદી જણાવી હતી. હુંદારાણિને, ધાક પાડ્યોને, અને એવી જ ખીજા તાસલાવક ટોળી એને, તીડની માફક વિખેરી નાખવામાં સાવક બળ વાપર્યું હતું. અને પ્રજના જન માસતું સંરક્ષણ કરવામાં તે શૂરા સરહાર પોતાની સમજ સકિતનો ઉદારતાથી બ્યવ પ્રાપો હતો. આજા ઉદારચિત્ર વાળા શૂરવીર જોધવાના સમયમાં સ્વતંત્રતાનો સુરોધ થયો હતો. સુરોધ થઈને તેની યુવાવસ્થામાં મધ્યાન કાળ-અપોર થયો હતો, અને તેના સ્વર્ગવાસની-શરીરનાં છૂલુંકાળની વેળાએ તેના સંસ્થાનનો સુપરિત પથુ થયો હતો. તે એક છેલ્લો દિવસ હતો. છેલ્લી પ્રજાતના સોનેરી કિરોં “મણીપુરની” સ્વતંત્ર ભૂમિ પર પડ્યાં હતાં. છેલ્લી મધ્યાનનો સુર માથે રુઝ્યો હતો, તપ્પો હતો, તપીને તેના કકડતા તાપે અતી ચોર પાપીને બળ સરખા હુદ જતો ને તપાળ્યા હતા. તે એક છેલ્લી સંધ્યા હતી. સ્વતંત્રતાનો સુપરિત કાળ હતો. યાની જનેને સ્વપ્ન હતું. જે સ્વપ્નામાં, જે સુપરિતમાં જે સંધ્યાકાળમાં જોમતી નદિનો જાંભીર પ્રવાહ ખૂ

જ ખળ વઢન કરી રહ્યા હતા. શિતળ સુંગધી મ ક મંદ વાયુ પૂર્વ ગતિ પ્રમાણે વાતો હતો. તર ની ઉગી ટાંગોપર અને તેની વિશાળ કાળીઓની અંદર રાત્રીએ બાટકનારાં પંખીયોના વાયથી બધ પામીને વિષવિષ રંગના નીરોંપ પખિયો વારાધ બેસવાને સતાઈ જવાને આતુરતા ખતાવતા હતા આકાશ નિરકતપણાનો, અતિથય ઉદા-શિનતાનો, લગવો, આછો સિંદુરીઓ- કાંપક બાળો પીળો વેષ ધારણ કરવાની તૈયારીમાં હતું. સાચંકાળ થવા માંડ્યું હતું દેવ મંદિરમાં ધંદનાદ અને અતીત, જગમ, વૈરાગીઓના આગ્રમરથાનોમાં મહેરાં શ ખનક થતો હતો, અને એ ન્હાના પ્રકારના નાદો પડે કરીને “ મધીપુર ” ની આસપાસની જગ્યા ગાજ રહી હતી. તે સમયે શોકદશક નિશાનીઓ હતી બધસુચક બનાવો હતા. “ મધીપુર ” પોતાની સ્વતંત્ર સન્તા શુભાવવાની શોક જનક બધિય વાણી હતી મધીપુરને શરૂવિર સિદ્ધ પચતવતુ પીજદ ખાલી કરીને દેવલોકની આ મૃત્યુલોક કરતાં વિશેષ સ્વતંત્ર, વિશેષ સુખમય સુવર્ણ બૂમિમાં દોડી ગયો હતો તે સિદ્ધ તુ પીજદ- શરીર પ્રત્યક્ષ અગ્નિદેવે પચ તવમા મેળવી દોષુ હતુ શરૂવિર રજપૂતોના મહેરાંપર ગ્યાની-ઉદાથીનતા હવાઈ હતી શરૂ વિર ક્ષત્રીઓ કાયર પુરોહીની સમાન અજુ પાત કરતા હતા અજ શક્તિ નમાવીને વીરધીર સા મંતોને, સુલદો સ્વર્ગવાસી સરદાર ને ઉદ્ધુ માન આપતા હતા રણુશિગર્ગ એવાંજ બધ કુ ઉદાથીનતા દર્શાવનારાં વાજ ત્રેમાં શોકના રાગ ગવાતા હતા નગરવાસીઓની અણિમાં જળ ભરાઈ આગ્યાં હતાં દૂધસ-દાસીઓ રડતાં હતાં “ મધીપુર ” શોક ધારણ કર્યો હતો રણુવાસમાં રાજ્ય ખનનમાં અને પ્રજા સદનમાં રડા રેડ મધ ન્હી હતી તે સ્વતંત્રતાની પ્રજા-તા તે મધ્યાનકાળ, અને તે સાયકળ છેલ્લી

હતી, સ્વતંત્રતાનો સુખદેત થયો હતો તે સુખ-સ્તની સાથે “ મધીપુરની ” સ્વતંત્રતાની-અંકમ તાની સાંકળ જાલમસિંદના જોર જુલમથી બાધાતોના વેર બાવથી ધસાતી આશી, ધસાઈ ધસાઈને અકુલા છેક નળળી પડી હતી અને એ નળળી પડેલી સાંકળ છીન્ન બીન્ન કરીને તોડી નાખીને દક્ષિણ દિશાના મરાઠાઓ “ મધીપુરની ” સરહદપર જુખ્યાં વરજોની માફક બઠકતા હતા

હિન્દમાં આ કાળે મરેઠાની નવીન પથુ મ જ્યુત સત્તા સ્થાપન થઈ ચુકી હતી. તેઓએ મ-હાન બળથી મુગલોની રાજ્ય સત્તા તોડી પાડીને જીતનો કદા વગાડ્યો હતો, અને એ જીતનો લાભ લઈને ખીજા કેટલાંક પ્રાંતોની માફક કાઠિયાવાડને પણ પોતાના મજબૂત પંજમખંપકડવા ની પેરવી કરવા માંડી હતી અને તેથી એ જા-તીના ટોળે ટોળાં આ દેવી બૂમિપર ફરોડો પાડવાની વાદ જોતાં જતાં હતાં તેવા વિપરીત સમયમાં આપણે “ મધીપુરની ” સરહદમાં આવી પહોંચીએ છીએ

પ્રકરણ ૩ જુ.

“ મધીપુરની સરહદ ”.

“ મધીપુરની ” સરહદપર આવી પહોંચતાંજ અશમ નિશાનીઓ આપણાં જોવામાં આવે છે કુદરત જણે આ પ્રાચિન સસ્થાનની સત્તાથી રી સાથી હોય, તેનાં પર કોબનેદામાં આવી હોય, અને તેના બદલામાં જણે કુદરતને અનુકૂળ તક સાંધી હોય એવું તોફાન ઉઠવાની તૈયારી છે આકાશ વાદળોથી હવાઈ રહ્યું છે સવિતા નારાયણ રૂપેરી વાદળોમાંથી ક્ષણવારમાં દર્શન દે છે, ને ક્ષણવારમાં અદ્દશ થઈ જાય છે રૂપેરી શુરાં વાદળામાંથી સવિતા નારાયણ જગવાનના સોનેરી કીર્તિ વડે પડતો તાપ મનુષ્ય પ્રાણીઓનાં માથાં તપાવી નાખે છે. દ્રષ્ટિ મર્યાદાની બહાર છે નીચાંજુમાંથી વરસાદની કાળી વાદળોએ કાપ-

ધીની પેટે ડોલતી વાયુની પાંખપર સ્વાર ચઢીને
માથુસના માર્ગ પર ચડી આવે છે. પ્રથમકાળ-
ની મારફત પ્રયત્નવાદી વાય છે. તોફાની વાયુના
હોલા મોળ-વટોળાઆથી આંધી ચડી આવીને
કાપર માથુસોની મારફત જ્ઞોતે કંપાવે છે.
તેની વિચાળ ડહોળીઓનાં અરસપરસના ધપધુ-
થી હોલા અવાજથી, તેના આશ્રમમાં બસત
બેઠેલાં પાંખોએ બંધ પામીને કળા હોળ કરતાં
અદિ તરીકે હો છે. આવી તોફાનની અવસરક
નિશાનીઓથી વાય ઢીલું હોય એવો એક મનજૂન
બાંધતો, નીચી, કમીનો, અળવાન સાંચા બાહુનો
અને બરાવદાર છાતીનો વિચાળ પોડેસ્વાર આશ-
થી આંખે પડે છે. તે આંખો મીચીને, થોડાના
અંમનીજરકાર કમો વગર ખસે આપતો હતો.
રસોતો અગ્નિચક્રો, રંગો-રંગી પાળો, પાવોની
કાંચોલાળો હતો. તેવા રસોતો લીધે તેના કાપર
થોડા વારમવાર ડોકરો ખાતો હતો. તે ડોકરોની
કરકાર વગર, વરસાદના તોફાનની વરવા વગર
ખરેલાં કમના આનંદાનિ આનંદાં “મણીપુર”
ની સરહદ પર ખસી આવતો હતો. પીરજથી
તપાસતાં તે ખાન એમે એવો શરિર પુષ્પ
દેખાતો હતો. તેની આંખો કાળી અને તેથી
અમકતી હતી. હાલ સ્વેત કુષ સરખા ને માથુ
રહેલું હતું. મુઠો સાંચી અણીઆળી અને ચે-
લીઆના ગુચ્છા બરાવદાર હતા. માથાપર ટેડી
રજપુતસાહી પાપડી હતી. અને તે પર લટકાવેલી
કમળી પવનમાં ફરફર જડાની હતી. તેથી તે અ-
મીરી લોકોનો છે. એમ એળખાતું હતું. શરીર
પર મિશ્રિત પાણી. જમનમાં હલકું, પશુ અતી
મજબુત, જલ્દીત, જમ્તર હતું અને તે
અપના સોનેરી તાકામાં અતી વેળાજથી પશુ
અળકતું હતું. પગમાં તસ તસતો જાંજુઆ
રંગનો મુરવાળ હતો ને પગમાં રેડી પાટના
જાડી જમીન પર ચાલવાના બોમ પહેનાં હતા.
અંજપર સાંચી ચાળતો, પેળાં ખાંચો મજા-
મતી-તપાળીઆ રંગનો કમો ખાંચ કમો

હતો, પરંતુ તે પોતાની જામ્તરના આજ્ઞાકનથી-
પુરે પુરો દેખાતો ન હતો. તેણે પોતાના શરીર
પર એટલા બધાં અજ અજ સજેલાં હતાં કે,
રજકામની વેળાએ તેના એકમાં હાથે એક
સરખી રીતે કેવી તરેહથી ઉપયોગ કરતો હશે,
તે સમજાતું ન હતું. હાથમાં સાંચી તીક્ષ્ણ હ-
ળાના બાજો, અને કમરે સિરોલીની વાંદી પેળાં
ખાનાની રૂપા, સોનાના રસધી રસેલી મુઠાંનીને
પીરજ રંગના મખમલી મીયાન-પાડાવાળી
તરવાર લટકતી નાચી રહી હતી. પીઠ પર ગેંડા
ની ઢીલ હતી. અને એ હાલ પર કેટલુંક
જમ્પુરી રેડી નાચી કામ કરતું હતું ને વેડ-
માં સોનેરી જડીન કામના હાથાની કટાર
ખોસેલી હતી. તે પશ્ચી કપના યતી હતી
કે આ અગવશે માથુસ દોઢ
અમીરી-કુળવાન જાતીનો વીરપુરુષ
હતો. તે ધડીકમાં પોતાનો અજ નેરમાં હોતો,
રોઝવતી ને ધડીકમાં હોતો રાખીને વિચારના વમ-
જમાં એકા ખાતો હતો. ધડીકમાં તે હસતો, અને
ધડીકમાં પોતાના હીમજાપીઆ રંગના પેળા
દોઢ મુરસાથી ફાલતો, સ્વેત કુષ સરખા હાલ
કમચાવતો હતો. કોપે કરીને કાણુ વારમાં તેના
વિચાળ કપાળપર કમચી વળતી, અમરો એઆઠ
આવતી, મેહાંપર મેહી ખાંચ આવતું હતું.
તે અકુશા “મણીપુર” ની સરહદમાં આવી
પડેલો હતો, પરંતુ તે મજા પરિઅમથી, સાંચી
રોઝ મજબથી યાદી ગયો હોય, રાત. દિવસની-
રખા પડીથીને આસાએક વગરની મુસારીથી
ચોપ ચોપ મજ ગયો હોય, તથા કુપાથી મુખે
વરની મારફત કમચ ચાલે હોય, એવી હાલતમાં
હતો. અકુશા તે સરહદના રસાણો સ્થાપિત
મીપેલા કુમરી કિશ્નાની મજાલમ
આવી લાગ્યો હતો. તેની આંખો તેજ
આંચિન કમળા પરમાર વંચના કાળારંગના
પાવરના કિશ્ના સામે કસાપી તાપી હતી. કિ

લાંતી ઉંચા બુફ્ફો અને આકાશ સાથે વાતો કરતા હોય તો મિનારા પર ગોઠવેલી નાના પ્રકારની પ્રાચીન કાળની બનાવટની તોપો આ રચેલી આબાદ દેખાતી હતી કિસ્સાના કારીગરીથી બરપૂર હંડુરાં અને મિનારાના મરોહકાર મહેરમો સાથે બંદુક—તીર મારવાના ન્હાનાં આંકારો સ્પષ્ટ વસ્તુતાં હતાં કિસ્સાને છેક માથે આવેલાં એક ઉંચા મિનારા સરખા તખ્ત ઉપરની કાઠી પર “ મણીપુર ” ના પરમારવંશના સરદારનો ભગવા રંગનો છુડો હવામાં ફરફર હોતો હતો. આ વાવટા મણી અને આકાશ સાથે ડોળીયાં કરતા કિસ્સા મણી આપણો અનુપયોગ ઘોડેસાલડવેયો એકી નજરે તાકી રહ્યો હતો. તેની આંખોમાં હોલી વરસતું હતું. તે ધડીકમાં મનમાં ગણગણતો, અને ધડીકમાં આવેશમાં આવીને ઉંચે ઊંચે અમરતો હતો. તેના વિશાળ કપાલ પર કોષથી કરચમી વળી હતી ને મોઢી સાંધી મુઠિ તથા ગુઝાદાર ચોળીઆના કાળા લખ્મર સરખાવાળા હોતા હતા. હમણા વરસાદના તોફાને પણ તોફાની રંગ પકડ્યો હતો. સવિના તારાપણ વાદળોથી છેક ઢાકા ગયા હતા, અને આકાશમાંથી બેરબેર સરખા પાણીના બીડુંઆ પૃથ્વી પર પડતાં હતાં, તેની દરકાર કર્યા વગર તેનો બળવાન અંશ ઝાડી-ઝાંખરા અને ટેકરા ટેકરી વચ્ચે રસ્તે કાપતો હતો. આવા મુચળધારના વરસાદના તદ્દન બીજા જવાં છતાં આ અનુભવ થયેલો મજબૂત કાઠીનો માણસ એકઠી ટકરે “ મણીપુર ” ના આ પ્રાચીન કિસ્સાની સામે, કનરામને ધુરક્યા કરતો હતો કણ્ણવારમાં શાંત રહેતો કણ્ણવારમાં આરેશમાં આવતો. અને મુઠે તાવ હતી પોતાના મન સાથે કાંઈક બોલતો હતો.

હવે છેક સાંજપણ થવા આવી હતી. વરસાદની કાળી વાદળીઓ પવન વેગથી ફોડતી હતી; અને આપણે આ પરદેશી પરાણો પણ વરસાદનું તોફાન સમી જવાની ઈચ્છા કરાવતો

હતો. તે હવે થોડો બહો શાંત પણ થયો હતો. વરસાદમાં સરીર પલગવાથી કહો કે કણ્ણને અમથી કહો પર તે થોડી બણી શાંતી તો પામ્યો હતો.

આવી શાંતિમાં પોતાના અમરો વેશ બોલે કરીને એકાદ આશ્રય પામવાના યાત્રીઓ માટે હતીક થયો અને એ હતીકતામાં—વરસાદનું તોફાન સમી જવાના ખ્યાલમાં તે મોઢી કાળી-આંખો આકાશ મણી ફરતીને કાંઈક કંપના ખ્યાલ પર ચડ્યો.

એ ‘ખ્યાલ’—એ કંપનામાંથી રણસિંગના ભવ કર તાદે તે એકાએક બોલ્યો. વિચાર વમળમાંથી—સ્વપ્ના વસ્થામાંથી ગમત થયો. તેની અપજ આંખોમાં અળકાટ પહેલા સંભો. તેના સાવધ કાનોએ સાવધાની મેળવીને કણ્ણવાર પહેલાં તેના સરીરે, સરીરથી ને અતીશયથી શિશિળતા મેળવી હતી. તે સરીરમાં પાછી હતીકતા વિગળી, વેગે, રંગે, રંગમાં ફરી વળી.

આવી અધારી ધોર મેઘથી રાતે આવા વેરાણ અરણ્ય જંગલમાં ભસ્કરી કિસ્સાની લગી-લગ રણસિંગડાંતો બપાનક અવાજ આવતો હતો, તે બણી હવે તેનું ધ્યાન ખેંચાયું. તેના વાલ સરખા તીવ્ર મોઢાણા વરસાદના નેસમાં ને વિગળીના ગગડાટમાં પણ શિંગડાંતો અવાજ રપટ નેસએ એવો નેસમાં સંભળાતો ન હતો, પણ એક ભૂલા પડેલા, વરસાદથી બીજાને તરબોળ થઈ ગયેલાને ઠાઠથી ચરચર કાંપતા મુસાદરને લસવાવવાને માટે—ચિન્ત ખેંચવાને માટે તો તે અસરકારક ને આત્મકારણક હતો. આપણા મુસાદરે હવે પોતાના રોક અમરો વેશ છેક ધીમે ફરી અવાજ બણી નજર ફોડતી તો કિસ્સાની પડોશમાં તેનાથી છેક ઉતર દિશામાં એક ઢોળાવદાર ઉંચી ટેકરી નેવામાં આવી.

(સાધન છે.)

ઝેહરે કાતીલ.

યાને

લણ નવાઈની નાંજાઓ.

(ગાથા બાંધી ચાલુ.)

ગુલશન માટે લખનાર-Daisy Boll.

મકરણ ૨૨ મું.

“તારાં એ અવિચારી પગલાં માટે મારા દાઘા હમિશાના બાંધ રહેશે”

શેઝનીનાજ બોશીમાં ફીએ, તો ‘ચંદર
મિનાર’ કાણુ જાણે કયાણી યુદ્ધોની અસર હેડગ
હશે, તે એક ઓરડાનું ‘નિજાનું’ જર્મી આજ
દિવસોથી એક આઠાસ, આ અને પેલી દુન્યા
વચ્ચે ઝોંઝા ખાતો હતો, તે જાણે ઓણું હોય,
તેમ, રોશન, યુગમુરતીની દેતીની સેવણ, નથી-
જની સાડી, હજારો સુખમાં ઉછરેલી; તુમાખી
નખરાં જાજ ઝોરત, અસલ દુઃખ ખમતી,
પોતાના મામા આદમદના મુપર્ગામાં તે બુદ્ધરોજ,
શખસના આશરા અને પનાદ હેડગ દરના અ-
સખ્ય મેળબોમાં રિંદસાપથી જણાવી હતી.
રોશનીને ચરીરનું દુઃખ જાણે થનું હતું, તેન-
પમનું મોહું હાડકું બાગીને છુટો થઈ મનું હતું,
જેથી તેની ઓસાનીસતી દર હતી નહિ. રોશન
ધણી જોશવર હતી, અને “મરે, તો મરે, પણ
જાવન તરફ તરે” તેમની હતી. પણ હાડકું

જામવાથી, જે જોશવર દુઃખ થાય છે, તે જેતો
અનુભવ પછાંજ પોતાને હોય છે તે અસલ દુઃખ
ખમતી તેણી યાદી યાદી જાજ, થોડે થોડે વખ
તે જોશન જની જતી, વળી તનના દુઃખ સાથ
જીવને નવે નાખતો સંતાપ થયો હતો. આદમદની
ઉરકેશન, અને અજબબીને મારેણું સમનું બો-
લાઈ જવાનું, અને પોતાની ખદેનની દોડરીને
મુપર્ગામાં જોઈ, તેને અજબ જાનની સાગણીઓ
થવા લાગી. પોતે એક મુસલમાન કબીને પેટનું
દરમંદ છે એમ જાણતાં, તેના ચરીરમાંથી,
કંચારીઓ પસાર થવા લાગી, બુધો આદમદ
કાણું પણ જુદું બોસતોજ નથી, એમ તેની તર
ઢાલવાળા આંખો અને કયાજ ઉપરની કદાવળની
કરચતીઓ જોઈ, મને તેવાં દુઃખમાં પણ મને
લાગુનું, વળી તેણીનું ને બુધનું નાક, હોય,
અને ફરીમાંનો આંખો અજબ જેવી રીતે વાદ

એક સરખાં હતાં, જે મરતને તેની માતાનો લાલ્લ ગણવામાં એક વધુ મુસ્તકીમ પુરાવો મળતો. સાખી છઠ્ઠ ચઈ પહેલી એક પારસણુ બાંધને જોઈ, બાહમદના અને દીકરાઓ અજગ્ર થતા. પણ રોશનથી જ્યારે આહમદે; ગહેરામ મુનશીની દીકરી હોવાનું જાણ્યું, જ્યારે રોશનને પોતાની એક પુરી બહેનની દીકરી તરીકે ઓળખી, ત્યારે રોશન, અને ગહેરામના સારા નશીબે ત્યાં જો છોકરાંઓમાંથી, એક પણ દાખર હતું નહિ. તેઓ અને તાકીદથી મદદ મેળવવા લાહોર તરફ નીકળી પડ્યાં. જ્યાં સુધી કોઈ બાહોરા ઝાઝર કે હાથેઃ આવી લાગે નહિ ત્યાં સુધી રોશનને દુઃખમાં ટળવલવા સિવાય છુટક હતો નહિ. રોશને, ફરદની ઉપરા ચાપરી ચીસો વચ્ચે પુછ્યું “અરે ભલા શખશ તું” શું બોલેછ ? તારી બહેન કોણ ? અને હું” શું તેની બેટી ? પણ કહે જલદી કહો, તારી બહેન કોણ હતી ? ખતાવ, શીતાબીથી ખતાવ કે તારી બહેન તે મારી માદરજ હતી.”

“બેટા તું જરા ધીરી પડ. તકદીર આ કીસમથી આપણને મેળવે છે. જો કે તારા ભવિષ્યમાં ભલાને ખાતર, તાગ પીતાની આખરને ખાતર મારા દાવો તુને દુન્યાના લોક સામે એક મુસલમીન માતાથી અવતરેલાં ફરજંદ તરીકે ઓળખાવતા તદનજ સુખ રહેશે. જેવું મને એક બીજી પણ મુસ્તકીમ કારણ છે તે જાણજે. જાણ બેટી, કે આજે રાત્રે, તારી માતાને મેં ધજો વરસે જોઈ હતી જેણી અમારા મુસલમીન ડાળા પોપાડમાં ઉઝરપર ઉપર આવી ઉભી છે અને ઘણી ગંભીરતાથી નાક ઉપર આંગળી ચેલી અને તદન સુખ રહેવાની ઇમારત કરે છે. જાણે તે હું સમજી જતો હોવું તેવું મેં કરી દા. હજું છું કે તેણી અજગ્ર જેવી રીતે, પણ સતોલી છવ્વી ત્યાંથી રેખ ચાંદ જાય છે. મારી લાડકી, મેં મારી બહેનને ધજાં ધજાં મદિ

નાઓ થયા યાદ પણ કરી નથી. અરે તારી માતા એ, મારા પીતાને અનેક રીતોથી હુલકાવીઆ કર્યાં. ને તે છુટા મદં, વગર વોકે, મારા તરફ ખુબ ખાશ થયા. હું મારા બાપને પૈસો, વતન, જાને મારો હક મેલી મકકે દબ કરવા ગયો ને ત્યાર પછી ધજો વરસે હિંદુસ્તાન પાછો ફર્યો ત્યારે મારા બાપનું સઘણું વેચાઈ, સટાઈ જવાની, તથા હૈદ્રાબાદી સરકારમાં નાણું જપત ચવાની વાત મેં સાંભળી. હું મારી બહી બીબી ઝોહરા, જેને જો હું તારી માખી કહીશ, તો મને દુઃખ લાગશે તે ઝોહરા. અને હજાણુ. હજા તે જો બેટાઓ સાથ આનંદથી રહેતાં હતાં મારી ઝોહરા થોડાક વરસ થયાં જુનર પામી છે, અને હસો આ અજાણી જગામાં કેટલુંક થયાં આવી ને રહેલાં છીએ. જે બેટી, તારી માતા પોતાના એક પુરા ભાઈ તરફ કેટલી નજીબી ધર. તેણે મને ધરમાંથી કાઢ્યો ત્યારેજ તે સુખ કરારથી રહી. મેં તારા પીતા બહેરામને દોષ દોષ વાર અમારા ધરમાં આવતાં જોયો હતો. બેશક તે ખુબસુરત જવાન મદં હતો, અસરાફને બસો હતો, નેક ને નમનતાઈ વાલો હતો પણ અમારા ધરમાં મારા બાપના હુકમથી આવે, મારી દુરી જેવી ખુબસુરત બહેન સાથ હસે બોલે, તેની હું અતિ ધજો સામે હતો અમારા સંસારી કાપદાઓનું આ રીતે ઉલ્લાસ જાય, તે મને જરા પસંદ હતું નહિ મારા પુધ્ધા પીદરની આંખો ઉપર તારી માતાને ગ્રાયા આંધળી બાદર એધારી હતી તેથી જે નહાઈ પરીજામ આવશે તેવું મારા ધુબ રોગ પીતાને કણ લાન રહ્યું નહિ. અતે તારી મા ના અનેક શુભમથી એક દિવસ ગ્રુપ સુખ, મારાં પ્યારાં વનનને સલામ કરી દેદાઆદથી મકકે રજંદા દિલ હાંમરી કરી ખસે. જ્યારે હું મકકે ઠર પડ્યો કે મારા એક દોસ્ત તરફથી મારા જીવને આજુરદે કરનારો, એક બદખ્શન રકકો મને મળ્યો, જેમાં મારી એક પ્રી, ખુમસુરત, પણ પાછ, ને કપડી બહેનના

ઠાઈ પારસી બહેરામજી મુનશી સાથે નાથી
જવાને લગતી ખબર હતી. જે ખબર જો આક
આકર્ષતા દિવે વાંચી. મારી ઉછાછલી બહેન,
જેણે અમારા ખાનદાનને લાંબન લગાડ્યું હતું,
જેણે પોતાના કુળને નવે જોવાનું કરાવ્યું હતું
તેની જેઠકુદરત માટે તથા તેણે બરેલાં. ખરાબ
પગલાં માટે ખેરી આંખમાંથી ગમતા ધણીક
આંસુઓ ગુપચુપ સરી પડ્યાં. મારો વદાશી
પીતા તારી માતાના મરણ પછી, જેમલતથી
દોષ કે કેમ ખી પથ જલદીથીજ, તે સાહેબની
દરબારમાં પહોંચી ગયા. જે સંધ્યું મેં મકામાં
જવ્યું, પથ મારી વહાલી ઝાઢરાને મકકા ઊડી
મુસકે હિંદુસ્તાન આવવાનું પસંદ નહિ પડવાથી
મારા બાપની માસ મીલકત ઉપરને દક પથ
મેં બાપુશીથી જવા દીધો. તે મેળવવા મેં
જરા પથ કરકાર કીધી નથી. મારા બે બેટાઓ
સાથ ગરબાજી, સુખને સંતોષમાં હું રહેલો
હું, બેટી, આ તારા સનમુખ મેં મારી સંધળી
તવારીખ જણાવી છે, પથ મારી બહેનની દીકરી
જ છે, જો હજી મેં સામેત ક્યું નથી. જરા ચોલી
જને" અને એટલું બોલી, તે સ્વચ્છ મુપડું બધાં
મોમડાંની દિવાલ કરી હતી ત્યાં પાછળથી
જમ, એક દેવદારની પેટીમાંથી હાથમાં એક પ-
ટીકું લઈ આવ્યો તે લાલ કાસખાના કટકાથી
બોંટાળેલું હતું. કાસખ નો કટકો ઉપેરમ રહે
તા, વળી અંદર બીજાં સફેદ કપડાંથી લપેટેલું
હતું. એવું તે ધણી સંભાલથી જળવેલું ચેકેટ
તેણે બોળા ઉપર મેલ્યું ને બેલ્યું. રાજાનીએ
હું ખની હજારો અક્ષરવકર છતાં પોતાનાં મોટી
કાળી આંખો તદન ખુલેલીજ સળી, તેના તરફ
જોવા ક્યું.

આટલું આપણને યાદ રાખવું જોઈએ, કે
આદમદ તરફને પોતાની ભાષણને આપેલો
પ્રલામો, રાજાની ધણી બીસો, જે હું ખની કળ
તરી વચ્ચે તેને પૂરો કર્યો હતો. તે સંધ્યું આ-

નથી સાંભળવા સાથે, દરદના ચમટાઓથી તમ
રોષ તમરાઈ જતી, પથ હું કારાઓ પુરી "પ-
થી શું" આગળ બોલે "વગેરે કહી તેણે આદ
લી વાત જણી લીધી. વાંચનારને કંટાળો નહિ
લાગે માટે આદમદનો દેવાલ હું કમાં જણાવ્યો છે.

પેલાં પેકેટમાં બે ફાટેલાં મેલેલાં હતા.
તેમાંથી એક કાઢી, આદમદે નસીસ યજ પડેલી
રાજાની હાથમાં મેલ્યો. "સે બેગ જે તારી ખાતી
કર. કે આ સળી માહેલી સી, બને તારામાં કાંઈ
પથ ફર છે કે તારી માનાએ મારા સાથ જે
ચાલ ચલાવી હતી, તેથી તેની સળી સાથે લખને
ફર એમતો નહિજ હતું. પથ મારી સાથે લીધે-
લા અસખાબમાં સળી, પેટીનાં તળાખામાં પડી
રહી હતી. કુદરતે મને એનાં મરણની ખબરથી
વાકેફ કરવા પછીજ તે મારા નજર સામે મેલી
હતી, એક દીન પેટી પખોરતાં મને તે મળી
આવી, અને તેને કાઢી નાખીને તેના નાશ કરી
મરનાર તરફ કપટ બતાવું એવો મારો અવાસ
નહિ હોવાથી મેં તેને જાળવી રાખી છે.
જમનાની ગીરદેશી એ તસવીર ઉપર પ્રુલ્લી
જણાય છે તે ધણી હડી મજ છે, અને કાષ્ઠમયથી
ઉધાળે ખરાબ કરી છે. કહે છોકરી તારા મામા
તું કહેલું શું સાચું માને છે, કે હજી પથ
તેને તેમાં શક છે!

"જસ કરો બહા મદ, મારા દુઃખમાં હું તદ-
ન મરી રહેલી છું. તેમાં મને વધુ બોલી દેશન
ના કરો. મારી પકડી ખાતી યજ છે, કે તમે
મારી મરનાર માના સાધજ છે. શું તમે તમા-
તમારી મરનાર બહેને, તમને સ્વપનામાં દેખાવ
છે, કેરેલા કુદમ જાળવેલી નહિ શું મારી તોખ
મ વિષે લોકમાં હો, હા કરવાની તમારી મરજી છે?
કહો બહુ જલદી કહો, એ પ્રહા, તે બધું યજ
જન્ય તે પહેલાં. મા, મારી મા, જે પછી મુસલ
માની હોય, મુગલાની હોય તેની જાદમાં મોક
લાવી દેજે? એક મુસલમાન — પારસીયું
બચ્ચું હું હું બાની નજર સામે જણાવું તે

પહેલાં એક કુતરાંના મોઢતે મરવાણું હું પસંદ કરું. અરે જરગરતે સીતારા, કયા સખબથી તારે ચલણું 'ચદરખીનાર' ઉપર આટલા જોરથી વુ ચલાવે છે ?'

"મારી બાણજી, તેં તારું નામ રોશન કહ્યું છે. તું જે બહાદુરીથી કુખ ખરે છે તે જોઈ હું તારી કિમત ઉપર આકીન થઈ છું, એક બહાદુર છોકરી જે લાહોરથી આટલે દુર મુઠી સ્વારી કરી શકે, તે ખરેખર બહાદુર છે. વળી, તારા જોલવા ઉપરથી તને હું શાંત, નરમ ને વખતને તાળે યતાર અટકળી શકું છું. તારું નામ રોશન તે તારી મમાણણું નામ હતું, મારી મરનાર મા, તોઆહ તે મરનાર માટે અને માનથી જોલણુ જોઈએ, પણ મારા પીદરને તેણે ધણે સતાવ્યો હતો તું તે રોશન જેવી નથી એમ જોઈ, હું ધણે ખુશી છું. તેથી એક બન્ની જાકરી, જેણી આખર કરે ને મારી બહેનની દીકરી છે, તેણીને હું સોદની નજરમાં શુ કામ હલકા પાડું નહિ કદી નહિ-મે તને કહ્યું છે, તેમ તે જાણવા પહેલાં મારા હોયો કેમેશના ખંધજ રહેશે. જાણજો મારી બાણજી કે અખર સ્વપનામાં તારી માતા કેખાવ દેતે, કે ન દેતો તોપણ આ ઘાતનો એક સબંધી મારા મોમાંથી બહાર પડતોજ નહિ.

"તમારા દીકરાઓ પણ તું એ વાતથી અજાણુ છે."

"બીલકુલજ, તેઓની એક કુખ કાઢ હતી, એમ મેં કદી જણાવ્યું નથી. તારી મરનાર મા માટે મારું જોલણુ તને નહિ ગમશે પણ ઘણેજ વરસે દક્ત મે તારી આજળ, તેણીની ફરિયાદ કરી છે. સુખ યા દીકરા, બહાર ગળડ સડગાડ છે. મારા દીકરાઓ, તારે માટે મદદ લાવ્યા હોય એવું જણાય છે."

રોશન તે ઝુંપડામાંની દીકરીની નીચી ખાટી ઉપર ઝૂંક, નવખાર આંસુઓથી રડતા

જેવું. કે ગાડીમાંથી તેનો પીતા બહેરામજી મુનશી ને નરગીશ માટે રાખેલી નસીં ઝપાટામાં ઉતરી, તે નીચી ઝુંપડીમાં દોડી આવ્યાં.

હાપ, રોશન તું જેણી કિમતી પલંગા ઉપર ના રોશની બિજાના ઉપર પેદનારી, તેને આવી દોરડીની આટ, જે તારા માટે લેણુંજ, કાણુ ને કાંઈ હતું, પણ કાંઈ નહિ. એજ અખું તારો પાછો ભવ પાર ઉતારવામાં તને મદદ કરનાર હોય, કાંઈય હોયખી ?

આવી કંગાળ જગામાં આખમાં આંસુઓ સાથ રોશનને જોઈ બહેરામજીને દીબો બરાબ આવ્યો.

હા, એજ રોશન એકવાર પરવીઝ-કાંગાના આંસુથી કેટલી મુગાધ હતી હતી? તેણીને નહિ રડવા માટે કેવી ધમકારી હતી? એજ રોશન પોતાના મુખવાસી વખતમાં પોતાની આઠલીના મરીજ શુરખાઓની ઝુંપડીમાં જઈ, તેઓની કાલ લેવાનું ક્યારે યાદ થયું હતું? તે યાદ કેમ કરે તેવણુને જીવ, ઝુંપડીમાં જતાં કચવાતો હતો. તેવણુને મરીખાણની ઉબકાથી "વોખીટીય" ને વું થયું હતું. કંગાળપત જોલણીજ તેવણું ના કનું નસકોરું દોડ ધંચ ઉચે ચડી જતું. તે મી-જીજી, આપણુક, અને મુખમાં લીન ચપેલી છોકરીને આખી છ-દગીમાં આવો કડનો અનુભવ પહેલ વહેલોજ મધ્યો. કુદરત તેણીને ટુમાખીમાં કદંગા ચડાણ ઉપરથી મગડાલી, નમનતાઈનું નીચાણુ જોવા કણુલ કરવાની દરજ પાડતી હતી, પોતાના વહાલા પીતાના હાખલ ચવાથી તેણીને ધણીજ દિ-મત આવી; અને બહેરામજી મુનશી, ને જોઈ તેણીએ બરાવસા દીખાને છોડી મેલી જીવ ને ખલાસી આપી. તે જાપ દીકરીની ખાટલી આજળ ઝુંકણું મંડયે બેસી, પોતાની અંદરેમાલીજ જેવી પણ દાલતમાં કુખથી આજેજ બનેલી મેલી તું માયું પ્યારથી પોતાના ખખાં ઉપર મેલી, સાથે સાથે દયકાં ખાતાં હતા. જાપ અને દીકરી. બન્ને

તાં આંસુઓ એક બીજાં સાથે મળ્યાં. જે એક ખરેખર દીકર ઉરકેતારો દેખાવ હતો. તે બુદ્ધિ આદમદે ગુપ્ત્યુપ બીજાવડી આંખો સાથે જોયા હશે. પણ બહેરામજીનું ધ્યાન એરડામાના તે સમજાતી દાજરી તરફ ખેંચાયું નહિ.

“મારી, દીકરી તું ક્યાં? અને આ સમજું શું બની ગયું? તો પણ દણ્ય ખુલાના શુક કે તું હજી જીવતી ને સલામત છે. ઘણી જાહેશી માણસનો અભાગ આવી દુઃખ બની રીતેજ લાવે છે મારી બેટી.!” તેવજે બેધવાન પણ દીકરીને દુઃખ ઉપર દલામ દીધો.

“ઓ બાવાજી, બાવાજી, હું મુઠ. મને આ કંઝાળ જમખાંથી એકદમ ઉંચકી જવો, વન સાથ, મનનું દુઃખ જાણવા સમજવાજ મને અધિ” તે સાહેબે મોઢાલી દર્શો. મારી મગજીને મજબુત ફટકો મારવાજ પુરતે મને અધિ મોઢાલી દર્શો. થોડા કલાકમાં મેં ને દુઃખો ખમ્યાં જ, તેથી હું મોદત માટે દવણું છું.”

“દીકરા, આટલાં નજીવીમાં એસજર ના થા, લાજીદગી માણસો પાલખી સધ આવે છે, તેમાં સુઝાડી, તને ત્યાં સધ જમજે. જ્યાં ડાહરો તારી ઉકેલે માટે તૈયાર રહવા હતો. પગ બાળ્યો છે તે થોડા મહિનામાં સરખો થક જશે. તે માટે જર અને જોદમત ખચી, તને આજના જેવી હું જોરાવર જનારીસ તે સત જાણજે” તેવજે દીકરીનાં આંસુઓ નુજાતાં રહ્યું.

“અરે બાવાજી, પગને ક્યાં સેજો મજો છે! તમારા પાછળ જોજી ઉજી છે. તેને જરા ફરીને જુઓ. હાલ, મેં મારી ખરાબીના સમાચાર સાં જાણાજી” તે પોતાનાં સુઢી દસ અંજો. મારાજમ દીકરી રાખીને મોતી, બેદરામજી જેવજી પોતાની દીકરીના દુઃખમાં અટવાક ગયા હતા તેવજે રોડનના કહેવાથી પીક પાછલ જોયું તો આદમદ જમીન તરફ આંખો નમાવી. વાલેની અંજ અને જાતી ઉપર નાખી દીપેલાં ડોઢાં સાથે તેવજીને

જણ્યો થોડોકવાર નજર થેડવીને રાખ્યા પછી એક જમરી છુમ તેઓના મોંમાથી નીકળી પડી.

“ઓ આદમદ, દીતારામનો બાપ.” અને એટલું જોડતાં દાખીને બન્ને હાથોમાં માથું ધકડી લીધું.

“શું આ મુસલમાન, પોતાને મારો મામે કહે છે ને ખરુંજ છે? બોસો, બાવાજી બોસો! એ બુદ્ધિરામ મદ, મને એક મુસલમાન જોરતને પેટનું કરજ” જણાવે છે તેમાં શું સમ્યાજ છે? ને બધું જણારી આ માણસ મારાં સખ ઉપર નારાની રીસ મારે છે તેમાં તે વાગળી છે? બાવાજી કાંઈ એવું કહો કે જ્યો એ ઘણી બોટો પડે અને એક મુસલમાન માને ત્યાં અવતરેલાં બાજકની નામોશીમાંથી જમી રહું? પણ નહિ—તમારી સુપદીદી, અને ગમરાજ, આ મરડની શાંતી અને સાદન, જેણે આપેલી સામેતી, અને મારી મરનાર માતાએ, મને રાખ્યામાં દીધેમે દેખાવ આ સધળા વાતની સમ્યાજ તારેજીમાં જપ છે. ઓ! દુન્યા આપણી કેવી રચાર કરશે બાવાજી” અને તેણીએ પગમાં ધનાં દુઃખથી એક જમરી ચીચીઆરી મારી ઝુ પડી ગાળવી મેલી.

સાથે આવેશી નસ મીસ મેનસન જેણી મુજરાતીનો એક સખ પગ સમજતી હતી નહિ તેણી બાપ બેટી વચ્ચે શું વાત થક તે એક બોલ પણ સમજવા પામી નહિ અને આદમદની આંખના એકજ હસારાથી તેના બેડ બેડાએ મુપડાંમાંથી સટકી ગયા હતા. અંતે જાહેરામજીનો નસામ ગયોજો અવાજ આવ્યો.

“રોડન, રોડની દીકરા, દાસમાં મજ મુજરી થાક કરી. તારા દુઃખમાં વધારે કરતાની કાંઈ જર નય. તું એક વખત તમાર થા, અને દરેક મીજ જાણી. પોતાના માતપીતાએ દીધેલાં અવિચારી પગમાં તરફ બેડા બેટીઓએ દીકરા રચા નહિ, એવી જીતે મારી ચીખામંજી છે, મારી દીકરી, તે દરેક મીજ

કેમ, કંપ, ને ક્યાં બની, અને તે વખતે મારી અભાગ્ય બુદ્ધી કેમ કમી થઈ તે જાણવાને હું હાલો નહિ કરસો એમ હું માનું છું. મને આ મરદમાં અતિ ધણો વિશ્વાસ છે, જે પોતાની બહેનની હીકરીની એકજ નાલેશીની વાત બહાર લાવી, નખખેદ વાલતાં અટકશે ને તેથી જડે રામજી મુનથી જેવા એક પ્રુધથી, એકથી અને કે ફાયદાઓ મેલવતાં બે વાર વિચાર કરશે" જાહે રામજીએ ધણુ કદામથી, આંખો આહમદ સામે દીકરી રાખીને બોલવાનું પુરું કયું. નસ આહમદને કોઈ અજબ જેવી રીતે, ફરી પોતાની મરનાર બહેન લાંબુ પડામાં મુરદેલા ડેળા, અને નાક ઉપર હાથની આંગળી મેલી ચુપ રહેવાની ઇશ્વારત કરતી હોય તેમ દેખાવા લાગી નેને જરા વાર પોતાની આંખે તાપટ ખંધ કાઢી અને ધણી પોતાના સુદેહ અમાને હાથમાં પકડી, ખસી, ખસીને કપાળ તુછ્યુ.

‘બહેરામ મુનથી, ધણેજ લાંબે વખતે આ ધણે શાસે બાપ અને બનેલી મળ્યા છીએ. તુ મોરો માફ કરી દેવાને, નાખતી કરવાનો, કોઈને કહીથી હું નહિ દેવાના સ્વભાવથી અભણ્યો હોય, તો તારી હીકરીના બર્તણ વિષે તેણીના નાથ વિષે હું ડર રાખજે, હું મને તારા લાગવગથી ફાયદાઓ મેળવવાની વાતોથી સમજાવાની કમી જરૂર નથી. હું પણ જો મારાજ જેટલો કંગાળ હતો, તારાથી અને કેરો ખી લાભ ચવાની આશા નહિ હતો તો પણ એ વાત કોઈને ખાતર નહિતો મારી મરનાર બહેનને ખાતર પણ હું છુપાવતેજ તે ખાત્રીથી જાણજે. જરા પણ ક્યાં વગર હું તારું કામ આગળ ચલાવજે. ને યાદ રાખજે કે, તારાં આ અવિચારી પગલાં માટે મારા હોયો હમેસાના બધ રહેશે. આયો, હવે રોશનને પેલા માણસો પાલખી લઈને આવે છે તેમાં મારા બેટાબોની મદદ લઈ સંભાળથી ચુક્યો. આ સાથે આવેલી ફીરમજી તારાં દુખાડે તેમાંની નાદ દશે”

“ નહિ, ખીલકૂલ નહિ—મારા બાપ આજ મર, તે આજે ધણેજ વરસે મારી છાતી ઉપર એકાએક આવી પડેસો એક જખરે પથ્થર ઉંચકી, મને ખુલાસાથી દમ લેતો કર્યો છે. બાપ મારાં, મારા શેઠનું નીમક ખાઈ, તેજ શેઠને હું નામે શીમાં નાંખવા જેટલો બેચુઆદ હું નહિ થતો. પણ તારી બહેનના બુરસાથી હું દર્દી થઈ ગયો—તેણીની ખુનમુરતીથી હું અંગમ ગયો—અને તેણીના દયાણથી હું આજેજ બની ગયો— મારી છાતી, મારા શેઠનો નાક કરવાના યુનાદ મટિ, એક ધડી પણ ધણીઆણીથી મળતાં સખતી મેં મેળવા નહિ, છતાં તેના તરફથી મારી વશાદારીની ઇલાણી તરીકે, તેણીના મરણ ને વરસે વહી જવા છતાં નીજી સ્ત્રીને કહી ખ્યાલ કર્યો નથી.” રોશનને જે આ વખતે દુઃખથી મેળ ર બની, આંખો બધ કરી, લગમગ બેચુદ્ધ જેવી બની પડી હતી તે આ સમયે નથી સમજતી એમ બહેરામજીએ જોયું ત્યારે નજદીકમાં આવી, આહમદને બધું કહ્યું. આ વખતે એક ડોળી સાથે રોશનને ઉઘડી જવા ધણુ માણસો આવ્યા હતાં તેઓએ ધણીજ સંભાળથી તે માં અનદારાન હોકરીને પાલખીમાં ચુકવા માટે હંચ કરી, તેવખતે તેણે યતાં દુઃખથી એટલીતો કલામ કોર કરી મેલી કે તેઓ સમજાના હાથ કેજીજ વાધી, તે કિમતી બોલે હાથમાં છટકી જમીન ઉપર અફળાવે. રોશન માટે તે ધણેજ બદમખન દિવસ હતો. ધણીજ જોરાવર હોવાથી તેણી બેચુદ્ધ પણ થતી હતી નહિ, કે જેથી દુઃખના ઝટકાઓ નહિ લાગે. પાલખીના જમીન ઉપર પડવાથી રોશનને વધુ દુઃખ ચ્યું પણ તે સમયે ખમે નહિતો કહેકાણ ખમે હાથે પીસાને ખમવા સિવાય છૂટકો હતોજ નહિ અને તેમ ઝડપથી “ ચંદર મીનાર ” તરફ તેણીને ઉઠાવી જવામાં આવી, કે જ્યાં નરગીજ તખ્તક થોડાજ વખતની જામત યજી નસ કે મી નું વગર જીપાઈજની સંભાળમાં હતી ત્યાં

રોશનના ચીસા ચીસ કરવાના અવાજો તેના કાને પરગરા આવવા શરૂ થયા. એક મરણુ તોલ આગરી ઊઠકરી હતી, ત્યાં મીનારમાં બીજી એક વધી રોશન નખમી થકાય, તેવું દુઃખ ખમતી, હાથમાં ખચ્ચાં જેવી કમજોર બની જિજ્ઞાસામાં પડેલી હતી. વાંચનાર તારો દિવાસો, તે આગલી એકરે કાતીલ પથુ હાથમાં દુઃખથી નસોસ થઈ પડેલી ઊઠકરી માટે હાજર નહિ પાડી શકે!

મકરણુ ૨૩ મું.

રોશનનીના વિચાર.

તુલસી સુખ પર, સુગ પડો,

હરી હૃદયસે ભવ.

કૃપા દોષ જો દુઃખજી,

તો પળ પળ રામ કહાય.

રોશનના પગના ચાપાનું હાડકું બાંગી છૂંકો થયું સરળપન પામરને માલમ પડ્યું. ચાપાના મોટાં હાડકાને છૂંકો થઈ, તેની ડાયગી વળી ગઈ હતી. તેવી હાલતમાં માણસને યતી નેહના અતિશય જમરી દોષ છે. બહાદુર રોશનની જો મુજે મોઢે દુઃખ ખમતી હતી તેથી ડાકટરો અને નર્સો અજ્ઞ થતા; બહોરામજી મુનડી જેવ-જુને સુખ આવવા ધરમાં કેનેક હેતવંતી ધણી-યાણી હતી નહિ, કે હરોને આવકાર આવવા એક આપણુ મહોરદાર હતી નહિ, ને એક બેડી, જેણી પણ ખાસ પીંદરને સુખ આપવાની કળા કુન્નરથી અખણ; પિના તરફની મીતમાં પાછળ, અને પોતાના જીવને 'જી' માગનાર હતી. તેથી ધરનું સુખ તેાં તેવજી માટે દોષસે ને સુપકે હતું. પણ લોકમાં જે ધજાતને માન મરંતનો હતો તેથી છંરને આનંદ આપવાનું હેરતા.

ધરનાં બોહાં સુખને લીધે ધરની બહારના બહાર રોકાઈ રહેતા. ગમે તે હતું પણ આખી દુનિયામાં તેવજી રોશનને અખંડ ખ્યારથી ચાહતા. પોતાની બી. કે દીકરા, બાપ કે બાપ, મા કે બહેન, એ સર્વની હૃયાતીની ગેર હાજરીમાં તે સર્વ ખ્યારતો અખંડ રહેા, પોતાની અહેરે કાતીલ જેવી દીકરી માટેજ રોગવધો રહે-તો તેણી ગમે એવી હતી, ભૂંડી હતી, તે મીન-જી હતી, મામેતોઝાર ને અહેરે કાતીલ જેવી હતી; અંદકારમાં મરી રહેલી હતી પણ તેણીની સધળી આમીઓથી બહોરામજી માહીનગાર હતા. પ-થુ તેથી પોતાની દીકરી તરફના ખ્યારમાં એક હેસાઆર પણ ધડોડો થતો નહિ. 'હલકું' આ કીસમની દીકરી, પોતાને પેટે હોવાનું કારણ એક જીવદીન સી સાધના લગનનું પરિણામ ગંધી સધશે દોષ પોતાને માથે બેઠેરતા તેવજી મનસાંધ વિચારતા—“એક ખોટું પગલું—એકે સુક—એકે કુલને—જીંદગીમાં કુળી એક જીવદીન ધણી આણી અને જીંદગીમાં કુળવાણી? તેવજી છુકે તે ધરવરદીગારના કે મારા આ નાથકારક પગ-લાંની વાત, મારી ધણીઆણી! પોતા સાથે એક દમ દાડી કેવા પામી છે. અને તે કાષ્ટ ક્યામતમાં મારા મોંમાથી બહાર આવે નહિ” એવી જાત ના સંવાસથી તેવજી મનને મનાવતા પણ હાલ માં અહમમની એકા એકની હાજરીથી શાંતીમાં ખલત થઈ જોડે આદમરે આપેલાં વચનોમાં તેવજીને પુરેપુરો વિશ્વાસ હતો પણ “હેઠ બહાર તે કેટ બહાર”ની કહેવતમાં તેવજી ધણું માનવાવાળા હતા. તે અધુરો એકગમ રહ્યું પણ પોતાની ચહેરે નમુન દીકરી, જેણી પોતાના શરીરનો પગ જેવો અગત્યનો અવયવ હમેશ માટે બોડી બેડી હતી; ને હમેશની લગંડી બની હતી તેથી તેવજીની આંખમાના આંસોઓ સુખમાં નહિ. બીજાજીનો જો વખતનો તેવજી દીપેસો દિલસો “બાપ મોર, હાર હશે તો માલ અમલી મેરે આવશે,

પમઆપુને લાકડાના મુકાવનાં કાણુ મારેછ, હરવધ ગાઇ તો માથે ધરતી ઘણેજ ફરતી યી, ને હોંઝતી તો કોઇનું કંઈ માનવી નહિ “વગેરે બધું બોલેલું” તેવજુને મન ફેાકટ હતું. તેવજુ એકદમ ધણાજ ગભીર યજ્ઞ મયા હતો, અને કોઇ સાથ કોઇ વાત કરતા હતા નહિ. જેવજુ દિવસ-તા દિવસ ધરતી બહાર રહેતા, તેવજુ રોશનીને યમલા અકસમાત પછી મહિનો દિવસ યમા પગ બંધાર કાઢ્યો હતો નહિ. તેવજુ રોશનનો ધોલ્યો ધરી, એક કહરવંત માનવી અદાથી બેઠા હતા.

તથીનનો પાસો જે અજબ કાસમથી હલકાઇ પડ્યો હતો, તેથી રોશની અજબ યતી. મીનુ મોઠાકરમ તેને દુઃખમાં ધણેજ યાદ આવતો. મીનુને જલદી પોતનો ધણી બનાવવાની, અને નરગીશને જાતલીથી ખુદાને માર પડેથી જવામાજ કહાપણ મમાયલું છે, એવી ગણતરી કરવામાં તેથી સજા યાપ આઇ મજ. તે સુધજુ જોઇ જાણીને કમજ, તેથીમું સંકટ વનાતું યજ્ઞ પડ્યું તે પોતાના જીવ સાથે વાત કરતી.—

“અરે મીનુ, કહીથી લંગડી સોને પોતાની ધણીઆણી કરે ? હું મુજ, વળી એક મુસલમાન માતાના પેટનું ફંગદાં બસ એટલુંજ ગણ્યતા, એ મારાથી કમકમી ફર જશે. એના મતની વાત હું બસાવર જાણું છું. એ ગમે એવા કંગાળ સોને પોતાના તાપને હેવાની માથેક કરશે, પણ તેમાં કશીયો રીતનું હંબગ પસાર થવા દે, તેમાનો એ આદખી નથી. મારા ખુદા. તે મને કહી વચનસર ચેતવણી આપી નહિ? અરે તે મને નહીવી, નાની નાની યોકરો ખવાડી ખરે રરતે મેલી નહિ! મારો આંખ ઉપર ફરી વળેલો અદકારનો પરદો તે શાઇમી વખત અવાટમાં હંચકી નાંખ્યો નહિ. મને તકાજરી, અને હેંકરાઇ ની વાતાવરણમાંથી કુધારા મારતા અટકાવી નહિ! અરે મારા પરવર, નહિ, નહિ, નહિ, નહિ

તને હું બલનામ કરું છું” તે તો મને હાજરો તક, મારી મમફરીને તોડવા—મને નમનનાઇનું નીચાણુ કથુવ કરવા—મને સુધારાના શોખર ઉપર ચડવા—મને નાચતી ખાલીમાં ગભરી પડતી અટકાવવા—તે તો ધણીથી તક આપી, પણ મેં મીજામમાં મરી રહેલીએ, મેં હેંકારમાં અથાઇ રહેલીએ—મેં શીશીઆ-રીમાં કુલાઇ રહેલીએ—મેં માલ મીકકતથી મસ્ત બનેલીએ—મેં જર ઝવાલીરીમાં જમેલીએ હાજરો હપકાર માની તે તકોનો લાભ લીધો નહિ. એ પરવર ! જે કે પરગણુ બનવાને તે મને કેટલી બધી સવડતા કરેલી ! પણ હવે મને સુધારવાજ તે આ શિક્ષા કરેલી લાગે છે ! કોઇ પણ ચીજ જે મારા ઉપર, મારા મુખના વખતમાં અસર કરી, મને સુધારવા નહિ પામી ને, મને લાગેછ કે મારી આ બપાકર માંજી મને શીખવી ચકરો. હાથ, હાથ, રોશન મુનશી હવે હું એક આગલી અધંગ ઘોડેસ્વાર નથી રહી. મારી માનીતી મિત્ર ભિજતી અને મારા નીમકહલાલ દોસ્ત “દોઝાવર” કેવાં નચીતાઇથી જમીનનાં પેટમાં તમે પોટ્યાં છો ? અરે ? અરે ? તમારી આ શેઠાણીની ગતી પણ તમારા માફક કેમ ન થઇ ? ઘોડેસ્વારી, હાથ, વહાલી ઘોડેસ્વારી, તને છેલ્લી સલામ, આ, લંગડી રોશન મુનશી રાઇડીંગની કસરત વગર હવે મુજારો તકદીર બસ તકદીર નહિ તો બીજું શું ? મારો જેમને છતાં, મારી કાંતી ખુનસરતી છતાં મારા આપના પેસા તથા ખાનદાન છતાં તેના લાજવગ છતાં હવે પછી હું એક ખાટલે પડેલી લંગડી રોશન મુનશી બનસ અને મારી સર્વ કારકીરીની ધ્યાનમાં લઇ મારા તરફ કાણુ નોશ ! મારા વહાલા પીતાજી, મેં તમેને સુખી રાખવાને કેટલા ઉપાયો કરી લગામયા હતા ? નહિ, વિવનકલ નહિ. એકે નાહ ! મેં કહી દરકારજ તે વાતે કરી હતી નહિ. એ કેવું ચરમ બરેલું ! મારા નાંચાલ જેવા

ખાવા જેઓ મને એક રાણીની માફક સુખ આપવાનું કરતા. તેવણનો ઉપકાર મેં કદી રીતે વાળ્યો ! કોઇ દિવસખી, તેવણ માટે મેં માખાના એ સખુત વાપર્યા નથી. અને આજે-આજે તેવણ મહિનો મહિનો દિવસ થયા મારું માથું પકડી મેઠા છે. તેવણની લાડકી દીકરીના દુઃખમાં તેવણ દુખી ગેયા છે. મરીખ ગાય જેવાં બીખાઇછ તેવણ તરફની મારી સતાવણીઓ જમરી હતી. અરે એ કિલસોજ, મા તોલનાં મારાં સર્ગાં તરફ થી, હું ચઢાતે તો કેવો પાડો પ્યાર મેલવી શકતે ! મને કાંય નહિ એ બીખાઇછનીજ હાથ નાની હોય ! જે હોય તે મારે તે મુગે મોઢે ; કશા પણ બડબડાત વગર ખમવુંજ જોઇએ.

“ પેલી પરવીઝ કાંયા, એ તોને હું મારું એક સાધન કરવા માગની હતી. મીનું મોઠા ફરામને હું તેના પ્યારમાં નાખી, એક હેલ્લી પડીએ હું પરવીઝ મારફતે તેન પ્રેમ ઘેરો ગના વાધારી, હેલ્લે તેને રંછવા કરવાની પાષી મસુ-ત્રીઓ કરતી, ત્યાર પછી લગ્નટાઇ ગયલા સંજે ગો ખાનમાં લઇ, બનાવતી નરગીર તજાકના પથા નજદીક આવનાં મોહતથી હરખાઇ દરખા હ બધ તે દરખતે શાંત પાડવા સાંજે સુધી ઘોડેસ્વારીએ જઇ આવવાની, અરે સ્વારી દરમ ન એકાંત રસ્તાઓ ઉપર, હરખતા ગોટે ગોટા-ઓ ને ધુગના ધુગારાંઓ ઉડતા કરી, ખુશ લહેરમાં લાન થઇ, હું ઉછળનાં છાગરે જતી હતી તે વખતે તે ખુદાઇ ફરાની અસરથી, તે મહાનાગીના કરેલા તાકીંદના દુકમથી મારો તોજ દરખે. તેજ ધુગના ધુગારાંઓમાં હવે કરી; એકદમ સમાઇ જઇ, આખર ધુગ ખતી ગયો ! હાથ—ખાયા, બંગ, અને સૈંદર્ભ, મારા માટે નાશ પામ્યાં. હવે જો કોઇમી ચીજ, મને આ દુન્યામાં મારી આવી લંચરી હાસનમાં મને મલ્લ કરી શકે તો ફક્ત, મારા તરફની ગીબજો

તરફ દેખાવામાં આવતું પરગણપણું, નમનનાઇ, ને માયા છે. એ ખુદા, મારા આ એકરેકાતીય સ્વભાવ પર આગ મુક ! મારી દેઠારાઇને . સળગાવી દે ! અને અગરવતી જેવી જતી ભોગ આપનારી બનવાને મને તું બુદ્ધિ આપ જે અગરજતી પોને જળી જતાં બીખાને પુશ્યો આપે છે.

“ અરે દુઃખથી હું સિંહણ એક ખારી બની છું, હું એક વાપણ ગાય બની છું; એક તીછણ, એક નાનાં કુતરીયાં જેવી નરમ થઇ ગઇ છું. અરેજ હું શાંતીની શોધમાં છું. હું હવે બસાંઓની દોસ્તી માટે તમણું છું પણ ને અધું હવે મને કોણ આપશે ! હજી નર ગીસ આવી નહિ. એને આજે એકધું મોડું કેમ થયું. એના વગર હવે મને એક પડી માસણું નહિ પોતાના છવસે લંબાણ વાત કરી બગા પો કરી, દુઃખથી સુધરી ગયલી રોશનીએ હવે આંખો વીંચી ઉંધાવાની તખતીજ કરી.

“ અંદર મીનાર ” માં કાંઈ અજબ સંદેહ થયું હતું. રોશનને પાલખીમાંથી બિહાને સાવી નાંખવામાં આવી હતી, તેજ રખતની નરગીર તજાકની હાલત સુધરવા માંડી હતી અને ત્યારપછીના આઠ દિવસમાં પક્ષગ ઉપરથી ઉઠી રોશન આગળ જઇ શકી હતી. આ તેના ઘરી રમા થય્યા અચ્ચુય ફેરફારથી ડાકટર પણ હેર ત થયો હતો.

પોતાના ગામને હાથ ઉપરના મોઠા હાથ ને-હ, દુઃખથી તે દુઃખો ઝીરઝીર રડી, પણ બી-ખાઇછને દિવાસો તે થી માટે તેવાજ હતો. નરગીર તજાકના મનમોહન ખરાસાંથી, પરમાના ફેરક નોકર ચાકર વગીકનો પણ ફરા ઉશકેરી રાગી હતી.

કોણ સંરચ ?

(એક કુટી વાતી)

લખનાર-દીનાં (નાગપુર)

તે કુશાદે બંગલાનાં એક ઝોરડાની સીટીંગ ઉપર અજવાળુ નેહ નેરે દેરપત જાગૃત થઈ શીજાના ઉપર ખડો બેઠો. તે રોસની તેનો આપ દેરપત કે ને એક દીવસ આગમન લાડન ખાતે ઉપડી ગયો હતો તેનાં “સ્ટડી” રમમાંથી પ્રકાશ પડી હતી.

તે બુઝોરગ પીતાએ પોતાનાં તે બાર વર સના બાળકને ધર ઝોડની વેળાએ તેને ચીતાવ્યો હતો, જે કાંઈ પણ બિડવા જેવું નહીં પણ હું મારો સ્ટડી રમ સલામતીને ખાતર બધ કરી જાઉં છું. જનરલ દેરપત તે સમયમાં દેશનાં બસામાં આગેવાની બધો ભાગ સમજવો હતો અને તે બાળક બેઠો સારી રવેસે જાણતો હતો જે તેનાં અગમ્યના દસતાવેળે તે રમમાં બધ દતા.

જ્યારે તે જાગૃત થયો ત્યારે રાતના ત્રણને અમલ હતો અને તે રમમાં કોઈનો સંસારો માલમ પડતો હતો.

તે આદમ શીજાનાંમાંથી હાથે ને એક પણ બીચાર કરતો થાવ્યો, જે ખરેખર તે ઝોરડામાં કાઢ હોય તો તે કેમ તેઓની સામે ગમે-એમ બીચાર કરતો તે સંસારન ધીમેથી દાદર ઉતરી ગયો, અને તેના આપનાં સ્ટડી રમનાં ઝોરડામાં તેણે શું નેહું ? તે ઝોરડામાં બે માણસો ઝડપથી શોધ મલાવના અને સમજા દસતાવેળે એવી રીતે વેર બીબેર પડેલા દતા, કે જેથી તે ચતુર બાળક તુરત સમજી ગયું ને તે ત્રાકીત માણસો તેનાં આપનાં દસતાવેળે માટે ખાસ અવેલા હોવા જોઈએ. પણ દજીર તે કાં-

બી વધુ બીચાર કરે-તે આગમ્ય ત્યાં અજાણ પંથરાઈ રહ્યું અને તે ઝોરડાની બાજીમાંથી તેણે તેઓને બાહાર આવતા દીઠ અને તુરત તે પોતાનાં બચાવ અર્થે દીવાસની બાજે હમો. પણ તેણે પોતાનો બચાવ મોડો કાપી હતો, કારણ ને મેમાનાં એકે તેને જોયો હતો અને જેવા તેઓ બહાર આગ્યા કે એકે તેને અગચીમાંથી પકડી બહાર ખેંચી કઢાવ્યો અને પોતાની બાજામાં તે કાંઈ બાબતો, ‘એકે પછી તે બાળકને ડાંગસીમાં કહ્યું ને’ ‘હમો તતે સાથે કાંઈ જાણે છીએ.’

નેરે કાંઈ જોઈયે નહીં, પણ મુગો મુગો તેઓ સાથે ચાલુ મુક્યું ‘યોહું’ બાધ્યા ન કહે કે તેઓ એક મોટોરકાર ઉભી હતી ત્યાં થોડાં કે જેની ઉપર C. H. M. S. એવા અક્ષરો લખેલા હતા. તેઓ તે બાળકને ત્રણ અંદર બેઠા કે પછી ઝડપમાં ચાલુ મુક્યું. રસ્તામાં તે બાળકને આજુબાજુ નજર દેંકતો જોઈ એકે તેને કહ્યું “ને હુમ પાડી કોઈનું બી ધ્યાન ખેંચવાની હિમ્મત કરતો ના” પણ તે ચતુર બાળક પણ સારી રવેસે સમજાં હતું ને એવી કંઈ બી હીતચાલ કરવી કોઈ હતી કારણ તે કાર કણી ઝાંચે જતી હતી, અને તે ઉપરાંત તે બાળકને ચિરજ હતી જે ન્યાં વેર તે તેઓની સાથે મુપકીરી અખત્યાર કરી રહેશે ત્યાં વેર તેનાં આપનાં દસતાવેળે ને તેઓ પાસે હતા તે સલામત રહેશે.

એમ આખી રાત મુસાફરી કાપા પછી સંહારના તેઓ ન્યુકાસન આવી પુગ્યા અને

કાર એક બાજુ હમી કરી તેઓ એક દોટલમાં નારતો થવા ગયા. તે દોટલમાં દાખલ થવા આ મનજી પેલા એક ચપ્પે કે જેને "કાર" માં પણ તે નિર્દેશ બાળકને ધધરાવનાર કહ્યું હતું તેણે તે બાળકને એક વીંટી કે જે તેના આંખના ઉપર હતી તે ખતાવી કહ્યું જે તે કાંઈથી કાઢીને તેની દાસત રીથે ચેતાવશે તો તે દુસ્ત પેલી વીંટી કે જે એકરી હતી તે તેના ચરીર પર દાખી તેને મારી નાખશે. અને હજી પણ તે નિર્દેશ અને હિંમતવાન બાળકે ચુપકાદી પકડી. દોટલમાં તેઓ સાથે નારતો થવા બેઠો. તે ચપ્પે તેઓની વાતમાં મશગુલ હતા ન્યારે જોઈને પણ આસ પાસ નજર ફેંકતા તેઓની બાજુમાં બેઠો હતો. એમ કરતાં તેની નજર ત્યાં એક બીજા જગ્યા પાતળા આસામી ઉપર પડી કે જે દેખાવે એક સોલજર જેવો લાગતો હતો. તે આંસાં બાળકને એક વિચાર મુજબો. તે ટકોરા મારી બાંતરતી કરી જાયતો હતો—કે જેને Morse Code કરી કહે છે.

તે મુજબ પેતાનાં ચમચા વતી કાંઈ યોગ્ય માયા—

"તમે સમજી ચકો છો?" તેણે પુછ્યું. અને તે કહેવા માટે થોડીક પણ થોળ્યો—ગોયા તે આસામી સમજતો ન હોય. પણ એકાએક તેણે આંગળીઓ મારી—

"હા, મારી મદદ જોઈએ છો." તેણે પુછ્યું.

"મદદ" — તે બાળકે ગોયા બેઠેલીથી ટકોરા મારતો ગયો.

"મારા બાપ—જનરલ હેરપત. અને આ માણસોએ તેમનાં દસ્તાવેજો ચોર્યા છે. કાણ જોઈતો તેઓ મને ક્યાં લઈ જાય છે જો—" પણ હજી ને પુર કરે તે આગમન થ તે ચપ્પેએ અટકી જઈ તેનાં તરફ ઘૂસમાં જોયું. જાણે તે ચમચો અકાદી તે તેઓને ચીડવતો હોય તેમ કરવા લાગ્યો કે એક તે ચમચો દૂર ડહારી નાંખ્યો,

"કમબખ્ત કાંઈ સીગનલ કરે છે"— તેઓમાંનાં એકે જલનથી કહ્યું "અબરાર?" પણ જોઈને જોશમાં કુદી પડ્યો અને ટેબલ વિચેર ઉમલાવતાં ચોરમને નાકે જઈ ડહો. ન્યારે પેલા સોલજર ધીમેથી બાદમાં બધે ક્યું અને તેઓની સામે પીસ્તોલ ધરી ડહો. "એક પણ પગડું આગળ મરસો તો તમારો જન જશે"—અને બેઠે પ્રશ્નમાં બતાતા તે જવાબેન હાથચારથી બોધખાતા હતા.

ન્યારે જનરલ હેરપત પાછો ફર્યો ત્યારે તે બે ચપ્પેને તવંજર જમન તરીકે ઓળખ્યા—જેઓએ ધણી અગત્યનાં લાઘવનાં દસ્તાવેજોનાં દુશ્મનીથી ચોરી મળી હતી, અને જો તે નાના બાળકે આંસાંની વાપરી ન હતો તો તે દુશ્મનોનાં હાથમાં જઈ પડતો.

નાનો જોઈને ખુશીથી હાજતો હતો. ન્યારે તેના બાપે તેનો ઉપકાર માન્યો "ધણી વેળા મને લાગ્યું કે તું ખરેખર દુસ્પાર છે" તેણે કહ્યું "હું" એવો જોખમ ખેડવા માટે ગધેડો હતો. ન્યારે જાણે કું સૌ કરતાં મગર બાપ છું."

સુખી સ્વપ્ના

"કેમ બાળે તું કાંઈ ધણી જલમાં છે સુના?" પોલાંએ પુછ્યું. "દેખીને જલમાં સપડાંઓ કે શું?"

"અરે નહીં. અમુને તો તોચકમક પડી છે" એના બોલી, "પણ હું" જેની સામે લગનનો કાલ તોડ્યા સારું કરવાની માંક્ય તેમાં થોડી રકમ મળશે તેના પ્રશ્ન પચાલમાં હેલ."

(સોલન)

“ સિનેમાનું સંકટ ”

યાને

“ પ્યારની ચાર આંખ ”

સખનાર “ હુરમીશ ”

“ મેરી ! વહાલી દીકરી ! મેં તુને વારંવાર કહ્યું, ને તારો અભ્યાસ કરી, તું માસતર પીટરને વીદાય કરવા, તેમની પાછળ બાગમાં ના જા ! ” માતાએ કહ્યું ”

હાં માયજી ! માહરા વહાલા શિક્ષક, કાંઈ જેવાતેવા શિક્ષક નથી, એવનના ફક્ત શિક્ષણથી મને પછીજ ઊંડી વિદ્યાજી મળી છે ”—મેરીએ પ્રત્ન જવાબ વાલ્યો.

“ તે ગમે તે હોય ! પણ તારા બાપ, જોનનું મને મડી મડી કહેવું છે ! ” માતાએ કહ્યું.

“ મારા પિતાજી એવું મનમાં ને સારતી ગિમ્યા છે તેમાં એવનનો વાંક જવાપણ ન કહેવાય ! પણ એવનના ખેરખાહ મિત્ર મી. મેક-નઝીનો કહેવાય ! ” મેરીએ જવાબ દીધો.

“ હાંય ! તેવનને હાંય બદલામ કહે છે, ખીચારા કેવા જોશ, અને રાંક ” માતાએ કહ્યું.

“ સરોવરના કાંત પાણીની તળેડીએ શું હોય છે તે આપણે જાણતા નથી. નિર્મલ સુનેલા એને ધરતીકંપનો આંચકો અચાનક લાગ્યો, એ મૂંઝે બજાર દોડી નથી, તમે પોતાની મેલેજ નેશો ! હું એટલુંજ વહાલી માતા તમેને કહું છું ને હું કદી એવું કામ કરીશ નહીં કે જેમાં મારા માત્ર પીનાને કાંતને કહેવું પડે ! ” મેરીએ જવાબ દીધો.

“ ગણ કાલેજ તારા પિતાએ તને માસતરના કાંતને શુભાખથી સંગરતા જોયા ? ” માતા જોડી.

“ ત્યારે તે પિતાજીએ જાણવુંજ જોઈએ કે શુભાખના શણગારમાં સજ થાયે તે મદદશ કેવો દોવો જોઈએ. ” મેરીએ જવાબ દીધો.

આ વાનને મળો વખત વહી ગયો, ને અર સામાં મી. મેક-ઝીની કાનાસોરીથી, મી. જો-નનો વસવસો પોતાની દીકરી ઉપર વધતોજ આવ્યો કારણ કે “ મેકનઝી, મેરીને આહતો હતો, પારો ચિચોડા સારા દતા, ” અને મી. જોન જરા બાહુચમાં લલચાયા દતા.

મી. મેક-ઝીએ એક ચોટકું માણ્યું, જેમાં એવી ખતલમ હતી કે, મેરીના માસતર મી. પીટરની આંખની કાંઈ સેવડી કરરી અને તેને અલખામનો જનાવવો.

રાખેના પ્રમાણે તેઓ ને જોરમાંમાં રટડી કરતા દતા, અને રટડી ઉપરથી કાણ નીલી કાણી ” આપતી હતી (કારણ તેઓ પ્યારથી ખરેખ ખંધાયા દતા) તેવામાં અજોર પીટરના કાનમાં “ કરરરરર ” અવાજ આવ્યો તે સમજી ગયો અને મેરીને કહ્યું—“ વહાલી, અવાજ સમજે છે કે ?—(તેણીએ અમારતથી ના પાડ્યું)—આપણા કામને સંજોગેનામું સેવવો છે, અને સેવવ

છે. (મેરી ગભરાઇ ગઇ) ના ડીપર ગભરાતી નાં
હું એનો રસ્તો કરીશ.

મી. મીકેનઝી ખરું કહેા તો સીનેમેટોગ્રાફની
શીક્ષમ ઉતારી ગયા. તેવને નાના સેન્સને તદ્દખીરથી
ખાકેરામાં ગોઠવ્યો હતો. અને પોતાના કામમાં.
ફાવ્યા હતી. તેવન શીક્ષમ ઉતારી, તેને (રિવલ્વર)
યાને ફવામાં ધોઈ, તેને દેખાડવા જેવી ક્લાસતમા
ખનાવવા ખાતર, એક જાણીતા, સીનેમાના આ-
રટીસ્ટ પાસે ભાડ ગયા, અને સધળો ખર્ચ આપી,
તે બધીજ સરસ રીતે ધોઈ, ઉતારવા આપી
આવ્યા.

જ્યારે આ વાત ખનતી હતી, તેટલા વાડીમાં
ખીજને સીનેમાં તેજ સાંજે કોઇનાખી જોવામાં
આવ્યા વગર સેવાયો. એ ત્રિય વાંચક ધ્યાન
રાખજેન

અંધારા છવના મી. મીકેનઝીએ, આગ્રી-
રટે જે શીક્ષમ તૈયાર કરી આપી, તેને જરાખી
વધારે સાંજે વખત ન રાખતા, તરતજ દેખાડી
દેવાની તૈયારી કીધી.

મી. જોનના ધરમાં એક નાની પાર્ટી,
નજદીકના - રનેદીઓને તેમાં ભાગ લેવા
બોલાવ્યા હતા.

મી. પીટરને પથુ બોલાવવામાં આવ્યા,
પથુ શીક્ષમ ચલાવવાની અગાઉ, મી. પીટરને
મી. જોને રજાજ કીધા કે, "તેઓએ કહીખી,
મેરી સાથે, હુંકે સીધી હતી કે નહીં? જે એ
ખાલિસ દીસથી એકરાર કરવામાં આવે, તો મી.
પીટરને મારી મસે?"

મેરી તેમજ મી. પીટર, આ સાંભળી હસ્યા,
અને સેવાજ દીધો કે "એવું બોલવા મારે મી.
જોનને શું કારણ મળ્યું?"

"તે તમેા હવે જોશો" મી. જોન છેડાયા.
"આશો મી. મીકેનઝી, તમારે મશીન ચલાવો?"

નાના સફેદ કેનવાસના સમયોરસ ટુકડા
ઉપર સીનેમા શરૂ થયો-પ્રથમ ખાખનો દેખાવ

નજરે મૂક્યો-પછી મેરી ખાખમાં આવતી જણા-
ઇ. તેણી આવીને ખાંક પર બેઠી-ચોપડી વાંચ-
તી હતી-તેવામાં મી. મીકેનઝી આવ્યો-મેરીની
પકડેમાં ગયો-હસીને સક્કામ કીધી-શોકહેન્ડ
કરવા હાથ લંબાવ્યો-પથુ મેરીએ કહ્યું જોયું હો
યજ નહીં તેમ કીધું મીકેનઝી છેડાયો-(મરીજ બી
ચારે મીકેનઝી એવો તો દીગમુધ બન્યો કે શી-
ક્ષમ અટકાવવાનું જાન રાખ્યું નહીં.)

પથુ શીક્ષમમાં ત્યાર પછી આવેતી 'રંગત,
એવીતો હતી, કે તે ગુરસાથી જરાકયો 'કાવત્રુ' -

પથુ શીક્ષમ જોવા, આવનારના ખનમાં
ઔર વિચાર આવ્યો. તેઓ જોઇને ધ્રુમ હસવા
લાગ્યા. પથુ મેરીના માત ખીનાને ગુરસો રહ્યો
નહી. તેઓ મી. મીકેનઝી ઉપર ખુબ જખાજ્યા,
અને તેવનને આખખી શીક્ષમ દેખાડવા, અથવા
ફેરવવા, ફરજ પાડી જે સધળી જોતા, જોનારો
માં ભારે ખુરાશી તથા દુરેરના પુકારો થયા.

વાંચનાર 1૭ જેતી ગયો હસો? શીક્ષમમાં
આપણે સામસી આવ્યા તેમ મી. મીકેનઝીને
મેરીનો શોકહેન્ડમા હાથ ન મળતા, ઉરકેરાત
પેડા થયો અને તેવન મેરી ઉપર તાણા જાણી,
પછી ધાક ધમકા, પછી અંગ ઉપર ધસી તેણીને,
બાથમાંથી પકડી, અપમાન કરવા જતા હતા
તેટલાં મી. પીટર દોડી આવ્યો. મી. મીકેનઝીને
પકડી ગિયે નાખ્યો. અને ત્યારેજ મીકેનઝીને
જાણે જાન આવ્યું હોમ! તેમ ઉઠી માર
માખવા પડ્યો. તેને મેરીએ શોકહેન્ડ કરી વિદાય
કીધો. અને ઉસકેરાયલી મેરી ખાંક ઉપર-કમ
સેવા બેઠી, જ્યારે મી. પીટર બધીજ માનની
અદાથી હોમો રહ્યો.

આ સધળી રંગત સીનેમામાં સધલા જોઇ
વળ્યાં ખીચારે મીકેનઝી પાણી પાણી થઇ રસવા
થઇ, જહાર પડ્યો. અને કોઈના પ્યારની વચ્ચે
હઠી ન આવવાનો કસદ કીધો.

જ્યારે થોડા દિવસ ગયા પછી મલતીપીતામી બારે ખુશાલી વચ્ચે તેઓની દીકરી મીરાસીસ પીટર થઈ.

જ્યારે સગનના પત્રિક ગાંધી જોડાયા, ત્યારે મી. પીટરે ખરી હકીકત કહી સંભળાવી. જેથી કશો ઉપાય રહ્યો નહીં.

“હા પણ ત્યારે, પીટર. તમેએ એક ગંભીર ચોકડું કીધું.” મી. જોન સમાર કરડા થઈ બોલ્યા.

“નહીં—શીલમ સેવાનો મી. મીકેનઝીનો હલકો ‘રેસ્ટ’ કહેવાય. જ્યારે ચક્રારી શીલમે નાદર ‘રેસ્ટ’ થી નાદર રંગત કેપાડી હતી? સમજાવોની દસી વચ્ચે વખત પસાર થયો.

“તો પેલા સોરાળ પર સગનનો કાલ તોડવાની ફરવાદી માંડી તેમાં ટુંટી તે તુને આખી રકમ મળી ખરી કે પીલાં ?”

“હા, હું મારા વડીલ સાથેજ પરણી ગયો.”

ઠોકક લાગી હોયો !

કુમ્મી.—જયી જંગલો મને જોતા વારજ મારા પગ આગળ પડ્યો !

કેરી.—મરેરે હજુર તુને લાંબા પગ કરીને બેસવાની આદત ગઈ નહીં? જયારને તારા પગની આંટી લાગી હોયી. ?

શાની જરૂર વધારે છે ?

બાપ—(નિહાનીના ઉમેદવારને) મને તો એક એવું માણસ જોઈએ છે કે જે હું કહું તોમ કરે. બહુબર ધંધો કરે નહીં. સામણુ બોલે નહીં ને બસ—

“બાપજી, તાહરે તો તમુને એક તાજેદાર ધણીની ધણી નર મેછી.” ઉમેદવારે એટલું કહીને ચાલતી પડડી.

મી. પીટર સિનેમાનું કામ સરસ જાણતો હતો, તેણે જે શીલમ આપણે સાંભળી ગયા તે તેણે ઉપગ્રહી હતી. અને આખા મી. મીકેનઝી ના કપડામા બનાવડી મીકેનઝી ઉભો છોડી દતો. અને ખુદ શીલમ જ્યારે ધોવાઈ તેપર ગયા ગઈ હતી, ત્યાંજ તે ધોવાય તેની આગમજ, પોતાની શીલમનો બોક્ષ સુકવામાં આવ્યો હતો. જે ફર્મા ખાસેક સાથે મી. પીટરને ધાડો સંબંધ હતો. એ રીતે મી. પીટરનું કામ સરંજામ થયું હતું—પણ આપણને વીચાર આવે છે કે એ કામ ખોટું થયું? પણ પાછો જવાબ મળે છે કે “ખાર માટેની હરીફાઈમાં સમજાં હોય ખારાંઓને સ્વાધિન છે.”

બહેનશતમાં જરો કે હોજખમા ?

વેણીલાલ મહેતાજીએ છોકરાઓને બહેનશત અને હોજખ ની સમજણ આપી. પાંચે ક કલાક સુધી માંધાજખજી ક્યાં પછી તેવણે છોકરાઓને પુછ્યું.

“હવે જે છોકરાઓ બહેનશતમાં જવા માગતા હોય તેઓ ઉભા થાય.”

જેમી નામના એક છોકરા સીધાજ બધા ઉભા થયા.

“કેમ અધ્યા જેમી તારે શું બહેનશતમાં નથી જવું.”

“નહિ સાહેબ ?”

“કાંય, નહિ કાંય.”

“તો સાહેબ આપ બધા છોકરાઓ ક્યાં અને ખુબ મારેજ ને હેરાન કરે છે, તો ત્યાં એ લોક બધાઓ મારી સાથે આવે તો તાંહણી મને હેરાન કરે. એ લોક તાંહ જવાના હોય તો મારે એ લોક સાથે નથી જવું.”

(ચોબન)

જર્મન જસુસ.

(જર્મનીની ભેદી હીલચાલનો એક સંકેદ.)

ઈંગ્લાંડમાં જર્મન કાવત્રાં

(શુભશન માટે ખાસ)

એ બાલ.

આજ વર્ષો ધયાં જર્મની મુરોપમાં એક મોટી લડાઈ જગાડી પોતાનાં બળતું સર્વોપરી-પણ્ય બતાવવા વળખાં મારી રહ્યું હતું તે જાણીતી વાત છે. છેકરી ક્રાન્સ વિરુદ્ધની લડાઈ પછી ક્રાન્સ અને રશિયાને સદરખદર કચડી નાંખવા તે અધીરાઇથી કોશિશ કરી રહ્યું. જાપાન વિરુદ્ધ રશિયાની લડાઈમાં રશિયાની યકિત જણાઇ આવતાં, આછલી તકનો લાભ લેવા તેને વધુ મમત્તું હતું કેમકે સુમેક પછી રશિયાએ પોતાની શુભ યયત્ની કૌતિ પાછી પ્રકાશિત કરવા જન્યતાં વગલાં ભરવા માંડ્યાં હતાં. ઓસ્લીયા અને છ-ટલીને જર્મનીએ પોતાના પક્ષમાં હીધેલાં હોવાથી ક્રાન્સ અને રશિયાને કચડી નાંખતાં તે-ને સહજ પશુ વિશ્વ ભાગે તેમ ન હતું. કુન્ધા માં પોતાની નામનાનો ડંકો વગડાવી એક મહા

ન સાહનશાહત રચાવવાની જર્મની અને તેના હાજના સાહનશાહ વીલીઅમ પાંચમાની હુમીદ હતી પણ તે હુમીદમાં સૌથી મોટી નડતર બ્રિટિશોની હતી. બ્રિટિશોની કૌતિ, બ્રિટિશોની જા-હોજલાલી તથા કુનેહ જર્મની અદેખાઇથી બળી મારતું હતું. કોઇ પણ કારણે તે બ્રિટિશ સાહન-શાહતને કચડી નાંખવા આગ્રહ હતું. ક્રાન્સ અ-ને રશિયાને તાબે કરી ઇંગ્લાંડ પર હુમલો કરવા ની જર્મનીની ધારણા હતી. અંગ્રેજો તરફ જ-ર્મનીનો એટલો કહેર હતો કે નિશાળમાં જતાં બાળકોને વડીક સરઆતથી લેવું જ્ઞાન આપવા-માં આવતું હતું.

નજીકના ભવિષ્યમાં ઇંગ્લાંડ પર હુમલો કરતી વખતે પોતાની હીલચાલોને કદી ખી અલ વલ ન આવે તે માટે જર્મનીએ પોતાના જસુ-સોની ફોજને ફોજ શ્રેષ્ઠ બ્રિટનમાં છોડી મુખી હ-લી. ધારણા મુજબ આ સંખ્યા પાંચ હજારની હતી. આ જસુસો જોએ જો ને ટેકાણે વસવાટ કે-

રી રહેતા હતા તેમને જે તે જગ્યાનો બેઠ વાતો
 કૃમધા વખતે જોઈતી સામગ્રીઓની દરેક
 માહિતી મેળવી આપવાનું કામ સોંપવામાં
 આવતું હતું. આ જાસુસોની દેખરેખ
 'ઇન્સપેક્ટરો' રાખતા હતા જેઓ દર
 માસે તેમની મુલાકાત લઈ તેમનું કામ સોંપતા,
 તેમના રીપોર્ટ લેતા અને તેમને ખાસિક પગાર
 આપતા હતા. આ પગાર માસીક રૂબા દોઢસોથી
 પાંચસેનો હતો. જેવો જેવો જાસુસ તેવો તેવો
 તેનો પગાર હતો. જાસુસ તરીકે સ્ત્રીઓ પણ
 મોટી સંખ્યામાં કામ કરતી હતી.

આ જાસુસો ખાસ કરીને જર્મનો તો હતાજ
 નહિ. તેઓ જર્મન ઉપરાંત બેલ્જિયન, સ્વીસ
 અથવા ફ્રેંચો હતા અને જૂઠા જૂઠા ધંધાને લગ-
 તા હતા. દરેક જાસુસને નંબર આપવામાં આ-
 વતું હતું અને તે પોતાના નંબરથી ઓળખાતો
 હતો. દર ૭ માસે જર્મન છુપી પોલીસનો વડો
 જેના હાથમાં આ ખાતું હતું તે દરેક રિપોર્ટ
 તપાસતો હતો અને જે જે જાસુસ તરફથી અગ-
 ત્યની ખબરો મળતી તે તેના પગારમાં જોડતો
 વધારો કરી આપતો હતો. આ લાલચે જીરવો
 મહેનત થતી હતી.

ઈંગ્લાંડનાં જાસુસોના વડા તરીકે એક જ-
 મન કામ કરતો હતો કે જે પોતે ઇન્સપેક્ટરોને
 ચોકક્કસ હુકમો આપતો હતો અને ઇન્સપેક્ટરો
 જાસુસોને ખબર આપતા કે જેઓ આખા
 દેશમાં ફરી વળેલા હતા.

ઈંગ્લાંડે છૂટાપણાનો દિમાગથી હોવાથી
 આ જાસુસોને દરેક ક્ષત્ર મળી જતી હતી.
 તેઓ ધમધોકાર સાહુકારીયા પોતાનું કામ કરતા
 હતા. ધીમે ધીમે આ જર્મન ઝેર તરફ ઈંગ્લાંડનું
 ધ્યાન ખેંચાયું અને જર્મની ઈંગ્લાંડ ૧૯૧૬ કેપી
 નજરે જોવું હતું તે મહરની વાત યદ્યપી હતી.
 છતાં ઈંગ્લાંડ જર્મન જાસુસો પર કરો પછુ
 અટકાવ નોંખી શક્યું હતું નહિ. અને તેનો લાગ

જર્મન જાસુસોએ જાકુ લીધો. બ્રિટિશ દરિયાઇ
 સર્વોપરી સંતાને ધોક્કો લગાડવા જર્મની
 પોતાનો કાફલો માહોમ વધાવ્યું ગયું. ઇ. સ. ૧૯૦૮
 ના અક્ટોબરની તા. ૨૮ મી એ જર્મન કે-
 જર, સાઉનરાઈ વીલીઅમે બ્રુક્સ મહેર કયું કે
 "મારી પ્રજાના મધ્યમ અને ગરીબ વર્ગમાં
 ઈંગ્લાંડ માટે મિત્રાચારી ભારી-લિગણી નથી
 એ ઉઘડવાત છે." છતાં જર્મની ઈંગ્લાંડ સામે
 કશું કરી શક્યું નહિ. તેણે કાવાલાવા ભરી રાજ-
 નીતિ આકુ કરી અને પવિત્ર વચનો અને કોલક
 રોરો કરી તક મળતાં પછે ચમદી નાંખવાનો
 દરાવ કર્યો. જર્મન કાફલાને માહોમ વધતો જોઈ
 જ્યારે પોકાર હિથો ત્યારે બ્રિટિશ, પરદેશ આ-
 તોના વજીર, સર એલ્ડર્વ ઝેને ઇ. સ. ૧૯૦૪
 ના માર્ચની તા. ૨૯ મીએ આમની સમર્પના
 કચ્છ કરવાની દરખ પડી હતી કે:-

"જર્મનીએ જે નવીન રાજનીતિ અખ-
 ત્યાર કરી છે તેથી મામલો સદંતર બદલાઇ ગયો
 છે. આ નવી જોડવણ સંપૂર્ણ થતાં આપના
 કિનારા નજદીક જર્મની તેનીક નવી ફેડનોટો
 નો કાફલો તૈયાર કરી શકશે કે જેથી કુલાના
 કોષ પણ કાફલાથી બળવાન યદ્ય પડવા વિના
 રહેશેજ નહિ. આ નવી પધ્ધતથી આપણા કાફ-
 લામાં જોડતા સુધારા વધારા કરી તેને, નવી
 ઢમ પર ચુકવાની આપણી દરખ છે....." આ
 ઉપરાંત તેમણે જણાવ્યું કે,

આપણને ચોટેથી પણ ચોકક્કસપણે જણા
 વવામાં આવ્યું છે કે જર્મની પોતાના કાફલા
 ના બચારણમાં મોટો વધારો કરશે નહિ.
 ૧૯૧૨ ની આગેરી સુધીમાં તેર કેડનોટો
 કહજરી સુધ્યાંથો વધુ તે તૈયાર કરશે નહિ."
 પણ તેજ દિવસે જર્મન પાર્લામેન્ટ પરદેશ
 આતોના વજીર પ્રીન્સ બ્યુલોએ તેથી ઉત્તરોજ
 જોવાસો કરતાં જણાવ્યું કે,

“ઝેટ ઝિટને સરકારે સજાવવાને જમન સરકારને પુરતું કારણ આપ્યું નથી. દરિયાઈ કાફલામાં વધારો નહિ કરવાના સવાસમાં બંધાયે જવાનું જમન સરકાર માટે અશક્ય છે. એ એક રાજદ્વારી સવાસ છે.”

છેલ્લી બોમ્બર સજા વખતે જમન કચસરે બોમ્બરોની ખાંસ કરનારો તાર પ્રેસીડેન્ટ કુમર પર મોકલ્યો હતો. તે વખતે તો તે જમન કેસ ના પાલી ફાટા તરીકે જણાવવામાં આવ્યો હતો પણ પાછળથી પ્રીન્સ બુક્ષેએ જમન રાજ સભામાં કબુલ્યું હતું કે આ તાર કાંઈ જમન કેસના ફાટાનું પરિણામ ન હતું પણ તે તો જરમન રાજનીતિનું પરિણામ હતું.

ધીમી ધીમે ઇંગ્લાંડનું ધ્યાન જમનનું જાણસો તરફ ખેંચાયું અને આ “મરફી” નો ઝેંઝમ અટકાવ કરવા સરકારનું ધ્યાન ખેંચવા માં આવ્યું પણ સરકારે તેની ઇચ્છા કરી નહિ. મી. વીલીઅમ લીકવે-નામના જાણીતા લેખકે “૧૯૧૦ માં ઇંગ્લાંડ પર હુમલો” એ નામની વાર્તા પ્રગટ કરી જમન તૈયારીને ઇંગ્લાંડની ટીલ્સને રસીક ચિતાર દોર્યો ત્યારે તે બાપડાને સરકારે ખાલી ધાસ્તી કરાવનારો લેખ્યો પણ જ્યારે જમન જાણસોની એક પછી એક વિગતો જાહેરાત પામી ત્યારે સરકારની હાલત જીજીવર ગણેલા સાંપના જેવી થઈ પડી. ૧૯૧૪ માં બહો કુટરો અને જમનનીએ પોતાની નેમ પાર પાડવા નજીવું, બહાનું કાઢી ફ્રાન્સ અને રશિયા સામે સજા જાહેર કરી, બેઝનજમનનાં રક્ષણ અર્થે ઝેટઝિટનને આ લગાઈમાં ઝીપસાવવું પડ્યું અને ત્યારે જમનનો ખરા રંગ રૂપમાં દુન્યાની સમક્ષ જાહેર થયા છે.

આ સજાઈ હતી પૂર ઝનુનમાં ચાલે છે, જો કે જમન ઉમીદોને મોરો ફટકો પડ્યો છે અને છેવટમાં જમન પરાજય ખુસી છે છતાં જમન કાલાદાવા કેમ પ્રકારના હતા તે આ લગાઈએ ખુશ્કી રીતે જાહેર થયા છે. ઝિટનના બાળ બાળે ખોટી ગણતરી જમનની ને કરી હતી. ઇ

મરી બહેનગીમિરનની મ્દારે સંસ્થાનો આવ્યા અને આ લગાઈનો જીવનન હાસ ઝેટઝિટન થઈ પડ્યું છે. પૈસા અને દારૂ ગોળાની મદદ ઝેટ ઝિટન પોતાના મદદગાર રાજ્યોને કરે છે અને પોતાનાં જળાન લશ્કર રડે જમનને ફાવતાં દરેક ટેકાણેની અટકાવે છે. હવે મિત્ર રાજ્યો જમનની તરફ ધસશે, અને તે વખતે લગાઈનો ખરો રંગ જામશે. જમનની પોતાના, ધસારાથી ઘાટી ગયું છે; જમન પ્રખતે જે આશા આપવામાં આવી હતી તે જાણ થઈ છે એટલે તે સુલેહના વળખાં મારવા મગ્યું છે. તે મિત્ર રાજ્યો ને છૂટાં પડી સુલેહ કરવા સમજાવે છે પણ દુન્યામાં વધુ વાર જમન જીલ્લાની દોર ન ચલાવવા મિત્ર રાજ્યોએ કસદ કર્યો છે અને તેથી જમન દોર તુટશે નહિ અને ફરેશના સાહવામાં રહી શયન નિકામ કરતા જમનનાં સદર બદરકચકો નહિ ત્યાં તુલ્કી સુલેહ થશે નહિ. પરમાત્મા ઝિટન અને તેનાં મદદગાર રાજ્યોને દરેક ફતેહ આપો.

એ બોલ તરીકે કું ધારણું તેમ પુરતી વિગત આપવામાં આવી છે. દરેક અંકમાં અંકેક સંપૂર્ણ વાર્તા પ્રગટ થશે અને તેમાં જમન જાણસો ઇંગ્લાંડમાં કેવા કેવા પ્રયત્નો કરે છે તે નો ચિતાર રજુ કરવામાં આવશે. વિગતો કાંઈ અલસાઈ ટાપેની નથી. તે બધી ખરાબનાવો પરથી લેવામાં આવી છે. મને દરેક આશા છે કે હાલમાં દિંદમાં સંપૂર્ણ વફાદારી નો રોહ જોશમાં વહે છે તેવ વખતમાં દુરમનોના કાલાદાવાને સગતી આ વિગતો હોશિયાર વંચાશે. જમનની જેણે પોતાના સુધારા અને કેળવણીથી પોતાનું નામ મદદુર કયું હતું તે કેટું તકલ્લી હતું તે આ વિગતો ખુલ્લુ કરી આપશે. વધુ ન લખાવતાં હું અગ્રે ચોખી મારી પહેલી વાર્તા પર ઉતરીશ.

વાર્તા પહેલી.

ખંદરનો લેહ.

“ રાશીય ખંદરની નદી યોજનાની વિગતો
ને તારા કહેવા મુજબ જર્મનીના હાથમાં ગઈ
હોય તો હું સમજી શકતો નથી કે આપણે શું
કરી શકીએ ? ” એ જાણીતું ‘ એણે મુખ સામું ને
પોરે આંખો આંધુ વાળી વાન આ તો યશ ’

“ ઘણું જાણે શું છે તે ઇંગ્લાંડને હાલને
કાળ આ બાબતમાં ‘ મુ મુજબ નથી ’ મારા
મિત્રે જણાવ્યું ‘ હાલને કાળ આપણે અંગ્રેજો
આપણા બાપદાદાની કીર્તિ પરજી છુટવા માંગે
છીએ અને દુન્યામાં આપણી બરોબરી કરનાર
કોઈન નથી એમ માન્યે છીએ;
પણ વિચાર કર કે છેલ્લી મોચર લગાઈમાં આ
પણી એ અસાધ્યતા આપણને કરી મોઢી પડી
ગઈ હતી, હવે વાત એમ છે કે રાશીય નદરનાં
ખચાવનાં સાધનોની વિગત પહેલાં ચોરાઈ ગઈ
હતી. પાછળથી તે જર્મન પેપરોમાં પ્રગટ થતા
દરિયાઈ ખાનાંએ નદી યોજના રની, અને રેટ
મીઅરના જણાવવા મુજબ આ નદી યોજના
જર્મનીના કચ્છમાં ગઈ છે. ’

‘ પણ એ રેટમીઅર પોને જર્મન સુવેચક
ને ? ’ એ પૂછ્યું.

‘ તે તો દવે ઇંગ્લાંડમાં વગી અંગ્રેજ યશ
ગયો છે, ’ મારા મિત્ર જોન રેમંડ પાછપમાંથી
ધ્રુવો કાઢનાં જણાવ્યું ‘ તુ જાણે છે ને એના ન
ફળી મજેલી ખમરને આધારેજ પપાએ ચારસા-
મંડમાં જર્મન નામુખપણું મામે ધુમ્મસે અવા-
ચો દતો. ’

‘ પણ સરકારે તેની વિગતને સ્વિકારજન
કર્ષો દતો ’ એ જણાવ્યું.

‘ હા, તેજ જ વર્ષ ને હું રાઈલેન્ડના ફર્ષ
એક કોર્ષ ખાને અગા છે. મારે પુરતાર કરી
આપણે છે કે ઇંગ્લાંડમાં જર્મન નામુખે જુદું-
જુદું ધમચકરી કરી વધા છે. આ કોરમાએને
પુરતી માનેની સાથે ઉપાસા પાડીશું ’ તેજ સર-

કારની ગાંધી પ્રમુખે અને આ ચંકોનો નીકા
ળ કરવા માટે જોઈતો કાપદો પમાર કરવાઈ
‘ ખતી રાકરી. આપણા ઘરપણાના મોઢા બાપ
થવાના ફડિ રાખના દેસમાં હાલના કાપદો
મુજબ જાસુસોને આપણે કરું કરી રાકતા
નથી ! ’

હું વિચારમાં પડ્યો. હમો મનને વચ્ચે
લગાર મુપકીડી ફેલાઈ અને શું કરવું તેની યો-
જના હમો મનમાં તૈયાર કરવા લાગ્યા.

‘ વલ્લાહ ! તમે કાણું કસકારી એમ જોવા
શું કરો છો ? સેવક કોણ તે જાણવા અધીરા થ
યા છોને ? સેવકનું નામ જોક છે અને ફેરો ?

.. આહ, બા.વાછ પાસે ચીકાસ દતો તે નાવાની
હેને દીકરા ત્રાપે નેત્રો પંધે કરતા હતા પંધે ફિ-
રમના ચક્કર પગ મારા બૂઠાછ મરી જતાં એ-
કે સપાટે તેઓ પોતાની દોલત સાથે પોતાનો

જાન આપી આ ફાની દુન્યામાં મને રવવાની
લગયા. બાપાછ પછી તેમની દોલતના
કકડા બુકસા એકા કરી નરી છંદગી શરૂ

કરી. પંધામાતો સાણુ સુઝાયા જેવો દેવાથી
લેખકની છંદગીમાં ડીપલાવ્યું. સરઆત કાંઈ

ઠીક સાગનાં આપણે લેખક બન્યા. પણ છેલ્લાં
જોર વાળી આ છંદગી કેવી અજબ ફાંટાખ

છે તેને જોએ આ લાંબનમાં પડેલા દોષ તેમને-
જ લાગે છે—વેલ, લંબાન ન કરતાં સંવક નાઈ

મારા ચોટયાની પેટે, ખાણ પીવા ચોર મરા પેટ,
ચોર જબ મારે..... શેઠ જેવી હાલતે છંદગી

પસાર કરતા દતા. એમતો એના ચાર લય કરવા
કાંઈ કાંઈ વાર મગતું હતું પણ મુખી છંદગીમાં
કાણુ ખનરો નાંખી, નાદકની જસા બેઠોરી લે
કરી મદેસ મપાટ ફર્ષા કરતા દતા. મારો મિત્ર
જોન રેમંડ ધજો મતો અને ઉમંગી દતો આ-
વાને લા લાખનાં લેખાં દેવાથી દીકરાછ મેરીછ
મયા દતા પણ પંધામાં પંધો તો મારે ત્યાં જ.

ખી ગરુડાં મારવાનો હતો; તેમ હતાં તે દત્તાદી, હતો અને અન્ય અતીથો હતો. આપની સામ-
વગથી તે ફરીથી યનારાં ઇમેક્ષનમાં મેમંબર
તરીકે નીકળનાર હતો પણ તે પહેલાં જમન જન-
મુસોના સવાસે તેનું મંજીર લક્ષ્ય જેવું અને
પાતાના પીતાની વિગતોતે ખરી દેરવી આપવા
તેણે કસમ લીધા. જમન જનમુસો જે ધમધોકાર
કામ કરી રહ્યા હતા તેમને કોઈ પણ કિમ્મતે
અંતર્યામાં નાંખી દેશવાનું તેણે તમારા સેવક
સાથે ખીડું બ્રહ્મ અને તેનું શું પરિણામ આ-
વ્યું હશે તે જણવાનું હું મારા વાંચક વર્ગ
પરજા હોદીરા.

— માર્કસ ટાલ્કાઈની ઇલાને. પાલણ
ભરકર માટે સંતાવાની જગ્યા... મશીન તેણે
પ્રણે પ્રણે... ખાલીની નીચે લોખંડી મોટી
જાળી.

૭ (નિશાની પ્લાનમાં)— ફેરી ટેકડી
વાળો કિસ્મો મોટી ને કોકરેટમે—ઈંડી ખાઈએ
—જેવનાના પુસો... લોખંડી કવર... દાર
ગોળો રાખવાની જગ્યા — ને ૯-૨ ઇંચની તોપો
ને ૭-૭-૫ ઇંચની તોપો છે. ખાલીમાં લોખંડીની
જાળી છે.

એચ(જીવો પ્લાન)—ટારપીડો તથા સજમેરી
નોખી ખચવા માટેનું સાધન—૪ ઇંચની જડખી
ઝાળા હોડનારી તોપો—લોખંડીની જાળી—પર-
તની હીંગાલ પણ બંદુકો હોડવાના ખાખરાં.

આઈ. (જીવો પ્લાન) ખખતર સાધની
મંજીરુત જગ્યા કે જગ્યા—

રાક્ષીક બંદરનાં પહેલા પ્લાનો મોરારાયા હતા
તેમાંના એક બાજુનો તરજીમો.

સર રેમંડે જમન જનમુસીપણ માટે પા-
લોમેંટમાં ધુન્ડેરા ચલાવવા-પછી સંખ્યા બંધ
પત્રો દેશના જૂના જૂના બાજોમાંથી તેમના પર
આવતા ગયા કે જેમાં જમન હીલચાલોની વિ-

ગત હતી. તે પત્રો પ્રગટ થતાં મારે હોહાકાર
ચલાવીના રહેત નહિ. જે મહિનાની જીવતોડ
મહેનત પછી જોન અતે મે કાગળોમાં સમાવ-
જમાં આવેલી અનેક વિગતોની સંપૂર્ણ તપાસ
કરી. તેમાં જે વિગતો હોમેને મળી તે ખરેખર હ-
રણકાં કરાવનારી હતી. જુદે જુદે ટેકાણેની
વિગત બદલ ચોંકાવનારી હતી. ત્યાંની પોલીસ
અન્ય જેવી સુસ્ત પણ પાછળથી મળેલી ખખર
મુજબ જમન હીલચાલો તરફ આંખ વિંચામ ચા
કરવા તેમને ખાસ મુશ્કેલી થયેલી હતી.

જે શોધ ખોળ પર હોમે અને મીત્રો નીક-
લ્યા હતા તેની વિગત શુભશનની કટારે દર માસે
આપતા રહીશું. આ તપાસમાં હોમે ખખરે
ઉપરાંત પોટ સમયના એકમીરલ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ
સર માક્સ વોલેસની સૌધી નાની એક દીકરી
મારી નાખની હતી વાત એમ હતી કે મારી ને
જોન આરથિલાં હતાં અને ખર પૂછાવેતો દેશ
સેવા ખમચવા આ અગત્યનું પગલું લેવા જોન
ને સમજાવનાર મારી હતી.

હવે લખાન ટાલેલું ન કરતા. મુજ વાન્ટાં
પરજા હું ઉતરીશ. ચોકકસ ખખરોતે આધારે
હોમે એડીનબરો આવ્યા હતા. ત્યાંથી નીકળી
ડાલમેની આવ્યા અને ત્યાંથી નીચાણમાં આવેલી
“ હોવીઝ ધર્મશાળા ” માં જવા સો પગથ્યાં ઉ-
તર્યા અને ફરિયાની સપાટી આગળ ખેરી પેટની
પુનઃ કાપી. ત્યાંથી નીકળી જોડમાં બેસી હોમે
કવીન્સ ફેરીના ઉતરબાગ તરફ ગયા કે જે સામે
ફિનારે હતો. ત્યાંના આલખટ હોટેલમાં હોમે
સગવડે ઉતર્યા કે જે હોટેલ ફૈથ નદી પરના
ગંગાવર યુલનાં આરકાઓની નીચે આવેલો હતો.

નવેમ્બર માસ હોવાથી રાત અંધારી હોવા
ન હતી અને ઝરમર ઝરમર વરસાદ પડેલો આ-
લુ હતો. હોટેલના જોરડામાં હોમેને દરેક સુખ
અને સમગ્ર મળતાં હતાં. કમનસીમે નહાનપણ
થીજ તમારા શીલ્પી જેક જેમ્સને લખાન કર-

વાનો અને ડીટેક્ટીવ થવાનો અભખરો હોવાથી અરીમ ખરીમ જેવો પાંતરીસ વર્ષનો બાવાજનો બુચો બન્ધો હતો છતાં તે અભખરો કમતી થયો ન હતો. અને હાલની મારી રોકાણોમાંથી કાંઈ મોટું જ્ઞાન મેળવવાની આશા રહેતી હતી.

મારો આઈઆસ નું હતો હું વિચારમાં મડ્યો કે ગ્રેટ બ્રિટનના આ અગત્યના અંદર ના નવા પ્લાનોને જો ચોરામાજ હોય તો પછી ત્યાં આવી પડવાની શી જરૂર હતી ? હજી હું મારો બ્લીકપૂરો કરું તેટલાં તો જોને જણાવ્યું કે વખત થયો છે માટે આસો, બરાબર દસને ટકોરે હમો આપર કોટા પટેરી બહાર પડ્યા.

અર્ધ અંધારામાં તે નાની પથુ અજબ રીતી હતી ટેકડી પર ચઢી ઉતર કરીન્સ ફેરીની પોસ્ટ આપીસ આગળ આગ્યા. અહીંથી રોકસ બર્ગ હોટેલ તરફ જવાની ગલ્લી હતી ત્યાં જોન ઉભો અને ટીકી ટીકી ને જોવા લાગ્યો. ગલ્લીને નાકે એક મોટો તારનો ચાંચલો હતો કે જે પર પચાસ સદાક તારો હતા. આ તારો બધા જુદા જુદા મથકના હોવાથી તે જગ્યા મોટાં મથક જેવી હતી.

જોન તે તારો ખાનથી જોવા લાગ્યો. પચાસ સદાક તારો ઉપરાંત તે ચાંચલો ઉપર બીજો ચાંચલો આપેલો હતો કે જે પર બીજા તારો દેખાયા. પટેલ તારો કિનારો તરફ ફરિયાદી બાજુએ જતા હતા ત્યારે બીજા કાળી બાજુએ જતા હતા. બરાબર જોઈને જાણી બાજુએ રૂપો અને ગુપ્તપ કું તેની પુટે આશ્યો. હું જાણતો હતો કે જોન મજેરી ખજરો મુજબ ચાલતો હતો એટલે તેને મવાયો પૂછી નાક સતારવાની ફરજ જરૂર ન હતી. તે રસ્તે વાંકા ચુકા યજ હમો આશ્યા પજુ ટેકડી પર ચડવાને જાણે નીચે કનવાં અને અડધા કલાકમાં તો હમો અંદર આગળ આવી હમો કે જ્યાં સામે ભાંગર કરી પટેલી મનવારો પોતાની સર્ચ લાઇટોથી અંદર રોકાણો આપી રહી હતી. તરસાક જાંધ પાયો હતો અને

દક્ષિણની ટેકડીઓમાંથી ચંદ્રમાં છપાઈને પોતાની શીકડી રોકાણોના પ્રકાશ આ કુન્યવી સપાટી પર પાંચરી ત્યાંના દેખાવને અજબ ભયમતા આપી રહ્યો હતો. જોન હવે બહુ ઉત્કેશયલો હતો. તે દરેક ચાંચલો આગળ ચોખતો હતો અને વિજળી-ક બત્તીની મદદથી તે ચાંચલાને જમીનથી છૂટી-ટી છૂંચાઈએ ખાનથી તપાસતો હતો.

આ પ્રમાણે પંદર સોજેક ચાંચલા તપાસવા પછી તે રસ્તાની વળથુ પર આગ્યો. ત્યાં તપાસતાં તે એકદમ ઉત્કેશાય ગયો અને જે ચીજની તે શોધમાં હતો તે તેને મજેરી લાગતી હતી. તેણે મેગ્નીફાઇંગ ગ્લાસથી તે ચાંચલો તપાસ્યો. કંઈ પણ આગળ આગ્યો. ખાનથી જોતાં મને તે ચાંચલામાં ત્રણ નાનાં બાકારાં, પાંચેલાં જણાયાં કે જે આ મુજબ હતાં:

‘જેક, તાર ગણતો’ જોને જણાવ્યું. ‘હવે સ છેને ?’

‘હા, મે’ તે ગણીને જણાવ્યું.

તે વિચારમાં પડ્યો અને હવે જે ખાન પછે બીજા બાજુએ જોવા લાગ્યો ત્યાંથી હમો હવે ધીમે ધીમે આગળ ચાલ્યાં. અને દરેક ચાંચલો ચીપીચીપી ને તપાસતા હોડીની જકાત લેવાના નાકી પર આગ્યા કે બાંધી ધોરી રસ્તો તથા તારો ડમરસાઇન તરફ જવા જમણી બાજુએ વળથુ લેતા હતા તે છોડી હમો કાળી તરફનો માર્ગ જો કિનારો તરફ જતો હતો તે તરફ વળ્યા ત્યાં આગળ ટેકીફાનના તારો હોવા ઉપરાંત નાના નાના જંદરના વિભાગો હતા. ત્યાંથી નીકળી હમો “લીમ્પેટ નેસ” આગળ આગ્યા અને એક જે માઇસ ચંદ્રમાની રોકાણોમાં ચાંચલાં પાણીની બાજુમાંથી યજ એક મોટી છમારત આગળ આગ્યા કે જેને ફરતે ઉંચી લોખંડના કોટેસોની વાડ હતી, દાખલ થવાનો દરવાજો અધ્ધમાં હતો અને મકાનની બંને બાજુએ નવ નવ બારીઓ હતી. બાજુમાં થોડે દુર નાનો જંદરો હતો જ્યાં પટેરગીરો રહેતા હતા.

‘જેક, આ રેસીયનું ખાઈ છે તે આ કંમ્પા-
રેટ દરિયાઇ ખાતાંની ઓશીસ છે કે ન્યાંથી પેલા
પ્લાનો ચોરાયા હતા.’

‘જગ્યા તો ઓકાત છે ખરી !’ મેં
જણાવ્યું :

‘સામે દૂર પેલી ટેકડી પર બાંજેલો જોયો
દિશો દેખાય છે ત્યાં ઓશીસર કોમવેલની માતા
જન્મી હતી. આ જગ્યાએ નવાં અંદરની ગોઠવણ
થનાર હતી. ચાલ, આપણે પેલી બાજુએ જઈ
એ. ત્યાંથી બરાબર દેખાઈ શકશે.’

‘જંગલમાં કાણ રહે છે ?’

‘પેદરેમીરા. તે બધા રિવાસ છે. ટેકડીને
મથાળે પેલાં મકાનમાં મદદનિશ અમલદાર રહે
છે જે કામ પર દેખાડેખ રાખે છે.’

આગળ ચાલતાં ટેકડી પસાર કરી, જંગલ
ના ભાગ તરફ હમો આપ્યા. તેની જમણી
બાજુ એક બે મુપડાં હતાં ત્યાંથી નીકળી હમો
એક સાંકડા રસ્તા પર ચાલ્યા કે જ્યાંથી નીચે
પાણીની તરફ ઉતરી જવાનું હતું. આ રસ્તે
જતાં એક મોટા ઇરવાળ આગળ ચાલ્યા.

‘હાં નવી શરૂઆત થનાર હતી. પેલી
સામે જતીઓ દેખાય છે તે જુસ હેવનની છે.’

‘આ ચોરાયલા પ્લાનોની વિગત જરા મને
ફરીથી જણાવ’ મેં ત્યાં ચોખી વિચાર કરતાં
જણાવ્યું.

‘વિગત કાંઈક વિચિત્ર છે’ મારા મીત્રે
જણાવ્યું ‘તું જાણે છે તેમ હું’ પણ દિવસ
બહાર ગયો હતો પણ તેટલો વખત હું કાંઈ સુધ
રહેવા ન હતો. એમ છે કે જ્યારે મહેલા પ્લા
નો ચોરાઈ ગયા અને જમન પેપરોમાં પ્રગટ
થઈ ગયા ત્યારે આપણાં દરિયાઇ ખાતાંએ ખીજ
એ પ્લાનો તૈયાર કર્યા અને તે બાબે તપાસ કર-
વા હયાં એક કમીશન આવ્યું, જેણે મહિનાઓ
સુધી હયાં રહી કયો પ્લાન ઉપયોગી થઈ પડશે
તે બાબે વિચાર કર્યો. આખરે તે બેમાંથી એક
પણ ઉપયોગી જણાયો. તે બાબદના ટ્રેસીંગ

પેપરો ખાસ કરીને પેલી ઓશીસની એક મોટી
તીજેરીમાં મુકવામાં આવ્યાં. આ ટ્રેસીંગ પેપરો
માં અંદરને લગતી દરેક સામગ્રીઓના પ્લાન નાના
તેમજ મોટા દોરવામાં આવેલા હતા. બધા મળી
૨૩ ડોક્યુમેન્ટો તીજેરીમાં મુકાયા હતા. અસ
ખત અચાવના સાંધોને લગતા ખીજ પ્લાનો
વડી ઓશીસમાં જ સલામતી માટે રાખવામાં આવ્યા
હતા. આ તીજેરીને બે કુચીઓ છે, જેમાંની
એક સુપરિન્ટેન્ડન્ટને હસ્તક છે તથા ખીજ
મદદનિશ અમલદાર પાસે છે. મને જણા
ઓશીસથી દૂર રહે છે. તીજેરીમાં એવી કરામત
છે કે બંને જણા સાથે હોય નહિ ત્યાં તુલીક
તે ઉઘડી શકે તેમ નથી. એટલે ઓશીસમાંથી
કાંઈ પુટયું હોય તેમ લાગતું નથી. મારી ખાતરી
છે કે બહારથીય કાંઈ ઘોંટાળો કરે છે. કાંઈ
ખી ડોક્યુમેન્ટ ચોરાયું નથી કે કાંઈ પર
શક ગયો નથી છતાં બે વિચિત્રતા બહાર આવી
છે. પહેલી એ કે મધ્ય મુંઝાઈ માસમાં લીલાઈ
વાળાઓને, તો નોકરી કરતા એકબેઠા જેપસન
નામના કલાર્કની લાસ ટેમ્સ નદીમાંથી ચીસ
વીક ખાને બહાર આવી હતી. તપાસમાં જે
છાકરી સાથે તે બહારયો હતો તેણે જણાવ્યું
હતું કે આડેક દિવસ થયાં તેની રીતમાત
સહતર બદલાઈ ગઈ હતી. તેની માતાએ પણ
તે રિગતને ટેકો આપતાં જણાવ્યું હતું કે તે
ગુપ્ત થવા આગમન ચાર દિવસ પર કેયે
બહાર ગયો હતો અને ત્યાંથી આવતાં બહુજ
ઉરેરાઈ ગયો હતો અને બોલ્યો હતો કે ‘થોડા
વખત સેવકનાં નગરાં પેપરોમાં પાળી રહેશે’,
ચરનારનાં શરીર પર થોડાક પૈસાને થોડાક કાગ
ળો મર્યાં હતા. આ કાગળોમાં એક બહુ રંગનું
કાગળ હતું. તે પર જમન બાપમાં લખેલું હતું.
તપાસ કરતાં જણાવ્યું કે તે રેસીયના નવાં ખારાં
ને બહારતી ટોરપીડોથી અચાર કરવાના સાધનની
ગોઠવણ હતી. અસલ લેખ સાથે મેળવી બેતાં

આ તેની ખરી નક્કલ જણાઈ, અને નૌકા ખાતેની આરે વમાસણુ યુગુ.

‘શું ત્યારે તપાસ થઈજ નહિ ?’

‘ખાતાંએ તજવિજ તો બહુ ફરી પથુ કર્યું જણાયું નહિ. તે ભેદ એમનો એમ રહ્યો. તે જવાનના હાથમાં તે પ્લાન કેમ આવ્યો. તે કાઢ કશી સંકેતિ નહિ. તે ભલો ને નમાનો જવાન હતો. અને તેને નૌકા ખાતાં સાથે કશો સંબંધ ન હતો.....ખીજી ખખર મુજબ રેટમીઅરને નવા મોટા પ્લાનોમાંના એકની છપી બતાવવામાં આવી હતી અને તેણે જણાવેલી વિગતની સમ્યાદ નૌકા ખાતું ના પાડી રાક્યું ન હતું.’

‘ત્યારે તો જાસુસો હયાંજ કામ કરતા હોવા જોઈએ’ સેવકનો અલટીમેટ થયો.

‘હું પણ તેમજ ધારું છું’ જવાબ મળ્યો. અહીંજ જર્મન જાસુસો ઉમરાવાજ જોઈએ કેમકે ફ્રાંચ હરના ફરક ભેરો જણવાની જર્મનીને જરૂર છે. સરખાતના હુમલા વખતે આ અગત્યની ખખરો તેમને બહુ કામ આવે તેમ છે. અહીં જમાવતા બહારથી રેખાવ નહિ આપનારાં સાધનો તથા મોટી મોટી તોપો એવી કિસમ થી ગોઠવાપસી છે કે અંગણુ કાફલાનો ચૂરે ચૂરો થયા વિના રહેજ નહિ. આ બધી ભેદી વિગતો જર્મનો જણવા તકરે છે.’

‘પથુ જર્મનો જો ફ્રાંચનો પુત્ર ઉઠારી મુકે તો પછી આપણો કાફલો તો મેરાઈ જશે’ એ સમજાવ્યું.

‘અસજત એમ કાંઈક છે ખરું !’ મારા મીત્રે સમજાવ્યું. ‘પથુ તેતો અટકાવ કરવા માટેજ આ જારાંતું બાંધ કામ ચનાર હતું એમ મને લાગે છે.’

‘તેના પ્લાનો ચોરાવા છતાં !’

‘હા હાં વાળા બધા તે વિગતો ફરી કાઢે છે, ઓરીસમાં. એક પથુ ડેક્યુમેન્ટ ચોરાવ્યું ન હોવાથી તેઓ કશું માનતા નથી.’

‘ત્યારે વત પધી છે ખરી.’

‘હા એમ છે ખરું. આ ભેદ કેમ ઉઠેજવા માં આવે છે તે શોધી કાઢવાનું કામ તાર ને માં રું છે.’

ફરી ફરી હમો પાછા હોટેલમાં ગયા અને ફરામાત થઈ સુઈ ગયા.

ખીજી સહવારે હમો પાછા નીકળ્યા અને પુલ પરથી જવાને બદલે બોટમાં બેઠા. બોટ વાળા ને મજબો હંકારવા ના કહી જોને પોતે હલેમ્ લીધું, અને પોતે હંકારવા માંડ્યું. સ્ટીમબોટમાં જવાને બદલે સાધારણ મજબો જોને શા માટે પસંદ કર્યો તે હું સમજી શક્યો નહિં. ભરતીનો વખત હતો. ધીમે ધીમે મધ્યમાં આવતાં જોને મજબોને ગમે તેમ આલસા ઊઘી. તે પુલનાં ગંજવર બાંધ કામના એક માગ આગળ મંજબો બસકાચો રખે મજબો તેની સાથે અથડાય ફરી જોને તે તરફ લાંબો ફરી હાથ મુક્યો. તેના હાથ માં કાંઈક ચીજ આવતાં તેણે ઉરકેરાઈને તે એ, ચી કાઢી તપાસી.

તેજ પળે એક ટ્રેન હમારી ઉપરથી, મોટા અવાજ કરતી પસાર થઈ ગઈ.

હું તે જગ્યા તરફ ધ્યાનથી જોવા લાગ્યો ન. થુ મને કશું નવાઈ જેવું લાગ્યું નહિ. ફક્ત મોટી ભરતી વખતે આવતાં પાણીના મારકાથી બે પુટ હલેમ્ લેખાંડનો સળ્યો તે બાંધકામમાં જડ કરેસો મને જણાયો. તેને એક પાતળા તારનું ફેરકું વળગાડેલું હતું જે પાણીમાં પડતું હતું. માછીઓ તે વડે પોતાના મજબોએતે લાંબરતા હોય તેમ જણાવું હતું.

તે બરાબર તપાસના બાદ જોને મજબોને ખીજા બાંધકામો તરફ ફેરવ્યો પણ કશુંએ ન જણાતાં હમે પેલી બાજુએ ન જતાં પાછા રવાના અને જર્મનમાં કરવામાં આવેલાં પુલનાં બાંધકામોની તપાસ લેતાં તેમાંના એકમાં તેવાજ સળ્યો જર્મનમાં હતરી જતો જણાયો.

પાછા હમો બોટમાં બેસી પેરી બાજુએ ગયા અને જોને પોરટ અને તાર ઓરીસમાં ગયો.

ત્યાં બંધ તેણે તારના ફારમ પર જમન બાપામાં એક તાર પોતાના એક મીત્ર પર ગંધીન મોકલવા લખી આપ્યો. તાર જોતાં જ સીંગનપર બંધ તેણે કાઠું બોપવા લાગી કે જોને સમજાવ્યું. કે તેને આશ્વા છે જે જાની તારો તેણી મોકલવા શક્તિવતી હશે.

‘હા, જવાબ મળ્યો. ‘મને અચંચ ન થી. એવા અનેક તારો. એવેની ગાંધી કસખો જમન વેટર ખસીન મોકલે છે એટલે મહાવરો પડી ગયો છે.’

‘આ તરફ તેજ એકસો જમન છે કે શું? સાંધારણ સવાલ થયો.

‘બીજા કોઇને તો હું નથી પીછાણતી. માત્ર સંસ્થા જવાબ મળ્યો. અને પૈસાની રીસીટ લેવા તે એ આશુ મુક્યું.

પોસ્ટ ઓફીસની પછવાડે આવેલાં કમર બાંધન ગાંધી કસખનાં મોટા મકાન તરફ દેવે હંમેશાં બેઠે ગયાં. ત્યાં કાંઈ રમતું જણાયું નહિ પણ અંદર જતાં એક એક જમન નેટર જણાવ્યો. ત્રીસેક વર્ષો તે મહાજો, કાંડો જમન હતો. તેને વાતમાં રોડી રાખવા મેં કાંઈ સાંધું શ્રદ્ધાવાની અગર પુછવા માંડી. જોને કસખને મેં મંજૂર થવા માટે કાપડ કાનુનની ચોપડી માંગી કે જે મળતાં ‘પીમે’ની હમેશાં જાન પાંખા નીકળ્યા.

‘કેમ? ‘પાંખા ફરતાં મેં પૂછ્યું.

‘એ જમન છે એટલે જ છે શક છે’ જોને હસીને જણાવ્યું.

તે સાંજના હમેશાં દરિયા ખાતાંની ઓફીસમાં વડા સત્તાવાળાઓની રાજ્યી ગયા અને અમલદારોને મળી તીજોરીની તપાસ કરી. તેઓ હંમેશાં ને સરકારીવાળા સમજવા લાગ્યા કેમકે આજ સુધી કાંઈ પણ જાણુસ તેમની તીજોરી ફોડી શક્યો ન હતો. દરેક ડોક્યુમેન્ટ તેની જગ્યાએ સંભાળત હતું. તેઓ એટલા જવા નહિયું હતા તીજોરી આગન પાદરો રાખવાની રહે પથ

તેમને જરૂર પડતી ન હતી.

તે છતાં ત્યાર પછી પાંચ રાત હમેશાં જગ્યાએ કુનેદ બરી તપાસ રાખી પણ ફોંટા હમેશાં લાગુ કે જમનો તે જોઈતી વિગત મળી ચુકી હતી.

દેવે મારો હસાદ નરમ પડી ગયો અને હું લંડન જવાની સલાહ આપવા લાગ્યો પણ જોને નોંંચ માને નહિ.

‘જક મને લાગે છે..... કાંઈક અચાંરત થાય છે કાવતું હજી ચાલુ છે, અને જાણુસો આપણી ફરતા જ છે.’

લે, મને બીજું વધારે શું જોઈએ? પંદર દિવસ હમેશાં તે તરફ ફરવા ફરવામાં તેઓ પાડ્યા. પૈસા જમન વેટર પર જોને દે મરેખ રાખતો હતો. તેણે નામ હેનરી કોબર હતું અને આ ગળ પથ તેણે લંડન ખાતે વેટરની નોકરી કરી હતી. તેણે કીલયાલો ફરી પણ લકમંદ ન હતી. તે પોસ્ટ ઓફીસ સામેના એક ગરીબ વિધવાના ઘરમાં રહેતો હતો. થોડે દુર રહેતી એકસી રાખીનસન સાથે તે અદરાયમે હતો અને દરેક રીતે તપાસનાં તે કરકસર્યો, મહેનતુ અને બધે માણુસ જણાઈ આવ્યો.

એક રાતના કાંઈક વિચિત્ર ખન્યુ જોને કાંઈક અજાણનાં કામે તે જમન પર જાણુસી કરવાનું મને સોંપી લંડન ગયો હતો. હેનરી એક રાત્રે આડ વાગતે પોતાના રહેવાના મકાનમાં ગયો. ત્યાંથી અગ્યારેકને સુમારે તે બહાર નીકળ્યો. અને હમેશાં સુજાણ પોતાની પ્રિયાને મળવા જવાને ખદસે તે ટકડીને છેક મથાળે ગયો કે જ્યાંથી દરિયાનાં ઉછળતાં પાણી જોને શકાતાં હતાં.

ઉપર જઈ તે એટલો ખધો અચાનક થઈ પડેને હતો કે રખે તે મને જોવા કરી જાણુમાંના એક ખૂંજા આ હું જરાઈ ગયો. ત્યાંથી ખદ સફોઈથી હું તેને જોવા લાગ્યો. તેણે જાણવામાંથી એક નાની ખતી કાઢી સગવાડી. તે માંડતીકમ લેખના

જેટલી મોટી હતી અને તેનો, કાચ લીમો હતો બાબુવાની હાંચી જગ્યાએ દરિયા તરફ લીજા કાચ રાખી તેણે તે બત્તી મુકી અને સીંગાર સજગાવી તેનો ધુન્નો કાઢતો તે થોભ્યો.

મેં ચોપાસ નજર દોઢવી તો ચોમેરની બત્તીઓ સ્થિર બળતી હતી તો પછી આ બત્તી વડે તે જર્મન કોને નિશાન આપતો હતો? અડધા કલાક તે થોભ્યો. તેને તેની નિશાનનો જવાબ મળ્યો કે નહિ તે હું જાણતો નથી પણ ધીમેથી તે પાછો પોતાને મક્કને આવી સુધ રહ્યો.

ખીજ બે રાત આગમજથી હું તે જગ્યાએ જઈ બસાયો પણ તે ત્યાં આવ્યો નહિ. તેવામાં જોનનો કસો જવાબ ન મળતાં મેં લાડન જવાતું નક્કી કર્યું. જોનને મક્કને જતાં તેના બટકરે જણાવ્યું કે કોઈ બાઈ મગવા આવતાં શેઠ તેની સાથે ગયા હતા તે હજી પાછા ફર્યાજ ન હતા. એક અઠરાડયું મેં જોનની શોષમાં ગાળી નાંખ્યું પછી સુષ બેઠો. તેવામાં પચાસ ખાનેનાં રેસન પરનાં ફોટેલમાં તાજાં મળવાનો નાર અને જોન તરફથી મળ્યો, કે ખીજ સહવારે નવવાગવે ફોટેલમાં જઈ પુગ્યો.

ખજર કાઢતાં શેઠ તે પોતેના જણાયા એટલે બારણું ખોલી હું અંદર ગયો તે તેના પલમ પર બેઠો અને મારી તપાસનાં હકીકત જણાવી.

‘આહ, જેક! હું મારતો તેમજ બધું બનતું હતું દીકરા, આજે તું બાહરીકય છે’ મેં તે સીમો કાચ લગાવી લાઇન અને તેજ જગ્યાએ તેજ વખતે તે બત્તી મુકી. અને લાગેછ કે ધારવા કરતાં વાત જાહેર બનાવક છે. દુસ્મન આપણી વચ્ચે છે તે જાહેર આલાહીયી કામ કરે છે. તું આ ને. કાચ કામ આરો ‘એમ હરી તેણે એક રીપીટર રીવોલવર આગ લાચમાં બીજાનામાંથી કાઢી ટેસરી દીધી.

રીવોલવર જોતાં જ મને પણ લાગ્યું કે કાંઈ નવું જુનું યનાર હતું ખરું. તે સાંજના હમે બન્ને સાથે જમ્યા. અગ્ગારકને સુમારે તેણે મને બત્તી સાથે ટેકડી પર મોકલ્યો અને અડધા કલાક પછી રેસીય તરફના ચોકકસ રસ્તા પર મળવા જણાવ્યું.

હું એકલો ગયો અને બત્તી બતાવવા માગ્યો. અડધા કલાક પછી હું નિશાની આપેલી જગ્યાએ ગયો તો મેં જોનને ત્યાં ઝાડીમાં બસાયો જોયો. તેજ પહેં ચીપડે લાઇન પોપાકમાં સજાયવી એક સ્ત્રી ત્યાં આવી. તેણીના અવાજ પરથી મેં તેણીને જોનની પ્રિયા, મારી તરીકે ઓળખી.

‘ખીચારી એલસી તેના આસકની રાહ જુએ છે’ મને આંખીને શેઠ હેન્ડ કરવા મિંછી તેણી ખોલી ‘હાલો, આજે તેને મગવા આવનાર હતો પણ આવ્યો નથી.’

‘તારી પાસે ચીપી છે કે?’ જોને પૂછ્યું. ‘પેલા હાટમાન માટે મેં કહ્યું છે તે ધ્યાનમાં રાખજો!’

‘હા’ જવાબ મળ્યો, અને પછી મારા તરફ ફરીને મારી ખોલો. ‘જેક, તમે બન્ને સંભાળ રાખજો હું. હવે પર આવે લાગે. સાથે તમારે કામ લેવાતું છે જો.’ અને તેણી સાંધી અંધકારમાં હમારો નજરથી ગુમ થઈ ગઈ.

હવે હમે મન્ને રેસીય તરફ નીકળ્યા. થોડે દૂર જવા પછી જોને મને ‘જણાવ્યું’ કે મારે સંભાળથી ઓશીય આગળ જઈ ઝાડીમાં સંતાઈ તે આવે ત્યાં સુધી તપાસ રાખવી. ગમે તે થઈ જાય, ગમે તે હું જોડે પણ મારે ઠીસક મારવી નહિ.

રાત વધુ અંધારી ન હતી પણ ઠંડી તો કહે જે મારું કામ. સંભાળથી ઓશીય જરાજર જોઈ કાચ તેની જગ્યાએ આવી હું બસાયો અને આંધળાં જોયામાં રહી જોના લાગે પીરે

થી મજબૂતમાં રીપીટર કંઈકને વખત જાણવાની તક જ કરી તો પોતે જાણે થઈ જાય જાણવા. સદાજ પછી હીજાય કંઈક વિના હું. ત્યાંજ કલાક સવા કલાક થાયો.

એકાએક રસ્તાની બાજુએથી આવતાં નમ્ર પગથીને આવજ મારે કાને આવ્યો. આગરતાથી જોતાં મેં આકાશ અંધારામાંથી બહાર આવતા જાણ્યા. એકીસ આગળ આવતાં એક સાં થાયો અને બીજો એકસો આગળ વધ્યો.

તે બીજો ધણી મધ્યાહ્નથી લેખાંડની રેલીંગ મદી, ઉતરી ગયો અને અંધારતા બારણાં આગળ બંધ થોનાના મજબૂતમાંની ચાવી ત્રે ને ઉંધાકાંડ અને બારણું બંધ કીધું. તે યુમકી દાદી તાલે એકેકે લાગે છે. વિચારિત બતાવે છે નસ. માં મેં તેને એકીસમાં તપાસ કરતો જોયો.

વીસ મીનિટ પછી ને પાછો આવ્યો. બહારનું બારણું તેણે માગીથી વધુ બંધ કીધું અને સોમકાંડના સજા એકાંથી તે પાછો થોનાના સાથીને મળ્યો અને જાંને તે પછી અંધારમાં યુમ થઈ ગયા.

હું તેમની પૂઝે જવા માંગતો હતો પણ જોને તે બાજનમાં સાક સાક જાણ્યું હતું એટલે તેની રાહ જોવા વિના છૂટક ન હતો. અંધાર કલાક પછી તેની ધીમી સીટી સાંભળાઈ અને હું બહાર આવ્યો. ઘૂરતજ મેં તેને ત્યાં જાના વધી જાણીતો કર્યો.

‘હા, મને ખબર છે’ તેણે જાણ્યું. ‘ચાલ, હવે વખત બોલવાનો નથી.’

બુને હમે જાંને ઝડપથી કપીન્સદેરીની ઉત્તર તરફ ગયા. જે જગ્યાએ માડી હમેને ગળી હતી તેજ જગ્યાએ તેણી હમેની જાણાઈ. જોને તેણીને કાંઈક જાણ્યું કે તેણી આગળ ગઈ અને પેસે ટેકેમારના તારનો થાંભલો કે જે તરફ દમાર ખાસ મસા જે સાક હતું તે તરફ જઈ પુગી.

હમે અંધારામાં જ રહ્યા. તેમ કરતાં હમે તે થાંભલાથી ચામેના એક નાના મકાનનો બહારનો અંગ વગાડતાં જોઈ. તે મકાન નાનકડા આગની અંદરથી આવેલું હતું. મારીના જાતજમાં એક છુટી ડોરડી ત્યાં આવી. કાંઈક જાણવાતાં તે. એ જાંને અંદર ગયાં અને દરવાજો બંધ થયો. હમે હવે ને ધીની રાહ જોતા થાય્યા, પણ તેણીને બહાર આવતાં ન જોઈ હમારી ઇનેજરી વધી ગઈ.

‘હજી મારી પાછી નહિ આવી’ જો ન પડપડ્યો. ખાસે પોણો કલાક પસાર થઈ ગયો હતો. ‘અત્ર અપણે જોઈએ તો ખરા, રમે ને તે કાંઈક જન થઈ હોય.’

હમે જાંને દરવાજા આગળ ગયા ‘પણ તે તો અંદરથી બંધ કરેલો હતો એટલે યુ યુ પ હ મો ઉપર મટયા અને બાજમાંની ધઈ બારણું આગળ અંધારા અને સાંભળવા લાગ્યા.

‘તું અંધારામાં હમે રહેતો જેક’ જોને બારણું પરના અંગનો તાર ખેંચતાં જાણ્યું. બીજી પળે તે ધર વાગી છુટકા કાણુ આવ્યું. છે તે જોવા બારણું ઉંધાડી બહારના દરવાજા તરફ ગઈ કે હમે જાંને અંદર ગયા અને પછયડેના ભાગ તરફના બેરડાનું બારણું ઉંધાકાંડ કે ત્યાં મેં હેનરોએકની સાથે યુમકી દાદી તાલે થાંભલે જોયો કે જે એ કલાકની વાન પર સજાકથી દરિયાઈ ખાનાંની બોરીસમાં દાખલ થયો હતો.

હમેને જોવાંજ તેઓ જાંને મમર ધ ગયા. એકે જર્મન ભાષામાં બરાડ પાડી. હેનરીએકે હમે જાંનેને જોળાખ્યા.

તે બોરડામાં ફેરેલ લાઈટના યાત્ર સરને એક મોટા કેમેરા હતો અને તેની સાથે રેસીધના બાંસના બેડી પ્લાનોમાંનો એક મોટો પ્લાન હતો કે જે આ કોરગ્યાં એકીસમાંથી તરફની બાવી દાસ તેનો ફોટોમ દેતાં હતા.

‘એક બાતુ હયા કઠાકેક પર પાળ્યાં હતી’
જોને પુછ્યું ‘તેઓ ક્યાં છે ?’

‘કામળી બાપલાં આવી નથી’ તે કુમળી
દાદી વાળા જર્મને સફાઈગર અંગ્રેજમાં કહે
કસેજે જણાવ્યું. ‘મહેરયાની કરી કહેશો કે
લાં આવવાતું નમોને શું કારણ છે ?’

‘કારણતો એટલું જ કે મારે જર્મન નોકા કોટ
કરીવ ખાતાંવાળા ભ્રમુસ લેક્સ શેફ્ટર ઉર્ફે
આપ સાહેબને મળવાની જરૂર હતી,’ જોને
ઝોરકાંડુ બારણું દાંડી તે તરફ પીઠ કરતાં
સફાઈથી જણાવ્યું, ‘તમે મને યોગ પોહોને ?
તમે તમારા મુરખની દરવન હાટ મનાના મકાન-
માંથી જદાર આરનાં મને જોશે દોયોને ?’

‘તેનું શું ?’ તે જર્મને બેદરશર પજો
જણાવ્યું અને દમો કહ્યું ‘ને પહેલાં તેજે
પછા પરથી ટ્રેસીંગ રેપરફાડી કાઢ્યું આ નેતો
સફાઈથી કુચો કરી પોતે ૧૧ મજામાં કેમવી કાપું’

‘એ મને આપો’ જોને નારાયાણી મળત-
વ્યું. પશુ જવાજમાં ને જર્મને પિકકારનાં દરખો.

‘ખીલા’ ડોકપ્રેન્ટોના પેડે એ ૧૫ ટુ
ફેરોમાફ લખને તીનેર માં પાકુ મુગી
આવવાનો હતો ને ?’ જોને તુલાઈથી
તરડાયો. ‘કેમ, જોયો થોસપોટલો યહ મયો
છ કે ? તીનેરોની આવી વાગા અમલદારો જો-
શ્ક કલપના મેમજર છે ને ? તક જોમને તેમ માં
મજવાઓમાંથી ગાળાનાં અને તીજોગેની આ-
વીઓ લમ, બદમાચ, તે ગીન પર છાપ લખ
લોપો હતો ને ? એ કરવા તુ ત્યાં વેટર થયો હતો
ને ? આ કુચીઓ ગ્લાસગો ખાને તમે તેવાર
કરાવી હતી કે જોયો તેમની મદદની તમોને દરિ-
યા ખાનાંને લમતી દેકે વિમત મજાઈથી જણી
હશે ?’

‘દમે કોતો આપ મારો છે ? દમે ક્યાં ચોરી
કરી છે ?’ શેફ્ટર બગડાયો. ‘આલ દક, જવારો !

‘પહેલાં મજવામાંનું કામળ આપ જવાજ
મળ્યો.

‘કદીખી નહિ. તારાથી પાપ તે કરી લે.’
ને જર્મને મજવામાંથી રીવોલ્વર કાઢતાં તરડાઈ
ને કહ્યું.

બીજી પજો જોનની રીવોલ્વર નીકળી અને તેની
તેમ જર્મને તરફ જેવાને બદલે સામે ખુલાખાં
મુકેલી લાકડાંની એક તાની મજાઈ પેટી તરફ
ગઇ

‘મીઠન ગોત (મારા ખુલા)....ના’
તે કંઠાજ, જોનનો વિચાર પામી જમ મારે ગમ
સટમાં ધુજનો પુકાર્યો. ‘ખુલા ખાતર જો ન કરીશ
હું—હું—’

‘આહ !’ જોને દરખો. ‘હું ધારતો હતો
તેમ જ છે અર ? જર્મને કુમળાની અપર મજ-
તાંજ તમે ગદમજાએ ફાયરો પુલ ઉરાડી દેશ-
નું કાવતું રખું છે ને ? ખીલાઓ કાપના
તારોની નીચે દારખાનાંનાં પેટમાં પાણીમાં નાખ્યાં
હ ને ? દરેક સામગ્રી બરાબર રાખી છે. તારા
આ વેટર સાથોની નિશાન મજનાંજ જર્મને
વદાણુ રાખે દારગોજાઓનાં પેટી લાવીને ઉતારી
આ બાગમાં લાવી મુકે છે ને ? આ દારખાનું
ખાતુમાં તે ગદાપું છે ને ? તારા ઉપરીનો કુ-
કમ મજતા એક કલાકમાં પૂલને જમીન દોરત
કનાં વીસજ સાગે તેમ નથીને કેમ તારે શું
કહેવું છે ?’

તે જમ્પરો દમ દાદી તો થયી કરી જોઇ
પશુ જોનનો મકકગ વિચાર જણતાં
તેને પોતાની રીવોલ્વર પાછી મજ-
વામાં મુકવાની દરજ પડી.

જોક, જરા જોને, પેટીમાં શું છે ? જોને
સુબધુ.

ખીરાકીટના આધારજુ પેટમાં ત્યાં હતો. મે-
એક પાછી એક વજુ પેટમાં ઉપાધ્યાં તો નીચે
થી એ જોગ એક કમ ત્યાં કેક મળી આઝ્યાં
કે જે દરેકમાં મળ્યા પાડેલાં દતાં. પાસે સીમરેટ
ના નાના દાખદાનેરો દાખા હતા.

‘આને અરાખીનોજ બધો સોદા છે.’
મેં તે બાબતો જોતાંજ જણાવ્યું.

‘હમેને જવા દે.’ તે બદમાશો બરાકા.

‘હવે તો તમારી ઝડતી લીધા વિના જવા
કશય નહિ.’ દુકાને ટચ જવામ મથ્યો.
‘જરા મેં-સુ’ કરશે તો આ જોળાએને ફેડી
તમારો ચુરો ચુરો કરી નાંખીશ.’

‘પણ તેથી તું ક્યાં બચતો છે?’ બધથી
કુન્નતો તે જર્મન પુકર્યો.

‘હમેને દમાસ જનની દરકાર નથી. તેમ
યજ્ઞ ક્રિટિય સરકારનો મદાન બેઠ સચવાશે
એટલું હમારે મનથી ગનોમત છે.’ છેલ્લે પાટલે
તો જવાબ મેંલ્યો.

તે બદમાશો હવે સંપ કરી બારણાં તરફ
ધસ્યા પંચુ મારી રીવોલ્વર તંવાર હતી. બીજી
પજે બધાંનક ધડકો થયો અને રખે તે બાબ-
તો જોળા હમે ફોડાયે કરી તે કાગળો તડખાયા.
હવે તાજે થવા વિના કરી માર્ગ રહ્યોજ ન
હતો એવું જાણતાં તે કોરગાએ તામે યયા.
શોહરએ ચોતાની રીવોલ્વર ફેંકી દીધી કે મેં તે
બન્નેને અણીથી પછી વેર તપાસ્યા.

તે કમબખ્ત વેટરના ગજવામાંથી એક રફ
પ્લાન, ફેટલીક જર્મન નોંધ સાચતો મળી
આવ્યો કે જે પાછળથી ધન્યકીયના કિલ્લાને
સમગ્રી લગતો આપનારો જણાયો. શોહરનાં
ગજવામાંથી મેં રોસીયના પ્લાન વાળું કાગળ
મેળવ્યું.

બરાબર તપાસ થવા પછી સેવક તરફની
અંકેક લાતના સરખાવ સાથ મેં તે બન્નેને બદ-
માશોને તેમની ધરવાળીની બારે અજાણી
વચ્ચે બહાર કાઢ્યા. તે બાપડી બહેરી હોવાથી
તે કાગળો તેજીને સફાઈથી બનાવી ગયા હતા.

તે મકાનમાં બધેબધે તપાસ કરતાં
મારીનો કરી પતો મળ્યો નહિ. મકાનની
નવેનાં ભોવરાંમાંથી દારૂજોળા અને બો-

બોનો મોટો જથ્થો હમેને મળી આવ્યો કે
જે પુલ્કનો નાશ કરવા માટે લાવવામાં આવ્યો હ
તો. બાણુમાંની એક બેમમાંથી ફોટોગ્રાફ કરવામાં
આવેલી અનેક ખોટા મળ્યા. તે બદરનો મદાન
બેઠ એમનો એમ ઉતારવામાં આવેલો હતો. પછીજ
કુનેદથી બદમાશો અંકેક પછી અંકેક પ્લાન ચો-
રી લાવી તેનો ફોટોગ્રાફ સમને પાછો તેની જ
આંખે તીજેરીમાં મુકી આવતા હતા એટલે કામને
સફળ પણ બેમ પડતો ન હતો. જૈન હવે બી
જી તપાસ કરવા લાગ્યો. ધીમેધી તેણે બાણુમાં
પોલાં જર્મન લરકરી તારના બે પત્રો શોધી કા-
ઢ્યાં જે સફાઈથી બહારના તારોને જોડી દેવામાં
આવતાં હતાં અને તે મારફતે તે જતા આવતા તા
રોની વિગત મેળવવામાં આવતી હતી.

‘વશ્વાદ?’ જૈન તે તપાસતાં બોલ્યો.

‘આ તો કીક કામ આરશે ખર.’

તે બહાર ગયો અને યામલા પર ચડીને તે
નરી બેટરીના તારો તેણે જોડ્યા. નીચે ઉતરી તે
ણે પીત્તલની દાબડી પેલા ત્રણ કાણુઓમાં પોષ
દીધી અને પછી “કલોક કલોક” કરવા માંડ્યું.

‘શાગરાશ!’ તે પુકારી ઉઠ્યો. ‘ધનવરકે-
ધી’ગતી ગ્રાંશીસ જાગતી દેખું. મેં પોલીસ
બોલાવી છે. આપણે ચાલી જઈશું તો બદમાશો
હવાં આવી બધું ઉપાડી જશે. મારીતું શું
શયું તે મને સમજ પડતી નથી. ધગ્લાડમાં જ-
ર્મન જાસુસોના વડા તરીકે કામ કરતા હરમન
હાલમાં તરફની ચીઠ્ઠી તેણી લાવી છે
કરી મેં તેણીને મોકલી હતી પણ એ તો કાણુ
જાણે ક્યાં ગયું છે. પોલીસ આવે કે આ સોંપી
આપણે તેણીની શોધમાં જઈ શું.

જર્મન કાવત્રાં અને યુકિતથી હેરાત થયેલો
હું દીક્ષમદ યજ્ઞ ત્યાં હલો રહ્યો. અને વિચારમાં
પરેલો જોઈ જૈન દરોને બોલાસો કરતો બોલ્યો.

‘આ બાબતમાં મારી ફેટલીક અજુતીઓ
અચુક ખરી દરી છે. પહેલાં જ મને શંક જ-
યે કે જાસુસો હવાં કમતા દરી તે તારના

બ્યવહારમાં ખસલ કરનાં હશેજ. આ મારી મણુ શ્રી પહેલી શરૂઆતમાં ખરી હતી ત્યાર બાદ પુલની સાથના ચેડાં બાળે વિચાર કરતાં મને મળ્યુંન વહેમ આવ્યો. તેને તારી વિગતોથી પુછી મળી. કલબમાંથી તે વેટરે કરેલી ચોરી બાળે 'તો મેં સદંતર નાઈયુંજ' માયું હતું પણ ૧૮૬૬ આખાં લાગ્યો. મને એ કમ-બખત પર મળ્યુંત વહેમ ગયો હતો. મારી તપાસમાં એ ગુનેહગારજ પુરવાર થયો હતો. તને પેલા જવાનની ખબર છે કે જેની લાસ નદીમાંથી મળી આવી હતી તથા જેના ગળવા-માંથી જર્મન લાયામાં લખાયેલા પ્લાન મળ્યો હતો. આ જવાનને લડનમાં હેનરીએક સાથે દોરતી પડી હતી તે છા તેને મળવા આવ્યો હતો. એક દિવસ લાં તેની ગેર હાજરીમાં આવતાં તે જાણવા પામ્યો હતો કે તેનો મિત્ર જર્મન જસુસ હતો. તેને સપડાવવા ને પોતાની સાથે તે જોઈતી સાદુલત મૂક ગયો હતો. હેનરી એકને પોતાનો ભેદ ખુશ્તો થઈ જવાની ધારી પડતાં તેણે તે જવાનને ફરવા જવા પુચ્છાયો અને જણાવી તેને મારી પાણીમાં ફેંકી દીધો હતો. આ બાળે મને જોઈતા પુરાવા મળ્યા હતા કેટલીયરને જ પ્લાન મળ્યો હતો તે તો રદ કરેલા પ્લાનોમાંનો એક હતો.'

'અજબ' હું ખુશ થતો પુકારો. 'રખે આપણી ફત્તેહમાં ખીયારી મારીને કામિ હજ થઈ હોય.'

'મારી મારી પર મને પુરતો વિશ્વાસ છે' અને સાદાંધથી જણાવ્યું. 'મારા દેશની સેવા બખતમાં હું અગત્ય ભોગોની દરકાર કરતો નથી. જર્મન જસુસો આપણી વચ્ચે દરેક ધરાવી ખાને ખરાબીના યોજનાઓ તૈયાર કરે છે તે આજે હું ખુશ્તી કરી રાક્યો છું. અખપકી પાલીસ આવશે. કે તેને બધું સોંપી આપણે મારીની શોધમાં જમણું.'

માવતા અંકમાં "સમ્યેરીનનો ભેદ" અને

દરેકની આંદર આવતી અવાજ નગરની યોગ્યતા એ મળવા મારેની મર્યાદા પોતાના કેન હમ્મી વધી તે વેલમ્મ.

૩. સાદા પાંચમાં રૂપા છ ના પાંચ ગુસ્તરો અને ગુલશન સુકેત.

તારીફ લખશે.

નથી જોઈ ?

I hang My Head in Shame.

German Submarine Commander's Story.

The following are the extracts from the story of a letter said to be written to J. J. Bosda, of Cambridge, Mass., president of the Alliance Universal, by a friend of Capt. Lieut. Hersing, who was in command of one of the submarines concerned in destroying the great liner Lusitana:

"Thanks to an unexpected general order I am able to address you this letter. I have been here for two days, but at first I could not find a way to communicate with the members of our circle. It is just like returning from years of exile, things look so different.

After some time, I succeeded in finding several of the comrades, all women. Male members are missing, some at the front, either living or dead, and others in prisons. I am more proud of those who have gone to prison than to the front.

Beneath the unpardonable horrors which are resounding from the four corners of the

known world against our once proud fatherland there beat millions of German hearts, Socialists and non-Socialists, whose pathetic yearnings and terrible sufferings have not yet found speech to express their tortured feelings.

You accuse us of killing our weak neighbours for fear of being killed or imprisoned by our "brass-buttonry."

For the present I hang my head in shame and make no answer. But there is an incident which I wish to relate to you, and which occurred very recently. This incident is representative of thousands of others. No one takes notice of these, and no one would think it worth while to relate them. What I am about to write to you is true.

I think it was either on the first or the second day of May—at that time I was stationed at Helgoland—we received word that the admiralty was serious in its declaration that an exemplary attack would be made

against a certain transatlantic passenger steamer.

In the officers' quarters, even this evidently serious declaration was discounted by some as a simple warning to discourage the Americans from patronising British vessels. I myself believed, and my views were shared by many of my fellow officers, that an attack upon a British transatlantic passenger steamer would be attempted less to inflict punishment on the British than for the internal, domestic effect.

For the unthinking folks in our country who had an exaggerated faith in our naval prowess were beginning to doubt our invincibility both on land and sea, when the enemies' vessels were sailing the seas unmolested as though they had not heard of the great world conflict.

Our ruling element may dispute or, rather, deny this contention, but knowing our domestic feeling as I do, I assure you this is the primal reason of our submarine warfare that has shocked the entire civilized world.

In the officers' quarters I have heard no less than six

submarine commanders curse the author of such an order, I have heard one commander stamp his foot and shout sterly. "I am a soldier, not a thug. I would rather sink my ship than execute such orders."

On the third day of May, nine submarine commanders were closeted with the commandant of our Heligoland base. They were in conference more than three hours. No other naval officer was permitted to take part in the secret deliberations. After the conference the submarine commanders came out and marched straight to their vessels. I was stationed at the—Point. I purposely stationed myself near the submarine landing. The stern, tragic, pale-faced officers marched without speaking a word to one another.

The sight of them was pathetic. One could envy those who are doomed to be their victims rather than these poor souls who had hearts, but no individual courage. Yes, their hearts were just as yours and mine, perhaps more tender than mine. I do not think that eight men doomed to be hung would have looked more affected than these eight unfor-

tuato commanders who were being sent out to murder thousands of innocent souls. I can hardly dwell upon the subject. I know many Germans, men and women are being tortured, thinking of this great shame. The commandant accompanied them to the landing and, with a forced smile, offered his hand to one of the submarine commanders, who walked straight to his ship without even noticing the hand that was offered to bid him bon voyage. The commandant stood there motionless, like a blank statue.

We did not receive the sad and tragic news with rejoicings. Far from it, we whispered it, we murmured it. We discredited it. We denied it.

One of my brother officers walked back and forth in his room all night long, uttering bitterly, "After the war, after the war! How can I face men of other nations and say I am a German!"

I was on board—when Lieut. Hersing of U 21 arrived from his murderous assignment. There was a suppressed, restrained feeling among those who stood silently as the "successful crew" marched between silent, statue-like rows of men. Suddenly I

heard whispers of taunts and hisses. These did not emanate from the common seamen. Had this been the fact they would have been shot instantly. The taunts and hisses came forth from the high ranking officers.

Later, when Lieutenant Hersing visited the officers' quarters, one bold naval officer handed him a newspaper containing the account of the sinking of the Lusitania. Captain-Lieut. Hersing crumbled the sheets with fury, cast it on the floor and faced the insulter threateningly. The offender stood unmoved. The two officers faced each other for a second or so. Then the offending officer shook his head and, in low tone, said "No, not with you." I could readily understand and appreciate how Cain must have felt.

Still later, when Captain-Lieut. Hersing entered a room where I was seated with many other officers, all but five left the room. The poor haunted commander, on seeing that at least five officers were not so cruel as to further insult an already suffering soul, walked to the small group and seated himself abjectly. I know he was under the strain of tremendous mental agony. He had a child's tender heart, but no head; and his very heart appeared to

cry, and, like that of a child, offer excuses for his act.

He did not raise his head, and without encouragement, he murmured "I hated to do it, but I felt that I must."

"Even discipline has its limitations," retorted one of his listeners.

Lieutenant Harsing seemed, crushed. I truly pined him from the bottom of my heart. And if you had been present there you yourself would have pined him.

He rose from his seat, walked slowly to the door, stood on the threshold for a moment or so, and then wheeled around and returned to the silent group. I felt that at last he would deliver himself of his soul's burden. There were large tears standing in his eyes.

He said: "I am not a monster. Every glance of yours is like a poisoned arrow in my heart. From the moment I received the admiralty orders to proceed to the English coast and sink the steamer *Lusitania*, my soul became sad and gloomy. I wanted to shout loudly 'No, but I could not.' My speech failed me. I beg you to believe me. I sincerely hoped, and then I deceived myself to believe, that some accident would happen to my ship, and that I would be prevented from committing this dastardly act. During the cruise, none of my fellow officers or men knew the nature of our mission. Several times I wished to tell my subordinates and crew all about our special black mission. I dimly wished one

of my subordinates had more courage than I. I had an inexplicable wish that my crew would mutiny, and kill me. The very recollection of it tortures me. At last we arrived at the *Lusitania's* route. We lay in wait for hours. I thought I could not stand this awful waiting much longer. I thought of turning from the steamer's route and missing it purposely. Then I discovered that another submarine was in the neighbourhood. The doomed steamer was nearing its fate. I submerged once more. By this time our other submarine had taken a position on the opposite side. The doom of the steamer was absolute. She had not the slightest chance to escape. Once more I came to the surface. I saw people gathered on the deck. In another moment every inch of the doomed steamer seemed to be filled with humanity. No, I could not do it! I again submerged. Then I discharged. I do not know whether, or not my colleagues also discharged. The ship was struck, our orders were carried out. I wanted to escape from the terrible scene. I speeded some distance from the torpedoed steamer. Then I came out to the surface. The water was covered with struggling people. I could hear their distant shrieks. It might have been hours—I cannot tell; but I watched the struggling of the dying people, dazed and motionless and with a strange insane fascination. My God, my God! I can still hear them."

THE EMPIRE'S PRAYER.

by—Trimbakrai Jadavrai Desai, Barrister-at-Law.

Get up, ye Sons of India !
 On high your *Prayer* sing :—
Defend, O God, I Britannia,
Save George, our Gracious King !
 A year of terrible battles,
Victoria's Grandsons fight ;
 Eventful are the *Records,*
 That *Papers* bring to light ;
Heroic British Navy,
Engulfs the German Fleet !
 Knocks down, Sir French with Frenchmen,
 In France, the *Foe*, complete.
Nay, by Thy Grace, Almighty !
 Goes on the *War* alright ;
 Except in Eastern Poland,
 " *Might* " is repelled by " *Right,* "
 Pull up the *Pandav Forces,*
 Eternal God ! Divine !
 Reclaim the *Knotty Kauravs,*
O let the Righteous shine !
 Re-crown the King of Belgium,
 Give him a *Hero's Fame !*
 Efulgent make in *Annals,*
O God ! King George's Name !
 Regardless of all *sequence,*
 Goes on our *Righteous Fight !*
Eternal Law ordaineth.
Victorious are the Right !
 " *God save our Gracious King !*
Long live King George the Fifth,
God save the King !
 Send him *Victorious,*
Happy and Glorious,
 Long to reign over us,
 God save the King ! "

ચિત્ર-વિચિત્ર.

(શુભશન માટે ખાસ લખનાર.)

સેવક, ભાળો દાળો.

કહે છે બધાજ હવે શુભશનમાં કાંઈને કાંઈ સારું નેવું લખે છે તો મને પણ વિચાર આવ્યો કે રે શુભશન ! તું શા માટે ચુપ રહે ? ભેદભય, ને સ્વીતરી કાઢ ! અધુ અગદમ અગદમ ચાલ્યું જશે ! નાકે જીભ લગાડી ને ગમે તેથી ભરતું કરતાં ચોપાન્યાઓની ક્યાં ખોટ છે કે... સખર ખાપા ! આવો પડોસજી લડયે તેવી વાત મારે આવે કરવી નથી પણ વખત જતાં જોઈશું કે.....વેલ, બધિબ્યને બુરકો નકામો છે. જોમ તો હમારા અધિપતિરાજ પણ અવાર નવાર હમો આમ કરીશું ને તામ લખીશુંની મોટી મોટી વાતો કરી.....બળતું ધર ભાડે લેવાની કાંઈ જરૂર છે વાર ?

+ * *

જરમન ક્યસરની કમખપ્તી લાગેલી તે યુરોપમાં લકાઈ જગાડી ચુક્યો છે મારો વહાલો તો અવાઈ, ચગદાઈ, સુ યો ધઈ ગયો છે ને કહેરે મોઢાં થું ભાવે છે વાળાઓએ તેની સારી પેઠે ઢીંગ કાઢી સાઈ ગાઢી કાઢી છે. સખ સુતા જોર અલ્લાહ જગા વાળી વાત હું કરું છું. કહે-છ કે ક્યસરના જન્મ વખતે તેની માતા બધી બીમાર થઈ જવાથી કેઈએ તેના પર ધ્યાન આપ્યું ન હતું તેથી તેના ડાખા હાથમાં ખોડ ખાવી હતી તે વીસમે વરસે તે હાથમાં એક

મચીન મુકી તેને ચાલુ હાલતનો કરવામાં આવેલો છે હોય બા ! બધાં માણસોએ તેને જન્મતી વખતેજ કાં નહિ પડેલા રાખ્યો ! કરોડો નિરોધ જનથી આ વેળા દુન્યા નહિ બચત ? કેવી મોટી શુભ કીધી ?

x + *

કહે છે કે લડતાં લડતાં બી લશ્કરીઓને વાંચવાતું જોઈએ છે તેથી અરોમા ફ્રેન્ચ સીપાહો સત્તાવીસ ન્યુસ પેપરો ટકોરા બધ કાઢે છે. બ્રિટિશ સેપા-હો છ કે સાત પેપરો પ્રગટ કરે છે અને બેલ્જી-અનો એક પેપર બહાર પાડે છે ! મારા વહાલા-ઓને તો જળે મરવાની પહોંચ નથી ! વાચતાં વાંચતાં ગોળો આવીને પડયો કે.....એકરે મારા હાથ !

+ * *

ફ્રેન્ચ લશ્કરમાં હાલ અદ્રશ્ય થઈ જવાની કુદિત અજમાવામાં આવી છે. તેનો શોષ મેજર કોપેનહેગન છે. તેની શોષ ૧૯૧૩માં અજમાવવામાં આવતાં પચીસ સેપાહોને તેણે અદ્રશ્ય કરી મુક્યા હતા. એટલે તેમની ખાસ પાસ ને હપર એવું ધુમાડતું વાદળું ફેલાવી દીધું કે એક હમાર શીટથી તેમને શોષવાને અ-રો હાથ એક વીમાનીએ ફોટ ફોર્મ માઈ

આ ત્રણ ઉપાય છતાં પાટલો નહિ ફાળ્યો ને
બીજી મચકુંદી કરતા રહ્યાં તો જાણ્યો કે
તમારામાંજ મીઠું નથી અને તમે ખરદની મટો-
ડી નથી ! અલમત બેરીને પૈસે મળાદ કરવા
માંગતા હોય તો પછી તેરી મેરી કરવામા મ ન
શું ? શુપસુપ સપાટનો માર ખમવોજ જોઇએ !
તમે, સમજ્યાને ?

* + *

મને કહેશો કે આ દુન્યા કેટલી પુરાની છે ?
જુઓ બા, હું કાંઇ જોઇ કે જાણી આજો
નથી, તેમ તમે પોતાને અનુભવ નથી એટલે
જુગોળ જોઇ તમે કહેશો કે દુન્યાની કસીને દશ
કરોડ વર્ષ થયા છે પણ હાલમાં એક નિદાન
પ્રોફેસરે પૂછાડો અને કુગરોની અજમાયશ કરી
જાણતી કહી છે કેકત છ કરોડ વર્ષ થયાં છે !
તદાવત કાઇ નથી રે ! એક દશ કહેજ ને બીજો
છ કહેજ ! કહેજ કે પહેલા તો ચંદ્રપૃથ્વીનો ભાગ
હતો પણ પૃથ્વી તે વળતે વધુ પ્રવાહી હોવાથી
ફરતા ફરતા ટુકડો છડી ગયો તે ચંદ્રમાં
થઇ ગયો તે ઉડવાની સાથે શ્રીજી નાના નાના
કકડાઓ છડી ગયા હતા તે હવે ધીરે ધીરે ખગ-
તા તારાના આકારમાં નીચે આવે છે. પાતાળમાં
કહેજ કે ગરમી ધણી છે અને ત્યાં શું છે તે જાણ
વાની જરૂર જણાય છે. પણ તે જોડકામ કરવા
ને કોઇ કાળા માયાનો માનવી હજી શક્તિવાન
થયો નથી છે કોઇ બીજી જાણે, ડિન્ડુરયાનમાં!
નામનું નામ થશે ને કામનું કામ મળશે !

હીમતજ નહી ચાલતી.

“ તમારી તાકાત શું ? તમારી હીમતજ
શું કે તમે મને બહારના આવેલાં ગયલાંના
દેખતા ધમકાવો ? ” સુના બહારનાઓ મલવા
આવ્યાં હતા તેઓના ગયા પંછી ધણીજીને
ધમકાવતાં બોલી.

“ શું કહું ડીવર, આપરે એકલાં હોઇએજ
તાહરે તુને ધમકાવવાની મારી હીમત નથી
ચાલતી ! ”

૦૩ ૦૪ ૦૫

“ ખાણાપર દાડ તો પાણીની માફક વપરા-
યો ! એક દોરતે કહ્યું,

હારે ને વગી તેરટમાં તે તેવોજ લાગ્યો ! ”
બીજાએ ટેકો આપ્યો.

૦૬ ૦૭ ૦૮

બરાબર છે !

ધણી-હું મારુંજ કે હવે આપુંને ઉકા-
નો વખત થયો !

ધણીયાણી-કાંમ વરી તે શા પરથી તમે
બોલોજ ?

ધણી-તે જોની, બેબી આખી રાત રર
રર કરીને હમણાંજ ઉપાયા પરચુ છ ! ”

૦૯ ૧૦ ૧૧

કંઈ જરૂર નથી.

“ મારે હજીવું મેલુ રાખવાની કંઈ જરૂ-
ર છે કે ? શાપુરજીએ સર્ગી પડાવતાં ફોટોમાફર-
ને પ્રજીયુ. ”

“ હં હ, કંઈ જરૂર નથી સાહેબ. ખરે
ને આખાદ હોય તેજ પાણું એમાંજ અમારી
રવેશવાતીટી છે ! ”

(સોલન)

ઈંગ્લાંડમાંનું મારું “મિશન.”

મને થયેલો દુગો.

(ગુલશન માટે ખાસ ફરમાસથી)

(આ અદ્ભુત લેખને પ્રેસખરોએ ઈંગ્લાંડમાં પ્રગટ થવા દીધો હતો.)

અખનાર-ગ્રીસીસ રૂપાંબાઈ દોરાબજી રબારી.

૧૯૧૧ માં મારાં જન્મસુતી મિથોતોને એક પર એક મોડો એકઠો થયો હતો. થોડાંક વર્ષો પૂરોપનાં સંબંધો મિત્રમંડળોમાં જન્મનીનું સંસ્કારી મંડળ અતિ તોફાની ખારકસ થઈ પડ્યું હતું.

મેંટે કારણો તરફનાં મારાં મિથનનો નાટક પૂરો રૂપ મેરોફોનાં મામલોમાં ખિલી નિકળ્યો. એ વેળા બાઈન્સ લડતની આગમન હંગાંડ, જરમની અને ઝોરડીવન વચે “હાજાં જંગલ” માં ચાલેલી છુપી મસ-લંદત અને તેને લગતાં કાવત્રાં હયાલી નરમ પડી ગયાં હતાં-એટલે આજનું દુષ્ટ પરિણામ-યુરોપે દિન દિને દહેલી કે અનુભવેલી જ્યોતિત લડાઈ માટે સુધળું પોતાનું જળ-ભેર-કાવત એક જ દરી રાખેલું હતું. અંગ્રેજ, જર્મન અને ઝોરડીવન પ્રધાનો વચેની “હાજાં જંગલ” માં ચાલેલી ચરતો હજી પોત પોતાનાં સુરચનો, નર-દુધી મંજુરીયાત મેળવવાનું અને સહી-શાખ કરવાનું બાકી રહેલું હતું. “મંજુરીયાત મેળવવાનું હજી બાકી રહેલું હતું.” એટલું તમારે ખ્યાનમાં રાખવાનું, કારણ કે, ૧૮ નવેમ્બર

૧૯૧૧ માં જે “મિશન” માથે સેવાની મને જરૂર પડી તેને ખાત્રાસો તેમાંથી વાંચનારને જરૂરી.

બીલ્લેટ્સમરટ્રેસ ખાતે આવી રિપોર્ટ કરવાનો મને રાખેલા મુજબનો લુકમ થયો. મહિંટ વૅન વેરેકની આગળ લઈ જવાને બાદ મને આ વેળા જરૂરી ખાતાનાં દરિયાઈ સેનાપતિ સામે લઈ જઈ ખડો દરવામાં આવ્યો. દયાં દરિયાઈ જનસુતી ખતાનાં વડા સાથે પિછાણ કરાવી. કેપટને અને ટુંકમાં ખખર આપી અને હંગાંડ મોહલવાનું દુરસ્ત ધારવામાં આ-ધારી તેવો કાવ થયેલો છે. એ ખરાબ અમાયા-ર મારા મનથી દત્તા, જેનું કારણ આગળ ચાલતાં વાંચનારને માલમ પડશે.

જર્મન અમલદારોની ખાસિયત પ્રમાણે, એ કેપટને ટુંક પછી અવ્ય રીતે બીજાં ત્રણ દરિયાઈ અમલદારો સાથે મારી એળખાણ કરાવી. એક બાંધકામ ખાતાનો અમલદાર હતો. બીજો નિશાન કરનારાં ખાતાનો હતો અને

ત્રીજો તોપ અને સ્વરંગ ખાતાનો અગુલ્ય હતો. એક પછી એક પોત પોતાનાં કુન્દન અથવા કામમાં મને અજમાવી જોયો કલાકના કલાક મોટા મોટા “કાયાગ્રામો” અને નકશાઓ ઉપર લક્ષ દેતો જોતો હતું. થોડો અને મારી બંને બાજુએ બે દરિયાઈ અમલદારો ઉભા રહ્યા તે પછી આર-કાની કિંત બરોબરનાં હિસાબો મોઢા નકશા સામે મને લઈ ગયા એ નકશાઓમાં ખ્રિષ્ટિશ નૌકા ખાતાના દરેક વહાણો અને મનવારોની ચોક્કસ નિશાણ સંખ્યાપહેળાઈ દેખાડી આપતી હતી. એટલુંજ નહિ, પણ ઇશ્વરીય દરેક લગાઈનાં વહાણો અને મનવારોનાં સ્વરૂપોનો મારે અભ્યાસ કરવાનો હતો.

સર્વો પરી સત્તા.— પુલ્લી રીતે એ ખાસ ડેળવણી આપવામાં હોડો મર્મ સમાપ્તો હતો, ઇન્દ્રિય તરફનાં મારાં મિશન નો એક ભાગ એ હતો કે, રફ ટિફ ટાસ્ક ઉપર ની ખ્રિષ્ટિશ લગાઈ મનવારોની કવાયદો અને તૈયારીઓ ઉપર મારે ચોક્કસ નજર રાખવાની હતી. તમે સહેલાઈથી અનુમાન કરી ચક્રોએ ઇન્દ્રિય અને જર્મની વચ્ચેની રિપતી વિલ દાખ્ય હતી. “કાળી જંગલમાં” ચાલેલા ગુપ્ત કો લકરારને બંને રાત્રીનાં મુખીઓની ગજુરિયાત મેળવવાની હજી બાકી રહેલી હતી. ‘સસાલેન જનબાદ’ની નજીકમાં થયેલા બનાવથી દૈવત નો થોડોક ભાગ હોઠો દરેક મુલકનાં ફસ-બાર આસામીએ પણ જાણીતા ન હતા. રાજદ્વારીઓ એ લગાઈનું બકકણ એવું ઉચે મદગી રાખ્યું હતું કે, બે પ્રજાનાં લોક યુદ્ધમાં જીવદાવવા તરફ હતા. યુદ્ધ જગાવવા દિવાસણ સળગાવવા નીજ દીલ હતી. એવી દેહચતુરની ચાલુ દીશમાં કાંઈ અકસ્માતિક બનાવ બની જશે એવું પારી કેસરે પોતાનાં રાજકવારી કાવનાં કમી નહિ દીધાં હતાં; આર તેમાં વધારો કર્યો જતો હતો. આપણી ખરે ખરીજ હકીકત છે કે બે પ્રજાની

વચ્ચે સુમેકનાં કોલ કરાર થયા કે તેઓ એક બીજા ઉપર વહેગીલા થાય છે. નિદાન એ કોલ કરાર તો ઠોર પછે ફાડી સુરા કરવામાં આવ્યા હતા. ઇન્દ્રિયની સત્તા સર્વો પરી હોવાજ જોઈએ. સ્કૅટલાન્ડ તરફનું મારું મિશન આ કારણે સોપાએલું હતું. મને મળેલાં ફક્તોમાં એમ પણ હતું કે સ્કૅટલાન્ડનું બંદર છોડી જતી ખ્રિષ્ટિશ મનવારોની હીલચાલ ઉપર ખૂબી ચોક્કસી રાખવી, અને એ હીલચાલની ખબર તુર્તા તુર્ત જર્મનનાં નૌકા ખાતાને આપવું રહેવું. એવીજ વખતે આકૃતિ નાં નકશાનો અભ્યાસ અમુલ્ય થઈ લાગે છે. રાતનાં વખતે, કે વરસતા કુમ્મસમાં કે સકકારે પ્રભાતમાં, ખ્રિષ્ટિશ વહાણોને તેનાં નામથી પિંજાણી ચકવાને, હું ચક્રિતવાન નહિ થાઉં પણ સખળા દરિયાઈ ટાઈપોનાં ડાળો વગેરે જાણતો હોવાથી હું પિંજાણી ચક્ર કે કહી ચક્રું દાખલા તરીકે— સખળા અમુક પ્રકારનાં “ફ્રેનોટ” બળવાન કું કરે, અને ટોરપિડો મોટો જાણતો હોવાથી ક્યાં ક્યાં વહાણો દરિયાની મુસાફરીએ નિકળ્યાં તે ધ્રુવ હ કહી ચક્રું. નકરો સખળો મારી માદીમાં કસાગ્યા બાદ મારા ઉપરીઓએ તે નકશો કાંઈ દીધો અને તે ટાઈપો મોઢો બોલી જવા કહ્યું. જેમકે “આ કવીન મેરીનાં જંતનો ફ્રેનોટ છે; પેનુ વાઇપર જતનું ડીરટ્રોપર છે;” ૫૦ ૫૦ એ સખળા આકારો મને મોઢે નહિ થયા ત્યાં ધ્રુવીક બલી ન છોડી જવાનીજ પરવાનગી મને મળી નહિ.

એ ઉપરાંત મારે તે જગ્યાનું સવિસ્તર વર્ણન અને મૂમિતિ વગેરેની મારે કદ માહિતી મેળવવાની અગત્ય હતી. ઇન્દ્રિયમાં મને આપેલી સલાહમાં એવું મને કહેવામાં આવ્યું હતું કે, એડીનબરોની નજીક રેલી-યની અને ઉત્તરમાં કોમેરેડીનાં બંને નવાં દરિયાઈ બંદરોની તળેટીઓની ચોક્કસ બનાવટ અને

અવસ્થા ઉપર અવલોકન કરવા ખાતર તરફના ગણતરી કરવાની અગત પડશે. મારે મુખ્ય કરીને રાસીયની નવી તજેરી ઉપર ચોક્કસ નજર રાખવાની હતી અને કાફલાઓ અને નવા સાબ-સામગ્રીમાં થના વધારા-મુધારાની, તેમજ કાંઈ પણ એવી વાતમાં જે જર્મન નૌકાઓનાં ને ઉધ્યોગીયો યથા પડે તેવી ખમરોનો રિપોર્ટ કરવાનો હતો. સધળા બ્રિટિશ કાફલાઓ ની કવાયદ જે તે વેળા રોકાય બંદર ઉપર ચાલતી હતી તે ઉપર મારે નજર રાખવાની હતી. આટલું લક્ષમાં રાખવાનું કે, રાસીય અને કોમારડી ઉપરની નીચ યોજનાઓ જરમનીનાં ફેરીગેવેંડમાંનાં જર્મન દરિયાઈ મથકોને જવાબ દેનાં જરમનીનાં ઉત્તર તરફનાં કોસ્તાઓ ખ્યાવમાં હોતાં, એ રોકાય બંદર, એટલે બ્રિટન તરફથી હુમલો કરવાનું ધણું સુગમતા અરી જગા હતી; એ તરફથી બ્રિટિશ ધણી સહેલાઈ અને સુગમતા સાથે જરમની ઉપર હુમલો લઈ જઈ શકે. બંને પ્રજાઓનાં ખારીશ મનમાં રહે કાંઈ અણધારી ચિંતારી સળગી હોય તે ખડીકથી, ઇંગ્લીશ કાફલાઓ રોકેલાંકાંની ચેલી બાજુએ કાંઈ પણ એવિયં તી ચકિત દેખાડતાં તેની ખખર તુરત પોતાને મળે એવાં હેતુથી જર્મની આ રીતે તેવારી કરી રહ્યું હતું. રાસીયમાં કે કોમેરડીમાં એક વઢાણ પણ ઉત્તર કે તુરત મારા તરફથી બર્લિનને ખખર મળતી હતી કે, કેવાં ટાઇપનાં અને કેટલાં સજાઈનાં વઢાણો સફર નિકળ્યાં હોય, વળી જે બનવા જોઈએ હોય તો, તેના આ હિત-આશુ, કારણ પણ જણાવતો હતો.

જાસુસી ખાતામાં મારાં મિત્રોનાં કામે માટેની આવ જાવની કુલ અખત્યારી અને આ પવામાં આવી હતી. હું ખુશા દિલથી કહું છું કે તેની મને ઝાઝી ફરકાર નહિ હતી. મારી દુશ્મનીમાં મારે રહેવાનું મારા જાસે

ખાસ કરીને મને મજબુત કારણ હતું. તે વેળાની ઇંગ્લાંડની સંકટભરી રિયની અને તુરતનો પાસ થયેશો કરકા કાપડો મારે માટે બધ ભર્યો હતો. બાઈન્સ ની પેટ હાં કાંઈ છુપીથી મરવાનો બધ કે દહેશન નહિ હતી, પણ જોઈ-માં પુરાવાની દહેશત હતી. બ્રિટિશ કા પેલા કાનુ-નોથી ઉઘડી રીતે આમની સળા તરફથી લોકોને શિક્ષા પાત્ર ઠેરવવા માટે સુગમતા મળે એવી એ ક સ્થિતિ રચાયક કલમ ઠેસવવામાં આવી હતી કે જરમ કોઈ પણ આસામીને માત્ર શંકા ઉપર થીજ ચુનેહગાર ઠેરવવા જ્યુરીને કહી શકે. હું પાછું યાદ કરું છું તો તે કલમના ચોક્કસ શબ્દો આ હતા :—

“ કોઈ પણ આસામી યા આસામીએ એટલિટનની સત્તામતીને જોખમમાં નાંખે એવો કોઈ લેખ બનાવે અથવા હાથ કરે, તેનાં યુનાહ-ની દેખાઈની સામેતી ન હોવા છતાં તે આસામી કે આસામીએને અપરાધી ઠેરવી શકાયો. ” અને તેવાચુનેહગારને માટે સાન વર્ષની દેશ નીકાલની શિક્ષા ઠેરવી હતી.

જર્મન જાસુસોની

મહોકાણુ.

કાપડાની આ કલમ બ્રિટિશ સરકારનાં હાથમાં ફાગદારી કામ ચલાવવા માટે કેવું જગર સામ-ન યથ પડી છે તે દેખાડવા માટે કોઈ વઢાણની અગત નથી. હું આગળ કહી ગયો તેમ, એ કલમ આમની સળા મારફતે પાછળથી ઠેસવેલી હતી ખરી, પણ જરૂરની હતી. કલા વિના ચાલ ટું નથી કે એમ કરવું વાજબીજ હતું. જાસુસો નો જાણે ઉપદ્રવજ ફેલાયો હતો. છ મહીનાનાં અરસામાં ત્રણ જર્મન જાસુસો કેદ પકડાયા હતા. હું એ સધળું જાણુનો હોવાથી અને ઇંગ-લીશ રાજદારી નોકરોની રીતથી માહિતમાર હોવાથી, એમાં માથું ધાલવા હું સગાર નારાજ.

હતો. પકડાયો તો સાત વર્ષના સખત કેદખાના-
તો દ'ડ ઘણો બયબીન ખ્યાલ મારી નજર સામે
લાવતો હતો. ઇંગ્લાંડમાં સાત વર્ષનું સખત
કેદખાનું, એ ફક્ત દોઝખાનું હતું.
એમ પણ હું જાણતો હતો કે જે કે
ઈંગ્લાંડમાં જવા માટે પાસપોર્ટની કાપજ અ-
ગત નહિ હતી તો પણ ત્યાં જે જે ચતુર, તેમાં
શુખ્ય કરીને પરદેશીઓને લગતી સર્વ માહિતી
સત્તાવાળાઓને મળતી હતી. ઇંગ્લાંડમાં
જવું એ સહેલું ને સુતરું હતું. પણ ત્યાંથી
બહાર આવવું મુશ્કેલ હતું. વળી જાનને રાજ્યો
વચ્ચેની ખાતેન સમજીતી પણ હું જાણતો હોવાથી
મને માહિતી એવેની લાગતી હતી. તેમજ ડેનમા-
કનાં રાજ્યમાં મામલો ફીક આસતો ન હતો.
પાછલા બનાવોએ અને સામેત કરી આપ્યું કે
એ મારી લાગણીને કોઈજવાર શુદ્ધ થાપ આપે
છે તે આ વેળા ખરીજ હતી.

મરજી વિરૂધ્ધ.

પણ મારા ઉપર જખર દખાન થવાથીને
અને મોટી કાલચે દેખાડવામાં આવતા સેવટે
એ કામ મેં થાપ લીધું. તેમનાં સધળા હોકાઓ
બળ લાવવાને હું દખારખાંધ ચલેા. બિટિશ
મોકાની પ્રત્યેક લગાયક મનવાર, દરેક કિલ્લો,
કારટા ને બંદરો, અને સધળા સામગ્રીનો જુમશે
એ સધળું છૂપા ચબ્દોમાં સંમદ કરશે હતો.
અમેદમમાં એલજીઅમને સરનામે તારો મોકલવા
ની ગોઠવણો જાસૂસી ખાતાં સાચે કરેલી હતી.
બયબહારનો આ માર્ગ બધ પડ્યો તો કોપનહેગન
યદને યાતો પારીસ યદને એકલવાની સવડ
કરેલી હતી તેના ચોક્કસ નામ-દામ હતું અને
બરાબર યાદ છે. હું ઇંગ્ડન યદને નહિ પણ માય
ટાપુને રસ્તે એડીનબરો ગયો. એમ કરવાનું
કારણ હતું; હમેશાં તેમાં શુખ્યકરીને આવા લગા
છતા વખતમાખાદાર ગામમાં લડનમા દાખલ થતી
દરેક સ્ટીમરો અને ત્રેનોની ધણી એકકમ તપાસ

લેવાતી હતી સાધારણ મુસાફર જાણતો નથી કે,
કેવર, કલે અને ફ્લીશીંગની એક્સપ્રેસો ઉપર
ડીટેક્ટીવોજ નહિ પણ બીજા સરકારી અમલદાર-
રો ધણીજ ખારીક તપાસ રાખતા હતા. દરેક
રીને બોતાં કાંઈજ ને લોકની નજરથી છુપુ રહેતું
ન હતું. અંગ્રેજ સિવાય બીજા કોઈ જણ દેશના
મુસાફરને બંદર ઉપર ઉતરનાં મોટી વચનો શુરા
ખાલતો, ઉંચી ટોપીવળો અંગ્રેજ જણતો, જેરી
કાયડ દરેકો લસકરી અમલદાર જેવો લાગતો હતો
એ વૃદ્ધ ત્રદરથને જો કોઈ પરદેશથી આવતો
મુસાફર શેક બરો લાગતો કે તે ધડીથી તેની પુઠે
છુપી દેખરે મ રાખતા આસામીઓ લાગેલાજ
સમજવા.

આ રીતે જેનીને હું માયને મારો ગયો
એડીનબરો જતાં પ્રીનસેસ મ્પ્રીટમીના એક
શાંત હોટેલમાં ઉતારો લીધો. માર્, ખર નામ
મેં નોંધાવ્યું કે ડાકટર એન્ડ્રેસ એમ. ડી.
કુરો. એરનેલ્ડીઆ. મારી મતલબ એ હતી કે હું
એરનેલ્ડીઅન ડાકટર માર્ ડાકટરી યાન ખાસ
વધારવા અને આપ્યો હતો.

ચોક્કસ દલામ હોટેલમાં જુમરવા બાદ બાજુ-
માંના એક એકાંત મોહોલમાં મેં મુકામ કીધો.
મારા રેલવા -વસવા ઇલાદી સાધારણ ખરજ
માટે અને એક બરાડવાનાં પંદર વાઉન્ડ મળતા
હતા. એમાં અલગતાં વધારાનો ખરજ, એટલે
મોગરમાં કામસર જવું આવવું, કાઠને ખાણું
ઉપર તેડવું. હું એ ઉપલબ્ધ ખરજ માટે અસહે-
લું મળવું હતું.

ખાતમીની શરૂઆત

પહેલું પખરાડયું મેં સુપરકીદમાં જુમવું,
જેમ છતાં શોકાને એવો ખાસ આપ્યો કે હું
અર્ધો નખજો, માંડગીનું બીજાનું છોડી આવેલો
દાંદી છું. એટલા અરસામાં ત્યાંની અને તેની
અતરલની જગ્યાઓથી જાણીતો મદ્ય ગયો અને
દરેક આદ્ય દાય તરફ ચારવાર ખાટો મારી

આવતો હતો, જ્યાં રામીય જંદર આવેલું હતું. અડી એક લાંબો મોટો પુત્ર હતો એ રામીય જંદર અને ઉત્તર નમૂદા રમ્યે છે. ત્રીસા જંદર ઉપરથી આવતી જતી લગાવક મનવાર એ પુલ ની નીચેથી પસાર થતી હતી પણ એ પુલની આજુબાજુ જાલ વધુ લખવાની જરૂર નથી.

એ પુત્રનાં એક રખેવાળ સાથે મેં દોસ્તી પાડી. અને ધીમે ધીમે તેને વિશ્વાસ મેં મેળવી લીધો. એ માથુમનુ નામ હતું કડીય નહિ, કંઈ તેમ કરતાં તેને નુકસાત પુત્રે આપડાએ તદ્દન ભોળપણમાં એ જંદરને અગ્નિપાસ કરવાની મને સરળતા કરી આપી. અને જે ખાતમી મને જોઈતી હતી તે કંઈ — બુકને મને તેણે પુરી પાડી. એમ કરવા માટે તેને મેં એક પાછ પણ આપી નહિ કેમકે તે કાંઈ રાજકોશી કે દેશ દોહી હતો નહિ. મારા એજ ભક્ષા મિત્રની મહેરબાનીથી જંદર પરના ચોખીયાનોપાનાં કેટલાક સાથ મને પીઠાણુ પડી મને રામી મન'ત, વેાશ્વર રકાટ વગેરેની કહાણી ફરસાતી વણી માહેતી હેવાથી મને તેઓ અર્થો રકાય સમજવા લાગ્યા.

એ લોકોની મારફતે રામીય જંદરને લગતી વધુ વણી ફળીકત હતું મેળવી ચકયો. કાંઈ પણ રચનનું સરિશ્વર વર્ણન જે મોટો ને જગ્યાનાં તસુએ તસુથી વાકેફ હોએ તેવાં લોકોનાં સમા-મમમાં આવવાથીજ મેળવી શકાય છે. બર્ષન માંનાં પેતા મોટા નકશા ને ચોક્કસ વર્ણન આપી ન શકે. જંદર અને કાશ્વેજંદરને લગતી વધુ હંચ સાબાનુનાની મુશાનું જ્ઞાન, જંદરનાં અમલકારો. ઇનજીનપરો-એક જવાબો સાચની વાતચીતમાંથી મેં સંપાદન કાઢ્યું એ લોકને હતું વારંવાર કંઈને કંઈ મમતમાં લઈ જતો હતો; મેજમાનીઓ, પાર્ટીઓ આપને હતો. એ આજત માં વધુ કંઈક વધુ પાછળથી મેં લીધા.

કુરપા જણાતી આડુ પિતા બાળમાં મને જે રીખ મળી હતી તે એ અરસામાં મને ઉપયોગી

થઈ પડી. એક દીને રાત્રે પુલનાં રખેવાલ મિત્રને ખંજર પડી કે બ્રિટિશ કાંસો નીકળવાની તેપારી કરે છે. તે દીને રાત્રે મેં તે પુલ ઉપર ખડો થઈ રહ્યો અને સંકવારે પાંચ વાગે ધુમ્મસના થેરાં છનાં મેં સોલ લગાવક વહાણોને નીકળતાં ગણ્યા. તેઓની આકૃતી ઉપરથી મેં પીઠાણુ કે તેઓ તેઓ જુદી જુદી જાતનાં હતા. તુરત મેં અસેક્સને માર્ગે જર્મન ત્રીસા ખાતાને ખખર પુગાડી કે સોલ મોટાં વહાણોને કાશ્વે હરિએ નીકળી ચુક્યાં છે. પાછળથી મને ખખર પડી કે એ સોલ વહાણોનું વર્ણન આપતાં એકજ જુલ મેં કરી હતી.

ધીટનનો મોટા ભય.

મારી તપાસના અરસામાં મને ઇંગ્લાંડ તરફથી જે સારી રીત વાપરવામાં આવી હતી. તેના અલસામાં હતું આ ખાતમી મુશ્કેલ આપું છું અને લક્ષ્ય એવું છું કે, રથ એક કોષનો પુલ રામીય જંદરને ગભિર બધ પોંદ્યાકનારો છે. તેનું આ કારણ: રામીય જંદર અને હરિયા ની વચ્ચેનું તેનું સ્થાન અચ્ચીન બધ બધું છે. લગાઈ ઉઠે-નજે તેની આગમન એ પુલ ઉરાડી દીએ અને રામીયના ખારામાં એકજ થયેલી લાગ-વક મનવારોને બધ કરે એ કાંઈ પણ રીતે નમ નવા જોય નથી. એવી રીતે કેટલાક લગાડા ત્રીસા કે કાશ્વે અથકત થઈ ગોંધાઈ રહે તેટલાં પર-દેથી કાશ્વે રકાટિશ કોરડાઓ ઉપર પસારા તરફ એકે તેમની રી નજાઈ ?

આશરે ત્રણેક અઠવાડયાં પછી મારી પુ કાંઈએ પકડી છે એવો જોશ મને આવવા લાગે. એક દિવસે રાતનાં ઘરે આવતાં જોઈક તો માન કપડાં હતું ગોંધી ગયો હતો તેનાં કરતાં જુદીજ રીતે મુકેસાં હતાં. મારી ધરવાળાં સ્ત્રીને મેં તેડ ઉડતી પરપૂછ કરી જોઈ કે મારો દરજ્જો આ લોક નહિ ડોકર. તેણીએ જણાવ્યું.

“ ઠીક ; ત્યારે મારાં ગોઠવેલાં કપડાં ખસેડી ને આ રીતે ગોઠવવાની તમેને યી અગત્ય પડી ? ” તેણીના મુખપા ઉપર રનાય કરી વળી તેણી ગમ રાએલી લાગી. “ હું તમારા ઓરડામાં આવીજ નથીજી. હાં; પણ મને હુમલાં ચાલ આપે છેજી; દરજી આવેલો ખરો; કાંઈ નોકરે તેને અંદર લીધેલો.”

એ પછી એક કલાક બાદ, હું મારા દરજીને ત્યાં ગયો. તેને પૂછતાં તેણે પેલી બાજુની વાત ખોટી પાડી તે ઘરમાં આવેલોજ નહિ મારો બહેમ ખરોજ છે એમ સિદ્ધ કરવા ખીજે દિને એક બધીતા હોટલમાં ગયો. લખવાના ઓરડામાં બેસીને કેટલાંક કાગળ લખ્યાં અને તેમાંનું એક મેં ખામખા બોલ લેવાર પાડ્યું, પછી નાહવાની ઓરડામાં ગયો અને ત્યાંથી પા એક કલાક પાછો આવી જોયું. તે પેલું કાગળ શ્રમ થયેલું હતું. માથુસોને નેડી તજી જ કરતાં જણાવું કે કોઈ એક અંદરથે તે કાગળ શુપ્તપ ઉપાડી લાંબું અને લંચના વિના જમ માં ટેસબું અને ચાલતી પકડી. તેઓ મારે પુઠે પડ્યા હતા ખરા.

હું આજ રાત્રીજ તે ડોક્ટરી કે તેના કપરી એ તે કાગળ વાંચી જોયું હોય તે સારું; કાંક તેઓ કે કોઈપણ તેના તરફથી કારવાની વેઠ કરશે તે “ વાગમાંથી પાકુ એક ” ની દિવિતાનો સાર માણુમ પડશે.

આ જા, તુંજે ડાહ્યું હું પેટમે !

આ તકે મુકકે દમ કરવાનો જરૂરી છે એમ સમજી હું તુલત ત્યાંની પોલીસ ઓફીસે ગયો. ડોક્ટર એ. કે. મેન્સ, હોરો, ઓરવેનીઆ (દક્ષિણ) એ નામનો મારો કાડ મેં માંકે મોકલ્યો. જ્યાં વારમાં મને એક અમલદારનાં ઓરડામાં લખવામાં આવ્યો, અને એક રોડાય ગુદરથે મને આવકાર આપ્યો. જતાંને વાર મેં તેને તત્કાળ્યો.

“ સાહેબ, હું જમન જમસુસ છું કરી માનવા માટે તમે પાસે કાંઈ કારણ છે વાર ? ” મેં જોયું લીધું કે મારો છોડેલો તીર ખરોખર લાગ્યો હતો.

“ કાં? કાંઈ પણ નહિ ; ” તે ચમકીને બોલ્યો, “ મને એ જાહેની કશી ખબર નથી ”

“ ત્યારે એ લોક મારી પુઠે પુઠે ફરે છે તે તમારા હેઠમથી નહિ, કે ? ”

“ અચિનજ નહિ ” તેણે ધીરજ આપી.

“ ઠીક ? એવું અગત્યનું કામ તમારી જણ વિના બને એમ માનવું મુશ્કેલ છે. ”

“ તમારી પૂઠ પકડી છે એમ માનવાનું તમેને કારણ શું છે ? ”

તેણે સવાલ કર્યો.

“ લખ્યાં કારણ છે ” મેં જણાવ્યું. “ કોઈ એજન્ટે તો બેઠવાઈથી મારા ઓરડામાં ઘુસીને મારા કપડાંની પથ જડતી લીધી છે, અને તમે જાણો છો કે એ કામ ઇંગ્લીશ કાયદાથી ઉલટું છે. એવાં કામને માટે વોરન્ટ જરૂર છે. જો હું જમન જમસુસ છું એમ માનવતું તમેને કાંઈ કારણ હોયતો ચાલો હમણાંજ મારી સામેજ સાબેઈ કરો, નહિ તોકે એરી બેઅકસી સતાવણીઓ બંધ કરો. હું એક ખુશ મસ્કરી સમાન સમજું કાંઈ ગણતો રહ્યો હતો, પણ તેની બીજા હોય છે ” તે તદન ગભિર બની ગયો અને બોલ્યો,—

“ ખરી વાત છે ડોક્ટર, પણ જુઓની હોમને તો મજેલા દુકમો પછી ગમે નેજા હોય તે જામ લાવવા પડે જ, જો કે એમાં કાંઈક બૂલ થયેલી લાગે છે, હવે પછી તમેને સતાવવામાં નહિ આવશે, ખાત્રી રાખજો.”

કાચું કાચું.

મને રમ મળી, અલપત હું જણતો હતો કે, મારી પૂઠ તો પકડી રાખવાનાજ, જેની મને જરીક મજા પડવા હતી નહિ. મને લાગ્યું કે પોલીસ ખાનામાં મારા જઈ આવ્યાથી એ દેખ-

હતા તેમની વાટ જોતો કપડાં પહેરી બેઠો હતો, તેટલાં હોટેલનાં માણસે આવી મને ખબર આપી કે, “ નીચે એક મહત્ત્વ આવેલા છે અને તમેને મળવા મંગિ છે, ડાક્ટર સાહેબ.”

કંઠક આગાહી મને થવા લાગી. હું જાણતો હતો કે મારા નોત્રેલા મહેમાનો આવ્યા હતાં તે મને નીચે તેડતે નહિ, પણ માત્ર પોતાના આવ્યાની ખબર મોકલતે. મેં જાણ્યું કે જો મને સરકારથી પકડવાને કાંઈ આવ્યો હોય તો તેને ઉઠાવવામાં કસો ફાયદો ન હતો. જસ્ટિસી જીન્ડગી માણસને દેવાધીન બનાવે છે. તો પણ મેં એટલાં તો સાવચેતી લીધી કે મારા દગલાનાં અંદરનાં જેબમાં રસાયણ પ્રયોગમાં વપરાતી વસ્તુઓની એક થેલી સેરવી લીધી. એ મને વારંવાર આગળના વખતમાં ઉપયોગી થઈ પડી હતી પછી હું નીચે ગયો. એક હાથ મારા કેટમાં ખોલી રાખ્યો હતો. હું દાહરને નીચસે ફાંચે ધુગતાંજ સાદા લેબાસવાળા માર આસાનીએ મારા ઉપર તુટી પડ્યા. મારે ઝડપથી વિચાર કરી લેવાનો હતો. થેલી દેલીમાંની ચીજો તેમનાં મોંઢ ઉપર ફેંટી નહસી જતે, પણ તેથી કંઈ શમરો ન હતો. તેમ થતાં હું રોકોલાંડમાંથી નો શું પણ ગ્લાસગેમાંથી વટીક બહાર નજી ચકતે નહિ. સાચું થવાથી ઉલટો નામશેખીગડશે એમ માની હું તેમને ચરણુ ર્યો. માત્ર લગાર મળક કરવા હું થોડે અંદરે અને તેમને તેમ કરવાડું કારણ પૂછ્યું.

“ તમે જલદીથી જાણશો.” તેઓનાં વજાએ કહેલેને કહ્યું.

જસ્ટિસ !

પછી તેજે મારી જડતી લેવા પોતાનાં માણસને ફરમાવ્યું. મારી પાસેથી ક્યાં પણ હથોળ ખોળ નહિ નિકળ્યા તે જોઈ તેઓ બારે અજળ થયા. મને પાછો મારા ઓરડામાં લઈ ગયા અને મારાં મુઠા સર સામાનની જડતી લીધી અને

તેમનાં બંડલ બાંધવા માંડ્યા. હું જાણતો હતો કે હું એ લોકોને અટકાવી દો ત્યાં સકવાને, પણ તે લોકોને મેં સેહલાઈથી કંઈ કરવા નહિ દીધું. હોટેલનાં મેનેજરને અને ખીળ એક શક્ષીને ઓરડામાં તેડી લાવવાની અરજ કીધી. એ અહરથોએ મહેરબાની ની રાહ, મારા દર સામાનનું વર્ણન કાગળ ઉપર લખી લીધું જે સામાન પોલીસે પોતાની સાથે લઈ જવા તૈયાર કર્યો હતો. એવું બધું વાર બને છે કે, જસ્ટિસને જ્યારે કે કરવામાં આવે છે ત્યારે વારંવાર કેટમાં તેની પાસેથી નહિ મળેલી ચીજો રજુ થાય છે. તે ડીટેક્ટિવોનો વડો, જેનું નામ હું જુલી ગયો છું, પણ મને યાદ આવે છે કે કંઠક અમથ, અનાડી જેવા હતા, તે મને કેટ પકડવા પછી બહો પ્રસિધ્ધ થઈ ગયો હતો. જાણે સખગી હકાકત તેજે શોધી કાઢી હોય, અને પેલા કેમીસ્ટોએ તેને સખગી રીતે વાંકે નહિ કાપે હોય તેમ પોતાનું સાચું સાંધવા મને ગરહાપેથ કરવા મંગતો હતો; પણ મેં મારું વારંદ મારી આગળ વાંચી જવાની હઠ લીધી અને કેટલાક બડગાટ પડી તે વાની ગયો. તેમાં આમની સમામાં જસ્ટિસ સામે જે નવી કલમ યુસાઈ હતી તે કલમના રૂએ ક્રિસ્ટિય રાજ્યની સલામતી જોખમમાં નાખવાનો આરોપ મારી ઉપર મેળા હતો.

ગ્લાસગો શહેરનાં ક્રેડિયાનામાં મેં તે રાત ગ્રાનરી, ખીજે દિને એક માજરટ્ટ પાસે મને ઉભો કર્યો પછી શેરીફની કોર્ટમાં નિયમાનુસાર દાખલ થયો. એક જઠવાડયાની અંદર શેરીફની કોર્ટમાં મારો મુકદ્દમા આવ્યો. શરૂઆતની તપાસ બેઠા હતા એડીંગબરોનાં દાખ કોર્ટમાં તપાસ મારે મને મોકલ્યા આવ્યો. આ જર્ણાલી વાત છે કે રોકોટિસ કાવદામાં એક કેદીને પાલીસ એક્સો દિવસ સુધી તપાસ વખતે રાખી શકે છે. એક સા દિવસ પુરા થવાની હવે હું રાહ જોતો હતો. મારી આપણી વિમલો જાણવા મારે

પોલીસ જમરી ધમાક કરતી હતી પણ કશું એ વલ્યું ન હતું. વડા જડજ તરફથી મને એક કાગળ મળ્યું જેમાં મને ખબર આપી હતી કે, મારી તપાસ ચાલે તેની એક દિવસ આગળથી મારા જયાવનાં સરજાં સાધેના મારા દાયમાં રાખવા. મને કાંઈ ખયાલ હતોજ નહિ. મેં કાંઈ આરોપ અંગીકાર પણ નહિ કીધો, કે કશું ના પણ નહીં પાડ્યું. મેં તેમને જણાવ્યું કે મારો કાંઈ પણ અપરાધ થયો હોય તે હું જણાવતો નથી-જયાવ કરવાની કરી જરૂર નથી. બસ, તમે જો ઇંગ્લીશ અને સ્કોટીશ 'પેપર' ની તે વખતની કાંઈક ઉપજાવી જોશો તો તમોને જણાશે કે, "સ્કોટીશ કોર્ટ" માં મારા કેસે જમરી ધમકારી કરી મુકી હતી.

હવે હું તેને લગતી સવળી હકીકત ખુલ્લી કરું છું. આ પહેલથીજ વાર હું ખોલાસો કરીશ કે શી રીતે, શા માટે, અને કોણે મને છુપી રીતે જલમાંથી હાલવ્યો, જે વેળાએ જર્મન પરદેશ ખાતાની ઓફીસ વડીક એમજ જણાતી હતી કે હું જલમાં છું.

મારી વિરૂધ્ધમાં સરકાર એંગ્લાઈસ શાફી ઉભા કીધા હતા. તેમાં નૌકા ખાતાનાં વડા, કન'સો, કેપ્ટનો, લશ્કરી અને રિયાસ અનુવર્તીઓ અને ટપાલ ખાતાનાં અગલદારો પણ સમાઈ ગયા હતા. યુરોપના સવળી તરફના તપાસના પ્રતિનિધિઓ-કાંકે આખું યુરોપ મારા મુકરમમાં હિત લેતું હતું—ત્યાં ધસડાઈ આવ્યા હતા. એકીનજરેનાં મોટી અદાલતમાં મારો મુકરમો મંગાયો તો હીને કેવી ચિત્તાર વરસાઈ હતી તે દેખ મને પાડ છે. એ તપાસ સાથે જોડાયેલા ખાતાં નામ, વિચિત્ર જનાવો, એક જસુસ-તે પણ વળા જર્મન જસુસ ની મહોકાણે ઉત્કેરણી અતિસૂચ વધી ગઈ હતી.

આસન ઉપર નામદાર લોડ જસ્ટીસ કલક' બિરાજમા હતા. તેઓ લશ્કરી બાજુઓ નંવા

તેવા અનુભવી ન હતા. સ્કોટલાંડના વડા સરકારી સોનારીસીટર મીઝ એડરસન કન'સી, જેવજ તાજ તરફથી ફોજદારી કેસ ચલાવના હતા તેમની સાથે ચાર મહારીશો હતા. કાળા ઝનાવાળા, કાળા ટોપી વાળા ધાગ સમાના જાણીતા મંડરેશો મારી સામે ઝોડચાલના હતા. તે દેખાવ ખરેખર દમદમાલયો હતો. બ્રિટિશ અદાલતનાં કામકાજની જેમને માદિનિ હોય કે તેઓ જાણે છે કે કેવી અસરકારક રીતે ધનસાદુ ચલાવવામાં આવે છે. ખરેખર ખારીસમી જુનાઈ ૧૯૧૨ ની સહવારે દસ વાગે મારો મુકરમો ચલાવો તે વેળા હું નહિ ધારતો હતો કે હું મુનેહવાર દરીયા. મારા વિરૂધ્ધ પુરાવો કરી ન હતા.

મેં ખાતાને દિમાયતી નહિ કીધી એ જાણીને સર્વ કાંઈ તજુજ મયું. કાવલાની હરેક પોષ ને ઉપર મારું હિત સાચાવાને ન્યાયધીશ સાહેબે મને કહ્યુતાન આપી અને ને કહ્યુતાન તેજણે પાળી. એક અથવા બીજી પોષ્ટ ઉપર તેઓ સોની સીટર જનરલનું ખાન ખેંચતા હતા. બ્રિટિશ ધનસાદુની હું ધડી વખાગુ કરું છું. મારી તપાસ વાજખી હાંધ ધનસાદુને અમો નમુનેજ હતો. પહેલે દીનસે રિયાસ અને લશ્કરી સિવાય બાકીનાં સવળાં શાફીઓને દૂર રાખ્યા. એક મીરલ એડર જેઓ હનખા ગલાસોમાં તોપનાં કારીગરોનાં વડા છે તેમની મેં જમરી ઉલટ પાલટ તપાસ લાંધી. એ એકમીરલ દરીવાઈ એંગ્લીસની દાખવનાં ઉભા પતલા નમુનેજર અમે જ મદદરજ હતા; સામટા દેખાવે તેઓ મી. એમજર લેન જેવા હતા અને એ મુકરમમાં અનુભવી શાફી તરીકે જાગર હતા એવું જાણું જણાવું ન હતું. નર. ચીન ઇંગ્લીસ તોપને લગતી શાફી આપના તેમજ તોડનામાં આવ્યા હતા તે લોક એવી પોષ્ટ ને રજુ કરવા મંજિતા હતા કે, ગલાસોમાં કામ કરનારાઓથી ખરેખર ખબર મેળવ્યા વનર, કોઈ બી. એ તોપો રિપેરુ મારા જેટલું એન ધરમજુ ન ખને અમ છે. એ વકારી

ચોદ્ર્યની તોપની બનાવટ, શક્તિ દત્તાદી બાળદો ઉપર મેં એ અમલદારને બહુ બહુ રીતે ગુન્થવો તેટલાં એકાએક તે જવાબ દેતો સુખ થઇ ગયો અને મારા તરફ ફરીને મારા સવાલોનો જવાબ ખુશી અદાલતમાં આપવા ના પાડ્યું.

સેવકની ખાતરી.

મેં નિશ્ચય પૂર્વક માની મુક્યું કે તોયો વિષેનું જ્ઞાન એટલી હદ સુધીનું હું ધરાવતો હતો કે, તે જ્ઞાન મેળવવા મારે જાણસપથ્યું કરવાની કશી અગત્ય હતી નહિ. આંતે રાજ્યનાં એક અતુભવી અમલદારે ઉચ્ચ પાલટ તપાસ માં જણાવ્યું :—

“આવું હંમેશાં જ્ઞાન ધરાવનાર અ.સામી આપણી નવી તોપોને સરતી વીગતના સીધાંત ઉપર આવે એ બનવા જોગ છે.”

એ સમજાતું પરીણામ એજ બાબુ કે પહેલે દીવસે તપાસ મુલતવી રહેતા પછી દરેકની ખાતરી હતી કે, તોપોને સગતી છુપી ખજર મેળવવાનો જે આરોપ મારા ઉપર મેલાયો હતો તે આરોપ ખરો યરાનો નથી. અલગતાં એ સમજી ખાતરી મેં મેળવેલીજ હતી.

કાગળનો ઘોંટાળો.

ખીજ દીવસની તપાસમાં પેલી પેટીનું કાગળ હવે રજુ કરવામાં આવ્યું જે કાગળ મને આપવા ના પડાઇ તે કેમીરટોપર પડેા મેલવામાં આવ્યો હતો. તાજ તરફના સોફાસીટર ખીં એંડરસને તે કાગળ ધણાજ ગંભીર પજે વાંચ્યું તે આ પ્રમાણે હતો :

“વદાલા સાહેબ, — હાથમાં ધરેલાં કામ ની બાંજગમાં તમે દુ.તેદ મેળવી તે વધુ દમે ખુશી થયા છો. તેનો નમુનો જગત મેલકી આપવાની તરદી લેજો. ખીજ ખાતર સંજક માં હોવાને એ થી રીતે એ ઉપરોક્ત સ્થિતિ

તે હું સમજી શકતો નથી. ગમે તેમ હોય, પણ એ કામ વિષે મારી પેટી ૧૦૦ પાઉન્ડ કરતાં વધુ આપવા ના કહે છે.

એ કાગળ ઉપર સહી, શાખ કાંઈ નહિ દરેની હતી. એ વાંચતી વેળા ‘મીઠા એંડરસને પાંચ વીમરાએલી બેંક નોટા હથિમાં ધરેલી હતી. તે પૂરું થવા સાથેજ તેમણે કારે જીરસામાં જણાવ્યું.

“સાહેબ, ઉપર ઉપરથી જેતાં એ કામ જમાં કંઈ દમ જેલું નથી જણાવું. પણ જો તમે પ્રિન્સ ચારલીનાં બાંડનો વખત યાદ કરો. જે વેળા કે દગા ફટકા અને કાવત્રા ચાલતાં હતાં તો તમેને યાદ આવશે કે આવા પ્રકારનાં પત્ર બહવારમાં રાજ્યને હમેશાં પેટીનો એલકાજ અપાય છે. જે આ કામકાજ માં કુધા ધાપાને સમજું નિષ્કપટ પત્ર છે તો તે આવી જાણીતી પેટીને સગતાં કાગળ કે કવરમાં શા માટે ખીડ્યું જે પેટી એ બાબેનું કશું જાણતી નથી ! એ પત્ર ઉપર સહી શાખ શા માટે નથી ? એ પેટી શા માટે ૧૦૦ પાઉન્ડ આપવા રાજી હતી ! સાહેબ, એ સમજાતું કારણ દેખાઈતું છે.”

એટલું છતાં પણ તે પત્રે કાંઈને જુરીને, કે પેપરોને ગુન્થવણમાં ને વિચારમાં નાંખ્યા હતા એટલુંજ નહિ, પણ આખાં હાજરાંને ગુન્થવણમાં નાંખ્યું હતું. હવે આ પહેલાંજવાર એનો ખોલાસો કું કરું કું.

એ પત્ર જર્મન સરકાર તરફનું હતું—એમાં જે “હાથમાં ધરેલું” કામ “એ જાહેર હતો તેનો અર્થ” એ કે ગાસગોમાં જે નવી મોડ બન્ય ની તોપ બનાવવાની હતી તેમ જરવાની જારત જે ધીમેથી સળગાવનારો પાકર હતો તે વાળે લખ્યું હતું. તેમાંના યોગ્ય મારા કાગળમાં હતો. એ અથવા કોઈ પણ એવી દેવચળી વસ્તુ મારા સર સામાનમાંથી મળી નહિ આવી તેવું કારણ એ

જે મસુસ પોતાનું કામ અમીરીને પીછાણે છે તે એવી વસ્તુઓ દેખાતી રાખેના નથી પણ તે સલામતી ભરી કોઈ ખાસ જગ્યામાં રાખે છે? જેની કુંચી કોઈ ત્રાહીતનાજ કબજામાં હોય છે.

મહોકાણુ !

“ નમુઓ,” એવો શબ્દ, જે પેલા પત્રમાં લખ્યો હતો તે પેલી ખાતુનો નમુરો હતો, “ પીછા ખાવનાં સંબંધમાં ” એ તે જિટન નાં અવાવ-સાથ માટે પ્રણીત અમલની ખામ તમાં હતી, પણ હાલ તે ખામે હું કંઈ કહી શકતો નથી. પાછળથી કહીશ.

મેં મારી જીપુરીની ખરોતર પતિલા કીધી હતી, કાંકે તેમનાં ઘર આ કાગળથી કંઈ જી જી બસર થઈ નહિ. સર્વ કંઈ બહુ જ મોઢપમાં હતું, અને તાજ તરફનાં સોલીસીસરની ચાલાખી અને સફાઈથી બેલસાનાંએ પણ એવાં સખત સેજનાં રકોચો ઉપર અસર ન હોઈ. હું ખરે ખર નિશ્ચિત જની ગયો હતો નેટમાં નેટરોમાંનાં એક નોકરને મીઠા એડરમનને એક લેખ બાંધતાં દીકો. ટુરન મેં તે લેખ જોળ્યો. અને મને હજી પડી. સોલીસીસરે તે લેખ વાંચ્યો અને ઉશ્કેરાઈ ગયો. પોતાના જોડ્યાઓને એકલા કીધા. તેમને દેખાડતાં તેઓ પણ ખુશ થયા. એ પછી તેવજે મુકરદમો મુલતલી રાખવાની ખરજ કીધી. હું સમજી ગયો કે હવે સપકાગો ખરો.

કાટ પાછી ભેગી મગતાં સોલીસીસર સાહેબે પત્રમાં કાગળનાં એ કુડા—આગલે દિવસે પેલો માણસ લાગ્યો હતો તેજ રજુ કરનાં અસરકારક રીતે કહ્યું “ મેં જિટનની સલામતીને હાકડાંડાં ડુકાન પોરેએ એવો તેજર કરે મો “ કાઠ ” હું કાટને દેખાડવા માગુ છું ”

કમળખતી પુરી થઈ.

અને ખરેખર વાન જી ખરી હતી. જિહીસ દરિયાઈ મનવારનાં પ્રત્યેક વદજ્યુ, કરેક કરેપાઈ મયક, પ્રિસ્થા છો સવેન્ય નામ

સમયસાં હતો. દશ હમર કરનાં વધુ નામ તે હતું, અને તે દરેક નામ પી સાગ્ર ખાણુએ નં-ખર લખેલાં હતાં. હાખલા તરીકે ડ્રેડનેટ કચીન મેરી નો નંખર ૮૧૩ હતો.

મેં એક વાર કણુક કીધું છે તેમ હું સગાર જોધી માણસ છું. તેમ થવાનું મને થું કારણુ નથી? પેલાં કેમીસ્ટવાળાં કાગળેજ મને પહેલે પકડાણે હતો અને મારો ખાનગી સંમદ પણ કાક્ટરોનાં વપરાસ માટે નીકળેલી ચોપડીમાજ લખાવ્યો હતો. અને વખત એ પેલીની મહોકાણુ મને નહીં હતી. દુરખીનનાં કાચની મદદ વડે અતી જણા અક્ષરે મારી દીપ મેં લખી હતી કેમકે એટલાં બધાં નામ હતાં કે તે મોટા કરવાં અને નહિ તે નાંની નોંધપોષીનાં બે પાનાં મેં ફક્ત વાપર્યાં હતાં અને તે પાનાંને કાર આગળથી “ સગારી દીધાં હતાં. જ્યારે પણ મારી જાણમાં આવતું કે જીહીસ મનવાર સફર નીકળી કે, કોઈ સારી જગ્યાએ જ્યાંથી તે મનવારોનાં આકારો પીછાણી શકાય તેવી જગ્યાએ હું જતો, તેમ જોળખી મારા મનમાં જોડવતો અને તારથી ખજર આપવા તેમનાં નંખરો ટપકાવી દેતો, જાણે કે:—૨૧૪, ૧૬, ૭૦૦, ૬૧૦, ૨૪. જમલનાં ચપ્પો (A. B. C.) ના કોઠથી લખાઈ જતા.

એ ખજર હું બલજિનાં મસુસી ખાતાને પારીસને રસ્તે રવાના કરતો હતો. એ રીતે કદ કદ સલામક મનવારો સફરમાં નીકળી અથવા કદ કદ રેસીયના ખારામાં આવી તે જાણુ વનો હતો.

સહેલ અચ્ચે.

મારી કમળખત નેધિપોષી અકસમાલિક મેળા આવવાથી વધુ તપાસની કંઈ જરૂર રહી નહીં મેં મારા જવાવમાં કોઈ શાક્ષીઓને તેમના ન હતા. ફક્ત મારી અંજત પીછાણના બે કે ત્રણ જોડ્યાઓને નેડ્યા હતા.

અને તેમને દરેકને નીચેથી સત્યાગ્રહ પ્રજ્વળે.
— ઇન્ડિયા નરકની મારી વળણ આપેલું જે
જાણના સ્થાને ન હોય. ” તેઓએ સમજાવ્યું એક
અવાજે કહ્યું કે પરદેશ રાજ્યનાં જાસુસ તરીકે
હું પગાર રહ્યો હોય તો પણ મેં સિટન તર
ફ મેમરીવસે વેર બાવ કે જેની કસી લામણી
મેં કદી દેખાવી ન હતી.

મેં ધાગું કે એથી મને મારી શિક્ષામાં કં-
ઈ સમાવેશ થશે. જ્યુરી અડધા કલાકમાં પાછી
બહાર આવી જાહેર ક્યું કે ક્રિસ્ટનની મહામતી
જે ખમમાં નાખવાને હું ગુનેહગાર છું છો દોષ.
અને જમન જાસુસોને માટે ને, નવો કલ્પદો
પડાયો અને તેની રૂએ સાત વર્ષની સખત મજુ
રી સાથનાં કેદખાનાની શીખાને શોધ ગણાયો
દોષ, છતાં મારી દિમ્મન હું હાર્યો ન હતો કે
મારું મોઢું કંતરું ન હતું.

ન્યાયાધિશ મારું શિક્ષક દુકમાં કહે તે પહેલાં
એક જમરાવ દેખાવતો સફેદ કપડામાં સજ થયે
હો અમેજ, જે એ આગમન કોર્ટમાં કદી આ-
વ્યો ન હતો તે આવ્યો તેને ઘણી આદાબ અને
તવાજોથી એન્ડ હુવર લઈ જઈ ખેસાડવામાં
આવ્યો. મેં જોયું કે વડા જજ તેને બહુ માન
થી નમ્યા, અને તેઓ બંનેએ એક બે પણ
ધુમ—ધુમ વાત કાઢી ન્યાયધીશ સાહેબ વાર-
વાર તેપણની વાત ઉપર ડોક ધુણાવતા હતા.
એથી હું ગમરાયો. મને એવું લાગ્યું કે મારું
સંકટ વધું જવું હતું પણ છેવટે ન્યાયાધિશ
સાહેબને દરાવ સમજાવ્યો,

“ સમજાવનારો અને હકીકત લખમાં
મેનાં કોર્ટ મંથવાને અદાર મામનાં આસન કેદ
નો નુકસ કરે છે. ”

અજાણ્યનીના હાથાર ચોમેરથી સમજાવના
સાગ્યા કોર્ટમાંનાં દરેક અજાણ્યનીમાં ગરક થઈ
અર્ધા. મારી અનુક્રાંને તેની મુખ્યત્વે કરીને
પરદેશનાં પેપરો ના રિપોર્ટગને અજાણ્યની
માં હાંસતા મેં સાંભળ્યા. પ્રત્યેક આસામી સાત

વરસનાં દેશ નિકાસની શિક્ષા થવાની વકફી
રાખતું હતું તેને બદલે અદાર માસનું આસન
કેદખાનું હતું તે જાણે તેઓની વચમાં ગરમ.
છાંટનો બામ પુટ્યો હોય તેવું થઈ ગયું. પણ
એમ શા કારણે ?

કેદખાનું.

પહેલાં મને કાલકન, ફીલની જેલમાં એડીનગરે
લઈ ગયા, અને ત્યાંથી બે અડવાડમાં પછી ગ્લા-
સગોનાં કેદખાનામાં મને મોકલ્યો. પ્રસંગે અ-
ને સમજાવ હકીકત ખાનમાં લેતાં અજાણ્ય તરફ-
ની નરમાસથી મારી તરફ વર્તવામાં આવતું હ-
તું. જેવી રીતે મારી તપાસમાં મને કસી જોવામાં
આવ્યો હતો તેવીજ રીતે કેદખાનામાં કરવામાં
આવતું હતું. મેં એક ક્ષીપું કે કેદખાનાના અ-
ધીકારીઓ રોકાય લોકની રૂઢી મુજબ મારો ભેદ
મેળવવાને વળખાં મારતા હતા. બીચારા ત્રાકે
લુહાર વાડે સોય વેચતા હતા.

મને કેદ પડવાને પાંચ અઠવાડમાં વીતા કે
કેદખાનાનાં ગવર્નરની ઓફીસમાં એક દીને લઈ
જવામાં આવ્યો. ઓફીસમાં દાખલ થતાં થોડે-
રવાર લશ્કરી જેવા દેખાવનાં એક અમેજને મેં
દીઠો. એ થોડેરવાર સીપાઈ બન્નેઓ કોઈ અમુક
રીતખાત ઉપરથી તુરત પરખાઈ આવે છે, ગવ-
ર્નરે જણાવ્યું :

“ એન્ડ એક અદરુથ તને મળવા માંગે છે. ”

નેવીન માંગણી.

પેસા નવા આવનારે ગવર્નર તરફ ડોક
હવાવી કહ્યું :— “ મને વાત કરતાં વાર લા-
ગશે તમેને નુકસ મળ્યો છે ! ”

“ બરોબર છે, સાહેબ ” ગવર્નરે જણાવ્યું
અને દોષો બંને ને એકલા છોડી ચાલ્યો ગયો.
પેસો અદરુથ હકીકતો થઈ મોકલ્યો—“ કોર્ટ
મહેત્વાની કરી બેસો ” તે બોલ્યો.

અજાણ્યતા હું એક કદી હોવાને લીધે
હમોજ રહ્યો હતો. તે પછી તેણે ધીમેથી વાત
ખીત શરૂ કાઢી.

“એ સોઠ તમે સાથે કેમ વતે છે ?”
 “એમની સામે કશી ફરિયાદ કરવાનું મને કારણ નથી.”

“આમ કેદમાં રહેવાથી તમોને ત્રાસ ને કંટાળો લેવાનું હોતો દેરી ?”

“રવગુરુ છે.” એમ જોખતા મેં ટગર ટગર તેના તરફ જોઈને કહ્યું.

“હું એક શીશુરુ છું—કીસમત કીસમત કેપટન.”

“જોશ્યો” તે દસીને જોશ્યો “મને તમે કેપટનનું નામ આપ્યું તે તમે ક્યાંથી આવ્યું ? આપણે આગળ કોઈ દિવસે ચલ્યા નથી.”

“નહિ” મેં જણાવ્યું “પણ ધણી જાતનાં સંચકરી બાલુસો સાથે હું ધણી વાર સમાજમાં આવ્યો છું તેથી બિરિય ઘોડે રવાને થીરતે પીછાણી થકું. આગળ “હુસા” માં હતા ?”

કેદસોઠ વખત લગી તે હરખા કાઢી. એમ દસી દસીને તે વાત ફેરવતો ગયો. પછી એકે-કેમ બદલાઈ જઈ તેણે મને ખુદશો સવાલ કાઢી.

“કાકર, જુઓ, હમે જાણે છે કે તમે હમારી વિરુદ્ધ જરમોનાની નોકરીમાં હતા. હમે એમ પંથુ જાણીએ છીએ કે તમે જામન જાતના નથી. તમે હમારી નોકરીમાં રહી હમારું કામ નહિ કરો તેનું કંઈ કારણ છે ? તેમ નહિ કરવા માટે તમોને કાંઈ ખાનગી કારણ છે ?”

“તમારા જવાબે તો સમજવું થયે છે કે તમારા શેઠોને તમે દગો કરો તો તેના જેવું નીચ કામ આ કુન્યામાં ખીજું છેજ નહિ. મારા સરેખા ધંધામાં પડેલા માણસ એવા જવાબ રાખતો નથી. હમે આજ હંધાડી રાખી મોતના ડાયામાં ઝીપલાયે છીએ. જો પડકારા તો શું અવરજી થશે તે હમે જાણીએ છીએ. હમે જાને જાણ થાય તો તેથી સજાડી કરી વિશ્વાસ ખાતી થઈ એ ? ના, તેમ કેમ બને ?”

જામન દગો.

ઘોડો વખતે ટુલીકે તે ચાપસ એકામનાથી મને ટીકવા લાગ્યો પછી જોશ્યો—

“તમારી તપાસ હમોએ કરી હતી તેને તમારી વાત ટેકા આપે છે હમે શું ચવાતા હતા કે તમારા સંરખી બુધિ વાળું માણસ આમ કેમ કામ કરતું હતું. તમેએ ઇંગ્લાંડમાં પણ મેશ્યો તે ઘડીથી તમારું કામ તમે આટોપતા રહ્યા તે અરસામાં, અહીં તમારા કેદ પડકારા પછી જેવામાં પણ બધી વખત તમે એક પ્રકારની જો-હીલી—સુરતી બનાવી રહ્યા છો. હમેને તે અજબ કરે છે છતાં હું એમ કહીશ તો ચાલશે કે તમેએ સોંપાપમાં કામમાં કોઈ રીતે જુરસો બતાવ્યો જ નથી. હમે એવું ધાયે છીએ કે જે તમે આદને તો ધણું કામ બજાવી શકતો તમોને શિક્ષા ધણી નરમાસથી કરવામાં આવી તેથી તમોને કંઈ અભયમી લાગી વાઈ ?”

હું હરખો.

“મને કોઈ વાત કે કામ અજબ કરે નહિ, કેપટન. “મે” કહ્યું. તેની હાં છબ વધુ લાગણી ભરી—વધુ સત્ય બાળ વાળી મધ.

“એમ ધારો કે” તેણે જણાવ્યું “કે તમારા શેઠોએ પ્રુખત વિચાર કરી જાણી જોઈ તમોને એમ પડકારાવું પગલું બધું છે તે હમે તમોને રેખાડી આપ્યે—સામેત કરી આપ્યે—તો પછી શું ?”

એથી પથુ હું ચમક્યો નહિ. મને એ ખ્યાલ પહેલેથી જ આવ્યો હતો. તેથી જ હું એવી ચાંતીથી સંરજ રીતે ચાલ્યા કાઢી દેને. એજ વિચારે, ઇંગ્લાંડમાં જે જે કામ કરવાની મને તક મળી હતી તે તે સધાજાં મેં પૂરેપૂરાં કીધાં ન હતાં.

“જે તેમ” સામેત થાય તો તમે સાથે સાદું કરવા સેવક તૈયાર છે.” મેં ગંભીર બનતાં જણાવ્યું. “પથુ હું” જ્યાં ટુલીકે મારી બારીને

આડા સળ્યા જોઈ ત્યાં તુલીક હું મગાર બેઢરે
હું અને મારી આંખે દેખાતું નથી.

કેપટન દસીને બોલ્યો,

"ઠીક છે, ડૉક્ટર, હું તમોને પાછો
મળવા આવીશ."

"તમે તેમ કરશોજ, મને ખાતરી છે. પણ
મહેરબાની કરીને એટલું પૂરે પૂરું ધ્યાનમાં રાખજો,
હું આ સળ્યાની પાછળ હોઉં ત્યાં તુલીક
કે તમારી મેહેનત ફાકે છે."

"તે મારે મારા ઉપર બરોસો રાખે."

હમો બન્ને "શેકેન્ડ" કરી છુટા પડ્યા.

અચુક સામેતી

પાછો અને મારો કોડીમાં લાઇ થયા. હું
ખુલ્લા રિમે કબુત્ર કશું છું કે બે ત્રણ રાત મને
ઉંઘ નહિ આવી. અદાલતમાં મારી તલાસ આથી
તે અરસામાં તેમજ જોડમાં મેં બહારનો બેઢર-
કાર દેખાવ બારણ કાઢ્યો હતો—અને તેના દોઢે
વર્તણૂં હતો. પ્રસંગ આવે જોમ હું કેપટન ર-
બર્ટ કોડા રહ્યો તેમ રહી ચકુલું—પણ
તેથી મારા ઉપર દયાથી મળ્યું થતું હતું. એ
દેખાણની અસર મારી તખ્ત ઉપર રાખે એ
પછીનાં દલાડાઓ મેં ગમરાટ અને બેચેનીમાં
કાઢ્યા. હું ચિંતાતુર રાતો કેદખાનામાં પસાર
કરવા લાગ્યો. પણ મારી વકી મુજબ મીને અઢ
વાડ્યે તે કેપટન પાછો મારી આગળ બાળ્યો.
આ વેળા રાત પડી મધ હતી અને સળ્યા કેદીઓ
એરડીમાં હતા.

"કેમ, ડૉક્ટર, હું કાંઈ ચોક્કસ તમોને સુચવવા
આવ્યો છું. હમોને તમે ઉપોગનાં યંત્ર પડશો."
તમોને હજી મધ્યાં મહીના કેદમાં યુગ્મરવાનાં
રહ્યા છે. એ થોડા મહીનાનો વખત હમોની સ
વીસમાં રહેશે? કાઠકાર પાછળથી યશો? મારી
પાસ સામેતીઓ તમોને આપવાની તૈયાર છે કે
તમોને જાણી જોઈને ખસેડવામાં આવ્યા છે.

તમારા શેક-જમન સરકારે તમોને જાણી જોઈને
સંકેતમાં લાવી મુક્યા છે."

ખીજી પળે તેણે પૂરાવાથી મારી ખાતર
જમા કાઢી, જમનનીની એટલી બધી ખાતમી
થી હું જાણીતો થઇ ગયો હતો કે હવે મારો
કટિ કાઢવાનું તેમને ઠીક લાગ્યું. તેથી એવી રીતે
અને સપડાવાનો પ્રપચ રચ્યો કે મને તેમના
પર વહેમ નહિ જાય, અથવા હું એ લોકોનું
બોધાણ બહાર નહિ પાડું અને સાન વર્ષ વેર,
કે પછી પોતાની તમામ મુક્તિઓ સદગ થાય કે
નિષ્ફળ થાય ત્યાં તુલીક મારું મોઢું મુપ રહે.

"તમે શી રીતે કામ કરશો તે બાબે કાંઈ
સુચવશો?" મને સવાલ ગયો.

"મારે લેશબાર પણ જો તમારા ઉપોગ
માં આવવું હોય તો મારા છુટકારા વિષે દાખલ
જાણવું ન જોઈએ. જુઓ આ મારી સુખના
છે. એ કરવાનું કામ તમારું છે. એકીનબરોમાં
એવોજ હાપ લોકોના મન ઉપર બેઠો છે કે, મારી
તંદરસ્તી સારી નથી. એવુંજ જોડમાં પણ
લેખી મને છે, એજ વાત ઉપર અમલ કરવાનું
તમોને સેહેલ પડશે એજ બહાનું લઇ તમે મને
ખીજે કેદખાને મોકલી દેતા હોવો તેવું દેખ
લાલજો અને મેને જાદરૂ અને તમોએ મને ત્યાં
મોકલવો."

'હા,—હા; બરોબર એ વાત મારા બિચા
રને મળતી આવે છે" તેણે જણાવ્યું. થોડા વા
રમાં તે આવી ગયો અને હું પાછો મારી કોટડી
માં ગયો.

છુટયો.

ખીજે દીને સહવારે સાડાપાંચ વાગતે મને-એક
અમલદારે આવી ઉલ્લાસથી બેઠાર કાઢ્યો. તે
એકથો હતો, વારડરો ડોઈ દેખાતા ન હતા. તે
અમલદારના એરડામાં મારા કપડાં, સામન વગેરે
રે જોડવેયો હતો. મેં કપડાં પહેરી લીધાં અને
ખાકુતી ગાડી કરીને હમો રેલ્વેના ઉપર હંમો

ગયા. તે વખતમાં ધણી થોડા લોક મદાર નીકળેલા હતા, અને ઝોળખાઇ આવવાની બ્લીક નહિ હતી. ત્યાંથી લ'ડન ગયા ...રેલેશન પર કેપટન હમેને મળ્યો. અમે ખાનગી વેડીંગ રૂમમાં ગયા. નવાં પેલા અમલકારને એક કામળ ઉપર સહી કરી આપી. પછી કેપટને મને નાણાં અને સુઅના સાથનું એક કામળ આપ્યું અને ચાલ્યો ગયો. હું એકસો, છુટો હતો. હું ચાલતે તો ત્યાંને ત્યાંથીજ પોખારા માપી જતે. કેખાઇનું હતું કે અંગ્રેજ સરકારનો મારા ઉપર પૂજું બરોસો હતો. પહેલાં તો હું એક હોટલમાં હતયો. મારા ઝોરકામાં જ્યાં કામળ ખોલી જોતાં અંદરથી દસ પાઉન્ડ નીકળ્યા અને નીચકી ચીઢી હતી.

“ આવતી કાલે સહવારે દસ વાગે મે ફેર મો...નખરને ટેલીફિન કરજો.”

સફર

ત્યાં જઈને મેં ટેલીફિન કીધી મુંબઈ પકડી રાખવાનો મને હુકમ મળ્યો. કેપટને ત્યાં થી જવાળ વાળ્યો કે મપોરે એક વાગતે છમપીરી અમલ હોટલમાં....સાહેબ મારી સાથે ખાણું લેવા આવશે. હું ત્યાં ગયો એટલે ખીજા એક મદરથ સાથે ઝોળખાણુ પડી, તે પશુ અંગ્રેજ જનસુસોમનિા હતો એમ મેં સહેસાઈથી જાણ્યું. મને તે મદરથે ખબર આપી કે સાંજે કેપટન સાથે ગાડીમાં ડાઉનિંગ ક્રીટ તરફ જવાનું છે. રાજ્યના વડા તમેને મળવા માગે છે. તે મુલાકાત મધ્ય, પશુ ત્યાં શું શું જન્યુ તે કહેવાનું મારું કામ નથી. એટલુંજ ખસ છે કે થોડા દીવસમાં બ્રિટિશ જનસુસી ખાતામાં હું જોડાયો છું અને ત્યાંથી તેને લગતા કામ ઉપર ગયો છું. મને તે ખાલેની અપાયલા હુકમો મુજબ અમેરિકા જવું પડ્યું છે કે નવાં હું હમ જો છું અને મારું જનતું કહી રહ્યો છું.

આવતા અંકમાં બ્લેન ફર્પાંમાઈ દખાડીની કલમથી લખાયેલો આવેળ એક ખીજે એલિટ હાસિક અગાયતા ધરાવતો વિષય આવશે.

પતેતી અંકો.

અને

રિબ્યુ

આ પૂરાણાંરમુજી માસિક આ વેળા અજળ હોરો કર્યો છે. પોતાના કદમાં આ ખાસ અંક માટે જોઇતો ફેરફાર કરી કવિ ફોટોગ્રાફર તારા પોરવાળાના સુખી સંસારના ચિત્રોની દીલકશ હારમાળા આપી છે. કવરપરનું ચિત્ર ફૂકડું છે તથા તેનો ચિતાર દીલકશ છે. કશુંએ ઝોમકું ધોમકું ન કરતાં ગપસપજી આ વખતે “આહ” ના હજાર કલાવી ચક્રવા છે. લખાનોની સુટણી ધણીજ સુંદી સુંદીને કરેલી છે. ચિત્રો સાથની વાર્તાઓ પશુ આકર્ષક છે. ગપસપને છાજતાં લખાનો નો મોટો સંગ્રહ છે તથા, ફેરકને ખંધ બેસતાં ચિત્રો છે. પૂરાણાં ગપસપના પતેતી નખરોમાં આ અંક આમળ મુકી ચકાશે, આ વો સુંદર પ્રગટ કરવો એ કાંઈ ખાવાનો લાડવો નથી. તે માટે હજો તેના કામેલ અધિપતિ ભાઈ શીરાજશાહ જહાંગીર મરઝખાન એમ એ.ને ખરા જમરથી સામારી આપીશુ. આ અંકમાં જાહેર ખખરવાળાઓએ દરોરોજ પાડેલો લાગે છે.

ટાગસોંગ.

ખાઇ દીનશાહ એ. કરકરવાના અધિપતિ પર્ણા હોળ નીકળતું આ માસિક પશુ સુંદર લેખાસમાં નવાં વર્ષનો અંક રાખેતા મુંબજ કાઢી નીકળ્યું છે. ટાઇટલપરનો ભુયો ખાવાની પાંધરીમાં દીક ખીલી રહ્યો છે. અંદરનાં તારાપોરવાળા સીરી અને લગતાં ચિત્રો સુંદર છે તથા કસ્તી વણવાનું શિક્ષણ લેતી ભુચી પ્રુખ દેરામાં છે. લખાનોની સુટણી પશુ ધણી સારી છે. કુઠી વાનાંઓ તથા રમુજ રહેલો સારી સંખ્યામાં પ્રગટ થયલા

છે. ઢોંગ-સોંગ પોતાના નામ પ્રમાણે, કામ કરી દરેક રીતે પોતાના વાંચકોને સુખ કર્યા છે. આ ખાસ અંકને પણ ઠીક જાહેર ખનરો મળેલી લાગે છે. હમો બાહ દીનશાહને તેમના આ સહાસ માટે સુખારકબાદી આપતાં ઇચ્છીશું કે ઢોંગ-સોંગ તેમની જેખરેખ સુદૃઢ વધુ અને વધુ આપાદ થતું રહે.

હિન્દી આશીર્ક.

જહેન બાહઆપ પાલમકોટ એકલે હાથે પોતાનાં આ માસિકને નિયમિત પ્રગટ કરી તેને હરોળમાં લાખ્યાં છે. હિન્દી આશીર્કના પતેલી અંકો લખાનોની ખાખતમાં ખરેખ દીપ-દીપ હોય છે. કથે પણ નહિ લખતા જાણીતા આગેવાનોના લેખો એ જહેન મેળવી શકે છે. બેશક આ સાહેબ જહેનબાહ આઈનો રતુલી પાત્ર સહાસ જોતાં તેમને ચોખ્ખ ઉતેજન આપે છે. ચાર જમશેદજી જીજીભાઈ, સર ચંદ્રાવરકર લેડી લક્ષ્મીભાઈ, જરદીસ ખીમન, રે. ડા. મેકીકન, રોક, હોરમજી એડનવાળા, મીસીસ સરોજની નામકુ, મીસીસી અલી અકબર ડાકટર મોદી, મીસ ઢોંગ, ડા. કુક, મી. ત્રીબક-રાય હેસાઈ બેરીસ્ટર વગેરે વગેરેના લેખો યુજ-રાતી તથા અંગ્રેજીમાં પ્રગટ થયલાં છે. અંક ને અનુસરતાં ચિત્રો સુંદર રીતે છાપેલાં સારી સંખ્યા માં આપેલાં છે. વાર્તાઓથી આ અંક ન બરતાં વિષ વિષ લખાનો સારાં છે. હમો જહેન બાહઆપના આ સહાસમાં દરેક ફેતેહ ઇચ્છીએ છીએ. બેશક એકલે હાથે એક બાનુ આવા સુંદર અંકો પ્રગટ કરવાને શક્તિવાન માન્ય છે એ કાંઈ જેવું તેવું કામ નથી.

પુરસદ

જીનું, પુરાણું પુરસદ આ વેળા પોતાના રંગ બદલી નીકળ્યું છે ને આટલું પેપરનાં કવરમાં

‘શોભી રહ્યું’ છે. રાખેતા મુજબ અધિપતિને માલિક મીળખમનજી કાખરાજીએ આ અંકને ખખલ અંક બનાવ્યો છે ને પોતાના સુંદર લેખોથી લગ્ન્યક કર્યો છે/એહરા એહલા કાકાનો મી. કાખરાજીનો આગળ લખેલો દારસ ફરી પાછો આ અંકમાં પ્રગટ થયો છે, જે ખરેખ મોલથી વાંચારો. ખંડાજાનો મુરશોદની વાર્તા દીલકશ છે.

પુરસદ મી. કાખરાજીની સુંદર કલમથી લોકપ્રિય છે. હમો એ બાહને હર્ષિત જાગરોદરેક ફતેહ ઇચ્છીએ છીએ.

માસિક મિત્ર.

નવાં વર્ષનો આ બાહખંધનો અંક પણ ધણો સારો છે. લખાનો નો મોટો સંગ્રહ છે. અંગ્રજી ઉપરાંત યુજરાતી લેખો પણ સારા છે. વાર્તાને મુજબના વિભાગમાં પણ ઠીક સમાવેશ થયેલો છે. ખાસ અંકનું ચિત્ર/જાણીતા આઈ. રતુનું હોય સુંદર છે. ખીખાં વધુ ચિત્રો ન ચુકતાં લખાનોનો જથ્થો મોટો મુકેલો છે તે પણ ખરેખ પસંદ કરવા જોગ છે. બાહખંધ માસિક મિત્રને પણ હમો દરેક ફતેહ ઇચ્છી શું.

નવરંગ.

આ વળી નવો બાહખંધ પારસી નવાં વર્ષથી પોતાની જાંડગીની શરૂઆત કરી ચુક્યો છે. પહેલા અંકમાં ઘણા જાણીતા લેખકોના લેખ છે તથા અધિપતિએ જુદા હાથે પોતાના ખીસામાં હાથ નાંખવા કબુલાત આપેલી છે. જ નેમ ઉદ્દેશી આ માસિક પ્રગટ થવા માંડ્યું છે તે નેમ પાર પડી તે લાખી જાંડગી નેવા પારો એવું હમો ખરાં જાગરથી ઇચ્છી તેને દર્શાવેર આવકાર આપીશું. માસિકનું લવાખમ રખા ત્રણ છે.

ખંસ, તો છું મારા ખોદાને હસ્તક !

(નામાંકિત નાટકકાર, સર હેનરી આર્વોગને માટે જીવી ખબર મગર થઈ હતી કે, મરતી વેળા તેને ઓઢેથી " તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક " એવા શબ્દો નીકળ્યા હતા, તે ઉપરથી આ કવિતા નોંધાયેલી.)

" તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક " આ જીનને હોઝારે, માથું ને મસ્તક તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, આ વિચાર ને આચાર, અવન ને હલક. તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, મુજ કીર્તિ ને કામ, બેઠ ને જલક. તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, મુજ ભડોલને ભરમ, જોકેટિંગ ને નાટક. તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, જમાના ને જહાન, જાનદાર ને ખલક તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, આકાશને ધરતી, ફલક ને મલક. તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, તારેથોજ કીર્તિ, કોવત ને રજક. તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, તુંજ મારો પીતા, તુંજ માતા રક્ષક તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, તુંજ મારો રાહબર, તુંજ મારો રક્ષક. તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, તું મારો ચાંદો, હું તારો ચાતક. તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, હું આરાક પતંગ, તું તુરની હીપક. તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, તું મારી માથુક, હું તારો આશક. તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, તુંજ લેગન મીઠું, જીલું વાત બેકબક. તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, કલ મુખના કરતા, તારે હુંખ બરકક. તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, જો નહીં તો હું દેનાની સીદાઈમાં ગરક. તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, એજ મારો અંતની ઘડીના સબક. તારે હસ્તક, ખોદા, તારે હસ્તક, તારે હસ્તક, આ પીતા આ હક !

“કુખ / તે શું-ને સુખ, તે શું.” ?

લખનાર “હરમીસ”

ભરો આંટા આ સુધિપર-ગુલો, જોશો તો સુખજ છે
 ન સુખ માનો-ન માનો તો-તમે જોશો, ત્યાં કુખજ છે.
 ભલે લઈ વાગ-ભલાઈ દેખો-તો તેમાં પણ ત્યાં સુખજ છે.
 અરે તેમાં પુરાઈ ધારો-તો ત્યાંથી તમને કુખજ છે.
 રોષો અશ્રુ, દયાને હાથ-ને માનો તો, ત્યાં સુખજ છે.
 નથી દયા જો તેમ કરવા-તો ત્યાંથી તમને કુખજ છે.
 ખજવી સુરની ખાંસુલી-ખહેલાવો દીલ તો સુખજ છે.
 ખૂંડી જાને, જો ન લાવે-પછી ત્યારે તો કુખજ છે.
 નરમ શ્વાસો નમી ચાલો-તેમાં તમને તો સુખજ છે.
 ભલે ખૂંડી ધરો તમ રાહ—તો, ત્યાં, તો, તમને કુખજ છે.
 નથી ઇચ્છા તમારી કાંઈ—તો તે હાલે તો સુખજ છે.
 મેળવવા તે ગમે ઉછળો—તો વેઠો, ત્યાં, તો કુખજ છે.
 કશાનો મેલ, જો ન રાખો—પછે તમને તો સુખજ છે.
 સુંગઈ સુન્વનમાં તમ મહાસો—તો, ત્યાં, તો તમને કુખજ છે.
 સ્વાર્થતણી નહોય વાસના—પછી ત્યાં તો ખડુ સુખજ છે.
 પછે, શાને, તુને કુખ રે—જ્યાં જોશો, ત્યાં બસ સુખજ છે.
 ઘડીએ સુખ-સદીએ સુખ—હર હાલે ને-કાળે સુખ
 ફરિમાં ચિત્ત સમાવ્યુ તો—હર સ્થાને બસ સુખજ સુખ।

મેહુલાનાં મનામણાં.

(જરા હઠે દો સાંવરિયાસેં આયા કરેઃ એ ગીતનો ઢાળ)

સખિ! જને મેહુલિયો તણસાળ્યા કરે ?

તણસાવી કાળજડાં કરમાળ્યા કરેઃ

રેણી રસામૃત—

રસિયાજી રાજ એ—

જનને રાસ જગ રિજાળ્યા કરેઃ

રિજાવે તે આજ હાં રિજાળ્યા કરે ?

ઢેચે હાથ વરાળ, કુકાળનાં દુઃખ દોલતાંઃ

એવે દીન દયાળ મેહુલિયો મહારાજ એક !

અન્ધાર વસ જોહી

પવનને વિમાન ડોલ્લી

અતાર વેણુ ગજવી ઝખૂકયા કરેઃ

ઝખૂકે તે આજ હાં ન જરસ્યા કરે ?

સહિત.

ધન્ય ધન્ય ઘડી આજની.

(ગીત)

ધન્ય ધન્યરે ઘડી આજની,

સુખકારી, અધિકારી.

લાગે સકળ જનને સુધાસમી.

ઝીણીઝીણી ઝીણીઝીણી વસરતી,

આ શી રમતીરે, જળધોરા આંકારીયો,

નિરખી કનક કળશ, અમકત-સોનેરી,

સખી જાણી આનંદની રેલ આ,

હેરે જનનના આ મન,

દીપ ઝળકે ઝળકે ઝળકે, જાણે ઉગ્યા મુરેસ સોરે વસા.

અરમર ઝરે રસરેલા, સરસ સુગંધી વશી,

ગણગણ ગણગણે, વન ઉપવન પરમ ભગરેશ :

સમર લહરે સરસ, દરકર દરકલી,

મનરે નિરાલોન રસ રેલ,

આનંદના એલી મચી, રહી, સકળ

જનના, મન, હરે, આરે, ઘડી.

(રાહસ)

જન મન રંજનની ઘડી, હરેક જન હરખાય,

ધન્ય ધન્ય ઘડી આજની, ગીત મંગલ મુખ ગાય

શીખડી

કવિ ભવાનીશંકર નરસિંહરામ.

“ઓરત”

મોહનત અને મરવતનું એક મંદર.

મીં ૭૦ નં ૮૦ કાંબરાજીની રસીલી કલમથી લખાયેલી છે, અને તે પછેતાપ
અરસપરસુ બેટ આપી શકાય એવો તેમાં ગોઠવણ રાખવામાં આવી છે. સાલ મુબારકનું
તેમાં મુનેરો નામ આવશે કુકમા આ વાર્તા વાચનારને જોડીજ એમી જાય એવ
શરમ રોતે બનાવવામાં આવશે વાર્તાનો ચોપડીની કીમત રૂ. ૧૧ અને વીં
વીં પેકેટજી ૨ આના જુદા રાખવામાં આવ્યા છે.

મનેજર

ટોંગ-ચોંગ અંદરોડ મુબારક.

એક નવિન યોજના.

આનકાસ સરેતાં પાંચત તરફ પ્રભુ વધુ જિંચાઃ છે તે કારણે ગુલશન ને વધુ ખીસવવા નીચેના લાભ આપવામાં આવનાર છે.

નીચલાં પાંચ પુસ્તકો સાથે ગુલશન સુરત મળે એવી આ યોજના છે ભાગલ્યાની વાન્તાઓ માટે વધુ સીકારસ કરવાની જરૂર નથી.

ભાગલ્યાના પુસ્તકો

૧. રામતાનનો સાથી	કિમત	રૂ. ૧-૧૨-૦
૨. લુપીનની લાદેરી	"	રૂ. ૧-૧૨-૦
૩-૫. ભાગલ્યા માળા	"	રૂ. ૨-૮-૦
નંબર ૧-૨-૩		

૬. ગુલશન. વાર્ષિક લગાજમાં રૂ. ૩-૧૪-૦

રૂ. ૮-૧૪-૦

ફક્ત રૂપિયા પાંચ અને આઠ આનામાં

પાંચ પુસ્તકો અને ગુલશન.

આપવામાં આવશે.

આવો લાભ કવચિત્તજ અપાય છે મુદ્દે તાદીદ લખો. શોકમાં પુસ્તકો હશે ત્યાં ગુલીકજ તેમ પણ.

મેનેજર—ગુલશન.

નવસારી.

કમણજ તૈયાર થઈ બાહર પડ્યો છે.

(દ્વા વગરનો ડાક્ટર-સાંગ ર. જો)

અપવાસ. અથવા

મનુષ્યને યતા દરદાનું જડમુંજ કાઢી શરીરને રોગરહિત અને સ્વચ્છ
કરવાનો—એકલો ખરો

કુદરતી ઇલાજ.

અપવાસની ઉત્પત્તિ તથા ઇતિહાસ—તે કેમ, ક્યારે અને કેટલો કરવો તેની વિખાનુસાર (સાયન્સીસીક-
અમજીયુઃ અમેરીકા જેવો સડયી બાગળ વધેલા દેશમાં તેના યથેચ્છ મહોળો પ્રસાર-અને સે'કેડો માણ્યું)
સેના ભતી અનુભવો તથા નિષ્ણવા સામક અપવાસના હેવાનો (ચીત્રો સાથે) ૩૫૦ પેજો કોમ્પેટ રૂપીયા ૧

અમેરીકાના જન્મ પ્રસિદ્ધ

અરનાર મેકફેલ્ડની નવી “ફીઝિકલરોપથી” ના અભ્યાસ તથા અંગત અનુભવથી મેળવેલા
જ્ઞાનનો સંવાદ ચાલુ ફાખથી પાસાતા મનુષ્યાના લાભ માટે

પ્રગટ કરતા—એ. પી. માડન, હેલ્થ હોમ—સાટીકરૂઝ

હેલ્થ ક્લબર રીપો—તમા નેચરકચેર સેનીતોરીઅમ, અને કુદરતી ઉપાયોના પુસ્તકો કાઠનાર—

જીવન શક્તિનું બંધારણ—કી. ૨ ૧-૮-૦

હવે થોડીકજ નકલો બાકી રહી છે.

નાના ચોપાન્ના—કેળવવાત સ્વયં રોગ-કુધનો ખોરાક તથા ધરમાં કરવાની માફી કચરવોના
નકલો—અમજીયુ સાથે તનરોરતી જળવવાના ખોરાકો, જોળરો-જેવા કે પોસ્તમ કાપી
ચામના ખોરાક તથામ કળવવાતની ઉપાધ-ખોરાકો મેસાજ કોલરો વગેરે વગેરે મળશે—
પ્રાપ્તિ માટે લખી મંગાવો.

સંદેશવરથી નવું (પારસી) વર્ષ શરૂ થાય છે. ત્યારથી લગાઈતાં અને બીજાં સુન્દર ચિત્રો વધાર્યા છે. નવી શરૂ કરેલી ઈનામી હરીફાઈને અંગે પ્રજા રોકડા રૂપિયા, વાંચના લખક પુસ્તકો અને ઉપયોગી વસ્તુઓ માટે પ્રોત્સાહન-નશીબ-અહેનત અર્જનાવી સહાય છે ?

સચિત્ર

સુન્દરી સુખોધ.

સરતામાં સરતું-મ્હોટામાં મ્હોટું લોકપ્રિય માસિક પત્ર.

શ્રીઓ, બાલકો અને કુટુંબીજન માટે ખાસ ઉપયોગી. હિંદુ, જૈન, પારસી, મુસલમાન; અને ખિસ્તી-સધળી કોમોમાં તે ફેલાયેલું છે. રાજદ્વારોમાં અને વિદ્વાનો તરફથી ખરા દીક્ષા આપનાર પાત્રું છે. અને મ્હોટા રાજ્યોની કબજણી ખાતોઓનો ઉદાર આગ્રહ રહેને મળ્યો છે.

એ કદમાં દર મહીને પ્રગટ થાય છે.

(૧) ૧૦૦ પાનાનું સચિત્ર પત્ર-લવાજમ રૂકત પ્રજા રૂપિયા.

(૨) ૨૨૨ પાનાનું સચિત્ર પત્ર-લવાજમ રૂકત સર્વા રૂપિયા.

(૩) હિન્દુસ્તાની બહાર-પાંચ શીલિંગ. અને બે શીલિંગ)

પરિચેષ્ટા-કદનાં માસિકમાં ખોળે કદનું આંશિક આવી જાય છે.

દરેક કદના મેલાને ખાસ અંક તથા કોટનું પુરતક અને બીજા ઈનામી હરીફના અનેક સાલ મળે છે.

“સુન્દરી સુખોધમાં” શું “વિધિઓ” આવે છે ?

નવલકથા વર્તીઓ-ગંધર્વ-સતી-ચંચિત્રી-વેદકે. પોકેટ-બરત ગ્રંથજી. કાબો. મુદ્ધર્મ, યાત્રા-સુસાદરી-નજીગે, ઉપયોગી સંરમાઓ. હિં તમ-પુસ્તકોના-સાર, વિવિધ જનાવો સમાજ સાહિત્ય અને વિદ્યાના ખાસ લેખ-આદ્ય અર્થા-ઉપયોગી ઉતારા-બાળકો માટે ખાસ વાર્તાઓ, વગેરે-મનોહર ચિત્રો.

સુન્દરી સુખોધના અગિયારમા વર્ષના આકાના ૧૨૦૦ ઉપરાંત પાત્રમાં ૩૦ હાલીઓ, ૫૦ વાર્તાઓ, ૭૫ બાલકો માટે વાર્તા-વગેરે, ૨૬ વેદકે-વિદ્યાલયા, અને લગભગ ૨૮૦ બીજા ઉપયોગી આનંદજનક સુખોધક લખાણ આવેલાં છે; કુલ ૪૨૭ વિષયોમાંથી ૧૬૫ એ લેખ છે, જે આ ગાસિદના ખાસ પ્રમાણે છે.

નમૂનો મેળાવો

વ્યવસ્થાપક-સુન્દરી સુખોધ.

અમદાવાદ.

લાઈબ્રેરી મિસેલેની

સંચિત ત્રીમાસિક

આખા હિંદુસ્તાનમાં આ જાતનું

પેટું અને ફક્ત એકલું જ.

લાઈબ્રેરી મિસેલેની કુનયા પત્રની

સંપત્તી લાઈબ્રેરી સભા પાંચ હીલચાલની

દલીલ આપે છે. કોઈકું નેહી પરત

ભિતિદારકું સાહિત્ય તથા પુરાતન શાષ

ખાજ વગેરે સારા લેખો પુરા પાડે છે.

વાંચીકે લવાંજમ

હાલુસ્તાન માટે રૂ. ૨ રૂપાસ ખર્ચ સાથે

પ્રમિત થવાનું સ્થળ—મોરારીદાસ, પટ્ટણી.

ગુજરાતની કોઈકે લાઈબ્રેરી

સાહિત્ય.

મંગાવે છે. આમાં આજે એક લાખ માણસો

દર મહીને સાહિત્ય વાંચે છે માટે તેમાંની

એકેર ખખર કાવદા પડતી નીકળે

છે એક પાનના ખાર માસના ફક્ત રૂ.

ચાલીસ, જોકેર ખખરના કાગળે લેવાને

શીલીતા દોષ છે. વાર્ષિક લવાંજમ ફક્ત

રૂપીઆ અઠી અને લાઈબ્રેરીમાં તેમજ

નોંધાતો માટે ખાસ શ. બે લખો—

વ્યવસ્થાપક—વડોદરા.

આપણી પેટલી ફરજ.

છાંડી પર્વત તનુરતન રહેતું એ આપણી પેટલીમાં પેટલી ફરજ છે.

તનુરતી રા. કારણથી જાહે છે અને જમડી ગયેલો તનુરતી કેવી રીતે પાછી

મુખારી રાખે છે તે સંબંધમાં કંઈક જ્ઞાન આપનાર અમારું

વૈધ વિદ્યા

નામનું આ પ્રવેશક પુસ્તક વગેરે જે જનહીતાર્થે મંગાવનારને તદ્દન મફત

પ્રેરણામાં આવે છે. તે પુસ્તકનો ૪ લાખ કે.પી. કપારની ખર્ચ થઈ છે તેમ તેનું

અતી ઉપયોગપણું જણાવી આપે છે.

સૌજન્યે નારાયણજી કેશવજી.

જામનગર—કાઠીયાવાડ.

અમેરીકન ઈલાજ.

આંધળા દેખતા થાય છે.

કેટેરેક્ટોસાઇન

આંખના મોતીઆ વાઢકા વગર મટે છે)
 " હવે આ નકા યુ છે કે આખના મો
 તીઆ વાઢકાપ વગર ખાતીથી મગી શકે છે " તેને
 મોટે કેટેરેક્ટોસાઇન એક બરસાદાર ઇલાજ છે
 આ રોગથી પીડાતાઓને હવે વાઢકાપ કરવાની ખટ
 પટમાં પડવાનું કામ નથી. વાઢકાપ કરનારા સઘ-
 નાઓની આંખ વાઢકાપથી સુધરે છે એમ નથી,
 પણ કેટેરેક્ટોસાઇનથી કોઈ પણ દરદીને નીરાશ
 થવું પડતું નથી એમ અનુભવથી સીધું થયેલું
 છે. કીમત રૂ. ૫ પેસ્ટેજ ૪ આના વધુ
 આખા હીન્દુસ્થાનમાં વખણાયેલો
 વાળ કાળા કરવાનો

પક્કા કલપ.

આ કલપ મુછોના તથા શરીરના સરેક વાળને
 પનગાદતી, તે પાંચજ મનીટમાં સુંદર કાળા થક
 બદલે છે. વાળના શોખીનોએ વાદ રાખવું કે, એની
 બરોબર આજ કોઈ પણ કલપ નથી. આ કલપ
 વાપરમાં સહેલો છે. સોડમમાં ગમતો છે. ગુણમાં
 અકસીર છે રંગમાં પાકો છે, અને કીમતમાં રૂ.
 ૧ ટપાલ, ખર્ચ માફ

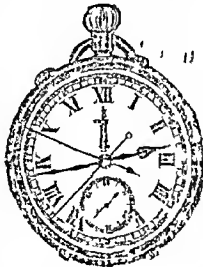
મેક્સર્સ નવરત્ન એન્ડ સન.

૧૯૯ કાલખાદેવી રોડ મુંબઈ

(સેમેટર) સીગનલ વોચ કંપની.

હોન'બી રોડ કોલ્ડમુંબઈ.

આ કંપનીના પહેલી કનેક્ટોટીના ઘડયાળો
 વીસ વરસે પણ નવાં જેવાં દેખાય છે. ઘણે
 લાગુ વખતેજ થોડીક સેકન્ડના ફર માલમ
 પડે છે. કારણે ખરા કમ્પેન્સેનીંગ બેલન્સ

રોગથી ક્ષવાના દેવકર સામે રક્ષણ કરે છે.
 હિન્દુસ્થાનની બધી રેલવેના કામદાર-
 રોમાં આ ઘડયાળો ઘણાં બધાં પાડે છે.
 ઘણા માલક માણસોના કાચથી રીપર કામ થાય છે

માલિક—મનચેરણ કાવસણ દારડી-ધડીઆલી.

હમારી કંપની યોડે વાળબી નજરે ચતોષ પામતી
 કેવાથીજ હમારા ઘડીયાલો સમતા છે હમારા વેપારી ભાવો
 દરેકને અનુસરતા છે. સઘળા વેપારીઓ પાસેથી મળી શકશે.

નવલ કથા.

કમળા કુમારી

કમળા કુમારીમાં આવેલાં વરણનો છે તે કવી બવાની
ના સંસાર ચીનો છે.

રાસ્ત ગોક્તાર.

બાળલગ્ન, વિધવાપણના સંકટો પુનરલગ્નની જરૂર વિષેના
૧૦૦ નિબંધ કરતા કમળાકુમારી સરખી ફક્ત એક જ ચોપ
ડીને વધુ કીમતી ગણીએ છે ! “ વીદ્યામીત્ર ”

સાધા સ્વચ્છ સાથે વીચારને તરફ અચ્છી મળી જઈને
કોઈ કોઈ પાને તો વાચવાને બહુજ રસ પડે છે, કમળાકુમારીના
પીઠાનો નકશો અચ્છા ને જલસીરચીતાઓ છે તેની ખુશીને
વિવેક સાગર અથને પ્રસન્ન કરવા જેવો તેમ અસર કરતો કર્યો
છે. તેમાં રચનારે શાબાશી મેળવી છે અથને પાને પાને જિંદગી
કલ્પના ને કળા આવેછે. તેટલી જુના જુરસા, નવા વળાથી જુવ
સાબાવા કાઢી અને નવ મેળવવા લાયક નમુનો બનાવ્યા છે

“ ફેરાર હિન્દ ” કીમત રૂપીયો અઠ

“ જુજરાતી જુનાં ગીતો ”

સુબાર્ષ સ્થાકાના કેળવણીખાતાના વડાએ મજૂર કર્યું છે.

આ પુસ્તકે જુના સાહિત્યનો સંગ્રહ રૂપે છે.

કીમત આઠ આના—સબો—૨

બવાનીશ કર નરસિંહરામ કવિ

લીબડી—સહીઆવાડ

પુરતો સંતોષ

શાસ્ત્રિક અશક્તિનો નોશ કરવામાં, પેશાબના હેઝોઈ દર્દને મટાડવામાં, હિસ્તીરીયાના દરદને ફરકવામાં અને હોશિને સુધારવામાં આ તંકનિમલ ગોળીઓએ પુરતો સંતોષ આપ્યો છે.

ક્રિમલ રૂર ગોળી ની કળી ૧ નો રા. ૧.

વધારે વિગત જાણવા માટે આર્થિક વિશ્વ મંચાલિ.

વેદશાસ્ત્રી

મણિશંકર ગોવિંદજી

સુરત કોર્ટ—

ઉત્તમરામ ઉમેદરામ રેશમવાળા

ટી. સી.પી. બનારસ

જામનગર—કાશિયાવાડ.

કોટેકટીવ નોવેલોનો શોખ છેને ?

તો પછી ભાગલ્યાના શાહુચારને તમે
વાંચ્યો છે ?

અકેક કરતાં સરસ સીરીઝ જરૂર જુઓ.

૧. શાહુચાર	કિંમત	૨. ૨-૮-૦
૨. શયતાનનો આધી	"	" ૨-૦-૦
૩. હુપીનની લાલેચી	"	" ૧-૧૨-૦
૪. દોલતે દુન્યા	"	" ૧-૮-૦

૭-૨૨-૦

આ ચાર વાંચ્યાનો સોટ જરૂર રાખજો. સામગ્રી લેનારને સવા છ રૂપિયા.

સેલેજન જુદું.

અસાધારણ તક છે.

લખો—મેનેજર, ગુલશન—નવસારી.